ئۇيغۇر خەلق ئېغىزدە دەبىياتى قامۇسى

ئۇيغۇر خەلق ئېغىزدە دەبىياتى قامۇسى

6

مىللەتلەر نەشرىياتى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

یو تعویذ خه لوی پیغړۍ ده بیاتی قاموسی

مسلمه تله نه شریاتی

شنبل څه لوی نه شریاتی

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى

باش مۇھەررىر: ئابدۇراخمان ئەبەي

مۇئاۋىن باش مۇھەررلەر (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئابدۇكېرىم راخمان، ئابلىمىت سادىق، ئارسلان ئابدۇللا، ئالىمجان سابىت، ئەخمەت ئىمىن، ئەركىن ئابدۇقادىر، غازى ئەمەت، نىياز كېرىم شەرقى، ئوسمان ئىسمائىل، ياسىن زىلال، ياقۇپ مۇھەممەتروزى

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئابدۇبەسىر شۇكۇر، ئابدۇراخمان ئەبەي، ئابدۇشۇكۇر تۇردى، ئابدۇكېرىم راخمان، ئابلىمىت سادىق، ئارسلان ئابدۇللا، ئالىمجان سابىت، ئايشەم ئەخمەت، ئەخەت ھاشىم، ئەخمەت ئىمىن، ئەركىن ئابدۇقادىر، ئەكبەر غۇلام، تۇرسۇن زېرىدىن، تۇرسۇن غازى، تۇنىياز مەتنىياز، راھىلە داۋۇت، رەۋەيدۇللا ھەمدۇللا، ساۋۇت سالاھىدىن، شېرىپ خۇشتار، غازى ئەمەت، غەيرەتجان ئوسمان، ماخمۇت مۇھەممەت، مۇھەممەت ئابلىز بۆرىيار، مۇھەممەت رېھىم، مۇھەممەت شاھنىياز، مۇھەممەتئېلى لېتىپ، مۇراددىل ئابىد، نىياز كېرىم شەرقى، ئوسمان ئىسمائىل، ئۇچقۇنجان ئۆمەر، ئېزىز خۇدابەردى، ئېلى ئىسمائىل، ياسىن زىلال، ياقۇپ مۇھەممەتروزى، يۈسۈپ ئىسھاق

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» غا ئىشلىگۈچىلەر:

«قامۇس»نى نەشرگە تەييارلىغۇچىلار:

ئابلىمىت سادىق (نەسرىي قىسمى)، ئابدۇكېرىم راخمان (داستانلار قىسمى)، ياسىن زىلال (چۆچەك ۋە قوشاقلار قىسمى)، ئارسلان ئابدۇللا (ماقال ـ تەمسىللەر قىسمى)، ئوسمان ئىسمائىل، ئېزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىن، ئابدە، ئادالەت ئىمىن، (تۆھپىكارلار قىسمى)، نىياز كېرىم شەرقى (گۇزەل سەنئەت قىسمى)

رەسسامىلار: (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):

ئالىمجان مەتقاسىم، ئەسقەر تۇردى، ئەنۋەر ئوسمان، باھىر ياسىن، پەرھات ئەخمەت، پەرھات ئىبراھىم، مەۋلان نىياز، مۇختار مۇزەپپەر، مۇساجان ۋاھاپ، مۇھەممەت ئابدۇرېھىم، مۇھەممەت نەۋبەت، نىجات ھوشۇر، نىياز كېرىم شەرقى، يۇسۇپجان قادىر

«قامۇس» قا گۇزەل سەنئەت ئەسىرىنى تەقدىم قىلغۇچىلار(ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):

ئابدۇشۇكۇر كېرىم كۆك، ئابدۇقادىر ئىبراھىم، ئابدۇكېرىم نەسىردىن، ئابـلىكىم باسىت، ئايتىللا، ئابدۇغېنى مەتروزى، ئەنۋەر، بەي كۇنتىك، بەي گاك، تاـلىپجان، تەلئەت، تەي جەنشىك، تەي يىك، تۇردى ئىمىن، جاك لېيجىك، جاك ۋېنپىك، جاك ۋېي، جاك يۇفېك، جۇمە يۇسۇپ، چىك لىكشىك، چىك ۋېنجىك، خەن جىكجۇن، خۇاك جيەنشىك، خۇاك دالەي، خۇرشىدە ئابدۇكېرىم، دىلشات سـاـبىت، دىلمۇرات تۇردى، رۇستەم، زورەم ياسىن، زۇمرەت ماخمۇت، سالام ئابدۇراخـماـن، سەي شىكچۇن، سۇپاخۇن، سۇلتان قۇربان، شۇي شۆجى، شۇيىكۆۋۇ، شى دېـۋېن، غازى ئەمەت، غېنى، فەن دىكدىك، قەيسەر ئەنۋەر، قەيسەر ھېسامىدىن، كاك شۇزىك، كامىل، گۇەن ۋېيلىك، گۇياۋجۇن، گۇك جەنشىك، لو لىشىك، لۇك چىكلىيەن، لېي جۇكشۇن، لېي خۇا، لى شياۋ، لى ياۋتيەن، لىۇجەنگو، لىۇشىكجۇ، ماشىيىك، مۇتەللىپ، مۇزەپپەر، مۇھەممەت ھېيت، مۇيەسسەر، مېك ئەرخۇ، نـۇرـمۇھەممەت ئابلىز، ئوسمانجان ئابلا، ۋاك جىكخۇا، ۋاك جىككەي، ۋاك گۇاكشىك، ۋاك گۇدې، ۋاك يۇكشىك، ۋۇچىفىك، ۋىك فاكې، ئېلشات تۇردى، ئىمىنجان ئابـدۇرەھىم، ئىمىن ھاسىل، يارمۇھەممەت، ياك شىك، يالقۇن غازى، يالقۇن ھابىل، يۇسۇپجان، يۇۋېنيا

كومپيۇتېر تېخنىك خادىملىرى:

ئەكرەم ئايىت، گۇلىستان قۇربانئېلى، مۇھەممەت نەۋبەت

«ئۇيغۇر خەلق پەخرىنىڭ دەسلەپكى قامۇسى»
تومىلار تىزىملىكى

1 - تۇم ئەپسانە - رىۋايەتلەر

2 - تۇم چۆچەك كلەر

3 - تۇم چۆچەك كلەر

4 - تۇم چۆچەك كلەر

5 - تۇم چۆچەك كلەر

6 - تۇم لەتىپە - چاقچاقلار

7 - تۇم ماقال - تەمسىللەر، مەسەللەر

8 - تۇم داستانلار

9 - تۇم داستانلار

10 - تۇم قوشاقلار

11 - تۇم قوشاقلار، خەلق ئويۇنلىرى، مەشرەپ ئويۇنلىرى، تېپىشماقلار، لاپلار

12 - تۇم ئۇيغۇر ئۆرپ - ئادەتلىرى، تۆھپىكارلار

لەتیپە-چاڤچاڤلار

مونده‌رجه

له‌تپله‌ر III

چاقچاقـلار 277

ئەپەندى

لەتىپىلەر

موُندەرجە

خەلق لەتپلـــری 1

نەسردن ئەپەندی لەتپلـــری 28

موللا زەیدن لەتپلـــری 145

سەلەي چاققان لەتپلـــری 161

موللا مەتیار خەلپتتم لەتپلـــری 186

شبرن دورغا لەتپلـــری 190

روزی قاربم لەتپلـــری 200

ئۇستا رازی لەتپلـــری 205

قاسم قىزىق لەتپلـــری 209

ئىشقىيار لەتپلـــری 233

ئىسكەندەر هەققۇلی لەتپلـــری 262

خەلقە تېپىلىرى

سىزنىڭ ئەمرىڭىزنى يازدىم

پادىشاھ بىر كۈنى ئوردا تارىخچىسىغا:

— يېزىۋاتقان ئەسىرىڭگە مېنىڭ ھەققىمدە ھېچ نەرسە يازما، — دەپ ئەمر قىلىپتۇ. تارىخچى شۇ ھامانلا قەلىمىنى ئېلىپ يېزىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھ ئەجەبلىنىپتۇ:

— نېمە يېزىۋاتىسەن؟

تارىخچى دەپتۇ:

— پادىشاھىئالەم، سىزنىڭ ھازىرقى ئەمرىڭىزنى يېزىۋاتىمەن.

ئۆزۈمنى ئالدىراڭغۇ دېسەم...

تولىمۇ ئەزمە بىر ئادەم بولۇپ، ئۇ ھەرقانچە جىددىي گەپنىمۇ يەتتە ئايلاندۇرۇپ قىلىدىكەن. بىر كۈنى قوشنىسى ئۇنىڭكىگە پاراڭلاشقىلى كىرىپ، ئوچاق ئالدىدا ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ پېشى كۆيۈشكە باشلاپتۇ، بىراق ئۆزى بايقىماپتۇ، ئەزمە بولسا بۇنى كۆرۈپ:

— مەن بىرنەرسە كۆرۈپ قالدىم، ئەگەر سىز ئۇنى يېقىن ئارىدا نېرى تارتمىسىڭىز، ئۆزىڭىزگە زىيان بولارمىكىن. ئەگەر دەپ بەرگىن دېسىڭىزغۇ، قوشنىدارچىلىقنىڭ يۈزىدىن دەپ بېرەرمەن...، — دېيىشكە باشلاپتۇ. قوشنىسى ئۇنىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي:

— زادى نېمە ئىش بولدى، دېسىڭىزچۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئەزمە:

— چاپىنىڭىزنىڭ پېشى كۆيۈۋاتقىلى نەۋاخ، — دەپتۇ. قوشنىسى دەرھال ئوتنى ئۆچۈرۈۋاپتۇ ـ دە، ئاچچىقلىنىپ:

— قانداق ئادەمسىز، كۆرگەن ھامان ھايت دەپ قويسىڭىز بولمامدۇ؟ — دەپتىكەن، ئەزمە قېتىغا كەلمىگەن ھالەتتە جاۋاب بېرىپتۇ:

— مەن ئۆزۈمنى ئالدىراڭغۇ دېسەم، سىز مەندىنمۇ ئۆتە ئالدىراڭغۇ ئىكەنسىزجۇمۇ!

مۇشۇ ئەقللىقلەر ئايارسۇن

بىر باي ئۆز خىزمەتكارىنى ھەرقانچە بەجانىدىل ئىش قىلىپ بەرسىمۇ زادىلا ياراتمايدىكەن ۋە تىل ـ ئاھانەت قىلىدىكەن. بىر قېتىم خىزمەتكار بايىنى مېھماندارچىلىققا ئاپارماقچى بولۇپ ھارۋا قوشۇۋاتسا، باي ئۆيىدىن چىقىپلا تىللاپ كېتىپتۇ:

— چاپسانراق مىدىرلىمامسەن، ئەقىلسىز ! ئىسىت سېنى ئىشلىتىپ يۈرگىنىمگە، سېنىڭ دىنىچۇ مۇشۇ ئاتلار ياخشى.

خىزمەتكار ھارۋىغا چۈشكەن بايغا بىر قاراپ قويۇپ، قامچىنى بېرىقى ئاتنىڭ نوختىسىغا قىستۇرۇپتۇ ـ دە، چەتكە چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن باي يەنە تېرىكىپتۇ:

— نېمە مەسىلدايسەن؟ ھەيدىمەمسەن ھارۋىنى !

— يوقسۇ، بېگىم، — دەپتۇ شۇ گەپنىلا كۈتۈپ تۇرغان ھارۋىكەش، — ئەمدى سىزنى مۇشۇ ئەقىللىقلەر دېگەن يېرىگىزگە ئاپىرىپ كەلسۇن.

ئۇ چاغدا ئۆچۈرۈۋېتىمەن

پادىشاھنىڭ تارىخچىسى بىر دەپتەرگە ئەخمەقلەرنىڭ تىزىمى ۋە قىلمىشىنى يېزىپ تۇرىدىكەن. بىر كۈنى پادىشاھ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەخمەقلەرنى تىزىملىغان دەپتىرىڭدە مېنىڭ ئىسمىم يوقتۇ؟

— بار، تەقسىر، — دەپتۇ تارىخچى ئەدەپ بىلەن.

— قايسى قىلغان ئەخمەقلىقىمگە ئىسمىمنى يازىسەن؟ — دەپتۇ پادىشاھ ئەجەبلىنىپ.

— بۇلتۇر پالانچى شەھەردىكى پالانى كاززاپ، — دەپ پادىشاھنىڭ يادىغا ساپتۇ تارىخچى، — بىر جۈپ ئېسىل ئارغىماق ئەكېلىپ بېرىمەن دېسە، بىرنەچچە يۈز تىللانى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدىلا. قېنى ئەكېلىپ بەرگىنى؟ بۇنىڭدىن ئارتۇق ئەخمەقلىق بولامدۇ؟

پادىشاھ ھودۇقۇپ قاپتۇ ۋە:

— ئۇ كاززاپ ئارغىماقنى يا تىللالارنى ئەكېلىپ بەرسىچۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، تارىخچى جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئۇ ۋاقتىدا سىلىنىڭ نامىشەرىپلىرىنى ئۆچۈرۈۋېتىپ، ئۇنىڭ نامىنى يازىمەن.

بالدۇرراق بىلگەن بولسامچۇ

بىر كىشى ئازازۇل خوتۇنىدىن زېرىكىپ يۈرگىنىدە، ئايالى تۇيۇقسىز ئۆيىدىكى خىزمەتچى ئايالنى ماختاپ قاپتۇ:

— بىزنىڭ بۇ خىزمەتچىمىز قالتىس بەلەن ئايال ـ دە ! تاماققا ئۇستا، ئارتۇق گەپ يوق، ئۇنى ـ بۇنى دەپ ئادەمنىڭ بېشىنىمۇ قايمۇقتۇرمايدۇ...

گەپنىڭ ئېپى كەلگىنىنى بايقىغان ئەر دەرھال ئايالىنىڭ گېپىنى بۆلۈپتۇ:

— ئىسىت، شۇ خوتۇننىڭ مىجەز ـ خۇلقىنى سېنى ئالماستىن بۇرۇن بىلگەن بولسامچۇ !

سىلى بىلەن بەش بولىدۇ

چوڭ مەسچىتنىڭ يېڭى تەمىنلەنگەن خاتىپى بىر سورۇندا مەسچىتنىڭ ئۇزۇن يىللىق مەزدىنگە چاقچاق قىلىپتۇ:

— مەزىن ئاخۇن، مەزىن بولغاندىن بېرى قانچە خاتىپنى كۆمدىڭىز؟

مەزىن ھېچ ھېيىقماي جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— بۇ نۆۋەت سىلىنى كۆمسەم بەش بولىدۇ.

ئىنساپىڭىز نەۋۇ تارتىپ باقسىڭىز...

گۆشنى دائىم كەم تارتىدىغان بىر قاسساپ «گۆشۈڭ كەمكەن» دەپ ئەرز قىلغان بىر ئادەمگە:

— بىلەمسىز، مېنىڭ بۇ تارازامدەك لىللا تارازا بۇ شەھەردە يوق، — دەپ پوپوزا قىپتۇ.

— بەك ياخشى، — دەپتۇ گۆش ئالغۇچى، — ئەمىسە مۇشۇ لىللا تارازىڭىزدا ئىنساپىڭىزنى بىر تارتىپ باقسىڭىز ئىكەن !

تاماققا تەكلىپ

بىر كىشى ئۆيىگە مېھمان چاقىرىپتۇ. ئاش تارتىلغاندا چاقىرىلمىغان بىر مېھمان سالامسىز كىرىپ، تۆرگە چىقىپ ئولتۇرۇپ ھەممە لېگەنگە قول سېلىپ، تاماقنى قورۇتقىلى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئەدەپسىزلىكىگە ئاچچىقى كەلگەن ساھىبخانا چاندۇرماي كۆپچىلىككە:

— قېنى، تاماق يېيىش مۇسابىقىسى باشلاندى، كۆپچىلىك تەڭ ئاتلىنايلى ! — دەپتۇ.

نەسىھەتقا قىزىقمىدۇ

بىر گەپچىدىن ئاغىنىسى سوراپتۇ:

— بۇرادەر، نېمە ئۈچۈن كۆن پاتاي دېگەندە قىزىرىپ كېتىدۇ؟

گەپچى جاۋاب بېرىپتۇ:

— شۇنىمۇ بىلەلمىدىڭىزمۇ؟ پاتالماي قىزىرىدۇ - دە!

گۈناھىدىنمۇ قەبىھ ئۆزرە

پادىشاھ ئايالى بىلەن باغقا كۆڭۈل ئاچقىلى كىرىپ كېتىۋېتىپ، ئۆزلىرىگە ھەمراھ بولۇپ كېتىۋاتقان قىزىقچىسىغا بۇيرۇپتۇ:

— ھازىرنىڭ ئۆزىدە بىر ئەدەپسىزلىك قىل، بۇنىڭغا سورىغان ئۆزرەڭ گۈناھىڭدىنمۇ قەبىھرەك بولسۇن.

قىزىقچى ئويلىنىپ تۇرمايلا، پادىشاھنىڭ چۈمبەل يېپىنىپ كېتىۋاتقان ئايالىنىڭ يانپېشىدىن قاتتىق چىمدىۋاپتۇ. ئايالىنىڭ ۋاي - ۋايىغا چىدىمىغان پادىشاھ ئۆڭۈپ، قىزىقچىغا ئالايىغانكەن، قىزىقچى دەررۇ ئۆزرە ئېيتىپتۇ:

— خاپا بولمىسىلا، خېنىم، ئۆڭمىسىلە، پادىشاھىم، مەن خېنىمنى تېخى پادىشاھىم چېغى دەپ چىمداپتىمەن.

خەسىنىڭ باھانىسى

ئۇچىغا چىققان بىر خەسىنىڭ ئىككى ئېتى بولۇپ، بىر قېتىم يان قوشنىسى ئۇنىڭكىگە كىرىپتۇ - دە:

— قوشنا، سەھراغا چىقىپ كېلىدىغان زۆرۈر ئىشىم چىقىپ قالغاندى، ئېتىڭىزنىڭ بىرىنى بېرىپ تۇرالماسسىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تولا ياخشى، — دەپتۇ خەسىس، — قايسى ئېتىمنى مىنگۈڭىز بار؟

— تورۇق ئېتىڭىزنى بېرىپ تۇرسىڭىزغۇ خويمۇ ئوبدان بولاتتى، — دەپتۇ قوشنىسى خۇشال بولۇپ.

— ئاپلا، — دەپتۇ خەسىس، — بۇگۈن تۇغمەنگە ئۇگۈت ئاپىراتتىم - دە، ئۆزۈم ئاشۇ تورۇقنى مىنىپ ئۆگەنگەنىدىم.

— ئەمىسە بوز ئاتنى بولسىمۇ بېرىڭ، — دەپتىكەن، خەسىس بۇنىڭغىمۇ باھانە تېپىپتۇ:

— بوز ئاتقا مىنىپ ئوغلۇم شۇ ئۇننىڭ كېپىكىنى ئەكەلمىسە بولمايدۇ - دە، ئۇ ئاشۇ بوز ئاتقا ئۆگەنگەن ئەمەسمۇ.

ئېشەكچىلىك ئەقىللىرىدىن ئايلىنايى

پادىشاھ يۇرت ئارىلاپ يۈرۈپ، بىر جۈۋازخانىغا كىرىپ قاپتۇ. قارىسا جۈۋازچى جۈۋازغا قېتىلغان ئېشىكىنىڭ بوينىغا قوڭغۇراق ئېسىپ قويۇپتۇ.

— نېمىشقا ئېشەكنىڭ بوينىغا ئېغىر ـ ئارتۇق قىلىپ قوڭغۇراق ئېسىپ قويدۇڭ؟ — دەپ قىزىقىپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— گاھىدا مەن ئۇخلاپ قالغان ۋاقتىمدا، — دەپتۇ جۈۋازچى چۈشەندۈرۈپ، — ئېشەك جۈۋاز تارتىش-تىن ئېرىنىپ توختىۋالسا، قوڭغۇراق ئاۋازىمۇ توختاپ قالىدۇ ـ دە، مەن ئويغىنىپ ئۇنى ھەيدەيمەن.

— ئەگەر ئېشەك ئورنىدا قىمىرلىمايى تۇرۇپ بېشىنى مىدىرلىتىۋەرسە، سەن خاتىرجەم ئۇخلاۋېرىسەنغۇ؟ — دەپتۇ پادىشاھ. جۈۋازچى كۈلۈپ كېتىپ دەپتۇ:

— ۋاي پادىشاھىئالەم، ئېشەكچىلىك ئەقىللىرىدىن ئايلىنايى!

يۇل ۋە ئابرۇي

ئىككى سودىگەر زىياپەت ئۈستىدە بىر ـ بىرى بىلەن قىزىرىشىپ قاپتۇ.

— ئادەم بولامسىز؟ — دەپتۇ بىرى ئىككىنچىسىگە، — دائىم پۇل، پۇللا دەيسىز، مانا بىز-چۇ، جان چىقسىمۇ ئابرۇي ئىزدەيمىز، پۇل دېمەيمىز.

— بەك توغرا سۆزلىدىڭىز، — دەپتۇ ئىككىنچىسى، — ئادەم ھامانەم ئۆزىدە يوق نەرسىنى تېپىشنىڭ كويىدا بولىدۇ ئەمەسمۇ!

ئاتا ـ بالىنىڭ دەردى

بىر كىشى قوشنىسىغا نەسىھەت قىپتۇ:

— بۇرادەر، سىز بىلەن بىز ياشنىپ قالدۇق، ھاراق ئىچىشنى تاشلاڭ.

— ھەي ئاغىنە، دەردىم بار، شۇڭا ئىچىمەن، — دەپتۇ قوشنىسى.

— نېمە دەردىڭىز بار؟

— ئوغلۇم يۈزۈمنى قىلماي ھاراق ئىچىپ يۈرىدۇ، مەن شۇنىڭ ئاچچىقىدا ئىچىمەن.

ھېلىقى كىشى قوشنىسىنىڭ ئوغلىغا نەسىھەت قىپتۇ:

— بالام، سەن نېمىشقا كىچىك تۇرۇپلا ھاراقنى بېرىلىپ كەتتىڭ؟ بۇ ناچار قىلىقنى تاشلا.

— دەردىم بار، شۇڭا ئىچىمەن، — دەپتۇ ئوغۇل.

— نېمە دەردىڭ بار؟

— دادامنىڭ ساقىلىغا ئاق كىردى، ھازىرغىچە ھاراقتىن ئۆزىنى تارتمايدۇ، مەن شۇ دەردتە ئىچىمەن.

لەشكەر بېشىنىڭ سەپتە مېڭىشى

بىر لەشكەر بېشى لەشكەرلىرى بىلەن يۇرۇشكە چىققاندا دائىم سەپنىڭ ئاخىرىدا ماڭىدىكەن. ئۇنىڭ دۇشمەنلىرى مەسخىرە قىلىپ:

— قاراڭلار، بۇ لەشكەر بېشى ئەمەس، پادىچىكەن، خۇددى پادىچىدەك لەشكەرلىرىنىڭ كەينىدىن ماڭىدىكەن، — دېيىشىپتۇ. لەشكەر بېشى بۇنى ئاڭلاپ سەپنىڭ ئوتتۇرىدا ماڭىدىغان بوپتۇ. دۇشمەنلىرى بۇنمۇ مەسخىرە قىپتۇ:

— لەشكەر بېشى ئەمەس، قورقۇنچاق ئىكەن، قاراڭلار لەشكەرلىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋالغىنىنى، — دەپتۇ.

لەشكەر بېشى سەپنىڭ ئالدىدا مېڭىپتۇ. ھېلىقىلار بۇنمۇ مەسخىرە قىپتۇ:

— كۆردۇڭلارمۇ بۇ ماختانچاقنى! ئالغان شەھىرىنىڭ تايىنى يوق، گىدىيىپ ھەممىنىڭ ئالدىغا چىقىۋاپتۇ.

لەشكەر بېشى دۇشمەنلىرىنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىۋەرسە، ماڭىدىغان يولىنى بىلەلمەي قالىدىغانلىقىنى سېزىپتۇ ـ دە، شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىنىڭ خالىغىنىچە ماڭىدىغان بوپتۇ.

تۇغۇلۇش كەتسە، يېنە نېمىنى تاپشۇرمەن

بىر ئادەمنىڭ ھەمىيان تېپىۋېلىپ تاپشۇرمىغانلىقىدىن خەۋەر تاپقان مىرشەپ ئۇ كىشىنى چاقىرىپ سوراپتۇ:

— تېپىۋالغان ھەمياندىكى پۇلنى نېمىشقا تاپقان كۈنىلا تاپشۇرمايسەن؟

— ئۇ كۈنى ئىشىم بەك ئالدىراش ئىدى، — دەپتۇ پۇل تېپىۋالغۇچى كىشى، — پۇلنى تاپشۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمىدىم.

— ئەمىسە تۇنۇگۈن نېمىشقا تاپشۇرمىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ مىرشەپ يەنە.

— بەللى، مىرشەپ ئەپەندىم، — دەپتۇ پۇل تېپىۋالغۇچى گەپ بەرمەي، — يېنىمدا بىر تىيىن يوق گاڭگىراپلا تۇراتتىم. ئۇ پۇل ئۇلۇشكۈنلا تۇغۇپ كەتسە، يەنە نېمىنى تاپشۇرىمەن؟

يالغانچى

بىر يالغانچىنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان بىراۋ ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ مۇنداق دەپتۇ:

ــ داڭقىڭنى جىق ئاڭلىدىم، ئەمەلىيىتىڭنى بىر كۆرەي، مەشھۇر قاتۇرۇپ بىر يالغان سۆز-لىسەڭ، ئون تەڭگە پۇل بېرىمەن.

ــ نېمە، سىز بايىلا يىگىرمە تەڭگە بېرىمەن، دېگەن ئەمەسمىدىڭىز؟ ــ دەپتۇ يالغانچى دەرمەھەل.

بالا ئوقۇتۇش

بىر خەسىس باي باشقا بايلارنىڭ ئۆيىگە ئوقۇتقۇچى يالالاپ بالىلىرىنى ئوقۇتۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزىمۇ بالىلىرىغا بىر ئوقۇتقۇچى تەكلىپ قىپتۇ ـ دە، ئالدى بىلەن ئىش ھەققىنى سۆزلىشىپتۇ.

ــ دەسلەپكى ئىككى ئاي ئۇچۇن يىگىرمە بەش سومدىن، كېيىنكى ئايلار ئۇچۇن يىگىرمە سومدىن ھەق بېرىسىز، ــ دەپتۇ ئوقۇتقۇچى. باي بىردەم تېڭىرقاپ تۇرۇپ كېتىپ:

ــ ئۇنداق بولسا بىزنىڭ بالىلارنى ئاشۇ كېيىنكى ئايدا ئوقۇتمىغان دەرسلىرىڭىز بىلەن ئوقۇتۇشقا باشلاڭ ! ــ دەپتۇ.

بىراقلا ئارام ئالاي دېسەڭ...

بىر ھۇرۇن تام تۈۋىدە يېتىپ زېرىكىپتۇ ـ دە، يولدا كېتىۋاتقان بىر دېھقاندىن سوراپتۇ:

ــ ئاغىنە، ئاپتاپتا يېتىپ تۈزۈكرەك ئارام ئالالمىدىم، قانداق قىلسام بولار؟

ــ بىراقلا ئارام ئالاي دېسەڭ، ــ دەپتۇ دېھقان، ــ ئاپتاپتا ئەمەس، يامغۇر شارقىراپ ياغ-قاندا مۇشۇ تامنىڭ تۈۋىدە قوپماي يات.

توغرا سۆزگە جىم تۇر

بىر يىگىت ئۆزىنىڭ مەشھۇر گەپچى قوشنىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ ئۆزىگە سۆزمەنلىك ھۇنە-رىنى ئۆگىتىپ قويۇشنى تەلەپ قىپتۇ.

ــ مەسلەن، قايسى تەرەپتىكى ماھىرلىقىمنى ئۆگىنىشنى خالايسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ گەپچى.

ــ تېز جاۋابلىقىڭىزنى، ــ دەپتۇ يىگىت، ــ ئېيتايلۇق، بىراۋ ماڭا تۇرۇپلا: «ئەي زىناخور، مۇنداق قىلىپ يۇرگۈچە خوتۇن ئېلىۋال» دېسە، مەن دەرھال نېمە دېيىشىم كېرەك؟

ــ نېمە دەيتتىڭ، ــ دەپتۇ گەپچى، ــ توغرا سۆزگە جىم تۇر.

ئۆرۈك پىشىقى

بىر ئادەم ئۆرۈك پىشىقىدا چوڭ بىر باغقا بېرىپ ئۆرۈككە راسا تويغۇچە مېھمان بوپتۇ ـ دە، ئۆيگە قايتىپتۇ، يولدا كېلىۋېتىپ قورسىقى كۆپۈپ يەل قويۇپ بېرىپتۇ ـ دە، ئۆزىچە خۇدۇكسىنىپ:

ـــ ئۆرۈك پىشىقى، ـــ دەپ قويۇپتۇ. يەنە بىر ئاز مېڭىپ يەنە يەل قويۇپ بېرىپتۇ ـ دە، يەنە:

ـــ ئۆرۈك پىشىقى، ـــ دەپ قويۇپ، ئىتتىك ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قارىسا، تونۇش بىرى كېلىۋاتقۇدەك. ئۇ چاندۇرماستىن:

ـــ قاچان كەلدىڭىز؟ ـــ دەپ سوراپتىكەن، ئارقىسىدا كېلىۋاتقان كىشىمۇ چاندۇرمايلا:

ـــ تەقسىر، مەن بىرىنچى ئۆرۈك پىشىقىدىلا كەلگەن، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

توغرا جاۋاب

پادىشاھ ئۆزىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرىدىن:

ـــ پالانى ۋىلايەتكە كىمنى ھاكىم قىلىپ تەيىنلىسەك بولار؟ ـــ دەپ سوراپتىكەن، ۋەزىر ھېچ ئىككىلەنمەيلا:

ـــ پالانى تازا مۇۋاپىق، ئۇ تەيىنلەنسە، چوقۇم پۇقرانىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپالايدۇ، ـــ دەپتۇ.

ـــ بۇ دېگىنىڭمۇ توغرا، ـــ دەپتۇ پادىشاھ، ـــ بىراق، ئۇ سېنىڭ دۇشمىنىڭ ئەمەسىدى؟ ئەجەب بۇگۈن ئىككىلەنمەيلا شۇنى كۆرسەتتىڭغۇ؟

ۋەزىر جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ ئالىيلىرى، مەندىن كىم خىزمەتكە لايىقەتلىك دەپ سورىدىلا، بىراق كىم مېنىڭ كۆڭلۈمگە ياقىدىغان ـ ياقمايدىغانلىقىنى سورىمىدىلا.

سوكسوك ئات بارمۇ

مەھكىمىنىڭ تېرىقچىلىق ئىشىنى باشقۇرىدىغان مۇلازىم مال بازىرىغا بېرىپ:

ـــ سوكسوك ئات بارمۇ؟ ئالىمەن، ـــ دەپ ۋارقىراپ يۈرسە، بازاردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان مەھكىمە باشلىقى ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

ـــ ئاتنىڭ ياخشىسى يورغا تۇرسا، سوكسوكنى ئالىدىغان قانداق ئەخمەقسەن؟

ـــ ئەقىللىقلىقىمدىن سوكسوك ئات ئىزدەۋاتىمەن، جانابلىرى، ـــ دەپتۇ مۇلازىم، ـــ ئەگەر ئەخمەقلىق قىلىپ يەنە يورغا ئات ئېلىۋەرسەم، يىللاردىكىدەك ئاتنى سىلى مىنىپ، ساپانىنى مەن سۆرىسەم بولىدۇ، شۇ!

ئۇستىرا ئىتتىك...

بىر كىشى ساتىراشقا كىرىپ چاچ ئالدۇرۇپتۇ. ساتىراشنىڭ ئۇستىرىسى تولىمۇ گال بولغاچقا، بېشى ئاغرىپ، قىينىلىپ كېتىپتۇ، لېكىن چىشىنى چىڭ چىشلەپ ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. بىر چاغدا ساتىراش ئۇنىڭغا:

ــ خۇشيېقىپ ئۇخلاپ قالدىلىمۇ، نېمە؟ ئۇستىرا بەك ئىتتىكچۇ، ــ دەپتۇ.

ــ ۋاھ، بۇنى بىر دېمەڭ، ــ دەپتۇ چاچ ئالدۇرغۇچى، ــ ئۇخلاپ چۈش كۆرۈپتىمەن، بېشىم بىر توڭ كاۋنغا ئايلانغانمىش، ئېشەك كېلىپ ھەدەپ غاجىلىغۇدەك ئىمىش. چۆچۈپ ئويغانسام ئېشەك ئەمەس، سىلىنىڭ ئۇستىرىلىرى ئىكەن.

ئۇ شۇنداق دەپتۇ ـ دە، پېشىنى قېقىپ تۇرۇپ كېتىپتۇ.

ئىككىمىزنى تەڭ ئالداپتۇ ـ دە

چۈشلۈك تاماق ئۇستىدە پادىشاھ ئايالىغا پاراڭ قىلىپ بېرىپتۇ:

ــ پالانى ئەمەلدارنىڭ ئايالى قازا تېپىپتىكەن، ئاخىرەتلىكىگە خىراجەت بەرگۈزۈپ يولغا سالدىم.

پادىشاھنىڭ ئايالى ھەيران بوپتۇ:

ــ نېمە دەۋاتىدىلا؟ بايىلا شۇ ئەمەلدارنىڭ ئايالى كېلىپ، ئېرىنىڭ ۋاپات بولغىنىنى ئېيتىپ يىغلىۋىدى، دەپنە خىراجىتىنى قولىغىلا تۇتقۇزۇپ كەتكۈزۈۋەتكەنىدىم...

پادىشاھ ياقىسىنى تۇتۇپتۇ:

ــ مانا قارا، ئىككىمىزنى تەڭلا ئالداپتۇ ـ دە ! خەپ، بۇدا يەنە بىر ئۆلەر...

ئۇخلاۋاتقىنىڭدا بۇلاۋاتىمەن

بىر يېڭى قىمارۋاز كونا قىمارۋازنىڭكىگە كېلىپ قىمار ئويناپ، ئەكەلگەن پۇلىنىڭ ھەممىسىنى ئۇتقۇزۇۋېتىپتۇ. ۋاقىت بەكمۇ كەچ بولۇپ كەتكەچكە، ئۇ كونا قىمارۋازنىڭكىدە قونۇپ قاپتۇ. بىراق، ئۇتقۇزۇۋەتكەن پۇللىرىغا ئىچى ئېچىشىپ، زادىلا ئۇخلىيالماپتۇ. يېرىم كېچىدىن ئاشقاندا ئۇ ئاللىقاچان ئۇخلاپ قېتىپ كەتكەن كونا قىمارۋازنىڭ يانلىرىنى ئاختۇرۇشقا باشلاپتۇ. بۇنى تۇيۇپ قېلىپ ئويغىنىپ كەتكەن كونا قىمارۋاز:

ــ ھوي، نېمە قىلىۋاتسەن ئۇخلىمايۋ؟ ــ دەپ سوراپتىكەن، يېڭى قىمارۋاز تەپ تارتماي جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ سەن ئويغاق ۋاقتىڭدا قىلغان بۇلاڭچىلىقنى، مەن ئۇخلاۋاتقىنىڭدا قىلاي دەۋاتىمەن.

مۇئاملىگە تەسىر يېتىدۇ

قازىنىڭ مىرزىسى بىر كۈنى قازىدىن سوراپتۇ:

ــ تەقسىر، يېقىندىن بېرى سوراق سورىغاندا گاھ ئوڭ كۆزلىرىنى، گاھ سول كۆزلىرىنى قىسىدىغان بولۇپ قالدىلىغۇ؟

ــ شۇنداق، ــ دەپتۇ قازى، ــ بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئوڭ كۆزۈمگە يېقىنراقلار سەۋەنلىك ئۆتكۈزسە، ئوڭ كۆزۈمنى، سول كۆزۈمگە يېقىنراقلار سەۋەنلىك ئۆتكۈزسە سول كۆزۈمنى قىسىپ قويىمەن، ئۇنداق بولمىغاندا مۇئاملىگە تەسىر يېتىدۇ ـ دە!

يېنىدا مەن يوق ئىدىم

بىر كىشى ئېشىكىنى ئوغرىلىتىپ قويۇپ، ئىز ـ دېرىكىنى قىلىپ يۈرسە، دوستلىرىدىن بىرى قىزىقىپ:

ــ ئېشىكىڭنى قانداق ئوغرىلاپ كەتتى؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ئېشەك يوقاتقان كىشى جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئېشەك ئوغرىلاتقانلىقىڭ بايانىنى بىلسەم، ئېشەكنى ئوغرىلىتارمىدىم. ئېشەك يېتىكەندە يېنىدا مەن يوق ئىدىم.

ئاكا ـ ئۇكا

ئاكىسى سىرتتا نەشىنى بولۇشچە چەككەندىن كېيىن ئۆيگە قايتىپتۇ، بۇ چاغدا ئىنىسىمۇ نەشىنى خۇمارى چىققۇدەك چېكىپ دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ تۇرغانكەن.

ــ ئۇكا، ئاغىنىلىرىڭگە دە، بىر چەتتىرەك تۇرسۇن، مەن ئۆتۈۋالاي، ــ دەپتۇ ئاكىسى.

ــ ماقۇل، ئاكا، ــ دەپتۇ ئىنىسى، ــ بىراق ئاغىنىلىرىڭگە ئېيتقىن، دەرۋازا تار، بىردىن ـ بىردىن كىرسۇن!

ئىسسىم ئالماشتۇرۇپ قويۇش

تالاغا قارايدىغان بىر ئادەم خوتۇنىغا ھالىنى ئېيتىپتۇ:

ــ نېمىشقىكىن، يېقىندىن بېرى بەكمۇ ئۇنتۇغاق بولۇپ كېتىۋاتىمەن، بايقىدىڭمىكىن؟

ــ بايقاپ يۈرىمەن، ــ دەپتۇ خوتۇنى پەرىشان ھالدا، ــ پات ـ پاتلا مېنىڭ ئىسمىمنىمۇ ئالماشتۇرۇپ قويىدىغان بولۇپ قالدىڭىز.

مىرشەپ مەھكىمىسى

بىر يىگىت سەھرادىن شەھەرگە كىرىپ، توّت كوچىنىڭ ئوتتوُرىسىدا بىر بوۋاينى توختىتىپ سوراپتوُ:

ــ خاپا بولماي ئېيتىپ بەرسىلە، مىرشەپ مەھكىمىسىگە قايسى يول بىلەن بارغىلى بولىدىكەن؟

ــ مىرشەپ مەھكىمىسىگە بېرىش يولى بەكمۇ ئوڭاي، ئوغلوُم، ــ دەپتوُ بوۋاي، ــ ھازىر ئوُدوُل موُنوُ سەرراپ دوُكىنىغا كىرىسەن ـ دە، ھالقا ـ ئوُزوُك ساندوُقىغا قول سالىسەن، يېرىم سائەتتىن كېيىن ئوّزوُڭنى مىرشەپ مەھكىمىسىدە كوّروُۋوُەر.

مەنسەپپەرەسنىڭ ئارزوُسى

بىر مەنسەپپەرەس ئادەم بولوُپ، دائىم يوُقىرى مەنسەپتىكىلەر بىلەن بېرىش ـ كېلىش تەمەسىدە يوُرىدىكەن. بىر كوُنى ئوُ بىر ئاتنى يېتىلەپ يوُرت ھاكىمىنىڭ ئوّيىگە بېرىپتوُ ـ دە:

ــ جانابلىرىغا بوُ ئاتنى توُتتوُم، قوبوُل قىلغايلا ! ــ دەپتوُ.

ــ نېمە ئىلتىماسىڭ بار؟ ــ دەپتوُ ھاكىم ئەجەبلىنىپ.

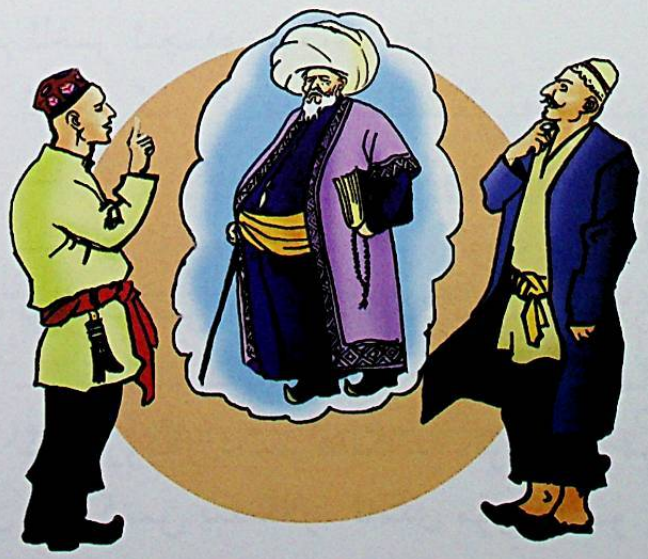
ــ ئىلتىماسىم ئاددىيلا، ــ دەپتوُ مەنسەپپەرەس، ــ بازار كوُنى، تەقسىر، ئوّزلىرى مېنى كوّپچىلىكىنىڭ ئالدىدا يانلىرىغا چاقىرىپ قوُلىقىمغا بىر ئېغىزلا گەپ قىلىپ قويسىلا، تىللىسىلىموُ مەيلى.

ــ بولىدوُ، ــ دەپتوُ ھاكىم كوُلوُپ. بازار كوُنى ھاكىم سىپاھلىرى بىلەن كوچا ئايلىنىپ يوُروُپ ئات ئەكېلىپ بەرگەن كىشىنى كوّروُپ قاپتوُ ـ دە، بارمىقى بىلەن ئىملاپ يېنىغا چاقىرىپتوُ ۋە ئوُنىڭ قوُلىقىغا:

ــ ھوي بەتبەخت، چوشقا بولوُپ كەتكەيسەن ! ــ دەپ پىچىرلاپتوُ. مەنسەپپەرەس بولسا شوُ ھامان قولىنى كوّكسىگە قويوُپ:

ــ بولىدوُ، تەقسىر، بولىدوُ ! جەزمەن ئوروُندايمەن، ــ دەپتوُ.

قازىنىڭ ئەقلى

بىراۋ قازىنىڭ ئات باقاردىن سوراپتوُ:

ــ قازى ئاخوُنوُمنىڭ قورسىقى نېمانداق يوغان، بېشى نېمانداق كىچىك؟

ــ شوُنىمۇ بىلەلمىدىڭىزمۇ؟ ــ دەپتوُ ئات باقار، ــ خوجايىننىڭ ئەقلى ئاتتا يوُرگەندە تولا چايقىلىپ قورسىقىغا ساقىپ چوُشوُپ كەتكەن ـ دە !

بارماق بىلەن ئالغىلى بولمايدۇ

ئاخۇنلازدىن بىرى ئۇرۇشتا غەلىبە قازىنالمىغان لەشكەر بېشىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ـ دە:

ــ سىز بۇ قېتىم خاتا قىلدىڭىز، ئاۋۋال مۇنۇ شەھەرنى، ئاندىن مۇنۇ شەھەرنى، ئاخىردا بولسا ماۋۇ شەھەرنى قورشاۋغا ئېلىش كېرەك ئىدى، ــ دەپ خەرىتىنىڭ تۆۋىسىدە بارماقلىرىنى ماڭدۇ. رۇشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭسىزمۇ مەجەزى قوداڭشىپ تۇرغان لەشكەر بېشى ئاخۇننى سىلكىۋېتىپتۇ:

ــ تەقسىر ئاخۇنۇم، سۆزلىرىڭىز توغرا، بىراق ئۇرۇشتا شەھەرلەرنى بارماق بىلەن ئالغىلى بولمايدۇ ئەمەسمۇ!

تۆزلۈكنىڭ باھاسى

بىر مومايىنىڭ بېغىدا ئىنتايىن تۇز ئۆسكەن بىر تۇپ دەرىخى بولۇپ، مومای ئۇنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە شۇ يۇرتنىڭ پادىشاھىدا بىر تال ياغاچ بىلەنلا تۇرىدىغان ئىمارەت سېلىش ھەۋىسى قوزغىلىپ، بۇنىڭغا لايىق كەلگۈدەك ئۇزۇن ھەم تۇز ياغاچنى ئىزدەپ، ئاخىر مومايىنىڭ بېغىدىن تېپىپتۇ ـ دە، مومايغا رازى بولغۇدەك ئالتۇن ـ كۈمۈش بېرىپ ياغاچنى ئاپتۇ.

مومای ياغاچنىڭ ھەققىگە بېرىلگەن شۇنچىلا نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈشكە قاراپ:

ــ بىر تۇپ تۇز ياغاچنىڭ قىممىتى مۇشۇنچىلىك بولسا، ھەقىقىي تۇز ئادەمنىڭ باھاسىغا يېتىپ بولمايدىكەن ـ دە، ــ دەپتۇ.

مۆرۈكتىمۇ بېقىڭلار...

ئۆرۈك پىششىقىدا بىرنەچچەيلەن بىر تۇپ ئۆرۈكى بار ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە ئىككى كۈندىلا بىر كېلىدىكەن ـ دە:

ــ ئاغىنە، ئۆرۈك ـ مۆرۈكۈڭدىن يېمەيلىمۇ؟ ــ دەپ شاخنى سىيرىپ كېتىدىكەن. ھېلىقى ئادەم ئاخىر ئىچىدە «خەپ» دەپتۇ.

ئىككى كۈن ئۆتمەيلا ھېلىقىلار يەنە دۈكۈرلىشىپ كىرىپ كەپتۇ ـ دە:

ــ ئاغىنە، ئۆرۈك ـ مۆرۈكۈڭ تۈگەپ كەتمىگەندۇر؟ ــ دەپ چاقچاق قىلىشىپتۇ.

ــ ۋاي تۈگەمدىغان، قېنى، ئۆيگە كىرىڭلار، ــ دەپتۇ ھېلىقى ئادەم ۋە بىر لېگەنگە ئۆرۈكنىڭ يوپۇرمىقىنى دۆۋىلەپ ئەكىرىپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويۇپ، يېيىشكە تەكلىپ قىپتۇ.

ــ بۇ نېمە گەپ، ئاغىنە؟ ــ دەپتۇ مېھمانلاردىن بىرى تاتىرىپ.

ــ ئۆزۈڭلار دائىم كەلگەندە «ئۆرۈك ـ مۆرۈكتىن يېمەيلىمۇ» دەيسىلەر. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئۆرۈكتىن يېدىڭلار، ئەمدى مۆرۈككىمۇ ئېغىز تېگىپ بېقىڭلار.

يولدىكى تاۋۇز

بىر ئادەم سەھرادىن كېلىۋېتىپ يول ئۈستىدە تۇرغان يوغان تاۋۇزنى كۆرۈپ، دەررۇ ئېلىۋېلىشقا پېتىنالماستىن تاۋۇزنىڭ يېنىدا قاراپ تۇرۇپتۇ. بىردەمدىن كېيىن يەنە بىر يولۇچى كېلىپ قاپتۇ ـ دە:

ــ قاقراڭ توپلىقتا نېمىنى خىيال قىلىپ تۇرۇپ كەتتىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ كۆرمەدىڭىز؟ ــ دەپتۇ بايىقى كىشى، ــ چوڭ يولغا تاۋۇز تېرىسام، پىلەك سۈرمەيلا چۈشۈپ پىشتى. بۇ كارامەتكە بىر ئادەم گۇۋاھ بولسىدى، دەپ سىزدەك بىرىنى ساقلاپ تۇرغانىدىم.

شۇنداق قىلمىغۇچە...

بىر ئادەم ئۆيلەنمەكچى بولۇپ نۇرغۇن يەرگە ئەلچى قويغان بولسىمۇ، ھېچقايسىسىدىن جاۋاب ئالالماپتۇ. ئاخىر ئۇ ئالغان تويلۇقلىرىنىڭ جىمىسىنى ئۈچىسىغا ئارتىپ بازارغا چىقىپتۇ. ئۇنى بۇ ھالەتتە كۆرگەنلەر ھەيران بولۇپ:

ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتىكەن، ھېلىقى كىشى جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ مەن تولا ئالدىغا بېرىپ هاردىم، ئەمدى مەيلى بارلىرى بولسا، بۇ تويلۇقنى كۆرۈپ كېلىۋەرسۇن!

خىزمەتكە يارىشا

كىشىلەر كىچىك بىر ئەمەلدارىدىن تەئەددى بىلەن سوراپتۇ:

ــ هاكىمنى كۆرگەندە نېمانچە بېشىڭىز يەرگە تەگكۈدەك ئېگىلىپ سالام قىلىسىز؟ ئۆز يولىدا بولغىنى ياخشى ئەمەسمۇ!

خۇشامەتگۇي ئەمەلدار ھېيىقماستىن جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئاشۇرۇۋەتكەن قىسمىغىمۇ ھەق ئالىمەن ـ دە!

ئىككى خوتۇنلۇقنىڭ ئىلتىماسى

بىر ئادەمنى ئىككى خوتۇن ئالغانلىقى ئۈچۈن، سوت جازالىماقچى بوپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان جاۋابكار:

ــ مەقسىتىڭلار مېنى جازالاشلا بولسا، ئۇنداقتا ئەڭ ياخشىسى، مېنى ئۆيگە قايتۇرۇپ، ئىككى خوتۇنۇمنىڭ ئوتتۇرىدا تۇرغۇزۇپ قويۇڭلار، چۈنكى ماڭا مۇشۇ ئىككى خوتۇننىڭ ئوتتۇرىدا تۇرۇشتىن ئېغىر جازا يوق، ــ دەپتۇ.

راھەت ئۇيقۇ

ئۇيقۇسى قاچىدىغان بىر ئادەم تېۋىپتىن:

— راھەت ئۇخلاش ئۈچۈن قانداق ياتسا بولىدۇ؟ — دەپ مەسلىھەت سورىغانكەن، تېۋىپ:

— قايسى يېتىشىڭىزدا راھەترەك ئۇخلىسىڭىز، شۇ يېتىشتا ئۇخلاڭ، — دەپتۇ.

— مەن ھەر خىل يېتىپ باقتىم، ئەمما ھېچبىر راھەت ئۇخلىيالمىدىمغۇ؟ — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم يەنە تەرسالىق بىلەن. تېۋىپ دەپتۇ:

— ئۇنداق بولسا گۆرگە كىرگۈچە سەۋر قىلىپ تۇرۇڭ، تازا راھەت ئۇيقۇنى شۇ يەردە ئۇخلايسىز.

قاچان ئۈچرىشىمىز

ئىككى تۈلكە قاپقانغا ئىلىنىپ قاپتۇ. بىرىنچىسى ئىككىنچىسىدىن سوراپتۇ:

— بۇرادەر، بىز يەنە قايسى كۈنى ئۈچرىشىمىز؟

— بىلمىگەن بولساڭ، بىلىۋال، — دەپتۇ ئىككىنچى تۈلكە، — يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن شەھەردىكى تېرە دۇكىنىدا ئۈچرىشىمىز.

بىرىنچى ۋەسىيەت

گالدى ـ گۈلدۈڭراق بىر ئادەم مەھەللىدىكى بىر قوشنىسىنىڭ ئاغرىپ قالغىنىنى ئاڭلاپ، ئۇنى يوقلاپ كىرىپتۇ ـ دە، كېسەلدىن ھال سوراپتۇ، ئاندىن مۇنداق دەپتۇ:

ــ راستىنى ئېيتسام، دادام رەھمەتلىكمۇ جان ئۈزۈش ئالدىدا خۇددى سىلىدەكلا ئاغرىپ ياتقاندى، بايقىشىمچە، سىلىنىڭمۇ ۋاقىت ـ سائەتلىرى توشۇپ قالغاندەك تۇرىدۇ، شۇڭلاشقا مۇشۇنچىلىك ۋاقىتلىرىدا بالىلارغا دەيدىغان گەپلىرى بولسا دەۋالسىلا!

شۇ چاغدا ئاغرىق كىشى بالىلىرى تەرەپكە ئۆرۈلۈپ، ئۇلارغا:

ــ بالىلىرىم، مېنىڭ بىرىنچى ۋەسىيىتىم، بۇ ساراڭنى قوغلاپ چىقىرىڭلار ۋە ئىككىنچى ئۆيگە يولاتماڭلار، ــ دەپتۇ.

ھاۋشىپ قويايلى

پادىشاھ مۇلازىملىرى بىلەن بىر ئورمانلىقنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتسا، نېرىدا توپلىشىپ تۇرغان ئىتلارنىڭ بىرى ھەمراھلىرىغا:

ــ بۇ كىشىنى تونۇمسىلەر؟ بۇ مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى بولىدۇ. بۇ كىشىنى چىشلەش بۇ ياقتا تۇرسۇن، ئۇنىڭغا ھاۋشىشقىمۇ بولمايدۇ، تىنچ تۇرۇڭلار، ــ دەپ ئاگاھلاندۇرۇپتۇ.

ــ چىشلىمىسەكقۇ مەيلى، ــ دەپتۇ ئاردىدىن بىر ئىت، ــ بىراق ئاز ـ تولا ھاۋشىپ قويايلى، بولمىسا ئىتلىقىمىز يوقالمىسۇن.

شۇنداق قىلىپ، ئىتلار بىرلىككە كېلىپ ئاز ـ تولا ھاۋشىپتۇ.

ئۆلچەپ كېلىپ بىر نەرسە دەي

بىر كىشى موللىلىقتىن خەۋىرى بار قوشنىسىدىن سوراپتۇ:

ــ قوشنام، ئاخۇنۇم مەسچىتتە دائىملا ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا دەپ سۆزلەيدۇ، ئۇ دۇنيا بىلەن بۇ دۇنيانىڭ ئارىلىقى زادى قانچىلىكتۇر؟

قوشنىسى سوئال سورىغان ئادەم تۇرغان يەرنى پۇتى بىلەن سىزىپ بەلگە قىپتۇ ـ دە، ئۆزى ئۇدۇل مەھەللە ئايىغىدىكى زاراتگاھلىققا قاراپ قەدەم ساناپ مېڭىپتۇ.

ــ ھە قوشنام، نەگە ماڭدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھەيران بولغان ھالدا سوئال سورىغان كىشى. قوشنىسى ئېيتىپتۇ:

ــ ئۇ دۇنيا بىلەن بولغان ئارىلىقىڭىزنى ئۆلچەپ كېلىپ بىرنەرسە دەيمىكىن!

مەشەدىلا يۇتۇشۇۋېلىنغانلار

ئىككى ئادەم بازاردا كېكىرەك سېتىشىپ سوقۇشۇپ كېتىپتۇ. بىرى:

— بەرمەيمەنغۇ زادى، نېمە قىلاتتىڭ؟ — دېسە، ئىككىنچىسى:

— بەرمىسەڭ بەرمە، پۇلۇمنى قىيامەتتە ئالىمەن، قېنى شۇ يەردە بەرمىگىنىڭنى كۆرەي، — دەپ ۋارقىرىغۇدەك. ئۇلارنى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىراۋ ئاجرىتىپتۇ.

— بۇرادەر، — دەپتۇ ئۇ ئالارمەنگە، — ياخشى گەپ قىلىپ، پۇلۇڭنى مۇشۇ دۇنيادىلا ئەپلەپ ئېلىۋالمىدىغانلىقىڭ كويىنى قىل. قىيامەتتە ئالغىنىڭ بىلەنمۇ، بەرىبىر ئۇ يەردە خەجلەيدىغان بازار يوق.

جىم تۇرغىنىڭى...

بىر ۋاتا ـ ۋاتا ئايال ھەدىسلا ئېرىدىن:

— مېنىڭ قەيىرىمنى ياخشى كۆرىسىز؟ كۆزۈمنىمۇ، چېچىمنىمۇ، خۇلقۇمنىمۇ، مېڭىشىمنىمۇ ياكى سۆزلىرىمنىمۇ؟ — دەپ توختىماي سوراۋەرگەنكەن، تاقىتى تۇگىگەن ئېرى جاۋاب بېرىپتۇ:

— راست گەپنى قىلايمۇ؟ مەن سېنىڭ سۆزلىمەي جىم تۇرغان ۋاقتىڭنى بەكرەك ياخشى كۆرىمەن.

كېسىل ئاقارتىۋېتىڭ

بىر ئادەم قوشنىسىنىڭ يېڭى سېلىۋاتقان ئۆيىنى كۆرگىلى كىرىپ:

— ئۆيىڭىز پۈتۈپ قاپتۇ ـ ھە؟ — دەپ زوقلىنىپتۇ.

— خۇدا بۇيرۇسا، — دەپتۇ قوشنىسى، — ئەمدى ئاقارتىشلا قالدى. ئاۋۋال ئاقارتىمەن، كېيىن تاملارغا رەسىم سىزدۇرۇۋېتىمەن.

قوشنىسى دەپتۇ:

— ئەڭ ياخشىسى، ئاۋۋال رەسىم سىزدۇرۇپ، ئاندىن ئاقارتىۋېتىڭ.

تىلەمچىنىڭ ئارزۇسى

بىر توپ ئادەم مۇقەددەس تاۋاپگاھتا تىلەك تىلىشىپتۇ. بىرلىرى باي بولسام دەسە، بىرلىرى خوتۇنۇم ئوغۇل تۇغۇپ بەرسە دەيدىكەن، يەنە بەزىلىرى غايىب دۇنيا تېپىۋالسام دەيىشىدىكەن.

شۇ ئەسنادا چەتتە جىم تۇرغان تىلەمچىمۇ ئېغىز ئېچىپ ئۆز تىلىكىنى تىلەپتۇ:

«ئەي خۇدا، مەن مۇشۇ شەھەردىكى يېگانە تىلەمچى بولۇپ قالاي، تىلىكىمگە يەتكۇز ! »

ئەدى سورغۇنلا بېرىك

بىر كەمبەغەل ئادەم قىينىچىلىقىدىن ھال ئېيتىپ پادىشاھ ھاتەمنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئەللىك تەڭگە سورىغانكەن، ھاتەم ئۇنىڭغا يۈز تەڭگە بېرىپ يولغا سالىتۇ. ھېلىقى ئادەم ئۇردىدىن قايتىشىدا خۇشاللىقىدىن ئوردا پەلەمپەيلىرىنىڭ ئۈچىنى بىراقلا ئاتلاپ چۈشكەنكەن، پۈتلىشىپ يىقىلىپ پۈتى قايرىلىپ كېتىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى ئاڭلىغان ھاتەم ھېلىقى ھاجەتمەننى يوقلاپ بېرىپتۇ.

— تەقسىر، بۇنىڭدىن كېيىن ھاجەتمەنگە سورىغۇنلا بېرىڭ، بولمىسا باشقىلارنىڭ جېنىغا زامىن بولۇپ قالىدىغان ئوخشايسىز، — دەپتۇ ھېلىقى ھاجەتمەن ھاتەمگە.

تېيىلغان نەرسىنىڭ لەززىتى

تۆگىسىنى يېتىۋېلىپ قويغان بىر كارۋان بازاردا جاكارلاپتۇ:

— تۆگەمنى تېپىپ كەلگەن ئادەمگە ئىككى تۆگە سۆيۈنچە بېرىمەن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — دەپ ھەيران بولۇپ سوراپتۇ ئاڭلىغانلاردىن بىرى، — يوقالغان بىر تۆگىنى تېپىپ بەرگەنگە نېمىشقا ئىككى تۆگە سۆيۈنچە بېرىسىز؟

كارۋان ئېيتىپتۇ:

— يوقالغان نەرسە تېپىلغان ۋاقىتتىكى لەززەتنى سىلەر بىلمەيسىلەر - دە، بۇ لەززەتنى تېتىش ئۈچۈن، ھېلىغۇ ئىككى تۆگە ئىكەن، پۈتۈن بىساتىم كەتسىمۇ مەيلى.

جىراي ۋە ئەقىل

پادىشاھنىڭ مەلىكىسى شەھەردىكى ئاياللارنىڭ بىرىنىمۇ قالدۇرۇپ قويماي زىياپەتكە چاقىرىپتۇ. ئاياللار ھەممىسى يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن مەلىكە مېھمانلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ، ئۇلارنىڭ سالىمىنى قوبۇل قىلىپ، يۈزىدىن چۈمبىلىنى ئاپتۇ. ئەسلىدە مەلىكە ناھايىتى سەت ئىكەن.

زىياپەت ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئاياللارنىڭ ئىچىدە چىرايىغا تەمەننا قويۇپ يۈرگەن بىر ئايال مەلىكىگە ئۆزىنىڭ ئايرىم گېپى بارلىقىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكە ئىجازەت بېرىپتۇ.

— مۆھتەرەم مەلىكە، خۇدايىم ھەممىزنى يارىتىپ، ھۆسن - جامال تەقسىم قىلغاندا ئۆزلىرى نەدە قالغانىدىلە؟ — دەپ سوراپتۇ ھېلىقى ئايال مەلىكىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ.

مەلىكىمۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— بۇ چاغدا خۇدايىم ئىككىنچى بىر تەرەپتە ئەقىل تەقسىم قىلىپ بېرىۋاتاتتى، مەن شۇ ياققا بېرىپ قالغانىكەنمەن.

تىلەك ۋە جاۋاب

بىراۋ چۇشىدە ئاللاتائالا بىلەن سۆزلىشىپتۇ:
— ئې ئاللا، سېنىڭ نەزىرىڭدە مېڭ يىل قانچىلىك ۋاقىتتۇر؟
— بىر دەقىقە، — دەپتۇ ئاللا.
— ئې ئاللا، ئەمسە سېنىڭ نەزىرىڭدە ئون مېڭ تىللا قانچىلىك پۇلدۇر؟
— بىر تەڭگە، — دەپتۇ ئاللا.
— تەڭرىم، ئەمىسە ماڭا بىر تەڭگە مەرھەمەت قىلساڭ!
ئاللادىن سادا كەپتۇ:
— بولىدۇ، پەقەت بىر دەقىقە ساقلىغىن!

ئۆگزەمدىن ئارتىلدۇرۇپ ئەكىتىڭلار

ياز بويى يامغۇر ياغمىغاچقا، مەھەللىدىكىلەر قوي سويۇپ، نەزىر قىلىپ زاراخەتمە ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ ئۆيمۇ ئۆي پۇل يىغىپتۇ. نۆۋەت بىر بېخىلنىڭكىگە كەلگەندە زادىلا بىرنەرسە بەرگىلى ئۇنىماپتۇ.
— يامغۇر ياغسا، سىزنىڭ بېغىڭىزغىمۇ مايدەك ياقىدىغۇ! — دەپتۇ پۇل يىغقىلى كەلگەنلەر.
— نېسىدىن تەلىيىم يوق، — دەپتۇ بېخىل، — بولدى، شۇ يامغۇر ياغدۇرىدىغان بۇلۇتنى مېنىڭ ئۆگزەمدىن ئارتىلدۇرۇپ ئۆتكۈزۈپ كېتىڭلار.

باھانە

مەھەللە ئىمامى بىر كەسپىي قىمارۋازنى كوچىدا ئۇچرىتىپ قېلىپ، ئۇنىڭغا پەند ـ نەسىھەت قىپتۇ:
— قىماردىن قول تارت، ئوغلۇم، دىندا پۇل ئۇتۇش گۇناھ سانىلىدۇ.
— خاتىرجەم بولسىلا، تەقسىر، — دەپتۇ قىمارۋاز ئىككىلەنمەيلا، — مەن ھەر دائىم پۇل ئۇتتۇرۇپ ئوينايمەن.

ئاتىنىڭ ئۇستىدە

دائىم ياخشى ئات مىنىپ يۈرىدىغان بىر كۆرەڭ ئاتلىق كېتىۋېتىپ ئېشەكچى بوۋاينى كۆرۈپ مەسىرە قىلماقچى بولۇپ سوراپتۇ:
— بوۋاي، ئېشەك نەدە؟
— ئېشەك ئاتىنىڭ ئۇستىدە!

قانداق قىلارمەن

خۇي ـ پەيلى ئەسكى ۋە تەلەتى سۆرۈن بىر ئايال كېسەل چۈشكىدە يېتىپ، ئېرىگە يىغلاپ دەپتۇ:

ــ بايقۇشۇم، مۇبادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم، سەن قانداقمۇ قىلارسەن؟

ئەرمۇ تەڭلا يىغلاپتۇ:

ــ شۇنى دېگىنە، مۇبادا ئۆلمەي قالساڭ، قانداقمۇ قىلارمەن؟

ھازىرچە ئاۋازى چىقمۇاتىدۇ

بىر كىشىنىڭ خوتۇنىنىڭ پۇتىغا تىكەن كىرىپ كېتىپتۇ. ئېرى يېڭنە بىلەن تىكەننى ئېلىۋاتـ
قاندا ئاغرىق ئازابىدىن ئىڭراۋاتقان ئايال ئۆزىمۇ تۇيمايلا ئوسۇرۇۋېتىپتۇ ۋە دەرھاللا چاندۇرماستىن:

ــ تىكەن چىقاي دەۋاتامدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئېرىدىن.

ــ ھازىرچە ئاۋازى چىقمۇاتىدۇ، ــ دەپتۇ ئېرى دەررۇلا.

چاچراتقۇ نەدىن چىقتى

بىر يېزىدا كىتاب ئاچىدىغان بىر موللا، چاچراتقۇ سالىدىغان بىر مومايمۇ بار ئىكەن. كـ
ـشىلەرنى ئالداپ پۇلنى كۆپرەك تېپىش ئۈچۈن، موللا بىلەن موماي گېپىنى بىر قىلىۋالغانكەن.
بىر كۈنى مۇخپۇل دېگەن بىر دېھقاننىڭ يۈگۈرۈك تورۇق ئېتى ئاغرىپ يېقىلىپ قاپتۇ. مۇخپـۇل
موللىنىڭ ئالدىغا بېرىپ كىتاب ئاچقۇزغانكەن، موللا:

ــ ئوغلۇم، خاتىرجەم بول، ئېتىڭ ساقىيىدۇ. ئېتىڭغا بىرى قەست قىلغاندەك تۇرىدۇ. ئالدى
بىلەن چاچراتقۇ سالدۇرۇپ كۆرۈپ باق، ئاندىن مېنىڭ قېشىمغا كەل، ــ دەپتۇ.

مۇخپۇل ئۆيگە قايتىپ بارسا، ئاتىنىڭ ھالى ناھايىتى خاراب بولۇپ، پىچاققا ئاران ئۇلگـۇـ
رۇپتۇ. ئۇ ئاتىنى سويۇپ پارچىلاپ، قولۇم ـ قوشنىلىرىغا تارقىتىپ بېرىپتۇ، تېرىسىنى تېرە ئالـ
غۇچىغا بېرىپتۇ. شۇ كۈنى پېشىن نامىزىدىن قايتقاندا موللا:

ــ مۇخپۇل ئوغلۇم، چاچراتقۇ سالدۇردۇڭمۇ؟ چاچراتقۇڭ نەدىن چىقتى؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ھەي تەقسىر، چاچراتقۇ چاچراتقۇلۇقتىن چىقتى، ئاتىنىڭ بوينى ئاجراتقۇلۇقتىن چىقتى،
گۆشى پارچىلاتقۇلۇقتىن چىقتى، ئۇستىخىنى ئىتلارغا تاشلاتقۇلۇقتىن چىقتى، تېرىسى ئاشلاتقۇـ
لۇقتىن چىقتى، ــ دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان موللا نومۇستىن بىر قىزىرىپ، بىر تاتىرىپ، كۆپىنىڭ ئالدىدا ئىـ
ـتايىن لەت بوپتۇ.

تەخى ياخشى ئىكەنغۇ

بىر كىشى ئاغرىپ يېتىپ قالغاندا مەھەللىدىكى جامائەت ئۇنى يوقلاپ كىرىپتۇ. جامائەتنىڭ بىرى بىمارنىڭ باش تەرىپىدە ئېسىقلىق تۇرغان دۇتار، تەمبۇرنى كۆرسىتىپ:

— بۇرادەر، دۇتار ـ تەمبۇر بار يەرگە پەرىشتە كىرمەيدۇ، دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمۇ سىز؟ نېمىشقا بۇلارنى بېشىڭىزغا ئاستۇرۇپ قويىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇنداقتا تېخىمۇ ياخشى بوپتۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بىمار كىشى، — راستىنلا شۇنداق بولسا، مەن ئۆلۈپ كەتسەم، شۇ دۇتار، تەمبۇرنى گۆرۈمگە ئەكىرىپ قويۇپ، ئاندىن مېنى كۆمۈڭلار، سوئال ـ سوراقتىن خاتىرجەم ياتىدىكەنمەن.

تېزرەك چۈشۈرمىكىن دەيمەن

بىر ئايال تۇغۇت ئۈستىدە بوشىنالماي بەكمۇ قىينىلىپ كېتىپتۇ. نېمە قىلىشنى بىلمەي هودۇقۇپ قالغان ئېرى دەرھال بىر غەلۋىر ياڭاقنى ئەكىرىپ، خوتۇنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ هەدەپ شاراقشىتقىلى تۇرۇپتۇ. ئايال جان ئاچچىقىدا بوغۇلۇپ:

— چاشقانغا قىيىن، مۈشۈككە ئويۇن دېگەندەك، نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ — دەپتىكەن، ئېرى دەرھال چۈشەندۈرۈپتۇ:

— ئۇنداق دېمە، ئانىسى، ئۇچىلا بالىمىز ياڭاققا ئۆلگۈدەك ئامراق ئەمەسمۇ، بۇداقسىمۇ شۇنداق بولسا، ياڭاقنىڭ شاراقشىغىنىنى ئاڭلاپ تېزرەك چۈشەرمىكىن دەيمەن!

گەپ يولدىكىدەك

بۇرۇن بىر پادىشاھ «كىمكى ياخشى قوشاق توقۇپ كەلسە ئىنئام بېرىلىدۇ» دەپ جاكارلاپتۇ. بىر دېھقان خامان سورۇۋېتىپ بىر قوشاق توقۇپتۇ. بۇ قوشاق ئۆزىگە يارىپ قاپتۇ ـ دە، پادىشاھقا ئېيتىپ بەرسەم چوقۇم ئىنئام بېرىدۇ، دەپ ئويلاپ، ئارا ـ گۇرجەكلىرىنى تاشلاپ ئوردىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ.

پادىشاھنىڭ بەزى كۈنلىرى پۇقراچە كىيىنىپ شەھەر ئارىلايدىغان ئادىتى بار ئىكەن. شۇ كۈنى پادىشاھنىڭ پۇقراچە كىيىنىپ شەھەر ئارىلىغىلى چىققان كۈنى ئىكەن. قارىسا بىر دېھقان ئاغزىدا بىرنېمىلەرنى پىچىرلاپ ئوردا تەرەپكە يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كېتىۋاتقان. پادىشاھ قىزىقىپ دېھقاننى توختىتىپتۇ.

— نېمىگە شۇنچە ئالدىراپ كېتىۋاتىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— مەن بىر قوشاق توقۇغانىدىم، شۇنى پادىشاھقا ئېيتىپ بېرىپ ئىنئام ئالاي دەپ كېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ دېھقان. پادىشاھ:

— مەن ئاڭلاپ باقاي، قوشىقىڭىزنىڭ پادىشاھقا يارايدىغانلىقى ھەققىدە مەسلىھەت بېرىمەن، — دەپتۇ. دېھقان:

— مەيلى، ئاڭلاپ بېقىڭ، — دەپ قوشىقىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ قوشاقنى ئاڭلاپ بولۇپ:

— مۇشۇمۇ قوشاق بولدىمۇ؟ بۇنىڭغا قانداقمۇ ئىنئام بەرسۇن ! ئەڭ ياخشىسى، ئاۋارە بولماي قايتىپ كېتىڭ، — دەپتۇ. دېھقان:

— ياق، ئوردىغا بارىمەن. پادىشاھ قوشىقىمنى ياراتسا ياراتتى، ياراتمىسا ئىنئامنى يەتمەش پۇشتىغا بېرەر، — دەپتۇ - دە، ئوردىغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ.

ئاڭغىچە پادىشاھ يېقىن يوللار بىلەن ئوردىغا دېھقاندىن ئاۋۋال بېرىپتۇ - دە، تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. دېھقان پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ، قارىسا تەختتە بايا ئۆزى يولدا كۆرگەن ئادەم ئولتۇرغۇدەك. دېھقان چاندۇرماي:

— پادىشاھىئالەم، ئەمرلىرىگە بىنائەن بىر قوشاق توقۇپ كەلگەنىدىم، ئوقۇشقا ئىجازەت بەرسىلە، — دەپتۇ. پادىشاھ ئىجازەت بېرىپتۇ. دېھقان ھېلىقى قوشاقنى ئوقۇپتۇ. پادىشاھ:

— مۇشۇمۇ قوشاق بولدىمۇ؟ بۇنىڭغا قانداقمۇ ئىنئام بەرگىلى بولسۇن ! — دەپتۇ. دېھقان ھودۇقماي:

— پادىشاھىئالەم، قوشىقىم سىلىگە يارىسا مانا، يارىمىغان بولسا، بايىقى يولدىكى گەپ ! — دەپتۇ.

پادىشاھ كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە دېھقانغا ئىنئام بېرىپتۇ.

ھىندىستان ئېينۈلىسى كەلدى

بىر ئادەمنىڭ خوتۇنى بۇزۇلۇپ، ئاشنا تۇتۇپتۇ - دە، ئېرىنى كۆزدىن نېرى قىلىش ئۈچۈن ئاغرىپ يېتىۋاپتۇ، ئېرى نېمىلا ئەكېلىپ بەرسە يېگىلى ئۇنىماي، ئاخىر:

— تېۋىپ ماڭا ھىندىستان ئېينۈلىسى يېيىشىمنى بۇيرۇدى. مېنى ياخشى كۆرسىڭىز شۇنىڭدىن ئەكېلىپ بېرىڭ، — دەپ ئەركىلەپتۇ. ئېرى خوتۇنىنىڭ نىيىتىنى ئاللىقاچان سەزگەنىكەن، ئۇ چاندۇرماي:

— خوپ، ئەمسە ھىندىستانغا ماڭدىم، — دەپ، ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ ئاخشىمى يېنىپ كېلىپ، ئۆينىڭ تۆشۈكىدىن ماراپ يېتىپتۇ. كۈز باغلانغاندا خوتۇنىنىڭ ئاشنىسى كەپتۇ ۋە ئۆيگە كىرە - كىرمەيلا:

— رۇستەمى داستان كەلدى، — دەپتۇ. ئاشنىسىنى ئاللىقاچاندىن بېرى ساقلاپ ئولتۇرغان ئايالمۇ دەرھال:

— باغۇ بوستان كەلدى، — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئايالىنىڭ ئېرى تۆشۈكتىن ئۆينىڭ ئوتتۇرىغا سەكرەپ چۈشۈپتۇ - دە:

— ھىندىستان ئېينۈلىسى كەلدى، — دەپتۇ.

لايىقلاشتۇرۇپ ئەكېتىدىكەنسەنغۇ

بىر ئادەم بىر شەھەرگە كېلىپ مال ئالغىلى دۇكانغا كىرسە، دۇكاندا يۇسۇپتەك چىرايلىق بىر يىگىت ئولتۇرغۇدەك. يىگىتنىڭ چىرايىغا ھاڭ ـ تاڭ قالغان ھېلىقى ئادەم ياقىسىنى تۇتۇپ:

ــ خۇدايا ـ خۇداۋەندە، مۇشۇنداق بەندىلىرىڭنىمۇ ئۇ دۇنياغا ئەكېتەمدىغانسەن ! ــ دەپ تۇرۇپ قېلىپ، ئالمدىغاننى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ھېلىقى ئادەم بۇ شەھەردىن كېتىپ يىگىرمە يىلغىچە جاھانكەشتىلىك قىلىپ، كۇنلەرنىڭ بىرىدە يەنە شۇ شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ ـ دە، ھېلىقى چىرايلىق يىگىتنى يەنە بىر كۆرمەك بولۇپ، ئۇنىڭ دۇكىنىنى ئىزدەپ ـ سوراپ بېرىپتۇ. ئۇ قارىسا ھېلىقى يىگىتنىڭ ئورنىدا چاچلىرى ئۆسكەن، ئۇس-تىۋېشىنى كىر باسقان، ساقاللىرى تىكەندەك بادرايغان، كۆزلىرى نۇرسىز، چىرايىغا قارامتۇل داغلار چۈشكەن بىر بوۋاي ئولتۇرغۇدەك. شۇ چاغدا ھېلىقى ئادەم ئىككىنچى قېتىم ياقىسىنى تۇتۇپ:

ــ خۇدايا ـ خۇداۋەندە، سەن ئادەملەرنى ئۇ دۇنياغا لايىقلاشتۇرۇپ، ئاندىن ئەكېتىدىكەنسەنغۇ ! ــ دەپتۇ.

قايسىغا دو تىكسىلەر

ئىككى سودىگەر بازاردا سوقۇشۇپ قېلىپ، كاللا ـ موللاق بولۇپ كېتىپتۇ، باشقىلار ئاجراتقانسېرى ئەدىشىپتۇ. شۇ چاغدا توپ ئىچىدە تۇرغان بىر قىزىقچى ئادەم ۋارقىراپتۇ:

ــ خالايىق، قېنى قايسىغا دو تىكسىلەر؟ قارا تۇماققىمۇ ياكى بۆكچانغىمۇ؟

ــ نېمە دېگىنىڭىز بۇ، دو تىكىشىپ ئوينايدىغان ئىت تالاشتۇرۇشمىدى؟ ــ دەپ سوراپتۇ قىزىقچىنىڭ گېپىدىن ھەيران بولغان كىشىلەر. ھېلىقى قىزىقچى دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ بۇلار ئىت بولمىسا، ئاجراتقانسېرى تالىشىپ كېتەتتىمۇ؟

ھوشىدىن كەتسە ھالىمىز خاراب

مەدرىسىنىڭ ۋەخپە ئۆيلىرىنىڭ بىرىدە ئىجارە ئولتۇرغۇچى كىشى ئۆي باشقۇرغۇچى مۆتىۋەللىگە:

ــ تەقسىر، ئۆيىمىز ئۆرۈلەيلا دەپ قالدى، ھەتتا قومۇشلىرى ئېچىلىپ، شامالدا شىلدىرلاپ كېچىچە ياتقۇزمايدۇ، شۇنى ياساپ بېرىسىڭلاركەن، ــ دەپتۇ. مۆتىۋەللى بولسا پەرۋا قىلماي:

ــ قورقما، بۇرادەر، ئۆيۈڭ خۇدايىمغا تەسىھى ئېيتىۋاتىدۇ، ــ دەپ چاقچاق قىپتۇ. ئۆيىنى ئىجارىگە ئالغۇچى ئېيتىپتۇ:

ــ ئۆينىڭ دەرۋىش سۈپەتلىكىدىن ھېچقانداق گۇمانىم يوق. بىراق، ئۇ زىكرىگە چۈشۈپ، پەيزى تېگىپ كېتىپ بىھوش بولۇپ يىقىلىپ چۈشسە، ئۇششاق بالىلار بىلەن بىزنىڭ ھالىمىز خاراب ـ دە !

ئېچىق بېشىدا ئېشەك بار دەپ ئاڭلاپ

بىر يىگىت ئېچىق بېشىدا ياشانغان بىر كىشى بىلەن سۇ تالىشىپ يولسىزلىق قىپتۇ. بۇڭاي:

ــ بالام، مەن ياشىنىپ قالغان ئادەم، سەن بولساڭ ياش، ئۇنداق قىلما، سۇنى مەن باشتا ئېچىۋالاي، ــ دەپتىكەن، ھېلىقى يىگىت بىشىملىك قىلىپ:

ــ كىم سېنى ساقلىڭنى بىر باغ بېدىدەك چاڭگىلاشتۇرۇپ سۇ ئاچقىلى چىق دېدى، ئۆيۈڭدە ياشراق بىرەرى يوقمىدى؟ ــ دەپ بۇڭايغا يول قويماپتۇ.

ــ ياشلاردىنغۇ بار ئىدى، ــ دەپتۇ بۇڭاي ئالدىرىماستىن، ــ بىراق، ئېچىق بېشىدا ئاچ قالغان ئېشەك بار دەپ ئاڭلاپ، بۇ بېدىنى ئالايىتەن ئۆزۈم ئەكېلىۋىدىم.

ئاۋۇت ئەزمە بىلەن ساۋۇت ئەزمە

بىر ـ بىرىگە قوشنا ئىككى شەھەردە ئاۋۇت ئەزمە بىلەن ساۋۇت ئەزمە دېگەن ئىككى گەپچى ياشايدىكەن. بىر يازدا ئاۋۇت ئەزمە ساۋۇت ئەزمىنى زادى بىر ئىزدەپ تېپىپ، گەپتىن يېقىتىپ كەلـ ـمىسەم، دەپ ساۋۇت ئەزمىنىڭ شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇ ساۋۇت ئەزمە تۇرغان شەھەرگە كېلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تېپىپ، ئىشىكىنى چېكىپتۇ. ئۆيدىن ساۋۇت ئەزمىنىڭ ئوغلى چىقىپتۇ.

ــ مېنىڭ ئېتىم ئاۋۇت ئەزمە، پالانى شەھەردىن كەلدىم، دادامڭ ئۆيدە بولسا چاقىرىۋەت، گەپىم بار، ــ دەپتۇ بالىغا ئاۋۇت ئەزمە. بالا دەررۇ ئۆيگە كىرىپ دادىسىغا گەپنى يەتكۈزۈپتۇ.

ساۋۇت ئەزمە خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ئۇچىسىغا جۇۋا، بېشىغا قۇلاقچا، پۇتىغا پىيما كىيىپ تالاغا چىقىپ ئاۋۇت ئەزمە بىلەن كۆرۈشۈپتۇ.

ــ ئادىشۇي، مۇنچىۋالا ئىسسىقتا نېمانچە قېلىن كىيىنىۋالدىڭ؟ ــ دەپ ئاۋۇت ئەزمە چاقـ ـچاق قىپتۇ. شۇنى كۈتۈپ تۇرغان ساۋۇت ئەزمە دەررۇ:

ــ سىلىنىڭ گېپىڭلار تۈگىگۈچە قىش چۈشۈپ كېتەر، ــ دەپ جاۋاب قايتۇرغانكەن، ئاۋۇت ئەزمە گەپتە بەس كېلەلمەيدىغانلىقىنى سېزىپ، شۇ ھامان كەينىگە قايتىپتۇ.

مەن ئۆلمىگەن

چىرايىنى بىر ـ بىرىدىن پەرقلەندۈرگىلى بولمايدىغان قوشكېزەك ئاكا ـ ئۇكىنىڭ بىرى ئۆلۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ھايات قالغان بىرى كوچىدا كېتىپ بارسا، بىر كىشى ئۇنى توختىتىپ:

ــ سىلەرنىڭ قايسىڭلار ئۆلگەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ھايات قالغىنى جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ مەن ئۆلمىگەن.

ماجىرا

بىر كىشى قوشنىسىنى مۇبارەكلەپتۇ:

— مۇبارەك بولسۇن، ئەر - خوتۇن بىر چىرايلىق ئەپلىشىپ قاپسىلەر، ئاخشام قارىسام ئوتۇن يېرىۋېتىپسىلەركەن.

— نەدىكىنى، — دەپتۇ قوشنىسى خۇرسىنىپ، — سىز كۆرگەندە بىز ئۆي جابدۇقلىرىنى بۆلۈشۈۋاتاتتۇق.

بۇگۈن مېنىڭ خەتنە تويۇم ئىكەن

بىر - بىرىنى بىلىشمەيدىغان ئۇچ ئوغرى تېپىشىپ قېلىپ، بىر ئۆيگە ئوغرىلىققا چۈشمەكچى بولۇپ، ئۆينىڭ ئارقا تېمىنى تەشكەندىن كېيىن ياشراق بىرىنى:

— سەن كىر، — دەپتۇ.

هېلىقى ئوغرى تۆشۈكتىن ئۆمىلەپ ئۆيگە كىرىشىگىلا، خېلىدىن بېرى ئوغرىلارنى سېزىپ راسلىنىپ تۇرغان ئۆي ئىگىسى قولىدىكى پىچاق بىلەن كىرگەن ئوغرىنىڭ بۇرنىنى شارتلا كېسىۋاپتۇ. ئوغرى بولسا بۇرنىنى قولى بىلەن توسقىنىچە سىر بەرمەي:

— ۋاي - ۋۇي، مۇنۇ ئۆيدىكى سېسىقچىلىقنى! — دەپلا كەينىچە ئۆمىلەپ يېنىپ چىقىپتۇ.

— نېمە دەيدىغاندۇ بۇ؟ — دەپ ئىككىنچى ئوغرى تۆشۈكتىن ئۆمىلەپ كىرىپتىكەن، ئۆي ئىگىسى ئۇنىڭ بىر قۇلقىنى كېسىپ تاشلاپتۇ.

— پاھ، ماۋۇ ئۆيدە بولۇۋاتقان نەغمە - ناۋانى، قۇلقىم گاس بولۇپ قالدا، — دەپ ئۇمۇ ئالقىنىدا قۇلقىنى توراپ يېنىپ چىقىپتۇ. ئۈچىنچى ئوغرىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— بىرىڭ سېسىقچىلىق دەيسەن، بىرىڭ نەغمە - ناۋا دەيسەن، نېرى ئۆتۈشە، ئۆزۈم بىر كىرىپ باقاي، — دەپلا تۆشۈكتىن ئۆمىلەپ كىرىپتىكەن، بۇ دۆرەم ئۆي ئىگىسى ئۇنىڭ جان يېرىنى كېسىپ تاشلاپتۇ.

— بىكار نەغمە - ناۋا ئەمەس ئىكەن - دە، ئەسلىي بۇگۈن مېنىڭ خەتنە تويۇم ئىكەن ئەمەسمۇ، — دەپ ئۈچىنچى ئوغرىمۇ دەرھال يېنىپ چىقىپتۇ.

چېچەن دەۋاگەر

بىر قازى ھۆكۈم چىقىرىشتا ھە دېسىلا خوتۇنىنىڭ گېپى بويىچە ئىش قىلىدىكەن.

بىر دەۋادا ئۇ يەنە ھۆكۈم چىقىرىش ئالدىدا تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالغانىكەن، قازىنىڭ مەجەزىنى ئوبدان بىلىدىغان دەۋاگەر ئورنىدىن تۇرغاچ سوراپتۇ:

— تەقسىر، غاچچىدە چىقىپ خوتۇنلىرىنى چاقىرىپ كىرەيمۇ؟

مېنى شۇلار تونۇيدۇ

بىر ئادەم ئۆيلەنمەكچى بولۇپ بىراۋنىڭ قىزىغا ئەلچى قويغانىكەن، قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى:
ــ بىز ئۇ كىشىنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلمىسەك، پەيلى ـ خۇيىنى ئۇقمىساق، قىزىمىزنى قانداق بېرىمىز؟ ــ دەپ ئەلچىنى قايتۇرۇۋېتىپتۇ. ئەلچى كېلىپ بولۇنغان گەپنى يەتكۈزۈپتىكەن، ھېلىقى ئادەم:
ــ ئەمىسە بېرىپ دەڭ، مېنى پالانى مەھەللىدىكى پالانچى، پوكۇنى مەھەللىدىكى پوكۇنچىلەر بىلىدۇ، شۇلاردىن سورىسۇن، ــ دەپتۇ.
ــ ئۇلار سىزنى قانداقسىغا بىلىدۇ؟ ــ دەپ قىزىقىپتۇ ئەلچى. ئۆيلەنمەكچى بولغان ئادەم دەپتۇ:
ــ نېمىشقا بىلمەيدۇ، مەن ئۇلاردىنمۇ قىز ئالغان تۇرسام!

گۇناھ

قازى بىر ئادەمنى يوقلاڭ ئىشقا تۇتۇپ كېلىپ سوراق قىپتۇ:
ــ نېمە گۇناھ قىلدىڭ؟
ــ باي قوشنام بىلەن جاڭجاللاشتىم.
ــ يەنچۇ؟
ــ يادىمدا يوق.
ــ ياخشى ئويلا، ــ قازى دوق قىپتۇ.
ــ ھە، يادىمغا كەلدى، ــ دەپتۇ ھېلىقى ئادەم، ــ مەھەللىمىزدىكى كۆپچىلىك «پارىخور قازىنىڭ ئۇستىدىن ئامبالغا ئەرز قىلايلى» دېگەندە، «بولدى قويۇڭلار» دەپ ئۇلارنى توسقانىدىم.

ۋاي ـ ۋاي بىمار

بىر يۇرتلۇق ئىككى ئاغىنە ياقا يۇرتقا سایاھەتكە چىقىپتۇ. يول ئۇستىدە بىرى قاتتىق ئاغرىپ قاپتۇ. ھەمراھى يۇرتىغا قايتىپ كەتمەكچى بوپتۇ. بىچارە شۇ چاغدا ئۆيىدىكىلەرگە ئامانەت سۆزىنى جېكىلەپتۇ:
ــ ئۆيۈمدىكىلەرگە ئېيتقىن، مېنى بېشى چىڭقىلىپ ئاغرىيدۇ، نەپسى قىسىلىدۇ، قوللىرى قاتقان، پۇتلىرى دەرمانسىز، كۆزلىرى چەكچەيگەن، پېيى تارتىشقان، بېلى ئاغرىيدۇ، مەيدىسى تاشتەك قاتقان، قەددى پۈكۈلگەن، كۆزىدىن ياش توختىمايدۇ، يۈرىكى سوقمايدۇ...
بۇنى ئاڭلىغان ھەمراھى:
ــ كۆپ سۆزلەشنى ياقتۇرمايمەن، ئەڭ ياخشىسى، ئۆلدى دەپ قويای، ــ دەپتۇ.

ئەڭ خاتىرجەم يەر

بىر رەسسام دالىغا رەسىم سىزغىلى چىقىپتىكەن، بىر چاغدا پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى ئۇ تۇرغان يەرنىڭ يېنىغىلا كېلىپ، نىشان تىكلەپ، ئوقيا ئاتقىلى تۇرۇپتۇ. رەسسام پەلكۇچ - بوياق-لىرىنى يىغىشتۇرۇپ، چەتكە چىقىپ تۇرۇپتۇ. ئۇ شۇ تەرىقىدە يېرىم سائەتچە كۆزەتسە، ئېتىلغان ئوقلار ھەر تەرەپكە ئۇچارمىش، بىرىمۇ نىشان تەرەپكە بارمىغۇدەك. شۇ چاغدا رەسسام:

— بولدى، خاتىرجەم يەرنى تاپتىم، — دەپتۇ - دە، دەررۇ نىشان تاختىنىڭ تۈۋىگە بېرىپ ئولتۇرۇپ، بەھۇزۇر رەسىم سىزىشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

قايىل بولماسلىق

خوتۇنى بىلەن تولا ئۇرۇشۇپ، يامانلىشىپ، ھەتتا تولا ئاجرىشىپ - يارىشىدىغان بىر ئادەمگە مەھەللە جامائىتى نەسىھەت قىپتۇ:

— خوتۇننى تولا قويۇپ بېرىپ، تولا ياراشقان گۈناھ بولىدۇ، بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق ناشايان قىلىقلارنى تۇزىتىڭ!

— توۋا، — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم قايىل بولماي، — دائىم خوتۇن قويۇپ بېرىپ، خوتۇن ئالماشتۇرسامغۇ تەنبىھ بېرىڭلار، ئۆزۈمنىڭ خوتۇننى قويۇۋېتىپ يەنە ئالسامۇ گۈناھ بولامدىكەن؟

كىم كېيىل

ھېچقاچان كىتاب ئوقۇمايدىغان بىر ئادەم كىتابنىڭ گېپى بولۇۋاتقان بىر سورۇندا بىر كىتابنى قولىغا ئاپتۇ - دە، يېنىدىكىلەرگە:

— مۇشۇ كىتابنى ئوقۇساڭلار نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىۋېلىشىڭلارغا مەن كېپىل، — دەپ ماختىنىپتۇ.

— ئۇنى سىزنىڭ بىلىدىغانلىقىڭغا كىم كېپىل؟ — دەپ سوراپتۇ سورۇندىكىلەردىن بىرى.

تۆەككۈلچى

بىر بېخىل ئادەم ئۆزىچە ئۇلپىتىنى كولدۇرلاتماقچى بولۇپ:

— بىلەمسىز، تەۋەككۈلچى دېگەن قانداق بولىدۇ؟ — دەپ سورىغانكەن، بېخىلنىڭ ئۇلپىتى تەخىرسىز جاۋاب بېرىپتۇ:

— قورقماستىن سىزدىن قەرز پۇل سورىغان كىشى!

شەيتانلار باھاسىنى ئۆرلىتىۋەتكەنىكەن

بىر موللا مەسچىتتە جامائەتكە ۋەز ئېيتىپتۇ:

ــ تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن ئادەم ئالدايدىغان يەنە بىر تاڭ بار، ئۇنىڭغا ئالدانماڭلار، شەيتانلار ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش ئۈچۈن، ھەر كۈنى تاڭدىن بۇرۇن ھەر يەر ـ ھەريەردىن ئوتۇن ـ ياغاچنى توشۇپ كېلىپ، دۆۋىلەپ ئوت ياقىدۇ ـ دە، شۇنىڭ شولىسى تاغدىن ھالقىپ بىزگە تاڭ ئېتىۋاتقاندەك كۆرۈنىدۇ.

شۇ چاغدا جامائەت ئارىسىدىن بىر موللا لوقما ساپتۇ:

ــ مۇنداق دەڭا، بازاردا نېمانداق ئوتۇن ـ ياغاچ قىممەتلەپ كەتتىكىن دېسەك، شۇ شەيتانلار ئۆرلىتىۋەتكەنىكەن ـ دە!

چىللە ئىچىدە تۇغۇتسۇالغىن

بىر ئادەمنىڭ تولىمۇ ئازازۇل ئايالى بوشىنىپ قاپتۇ. بىر كۈنى چاي ئۈستىدە پاراڭدىن ـ پاراڭ چىقىپ، ئايال ئېرىگە دەپتۇ:

ــ قوشنىمىزنىڭ ئايالى چوڭ موللىدىن ئاڭلاپتۇدەك، تۇغۇتلۇق ئايال چىللە ئىچىدە ھەر ـ قانچە سەۋەنلىك ـ خاتالىق ئۆتكۈزسىمۇ گۇناھىغا يېزىلمىغۇدەك.

ــ تولا ئوبدان گەپ ئىكەن، ــ دەپتۇ ئېرى شۇ ھامانلا، ــ ئۇنداق بولسا سەنمۇ ھەرقانچە ئازازۇللۇقۇڭ بولسا، چىللە ئىچىدە تۇغۇتسۇالغىن.

مال باھاسى

قازى دەۋاگەرنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن دائىم سەت گەپلەر بىلەن باشقىلارنى ھاقارەتلەيدىغان بىر ئادەمنى سوراق قىلىپ:

ــ قوشناڭنى ئېشەك، دەپ تىللىغىنىڭ ئۈچۈن ئىككى يۈز تەڭگە تۆلەيسەن، ــ دەپ ھۆكۈم چىقىرىپتۇ.

جاۋابكار رازى بولماي دەپتۇ:

ــ ئۆتكەندىمۇ بۇ كىشىنى ئېشەك دەپ تىللىسام، يۈز تەڭگە بۇيرۇغانىدىڭىزغۇ؟

ــ دەرۋەقە، ــ دەپتۇ قازى تەمكىنلىك بىلەن، ــ بۇ يىل مال باھاسى بىر ھەسسە ئۆسكەنىدىن خەۋىرىڭ يوقمۇ؟

نەسىردىن ئەپەندى لەتىپلىرى

ئۆتكۈر پىكىرلىك، ساغلام ئەقىللىق نەسىردىن ئەپەندىنىڭ نامىنى ئاڭلاش بىلەنلا ئىختە-
يارسىز ھالدا چىرايىمىزدا كۈلكە پەيدا بولىدۇ. ئۆتمۈشتىكى جاھالەتنى، ئادالەتسىزلىكنى، ئەخ-
مەقلىق ۋە نادانلىقنى مەسخىرە قىلىدىغان بۇ كۈلكە ئوتتۇرا ئەسىرلەردىن تارتىپ خەلقىمىز ئا-
رىسىدا جارانلاپ، كىشىلەرنى روھلاندۇرۇپ كەلمەكتە. ئاچچىق ھەجۋىي، چوڭقۇر يۇمۇر ۋە ئۇ-
مىدۋار ئىنتىلىش بىلەن تولغان بۇ كۈلكە كىملەرگە ھەمراھ بولمىغان دەيسىز! ئەپەندى لەتىپ-
لىرىنىڭ خەلقچىللىقى، ئۇنىڭ شەكىل جەھەتتىكى ئىخچاملىقى، ئەستە قالدۇرۇشقا ۋە ئېيتىشقا
قۇلايلىقلىقى، بولۇپمۇ ئۇنىڭدىكى كۈلكە كۈچى لەتىپلەرنىڭ خەلق ئارىسىغا كەڭ تارقىلىشىغا،
ئاممىۋى ئاساس تىكلىشىگە سەۋەب بولغان.ئەپەندى لەتىپلىرى يالغۇز ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدلا
ئەمەس، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭمۇ ئومۇميۈزلۈك قارشى
ئېلىشىغا ۋە قىزغىن سۆيۈشىگە سازاۋەر بولماقتا. نەسىردىن ئەپەندى نامى بىلەن باغلىق بولغان لە-
تىپلەر ئۇيغۇرلاردىن باشقا، ئوتتۇرا ئاسىيا، كىچىك ئاسىيا، ئەرەبىستان، ئوتتۇرا ۋە يېقىن شەرق
خەلقلىرى ئارىسىدىمۇ كەڭ تارقالغان.

نەسىردىن ئەپەندى لەتىپلىرىنىڭ تېمىسى بەكمۇ كەڭ، مەزمۇنى چوڭقۇر. بۇ لەتىپلەر زور
ئىجتىمائىي زىددىيەتلەردىن تارتىپ تۇرمۇشتىكى ئۇششاق مەسىلىلەرگىچە بولغان ئىنتايىن كەڭ
تېماتىك مەزمۇننى ئەكس ئەتتۇرىدۇ. بۇ لەتىپلەر فېئوداللىق جەمئىيەتتىكى ئېكسپلاتاتسىيە
قىلغۇچى ھۆكۈمران تەبىقىلەرنى، پادىشاھ، ھاكىم، بەگ، قازىغا ئوخشاشلارنى پاش قىلىپ، ھەج-
ۋىي قامچىسى ئاستىغا ئالغان؛ دىنىي ئاساراەت ئۇستىدىن شىكايەت قىلىپ، ئىدىيىۋى ئەركىنلىك-
نى تەرغىب قىلغان؛ شۇنداقلا جەمئىيەتتىكى ئادالەتسىزلىك، پاراخورلۇق، جازانىخورلۇق، ئىككى
يۈزلىمىلىك، چېقىمچىلىق، كۆرەلمەسلىكە ئوخشاش ھادىسىلەرنى مەسخىرە قىلىپ سۆكىكەن؛
ئەخمەقلىق، نادانلىق ئۇستىدىن قاتتىق كۈلگەن. ئەپەندى لەتىپلىرى جەمئىيەتنىڭ ئىللەتلىرىنى
پاش قىلىپلا قالماستىن، ئەمگەكچى خەلقنىڭ مەسئۇلىيەت بېرىپ، ئەقىل ئۆگىتىدۇ. بۇ نۇقتىدىن
ئالغاندا، خۇددى «ئەقلىيە سۆزلەر»گە ئوخشاش ئالاھىدە تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇنىڭ ئۈ-
چۈن ئەپەندى ئوبرازى خەلقنىڭ دۈشمەنگە قارشى قورالى ۋە قامچىسى، خەلقنىڭ دوستى ۋە مەس-
لىھەتچىسى سۈپىتىدە ئەمگەكچى خەلقلەر ئارىسىدا ئەسىرلەر بويى مەڭگۈ قېرىماس ئوبراز بولۇپ
ياشاپ كەلمەكتە.

دادىڭىزنى دوراپسىز

پادىشاھ چوڭ مەدرىسىدە ئوقۇپ كەلگەن ئوغلىنى ئەپەندىمگە ماختاپ:

ــ شاھزادىمىز شۇنچىلىك كامالەتكە يەتتىكى، كۆڭۈلگە پۈككەنىنىمۇ بىلەلەيدۇ، ــ دەپتۇ.

ئەپەندىم:

ــ پادىشاھىمئالەم، شاھزادىنى كۆڭۈلگە پۈككەندىن ئەمەس، ئاۋۋال مۇشتۇمغا تۇگكەندىن بىر سىناپ كۆرەيلى، ــ دەپ ئۇزۇكىنى مەھكەم سقىملاپ شاھزادىگە كۆرسىتىپتۇ:

ــ قېنى، شاھزادەم، قولۇمدىكى نېمە؟

شاھزادە نېمە دېيىشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قاپتۇ. ئەپەندىم:

ــ بەلگىسىنى ئېيتىپ بېرەي، ئۆزى دۇگمەلەك، ئوتتۇرىسى تۆشۈك، ئۇ نېمە؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ھە، بىلدىم، ــ دەپتۇ شاھزادە، ــ قولىڭىزدىكى تۇگمەن تېشى.

ئەپەندىم دەرھال:

ــ ئەقلىڭىزگە باريكاللا، خۇددى دادىڭىزنى دوراپسىز، ــ دەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

تايغانىڭ ئۆزى بولىدۇ

شەھەرنىڭ بىر بېخىل بېيى ئەپەندىمگە بىر تايغان ئىت سېتىپ ئەكېلىپ بېرىشنى بۇيرۇپ-تۇ. ئەپەندىم ئۇنىڭغا سېمىز، يوغان بىر ئىت ئەكېلىپ بېرىپتۇ. باينىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

ــ ئەپەندىم، مەن سىزگە تايغان ئەكېلىپ بېرىڭ دېگەنىدىمغۇ! ــ دەپتۇ.

ــ رەنجىمىسىلە، باي، بۇ ئىت ئۆيلىرىدە بىر ھەپتىلا تۇرسا، ئورۇقلاپ تايغانىنىڭ ئۆزى بولىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئىگىسىگە بېرىۋېتىپ قۇتۇلمەن

ئەپەندىم نامراتچىلىقتىن قۇربان ھېيتتا قۇربانلىق قىلالماپتۇ. ئۇ نامازدىن قايتىپ كېلىۋاتسا، كوچىدا بىر ئۆچكە يۇرگەنىكەن، ئۇنى تۇتۇپ قۇربانلىق قىلىپ، سويۇپ يەپتۇ. بۇنى بىلگەن قوشنىسى ئەپەندىمگە:

ــ ئەپەندىم، قىيامەتتە ئۆچكىنىڭ سورىقى بولسا، قانداق قىلىسىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ تېنىۋالىمەن، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ تېنىۋالالمايسىز، ــ دەپتۇ قوشنىسى، ــ قىيامەتتە ئۆچكىنىڭ ئۆزى تۇرۇپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

ــ ئۇنداقتا ياخشى ئىكەن، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ قىيامەتتە ئۆچكە تىرىلىپ ئالدىمغا كەلسە، تۇتۇپلا ئىگىسىگە بېرىۋېتىمەن ــ دە، قۇتۇلمەن.

بەرمەسنىڭ باھانىسى

بىر كىشى ئەپەندىمدىن غەلۋىر سوراپ كەپتۇ.

ئەپەندىم:

ــ بۇرادەر، جېنىم بىلەن بېرەتتىم، بىكار ئەمەس، ئۆيدىكىلەر غەلۋىرگە سۇ قۇيۇپ قويۇپتۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ھېلىقى كىشى ھەيران بولۇپ:

ــ ئەپەندىم، غەلۋىرگىمۇ سۇ قۇيامدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ھەي ئەخمەق، بەرمەسلىككە باھانە ئىزدىگەندە غەلۋىرگە سۇ قۇيۇش بۇ ياقتا تۇرسۇن، ئارقانغىمۇ ئۇن بېسىپ قويىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

دۇنيانىڭ غېمىدىن...

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ ئوغلى:

ــ دادا، خۇدا ئادەمنى نېمىدىن ياسىغان؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ توپىدىن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ــ قۇرۇق توپىدىنمۇ ياكى لاي قىلىپمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئوغلى.

ــ لاي قىلىپ ئاندىن ياسىغان، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ سامان قوشقانمۇ، قوشمىغانمۇ؟

ــ ھەي نادان بالا، ئەگەر سامان قوشۇپ كاكىل قىلمىسا، داداڭ دۇنيانىڭ غېمىدىن بۇ چاغقىچە چاك ـ چاك يېرىلىپ كەتمەيتتىمۇ؟ ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

زىندان تەكشۈرۈش

بىر كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمنى باشلاپ زىندان تەكشۈرۈشكە بېرىپتۇ. پادىشاھ زىندانغا سولاڭغانلاردىن:

ــ سىلەر نېمە گۇناھ قىلغان؟ ــ دەپ سوراپتىكەن، ھەممىسىلا:

ــ تەقسىر، ھېچ گۇناھىمىز يوق ئىدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. لېكىن، ئارىدىن بىرلا كىشى ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ گۇناھكار ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىپتۇ.

ئەپەندىم پادىشاھقا:

ــ تەقسىر، بۇ كىشىنى زىنداندىن بوشىتىۋەتسىڭىز، ــ دەپ ئىلتىماس قىپتۇ گۇناھكارنى كۆرسىتىپ، ــ زىنداندىكى گۇناھسىز بەندىلەرگە گۇناھى يۇقۇپ قالمىسۇن !

ئۇمۇ ئەمەس، بۇمۇ ئەمەس

ئەپەندىم بازاردا ئوقەت قىلىپ ئولتۇرغىنىدا، بازاربېگى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئوقەت قانداقراق؟

— بېگىم، ياخشىمۇ ئەمەس، يامانمۇ ئەمەس، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. بەگ ھەيران بولۇپ:

— قانداق بولغىنى بۇ، ياخشىمۇ بولمىسا، يامانمۇ بولمىسا ؟! — دەپتۇ.

— بېگىم، ئوقەت يامان دېسەم، باج ئالغاندا سىز رەنجىيسىز، ياخشى دەي دېسەم، ئۆيگە بارغاندا خوتۇن رەنجيدۇ، شۇڭا ئۇمۇ ئەمەس، بۇمۇ ئەمەس، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

كاۋغا لايىق قازان

ئەپەندىم بىر يېزىغا بارغانىكەن، ئۇ يېزىدىكى كىشىلەر ئەپەندىمگە ماختىنىشقا باشلاپتۇ:

— بۇ يىل بىزنىڭ زىرائەتلەر شۇنچىلىك ئوخشىدىكى، ھەربىر كاۋىمىز بىر ھارۋىغا پاتماي قالدى.

ئەپەندىمۇ بوش كەلمەي:

— بىزنىڭ شەھەرنىڭ مىسكەرلىرى شۇنچىلىك ھۈنەرگە تولدىكى، بۇ يىل ئۆيدەك، سارايدەك قازانلارنى ياسۇەتتى، — دەپتۇ.

— ئەپەندىم، شۇنداقمۇ چوڭ قازان بولامدۇ؟ — دەپ سورىشىپتۇ كىشىلەر.

— ھەي ئەخمەقلەر، ئۇنداق چوڭ قازان بولمىسا، سىلەرنىڭ كاۋاڭلارنى نېمىدە پىشۇرىدۇ؟ كاۋغا لايىق قازان ـ دە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

موھتاجلىقتىن

بىر كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بىر تەرىپىڭزگە ئالتۇن، يەنە بىر تەرىپىڭزگە ھەقىقەت قويۇپ قويسا، سىز قايسىسىنى ئالىسىز؟

— تەقسىر، ئالتۇننى ئالىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— نادان ئىكەنسىز، — دەپتۇ پادىشاھ ئەپەندىمگە، — پۇل، دۇنيا دېگەن تېپىلىدۇ، ھەقىقەت دېگەنگە ئېرىشمەك قىيىن. سىزنىڭ ئورنىڭزدا مەن بولسام، ھەقىقەتنى ئالاتتىم.

— تەقسىر، سۆزلىرى توغرا، — دەپتۇ ئەپەندىم، — كىمدە نېمە كەم بولسا، ئۇ شۇنى ئالىدۇ. مېنىڭ ئالتۇننى ئېلىشىم، سىلىنىڭ ھەقىقەتنى ئېلىشلىرى — موھتاجلىقتىن.

جەننەت توشۇپ كېتىش...

بىر كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، مەن ئۆلگەندە جەننەتكە كىرىمەنمۇ، دوزاخقىمۇ؟ قېنى بىر ئادىل باھا بېرىپ بېقىڭا.

— دوزاخقا كىرىدىلا، تەقسىر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم ئەيمەنمەستىنلا. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، غەزەپتىن ساقاللىرى تىترەپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئەپەندىم:

— تەقسىر، خاپا بولمىسىلا، ئەسلىدىغۇ جەننەتكە كىرىدىلا دېمەكچىدىم، بىراق جاللاتلىرىنىڭ قىلىچى ئاستىدا ئۆلگەن بىگۇناھ كىشىلەر بىلەن جەننەت تولۇپ كەتكەن بولسا، سىلىنى سىغمايدىكەن دەپ، دوزاخ دەپتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

خۇرجۇندا

ئەپەندىم ئېشىكىنى ساتماق بولۇپ بازارغا ئېلىپ ماڭغىنىدا، ئېشىكىنىڭ قۇيرۇقىغا لاي تېگىپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم خېرىدارلارغا سەت كۆرۈنمىسۇن دەپ ئېشىكىنىڭ قۇيرۇقىنى كېسىۋېلىپ خۇرجۇنىغا سېلىۋاپتۇ. بازاردا بىر خېرىدار:

— ئېشىكىڭىز ياخشى ئىكەنۇ، بىراق قۇيرۇقى يوق ئىكەن، — دەپتۇ. ئەپەندىم:

— ھەي ئەخمەق، — دەپتۇ ئەپەندىم، — مېنىڭ ئەقلىم يەتمەي تۇرغان نەرسىنى سەن نەدىن بىلىسەن. قاپىنىڭ ئىچىگە سالغىنىمغا نېمىدەپ جاۋاب بېرىشىمنى ئۆزۈمۇ بىلەلمەي تۇرىمەن.

ئۆزۈمۇ بىلەلمەي تۇرىمەن

ئەپەندىم بىر باغقا ئوغرىلىققا كىرىپ ئالمىلارنى قاپقا توشقۇزۇۋاتقىنىدا باغۋەن كىرىپ قېلىپ:

— ھەي ئەپەندىم، باغدا نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بىر قاتتىق شامال چىقىپ ئۇچۇرغىنىچە مۇشۇ يەرگە چۈشۈرۈپ قويدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— بولمىسا، ئالمىلارنى نېمىشقا ئۈزدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ باغۋەن.

— شامالدىن قورقۇپ شاخلارغا ئېسىلىۋالغانىدىم، ئالمىلار تۆكۈلۈپ كەتتى، — دەپتۇ ئەپەندىم. باغۋەن:

— بۇنىڭغىمۇ، ماقۇل دەيلى، لېكىن ئالمىنى قاپقا كىم سالدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەي ئەخمەق، — دەپتۇ ئەپەندىم، — مېنىڭ ئەقلىم يەتمەي تۇرغان نەرسىنى سەن نەدىن بىلىسەن. قاپىنىڭ ئىچىگە سالغىنىمغا نېمىدەپ جاۋاب بېرىشىمنى ئۆزۈمۇ بىلەلمەي تۇرىمەن.

بۇ قانداق ناماز

ئەپەندىم تەرەت ئالغاندا بىر ئايىغىغا سۇ يەتمەي قاپتىكەن، بىر ئايىغىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ نامىز ئوقۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەر:

— ئەپەندىم، بۇ قانداق نامىز؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

— بۇ بىر ئايىغىنىڭ تەرىتى يوق نامىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەگە قىيامەت بولسا...

ئەپەندىمنىڭ قوي بورداۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپقان مەھەللە بايلىرىنىڭ بالىلىرى ئەپەندىمنى ئالداپ قويىنى يەۋېلىشنى مەسلىھەتلىشىپتۇ. ئۇلار ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە كېلىپ:

— ئەپەندىم، ئاخۇنۇملار ئەگە قىيامەت بولىدىكەن، دەيدۇ. قويىنى بېقىپ نېمە قىلىسىز، بۇ-گۈنلا دەريا بويىغا چىقىپ ئولاش - چولاش يەۋېتەيلى، — دەپتۇ. ئەپەندىم ماقۇل بوپتۇ - دە، دەريا بويىغا بېرىپ، قويىنى سويۇپ قازانغا سالىپتۇ. باي بالىلىرى گۆش پىشقۇچە ئىشتىھاسىنى ئاچماق بولۇپ، بەقەسەم چاپان، شايى يەكتەكلىرىنى ئەپەندىمگە ساقلىتىپ قويۇپ سۇغا چۆمۈلگىلى كې-تىپتۇ. ئەپەندىم ئوتنى ئۆلغايتىپ، ھەممە كىيىملەرنى ئوچاققا تېقىپ گۆشنى راسا قاينىتقىلى تۇرۇپتۇ. باي بالىلىرى قايتىپ كەلسە كىيىملىرى يوق تۇرغۇدەك. ئۇلار:

— ئەپەندىم، چاقچاق قىلماي كىيىملەرنى بېرىۋېتىڭ، نەگە تىقىپ قويدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— چاقچاق قىلمىدىم، ئوتقا قالىۋەتتىم، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— بۇ نېمە قىلىق، ئەمدى نېمە كىيىمىز؟ — دەپتۇ بالىلار.

— ئەخمەق ئىكەنسىلەر، ئەگە قىيامەت تۇرسا، كىيىمنىڭ نېمە كېرىكى بار؟ ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

بەرجىنى تېپىپ كەل

ئەپەندىم ئېشەك مىنىپ كېتىپ بېرىپ، بىر ئۆستەڭگە دۇچ كەپتۇ. تەرەت ئالماق بولۇپ، سەللە ۋە پەرجىسىنى ئېشەككە ئارتىپ قويۇپ، ئۆزى سۇ بويىدا تەرەت ئېلىشقا ئولتۇرغىنىدا، ئوغرىلار ئۇنىڭ سەللىسى بىلەن پەرجىسىنى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم تەرەت ئېلىپ بولۇپ ئېشەكنىڭ يېنىغا كەلسە، پەرجىسى بىلەن سەللىسى يوق تۇرغۇدەك. ئەپەندىم ئېشەكنىڭ ئۇستىدىن توقۇمنى ئېلىپ ئۆز ئۇچىسىغا ئارتىپتۇ - دە:

— بار، پەرجەمنى تېپىپ كېلىپ، ئاندىن توقۇمۇڭنى ئال، — دەپ ئېشەكنى تېپىپ قوغلىۋېتىپتۇ.

ئۆزىمىز ئوغرىلاپ ئالمىمىز

بىر كۈنى ئەپەندىم ئۇخلاپ ياتسا، ئۆيىگە ئوغرى كىرىپتۇ. ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى:
— ئەپەندىم، تۇرۇڭ، ئۆيگە ئوغرى كىردى، — دەپتۇ.
— ئۇنۇڭنى چىقارما، ئوغرى قېچىپ كەتمىسۇن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئەگەر ئوغرىلار ئۆيۈمدىن قولغا چىققۇدەك بىرنېمە تاپالمىسا، ئۆزىمىز ئوغرىلاپ ئالمىمىز.

ئېشەك — قازى

ئەپەندىم ئېشىكىنى يوقتىپ قويۇپ ئىزدەپ يۈرگىنىدە، بىر تونۇشى ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ:
— ئەپەندىم، ئاڭلىسام ئېشىكىڭىز پالانى شەھەردە قازى بوپتۇمىشقۇ! — دەپتۇ. ئەپەندىم دەرھال:
— مەنمۇ شۇنداق بولار دەپ ئويلىغانىدىم. مەن ھەر چاغدا قازىلىق ئۇستىدە گەپ قىلسام، ئېشىكىم دەققەت بىلەن قۇلاق سېلىپ ئاڭلايتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئۆلۈكتىن سوراڭلار

ئەپەندىم مەھەللىگە ئىمام بولۇپ تۇرغان كۈنلىرىدە مەھەللە بايلىرىدىن بىرى ۋاپات بوپتۇ. كىشىلەر ئەپەندىمدىن ئۆلگۈچىنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ قويۇشنى ئىلتىماس قىلسا، ئەپەندىم ئۇنىماپتۇ. كىشىلەر:
— نېمىشقا نامازچۈشۈرۈشنى خالىمايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئۇ رەھمەتلىك مېنىڭ ئىمام بولۇشۇمغا نارازى ئىدى. ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاداۋەت بولغاچقا، مەن نامىزىنى چۈشۈرسەم خاپا بولۇپ، ئورنىدىن يۇگۇرۈپ قويۇپ كېتىشى ئېھتىمال، يالغان بولسا، ئۆلۈكنىڭ ئۆزىدىن سوراڭلار، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

سەللىلىك ئالۋاستى

ئەپەندىم ئىشانىڭ ھارۋىسىنى ھەيدەپ كېتىپ بارسا، كوچىنىڭ قارشى تەرىپىدىن يەنە بىر ھارۋا چىقىپ قاپتۇ. ئەپەندىم يول بوشاتماي ھارۋىسىنى كوچىنىڭ ئوتتۇرىسى بىلەن ھەيدەپ مېڭىۋېرىپتۇ. قارشىسىدىن كېلىۋاتقان ھارۋىكەش ۋارقىراپتۇ:

— ھەي، ئەپەندىم، يول بوشتىڭ!

— نېمىشقا يول بوشىتىدىكەنمەن، يولنى سەن بوشات! — دەپتۇ ئەپەندىم.

— يول بوشتىڭ دەيمەن، — دەپتۇ يەنە ھېلىقى ھارۋىكەش، — مېنىڭ ھارۋامدا ئىشان ئولتۇرغىنىنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟

— سېنىڭ ھارۋاڭدا ئولتۇرغان ئىشان بولسا، مېنىڭ ھارۋامدىكىنى سەللىلىك ئالۋاستى دېۋىدىكمۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم.

گۈۋاھلىق بېرىش

بىر كىشى ئەپەندىمنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ئەپەندىم، مېنىڭ پالانچىدا بۇغداي قەرزىم بار ئىدى، ئەتە قازىخانىغا بېرىپ گۈۋاھلىقتىن ئۆتۈپ بەرسىڭىز، — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ. ئەپەندىم رازى بولۇپ قازىخانىغا بېرىپتۇ.

— دەۋاگەرنىڭ بۇ ئادەمدە ئارپا دەۋاسى بارلىقىغا گۈۋاھلىق بېرىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم. قازى ھەيران بولۇپ:

— دەۋاگەر بۇغداي قەرزىم بار دېۋىدىغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

— يالغان دەۋا ئۈچۈن بۇغداي ئەمەس، ئارپا ئۈندۈرۈۋالسىمۇ چوڭ گەپ، قالغىنىنى ئۆزىڭىز بىلىڭ، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

بەيگە ئۆكۈز

بىر كۈنى پادىشاھ بەيگە ئېلان قىلىپ، يۈگۈرۈك ئاتلارنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. ھەممە كىشى يۈگۈرۈك ئاتلىرىنى تەييارلاپ، مەيدانغا ئەكەپتۇ. ئەپەندىممۇ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بىر قېرى ئۆكۈزنى مىنىپ بەيگە مەيدانىغا كەپتىكەن، پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ كايىپتۇ:

— ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلىق؟ ئات بەيگىسىگە ئۆكۈز مىنىپ كەپسىزغۇ!

— پادىشاھىئالەم، سىزگە ھۆددە قىلىمەنكى، بۇ ئۆكۈز سىزنىڭ ئاتلىرىڭىزنى ئارقىدا قالدۇرۇپ كېتىدۇ. نېمىشقا دېسىڭىز، بۇ ئۆكۈز موزاي ۋاقتىدا، ئارقان ئۈزۈپ قېچىپ كەتسە، ئات بىلەن قوغلاپمۇ يەتكىلى بولمايتتى. ئەمدىلىكتە ئۈچىدىغان بولۇپ قالغان بولسا ئەجەب ئەمەس.

شۇ ساقلىقىڭ بىلەن...

ئەپەندىم ئۆيىدە ئولتۇرسا، بالىسى يېغلاپ كىرىپ:

— دادا، نېنىم قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى، — دەپتۇ. ئەپەندىم يۈگۈرۈپ چىقىپ قۇدۇققا ئېڭىشىپ قاراپتۇ ۋە قۇدۇقتىكى ئۆز ئەكسىنى كۆرۈپ:

— شۇ ساقلىقىڭ بىلەن كېچىك بالىنىڭ نېنىنى تارتىۋېلىشتىن ئىزا تارتمىدىڭمۇ؟ — دەپ كايىپتۇ.

قازى ۋە دوزاخ

بىر كۈنى شەھەر قازىسى ئەپەندىمدىن:

— ئاخىرەتتە سىز جەننەتكە كىرەمسىز، دوزاخقىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

— قازى ئاخۇنۇم، ئۆزلىرىچۇ؟ — دەپتۇ.

— خۇدايىتائالاغا قىلغان تائەت ـ ئىبادىتىم شاراپىتىدىن جەننەتكە كىرگەيمەن، دەپ ئويلايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قازى. ئەپەندىم ئويلاپ تۇرماستىنلا:

— ئۇنداق بولسا مەن ئۇدۇل دوزاخقا يول ئالىمەن ! — دەپتۇ.

ئۇيقۇمنى ئىزدەپ

بىر كۈنى كېچىسى ئەپەندىم بازاردا كېتىپ بارسا، ئۇنى مىرشەپ بېگى تۇتۇۋېلىپ سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كېچىسى بازاردا نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟

— بۇگۈن ئۇيقۇم قېچىپ كېتىپ زادى ئۇخلىيالمىدىم، ئۇيقۇمنى ئىزدەپ يۈرىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

گۇناھ ئانىسىدا

ئەپەندىمنىڭ باغلاقلىق موزىيى ئارقانىنى ئۈزۈپ قېچىپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم موزاينى قوغلاپ تۇتالماي تازىمۇ چارچاپ، ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلىپتۇ. ئاچچىقىدا باغلاقلىق سىيرىنى ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. خوتۇنى ئەپەندىمنىڭ بۇ قىلىقىدىن رەنجىپ:

— ئەپەندىم، باغلاقلىق كالىنى نېمىشقا ئۇرىسىز؟ — دېسە، ئەپەندىم:

— موزايغا ئانىسى ئۆگەتمىگەن بولسا ئارقان ئۈزۈشنى نەدىن بىلەتتى، ھەممە گۇناھ ئانىسىدا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

كونا كېيەن، كونا گۆر

بىر كۈنى ئەپەندىم ئوغلىغا ۋەسىيەت قىلىپ:

ــ ھەي نۇردىرەم، ئەگەر مەن ئۆلسەم، كونا ماتادىن كېپەن قىلىپ، كونا گۆرگە كۆمۈڭلار، ــ دەپتۇ. ئوغلى ھەيران بولۇپ:

ــ نېمە ئۈچۈن ئۇنداق قىلىمىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

ــ ھەي نادان بالا، كېپەنمۇ كونا، گۆرمۇ كونا بولسا، مۇنكىر ـ نەكىر بۇ سورالغان جەسەت ئىكەن، دەپ كېتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

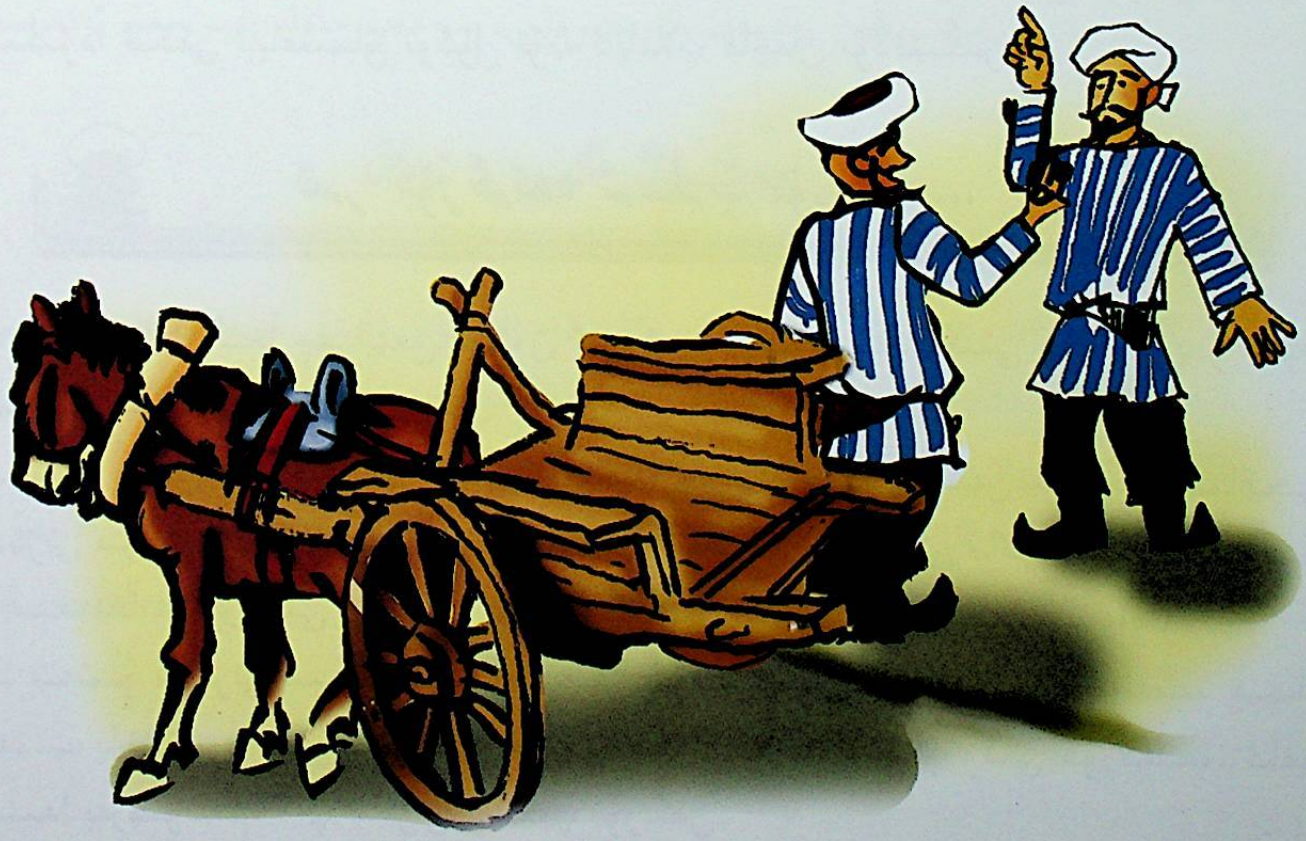
ئۆزۈمىمكىن دەپتىمەن

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەپەندىم بازاردا كېتىپ بارسا، بىر ئادەم ئۇنىڭغا دۈچ كېلىپ قاپتۇ. ئەپەندىم دەرھال قول ئۇزتىپ كۆرۈشمەكچى بوپتۇ، ھېلىقى كىشى ئەپەندىمنى تونۇمىغانلىقتىن، تارتىنىپ بوشلا كۆرۈشۈپتۇ.

ــ سورىغانىڭ ئەيىبى يوق، سىز كىم بولسىز؟ ــ دەپتۇ ئەپەندىم. ئۇ كىشى ھەيران بولۇپ:

ــ مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى بىلمىسىڭىز، نېمىشقا قول ئۇزتىپ كۆرۈشتىڭىز؟ ــ دەپتۇ. ئەپەندىم:

ــ قارىسام، بويىڭىز بويۇم بىلەن تەڭ، چاپىنىڭىز چاپىنىم بىلەن ئوخشاش تۇرىدۇ، شۇڭا سىزنى ئۆزۈممىكىن دەپ قول ئۇزتىپتىمەن، ــ دەپتۇ.

ياخشى شەھەر

ئەپەندىم بىر شەھەرگە بېرىپتۇ، بازاردا كېتىۋېتىپ، تەۋەككۇلەردە دۆۋىلەنگەن تۇرغان سامسا غا كۆزى چۈشۈپتۇ. قورسىقى ئېچىپ كەتكەن ئەپەندىم سوراپ ئولتۇرمايلا سامسا يېيىشكە كىرىشىپتۇ. سامسىپەزنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئۇنى كۆسەي بىلەن ئۇرۇپتۇ. ئەپەندىم:

— ياھ، ياھ، نېمىدېگەن ياخشى شەھەر بۇ! سامسىپەزلىرى سامسىنى ئۇرۇپ تۇرۇپ يېگۈزىدىكەن، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

تۆت ئاياغلاپ قېچىش

ئەپەندىم پادىشاھقا تارتۇق ئۈچۈن پىشۇرۇلغان غازنى ئەكېتىۋېتىپ يولدا ئۇنىڭ بىر پاچقىنى يەپ قويۇپتۇ. پادىشاھ غازنى كۆرگەندىن كېيىن:

— كەلتۇرگەن سوۋغىتىڭىزنىڭ بىر ئايىغى يوققۇ، ئەپەندىم؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم ئىككىلەنمەستىن:

— بۇ يىلقى غازلارنىڭ ھەممىسى بىر ئاياغلىق ئىكەن، — دەپ، ھويلىدا بىر ئايىغىنى يىغىۋېلىپ، بىر ئايىغى بىلەن تۇرغان غازلارنى كۆرسىتىپتۇ. پادىشاھ خىزمەتچىسىگە غازلارنى كالتەك بىلەن ئۇرۇپ قوغلىۋېتىشنى بۇيرۇپتۇ. خىزمەتچىسى بېرىپ كالتەكنى شىلتىگەن ھامان غازلار ئىككى ئاياغلاپ قېچىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھ غازلارنى ئەپەندىمگە كۆرسىتىپ:

— قاراڭ، غازلار ئىككى ئاياغلاپ قېچىۋاتىدۇغۇ، سىز نېمىشقا يالغان گەپ قىلىسىز؟ — دەپتۇ.

— ئەگەر، — دەپتۇ ئەپەندىم پادىشاھقا، — ئاشۇ كالتەك بىلەن سىزنى ئۇرغان بولسا، جان ئاچچىقىڭىزدا ئىككى ئاياغلىماق تۇگۈل تۆت ئاياغلاپ قاچقان بولاتتىڭىز.

ھەر كۆرگەندە ئەسلەپ تۇرىمەن...

ئەپەندىمنىڭ قولىغا چىرايلىق ئالتۇن ئۈزۈك سېلىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەن بىر سودىگەر ئاغىنىسى ئەپەندىمگە:

— سىز بىلەن مەن قەدىناس ئاغىنە. يېقىندا سودىگەرچىلىك بىلەن سىرتقا چىقماقچى ئىدىم، سىزنى سېغىنىپ كېتىدىغان ئوخشايمەن، شۇڭا ئۈزۈكىڭىزنى ماڭا ھەدىيە قىلىسىڭىز، سىزنى سېغىنغاندا ئۈزۈكنى كۆرسەم، سىزنى كۆرگەندەك بولۇپ قالاتتىم، — دەپتۇ.

— مەنمۇ سىزنى سېغىنىپ قالىدىغان ئوخشايمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم ھېلىقى كىشىگە، — ياخشىسى، ئۈزۈك ئۆزۈمدە قېلىۋەرسۇن، ھەر قېتىم ئۈزۈكنى كۆرگەندە، ئاغىنەم سوربغىنىدا بەرمىۋىدىم، دەپ سىزنى ئەسلەپ تۇرىمەن.

قەيەرگە ماڭدىڭىز

بىر كىچىسى ئەپەندىمنىڭ ئۆيگە ئوغرى كىرىپ، بار ـ يوقىنى بوپلاپ كۆتۈرۈپ مېڭىپتۇ. ئوغرىلار ئىشكىتىن چىقىشىغا، ئەپەندىم ئۆيدىكى قالغان ـ قاتقان نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇپ ئوغرىنىڭ كەينىدىن مېڭىپتۇ. ئەپەندىمنى كۆرگەن ئوغرى:

ــ بۇ كىچىدە قەيەرگە ماڭدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

ــ خۇداغا مىڭ شۈكۈر، ئات ـ ئۇلاغ يوق ئۆي كۆچىلەي يۈرگەنىدىم، ياخشىمۇ سىلەر كۆچۈرۈپ قويىدىغان بولدۇڭلار، ــ دەپتۇ.

ئاچچىق ئۆرۈك يېگەن بۇلبۇل

ئەپەندىمنىڭ ئۆرۈك يېگۈسى كېلىپ بىر باغقا چۈشۈپتۇ، ئەمما بۇ باغدا بىرلا تۈپ ئاچچىق ئۆرۈك بار ئىكەن. ئەپەندىم بۇ باغقا كىرگىنىگە پۈشايمان قىلىپ، مەيلىلا، ئاچچىق ئۆرۈك بولسۇن، ئېغىز تېگىپ باقاي، دەپ شاختا چىقىپ ئۆرۈك يەپ ئولتۇرغىنىدا، باغنىڭ ئىگىسى كېلىپ قاپتۇ. باغۋەن ئەپەندىمنى كۆرۈپ:

ــ كىم سەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم نېمە دېيىشنى بىلەلمەي:

ــ بۇلبۇلمەن، ــ دەپتۇ.

ــ بۇلبۇل بولساڭ، سايراپ باققىنا، ــ دەپتۇ باغۋەن. ئەپەندىم ھەم بوغۇق، ھەم قوپال ئاۋاز بىلەن سايراشقا باشلاپتۇ.

ــ بۇلبۇل دېگەنمۇ شۇنداق سايرامدۇ؟ ــ دەپتۇ باغۋەن.

ــ ھە، بۇ ئاچچىق ئۆرۈك يېگەن بۇلبۇلنىڭ سايرىشى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

بۇلى يوقنىڭ گېپى توك

مەھەللىنىڭ بېيى ئەپەندىمنىڭ بىر قويىنى ئۆز قويىغا قوشۇۋاپتۇ. ئەپەندىم قويىنى سوراپ بارسا، باي: «قوي ئۆزۈمنىڭ» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. قازىغا بېرىپمۇ ئەپەندىم گېپىنى ئاقتۇرالماپتۇ. باي ئەپەندىمنى زاڭلىق قىلىپ:

ــ تولا ئاۋارە بولماڭ، گېپىڭىزنى ئاقتۇرالمايسىز، پۇلى بارنىڭ گېپى ئوك، ــ دەپتۇ.

ئەتىسى ئەپەندىم بايىنىڭ بەش قويىنى ھەيدەپ كېلىپ سولىۋاپتۇ. باي سوراپ كەلسە، ئەپەندىم بايىنى تازا يامان تىللار بىلەن تىللاپ، رەسۋا قىپتۇ. باي:

ــ ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلىق؟ ــ دېسە، ئەپەندىم:

ــ شۇنداق، باي جانابلىرى، پۇلى يوقنىڭ گېپى توك ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

سەجدە

يېزا ئاقساقاللىرى ئەپەندىمگە نۇرغۇن ھەق بېرىشنى ۋەدە قىلىشىپ، ئۇنى يېزىغا ئىمامىلىققا ئاچىقىپتۇ. لېكىن، بىر - ئىككى ئاي ئۆتۈپ كەتسىمۇ، ئەپەندىمگە ئىمامىلىق ھەققىنى بېرىشمەپتۇ. بىر كۈنى ئەپەندىم نامازخانلارغا ۋەز ئېيتىپ:

— كىمدەكىم ئىمامنىڭ ئىجازىتىسىز سەجدىدىن باش كۆتۈرسە، ئۆزى كاپىر، خوتۇنى تالاق بولىدۇ، — دەپتۇ ۋە ئەتىسى بامدات نامىزىدا سەجدىگە باش قويغىنىچە يېتىۋېرىپتۇ. ئەپەندىمنىڭ يېنىدىكى بىر كىشى:

— ئەپەندىم، ئۇخلاپ قالدىڭىزمۇ؟ نېمىشقا باش كۆتۈرمەيسىز؟ — دەپ سوراپتىكەن،

— ئىمامىلىق ھەققىنى بۇگۈنلا يىغىپ بېرىشكە قەسەم ئىچمىگۈچە، ياتقىنىم ياتقان، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ياخاق ۋە ئەنجۇر

بىر كۈنى ئەپەندىم پادىشاھقا ياخاق سوۋغا قىلماقچى بوپتۇ. پادىشاھنىڭ ئەنجۇرنى يامان كۆرىدىغانلىقىنى بىلگەن بىر كىشى ئەپەندىمگە:

— پادىشاھ ياخاقنى ياقتۇرمايدۇ، ئەنجۇر ئاپىرىڭ، — دەپ ئەقىل كۆرسىتىپتۇ.

ئەپەندىم پادىشاھقا ئەنجۇر ئېلىپ بارغىنىدا، ئاچچىقى كەلگەن پادىشاھ ئەپەندىمنى ئەنجۇر بەلەن ئۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. ئەپەندىم ھەر بىر ئەنجۇر بېشىغا تەگكىنىدە بىر قېتىم «خۇداغا شۈكۈر» دەپتۇ. پادىشاھ ھەيران بولۇپ:

— ئەپەندىم، تاياق يېگەنىڭ ئۈستىگە شۈكۈر قىلغىنىڭىز نېمىسى؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

— ئەسلىدە سىزگە ياخاق ئەكەلمەكچىدىم، بىر ئەقىللىق ئاغىنەمنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئەنجۇر ئەكەلگەنىدىم. ئەگەر ياخاق ئەكەلگەن بولسام، بېشىمنىڭ يېرىلمىغان يېرى قالمايدىكەن، ئەنجۇر ئەكەلگىنىمگە مىڭ شۈكۈر، — دەپتۇ.

ئاۋۋال شامنى يېقىڭ...

بىر ئاخشىمى ئەپەندىم ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا بېرىپتۇ. ئۇلار چاي ئىچىشىپ ئولتۇرغىنىدا، شام تۇگەپ ئۆچۈپ قاپتۇ. ئاغىنىسى ئەپەندىمگە:

— ئەپەندىم، ئوڭ تەرىپىڭىزدە شام تۇراتتى، ئېلىۋېتىڭا، — دېسە، ئەپەندىم:

— قارا ئىغۇدا ئوڭ - سولۇمنى نەدىن بىلىمەن، ئاۋۋال شامنى يېقىڭ، — دەپتۇ.

كالىنى ئۆزۈم ئالمەن

بىر كۈنى ئەپەندىم كالىسىنى بازارغا ئاچىقىپ، خېرىدارلارغا:

— بۇ كالىدىن تازىمۇ تويدۇم، تۇغۇپ ئالتە ئاي بولا - بولمايلا سۈت بەرمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىر كىشى تۇتۇپ تۇرمىسا، ساغقۇزمايدۇ، يامانلىقىدىن بۇ يىلمۇ قىسىر قالدى. قېنى ئېلىڭلار، — دەپ ۋايساپتۇ. ئەپەندىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان خېرىدارلار كالىغا قاراپمۇ قويماپتۇ. ئەپەندىمنىڭ كالىسىنى ساتالمىغانلىقىنى كۆرگەن بېدىك:

— ئەپەندىم، بۇنداق قىلسىڭىز كالىنى ساتالمايسىز، ئەكېلىڭ مەن سېتىپ بېرەي، — دەپ كالىنى ئاپتۇ، كەلگەن خېرىدارغا ماختاشقا باشلاپتۇ:

— بۇ قالتىس سۈتلۈك كالا، بىر قېتىمدا بىر چېلەك سۈت بېرىدۇ، يىل ئاتلىماي تۇغىدۇ، ئۆزى ياۋاش.

بېدىكنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ئەپەندىم:

— هوي، ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئەكەل، كالىنى ئۆزۈم ئالمەن، — دەپ كالىنى بېدىكنىڭ قولىدىن تارتىۋېلىپ يېتىلەپ كېتىپتۇ.

بالىلارنىڭ تەلىپى

بىر كۈنى مەدرىسىنىڭ خەلپىتى بالىلارنى باشلاپ يامغۇر تىلەشكە چىقىپ كېتىپ بارغىنىدا، ئەپەندىم يولۇقۇپ قاپتۇ.

— خەلپىتىم، بالىلارنى نەگە ئېلىپ ماڭدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم.

— بالىلارنىڭ تەلىپى ئىجابەت بولىدۇ دەيدۇ، يامغۇر تىلەشكە ماڭدۇق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ خەلپەت.

— ساددا ئىكەنسىز، ئەگەر بالىلارنىڭ تەلىپى ئىجابەت بولسا، ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەن بولاتتىڭىز ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

مۇشۇكنى ئاداشتۇرۇش

ئەپەندىمنىڭ مۇشۇكى ناھايىتى چېپىلغاق بولۇپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم مۇشۇكنى تاشلىۋېتىش ئۈچۈن ئۇنى قاپقا سولاپ شەھەر سىرتىغا ئەكېتىۋاتقاندا، بىر تونۇشى يولۇقۇپ قېلىپ:

— ئەپەندىم، نەگە كېتىپ بارىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

— بازارغا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. تونۇشى ھەيران بولۇپ:

— ھوي ئەپەندىم، بازار ئارقىدا قالدىغۇ ! — دەپتۇ.

— ئاستا گەپ قىل، بۇرادەر، مۇشۇكنى ئاداشتۇرۇۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

تۆت ئاياغلىق قازى

بىر كۈنى شەھەر قازىسى ئەپەندىمنى زاڭلىق قىلىپ دەپتۇ:

— ئەپەندىم، سىزگە بىرنەرسە ئىككى بولۇپ كۆرۈنىدىغان بولۇپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلىدىم، ئەقىلىڭىز جايىدىمۇ ئۆزى؟

— راست، تەقسىر، ھازىر سىلىمۇ ماڭا تۆت ئاياغلىق بولۇپ كۆرۈنۈۋاتىدىلا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

بېشىر نان

ئەپەندىم بازاردىن كېلىپ خوتۇنىغا:

— خوتۇن، ئەتە ئۆيگە مېھمان كېلىدىغان بولدى، قاتلىما ياققىن، — دەپ بۇيرۇپتۇ. خوتۇنى:

— ئۆيدە بىر چىمدىم ئۇن بولمىسا، نېمىدە ياقمەن، — دەپ رەنجىپتىكەن،

— ئۇن بولمىسا، پېتىر قىلىپ ياقۇۋەرگىن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

گۆش ۋە بالتا

ئەپەندىم بىر كۈنى بازاردىن گۆش ئەكەلسە، خوتۇنى ئۇنى پىشۇرۇپ يەۋېلىپ، ئەپەندىمگە «ئىت يەپ كەتتى» دەپتۇ. ئەتىسى ئەپەندىم بازاردىن پالتا ئەكېلىپ ساندۇققا سېلىپ قويۇپتۇ. خوتۇنى:

— پالتىنىمۇ ساندۇققا سېلىپ قويغان بارمۇ؟ — دەپتىكەن، ئەپەندىم:

— بىر تەڭگىلىك گۆشنى ئېلىپ قاچقان ئىت بەش تەڭگىلىك پالتىنى قويىدۇ دەمسەن، ياخشىسى، ساندۇق تىنچ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قازى ۋە ئەقىل

بىر كۈنى كىشىلەر ئەپەندىمگە خەۋەر يەتكۈزۈپ:

ــ شەھەرنىڭ قازىسى ئەقلىدىن ئېزىپتۇ، ــ دەيىشىپتۇ.

ئەپەندىم بۇ خەۋەردىن ئۇزاق ئويلىنىپ قاپتۇ. كىشىلەر ئەپەندىمدىن نېمىشقا ئويلىنىپ قالغانلىقىنى سورىسا، ئەپەندىم:

ــ قازىنىڭ ئۆزىدە ئەقىل يوق تۇرسا، يەنە نېمىدىن ئاداشتىكىن دەپ ئويلىنىۋاتىمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

خۇدا قانداق كۆرسۇن

ئەپەندىم كۈندۈزى كۆپ ئىشلەپ چارچاپ كەتكەنلىكىدىن ئەتىگىنى نامازنى بامداتقا ئۇلگۈرەلمەي ئالدىراپ ـ سالدىراپ تەرەت ئېلىپ، يۈگۈرگىنىچە ئىشىكتىن چىقىپ كېتىدىكەن. بىر كۈنى خوتۇنى:

ــ ئەپەندىم، نامازغا ماڭغاندا، ئالدىرىماي تەرەت ئېلىپ، «بىسمىللا» دەپ بوسۇغىدىن ئوڭ ئاياغنى بېسىپ چىقىدىغان، بولمىسا نامازنى راۋا بولمايدۇ، ــ دەپتۇ. ئەپەندىم:

ــ ئەخمەق خوتۇنسەن ـ دە، قاراڭغۇدا قايسى پۇتۇمنى ئاۋۇال باسقانلىقىمنى خۇدا قانداق كۆرسۇن! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئىشىم ئالدىراش

ئەپەندىم ئايالى ئاغرىپ قالغاندا:

— ۋاي ياخشى ھەمراھىم، مېنى داغدا قويدۇڭ، ھەمراھىم، — دەپ ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قوشنىلىرى كىرىپ:

— ئەپەندىم، ئۆلمىگەن كىشىگىمۇ بۇنداق يىغلامدىلا؟ — دەپتۇ.

— ئىشىم ئالدىراش ئادەممەن، ناۋادا خوتۇنۇم ئۆلۈپ - تارتىپ قالسا چولام تەگمەي قالمسۇن، دەپ ھازىر يىغلاۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

نېمە قالدۇ

ئەپەندىم مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدا، مۇئەللىم ئۇنىڭدىن:

— ئەپەندىم، تۆتتىن تۆتنى ئالسا قانچىسى قالدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم جاۋاب بېرەلمەپتۇ. مۇئەللىم ئاچچىقلاپ:

— ھوي شۇنىمۇ بىلمەمسەن؟ يانچۇقۇڭدا تۆت تەڭگەك بولسا، شۇ تۆت تەڭگە چۈشۈپ قالسا، يانچۇقۇڭدا نېمە قالدۇ؟ — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ.

— مۇئەللىم، تاپتىم، پۇل چۈشۈپ قالغان تۆشۈك قالدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ۋەزىر ۋە ئېشەك

ئەپەندىم بازاردا كىشىلەرگە «مېنىڭ ئېشىكىم ۋەزىردىن ئەقىللىق» دەپ گەپ تارقىتىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان ۋەزىر پادىشاھقا ئەرز ئېيتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئەپەندىمنى چاقىرتىپ كەپتۇ - دە:

— ئەپەندىم، بىھۇدە گەپلەرنى قىلىپ مېنىڭ ۋەزىرىمنىڭ شەنىگە داغ كەلتۈرۈپسىز. ئېشەكنىڭ ۋەزىردىن ئەقىللىق ئىكەنلىكىگە ئىسپات كۆرسىتىڭ، بولمىسا سىزنى زىندانغا تاشلايمەن، — دەپتۇ. ئەپەندىم پادىشاھقا:

— ئىسپاتىم بار، ئېشىكىم كېتىۋېتىپ پۇتىنى كۆۋرۈكنىڭ تۆشۈكىگە تىقىۋالغانىدى، ئاران چىقىرىۋالدىم. شۇنىڭدىن بېرى ئېشىكىم ئاشۇ كۆۋرۈكتىن بەكمۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۆتۈپ كېلىۋاتىدۇ. ۋەزىرنىڭزچۇ؟ خەزىنىگە قول تىقىپ ئون قېتىم شەرمەندە بولغان بولسىمۇ، ئېھتىيات قىلىشنى بىلمەي، يەنىلا خەزىنىگە قول تىقىپتۇ. ئەگەر ۋەزىرنىڭزنىڭ ئېشىكىمچىلىك ئەقلى بولسا، ئاللىقاچان قولىنى تارتقان بولاتتى، — دەپتۇ.

نەملىك ۋە نان

ئەپەندىم ئۇزۇن يولدىن ھېرىپ كېلىپ بىر خەسىس تونۇشنىڭ ئۆيىگە چۈشۈپتۇ. تونۇشى:
— ئەپەندىم، يولدىن ئۇسساپ كەلگەنسىز، بۇ بىر پىيالە سوغۇق سۇنى ئىچىپ، ئۇخلاپ ھار-دۇقىڭىزنى چىقىرىۋېلىڭ، — دەپ بىر چىنە سۇ ئەكىرىپ بېرىپتۇ.
— بۇرادەر، يولدا ھېرىپ كېتىپ بىر كۆلنىڭ بويىدا ئۇخلاپ نەم تارتىپ قاپتىمەن، ياخشىسى، بىر نان بەرسىڭىز، شۇ نەملىكنى سۈمۈرۈۋالاتتى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

بۈيرۇقنا بىنائەن

ئەپەندىم ئوردىدا مۇلازىملىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلىردە، پادىشاھ ئۇنىڭغا:
— ئەپەندىم، پەملىكرەك بولسىڭىز بولمامدۇ، مەن بىر ئىشقا بۈيرۇسام، مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىمۇ پۈتتۈرۈپ كېلىڭ! — دەپتۇ.
بىر كۈنى پادىشاھ ئاغرىپ قېلىپ، ئەپەندىمنى تېۋىپ چاقىرىپ كېلىشكە بۈيرۇپتۇ. ئەپەندىم تېۋىپ چاقىرىش بىلەن بىللە، كېپەنلىك ماتا، تاۋۇت ئېلىپ، ئىمامنىمۇ قوشۇپ چاقىرىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:
— سىزنى تېۋىپكە ئەۋەتسەم، بۇ نەرسىلەرنى نېمىشقا ئەكەلدىڭىز؟ — دەپ كايىپتۇ.
— بۈيرۇقلىرى بويىچە، پادىشاھىئالەم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ھەزرەتلىرى بۈيرۇقلىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى پۈتتۈرۈپ كېلىشنى تاپىلىغانىدىلە، شۇنىڭغا بىنائەن، ئاغرىقلىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىمۇ پۈتتۈرۈپ كەلدىم.

قازىنىڭ نەزىرى

بىر كۈنى يېزا بېگى پۇتۇن يېزىغا: «يېزىمىزغا قازى ئاخۇنۇم كەلدى، ھەممە ئادەم تۇتۇن بېشىغا ئالدى قوي، تاپالمىغىنى توخۇ بولسىمۇ ئۆشرە - زاكات تاپشۇرۇپ قازىنىڭ نەزىرىگە سازاۋەر بولسۇن» دېگەن پەرماننى چىقىرىپتۇ. ئەپەندىم پەرماننى ئوقۇپ، تۆت تۇخۇمنى ياغلىقىغا تۈگۈپ، قازىنىڭ ئالدىغا مېڭىپتۇ. ئۇنى كۆرگەن قوشنىسى:
— ئەپەندىم، بۇ نېمىڭىز، ھېچبولمىسا توخۇ بولسىمۇ ئاپارمىسىڭىز، قازىنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كېتىسىز، — دەپتۇ.
— قىزىقكەنسىز، — دەپتۇ ئەپەندىم، — قازىنىڭ نەزىرىدىن سۈنۈق ياماق چۈشمەيدۇيۇ، پۈتۈنسۈرۈك بىر ئادەم چۈشۈپ كېتەمدۇ؟!

تام دال بولالامدۇ

ئەپەندىم شەھەر قازىخانىسىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا، كىشىلەر قازىخانىنىڭ تېمىغا كۇمىلاچ ئېتىپ، ئۇنى ئېگىزلىتىۋاتقانىكەن.

— تامنى ئېگىزلىتىپ نېمە قىلىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم.

— ئوغرى كىرمەسۇن دەپ تامنى ئېگىزلىتىۋاتىمىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ كىشىلەر.

— بىھۇدە ئىش قىلىۋېتىپسىلەر، — دەپتۇ ئەپەندىم ئۇلارغا، — ئوغرىنىڭ چوڭى تامنىڭ ئىچىدە تۇرسا، ئۇنىڭغا ئېگىز تام دال بولالامدۇ؟

قانداق كىلىسە، شۇنداق ئۇرۇش

ئەپەندىم بىر كۈنى پالتا كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقىنىدا، ئالدىدىن بەگنىڭ ئىتى چىقىپ ئەپەندىمگە ئېتىلىپتۇ. ئەپەندىم پالتا بىلەن ئىتنى كېلىشتۇرۇپ ساپتۇ. ئىت تىن تارتماي ئۆلۈپ قاپتۇ. بەگ چىقىپ:

— ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز، ئىتىمنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپسىزغۇ؟ ھېچبولمىسا، پالتىنىڭ سېپى بىلەن ئۇرسىڭىز بولمامدۇ! — دەپتۇ.

— ئىتىڭىز بېشىچە كەلدى، شۇڭا پالتىنىڭ بېشى بىلەن ئۇردۇم. ئىتىڭىزمۇ قۇيرۇقىچە كەلگەن بولسا، پالتىنىڭ سېپى بىلەن ئۇراتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئايالنىڭ گېپى

قازى ھەر قېتىم ۋەز ئېيتقان چېغىدا: «ئاياللارنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا، ھەرگىز ئايالنىڭ گېپىگە كىرگۈچى بولماڭلار» دەپ نەسىھەت قىلىدىكەن. بىر كۈنى ئەپەندىم قازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ سوراپتۇ:

— قازى ئاخۇنۇم، ئايالىمنىڭ گېپىگە كىرگىنىم ياخشىمۇ، كىرمىگىنىم ياخشىمۇ؟

— ئايالنىڭ گېپىگە ھەرگىز كىرگۈچى بولماڭ، — دەپتۇ قازى.

— بۇگۈن ئايالىم بورداۋاقتىن ئىككى قوينىڭ بىرىنى قازىغا بېرەيلى دېۋىدى، خېرىيىەت، ھېلىمۇ ياخشى گېپىگە كىرمەپتىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم ۋە دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇپتۇ. قازى ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ:

— ئەپەندىم، سەۋر قىلىڭ، — دەپ ئەپەندىمنى توختىتىپتۇ، — ئايالنىڭ گېپىگە بەزىدە كىرىپ قويغانمۇ تۇزۇك!

— توغرا، — دەپتۇ ئەپەندىم، — قازىنىڭ گېپىگىمۇ بەزەن كىرمىگەن تۇزۇك!

ئۆيكە - ھېسپ

ئەپەندىم بىر ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا بارسا، ئۆپكە - ھېسىپ قۇيۇپ بېرىپتىكەن، ئە-پەندىمگە تېتىپ كېتىپتۇ ۋە ئاغىنىسىدىن بۇ غىزانى قانداق ئېتىشنى سوراپتۇ. ئاغىنىسى دەپ بەرسە، ئەپەندىم: «خاتىرەم ياخشى ئەمەس، قەغەزگە يېزىپ بېرىڭ» دەپ، قەغەزگە يازدۇرۇۋاپتۇ.

ئەتىسى ئۆپكە - ھېسىپ قۇيۇپ يېمەكچى بولۇپ قاسساپتىن ئۆپكە ۋە ئۇچەي ئەكېلىپ، پىشايۋان تۇۋرۇكىگە ئىلىپ قويغىنىدا، ئۇنى پەس ئۇچۇپ يۇرگەن بىر سا ئېلىپ قېچىپتۇ. ئە-پەندىم پەرۋاسىز ھالدا ئاسمانغا قاراپ ۋارقىراپتۇ:

«ئەخمەق سا، ئۆپكىنى ئېلىپ قاچقىنىڭ بىلەن قەغەز مېنىڭ قولۇمدا، بەربىر قۇيۇپ يې-يەلمەيسەن.»

خجىللىقمىدىن يېرىم

بىر كۈنى ئەپەندىم ئاغىنىسى بىلەن بىللە پولۇ ئېتىپ يېمەك بوپتۇ. ئاغىنىسى ئەپەندىمدىن:

— ئەپەندىم، سەۋزە قەلەم قىلىشنى بىلەمسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— سەۋزە، پىياز قورۇشنىچۇ؟

— ياق، ئۇنىمۇ بىلمەيمەن.

— ئۇنداقتا ئاش دەملەشنىچۇ؟

— دەملەشنىمۇ بىلمەيتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. ئاغىنىسى ئاشنى پىشۇرۇپ تاۋاقتا ئۈستۈپ ئەكەپتۇ ۋە:

— ئەپەندىم، ئاش يېيىشنىمۇ بىلمەمسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئاش يېيىشنىڭ بىلمەيتتىم، بىراق سىزدىن خىجىل بولغانلىقىمدىن يەيمەن - دە، — دەپ ئىشتىها بىلەن ئاش يېيىشكە كىرىشىپتۇ ئەپەندىم.

ئىككى ئېشەكنىڭ يۇكى

بىر كۈنى پادىشاھ بىلەن ۋەزىر ئوۋغا چىققاندا ئەپەندىمنىمۇ بىللە ئاچىقىپتۇ. يولدا ئۇلار ئىسسىپ كېتىپ، چاپانلىرىنى يېشىپ ئەپەندىمگە ئارتىپ قويۇپتۇ. پادىشاھ ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ كېلىۋاتقان ئەپەندىمگە قاراپ:

— ئەپەندىم، ئۇستىڭىزدىكى بىر ئېشەكنىڭ يۇكى بوپتۇ، — دەپ زاڭلىق قىپتۇ.

— يوقسۇ، تەقسىر، ئۇستۇمدىكى ئىككى ئېشەكنىڭ يۇكى! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

تەتۈر مەخلۇق

يېزىنىڭ جاھىل، مۇتتەھەم بىر بېيى سۇغا چۈشۈپ ئۆلۈپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ جەسىتىنى سۇغا چۈشكەن يېرىنىڭ تۆۋەنرەك تەرىپىدىن ئىزدەۋاتقاندا، ئەپەندىم كېلىپ قاپتۇ:

— تۆۋەندىن ئىزدەپ بىكار ئاۋارە بوپسىلەر، — دەپتۇ ئەپەندىم كىشىلەرگە، — يۇقىرى تەرەپتىن ئىزدەڭلار. تىرىكلىكىدە تازىمۇ تەتۈر مەخلۇق ئىدى، سۇغا چۈشكەندىمۇ تەتۈر ئاققان بولۇشى مۇمكىن.

ئەزرائىل ۋە ئەپەندىم

ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى ئاغرىپ ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قاپتۇ. ئەپەندىم خوتۇنىنىڭ كۆڭلىنى يېساش ئۈچۈن: «خۇدايا، خوتۇنۇمغا بەرگەن ئاغرىقنى ماڭا بەرسەڭچۇ، خوتۇنۇم تارتقان ئازابنى مەن تارتسامچۇ» دەپ خۇداغا يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ. دەل شۇ مەزگىلدە بوغۇز سېۋىتىنى بېشىغا كىيىۋالغان كالا ئۆيگە كىرىپ كەپتۇ، ئەپەندىم بۇنى ئەزرائىلمىكىن دەپ دەررۇ ياقىسىنى تۇتۇپتۇ - دە:

— يا ئەزرائىل، كىمنىڭ ئاغرىق، كىمنىڭ ساقلىقىنى ئۆزۈڭ بىلىسەن. جان ئېلىشتىمۇ شۇنىڭغا قاراپ ئىش كۆرەرسەن، — دەپتۇ.

ئەخمەقنىڭ ئەخمەقچە جاۋاب

ئىككى ئەخمەق سۆز تالىشىپ قاپتۇ:

— دەريانىڭ ئوت كەتسە، بېلىقلار كۆيۈپ تۈگەيدۇ - دە، — دەپ ھەسرەت چېكىپتۇ بىرى.

— تولا غەم قىلما، — دەپتۇ ئىككىنچىسى، — دەريانىڭ ئوت كېتىدىغان ئىش بولسا، بېلىقلار دەرەخلەرنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىدۇ.

بۇ گەپنىڭ ئۈستىگە ئەپەندىم كېلىپ قاپتۇ - دە:

— نادان ئىكەنسىلەر، — دەپتۇ، — بېلىق دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىدىغان ئۆكۈزمىدى.

ئىككى كۆزنى قىسىۋالسا...

ئەپەندىمدىن بىر كىشى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كىشىلەر مىلتىق ئاتقاندا نېمىشقا بىر كۆزنى قىسىۋالىدۇ؟

— شۇنىڭغىمۇ ئەقلىڭ يەتمىدىمۇ؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ئەگەر ئىككى كۆزنى قىسىۋالسا قانداق كۆرەلەيدۇ!

مۇشۇك ۋە گۆش

ئەپەندىم ئۆيىگە ئۇچ جىڭ گۆش ئەكىلىپ، خوتۇنىغا چۆچۈرە ئېتىشنى بۇيرۇپتۇ. خوتۇنى گۆشنى شورپا سېلىپ يەۋېلىپ، ئەپەندىمگە سۇيۇقئاش ئېتىپ قويۇپتۇ. ئەپەندىم خوتۇنىدىن:

— نېمىشقا چۆچۈرە ئەتمىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. خوتۇنى:

— گۆشنى مۇشۇك يەپ كەتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئەپەندىم دەررۇ مۇشۇكنى تارازىغا سېلىپ تارتسا، مۇشۇك ئۇچ جىڭ چىقىپتۇ. ئەپەندىم خوتۇنىغا قاراپ:

— خوتۇن، مۇشۇك ئۇچ جىڭ چىقتى، ئەگەر بۇنى مۇشۇك دېسەك، گۆش قېنى؟ ئەگەر بۇ گۆش بولسا، مۇشۇك قېنى؟ — دەپتۇ.

بۇراقنى جىرىك

ئەپەندىم بىر ئاشپۇزۇلنىڭ ئالدىدا ئوقەت قىلىپ ئولتۇرغان كۈنلەردە، ئاشپۇزۇلنىڭ ئىگىسى ئۇنىڭغا دەپتۇ:

— ئەپەندىم، كۈندە ئاشپۇزۇلۇمنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، پولۇ، مانتىنىڭ مەززىلىك پۇرىقىدىن قورسىقىڭىزنى تويدۇرۇپ يۈرىسىز، بۇنىڭ پۇلىنى تۆلەڭ!

— پۇراققىمۇ پۇل تۆلەمدۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم.

— مېنىڭ پولۇ، مانتىلىرىمغىلا ئەمەس، ئۇنىڭ پۇرىقىغىمۇ پۇل تۆلىتىمەن، بولمىسا قازىخانىغا بېرىپ سۆزلىشىمىز، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ ئاشپۇزۇل ئىگىسى. ئۇ ئەپەندىمنى قازىخانىغا ئاپىرىپتۇ. قازى:

— خوش، ئەپەندىم، بۇ دەۋاغا نېمە دەيسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— توغرا، — دەپتۇ ئەپەندىم قازىغا، — بۇ كىشىنىڭ تاماقلىرىنىڭ پۇرىقىدىن ئاغزىمغا سېرىقسۇ كەلگىنى راست. ئەمما، كۈندە مەن جىرىڭشىتىپ سانىغان تەڭگىلەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ بۇ كىشىنىڭمۇ كۆڭلىگە ۋەسۋەسە چۈشكىنى راست. پۇراققا جىرىڭ بېرىپ ئارىمىزدىكى ھېساب-كىتابنى تامام قىلغانىدۇق.

۴۷م

ئەپەندىم ئېرىق بويىدا ئولتۇرغىنىدا، كىشىلەر ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، پەمىڭىز بولسا، جاۋاب بېرىپ بېقىڭا، مۇشۇ ئېرىقتىكى سۇ نەچچە چېلەك چىقار؟
— ئەگەر چېلەك ئېرىقچىلىق بولسا، بىر چېلەك چىقىدۇ. چېلەك ئېرىقىڭ يېرىمچىلىك بولسا، ئىككى چېلەك چىقىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئالاقىسى زور

بىر كىشى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، يۆتەل بولۇپ قالدىم، قانداق دورا ئىچسەم بولار؟
ئەپەندىم بىرئاز ئويلاپ جاۋاب بېرىپتۇ:
— سۇرگە ئىچىڭ.
— سۇرگىنىڭ يۆتەلگە نېمە ئالاقىسى بار؟
— ئالاقىسى زور، سۇرگە ئىچسىڭىز، يۆتىلىشتىن ئېھتىيات قىلىسىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئىسىڭدىن بىلدىم

ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە بىر تونۇشى كەلسە، ئەپەندىم ئۆيىدە يوق ئىكەن. تونۇشى ئەپەندىمنىڭ ئىشىكىگە «ئېشەك» دەپ يېزىپ قويۇپ كېتىپتۇ.
ئىككىنچى كۈنى ئەپەندىم تونۇشىنى بازاردا ئۇچرىتىپ:
— ئاغىنە، ئاخشام ئۆيگە بېرىپتىكەنسىز، مەن يوق بولۇپ قاپتىمەن، — دەپتۇ.
— نەدىن بىلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ تونۇشى.
— ئىشىكىمگە يېزىپ قويغان ئىسمىڭىزدىن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەلھەمدۇلىللا، ئۆلۈمگە يۈز تۇتتى

ئەپەندىمنىڭ بىر جازانىخور تونۇشى سودىگەرچىلىك بىلەن كېلىپ ئاغرىپ، ئەپەندىمنىڭ ئۆيىدە يېتىپ قاپتۇ. تونۇش بۇرادەرلىرى ئاغرىقنى يوقلاپ كىرىپ ھال - ئەھۋال سوراپتىكەن، ئەپەندىم:
— ئىككى كۈن ئىلگىرىلا خېلى ياخشى ئىدى، ئەلھەمدۇلىللا، ئەمدى ئۆلۈمگە يۈز تۇتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بىرلا كۈن

ئەپەندىم ئۆيلىنىپتىكەن، ئايالى ئۇرۇشقاق چىقىپتۇ، يوقىلاڭ ئىشلار ئۈچۈن كۈندە جاڭجال قىلىۋېرىپ ئەپەندىمنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ. ئەپەندىم جاڭجالدىن خالىي بولۇش ئۈچۈن ئەتىگىنى سىرتقا چىقىپ كېتىپ، كەچقۇرۇن يېنىپ كېلىدىكەن. بىر كۈنى كەچتە ئەپەندىم ئۆيگە كىرىشى بىلەنلا ئايالى يەنە جاڭجال قىپتۇ:

— ئەر بولماي قۇرۇپ كېتىڭ، ئەتىگىنى چىقىپ كېتىسىز، ئاخشىمى كىرىسىز، ھېلىمۇ مەن چىداپ يۈرۈۋاتىمەن، ئەگەر باشقا خوتۇن بولىدىغان بولسا، نىكاھ كۈنىلا جاڭجال چىقىراتتى.

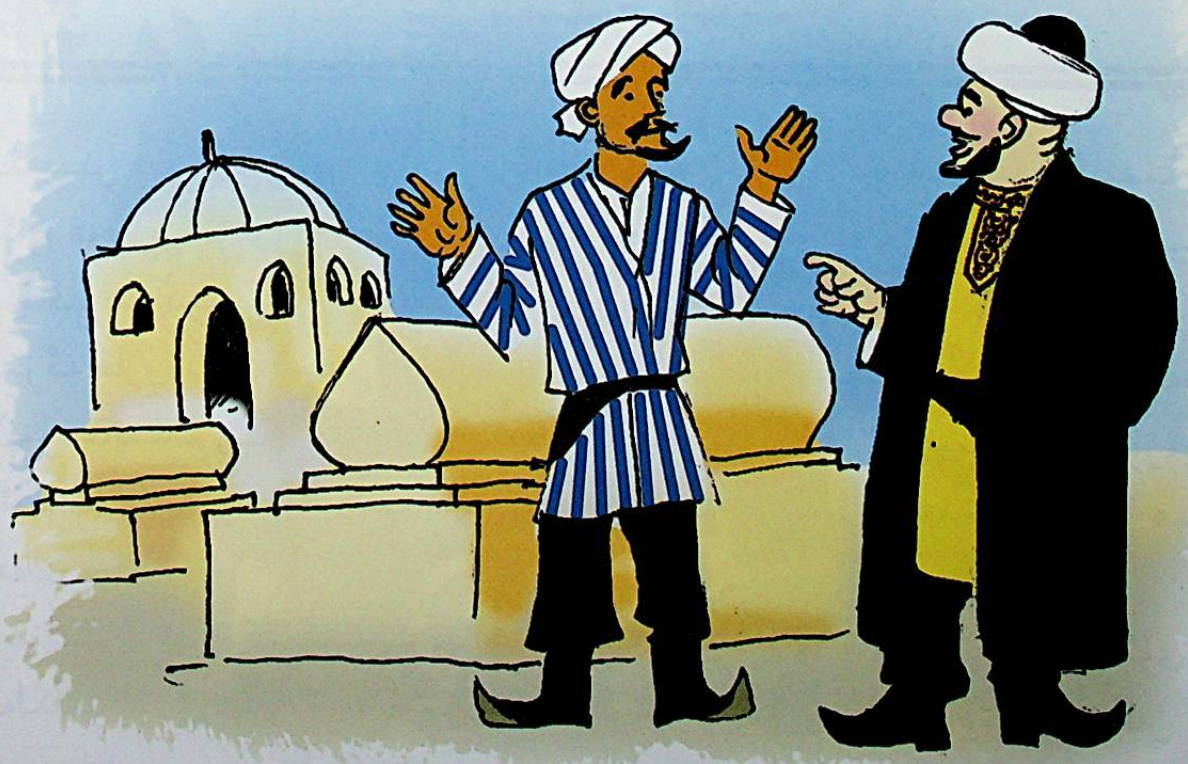
— بولدى، خوتۇن، ئارىمىزدا ئۇرۇشسىز ئۆتكەن شۇ بىرلا كۈن بار ئىدى، ئەمدى ئۈنى چۈشلەپ تارتمىغىن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۇ دۇنيادا

ئەپەندىم ياش كۈنلىرىدە، بىر ئادەم ئۈنى تېرىكتۈرمەكچى بولۇپ:

— ئەپەندىم، ئانىڭىز رەھمەتلىك ئۆلۈپ كەتمىگەن بولسا، ئۆزۈم ئېلىپىلا، سىزنى ئوغۇل قىلىۋالاتتىم، — دەپتۇ.

— ھازىرمۇ كەچ ئەمەس، — دەپتۇ ئەپەندىم دەرھال، — ئەتىلا جىنازا نامىزىڭىزغا ئادەم چاقىرىڭ، ئوغۇللۇق بۇرچۇمنى ئادا قىلىپ، ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن جىنازىڭىزنى ئۈزىتىپ قويىمەن، تويىنى ئۇ دۇنيادا قىلىۋالارسىلەر.

ئەزرائىل قورقىدۇ

ئەپەندىم قاتتىق ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ. ئۇنى بىر ئاغىنىسى يوقلاپ كەپتىكەن، ئۇنىڭدىن دەرۋازا ئۇستىگە شەھەر ھاكىمىنىڭ ئىسمىنى يوغان قىلىپ يېزىپ قويۇشنى ئىلتىماس قىپتۇ. ئاغىنىسى ھەيران بولۇپ:

— بۇنىڭ نېمە ھاجىتى بار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تەلەپمۇ قىل، سەۋەبمۇ قىل، دەپتىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ھا- كىمنىڭ پەيلىدىن ئەزرائىلمۇ قورقىدۇ، بەلكىم ئۇنىڭ ئىسمىنى كۆرسە ئەزرائىل قورقۇپ ئۆيگە كىرمەي كېتىپ قالار.

شەھەرگە بېرىشقا ۋاقتىم يوق

ئەپەندىمنىڭ بىر يېزىلىق ئاغىنىسى ئۇنىڭدىن شەھەردىكى دوستىغا بىر پارچە خەت يېزىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ.

— جېنىم بىلەن يېزىپ بېرەتتىم، بىراق شەھەرگە بېرىشقا ۋاقتىم يوق، — دەپ ئۆزرە ئېيتىپتۇ ئەپەندىم. ئاغىنىسى:

— ئەپەندىم، سىزنى شەھەرگە بېرىڭ دېگىنىم يوق، خەت يېزىپ بېرىڭ دەۋاتىمەن، — دېسە،

— رەنجىمەڭ، ئاغىنە، مەن يازغان خەتنى ئۆزۈمدىن باشقا ئادەم ئوقۇيالمايدۇ. سىزگە خەت يېزىپ بەرسەم، ئاغىنىڭىزگە ئۆزۈم بېرىپ ئوقۇپ بەرسەم بولىدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

يېزىلمىغان خەت

مەھەللىدىكى بىر باي توي قىلىپ ئەپەندىمنى چاقىرماپتۇ. ئەپەندىم ئىككىلىنىپ ئولتۇر- مايلا، بىر ئاق قەغەزنى تۆت پۈكلەپ كونۋېرتقا سالىپتۇ - دە، توي بولۇۋاتقان ئۆيگە بېرىپتۇ ۋە ئۆي ئىگىسىنى چاقىرىپ كونۋېرتنى سۇنۇپ:

— سىزگە قازى بېگىم خەت ئەۋەتكەنىدى، — دەپتۇ. ساھىبخانا خۇشال بولۇپ ئەپەندىمنى ئۆيگە باشلاپتۇ. ئەپەندىم داستىخاندىكى تۈرلۈك نازۇنېمەتلەر بىلەن قورسىقىنى تويدۇرۇپتۇ.

ئۆي ئىگىسى كونۋېرتنى ئېچىپ قارىسا، ئىچىدە بىر پارچە ئاق قەغەزدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق تۇرغۇدەك.

— ئەپەندىم، بۇ قەغەزگە ھېچنېمە يېزىلماپتىغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھەيران بولۇپ ئۆي ئىگىسى.

— بەلكىم، قازى بېگىمنىڭ ئىشى ئالدىراش، بىرنېمە يېزىشقا ۋاقتى يەتمىگەن بولسا كې- رەك، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قوش هەق تۆلەش

ئەپەندىم مۇنچىغا چۈشۈپتىكەن، مۇنچىچى ئەپەندىمنى نەزەرگە ئىلماي ئەسكى داس، يىرتىق لۆڭگە بېرىپتۇ. ئەپەندىم يۇيۇنۇپ بولۇپ، باشقىلاردىن كۆپرەك ھەق تۆلەپ چىقىپ كېتىپتۇ. مۇنچىچى قىلغان ئىشى ئۈچۈن پۇشايمان قىپتۇ.

ئىككىنچى قېتىم ئەپەندىم يەنە شۇ مۇنچىغا چۈشۈپتۇ. بۇ نۆۋەت مۇنچىچى ئەپەندىمنى ئىز-زەتلەپ، يېڭى داس، يېڭى لۆڭگە بېرىپتۇ. لېكىن، ئەپەندىم ھەق تۆلىمەي مۇنچىدىن چىقىپتۇ.

— ئەپەندىم، — دەپ ۋارقىراپتۇ مۇنچىچى ئەپەندىمنىڭ كەينىدىن، — ھەق تۆلەش يادىڭىز-دىن چىقتىمۇ؟

— يوقسۇ، ئۆتكەن قېتىم قوشلاپ ھەق تۆلىگىنىم ھازىرقىدەكلا يادىمدا، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ھۇۋقۇش نېمە دەيدۇ

ئەپەندىم «قۇشلارنىڭ تىلىنى بىلىمەن» دەپ يۈرگەن كۈنلىرىدە پادىشاھ ئۇنى بىللە ئوۋغا ئاچىقىپتۇ. يولدا ئۇلارغا بىر خارابىدە سايراپ تۇرغان ھۇۋقۇش ئۇچراپتۇ. پادىشاھ ئەپەندىمدىن:

— ئېيتىڭا قېنى، ئەپەندىم، ھۇۋقۇش نېمە دەۋاتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم:

— ھۇۋقۇش پادىشاھنىڭ زۇلمى مۇشۇنداق بولۇۋېرسە، ئاز كۈندە شەھەرمۇ مېنىڭ ماكانىمغا ئايلىنىدۇ، دەۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

دادام بىلەن كېتىپ بارسەن

ئەپەندىم كېچىسى ئېشەك مىنىپ كېتىپ بارسا، ئالدىدىن قاراقچىلار چىقىپ قاپتۇ. ئەپەندىم دەررۇ ئېشەكتىن چۈشۈپتۇ ـ دە، ئېشەكنىڭ تېگىگە كىرىپ يوشۇرۇنۇۋاپتۇ. قاراقچىلار ئېشەك ئاستىدىكى ئەپەندىمنى كۆرۈپ قېلىپ:

ـــ كىمسەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ ئېشەكنىڭ بالىسى مەن، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. قاراقچىلاردىن بىرى:

ـــ بۇ ھاڭگا ئېشەكقۇ ! ـــ دەپتىكەن،

ـــ ئانام تويغا كەتكەنىدى، شۇڭا دادام بىلەن كېتىپ بارىمەن، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ھېكمەتلىك سۆز

ئەپەندىم ھاممالالىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەردە ھاممال بازىرىغا بىر كىشى كېلىپ:

ـــ بىر ساندۇق چىنە ـ قاچام بار، كىم ئۆيۈمگە يەتكۈزۈپ بەرسە، ئۇچ ھېكمەتلىك سۆز ئېيتىپ بېرىمەن، ـــ دەپتۇ.

باشقا ھاممالالار: «قۇرۇق گەپكە مۇشۇك ئاپتاپقا چىقامدۇ» دەپ ئۇنىماپتۇ. ئەپەندىم، پۇل دېگەن تېپىلىدۇ، ئەقىل تېپىلمايدۇ، ھېكمەتلىك گەپنى ئاڭلاپ ئەقلىمنى ئاشۇراي، دەپ ئويلاپ ماقۇل بوپتۇ.

ئەپەندىم ساندۇقنى كۆتۈرۈپ يېرىم يولغا بارغاندا:

ـــ قېنى، ھېكمەتلىك سۆزنى ئاڭلايلى، ـــ دەپتۇ.

ـــ سىزگە بىرى «توقلۇقتىن ئاچلىق ياخشى» دېسە، ھەرگىز ئىشەنمەڭ ! ـــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

ـــ پاھ ـ پاھ، تازىمۇ ياخشى گەپ ئىكەن، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم ۋە بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن، ـــ قېنى، ئەمدى ئىككىنچىسىنى ئاڭلايلى، ـــ دەپتۇ.

ـــ ئەگەر سىزگە بىرى «ئاتلىق يۈرگەندىن پىيادە يۈرگەن ياخشى» دېسە، ئۇنىڭغا مۇ ئىشەنمەڭ، ـــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

ـــ ۋاھ، ۋاھ، بۇ گېپىڭىز تېخىمۇ مەنىلىك ئىكەن، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم. يەنە بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن ئەپەندىم ئۈچىنچى ھېكمەتلىك سۆزنى سوراپتۇ.

ـــ ئۈچىنچىسى شۇكى، ـــ دەپتۇ چىنە ـ قاچا ئىگىسى، ـــ سىزگە بىرى دۇنيادا سەندىنمۇ ئەخمەق ھاممال بار دېسە، ھەرگىز ئىشەنمەڭ !

ئەپەندىم مۇرىسىدىكى ساندۇقنى يەرگە تاشلىۋېتىپ:

ـــ سىزگىمۇ بىرى ساندۇق ئىچىدىكى چىنە ـ قاچىلار سۇنمىدى دېسە، ھەرگىز ئىشەنمەڭ، ـــ دەپتۇ ـ دە، كېتىپ قاپتۇ.

ئەقلىك يەتمەسمۇ...

بىرى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

ــ بىرەر ئىشنىڭ تېگىگە ئەقلى يەتمەسە، قانداق قىلغۇلۇق؟

ئەپەندىم:

ــ ئەقلىڭ يەتمەسە، ئەقلىڭگە سۇ پۇركۇپ تارتساڭ ئۈزىرايدۇ، سۇ پۇركۈمسەڭ، ئۈزۈلۈپ كېتىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئالما كۆچىتى

ئەپەندىم ھويلىسىغا ئالما كۆچىتى تىكىپتۇ. ھەر كۈنى ئاخشىمى ئۇنى ئۆيگە قومۇرۇپ ئەكىرىپ، ئەتىگىنى يەنە ئاچىقىپ تىكىپ قويىدىكەن. بۇنى كۆرگەن قوشنىسى:

ــ ئەپەندىم، ئاخشىمى كۆچەتنى ئۆيگە ئەكىرىپ قويغىنىڭىز نېمىسى؟ ــ دەپ سورىسا،

ــ «ئۆزۈڭنى چىڭ تۇت، قوشناڭنى ئوغرى تۇتما» دېگەن مۇشۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

يەس جايلارغا يىغلىپ قالغان

ئەپەندىمدىن كىشىلەر:

ــ ئەپەندىم، نېمىشقا بەزى كىشىلەر باي، بەزى كىشىلەر كەمبەغەل كېلىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ بايلىق، پۇل دېگەن سۇغا ئوخشاش نەرسە، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، ــ ئويمان يەرلەرگە توپلىنىپ قالىدۇ. كەمبەغەللەر تاغدەك ئېگىز خىسلەتلىك، بايلار پەس بولغاچقا، پۇلمۇ سۇغا ئوخشاش تاغلاردىن ئېقىپ، پەس جايلارغا يىغىلىپ قالغان.

كىچىك ھاجى

ئەپەندىمنىڭ قوشنىسى ئۆيلىنىپ بىر ئايدىن كېيىن خوتۇنى تۇغۇپ قاپتۇ. قوشنىسى ئەپەندىمنى چاقىرىپ بالىسىغا ئىسىم قويۇپ بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. ئەپەندىم بالىغا «كىچىك ھاجى» دەپ ئىسىم قويۇپتۇ.

ــ ئەپەندىم، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاققا «ھاجى» دېگەن ئىسىم قويغىنىڭىز نېمىسى؟ ــ دەپ ھەيران بوپتۇ قوشنىسى.

ــ بۇ ئوغلىڭىزغا تازا لايىق ئىسىم، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ بالىڭىز قورساقتا تۇرۇپ توققۇز ئايلىق يولنى بىر ئايدا بېسىپ بولغانىكەن، يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقاندىن كېيىن بىر يىلغا قالماي مەككىگە بېرىپ كەلسە ئەجەب ئەمەس!

ئىلاجىم نېمە

ئەپەندىمنىڭ بىر ئاغىنىسى مېھمان چاقىرىپ، قېزا باسقان پولۇ ئەكىرىپتۇ. ئەپەندىم ھەر كاپام پولۇغا ئىككى كېسىمدىن قېزىنى قوشۇپ يېيىشكە باشلاپتۇ. ئەپەندىمنىڭ ھەمتاۋاقلىرىدىن بىرى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بىر كاپامغا ئىككى پارچە قېزا قوشۇپ يەمسىز؟

— بۇرادەر، ئاغزىمغا ئۆچ كېسىمدىن پاتمىسا ئىلاجىم نېمە؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

چۇشۇشكە يارىشا چىقىش

ئەپەندىم بالىخانا ئۆيىدە دەم ئېلىپ ياتقىنىدا بىر قوشنىسى ھويلىدىن ۋارقىراپتۇ:

— ھەي ئەپەندىم، بارمۇ سىز؟

ئەپەندىم ئورنىدىن تۇرۇپ:

— خوش، نېمە گەپ؟ — دەپ سوراپتۇ.

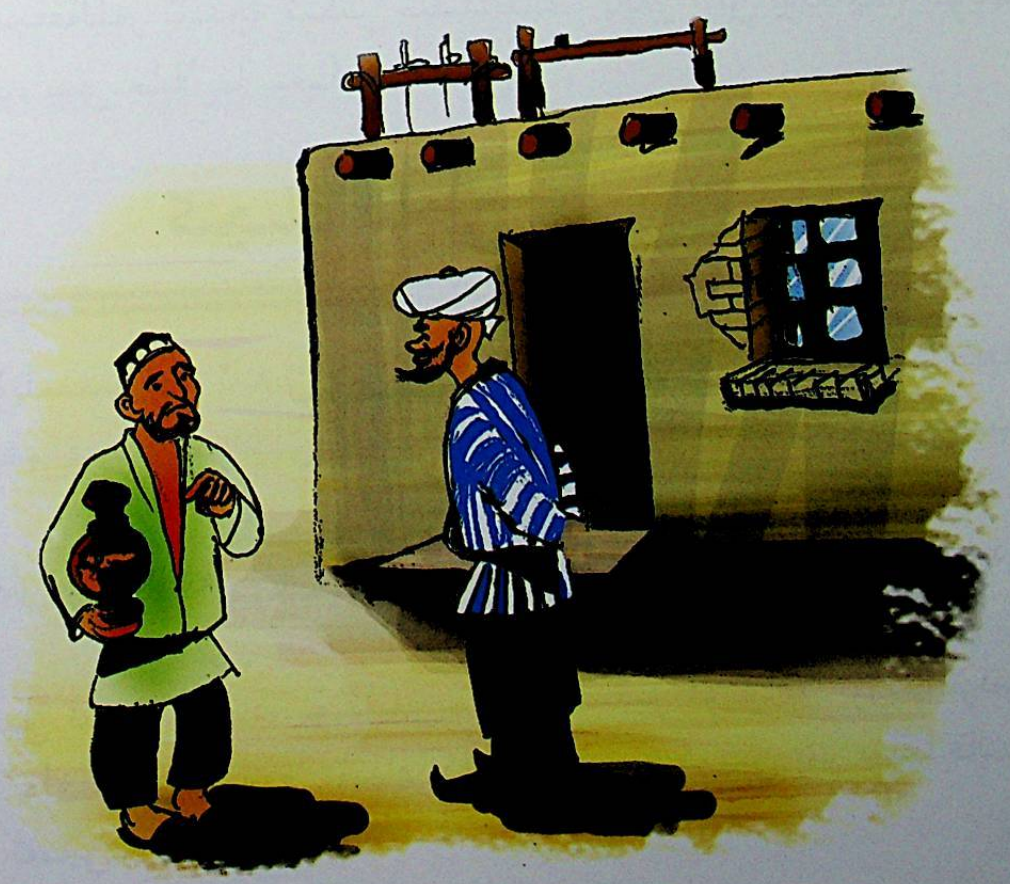
— بۇ ياقتا چۇشۇكچۇ، گەپ بار ئىدى.

ئەپەندىم بالىخانىدىن چۇشۇپ قوشنىسىنىڭ ئالدىغا كەلگىنىدە، قوشنىسى:

— ئەپەندىم، سۇتىڭىز بولسا بىر چىنە سۇت بېرىپ تۇرسىڭىز ئىكەن، — دەپ سوراپتۇ.

ئەپەندىم «يۇرۇڭ» دېگىنىچە قوشنىسىنى بالىخانىغا باشلاپ چىقىپ:

— بۇگۈن موزاي ئېمىپ قويۇپتۇ، ئۆيدە بىر قوشۇقمۇ سۇت يوق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قوشنىسى رەنجىپ:

— بالىخانىغا باشلاپ چىققۇچە، ھويلىدىلا مۇشۇ گەپنى دېسەڭىز بولمايتتىمۇ! — دەپتۇ.

— سىزمۇ مېنى تۆۋەنگە چاقىرىپ چۇشكۈچە، ھويلىدا تۇرۇپلا سۇت سورىسىڭىز بولمايتتىمۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — چۇشۇشكە يارىشا چىقىش دېگەن مۇشۇ.

ئىشكتىن چىقىپ كېتەي

ئەپەندىم ياشلىق چاغلىرىدا بىر باغقا تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ تويغۇچە ئۈزۈم يەپتۇ. ئەمدى تامدىن ئارتىلىپ چىقىپ كېتەي دەپ تۇرۇشىغا، باغنىڭ ئىگىسى كۆرۈپ قېلىپ، ئەپەندىمنى تۇتۇۋاپتۇ:

— ئەپەندىم، تامدىن ئارتىلىپ باغقا چۈشكىنىڭىز سەت ئەمەسمۇ؟! — دەپتۇ.

— تامدىن چۈشكىنىمگە ئاچچىقىڭىز كەلگەن بولسا، ئىشكىتىن چىقىپ كېتەي، — دەپ ئىشىك تەرەپكە مېڭىپتۇ ئەپەندىم.

خۇشاللىق كۈن

بىر كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمنى چاقىرتىپ سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، سىز مەملىكىتىمىزنىڭ كۆپ جايلىرىنى ئايلىنىپ، پۇقرالار ئارىسىدا بولغاڭىز، پۇقرالىرىمىزنىڭ ئەڭ خۇشاللىق كۈنى قايسىكەن؟

— مېنىڭ بىلىشىمچە، پۇقرالارنىڭ ئەڭ خۇشاللىق كۈنى ھەرقايسى جەننەتكە يول ئالغان كۈن ئىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

تارتىنچاق نان

ئەپەندىم بىر باينىڭ ئۆيىگە بارسا، باي ئۇنىڭغا زاغرا بىلەن ئەتكەنچاي بېرىپتۇ. ئەپەندىم چىنىسىگە زاغرىدىن بىرنەچچە پارچە سالسا، زاغرا چىنىنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ كېتىپتۇ. باي ئەپەندىمنىڭ چىنىسىگە قاراپ:

— ئەپەندىم، چىنىگە نان سېلىڭ، تارتىنماڭ! — دەپتۇ.

— نانغۇ سالغانىدىم، بىراق نېنىڭىز تارتىنچاق ئىكەن، ئىزا تارتىپ چىنىنىڭ ئاستىغا چۆكۈۋالدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئۈزۈمۇ ئۇقمايمەن

بىر كۈنى ئەپەندىم چوڭ ئېرىق ياقىسىدا پۇت ـ قولىنى سۇنۇپ خۇددى ئۆلۈكتەك ئۇخلاپ ياتسا، بىر كىشى كېلىپ سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بۇ ئېرىقنىڭ نەرىدىن ئۆتۈشكە بولىدۇ؟

— مەن تېرىك ۋاقتىمدا ئاۋۇ يېرىدىن ئۆتەتتىم، ئۆلگەندىن كېيىن قەيىرىدىن ئۆتۈشنى ئۈزۈمۇ ئۇقمايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

جاهاننىڭ دەردى

بىر كىشى ئەپەندىمدىن:

— ھەممە ئاغرىقنىڭ دەردىگىغۇ داۋا تېپىلىدىكەن، جاھاننىڭ دەردىگە داۋا تېپىلامدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— جاھان دەردىنىڭمۇ داۋاسى بار، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— قانداق داۋا ئۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھېلىقى كىشى.

— كۆزۈڭنى چىقار - دە، جاھاننى كۆرمەي ياشاۋەر، — دەپتۇ ئەپەندىم.

باغاۋ

ئەپەندىمنىڭ قوشنىسى توي قىلىپ، ئەپەندىمگە باغاق تارقىتىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. ئەپەندىم پۇتۇن شەھەردە تەكەببۇرلۇقى بىلەن داڭق چىقارغان بىر بايىنىڭ باغىقىنى ئېلىپ بېرىپ-تىكەن، بايىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ كايىپتۇ:

— باغاق ئەكېلىشكە سىزدىن ياخشىراق ئادەم تېپىلماپتىمۇ؟

— ياخشىراق ئادەملەرمۇ بار ئىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — بىراق ئۇلار ياخ-شىراق ئادەملەرنىڭ باغىقىنى ئەكېتىپتۇ.

نەدىن بىلىسىلەر

ئەپەندىم ياش بالىلار ئارىسىدا ماختىنىشقا باشلاپتۇ:

— ياش ۋاقتىمدا قالتىس چەۋاندا ئىدىم. بىر كۈنى سېلىم بەگنىڭ ھويلىسىغا كىرسەم، بىر توسۇن ئات ھويلىدا قېچىپ يۈرۈپتۇ، ھېچكىم يېنىغا كېلەلمەپتۇ، يا يۈگەن سالدۇرماپتۇ، يا تو-قۇم. ئاچچىقىم نەدىن كەلدى، يۈگۈرۈپ بېرىپ قۇلىقىدىن تولغاپ سەكرەپلا مىنىۋالدىم. خۇدايىم بار، ئات ئېلىپ قاچسا بولمامدۇ. مەنمۇ يالىدىن مەھكەم تۇتۇپ مىختەك ئولتۇردۇم. بىر ۋاقىتتا قار-سام، ئىككى تېرەك بويى كېلىدىغان يار لېۋىگە كېلىپ قاپتىمەن. ئۇزەڭگىگە تېپىپ تۇرۇپ، تىز-گىننى بىر تارتىپتىكەنمەن، ئاتمۇ شىپىدە توختىدى، بولمىسا، ئۆزىنى يارغا تاشلىماقچىكەن...

بالىلاردىن بىرى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ھازىرلا يۈگەن - توقۇمسىز ئات دەۋاتاتتىڭىزغۇ؟

— ھوي، ئۇ ۋاقىتلاردا سىلەر تېخى كىچىك، — دەپتۇ ئەپەندىم، — يۈگەن - توقۇملۇق ئاد-مۇ، ياۋىداق ئاتمۇ، نەدىن بىلىسىلەر!

گەپ سەللىدە بولسا...

بىر كۈنى ئەپەندىم يوغان سەللە ئوراپ مەسچىتتىن قايتىپ كېلىۋاتقىنىدا، يولدا ئۇچرىغان بىرى ئەپەندىمگە بىر خەتنى سۇنۇپ ئوقۇپ بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ.

ــ خەت تونۇمايمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ــ شۇنچە يوغان سەللىگىز تۇرۇپ خەت تونۇمىغىنىگىز قىزىق! ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

ئەپەندىم بېشىدىكى سەللىنى ئېلىپ ھېلىقى كىشىگە سۇنۇپتۇ ـ دە:

ــ گەپ سەللىدە بولسا، قېنى ئۆزىگىز ئوقۇپ كۆرۈڭ، ــ دەپتۇ.

گەپ ئارىلىقىدا

ئەپەندىم ھەسەل سېتىپ ئولتۇرسا، بىر خەسىس سودىگەر ئۇنى ئالدىماقچى بوپتۇ ـ دە، بىر چىنە ھەسەل ئاپتۇ. ئەپەندىم ھەسەلنى تارتقۇچە سودىگەر ئەپەندىمنى گەپكە تۇتۇپ، ھەر تۇرلۈك سوئاللارنى ياغدۇرۇۋېتىپتۇ. ئەپەندىم ھەسەلنى تارتىپ بولغاندىن كېيىن، سودىگەر ھەسەلنى ئاپ-تۇ ـ دە، پۇلنى بەرمەي كېتىشكە تەمشىلىپتۇ.

ــ ھەسەلنىڭ پۇلىنى بەرمەمسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم.

ــ گەپ ئارىلىقىدا بەرگەندەك قىلىۋىدىمغۇ، ــ دەپتۇ سودىگەر.

ئەپەندىم سودىگەرنىڭ قولىدىكى چىنىنى قايتۇرۇۋاپتۇ ـ دە، ھەسەلنى تۆكۈۋېلىپ، چىنىدىكى ھەسەلنىڭ يۇقىنى قولى بىلەن سىيرىپ يالىۋاپتۇ ۋە:

ــ سىزمۇ گەپ ئارىلىقىدا ھەسەل يېگەندەك بولدىڭىز، ئەمدى يولىڭىزغا كېتىڭ، ــ دەپ چىنىنى قايتۇرۇپ بېرىپتۇ.

سۇغا غەرق بولمىز

كىشىلەر ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كىشىلەر بىر تەرەپكە ماڭماي، نېمىشقا ھەر تەرەپكە ماڭىدۇ؟

— دۇنيا دېگەن لىڭشىپ تۇرغان بىر چوڭ قېيىق، كىشىلەر ھەر تەرەپكە مېڭىپ تەڭشەپ تۇر. ماي، بىر تەرەپكىلا ماڭسا، قېيىق دۇم كۆمتۇرۇلۇپ كېتىپ، ھەممىمىز سۇغا غەرق بولىمىز، — دەپتۇ ئەپەندىم.

كەڭ گۆر

ئەپەندىم ئۆينىڭ تارلىقى توغرىسىدا شىكايەت قىلىپتىكەن، ئاڭلاپ ئولتۇرغانلارنىڭ بىرى ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ:

— ئەپەندىم، كۆڭلىڭىزنى ئانچە يېرىم قىلماڭ، بۇ دېگەن تۆت كۇنلۇك ئالەم، ئۆتۈپ كېتىدۇ. خۇدايىم ئۇ دۇنيالىق گۆرىڭىزنى كەڭ قىلسۇن! — دەپتۇ.

— خۇدايىم رەھىم قىلسا، مۇشۇ دۇنيادا كەڭ ئۆي بەرسۇن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئۇ دۇنيادا بېرىدىغان كەڭ گۆردە ئوغلاق تارتاتتىمۇ!

ئىككى كۇن بۇرۇن ئۆلمەن

ئەپەندىم پادىشاھنىڭ سەركەردىسىگە چاقچاق قىلىپ: «ئىككى كۇندىن كېيىن ئۆلىسىز» دەپتۇ. دېگەندەك، ئىككى كۇندىن كېيىن ئۇ سەركەردە ئاتتىن يىقىلىپ ئۆلۈپتۇ.

پادىشاھ ئەپەندىمنى ئوردىغا چاقىرتىپ:

— ئەپەندىم، سەركەردەمنىڭ ئۆلۈمىگە سىز سەۋەب بولدىڭىز، گۇناھىڭىزغا ئىقرارمۇ سىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— خوش، تەقسىر، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— سەركەردەمنىڭ قايسى كۇنى ئۆلۈشىنى بىلىدىكەنسىزۇ، ئۆزىڭىزنىڭ قاچان ئۆلۈشىنىمۇ بىلەمسىز؟ — دەپتۇ پادىشاھ غەزەپ بىلەن. ئەپەندىم پادىشاھنىڭ يامان غەزىنى پەملەپ:

— بىلىمەن، تەقسىر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ، — ئاخشام يۇلتۇزۇمغا قارىسام، ئۆزلىرىدىن ئىككى كۇن ئىلگىرى ئۆلىدىكەنمەن.

پادىشاھ ئۆز ئۆلۈمىنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ ۋە ئەپەندىمنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىدىن يېنىپ:

«خۇدا، ئەپەندىمنىڭ ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن!» دەپتۇ پىچىرلاپ.

سىزمۇ ئۇيالمامسىز

ئەپەندىمدىن بىر كىشى ئېشەك سوراپ كەپتۇ. ئەپەندىم ئېشىكىنى بەرگۈسى كەلمەي:

— ئېشىكىم ئۆيدە يوق ئىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئەپەندىمنىڭ ئېشىكى ھاڭراپتۇ. ھېلىقى كىشى ئەپەندىمنىڭ يالغان ئېيتقىنىدىن رەنجىپ:

— ئەپەندىم، ئاپئاق ساقلىڭىز بىلەن يالغان ئېيتىشتىن ئۇيالمامسىز ! — دەپتەكەن، ئەپەندىمۇ دەرھال:

— ئاپئاق ساقلىم بىلەن ئېيتقان مېنىڭ گېپىمگە ئىشەنمەيسىزۇ، ئېشەكنىڭ گېپىگە ئىشىنىشكە سىزمۇ ئۇيالمامسىز ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

يەلپۇگۇچ

ئەپەندىم تۇرمۇشتا قىسىلىپ، توخۇ پەيلىرىدىن يەلپۇگۇچ بوغۇپ سېتىپتۇ. خېرىدارلار يەلپۇگۇچنى يەلپۇپ كۆرسە، پەيلەر بىر - بىردىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىشقا باشلاپتۇ.

— بۇ قانداق يەلپۇگۇچ، يەلپۇ - يەلپۇمەستىن چۈۋۈلۇپ كېتىپ باردىغۇ ! — دەپتۇ خېرىدارلار.

— يەلپۇگۇچنى ئىشلىتىشنى بىلمەك كېرەك - دە، — دەپتۇ ئەپەندىم، — يەلپۇگۇچنى چاك تۇتۇپ، بېشىڭىزنى ئۇ ياق - بۇ ياققا قىمىرلىتىپ بېرىڭ.

مىڭ لەنەت

ئەپەندىم بازارغا كېتىپ بېرىپ، بىر تاشقا پۈتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ ۋە تاشنى «مىڭ لەنەت ساڭا !» دەپ تىللاپتۇ. شۇ پەيتتە ئەپەندىمنىڭ قارشىسىدىن چىقىپ قالغان ئىشان ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قاپتۇ - دە، ئەپەندىمگە ئېسىلىپتۇ.

— سىز مېنى «مىڭ لەنەت» دەپ تىللىدىڭىز، يۇرۇڭ قازىغا، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ ئىشان ۋە ئەپەندىمنى سۆرىگىنىچە قازىخانىغا ئاپىرىپتۇ.

قازى دەۋانى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «ئىشانىمىزغا ھاقارەت قىلغىنىڭىز ئۈچۈن يېرىم تەڭگە جەريمانە تۆلەيسىز» دەپ ھۆكۈم قىپتۇ. قازىنىڭ ناھەق ھۆكمى ئەپەندىمگە ئەلەم قىپتۇ ۋە يېنىدىن بىر تەڭگە چىقىرىپ قازىغا ئۇزىتىپتۇ - دە:

— مىڭ لەنەت دېگەنگە يېرىم تەڭگە ئالىدىغان ئىشىڭىز بولسا، قالغان يېرىم تەڭگە ئۈچۈن سىزگىمۇ مىڭ لەنەت ! — دەپتۇ.

ئەپەندىنىڭ تۇرنىسى

ئەپەندىم ئېتىزدىن بىر تۇرنا تۇتۇۋاپتۇ، قارىسا بەكمۇ كېلەڭسىز تۇرغۇدەك. ئەپەندىم ئاۋۋال تۇرنىنىڭ قۇيرۇقىنى قىرقىپتۇ، قاراپ كۆرسە يەنە ياقماپتۇ، ئاندىن پۇتىنى كېسىپتۇ، قارىغۇدەك بولسا بوينى بەك ئۇزۇن كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ تۇرنىنىڭ بوينىنىمۇ كېسىپ تاشلاپ دەپتۇ:

— مانا ئەمدى كۆڭۈلدىكىدەك قۇشقا ئوخشىدىڭ!

ئەپەندىم — ئېشەكبېشى

پادىشاھ ئەپەندىنى مەسخىرە قىلىش مەقسىتىدە، ئۇنى ئوردىغا چاقىرتىپتۇ ۋە پۇتۇن ئوردا ئەھلىنى يىغىپ:

— بۇگۈندىن تارتىپ نەسىردىن ئەپەندىمگە ئېشەكبېشىلىق مەنسىپىنى لايىق كۆردۇق، — دەپ پەرمان جاكارلاپتۇ.

ئوردا ئەھلى پاراقلىشىپ كۈلۈپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم ئورنىدىن تۇرۇپ پادىشاھقا تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ ـ دە، پادىشاھنىڭ تەختىدىنمۇ يۇقىرىراق ئورۇنغا چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. پادىشاھ:

— ئەپەندىم، تەختىمدىن يۇقىرى يەردە ئولتۇرۇشقا قانداق پېتىنىدىڭىز! — دەپتۇ ئاچچىقى بىلەن.

— پۇقرالىرىم، جىم! — دەپتۇ ئەپەندىم ئوردا ئەھلىگە قاراپ، — پەرمانى ئالىي بويىچە ئۆز ۋەزىپەمنى ئىجرا قىلىشقا كىرىشتىم، باشلىقىڭلارنىڭ سۆزىدىن چىققۇچى بولماڭلار!

كىم ھاماقەت

ئەپەندىم پېشىن نامىزغا كىرگەندە ئېشىكىنىمۇ مەسچىتكە ئەكىرىپ بوسۇغىغا باغلاپ قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئىمام:

— ئېشەكنى مەسچىتكە ئەكىرىدىغان بۇ قانداق ھاماقەتلىك! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

ئەپەندىم ئورنىدىن تۇرۇپ:

— كىم ھاماقەت ئىكەن، تەقسىر؟ — دەپتۇ ئىمامغا، — سىزنىڭ بىر تەڭگىلىك كەشتىز مېھرابتا تۇرسا گەپ يوق، مېنىڭ بەش تىللالىق ئېشىكىم بوسۇغىدا تۇرسا ھاماقەتلىكمىكەن!

سىلەردىن ئۆگەنسە بولغۇدەك

بىر باي ئەپەندىمنى لەت قىلماقچى بولۇپ، ئۆزىنىڭ بىرنەچچە يېقىن كىشىلىرى بىلەن قوشۇپ ئەپەندىمنى ئۆيگە چاقىرىپتۇ ۋە قوغۇن تىلىپ ئەكىرىپتۇ.

باي ۋە ئۇنىڭ يېقىنلىرى يېگەن قوغۇننىڭ شاپىقىنى ئەپەندىمنىڭ ئالدىغا ئاستا ئىتتىرىپ قويۇپتۇ.

— بەللى، ئەپەندىم، — دەپتۇ باي قوغۇن يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن، — ھەممە قوغۇننى ئۆزىڭىزلا يېگەن ئوخشىمامسىز!

— بىزمۇ قوغۇن يېدۇق دەپ يۇرۇپتۇق، قوغۇننى شاپىقى بىلەن قوشۇپ يېيىشنى سىلەردىن ئۆگەنسە بولغۇدەك، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۆتۈپ كەتكەن جازانىخور

ئەپەندىم خىراجەتتىن قىسىلىپ، خۇداغا يالۋۇرۇپتۇ:

« ھەي خۇدايا، ھالىمنى كۆرۈپ تۇرسەن، بەندىڭنى ئالدىدا قىسىلدۇرغۇچە، ئۆزۈڭلا يۇز تەڭگە بەرسەڭ! بېرىۋېتىشكە كۆزۈڭ قىيمىسا، قەرزگە بولسىمۇ مەيلى... »

شۇ پەيتتە ئىشىك تاقىلداپ قېقىلىپتۇ. ئەپەندىم ئىشىكنى ئاچسا، مىڭبېگى ئىكەن. مىڭبېگى ئەپەندىمگە:

— ئەپەندىم، مەھەللىمىزگە خۇدا يولىدا بىر مەسچىت سالدۇرىدىغان بولدۇق، سىزگە ئون تەڭگە خالىس سېلىق چۈشتى، — دەپتۇ.

— سورىغان پۇلنى تېخى بەرمەي تۇرۇپلا ئۆسۈمىنى قىستاۋاتامدۇ؟ پاھ، پاھ، خۇدامۇ ئۆتۈپ كەتكەن جازانىخور ئىكەنغۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم ھەيران بولۇپ.

گۇناھ خالتىسى

ئەپەندىم پۇلدىن قىسىلىپ، ئۆيدىكى ئەسكى تۇلۇمنى «پۇۋ» دەپ كۆپتۇرۇپ، بازارغا ئاچىقىپتۇ. ئەپەندىم تۇلۇمنى ساتالماي ئولتۇرسا، بىر باي كېلىپ قېلىپ سوراپتۇ:

— تۇلۇمنى ساتامسىز؟

— بۇ تۇلۇم ئەمەس، گۇناھ خالتىسى، سېتىشقا بولمايدۇ!

— بولمىسا، نېمىشقا بازاردا تۇتۇپ ئولتۇرىسىز؟

— گۇناھكار بەندىلەرنى گۇناھتىن پاك قىلىش ئۈچۈن!

— قانداق قىلىپ گۇناھتىن پاك قىلىسىز؟

— ئاسان، — دەپتۇ ئەپەندىم، — گۇناھكار بەندىلەر گۇناھىنى تۇلۇم ئىچىگە پۇۋ دەيدۇ - دە، گۇناھتىن پاكلىنىدۇ. ئەتىگەندىن بېرى بىرمۇنچە ئەقىللىق كىشىلەر گۇناھىنى تۇلۇم ئىچىگە پۇۋ دەپ، گۇناھتىن ساقىت بولۇپ كەتتى. سىزنىڭمۇ ئەقلىڭىز كامىل بولسا، بىر تەڭگە بېرىڭ - دە، گۇناھتىن قۇتۇلۇڭ.

باي گۇناھتىن قۇتۇلىدىغان ئىشىم بولسا، بىر تەڭگە بەرسەم بېرەي دەپ، بىر تەڭگىنى ئەپەندىمگە بېرىپتۇ، ئاندىن تۇلۇمنى پۇۋلەشكە باشلاپتۇ. باي پۇۋلەۋاتقاندا، ئەپەندىم تۇلۇمنىڭ بىر چېتىنى باسقانىكەن، تۇلۇمدىكى يەل قايتىپ بايىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. باي ھودۇقۇپ:

— بۇ قانداق بولغىنى، باشقىلارنىڭ گۇناھىمۇ مېنىڭ ئىچىمگە كىرىپ كەتتىغۇ! — دەپ دادلاپتۇ.

— گۇناھسىز جاھىل ئىكەن، بىرلا پۇۋلىگەنگە چىقمايدىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بۇنىڭ چارىسىمۇ ئاسان. يەنە ئون تەڭگە بەرسىڭىز، تۇلۇمدىكى گۇناھلارنى ئېرىتىپ تۆكۈۋېتىپ، تۇلۇمنى ئۆزىڭىزگە بېرىمەن - دە، ئۆز گۇناھسىزنىمۇ، يات گۇناھلارنىمۇ ئارامخۇدا پۇۋلىۋالىسىز.

باي ماقۇل بولۇپ تۇلۇمنى ئون تەڭگە ئاپتۇ. ئەپەندىم تۇلۇمنى بوشىتىپ بايغا بېرىپتۇ - دە:

— ئەقلىڭىز كامىل ئىكەن، ئەمدى سىز دۇنيادىكى بىردىنبىر گۇناھسىز باي بولىسىز، — دەپ، ئۆيىگە كېتىپتۇ.

روزام بۇزۇلىدۇ

ئەپەندىم مەدرىسىدە ئوقۇۋاتقان چېغىدا شوخ ئىكەن. رامزان كۈنلىرى ئەپەندىم يەنە شوخلۇق قىپتىكەن، خەلپەتنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ئۇزۇن چۈنقىنى قولىغا ئاپتۇ - دە، ئەپەندىمگە:

— جىم ئولتۇرامسەن، تاياق يەمسەن؟ — دەپتۇ.

— خەلپىتىم، جىم ئولتۇرىمەن، تاياق يېسەم، روزام بۇزۇلۇپ كېتىپ، خۇدا ئالدىدا گۇناھكار بولۇپ قالىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قىزىلئۆڭگەچكە ئوت كەتكەندە...

ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە ئۇنىڭ بىر سودىگەر دوستى كەپتۇ. ئەپەندىم ئۇنى چۆچۈرە بىلەن مېھمان قىپتۇ. قورسىقى ئاچقان سودىگەر قىزىق چۆچۈرىنى دەرھال ئاغزىغا ساپتۇ ـ دە، ئاغزى كۆيگەنلىكىنى بىلىندۈرمەسلىك ئۈچۈن تورۇسقا قارىۋاپتۇ، بىرھازادىن كېيىن چاندۇرماي:

ـــ ئەپەندىم، بۇ تورۇسنى قاچان ياپقان؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم دەرھال:

ـــ قىزىلئۆڭگەچكە ئوت كەتكەندە، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ياڭاق بۆلۈپ بېرگەنلىك ھەققى

ئىككى بالا ئويناۋېتىپ بىر ياڭاق تېپىۋاپتۇ ۋە ئۇنى تالىشىپ سوقۇشۇپ قاپتۇ. بۇنىڭ ئۈستىگە ئەپەندىم كېلىپ قېلىپ ۋەقەنى سۈرۈشتۈرۈپ ئۇققاندىن كېيىن، ياڭاقنى ئاپتۇ ـ دە، پىچىقى بىلەن ئىككىگە ئاجرىتىپ، ئىككى بالىغا يېرىمدىن شاكالنى بېرىپتۇ ۋە ئۆزى مېغىزنى ئېلىپ:

ـــ مانا بۇ سىلەرگە ياڭاقنى بۆلۈپ بەرگەن ھەققىم ئۈچۈن، ئەمدى سوقۇشماي ئوبدان ئويناڭلار، ـــ دەپ كېتىپ قاپتۇ.

دۇلدۇل

پادىشاھنىڭ ئۇچىدىغان دۇلدۇل مىنگۈسى كېلىپ ئەپەندىمدىن مەسلىھەت سوراپتۇ. ئەپەندىم:

ـــ دۇلدۇل پەرۋىشكە باغلىق، ياخشى ئاتلىرىڭىزدىن بىرىنى تاللاپ، سەۋر ـ تاقەت بىلەن ئون يىل پەرۋىش قىلساق، قانات چىقىرىپ دۇلدۇل بولىدۇ، ـــ دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

ئەپەندىمنىڭ ئەقلىگە قايىل بولۇپ يۈرگەن پادىشاھ ئەپەندىمنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ:

ـــ ئاتنىڭ پەرۋىشىگە نېمىلەر لازىم بولىدۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ ئارتۇق نەرسە كېرەك ئەمەس، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم، ـــ بەش يۈز تىللا بىلەن ئون يىل پۈر-سەت بەرسىڭىز كۇپايە.

پادىشاھ ئەپەندىمگە ياخشى ئېتىدىن بىرنى مىندۈرۈپ، ئۇنى بەش يۈز تىللا بىلەن يولغا ساپتۇ.

ئەپەندىم ئۆيگە كېلىپ، بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خوتۇنى ۋەھىمگە چۈشۈپ:

ـــ ھەي ئادەم، ئاتنىڭ قانات چىقارغىنى نەدە بار؟ بېشىڭىزغا بالا تېپىۋاپسىز ! ـــ دەپتۇ.

ـــ ئەندىشە قىلما، خوتۇن، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم، ـــ ئاتنى ئۇچ ـ تۆت يىل ئىشلىتىۋالىمىز ـ دە، ئاندىن سەمرىتىپ سوقۇم قىلىمىز. ئاتنىڭ قانات چىقىرىشىغا ئىشەنگەن ئەخمەق پادىشاھ مۇددەتتىن ئاۋۋال قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كېتىشىگىمۇ ئىشىنىدۇ.

مەزىنى ئەخمەق، جامائىتى نائىنساپ

ئەپەندىم تۇرۇشلۇق يەردىكى مەسچىتلەرنىڭ مۇنارى يوق ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ چوڭ شەھەرگە بېرىپ، ئېگىز مۇنار ئۈستىدە ئەزان ئېيتىۋاتقان مەزىننى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ.

« توۋا، شەھەر چوڭ بولسا مەزىنى ئەخمەق، جامائىتى نائىنساپ بولىدىغان ئوخشايدۇ، ــ دەپتۇ ئەپەندىم ئۆز ـ ئۆزىگە، ــ مەزىن ئەخمەق بولمىسا، شۇنچە ئېگىز نېمىگە چىقىشتىن ئاۋۇال چۈشۈشنىمۇ ئويلاپ كۆرسە بولمامدۇ ! ئېگىز يەردىن چۈشەلمەي جېنىنىڭ بارىچە دادلاۋاتقان مەزىنگە پەرۋامۇ قىلمىغان جامائەتكە قارا، ھەقىقەتەن نائىنساپ ئىكەن ! »

پادىشاھلىق تالنىڭ پوقىسى

ئەپەندىم كېچىدە يېزىغا كېتىپ بارسا، ئالدىدىن ئۇچرىغان قايتقان پادىشاھ نۆكەرلىرى بىلەن چىقىپ قاپتۇ. ئەپەندىم دەررۇ ئېرىق بويىدىكى يوغان تالنىڭ كاۋىكىغا كىرىپ يوشۇرۇنۇۋاپتۇ. پادىشاھ تال تۈۋىدە ئادەم شەپىسىنى سېزىپ:

ــ كىمسەن؟ ــ دەپ ۋارقىراپتۇ.

ــ تالنىڭ پوقىسى ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ــ تالنىڭ پوقىسىمۇ شۇنداق يوغان بولامدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ــ مەن پادىشاھلىق تالنىڭ پوقىسى، شۇڭا يوغىناپ كەتكەن ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەپەندىم مەرگەن

ئەپەندىم ئۆزىنى مەرگەن دەپ ماختاپ يۈرگىنىدە، پادىشاھ ئۇنى سىناپ كۆرمەك بولۇپ، بىلـ
ـلە ئوۋغا ئاچقىپتۇ. يولدا ئۇلارغا ئوتلاپ يۈرگەن بىر كىيىك ئۇچراپتۇ. پادىشاھ ئەپەندىمگە شەرەت قىلىپ ئېتىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەپەندىمنىڭ ئاتقان بىرىنچى ئوقى كىيىككە تەگمەپتۇ. ئەپەندىم دەرھال:

ــ پادىشاھتىن ئاۋۇال ئوق ئۇزۇش ئەدەپسىزلىك بولىدۇ، بۇ سىزگە تەقلىد قىلىپ ئاتقىنىم، ــ دەپتۇ ـ دە، ئىككىنچى ئوقنى ئېتىپتۇ. ئىككىنچى ئوقمۇ خاتا كېتىپتۇ، ــ ۋەزىرنىمۇ ھۆرمەت قىلىش كېرەك، بۇ ۋەزىرنىڭ ئېتىشىغا تەقلىد، ــ دەپتۇ ۋە ئۇلاپلا ئۈچىنچى ئوقنى ئېتىپتۇ، ئوق دەل كىيىكنىڭ يۈرىكىگە تېگىپتۇ، ــ بۇ ئۆزۈمنىڭ ئېتىشىم، ئوق دېگەننى مانا شۇنداق ئېتىش كېرەك، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ھېچ گەپ يوق ئىكەن

ئەپەندىم ئۇ دۇنيادىكى مۇنكىر ـ نەكىرلەرنىڭ سوئالىغا قانداق بولىدىكىن، دەپ ئويلاپ، ئۇنى بىر كۆرۈپ باققۇسى كەپتۇ ـ دە، زاراتگاھلىققا چىقىپ، بىر ئوچۇق گۆرگە كىرىپ يېتىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن دۇپۇر ـ دۇپۇر قىلغان ئەنسىز ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلاپتۇ. ئەپەندىم راستتىنلا مۇنكىر ـ نەكىرلەر كېلىۋاتقان بولسا كېرەك، كېلىشى بۇنچىلىك ھەيۋىلىك بولغان يەردە، سوئالىغا چىداپ بولمايدىغان ئوخشايدۇ دەپ، گۆردىن چىقىپ كېتىپ بارغىنىدا، بىرمۇنچە ئاتلىق سودىگەرلەرنىڭ ئالدىدىن چىقىپ قاپتۇ. تۇيۇقسىز يۇگۇرۇپ چىققان ئەپەندىمدىن ئۇركۈگەن ئاتلار بىرنەچچە سودىگەرنى يىقىتىپ تاشلاپتۇ. سودىگەرلەر ئەپەندىمنى تۇتۇۋېلىپ:

ـــ كېچىدە نېمە قىلىپ يۈرگەن بەندىسەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ مۇنكىر ـ نەكىرلەرنىڭ سوئالىدىن قورقۇپ، گۆردىن قېچىپ چىققان ئۆلۈكمەن، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. بۇ گەپكە سودىگەرلەرنىڭ تېخىمۇ ئاچچىقى كېلىپ، ئەپەندىمنى تازا ئۇرۇپتۇ.

باش ـ كۆزى يېرىلىپ كەلگەن ئەپەندىمنى كۆرگەن خوتۇنى:

ـــ بۇ كېچىدە نەگە باردىڭىز؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ ئۇ دۇنيانى بىر كۆرەي دەپ، شۇ ياقتا بېرىۋىدىم، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ـــ باش ـ كۆزىڭىزگە نېمە بولدى؟ ئۇ دۇنيادا نېمە گەپ بار ئىكەن؟ ـــ دەپ سوراپتۇ خوتۇنى يەنە.

ـــ يۇگۇرۇپ چىقىپ سودىگەرلەرنىڭ ئۇركۇتۇۋەتمىسەك، ئۇ دۇنيادا ھېچ گەپ يوق ئىكەن، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ئامانەتكە خىيانەت

ئەپەندىمنىڭ خوتۇن، بالا ـ چاقىسى يېزىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە كېتىپ، ئەپەندىم ئىككى ـ كى ـ ئۈچ كۈن ئاش ـ تاماقسىز قاپتۇ. بۇ ئەھۋالنى ئۇققان مەھەللە مەزىنى ئەپەندىمگە:

ـــ ئەپەندىم، بالا ـ چاقىڭىزنى قايتۇرۇپ كەلسىڭىز بولمامدۇ، قىينىلىپ قاپسىز، ـــ دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

ـــ يېزىغا چىقىپ كېلەي دېۋىدىمىدۇ، بىراق ئۆي يالغۇز قالىدىكەن، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ـــ بىرەر كۈنگە ئۆينى خۇداغا ئامانەت قويمامسىز، ـــ دەپتۇ مەزىن.

مەزىننىڭ مەسلىھەتى ئەپەندىمگە ماقۇل كەپتۇ ۋە ئۆينى خۇداغا ئامانەت قويۇپ، يېزىغا كېتىپتۇ. ئەپەندىم قايتىپ كەلسە، ھويلىنىڭ ئىشىكىنى بىرى قومۇرۇپ ئەكېتىپتۇ. ئەپەندىم شۇ ئاخشىمىلا مەسچىتنىڭ ئىشىكىنى قومۇرۇپ ئەكېلىپ ھويلىسىغا ئورنىتىۋاپتۇ.

بۇ ئىشنى ئاڭلىغان مەزىن باشلىق بىرمۇنچە جامائەت ئەپەندىمنى قازىخانىغا ئاپىرىپتۇ. قازى:

— ئەپەندىم، مەسچىت دېگەن خۇدانىڭ ئۆيى، مەسچىتنىڭ ئىشىكىنى كۆچۈرۈپ كېتىشىڭ ئويالمىدىڭىزمۇ؟ — دەپتۇ.

— مەنمۇ ئۆيۈمنى خۇداغا ئامانەت قويغانىدىم، خۇدايىم ئامانەتكە خىيانەت قىپتۇ، شۇڭا خۇدانىڭ ئىشىكىنى ئەكېلىپ ئورنىتىپ تۇردۇم. خۇدايىم ئىشىكىمنى تېپىپ بەرسە، مەسچىتنىڭ ئىشىكىنى دەررۇ قايتۇرۇپ بېرىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

شەھەرنىڭ سارىغى

بىر كۈنى ئەپەندىم شەھەرگە كىرىپ قايتىپ كېتىپ بارسا، يولدا بىر كىشى ئۇچراپتۇ. ھېلىقى كىشى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— قەيەردىن كېلىۋاتىسىز؟

— شەھەرنى ئايلىنىپ چىقتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— شەھەر قانداق ئىكەن؟

— قويۇڭ، شۇنىڭ شەھەر بوپتۇمۇ، بەكمۇ مەينەت، قەھەتچىلىك ئىكەن.

— شەھەرنىڭ ھاكىمىچۇ؟

— شەھەرى شۇ بولسا، ھاكىمى نېمە بولاتتى، تازىمۇ زالىم، ئاچ كۆز كىشى ئىمىش.

ھېلىقى كىشىنىڭ چىرايى ئۆڭۈپ، زەردە بىلەن:

— مېنىڭ كىملىكىمنى بىلەمسەن؟ — دەپتۇ.

— بىلمەيمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— مەن مۇشۇ شەھەرنىڭ ھاكىمى بولىمەن، ھەر ھەپتىدە بىر كۈن پۇقراچە كىيىنىپ، شەھەر ئايلىنىمەن.

— سىز مېنى تونۇمسىز؟

— ياق، — دەپتۇ ھاكىم.

— خۇداغا شۈكۈر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئەمىسە تونۇپ قويۇڭ، مەن شەھەرنىڭ سارىغى بولىمەن، مەنمۇ ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم ئەقلىمدىن ئېزىپ قالىمەن، بۈگۈن دەل ئەقلىمدىن ئازغان كۈنى سىزگە ئۇچراپ قاپتىمەن.

خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ

ئەپەندىم بىر خەسىس تونۇشىنىڭ ئۆيىگە بارسا، ئۇ ئەپەندىمگە قاتتىق نان بىلەن بىر چىنە ھەسەل قويۇپتۇ. ئەپەندىمنىڭ نانغا چىشى ئۆتمەي، ھەسەلنى قوشۇق بىلەن يېيىشكە باشلاپتۇ. ئۆي ئىگىسى ئالاق ـ جالاق بولۇپ:

ــ ئەپەندىم، ھەسەل دېگەننى نان بىلەن يېمىسە، كىشىنىڭ ئىچىنى ئېچىشتۇرۇۋېتىدۇ، ــ دەپتۇ.

ئەپەندىم ئۇنچىقماي ھەسەلنى يەپ بولغاندىن كېيىن:

ــ كىمنىڭ ئىچى ئېچىشىۋاتقانلىقىنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ، ئامىن، ــ دەپ دۇئا قىلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

قازىغا لايىق جاۋاب

قازى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

ــ ئەپەندىم، قىرائەت قىلغاندا قۇرئاننى خاتا ئوقۇپ قويغان چاغلىرىڭىز بارمۇ؟

ــ بار، تەقسىر، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ــ قانداق چاغلاردا خاتا ئوقۇپ قويىسىز؟

ــ پۇلسىز ئاش يادىمغا چۈشكەن چاغدا، يات خوتۇننىڭ ئاۋازى قۇلىقىمغا كىرگەندە، قازى بولۇپ پارا يېگۈم كەلگەن چاغدا خاتا ئوقۇپ قويىمەن، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

بىر قوشۇقمۇ قېتىق يوق

بىر كۈنى ئوۋدىن ھېرىپ قايتقان پادىشاھ ئۇسساپ كېتىپ ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ ـ دە، ئەپەندىمنى چاقىرىپ:

ــ ھەي ئەپەندىم، قېنى، قېتىقىڭىزنى ئاچقىڭ، ئۆلگۈدەك ئۇسساپ كەتتۇق! ــ دەپتۇ. ئە-پەندىم پادىشاھنىڭ ئالدىغا چىقىپ:

ــ پادىشاھىئالەم، ئەپۇ قىلغايسىز، ئۆيدە بىر قوشۇقمۇ قېتىق يوق ئىدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئەپەندىمدىن رەنجىگەن پادىشاھ ئۇمىدسىز ھالدا ئېتىنى بۇراپتۇ ـ دە، يولىغا مېڭىپتۇ. ئۇلار خېلى ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن، ئەپەندىم قېتىق ئۇيۇتمىدىغان تەڭنىسىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ پادىشاھنىڭ ئارقىسىدىن ۋارقىراپتۇ:

ــ ھەي پادىشاھىئالەم، بۇ ياققا كېلىڭ!

پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى بۇ قېتىم ئەپەندىم قېتىق بېرىدىغان بولدى، دەپ ئويلاپ ئاتـ-لىرىنى چاپتۇرغىنىچە يېتىپ كەپتۇ. ئەپەندىم تەڭنىسىنى ئۆرۈپ كۆرسىتىپ:

ــ ئىشەنمىسىڭىز، تەڭنىگە قاراپ كۆرۈڭ، پادىشاھىئالەم، راستىنلا بىر قوشۇقمۇ قېتىق يوق، ــ دەپتۇ.

يامان بۇلاڭ

ئەپەندىم تومۇز كۈنلىرىدە سەپەرگە چىقىپتۇ، ئۇسسۇزلۇقتىن تاماقلىرى چاكىلداپ كېـ-
لىۋاتسا، يولدا بىر بۇلاق ئۇچراپتۇ، بىراق بۇلاقنىڭ كۆزىگە قوزۇق تىقىپ قويۇلغانىكەن، ئەپەن-
دىم كۈچەپ قوزۇقنى تارتىشىغا يىغىلىپ قالغان سۇ ئېتىلىپ چىقىپ، ئەپەندىمنىڭ ئۇستۈبشىنى
ھۆل قىلىۋېتىپتۇ. ئەپەندىم قوزۇقنى دەررۇ بۇلاقنىڭ كۆزىگە تىقىپ:

— ھەي بەچچىخەر، يامانلىقىڭدىن كۆزۈڭگە قوزۇق تىقىپ قويۇشقانىكەن، — دەپ يولـغا
راۋان بوپتۇ.

ئۆزۈڭلارنى ئۆگزىدىن تاشلاپ كۆرۈڭلار

ئەپەندىم ئۆگزىنىڭ قارىنى تازىلاۋېتىپ، تېيىلىپ كوچىغا يىقىلىپ چۈشۈپتۇ ـ دە، ئورنـ-
دىن تۇرالماي يېتىپتۇ. كوچىدىن ئۆتكەنلەر توپلىنىپ ئەپەندىمدىن ئەھۋال سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، نېمە بولدىڭىز؟ نېمىشقا تۇرماي ياتىسىز؟

— نېمىشقا تۇرمىغانلىقىمنى بىلگۈڭلار كەلسە، ئۆزۈڭلارنى ئۆگزىدىن تاشلاپ كـۆرۈڭلار.
ئاندىن مېنى يۆلەپ قويۇش ئېسىڭلارغا كېلىدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

توخۇ ۋە ئۇرۇق

سەپەرگە چىققان بىر مۇساپىر سودىگەر شەھەر سارايلىرىدىن بىرىدە قونۇپتۇ. سارايـۋەن ئۇ-
نىڭغا بىر توخۇ ۋە ئىككى تۇخۇم پىشۇرۇپ بېرىپتۇ. ئەتىسى سودىگەر يولغا چىقىش ئالدىدا سارايـ-
ۋەنگە:

— قايتىشىمدىمۇ مۇشۇ سارايغا چۈشىمەن، شۇ چاغدا ھېسابلىشارمىز، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.
ئۇچ يىل ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى مۇساپىر سودىگەر قايتىپ كېلىپ يـەنە شـۇ سـارايغا
چۈشۈپتۇ. سارايۋەن بۇ قېتىمقى ئۇنى توخۇ گۆشى ۋە تۇخۇم بىلەن كۈتۈۋاپتۇ.

ئەتىسى سودىگەر سارايۋەندىن سوراپتۇ:

— بەرگەن تاماقىڭنىڭ ھەققى ئۈچۈن نەچچە تۆلەيمەن؟

سارايۋەن ئۇ ياق ـ بۇ ياقتا ھېسابلاپ كۆرۈپ:

— ئىككى يۈز تەڭگە بەرسىڭىز بولىدۇ! — دەپتۇ.

— ئىككى توخۇ بىلەن تۆت تۇخۇم ئىككى يۈز تەڭگە بولامدۇ؟ — دەپتۇ سودىگەر ھەيران بولۇپ.

— ئەلۋەتتە، شۇنداق بولىدۇ، — دەپتۇ سارايۇەن، — ئۆزىڭىز ئويلاپ كۆرۈڭ، بۇنىڭدىن ئۇچ يىل بۇرۇن يېگەن توخۇ تىرىك بولىدىغان بولسا، ھەر يىلى ئاتمىش - يەتمىش تۇخۇم تۇغاتتى. تۇخۇمنى باسۇرساق، ھېچبولمىغاندا، قىرىق - ئەللىك چۈجە چىقاتتى. شۇنداق بولۇۋەرسە، ئۇچ يىل دېگەندە، پۈتۈن ئەتراپنى توخۇ بېسىپ كېتەتتى. ھېسابلاپ كۆرۈڭ، تېخى مەن ئىنساپ بىلەن ئاران ئىككى يۈز تەڭگىلا سورىدىم.

سودىگەر بىلەن سارايۇەن كېلىشەلمەي قازىغا بېرىشىپتۇ. سارايۇەن قازىغا ئاستا شەرەت قىلىپ، «مېنىڭ پايدامغا ھۆكۈم قىلساڭ، ئالىدىغان پاراڭمۇ ئاز بولمايدۇ» دېگەن مەنىنى ئۇقتۇرۇپتۇ.

قازى سودىگەردىن سوراپتۇ:

— سىز توخۇنى يېيىشتىن ئاۋۋال نەرخىنى سۆزلەشكەنمۇ؟

— ياق، توخۇ دېگەننىڭ نەرخى ھەممىگە مەلۇم بولغاندىن كېيىن سوراپ نېمە قىلىمەن، — دەپتۇ سودىگەر.

— ئۇنداقتا، سىز قاچان قايتىپ كېلىشىڭىزنى سارايۇەنگە ئۇقتۇرغانمۇ؟

— ياق!

— يا توخۇنىڭ نەرخىنى سۆزلەشمىسىڭىز، يا قايتىپ كېلىدىغان مۇددىتىڭىزنى ئېيتىپ قويمىسىڭىز، توخۇ تىرىك بولغان بولسا، ھە، يەنە تېخى تۇخۇم تۇغۇپ، چۈجە چىقارغان بولسا، ئۇنداقتا، ئۇنىڭ نەرخى ئىككى يۈز تەڭگىدىنمۇ ئېشىپ كېتىدۇ. ھېلىمۇ سارايۇەن ئىنساپلىق ئىكەن، ئىككى يۈز تەڭگە تۆلەڭ! — دەپ ھۆكۈم چىقىرىپتۇ قازى.

سودىگەر قازىدىن نارازى بولۇپ، ئەپەندىمنى ئىزدەپتۇ ۋە بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم قازىخانىغا كېلىپ، بۇ دەۋانى قايتا سوراپ، باشقىدىن ھۆكۈم چىقىرىشنى تەلەپ قىپتۇ. قازى ئىلاجسىز ماقۇل بولۇپ، ئۇچ كۈندىن كېيىن قايتا سوراق قىلماقچى بوپتۇ.

بەلگىلەنگەن كۈنى ئەپەندىم قازىخانىغا كېچىكىپ قاپتۇ. قازى ئەپەندىمنىڭ يولىغا قاراپ، تاقىتى تاق بولۇپ تۇرغىنىدا ئەپەندىم كىرىپ كەپتۇ.

— ئەپەندىم، نېمىشقا ۋاقتىدا كەلمىدىڭىز؟ ئادەمنى شۇنچىمۇ ساقلىتامسىز؟ — دەپ ئاچچىقلاپتۇ قازى.

— رەنجىمىسىلە، تەقسىر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — قوشنىمىز بىلەن ئورتاق بۇغداي تەرمەكچىدۇق، يەرنىڭ ئوسىسى كېلىپ قاپتىكەن، ئۇرۇقلۇق بۇغداينى قورۇپ بېرىمەن دەپ كېچىكىپ قالدىم.

— يالغان گەپ قىلماڭ، — دەپ كۈلۈپتۇ قازى، — قورۇلغان ئۇرۇقمۇ ئۇنەمدۇ؟

— بەللى، — دەپتۇ ئەپەندىم، — قورۇلغان ئۇرۇقنىڭ ئۇنۇشىگە ئىشەنمەيسىزكەن، ئەمىسە، نېمىشقا پىشۇرۇلغان توخۇ تۇخۇم تۇغىدۇ، دەپ ھۆكۈم چىقاردىڭىز؟

قازى كۆپچىلىك ئالدىدا شەرمەندە بولۇپ، قۇلاقلىرىغچە قىزىرىپ كېتىپتۇ ۋە ئاۋۋال چىقارغان ھۆكۈمنى ئىلاجسىز بىكار قىپتۇ. مۇساپىر سودىگەر ئەپەندىمگە كۆپ رەھمەتلەر ئېيتىپتۇ.

خەسىلىكمدىن ئەمەس

بىر كۈنى ئەپەندىم ھەسەل بىلەن چاي ئىچىپ ئولتۇرسا، قاچىدىكى ھەسەلگە بىر چۈمۈن چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم چۈمۈننى ئاۋايلاپ ئېلىپ، قاناتلىرىغا يۇققان ھەسەلنى يالىۋېلىپ قويۇپ بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن خوتۇنى ئەپەندىمگە كايىپتۇ:

— ئەپەندىم، بۇنچىۋالامۇ خەسىس، ئاچ كۆز بولامسىز.

— نادان خوتۇن، خەسىلىكمدىن ئەمەس، چۈمۈنگە ئىچىم ئاغرىغانلىقمدىن يالىۋالدىم، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئەگەر ئۇ چۈمۈن ھەسەل يۇقى پېتى قازىنىڭ قولىغا چۈشسە، ئۇنى قازى چايىناپ يەپلىۋېتەتتى.

ياش

ئەپەندىم بىر مەشرەپكە بېرىپتىكەن، مەشرەپ ئەھلى ئۆزئارا ياش سۈرۈشتۈرۈشكە باشلاپتۇ. ئۆزى خېلى ياشىنىپ قالغان بولسىمۇ، ياش قىزغا ئۆيلەنگەن بىر كىشى يېشىنى تازىمۇ كېمەيتىپ ئېيتىپتۇ. ئەپەندىم بۇ ئىشقا ھەيران بولۇپ ئولتۇرغىنىدا، بىرى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بۇ يىل نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟

— ئوتتۇزغا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— بەللى، — دەپتۇ ئولتۇرغانلاردىن بىرى، — بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇنمۇ ئوتتۇز دېۋىدىڭىزغۇ!

— توغرا، مېنىڭ يېشىم توختاپ قالغان، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— قاچاندىن بېرى؟

— ياش قىزغا ئۆيلەنمەكچى بولغىنىمدىن بېرى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

خۇش خەۋەر ۋە شۇم خەۋەر

ئەپەندىمنىڭ يېقىن قوشنىلىرىدىن بىرى باشقا بىر شەھەرگە ھاكىم بولۇپ كېتىپتۇ. بىر-نەچچە يىلدىن كېيىن ئەپەندىم شۇ شەھەرگە بېرىپ قاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھاكىم ئەپەندىمنى ئۆيگە چاقىرتىپ كەپتۇ - دە، ئالدىغا بىر تاۋاق ئاش قويۇپتۇ. ئەپەندىم ئەمدىلا ئاشقا قول ئۇزىتىشىغا، ھاكىم يامغۇردەك سوئال ياغدۇرۇپتۇ:

— خوش، قېرىنداش، ئەل - يۇرت ئامانمۇ؟

— خۇدايا شۈكۈر، ئامان - ئېسەن! — دەپتۇ ئەپەندىم.

— ئوغلۇم ئوبدان تۇرۇپتىمۇ؟

— ئويلىغىنىڭىزدىنمۇ ئوبدان.

— ئانامنىڭ سالامەتلىكى ياخشىمۇ؟

— ناھايىتى ياخشى، ئۆزىڭىز كۆرگەندەك.

— بىزنىڭ ئىتىمىز باردۇ؟

— بار، ئۆيىڭىزگە كىشى يولاتمايدۇ.

— مېنىڭ چىلان تورۇقۇم ئامانمۇ؟

— ...

سوئاللار ئەپەندىمنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ. ئەپەندىمنىڭ قورساقلىرى ئېچىپ تارتىشىپ كېتىپ-تۇ. لېكىن، ھاكىم ئاش يېيىشكىمۇ پۇرسەت بەرمەستىن، يەنە ئۈستى - ئۈستىگە سوئال بېرىشكە باشلاپتۇ:

— خوش، بىزنىڭ ئىتىنى ساق دېدىڭىزمۇ؟

— يوقسۇ، مەن يولغا چىقىشتىن بىر كۈن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن.

— ھوي، راستما؟ — دەپ يەنە سوراپتۇ ھاكىم كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، — نېمە بولۇپ ئۆلدى؟

— گېلىغا چىلان تورۇق ئېتىڭىزنىڭ سۆڭىكى تۇرۇپ قېلىپ ئۆلدى.

— ھەي، تېخى ئېتىممۇ ئۆلدىمۇ؟ نېمە بولۇپ ئۆلدى؟

— خوتۇنىڭىزنى يەرلىكتە قويۇپ قايتقاندا، مۈدۈرۈپ كېتىپ، بوينى قايرىلىپ ئۆلدى.

— خوتۇنىڭىز دېدىڭىزمۇ؟

— ھەئە، تەقسىر، ئوغلىڭىزنىڭ دەردىدە تولا يىغلاپ قازا تاپتى.

— يا خۇدا، ئوغلۇممۇ ئۆلگەنمىدى؟

— شۇنداق، ئۆيىڭىزنىڭ ئۆگزىسى بېسىۋىلىپ ئۆلۈپ كەتتى.

ھاكىم «ئىسىت ئۆيۈم! جىگىرىم بالام! ۋاي ھەمراھ!» دەپ دادلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. ئەپەن-دىم پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، قورسىقىنى تازا تويدۇرۇپتۇ - دە، ئاندىن:

— خۇشال بولغىنىڭىزدا ئاچ قويغانىدىڭىز، قايغۇرغىنىڭىزدا قورسىقىم تويدى، خەير خوش، — دەپلا چىقىپ كېتىپتۇ.

ۋەز

خۇپتەندىن كېيىن ئىمام ۋەز ئېيتماق بولۇپ قۇتبىگە چىقىپ، كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە تۇرۇپ قاپتۇ. جامائەتتىن بىرى:

ــ ۋاقىت ئۆتمەسۇن، ئىمام ئاخۇنۇم، قېنى گېپىڭىزنى باشلاڭ، ــ دەپتۇ. ئىمام بىرھازادىن كېيىن:

ــ ئېسىمگە ھېچنېمە كەلمەيۋاتىدۇ، ــ دەپتىكەن، ئالدىنقى قاتاردا ئولتۇرغان ئەپەندىم:

ــ ئەقلىڭىزگە ھەيرانمەن، ھېچبولمىسا، پەشتاقتىن چۈشۈپ كېتىشمۇ ئەقلىڭىزگە كەلمىدىمۇ؟ ــ دەپتۇ.

خۇرجۇن

ئەپەندىم بازارغا كىرىپ خۇرجۇننى يوقىتىپ قويۇپتۇ. ئۆيىگە قايتقاندىن كېيىن، خوتۇنغا باھانە كۆرسىتىپ:

ــ خوتۇن، بۈگۈن بازاردا كارامەت ئىش بولدى، قارا، ھەممە ئادەم خۇرجۇننى يوقاتتى، ــ دەپتۇ.

ــ سىزچۇ؟

ــ ھەممە ئادەم يوقاتسا، مەن قاراپ تۇراتتىممۇ؟ ئەلۋەتتە، مەن ھەممىدىن ئاۋۋال يوقاتتىم - دە، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

يەرنىڭ گۈناھى

ئەپەندىم يېڭىدىن ئۆيلىنىپتىكەن، خوتۇنى ئۇرۇشقاق چىقىپ قاپتۇ، كۈندىلا ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈن غوۋغا كۆتۈرۈپ ئەپەندىمنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ. بىر كۈنى خوتۇنى يوقلا بىر ئىش ئۈچۈن ئەپەندىمنى كايىپ:

— ئەجەبمۇ ئەر ئىكەنسىز، سىزدەك بىر ئەرگە تەگكۈچە، يەرگە تەگسەم بولماسمىدى! — دەپتىكەن،

— سەندەك بىر خوتۇنغا ئۆيلەنگۈدەك يەر نېمە گۇناھ قىپتىكەن؟! — دەپتۇ ئەپەندىم.

مۇتتەھەم باي

بىر كۈنى ئەپەندىم تۇرمۇشتىن قىسىلىپ خۇداغا يالۋۇرغىلى تۇرۇپتۇ:

«ئەي خۇدا، راستتىنلا كەمبەغەلگە رەھمىڭ كېلىدىغان بولسا، قېنى ماڭا يۈز تىللا ئاتا قىلغىن، بىر تىللا كەم بولسىمۇ ئالمايمەن» دەپتۇ.

ئەپەندىمنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ تۇرغان باي قوشنىسى، ئەپەندىمنى سىنىماق بولۇپ، تۇڭلۇكتىن توقسان توققۇز تىللا تاشلاپتۇ. ئەپەندىم تىللانى ساناپ كۆرۈپ:

«خەير، توقسان توققۇزنى بەرگەن خۇدايىم بىرىنىمۇ بېرىپ قالار» دەپلا تىللانى ساندۇقىغا سالپتۇ. بايىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئەپەندىمنىڭ ئىشىكىنى ئۇرۇپتۇ:

— ئەپەندىم، تىللالارنى سىزنى سىنىماق ئۈچۈن مەن تاشلىغانىدىم، گېپىڭىزدە تۇرۇڭ، تىللانى بېرىۋېتىڭ، — دەپتۇ.

— خۇدانىڭ شەپقىتىگە شېرىك بولماقچىمىدىڭ؟ سېنىڭ تىللايىڭنى كۆرگىنىم يوق، — دەپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ ئەپەندىم. باي ئەپەندىمنى قازىخانىغا سۆرەپتۇ.

— كونا چاپاندا قازىخانىغا بارمايمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم. باي ئەپەندىمگە يېڭى پەرىجىسىنى ئاچچىقىپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم يەنە:

— قازىنىڭ ئالدىغا پىيادە بارمايمەن، بارغۇڭ كەلسە، ئۆزۈڭ بار، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. باي ئىلاجسىز قېچىرىنى توقۇپ ئاچچىقىپ بېرىپتۇ.

قازىخانىغا بارغاندىن كېيىن، باي بولغان ۋەقەنى بايان قىپتۇ.

— بىر كەم يۈز تىللا ئالغىنىڭىز راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ قازى ئەپەندىمدىن.

— تۆھمەت! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — بۇنداق مۇتتەھەم بايىنى ئۆمرۈمدە بىرىنچى كۆرۈشۈم. قويۇپ بەرسىڭىز، ئۇستۇمدىكى چاپان بىلەن ئاستىمدىكى قېچىرنىمۇ مېنىڭ دېيىشتىن يانمايدۇ.

باي پەريادكۆتۈرۈپتۇ ۋە پەرىجە بىلەن قېچىرنىڭمۇ ئۆزىنىڭ ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ دەۋا قىپتۇ. قازى بولسا بۇ مۇتتەھەملىكتىن رەنجىپ، تىللانى ئەپەندىمگە بۇيرۇپتۇ.

تەكىيە قىلاتتىم

ئەپەندىم شەھەردىن قايتىشىدا كەچ قېلىپ، بىر ئاغىنىسىنىڭكىگە كەپتۇ. ئاغىنىسى ئەپەندىمنىڭ قورسىقىدىن خەۋەر ئالمايلا، ئورۇن سېلىپ بېرىپ، ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم قورسىقىنىڭ ئاچلىقىدىن ئۇياققا ئۆرۈلۈپمۇ، بۇياققا ئۆرۈلۈپمۇ ئۇخلىيالماپتۇ، ئاخىرى ئىچكىرىكى ھۇجرىنىڭ ئىشىكىنى چېكىپتۇ.

— خوش، نېمە گەپ؟ — دەپ سوراپتۇ ئاغىنىسى.

— ئىككى نان ئۈزىتىۋەتسىڭىز ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

— كېچىدە نان نېمىگە كېرەك بولۇپ قالغان؟

— بېشىم پاكار بولۇپ قاپتىكەن، ئۇيقۇم كەلمەيۋاتىدۇ، نانىنى تەكىيە قىلاتتىم، — دەپتۇ ئەپەندىم.

سىزدىن تەلىم ئېلىپ...

بىر كۈنى مىڭبېگى ئەپەندىمدىن يامان بىر ئىت تېپىپ ئەكېلىپ بېرىشنى سوراپتۇ. ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئەپەندىم تەپسە تەۋرىمەيدىغان بىر ياۋاش ئىت تېپىپ ئەكەپتۇ ـ دە، مىڭبېگە بېرىپتۇ.

— ئەپەندىم، سىزگە ھويلىغا ئادەم يولاتمايدىغان يامان ئىتنى تېپىپ ئەكېلىڭ دېسەم، تېپىپ ئەكەلگەن ئىتىڭىزنى قاراڭ، — دەپ رەنجىپتۇ مىڭبېگى.

— تەخىر قىلىڭ، مىڭبېگى، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بۇ ئىت ئىككى ـ ئۈچ كۈنلا سىزدىن تەلىم ئالسا، ھويلا ئۇ ياقتا تۇرسۇن، كوچىغىمۇ ئادەم يولاتمايدىغان بولۇپ كېتىدۇ.

خاسیەتلىك لاخشىگىر

بىر كۈنى ئەپەندىم بازار ئايلىنىپ يۈرۈپ، قىلىچ سېتىپ ئولتۇرغان بىر كىشىگە دۇچ كەپ-تۇ ۋە قىلىچنىڭ باھاسىنى سوراپتۇ.

— قىلىچنىڭ باھاسى يۈز تەڭگە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېلىقى كىشى.

— نېمانچە قىممەت قىلىچ بۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم ھەيران بولۇپ.

— ھەيران بولماڭ، قىممەت بولغىنى بىلەن خاسىيىتى بار قىلىچ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قىلىچنىڭ ئىگىسى، — ئەگەر دۈشمەنگە شىلتىسىڭىز، بەش گەز ئۇزىرايدۇ.

— خاسىيىتى چاغلىق ئىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — خوتۇنۇمنىڭ ئاچچىقى كەلگەندە، بىز-نىڭ لاخشىگىرمۇ ئون گەز ئۇزىرايدۇ. قىلىچىڭىز يۈز تەڭگە بولغان يەردە، لاخشىگىرىمنى ئىككى يۈز تەڭگىگە ساتسام بولغۇدەك.

ئىت يىرگەندى

ئەپەندىمنىڭ ئىتى كېچىسى ھويلىنى كۆزەت قىلىپ، كۈندۈزى كاتەككە كىرىپ ئۇخلايدىكەن.

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ ھويلىسىغا مىڭبېگى كىرىپتىكەن، ئىت دەررۇ كاتەككە كىرىپ كېتىپتۇ. مىڭبېگى قاقاقلاپ كۈلۈپ:

— ئەپەندىم، ئىتىڭىز مېنى كۆرۈپ قورقۇپ كاتەككە كىرىۋالدى، — دەپتۇ.

— يوقسۇ، تەقسىر، قورقمىنى يوق، بەلكىم يىرگەندى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

لەتىپە

بىر كۈنى ئەپەندىم مۇنچىغا كېتىپ بارسا، يولدا ئۇنى مەھەللىنىڭ ياشلىرى توسۇۋېلىپ:

— ئەپەندىم، بىزگە بىر لەتىپە ئېيتىپ بېرىڭ، — دەپتۇ. ئەپەندىم:

— بىر كۈنى نەسىردىن ئەپەندىم مۇنچىغا چۈشۈپتۇ...، — دەپلا توختاپ قاپتۇ. ياشلار:

— كېيىن نېمە بوپتۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تېخى مۇنچىغا چۈشمىسەم، نېمە بولغىنىنى نەدىن بىلەي، — دەپتۇ ئەپەندىم. ياشلار:

— بوپتۇ، قالغىنىنى مۇنچىدىن قايتقاندا ئاڭلايلى، — دەپ ئەپەندىمنى قويۇۋېتىپ، ئۇنىڭ مۇنچىدىن قايتىشىنى كۈتۈپتۇ. ئەپەندىم مۇنچىدىن قايتقىنىدا ياشلار يەنە سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، مۇنچىغا چۈشكەندە نېمە بوپتۇ؟

— ئەخمەق ئىكەنسىلەر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — باشقىلار مۇنچىغا چۈشسە ھېچنېمە بولمايدۇ، ئەپەندىم چۈشسە نېمە بولاتتى، ھېچنېمە ! — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

ھودۇقۇش

ئەپەندىم مەشرەپكە بېرىشقا ماقۇل كەلتۈرۈش ئۈچۈن، خوتۇنىنى ماختاشقا باشلاپتۇ:
— ئەجەب ئوبدان خوتۇنسەن - دە، نېمە دېسەم ماقۇل دەيدىغان، ئاناڭ سەندەك قىزدىن بىر-نىلا تۇغۇپ قويۇپتىكەن!
— ھە، ئىككىنى تۇغقان بولسا، نېمە قىلاتتىڭىز؟ — دەپتۇ خوتۇنى. ئەپەندىم تۇيۇقسىز بېرىلگەن سوئالدىن ھودۇقۇپ قاپتۇ - دە، دەرھال:
— ئۇنىمۇ ئۆزۈم ئالاتتىم، — دەپتۇ.

ئىككى ساماۋار

بۇرنى يوغان، ئۆزى سېرىق بىر كىشى ئەپەندىمنى زادىلىق قىلماقچى بولۇپ:
— ئەپەندىم، ئادىلسام ئوقۇر ياسماقچى ئىكەنسىز، مۇشۇ بۇرنۇمنىلا ساتاي، ئوقۇر قىلىۋېلىڭ! — دەپتۇ.
— ئۇنىڭدا زىيان تارتىپ قالمىسىز، — دەپتۇ ئەپەندىم ھېلىقى كىشىگە، — ئوقۇر دېگەن ئەرزان نەرسە. ئۇنىڭدىن كۆرە بۇرنىڭىزنى مىسكەرچىگە ئاپارسىڭىز، ئىككى ساماۋار سوقۇپ بېرىدۇ، بىرىنى سېتىپ ئوغلىڭىزنى ئۆيلەيسىز، بىرىنى كېلىنىڭىزگە سالامغا قويۇپ بېرىسىز.

ئايىتاپ ۋە ئاي

بىر كىشى ئەپەندىمدىن:
— ئەپەندىم، ئاپتاپ ياخشىمۇ، ئايمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئاي ياخشى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — نېمىشقا دېسىڭىز، ئاپتاپ دېگەن كۈن-دۈزى چىقىدۇ، ئاي بولسا قارائغۇ كېچىنى يورۇتىدۇ.

خۇدا بەرگەن ئات

ئەپەندىم كوچىدىن بىر تال تاقا تېپىۋاپتۇ ۋە خۇشال ھالدا ئۆيىگە كېلىپ، خوتۇنىغا:
— خوتۇن، شۇكۇر قىل، خۇدا بىزگە ئات بەردى، — دەپتۇ.
— قېنى ئات؟ پىيادە كەلدىڭىزغۇ، — دەپتۇ خوتۇنى.
— مانا بىر تال تاقا، — دەپتۇ ئەپەندىم، — يەنە ئۇچ تال تاقا بىلەن تۆت پۇت بەرسە ئات دېگەن شۇ.

بەرق

بىر كۈنى ئەپەندىم مۇنچىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ ئالدىراپ بارغىنىچە سۇپىدا ئولتۇرغان بىر كىشىنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ يۇيۇنۇشقا باشلاپتۇ. سۇپىدا ئولتۇرغان كىشى شەھەرنىڭ ھاكىمى ئىكەن. ئەپەندىمنىڭ بىھۇرمەتلىكىدىن ئاچچىقى كەلگەن شەھەر ھاكىمى:

— ھەي ئەدەپسىز، سېنىڭ ئېشەكتىن پەرقىڭ قانچىلىك زادى؟ — دەپتىكەن، ئەپەندىم دەرۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىقنى غېرىچلاپ كۆرۈپ:

— پەرق كۆپ ئەمەس ئىكەن، ئارانلا ئىككى غېرىچ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەمدىكسىنى ئۆزىگىز تېپىڭ

بىر كۈنى ئەتىگىنى ئەپەندىم بازارغا كېتىپ بارغىنىدا، تام قوشنىسى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئاخشام ھويلاڭلاردا غوۋغا كۆتۈرۈلۈپ كەتتىغۇ، نېمە بولدى؟

— ھېچ گەپ يوق، ئۆيدىكىلەر بىلەن گەپ تالىشىپ قالدۇق! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— ئەمىسە، گۈرسۈلدىگەن ئاۋاز چىقتى، ئۇ نېمە ئىدى؟

— پەرىجەم سۇپىدىن چۈشۈپ كەتكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم. قوشنىسى ھەيران بولۇپ:

— پەرىجىمۇ گۈرسۈلدەمدۇ؟ — دەپتۇ.

— ئەمدىكسىنى ئۆزىگىز تېپىڭ ـ دە، پەرىجىنىڭ ئىچىدە ئۆزۈم بولغاندىن كېيىن، گۈرسۈلدىسىمۇ گۈرسۈلدىگەندۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

سېنىڭمۇ راست

بىر كۈنى ئەپەندىمگە قوشنىسى ئەرز ئېيتىپ كىرىپ ئۆز خوتۇنىنى يامانلاپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم گەپنى ئاڭلاپ بولۇپ:

— راست، گېپىڭىز راست، خوتۇنىڭىزنىڭ مىجەزى ئوسال ئىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەتىسى دەل شۇ قوشنىسىنىڭ خوتۇنى كىرىپ ئېرىنى يامانلاپ، دادلاپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم ئۇنىڭغىمۇ «گېپىڭىز راست» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قوشنا خوتۇن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئەپەندىمنىڭ ئايالى ئەپەندىمگە كايىپ:

— ئەر بولماي ئۆلۈڭ، ئۇ كىرسە، ئۇنىڭغىمۇ راست، بۇ كىرسە، بۇنىڭغىمۇ راست دېگىنىڭىز نېمىسى؟ — دەپتىكەن، ئەپەندىم بىرپەس ئويلاپ تۇرۇپ، كېيىن:

— دەرۋەقە، ئويلاپ كۆرسەم، سېنىڭ گېپىڭمۇ راست ئىكەن، خوتۇن، — دەپتۇ.

ئاكام بىلەن تەڭلەشتىم

بىر كىشى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئاكىڭىز بىلەن قانچە ياش پەرق قىلىسىز؟

— ئىككى يىل بۇرۇن ئاكام مەندىن ئىككى ياش چوڭ ئىدى، بۇ يىل ئىككىمىز تەڭلىشىپ قالدۇق، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۇسساپ قالغاندۇ

ئەپەندىم بىر تويغا بېرىپتۇ. داستىخان سېلىنىپ، مەزە تارتىلغاندىن كېيىن، ئەپەندىمنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان يوغان سەللىلىك بىر كىشى ئۆزىنىڭ يېگىنىنى ئاز دەپ، ھەدەپ يانچۇقىنى مەزەگە تولدۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئەپەندىم دەرھال چەينەكنى ئېلىپ ئۇنىڭ يانچۇقىغا چاي قۇيۇپتىكەن، ھېلىقى كىشىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلىق، يانچۇقىغا چاي قۇيغان نەدە بار؟ — دەپتىكەن، ئەپەندىم:

— يانچۇقىڭىز شىرنىلىكلەردىن خېلى كۆپ يېدى، بەلكىم ئۇسساپ قالغاندۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

خىجىللىق

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرىپتۇ. ئەپەندىم دەرھال قۇرۇق سانduقنىڭ ئىچىگە چۈشۈۋاپتۇ. ئوغرىلار ئۆيدىن قولغا چىققۇدەك بىرەرنەرسە تاپالماي، ئاخىر سانduقنى ئېچىپتەكەن، سانduقتىن ئەپەندىم چىقىپتۇ.

— سانduقتا نېمە قىلىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ ئوغرىلار.

— ئۆيۈمدە سىلەرگە يارىغۇدەك نەرسىنىڭ يوقلۇقىدىن خىجىل بولۇپ سانduقا چۈشۈۋالغانىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

جىگدە تالقىنى

ئەپەندىم ئىشىك ئالدىدا ئولتۇرۇپ جىگدە تالقىنى يەۋاتقىنىدا، بوران چىقىپ كېتىپتۇ. يولدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان بىر كىشى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، يەۋاتقىنىڭىز نېمە؟

— ئەگەر بوران مۇشۇنداقلا چىقىۋەرسە، ھېچنېمە ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قىرىق مېكىيانغا بىر خوراز

پادىشاھ ئەپەندىمنى لەت قىلماقچى بولۇپ كۆل بويىغا چاقىرىپتۇ ۋە ئەپەندىمدىن يوشۇرۇن ھالدا قىرىق مەھرەمگە بىردىن تۇخۇم بېرىپ:

ــ ھەممىڭلار ھازىر كۆلگە چۈشۈسىلەر ـ دە، بىردىن تۇخۇم ئاچقىسىلەر! ــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

قىرىق مەھرەم كۆلگە چۈشۈپ، بىردىن تۇخۇمنى قولىدا تۇتۇپ چىقىپتۇ. قىرىق بىرىنچى بولۇپ ئەپەندىم كۆلگە چۈشۈپتۇ ۋە كۆلدىن چىققىنىچە ئۇدۇل پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ـ دە، ئىككى قولىنى يانپېشىغا ئۇرۇپ، خوراز چىلاپ قىچىرىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

ــ ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلىق؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ پادىشاھىئالەم، توخۇ بېقىشنى بىلمەيدىكەنسىز، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ ھېچبولمىغاندا، قىرىق مېكىيانغا بىر خوراز بولمىسا بولامدۇ!

شەھرنى بېشىمغا كىيدۈرۈش

ئەپەندىم قوغۇن سېتىپ يۈرگەن كۈنلەردە، شەھەر ھاكىمىنىڭ بىر خىزمەتچىسى ئاغىنىلىرى بىلەن ئەپەندىمنىڭ قوغۇنىنى يەپ پۇلىنى بەرمەپتۇ.

ئەپەندىم شەھەر ھاكىمىنىڭ مەھكىمىسىگە بېرىپ ھاكىمغا ئەرز قىپتۇ.

ــ تەقسىر، خىزمەتچىڭىزدىن پۇلۇمنى ئېلىپ بېرىڭ، بولمىسا، شەھەرنى بېشىمغا كىيدۈرىمەن، ــ دەپ دوق قىپتۇ ئەپەندىم.

ھاكىم ئەپەندىمنىڭ غوۋغا كۆتۈرۈشىدىن ئەنسىرەپ، خىزمەتچىسىدىن پۇلنى ئېلىپ بېرىپتۇ ـ دە، ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

ــ ئەپەندىم، پۇلنى بەرمەسە، شەھەرنى باشقا قانداق كىيدۈرىمەكچىدىڭىز؟

ــ ئاسان ئىدى، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ شەھەرنىڭ قاق ئوتتۇرىسىنى تاپاتتىم ـ دە، ئاندىن بېشىمنى يەرگە، پۇتۇمنى ئاسمانغا قىلاتتىم.

بارغا بەرمىكە

ئەپەندىم خوراز سېتىپ چۈش كۆرۈپتۇ. ئەپەندىم خورىزىنى ئون بەش تەڭگە دەپتۇ، خېرىدار بەش تەڭگىگە سوراپتۇ. شۇ تەرىقىدە سودىلىشىپ، خورازنىڭ نەرخى توققۇز تەڭگىگە چىققاندا ئە-پەندىم ئويغىنىپ كېتىپتۇ. قارىسا چۈشى ئىكەن. ئەپەندىم دەرھال كۆزىنى يۇمۇپتۇ - دە، قولىنى سوزۇپ:

«بوپتۇ، بارغا بەرمىكە، توققۇز تەڭگە بولسىمۇ بەرگىن - دە، خورازنى ئەكېتىۋەر» دەپتۇ.

شورپىسىنىڭ شورپىسى

ئەپەندىمگە بىر ئۇۋچى دوستى توشقان ئەكېلىپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم خۇشال بولۇپ، ئۇنى توشقان گۆشى بىلەن مېھمان قىپتۇ. بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئەپەندىمنىڭ ئىشكى تاقىلداپ-تۇ. ئەپەندىم چىقىپ قارىسا، ئىشىك ئالدىدا ئىككى - ئۈچ ئادەم تۇرغۇدەك.

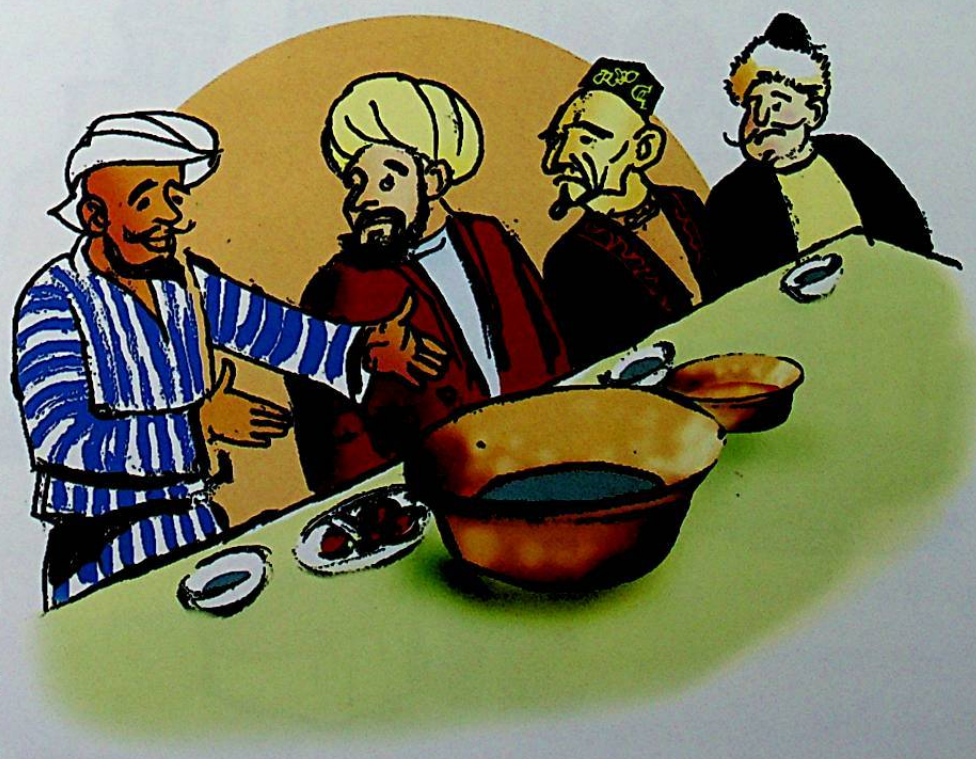
— سىلەر كىم بولىسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم.

— بىز سىزگە توشقان ئەكېلىپ بەرگەن دوستىڭىزنىڭ دوستلىرى بولىمىز! — دەپتۇ كەلگەن كىشىلەر.

ئەپەندىم «خۇش كەپسىلەر» دەپ ئۇلارنىمۇ شورپا بىلەن مېھمان قىپتۇ.

يەنە بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن، ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە بەش - ئالتە ئادەم كەپتۇ. ئەپەندىم ئۇلارنىڭ كىملىكىنى سورىسا، «بىز توشقان ئەكېلىپ بەرگەن دوستىڭىزنىڭ دوستلىرىنىڭ دوستلىرى بولىمىز» دەپتۇ.

— ناھايىتى ئوبدان كەپسىلەر، قېنى ئۆيگە كىرەيلى، — ئەپەندىم كەلگەنلەرنى ئۆيگە باشلاپ-تۇ ۋە يوغان جاۋۇرغا ئېرىقتىكى لاي سۇنى لىق ئېلىپ كىرىپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ.

— قېنى. مېھمانلار، غىزاغا باقايلى!

مېھمانلار ھەيران بولۇپ:

— ئەپەندىم، بۇ قانداق غىزا؟ — دەپ سوراپتىكەن، ئەپەندىم:

— دوستۇم ئەكېلىپ بەرگەن توشقانىنىڭ شورپىسىنىڭ شورپىسى! — دەپتۇ.

بەرز

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە مەھەللە ئىمامى مېھمان بولۇپ كەپتۇ. ئىمام: «بۈنى يېيىش سۈننەت، پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئېيتقىچە، ئۈنى يېيىشمۇ سۈننەت» دەپ، داستىخانغا قويۇلغا نازۇ - نېمەتلەرنىڭ ھەممىسىنى پاپپاكىز يەپ تۈگىتىپتۇ. شۇ ئارىلىقتا ئۆيگە ئەپەندىمنىڭ بەش ياشلىق ئوغلى كىرىپ كەپتۇ.

— بۇ سىزنىڭ ئوغلىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئىمام.

— خوش، تەقسىر!

— ئىسمى نېمە؟

— پەرھىز.

— ھوي، پەرھىز دېگەنمۇ ئىسىم بولامدۇ؟ — دەپتۇ ئىمام.

— تەقسىر، بالىمىزنىڭ ئىسمى سۈننەت ئىدى، لېكىن سىزنى يەپ قويمىسۇن دەپ، پەرھىز دېدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ۋاي - ۋايلىشىنى ئاڭلىمىسۇن دەپ

بىر كۈنى ئەپەندىم مەكتەپكە كەلمەپتۇ. ئەتىسى مۇئەللىم:

— تۈنۈگۈن مەكتەپكە نېمىشقا كەلمىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— دوختۇرغا باردىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— ئاغرىپ قالغانمىدىڭ؟

— ياق، ئاكام چىشىنى تارتقۇزغانىدى، ئاكامنىڭ ۋاي - ۋايلىشىنى كىشىلەر ئاڭلىمىسۇن دەپ، ئىشىك ئالدىدا ناخشا ئېيتىپ تۇردۇم، — دەپتۇ ئەپەندىم.

خۇدادىن قورقۇچە

ئەپەندىم مەسچىتتە نامازغا ئوقۇغاندا، نامازدىن كېيىن ئاۋۋال سول تەرىپىگە، كېيىن ئوڭ تەرىپىگە سالام بېرىپتۇ. بۈنى كۆرگەن بىر نامازخان ئەپەندىمگە:

— بۈگۈن نامازدا خاتا قىلدىڭىز، نامازدىن كېيىن ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە سالام بېرىش ئېسىڭىزدىن چىقتىمۇ؟ — دەپتۇ.

— ئېسىمدىن چىققىنى يوق، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بىراق، بۈگۈن سول تەرىپىمدە ئوغلۇمنىڭ قېينىتىسى ئولتۇرۇپتىكەن، خۇدادىن قورقۇچە قۇداڭدىن قورقىپ، دېگەن گەپ ئېسىمگە چۈشۈپ قالدى - دە، ئاۋۋال سول تەرىپىمگە سالام بەردىم.

دېڭىز سۈيى

كىشىلەر ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، دېڭىزنىڭ سۈيى نېمىشقا تۇزلۇق بولىدۇ؟

— دېڭىز دېگەن ئاقمايدىغان چوڭ كۆل، تۇزلاپ قويمىسا، بېلىقلار سېسىپ كېتىمىدۇ؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەپەندىم بىنامازلىق

ئەپەندىم بىنامازلىق بىلەن ئەيىبلىنىپ سوراققا تارتىلىپتۇ.

— ئەپەندىم، نېمىشقا مەسچىتكە چىقمايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ رەئىس.

— نامازنى ئۆيۈمدە ئوقۇيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— يالغان، — دەپتۇ رەئىس، — ئۆيىڭىزدە ئوقۇسىڭىز، ئېيتىپ بېقىڭا، خۇپتەن نەچچە رەكەت؟

— يىگىرمە رەكەت، تەقسىر، — دەپتۇ ئەپەندىم.

رەئىس ئەپەندىمنى دەررىگە بېسىشقا بۇيرۇپتۇ. دەررە يەۋاتقان ئەپەندىمگە ئىچ ئاغرىتقان بىر كىشى ئاستا پىچىرلاپتۇ:

— ئەپەندىم، ئون رەكەت دەڭ، قوتۇلىسىز.

— يىگىرمە دېسەم، بۇنچىلىك ئورۇۋاتىدۇ، ئون دېسەم، ئورۇپ ئۆلتۈرۈپ قويار! — دەپتۇ ئەپەندىم.

نېمە چارە

ئەپەندىم تۇيۇقسىز ئۆيگە مېھمان باشلاپ كەپتۇ ـ دە، مېھمانلارنى ئىشىك ئالدىدا قويۇپ، ئۆيدىن خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن ئۆيگە كىرىپتۇ. خوتۇنى ئاچچىقلاپ:

— ئۆيدە مېھمانغا قويغۇدەك ھېچنېمە بولمىسا، نېمىشقا مېھمان باشلاپ كېلىسىز؟ — دەپ كايىپتۇ.

— ئەمىسە، سەن چىقىپ «ئەپەندىم ئۆيدە يوق» دەپ قويغىن، قالغىنىنى ئۆزۈم جايلايمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم. ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى ھويلىغا چىقىپ:

— مېھمانلار، ئەپەندىم ئۆيدە يوق ئىدى، ئۆزى بار ۋاقىتتا كېلەرسىلەر، — دەپتۇ.

— ھەي، يالغان گەپ قىلماڭ، — دەپتۇ مېھمانلار، — ئەپەندىم بىزنى باشلاپ كېلىپ ھازىرلا ئۆيگە كىرىپ كەتكەنىدىغۇ!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ تۇرغان ئەپەندىم خوتۇنىنى خىجالەتچىلىكتىن قوتۇلدۇرماق بولۇپ:

— جاھىل مېھمان ئىكەنسىلەر، يوق دېگەندىن كېيىن يوق ـ دە. ئەپەندىم ئالدى ئىشىكتىن كىرىپ كەتكەن بولسا، خوتۇنىدىن قورقۇپ كەينى ئىشىكتىن چىقىپ كەتكەندۇ، ئۇنىڭغا نېمە چارە! — دەپتۇ.

دەۋا

ئەپەندىم بازارغا كېتىپ بارسا، مەھەللىنىڭ بىر گەپدانى ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ ۋە بىر گەپتىن چۇشۇرمەك بولۇپ:

— ئەپەندىم، ئاخشام ئۇخلاپ ياتسام، بىر چاشقان ئاغزىمدىن كىرىپ كەتتى، بۇنىڭغا نېمە داۋا؟ — دەپ سوراپتۇ.

— داۋاسى ئاسان، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بىر ئاچ قالغان مۇشۇكنى تېپىڭ - دە، ھۆل-لەپ يۇتۇۋېتىڭ.

بىر كۈن نەچچە سائەت

ئەپەندىم مەدرىسىدە ئوقۇۋاتقاندا، خەلپەت ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بىر كۈن نەچچە سائەت بولىدۇ؟

— يىگىرمە بەش سائەت، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— سارالڭ بولدۇڭمۇ، بىر كۈن يىگىرمە تۆت سائەت ئەمەسمۇ ! — دەپتۇ خەلپەت.

— تۇنۇگۈنلا سىز كۈن بىر سائەت ئۇزاردى دېگەنىدىڭىزغۇ ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئوينىۋالسۇن

مەھەللە ئىمامى ئەپەندىمنى روزا تۇتماسلىقتا ئەيىبلەپ، قازىخانىغا ئاپىرىپتۇ. قازى ئەپەندىمنى كايىپ:

— ئەپەندىم، دىندىن تاندىڭىزمۇ، نېمىشقا روزا تۇتمايسىز؟ — دەپتۇ.

— تەقسىر، يىلدا بىر قېتىم كېلىدىغان روزىنى تۇتۇپ نېمە قىلىمىز، ئەركىن - ئازادە ئوينىۋالسۇن ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

كۆزەينەكنى ئېلىۋەت

ئەپەندىم ئۇخلاپ يېتىپ، يېرىم كېچىدە خوتۇنىنى ئويغىتىپتۇ:

— خوتۇن، خوتۇن، چاققان بول، كۆزەينەكنى ئېلىۋەت !

خوتۇنى ھەيران بولۇپ:

— يېرىم كېچىدە كۆزەينەكنى نېمە قىلىسىز؟ — دەپتىكەن،

— ياخشى بىر چۇش كۆرگەنىدىم، بەكمۇ غۇۋا كۆرۈنۈۋاتىدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

پادىشاھنىڭ باھاسى

بىر كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

ــ ئەپەندىم، قېنى بىر ھەققانىي باھالاپ كۆرۈڭا، مېنىڭ قەدىر ـ قىممىتىم نەچچە باھا بولار؟

ئەپەندىم ئويلاپ ئولتۇرماستىنلا جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ تەقسىر، قەدىر ـ قىممەتلىرى ئەللىك تىللادىن ئاشمايدۇ!

پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

ــ قانداق پاراسەتسىز ئادەمسىز؟ ــ دەپتۇ غەزەپ بىلەن، ــ بېلىمدىكى ئالتۇن كەمەرنىڭ ئۆزىلا ئەللىك تىللاغا توختايدۇ.

ــ شۇنداق، تەقسىر، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ ئالتۇن كەمەرلىرى بولغانلىقتىن شۇ باھانى ئېيتتىم، بولمىسا ئۇستەك بېرىسىز دېمەكچىدىم.

قازىنىڭ ئۇلىستى

بىر كۈنى ئەپەندىم ئېشىكىنى يېتىلەپ كېتىپ بارسا، قازى ئۇچراپ قاپتۇ. قازى ئەپەندىمنى زادىلىق قىلىپ:

ــ ئەپەندىم، ئىككى بۇرادەر قايىقا ماڭدىڭلار؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ خوش، تەقسىر، بۇرادىرىڭىز: «زېرىكىپ كەتتىم، بىرەر ئۇلپىتىمنىڭ ئۆيىگە ئاپارغىن» دېۋىدى، شۇڭا سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە باشلاپ كېتىپ باراتتىم، ئۆزلىرى ئۇچراپ قېلىپ يولۇم قىسقاردى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئادالەت تېشى

ئەپەندىم بىر بايغا ئايلىق تۇرۇپتىكەن، ئاي ئاخىردا باي يوقىلاڭ باھانە تېپىپ ھەقىنىڭ يېرىمىنى تۇتۇپ قاپتۇ. ئەپەندىم ئەرز قىلىش ئۈچۈن قازىخانىغا بېرىپتۇ. بىراق، قازى سۆزۈغا ـ سالام ئەكەلگەنلەرنىڭلا دەۋاسىنى سوراپ، ئەپەندىمگە نەزەرمۇ سالماپتۇ.

ئەتىسى ئەپەندىم بىر ياغلىققا تۆت ـ بەش تاشنى چىگىپ قازىخانىغا بېرىپتۇ. ئەپەندىمنىڭ قولىدىكى ئېغىر تۈگۈننى كۆرگەن قازى دەرھال ئەپەندىمنىڭ دەۋاسىنى سوراپ، بايىنى چاقىرتىپ كەپتۇ ـ دە، ئەپەندىمنىڭ ھەققىنى ئېلىپ بېرىپتۇ. دەۋا ئىشلىرى تۈگەپ ئەپەندىم يالغۇز قالغاندا، قازى ئەپەندىمگە قاراپ:

ــ ئەپەندىم، ياغلىقتىكى نېمە ئىدى؟ قېنى يېشىڭ! ــ دەپتۇ.

ــ بۇ ياغلىقتىكى نەپسىڭىزنى تاقىلداتقان نەرسە ــ ئادالەت تېشى ئىدى، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ ئەگەر دەۋانى ئادالەت بىلەن سورىمىغان بولسىڭىز، ئادالەت تېشى بېشىڭىزغا تەگكەن بولاتتى.

ھاسىنىڭ ئۈزۈن تەرىپى

ئەپەندىم قېرىنداش كۈنلىرىدە ئۇنىڭغا بىر دوستى چىرايلىق بىر ھاسا سوۋغا قىپتۇ، بىراق ھاسا ئەپەندىمنىڭ بويىغا ئۇزۇنلۇق قىپتۇ. ئەپەندىم ھاسىنى بويىغا لايىقلاشتۇرۇش ئۈچۈن، ھاسىنىڭ بېشى تەرىپىدىن ئىككى غېرىچ كېسىۋېتىپتۇ ـ دە، بېشىغا لاتا ئورىۋاپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەر ھاسىغا ئىچ ئاغرىتىپ:

ــ ئىسىت، ئىسىت! ھاسىڭىز خويما چىرايلىق ئىدى، بېشىنى بىكار كېسىۋېتىپسىز، ئۇزۇنلۇق قىلغان بولسا، تۆۋەن ئۈچىدىن كەسسىڭىز بولمايتتىمۇ، ــ دەپتۇ.

ــ ھاسىنىڭ بېشىغۇ چىرايلىق ئىدى، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ بىراق، ئۇزۇن كېلىپ ئېسىلىپ قالدىم، ھاسىنىڭ ئۇزۇن تەرىپى مۇشۇ بېشىدا ئىدى ـ دە!

بىرىنجى يېسۈن

بىر كۈنى مەھەللىدە بىر توي بوپتىكەن، ئەپەندىم كونا كىيىملىرى بىلەن تويغا بېرىپتۇ. لېكىن، ئەپەندىمگە ھېچكىم ئېتىبار قىلماپتۇ، ئۆيگىمۇ باشلىماپتۇ. ئەپەندىم دەرھال ئۆيگە قايتىپ بېرىپ مېھماندارچىلىق يېڭى پەرىجىسىنى كىيىپ كەپتىكەن، ئۇنى ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن ئۆينىڭ تۆرىگە چىقىرىشىپتۇ.

ئاش كەلتۈرۈلگەندە، ئەپەندىم پەرىجىسىنىڭ يېڭىنى تاۋاققا تىقىپ:

ــ قېنى، ئاش ئال پەرىجەم، تويغۇچە يېگىن! ــ دېيىشكە باشلاپتۇ. ساھىبخانا ھەيران بولۇپ:

ــ ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتىكەن،

ــ ئىززەت ـ ھۆرمەت پەرىجە ئۈچۈن بولسا، ئاشنىمۇ پەرىجەم يېسۇن! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قەيەردە قازى بولمسا...

بىر كۈنى كىشىلەر ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:
ــ ئەپەندىم، دۇزاخقا كىرگەن ياخشىمۇ، جەننەتكىمۇ؟
ئەپەندىم ھېچ ئىككىلەنمەي:
ــ قەيەردە قازى بولمىسا، شۇ يەرگە كىرگەن ياخشى! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

مەندىن قاچساڭ بولغىنى

ئەپەندىمنىڭ يېڭى ئالغان خوتۇنى تازىمۇ بولۇمسىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆتۈپ كەتكەن ياسانچۇق چىقىپتۇ. پۈتۈن كۈننى پەرداز بىلەن ئۆتكۈزۈپ، ئۆيي ئىشلىرىنىمۇ ئەپەندىمگە تاشلاپ قويۇپتۇ. ئەپەندىم خوتۇنىدىن تويۇپ يۈرگەن كۈنلەردە، خوتۇنى:
ــ ئەپەندىم، يار ـ بۇرادەرلىرىڭىز، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭىز خويمۇ كۆپ ئىكەن، قايسىلىرىغا كۆرۈنمەن، قايسىلىرىدىن قاچمەن؟ كېيىن كۆڭلىڭىزگە كېلىپ يۈرمىسۇن، ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ ھەممىسگە كۆرۈنۈۋەرسەڭمۇ مەيلى، مەندىن قاچساڭلا بولغىنى! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەپەندىمنىڭ مەسلىھىتى

ئەپەندىمنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان بىر كىشى ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپ كەپتۇ:
ــ ئەپەندىم، دۇنيادا نۇرغۇنلىغان ئىشلارغا دۇچ كەلدىم، قايسىسىنى ئۇنتۇپ، قايسىسىنى يادىمدا ساقلاشنىمۇ بىلەلمەي قالدىم، بىر مەسلىھەت بېرىڭا.
ــ بۇ دۇنيادا باشقا كىشىدىن كۆرگەن ياخشىلىقلىرىڭىز بولسا، ئۆلگۈچە يادىڭىزدا ساقلاڭ، سىز باشقىلارغا قىلغان ياخشىلىقلىرىڭىز بولسا، ئۇنى دەررۇ يادىڭىزدىن چىقىرىپ تاشلاڭ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

بىلگىنىڭنى قىل

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ قوشنىسى خوتۇنى بىلەن جېدەللىشىپ قېلىپ، ئاچچىقىدا ئەپەندىمگە دەپتۇ:
ــ بۇ خوتۇندىن تويدۇم، قويۇپلىۋېتەي دەيمەن، قانداق دەيسىز، ئەپەندىم؟
ــ خوتۇنۇڭنى قويۇۋەت دېسەم، كېيىن تىللايسەن، قويۇۋەتمە دېسەم، ھازىر تىللايسەن، شۇڭا ئۆزۈڭ بىلگىنىڭنى قىل، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئۇخلاۋاتسەن

بىر كۈنى ئەپەندىم بازارغا كىرىپ، ئاغىنىسى بىلەن بىر سارايدا قونۇپ قاپتۇ. كېچىسى ئاغىنىسى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئۇخلاپ قالدىڭىزمۇ؟

— ھە، نېمە گەپ؟

— بىرئاز پۇل قەرز سوراي دېۋىدىم، — دەپتۇ ئاغىنىسى. ئەپەندىم دەررۇ خورەك تارتىپ:

— ئۇخلاۋاتسەن ! — دەپتۇ

نومۇسنى بىلمەيدىغان كىشى

ئەپەندىم بىر يېقىن دوستىغا خەت يېزىۋاتقىنىدا، بىرى ئەپەندىمنىڭ كەينىگە كېلىپ ئوغرىلىقچە خەتنى ئوقۇپتۇ. ئەپەندىم خەت ئوقۇۋاتقان كىشىنى سېزىپ قېلىپ، خەتنىڭ ئاخىرىغا: «قەدىرلىك ئاغىنە، ساڭا يازىدىغان گەپلىرىم كۆپ ئىدى، بىراق نومۇسنى بىلمەيدىغان بىر كىشى كەينىمدە تۇرۇپ خېتىمنى ئوغرىلىقچە ئوقۇۋاتىدۇ...» دەپ يېزىپتۇ. ھېلىقى كىشى تېرىكىپ، ئەپەندىمگە دەپتۇ:

— ئەپەندىم، كىشىنى نېمىشقا ھاقارەت قىلىسىز، سىزنىڭ خېتىڭىزنى كىم ئوقۇپتۇ؟

— خەتنى ئوغرىلىقچە ئوقۇمىغان بولسىڭىز، ھاقارەت قىلغانلىقىمنى نەدىن بىلدىڭىز؟ — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۇ دۇنيانىڭ كەڭلىكى

بىر كۈنى ئەپەندىم بازارغا كېتىپ بارسا، بىر توپ كىشىلەر ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئۇ دۇنيانىڭ كەڭلىكى قانچىلىكتۇ؟ تۇنۇگۈن بىر موللا، ئۇ دۇنيا بۇ دۇنيادىنمۇ كەڭ، دەيدىغۇ !

شۇ چاغدا كوچىدىن بىر مۇردا ئۆتۈپ قاپتۇ. ئەپەندىم مۇردىنى كۆرسىتىپ:

— ئەنە ئاۋۇ كىشى ئۇ دۇنياغا كېتىپ بارىدۇ، ئۇ دۇنيانىڭ كەڭلىكىنى بىلگۈڭلار كېلسە، مۇردىنىڭ كەينىدىن بېرىپ، ئۆزۈڭلار ئۆلچەپ كۆرۈڭلار ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

جەننەت بىلەن دوزاخ تولغۇچە

ئەپەندىمدىن كىشىلەر سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كىشىلەر قاچانغىچە تۇغۇلۇپ ئۆلۈۋېرىدۇ؟

— جەننەت بىلەن دوزاخ تولغۇچە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قايسى سازنىڭ ئاۋازى ياخشى

ئەپەندىم بىر سازەندە ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتىكەن، ئاغىنىسى ئەپەندىمگە سازلىرىنى كۆرسىتىشكە باشلاپتۇ، ئاۋۋال دۇتارنى چېلىپ بېرىپتۇ، كېيىن تەمبۇرنى، ئاندىن راۋابنى... شۇنداق قىلىپ پېشىن بولۇپ كەتكۈچە ئەپەندىمگە ھېچ نەرسە بەرمەپتۇ. ئەپەندىمنىڭ قورسىقى ئېچىپ تارتىشىپ كېتىپتۇ. ئاخىر ئاغىنىسى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ھەممە سازنى ئاڭلاپ كۆردىڭىز، سىزچە، قايسى سازنىڭ ئاۋازى ياخشى ئىكەن؟

— مېنىڭچە بولغاندا، ھازىر ھەرقانداق سازنىڭ ئاۋازى كەپكۇر بىلەن قازانىنىڭ ئاۋازىغا يەتمەيدۇ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

كۆزۈم ئۆتكۈر ئىكەن

ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭ پەرىجىسىنى يۇيۇپ ھويلىدىكى دەرەخكە يېيىپ قويۇپتىكەن، كېچىسى سىرتقا چىققان ئەپەندىم بۇنى ئوغرىمىكىن دەپ ئويلاپ، ئوۋ مىلتىقىنى ئاچقىپتۇ - دە، چەنلەپ تۇرۇپ ئېتىپتۇ. ئەتىسى ئەپەندىمنىڭ ئايالى:

— ھوي، سارىڭ بولدىڭىزمۇ، ئۆزىڭىزنىڭ پەرىجىسىنى ئۆزىڭىز ئېتىپ، — دەپ كايىپتۇ.

— شۇكۇر قىل، ھېلىمۇ كۆزۈم ئۆتكۈر ئىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — پەرىجىنىڭ ئىچىدە ئۆزۈم بولغان بولسام، قاراپ تۇرۇپ تۇل قالاتتىڭ.

مەسىلە لايىق ئۆي

بىر كۈنى ئەپەندىمنى شەھەر ھاكىمى چاقىرتىپ ئۇنىڭغا كۆكۈشى مەنسىپىنى بېرىپتۇ ۋە مۇنداق دەپتۇ:

— ئەپەندىم، ئەمدى مەنسىپىڭىزگە لايىق كەڭرەك ئۆيگە كۆچۈۋالىڭ!

— رەھمەت، تەقسىر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئۆيۈم تارلىق قىلمىغانىدى، مەنسەپ بېرىپ، ئۆيۈمنى تارلاشتۇرۇپ قويدىڭىز!

بىرلا نەرسە كەملىك قىلدى

شەھەردىكى بىر تەييارتاپ ئادەم ئەپەندىمگە:

— جۇمە كۈنى ئاغىنىلەر بىلەن سىزنىكىگە بارماقچىمىز، تەييارلىق قىلىپ قويۇڭ! — دەپتۇ. ئەپەندىم ماقۇل بوپتۇ.

جۇمە كۈنى تەييارتاپ بىرمۇنچە كىشىلەرنى باشلاپ ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئەپەندىم ئۇلارنى ئۆيىگە باشلاپتۇيۇ، بىراق ئالدىغا ھېچنېمە قويماپتۇ. خېلى ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن، ھېلىقى تەييارتاپ ئەپەندىمنى چاقىرىپ:

— ئەپەندىم، قورساقلار چاپلىشىپ كەتتى، قېنى قولغا سۇ بەرمەمسىز؟ — دەپتۇ.

— قولغا سۇ بېرەي دېسەم، بىرلا نەرسە كەملىك قىلىپ قالدى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— نېمە ئۇ كەملىك قىلغان؟ — دەپتۇ تەييارتاپ.

— پۇل، — دەپتۇ ئەپەندىم ئۇنىڭ قۇلىقىغا.

چۇش

ئەپەندىم قازىخانىغا كىرسە، بىر باي قازىنى ماختاۋاتقانىكەن.

— تەقسىر، ئاخشام شۇنداق بىر چۇش كۆرۈپتىمەن، — دەپتۇ باي قازىغا، — چۇشۇمدە ئەرشكە چىقىپتىكەنمەن، قارىغۇدەك بولسام، خۇدا ئۆزلىرىنى پەرىشتىلىرىگە ماختاپ بېرىۋاتقۇدەكمىش.

— ناھايىتى مەنىلىك چۇش ئىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم قازىغا، — بۇ چۇشكە قارىغاندا، يېقىن ئاردا ئۆزلىرىگە يا بۇ كىشىنىڭ ھاجىتى چۇشىدۇ، يا خۇدانىڭ.

مولا شەيتان

ئەپەندىم ئىمامىلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىنىڭ بىرىدە نامازدىن كېيىن كىشىلەرگە ۋەز ئېيتىپتۇ:

— ئەزىز بەندىلەر، ھەرگىز شەيتانىنىڭ سۆزىگە كىرمەڭلار، شەيتان ئېزىقتۇرىدۇ، يامان يولغا باشلايدۇ...

مەسچىتتە ئولتۇرغانلاردىن بىرى:

— ئەپەندىم، ھازىرلا مېنى شەيتان ئېزىقتۇرۇۋاتىدۇ، قانداق قىلاي؟ — دەپ سوراپتۇ.

— نېمىدەپ ئېزىقتۇرۇۋاتىدۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم.

— ئىككى چاپىنىڭنىڭ بىرىنى ئىمامغا بەرگىن، دەۋاتىدۇ، — دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

— ئۇنداق بولسا ئۇ موللا شەيتان ئىكەن، ئۇنىڭ گېپىگە كىرسىڭىز بولىدۇ، چاپانىنى بۇگۇندىن قالدۇرماي ئەكېلىپ بېرىڭ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

مەكروھ ئەمەس

ئەپەندىم ئېتىزدىن قورسىقى ئېچىپ قايتىپتۇ ۋە ئوخشىتىپ بىر پولۇ ئېتىپ يېگۈسى كېلىپ پولۇ قىپتۇ. پولۇ پىشقاندىن كېيىن، ئۇنى تاۋاققا ئۈسۈپ تۇرۇشىغا سىرتتىن بىرى چاقىرىپ قاپتۇ. ئەپەندىم كوچىدىن يېنىپ كىرسە، ئىشىك ئالدىدا بىر لالما ئىت سۆڭەك غاجىلاپ يېتىپتۇ. ئەپەندىم ئىتنى قوغلۇېتىپ، پولۇنى يېمەك بولۇپ ئۆيگە كىرىپتۇ، بىراق كۆڭلىگە شەك چۈشۈپ يېيەلمەپتۇ. «ئىت پۇراپ قويغان ئوخشايدۇ، — دەپ ئويلاپتۇ ئەپەندىم، — ئىت پۇراپ قويسا، مەكروھ بولىدۇ دەيدىغان، ھەرھالدا موللىدىن سوراپ باقاي.»

ئەپەندىم تاۋاقتىكى پولۇنى كۆتۈرگىنىچە موللىنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— موللام، بىر ھۆكۈم قىلىپ بەرسىلە، ئىت پۇراپ قويغان پولۇنى يېگىلى بولامدۇ، بولمامدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. موللام كىتابنى ۋاراقلاپ كۆرۈپ:

— ھەي ئىسىت، پولۇ مەكروھ بوپتۇ، كىتابتا ئېيتىلىشچە، قىرىق گەز يەردىنمۇ ئىتنىڭ پۇرىقى تەگسە، تائام مەكروھ بولىدۇ، — دەپتۇ.

— بەك سەت ئىش بوپتۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئەسلىدە بۇ پولۇنى ئۆزلىرى بىللە يەر-مىز دەپ ئەتكەنىدىم، ئالدىلىرىغا ئەكەلگۈچە قاملاشمىغان ئىش بوپتۇ، ھەي ئىسىت، ھەي ئىسىت...

— توختاپ تۇرۇڭ، — دەپتۇ موللام، — سىز ھازىر قانداق ئىت دېگەنىدىڭىز؟ كىتابقا ئوبدانراق قاراپ كۆرەيلى!

— لالما ئىت ئىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم. موللا كىتابنى يەنە ۋاراقلاپ كۆرۈپ:

— كىتابتا «ئىتلا» دېيىلگەن، «لالما ئىت» دېگەن گەپ يوق ئىكەن. پولۇ مەكروھ ئەمەس، قېنى، پولۇنى ئېچىڭ، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، لالمائىت پۇرىغان پولۇنى ئۆزىڭىز يەڭ، — دەپ چىقىپ كېتىپتۇ ئەپەندىم.

قۇل مۇھەممەت ئەزەم

ئەپەندىمنىڭ بۆشۈكتىكى بالىسى يىغلاڭغۇ ئىكەن، بىر كېچىسى ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى بالىنى ئۇخلىتالماي ئەپەندىمگە كايىپتۇ:

— ئەپەندىم، بالىنىڭ دەردىنى مەنلا تارتىمەنمۇ، دادىسى بولغاندىن كېيىن سىزمۇ دەردىنى تارتىپ كۆرۈڭ، بۈگۈن كېچە بالىنى ئۆزىڭىز ئۇخلىتىڭ.

ئەپەندىم كىيىملىرىنى كىيىپ سىرتقا مېڭىپتۇ. خوتۇنى تېخىمۇ تېرىكىپ:

— بالىنى ئۇخلىتىڭ دەۋاتىمەن، سىزگە سىرتتا نېمە بار؟ — دەپتۇ.

— قۇل مۇھەممەت ئەزەمنى چاقىرىپ كېلەي دېۋىدىم، — دەپتۇ ئەپەندىم جاۋابەن، — ئۇ قۇرئان ئوقۇسا مەسچىتتىكى ھەممە ئادەم ئۇخلاپ قالاتتى، ئۇنىڭ ئوقۇغان قۇرئانىنى ئاڭلىسا، بالىمۇ ئۇخلاپ قېپتىكەن.

خالىسىڭىز ...

پادىشاھ ئەپەندىمنى بىر تەڭلىكتە قالدۇرماقچى بولۇپ، ۋەزىرلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىۋالغاندىن كېيىن، ئۇنى ئوردىغا چاقىرتىپ كەپتۇ. ئەپەندىم ئوردىغا كەلگەندە، پادىشاھ ئۇنىڭغا:

— ئەپەندىم، بىزگە بىر نەرسە ھاجەت بولۇپ قالغانىدى، شۇ ھاجەتتىن بىر چىقسىڭىز كەن، — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ.

— خوش قېنى، ھاجىتىڭىزنى ئېيتىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— پادىشاھ ئالىيلىرىغا يېرىم يۆتەل كېرەك بولۇپ قاپتىكەن، — دەپتۇ ۋەزىر، — شۇنى بىر بەجا كەلتۈرۈپ بەرسىڭىز.

ئەپەندىم ھېچبىر تېڭىرقىماستىن، غىلاپتىن پىچىقىنى چىقىرىپتۇ - دە، ئاغزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇپ قاتتىق يۆتىلىپتۇ ۋە:

— پادىشاھىئالەم، خالىسىڭىز يۆتەلنىڭ ئوڭ يېرىمىنى ئېلىڭ، بولمىسا سول يېرىمىنى، — دەپتۇ - دە، ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

كەمتەر پەيغەمبەر

ئەپەندىم كىشىلەرگە:

— ماڭا خۇدادىن ۋەھىي چۈشتى، پەيغەمبەر بولدۇم، ئىشەنمىسەڭلار، مۆجىزە كۆرسىتىمەن، — دەپتۇ. توپلانغان كىشىلەردىن بىرى:

— قېنى، مۆجىزە كۆرسەتسىڭىز، ئاۋۇ يوغان تېرەكنى «سۇپ» دەپ ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈپ بېقىڭا! — دەپتۇ.

ئەپەندىم بىلگەن ئايەتلىرىنى پىچىرلاپ «سۇپ» دەپتىكەن، دەرەخ ئورنىدىن قىمىرلاپمۇ قويماپتۇ. ئەپەندىم دەررۇ دەرەخنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ - دە:

— مەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ كەمتىرى، دەرەخ كەلمىسە، خاپا بولماستىن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزۈم بارىمەن! — دەپتۇ.

ياشلىقىمۇ چاغلىق ئىدى

بىر كۈنى ئەپەندىم چوڭ ئېرىقتا دۇچ كەلتۇ، ئۇ كۆچىنىپ تۇرۇپ ئاتلاپتىكەن، پۈتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ، كىشىلەرنىڭ كۆرۈپ قېلىپ كۈلكە قىلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن:

«ئىسىت ياشلىقىم، ئىسىت ياشلىقىم، ــ دەپتۇ ـ دە، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، ئەتراپتا ھېچكىم يوقلۇقىنى كۆرۈپ، ــ ياشلىقىمۇ چاغلىق ئىدى، ئەسلىدىلا ئۆزۈم پالاكەت! » دېگىنىچە، كىيىملىرىنى قېقىپ، كېتىپ قاپتۇ ئەپەندىم.

كىشىلەرنىڭ كۈلمەسلىكى ئۈچۈن

ئەپەندىم ئوغلى بىلەن بىر ئېشەككە مىنگىشىپ كېتىپ بارسا، ئۇنى كۆرگەن كىشىلەر:

ــ قاراڭلار، بىر ئېشەككە ئىككى كىشى مىنۋالغىنىنى ! ــ دەپ كۈلۈشۈپتۇ. ئەپەندىم ئوغلىنى ئېشەككە مىندۈرۈپ، ئۆزى ئېشەكنى ھەيدەپ مېڭىپتۇ. كىشىلەر ئۇنى كۆرۈپ:

ــ قېرىغاندا ئۆزى پىيادە مېڭىپ، ياش بالىسىغا ئېشەك مىندۈرۈپ قويغىنى قىزىقكەن، ــ دەپ يەنە كۈلۈشۈپتۇ.

ئەپەندىم بۇ كۈلكىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئۆزى ئېشەككە مىنىپ، بالىسىغا ئېشەكنى ھەيدەتتىپتۇ. كىشىلەر يەنە:

ــ كىچىككىنە بالىنى پىيادە قويۇپ، ئۆزى ئېشەككە مىنۋالغىنىنى قارىمامدىغان، ــ دەپ كۈلۈشۈپتۇ.

ئەپەندىم دەرھال ئېشەكتىن چۈشۈپتۇ - دە، ئېشەكنى مۇرىسىگە ئارتىپتۇ. بالىسى ھەيران بولۇپ:

ــ دادا، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ كىشىلەرنىڭ كۈلمەسلىكى ئۈچۈن مۇشۇنىڭدىن باشقا ئامال قالمىدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قولۇمنى ئېلىڭ

كۆل بويىدا تەرەت ئېلىپ ئولتۇرغان ئىمام تېيىلىپ كۆلگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. كۆل بويىدىكى كىشىلەر ئىمامغا قول ئۇزىتىپ: «قولىڭىزنى بېرىڭ» دېيىشسىمۇ ئىمام قولىنى ئۇزارتماپتۇ. بۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگە كېلىپ قالغان ئەپەندىم:

ــ ھەي خالايىق، ئىمام «بېرىش»نى ئۆگەنمىگەن، «ئېلىش»نىلا ئۆگەنگەن، ــ دەپتۇ - دە، ئىمامغا قولىنى سۇنۇپ، ــ قېنى، تەقسىر، قولۇمنى ئېلىڭ، ــ دەپتىكەن، ئىمام دەررۇ ئەپەندىمنىڭ قولىغا ئېسىلىپتۇ.

غاز شورپىسى

ئەپەندىمنىڭ مىجەزى يوق بولۇپ قېلىپ تېۋىپقا بارسا، تېۋىپ غاز شورپىسى ئىچىشنى بۇيرۇپتۇ.
ئەپەندىم بېلىگە ئىككى ناننى تۇغۇپ، قولىغا ئۇزۇن تاياقنى ئېلىپ شەھەر سىرتىدىكى چوڭ كۆل بويىغا غاز ئوۋلىغىلى چىقىپتۇ. كۆلدە غاز كۆپ بولسىمۇ، ئەپەندىم كەچكىچە ئاۋارە بولۇپ بىر - مۇ غاز تۇتالماپتۇ، ئاخىر كەيپى ئۇچقان ھالدا كۆل سۈيىگە نان چىلاپ ئولتۇرغىنىدا، بىر ئوۋچى كېلىپ قېلىپ:
— ئەپەندىم، نېمە قىلىپ ئولتۇرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئاغرىقىمغا شىپا بولار دەپ، غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يەۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

قارغۇ ھاكىم

ئەپەندىمنىڭ ياش چېغىدىكى ئاغىنىلىرىدىن بىرى باشقا بىر شەھەرگە ھاكىم بوپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ئەپەندىم ئاغىنىسىنى يوقلىغىلى بېرىپتۇ. بىراق، ئەپەندىمنىڭ جۇل - جۇل كىيىملىك ھالىنى كۆرگەن ئاغىنىسى ئەپەندىمنى تونۇماسلىققا سېلىپ:
— سىز كىم بولىسىز؟ تونۇماي تۇرىمەن، — دەپتۇ.
— مەن سىزنىڭ ياش ۋاقتىڭىزدىكى ئاغىنىڭىز نەسىردىن بولىمەن، سىزنى ھاكىملىققا كۆتۈ - رۈلگەندىن كېيىن قارىغۇ بولۇپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلاپ يوقلاپ كېلىۋىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

كۆزۈڭ ئاغرىسا، قولۇڭنى تارت

ئەپەندىم تېۋىپلىك قىلىپ يۈرگەن كۈنلەردە، ئۇنىڭ ئالدىغا كۆزى ئاغرىغان بىر كىشى كې - لىپ كۆزىگە داۋا سوراپتۇ. ئەپەندىم ئاغرىققا سەپسېلىپ قارىغاندىن كېيىن:
— ئاغرىقىنىڭ يىلتىزى قورساقتا ئىكەن، قورسىقىڭىزدا يىلان پەيدا بولۇپ قاپتۇ، — دەپتۇ.
ئاغرىق تەشۈىشكە چۈشۈپ، ئۇنىڭ داۋاسىنى ئېيتىپ بېرىشنى سوراپتۇ.
— قولىڭىز بىكار بولسىلا، قورسىقىڭىزنى سىلاپ بېرىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم.
ئاغرىق كىشى ئەپەندىمنىڭ ئېيتقىنى بويىچە بىكار تۇرماي قورسىقىنى سىلاپتۇ. بىر ھەپتە - دىن كېيىن كۆزى ياخشى بولۇپ قاپتۇ - دە، يەنە ئەپەندىمنىڭ ئالدىغا كەپتۇ:
— ئەپەندىم، بىر كۆرۈپ بېقىڭا، كۆزۈمۇ ساقايدى، قورسىقىمدىكى يىلان يوقلىپتىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— يىلانمۇ يوقلىپتۇ، كۆزىڭىزمۇ ساقىيىپتۇ. «كۆزۈڭ ئاغرىسا، قولۇڭنى تارت» دېگەن مۇشۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

تەرتىپنى ئال - دە، كەشمنى بەر

ئەپەندىم بىر چوڭ ئۆستەڭ بويىدا تەرەت ئېلىپ، ئايىغىغا مەسىھى تارتماق بولغىنىدا، بىر پاي كەشىسى ئۆستەڭگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم كەشىسىنى تۇتۇۋالماي، جىلە بولۇپ دەپتۇ:

— ئۇياتسىز ئۆستەڭ ئىكەنسەن، خۇدا يولىدىكى بىر تەرەت ئۇچۇن ئون بەش تەڭگىلىك كەشنى ئالامسەن؟! — دەپتۇ - دە، دەرھال ئۆستەڭگە كەينىنى ئۆرۈپ يەل قويۇپ بېرىپتۇ. — تەرتىپنى ئۆزۈڭ ئال - دە، كەشمنى بەر.

ئاي ۋە يۇلتۇز

بىر كۇنى كىشىلەر ئەپەندىمدىن:

— ئەپەندىم، يېڭى ئاي چىققاندا، كونا ئاي نەگە كېتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يېڭى ئاي چىققاندا، خۇدايىم كونا ئايىنى توغراپ يۇلتۇز قىلىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

تەختىسى تولىسى مانا بۇياقتا

ئەپەندىمنى خوتۇنى ماي ئەكىلىشكە ئەۋەتىپتۇ. ئەپەندىم يەتتە تەڭگىگە ماي ئاپتىكەن، ئاپارغان چىنىسى توشۇپ، يەنە بىر ئاز ماي ئېشىپ قاپتۇ. ئەپەندىم چىنىسىنىڭ كەينىنى ئۆرۈپ:

— قېنى، قالغان ماينى چىننىڭ بۇ يېقىغا قۇيۇڭ، ماي زايە بولمىسۇن، — دەپتۇ - دە، ئېشىپ قالغان ماينى چىننىڭ كەينىگە قۇيدۇرۇپ ئۆيگە ئەكەپتۇ. بۇنى كۆرگەن خوتۇنى:

— ۋاي ئۆلەي، ئەكەلگەن مېيىڭنى مۇشۇمۇ، بۇ ماي نېمىگە يەتسۇن، — دېيىشىگە، ئەپەندىم:

— ئالدىرىما، ماينىڭ تەڭدىن تولىسى مانا بۇياقتا، — دەپ چىنىنى ئۆرۈپتىكەن، چىننىڭ كەينىدىكى مايمۇ تۆكۈلۈپ كېتىپتۇ.

ئېشەككە ئېشەك سۆيۈنچە

ئەپەندىم ئېشكىنى يوقىتىپ قويۇپ، بازارغا بېرىپتۇ ـ دە:

ــ خالايىق، ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار، ئېشكىمنى يوقاتتىم، كىم تېپىپ ئەكېلىپ بەرسە، ئېشكىمنى سۆيۈنچە بېرىمەن، ــ دەپ جار سالىتۇ. كىشىلەر ھەيران بولۇپ:

ــ ئەپەندىم، ئېشەككە ئېشەك سۆيۈنچە بەرسىڭىز، ئۆزىڭىزگە نېمە قالىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ نېمە قالاتتى، ئېشەكنى تاپقىنىم قالىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ھېلىمۇ چىقمىغان مېنىڭ جېنىم

ئەپەندىمگە ئاغىنىلىرى تازىمۇ سەت بىر ئايال ئېلىپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم ئايالىنىڭ سەتلىكىنى يۈزىگە سالالماي، بىر ئەينەك سېتىپ ئەكېلىپ تامغا قاداپ قويۇپتۇ. ئەپەندىمنىڭ ئايالى ئەينەكتىن ئۆزىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ رەنجىپتۇ.

ــ ئەينەك تېپىلمىغاندەك، ئەجەب بىر سەت كۆرسىتىدىغان ئەينەك ئاپسىز، قويۇڭ، بۇنداق ئەينەكنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى ياخشى، ــ دەپ ئەينەكنى يەرگە بىر ئۇرۇپ چېقىۋېتىپتۇ. ئەپەندىم كۈلۈپ تۇرۇپ:

ــ چىرايىڭنى بىر قېتىم ئەينەكتە كۆرگىنىڭگە شۇنچە رەنجىيسەن، چىرايىڭنى كۈندە ئون قېتىم كۆرىمەن، ھېلىمۇ چىقمىغان مېنىڭ جېنىم، ــ دەپتۇ.

بىلگىنلەر بىلمىگىنلەرگە ئېيتىپ بېرسۇن

بىر كۈنى ئەپەندىم مەدرىسىگە بېرىپ ئېگىز پەشتاققا چىقىپتۇ ـ دە، تالىپ مولىلاردىن سوراپتۇ:

ــ سىلەرگە نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى بىلەمسىلەر؟

ھەممە بىر ئېغىزدىن «بىلمەيمىز» دېيىشىپتۇ.

ــ بىلمىگەن كىشىگە سۆز قىلىشنىڭ پايدىسى يوق، ــ دەپ ئەپەندىم پەشتاقتىن چۈشۈپ كېتىپتۇ.

ئىككى ـ ئۈچ كۈندىن كېيىن ئەپەندىم يەنە مەدرىسىگە كېلىپ ھېلىقى سوئالىنى تەكرارلاپتۇ. بۇ قېتىم تالىپلار «بىلمىمىز» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئەپەندىم:

ــ بىلگەن نەرسىنى ئېيتىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، ــ دەپتۇ ـ دە، پەشتاقتىن چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم ئۈچىنچى قېتىم يەنە شۇ سوئالنى بېرىپتىكەن، تالىپلار مەسلىھەتلىشىۋېلىپ:

ــ بېرىمىمىز بىلمىمىز، بېرىمىمىز بىلمەيمىز، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ــ ئەمىسە بىلگىنلىرىڭلار بىلمىگىنلىرىڭلارغا ئېيتىپ بېرىڭلار، ــ دەپ پەشتاقتىن چۈشۈپ كېتىپتۇ ئەپەندىم.

قازاننىڭ قازاسى

ئەپەندىمنىڭ قازىنى كىچىكلىك قىلىپ، بىر باي قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە قازان سوراپ بېرىپ. تۇ ۋە ئۇچ كۈندىن كېيىن قازانغا يەنە بىر كىچىك قازان قوشۇپ ئاپىرىپ بېرىپتۇ. قازاننىڭ ئىگىسى ھەيران بولۇپ:

— ئەپەندىم، قازانغا قازان قوشۇپ ئەكەلگىنىڭىز نېمىسى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قازىنىڭىز ئېغىرئاياغ ئىكەن، بىزنىڭكىگە بېرىپلا كۆزى يورۇپ قالدى، بالىسى بىلەن قوشۇپ ئەكەلدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— قازان كېرەك بولسا، خىجىل بولماي سوراپ تۇرۇڭ، — دەپتۇ قازاننىڭ ئىگىسى خۇشال بولۇپ.

ئاردىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئەپەندىم ھېلىقى قوشنىسىدىن تېخىمۇ چوڭراق بىر قازان بېرىپ تۇرۇشنى سوراپ كەپتۇ، قوشنىسى دەررۇ قازانىنى ئاچقىپ بېرىپتۇ.

خېلى كۈنلەر ئۆتكۈچە ئەپەندىم قازانىنى قايتۇرۇپ ئەكەلمەپتۇ. ئاخىر قازاننىڭ ئىگىسى ئۆزى ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە قازانىنى سوراپ بېرىپتۇ.

— رەھمەتلىك، ئەجەبمۇ ئوبدان قازان ئىدى، جايى جەننەت بولسۇن، قازىنىڭىز تۇغۇتتا قازا قىلدى، — دەپتۇ ئەپەندىم يىغلامسىراپ.

— ھەي نادان، قازانمۇ قازا قىلامدۇ؟ — دەپتۇ قوشنىسى تېرىكىپ.

— ئۆزىڭىز نادان ئىكەنسىز، قازاننىڭ تۇغقىنىغا ئىشىنىسىزمۇ، ئۆلگىنىگە ئىشەنمەمسىز؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئاخىر بىر كۈن گۆرگە كىرىدۇ

بىر بازار كۈنى ئەپەندىمنىڭ خۇرجۇنىنى ئوغرى ئەكېتىپتۇ. ئەپەندىم خۇرجۇنىنى ئىزدىمەي، توپتوغرا قەبرىستانلىققا چىقىپ ساقلاپ يېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن كىشىلەر:

— ئەپەندىم، ئوغرىنى ئىزدىمەي قەبرىستانلىققا نېمە قىلىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئىزدەپ نېمە ئاۋارە بولاتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ھەرقانچە يامان ئوغرى بولسىمۇ، ئاخىر بىر كۈنى گۆرگە كىرىدۇ.

خورەك

ئەپەندىم خۇپتەندىن كېيىنكى قىرائەت ۋاقتىدا كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپ خورەك تارتىپتۇ. يېنىدا ئولتۇرغان كىشى ئەپەندىمنى نوقۇپ:

— ئەپەندىم، نامازدا ئولتۇرۇپ ئۇخلىغىنىڭىز نېمىسى؟ — دەپ سوراپتىكەن،

— ئۇخلىمىدىم، خورەك تارتىپ ئۇيقۇمنى قاچۇرۇۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئىگەڭچىلىك ئەقلىك بولسا...

ئەپەندىم قىشتا ئېشىكىگە يانتاق ئارتىپ كېلىۋېتىپ مۇزلاپ كېتىپتۇ، ئېشەك جانسۇارمۇ مۇزلىغان بولسا كېرەك، ھەر ئىككىيلەن بىرئاز ئىسىنىۋالايلى، دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، يانتاقتا ئوت يېقىپتۇ. قۇرۇق يانتاق تاراسلاپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ. ئېشەك بولسا ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە قارىماي قېچىپتۇ. ئېشەكنى قوغلاپ يېتەلمىگەن ئەپەندىم ئېشەكنىڭ كەينىدىن ۋارقىراپتۇ:

ــ ھاي ئېشىكىم، ئىگەڭچىلىك ئەقلىڭ بولسا، ئۆزۈڭنى سۇغا تاشلا!

ۋاپا قىلمىغان كىشە

ئەپەندىم بىر ئېرىقتىن ئاتلىغانىكەن، پۇتىدىكى بىر پاي كەشسى ئېرىققا چۈشۈپ ئېقىپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن بىر كىشى كەشىگە ئىچىنى ئاغرىتىپ:

ــ ھەي، ھەي، ئەپەندىم، بىر ئوبدان كەشىزدىن ئايرىلىپ قالدىڭىز ـ دە، ــ دەپتۇ. ئەپەندىم ھەسرىتىنى يوشۇرۇپ:

ــ ئوبدانلىقى قۇرۇسۇن، ئىگىسىگە ۋاپا قىلمىغان كەشىدىن قۇتۇلغىنىم مىڭ ياخشى، ــ دەپتۇ، ـ دە، يولىغا كېتىۋېرىپتۇ.

ئەيىبنى يوشۇرۇش

ئەپەندىم كوچىدا مەست بولۇپ ياتقان خان ئەمەلدارنىڭ كىمخاب تونى بىلەن شايى سەللە-سىنى يېشىپ ئەكېتىپتۇ. ئەتىسى ئەمەلدار خىزمەتكارلىرىغا سەللە ۋە تونىنى تېپىپ كېلىشىنى بۇيرۇپتۇ. خىزمەتكارلار بازاردا ئەمەلدارنىڭ تونىنى كىيىپ، سەللىسىنى ئوراپ غادىيىپ يۈرگەن ئەپەندىمنى ئۇچرىتىپ، تونىنى يەشكۈزۈۋالماق بوپتۇ. ئەپەندىم:

ــ تونىنى ئىگىسىنىڭ قولىغا بېرىمەن، ــ دەپ يەشكىلى ئۇنماپتۇ. خىزمەتكارلار ئەپەندىمنى ئەمەلدارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

ــ تون بىلەن سەللىنى نەدىن ئالدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئەمەلدار.

ــ ئاخشام كوچىدا بىرى مەست بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. «سەندەك شەرىئەت يولىدىن ئازغان پەس ئادەمگە تون بىلەن سەللە زايە» دېدىم ـ دە، يەشكۈزۈۋېلىپ، ئېرىققا دوملىتىۋەتتىم. ئەگەر شۇ مەست سىز بولسىڭىز، تون ۋە سەللىڭىز مانا، تەقسىر، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ ياق ـ ياق، مەن مەست بولۇپ باققان ئەمەس، ــ دەپتۇ ئەمەلدار، ــ تون تونغا ئوخشايدۇ ـ دە، بۇ تون مېنىڭ ئەمەس، ئىگىسىنى تېپىپ شۇنىڭغا بېرىڭ.

ئىنچىكە ھېساب

ئەپەندىم ئۆيلىنىپتىكەن، خوتۇنى ئۇچ ئايدىلا تۇغۇپ قاپتۇ. ئەپەندىم ھەيران بولۇپ:
— خوتۇن، باشقىلارنىڭ خوتۇنى توققۇز ئايدا تۇغسا، ئەجەب سەن ئۇچ ئايدىلا تۇغدۇڭغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— قىزىق ئىكەنلا، — دەپتۇ خوتۇنى، — سىلى مېنى ئالغىلى ئۇچ ئاي بولدى، مەن سىلىگە تەگكىلىچۇ؟
— ئۇچ ئاي، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.
— خوش، ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ خوتۇنى، — ئۇچكە ئۇچنى قوشساق ئالتە، ئۇنىڭغا ئۇچ ئاي قورساق كۆتۈرگىنىمنى قوشساق، توققۇز ئاي دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟
— بەللى، خوتۇن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بۇنداق ئىنچىكە ھېسابنى ئۆگەنمىگەنىكەنمەن.

كىچىككىنە سەللە ئۇچۇن

نەسىردىن ئەپەندىم ئادەتتە سەللە ئورىمايدىكەن، بىر كۈنى تاسادىپەن ئۆيدىكى ئاق لۆڭگىنى سەللە قىلىپ ئوراپ بامدات نامىزىغا بېرىپتۇ. ئەپەندىم مەسچىتتىن قايتىپ كىرسە، ئىتى تونۇماس-تىن قاۋغىنىچە ئەپەندىمگە ئېتىلىپتۇ. ئەپەندىم بېشىدىكى سەللىسىنى ئېلىپ كەينىگە تىقىپتۇ - دە:
— ھەي، ھەي، كىچىككىنە سەللە ئۇچۇن شۇنچىلىك قىلىسەنغۇ، قازى - ئىشان، ئىمام - موللىلارنى كۆرسەڭ يەپلا قويىدىغان ئوخشايسەن، — دەپتۇ.

خىجىل بولماسلىق ئۇچۇن

بىر كۈنى ئەپەندىمدىن سودىگەر تونۇشى سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، سىز پۇلغا ئامراقمۇ، ئۆچمۇ؟
— ئەلۋەتتە پۇلغا ئامراقمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.
— نېمىشقا ئامراقسىز؟ — دەپ سوراپتۇ سودىگەر قايتىلاپ.
— مەككار سودىگەرلەرنىڭ ئالدىدا خىجىل بولماسلىق ئۇچۇن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەقلىگە نەسىي مىنگەندە

نەپسىخور بىر ئادەم ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، دانا ئادەمسىز، ئېيتىپ بېرىڭا، كىشى قانداق ۋاقىتلاردا ئەقلىدىن ئازىدۇ؟
— ئەقلىگە نەپسى مىنىۋالغاندا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەپەندىم مۇقامچى

بىر كۈنى ئەپەندىم مۇنچىغا چۈشۈپتۇ. مۇنچىدا ھېچ ئادەم يوقلۇقىنى كۆرۈپ، ئۆزىچە غەلىتە شەپ مۇقام ئېيتىپتىكەن، ئەكس سادادىن مۇنچىنىڭ ئىچى ياڭراپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم ئاۋازىدىن مەمنۇن بولۇپ، مۇنچىدىن چىققانچە بازارغا بېرىپتۇ ـ دە، كىشىلەر توپلانغان يەردە:

ـــ خالايىق، ھازىر بىر مۇقام ئېيتىپ بېرەيكى، ھەممىڭلار ھەيران قالىسىلەر، ـــ دەپ مۇقام باشلاپتۇ. لېكىن، ئەپەندىمنىڭ ئۈنى ئاغىل ـ تاغىل چىقىپ كىشىلەرنى زېرىكتۈرۈپتۇ. ئاردىدىن بىرى:

ـــ ئەپەندىم، مۇقامىڭىزنى بولدى قىلىڭ، ئەجەبمۇ جانغا تەگدىڭىز، ـــ دەپتۇ. ئەپەندىم دەرھال ئېيتىۋاتقان مۇقامىنى توختىتىپ:

ـــ بولمىسا، مۇشۇ جايغا بىر مۇنچا سېلىپ بېرىپ، ئۆزۈڭلارنى زېرىكىشتىن، مېنى خىجىللىقتىن قۇتۇلدۇرۇڭلار، ـــ دەپتۇ.

قىرىق سوئالغا بىر جاۋاب

پادىشاھ ئوردىسىغا باشقا بىر مەملىكەتتىن بىر ئۆلىما كەپتۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ قىرىق سوئالىغا بىرلا جاۋاب بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. پادىشاھ ئۇ يان ئويلاپ ـ بۇ يان ئويلاپ، ئاخىر نەسىردىن ئەپەندىمنى چاقىرتىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەپەندىم پادىشاھ ئوردىسىغا كېلىپ ئىشنىڭ تەكتىنى ئۇققاندىن كېيىن ھېلىقى ئۆلىماغا قاراپ:

ـــ قېنى، سوئالىڭىزنى بېرىڭ، قۇلىقىم سىزدە، ـــ دەپتۇ. ئۆلىما كەينى ـ كەينىدىن قىرىق سوئال بېرىپ تۇ ـ دە:

ـــ ئەپەندىم، جاۋاب بېرىپ كۆرۈڭ، ـــ دەپتۇ. ئەپەندىم ئورنىدىن تۇرۇپ:

ـــ سوئالىڭىزنىڭ بىرىنى چۈشەنگەن بولسام ئۆلەي، جاۋاب شۇ، ـــ دەپلا چىقىپ كېتىپتۇ.

بىر تۆگە زىيان تارتقۇچە...

نەسىردىن ئەپەندىمنىڭ بەش تۆگىسى بار ئىكەن. ئەپەندىم تۆگىلىرىنى باققىلى ئاچىقىپ، كەچتە بىر تۆگىسىنى مىنىپ، قالغانلىرىنى ھەيدەپ قايتىپتۇ. يولدا تۆگىلىرىنى سانىسا، تۆگىسى تۆت چىقىپتۇ. ئۇ دەرھال مىنىۋالغان تۆگىسىدىن چۈشۈپ ئالدىدىكى تۆگىنى سانىسا، تۆگىسى بەش چىقىپتۇ. ئەپەندىم خاتىرجەم بولۇپ تۆگىگە مىنىپ يەنە بىر قېتىم ساناپ باقسا، تۆگىسى يەنە تۆت چىقىپتۇ. ئەپەندىم تۆگىدىن سەكرەپ چۈشۈپتۇ - دە، يەنە تۆگىسىنى ساناپتۇ، قارىسا تۆگىسى بەش ئىكەن.

— خەير، بىر تۆگە زىيان تارتقاندىن، تۆگىلەرنى پىيادە ھەيدەپ كەتكىنىم تۈزۈك ئىكەن، — دەپ تۆگىلىرىنى ھەيدىگىنىچە ئۆيىگە كېتىپتۇ.

ئۇستا ساتىراش

بىر كۈنى ئەپەندىم ساتىراشقا چاچ ئالدۇرۇپتۇ. ساتىراش ئېھتىياتسىزلىقتىن ئەپەندىمنىڭ بېشىنىڭ بىرنەچچە يېرىنى كېسىپ قويۇپ، پاختا يېپىشتۇرۇپ قويۇپتۇ. ئەپەندىم:

— ئۇستا ساتىراش ئىكەنسىز، بېشىمنىڭ يېرىمىغا پاختا تېرىپسىز، قالغان يېرىمىغا ئۆزۈم زىغىر تېرىيمەن - دە، شۇ زىغىرنى ياغ تارتقۇزغاندا، ھەققىڭىزنى ئالمىسىز، — دەپ پۇلىنىمۇ بەرمەي چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەخمەق

بىر كۈنى ئەپەندىم بازاردا يىغلىغان كىشىلەرگە ئەتەي ماختىنىپ:

— تۈنۈگۈن پادىشاھىئالەم مېنى چاقىرتىپ، ئوڭ قول ۋەزىرلىككە تەينىلىدى، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغانلاردىن بىرى:

— ئەپەندىم، ئەخمەق ئىكەنسىز، ئۇنداق يالغان گەپنى قىلماڭ، — دەپتىكەن،

— توغرا، مەن ئەخمەق بولمىسام، پادىشاھ ۋەزىر قىلاتتىمۇ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئادىل ئېشەك

ئەپەندىم ئېشىكىنى يوقتىپ قويۇپ ئىزدەپ يۈرگىنىدە، بىر ئاغىنىسى چاقچاق قىلىپ:

— ئەپەندىم، ئېشىكىڭىز شەھەرگە قازى بوپتىمىش، — دەپتۇ.

— خۇدايا شۈكۈر، ئېشىكىم ئادىل ئېشەك ئىدى، ئىككى كۈندىلا مەنسەپتىن ئايرىلىپ قاپتىپ كېلىدىكەن - دە، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئەگەر بوشنىپ كەتسە...

ئەپەندىمنىڭ ئىككى ئوغلىنىڭ بىرى بوشنىپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم ئۇ-نى قوغلىغانكەن، ئوغلاق ئەپەندىمنى يەتكۈزمەي قېچىپتۇ. ھېرىپ كەتكەن ئەپەندىم ئاچچىقى بە-لەن باغلاقلىق ئوغلاقنى ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئەپەندىمنىڭ ئايالى:

— سارىڭ بولدىڭىزمۇ، ئەپەندىم، باغلاقلىق ئوغلاقنى نېمىشقا ئۇرىسىز؟ — دەپتۇ.

— ئەگەر بۇ ئوغلاقمۇ بوشنىپ كەتسە، قېچىپ كەتكىنىدىنمۇ بەتتەررەك يۈگۈرگەن بولاتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

رەھىمىڭ چاغلىق ئىكەن

بىر كۈنى نەسىردىن ئەپەندىم يوقسۇزچىلىقتىن بىر تامنىڭ تۆۋىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ خۇداغا يالۋۇرۇپتۇ:

— ئەي، پاكاپەرۋەردىگارا، يوقسۇزچىلىق پېچىقى سۆڭەككە يەتتى، جاننى نېمانچە قىينايسەن؟ مۆمىن بەندەڭگە رەھىم قىلىپ، يا دۆلەت بەرگىن، يا بولمىسا ئامانىتىڭنى ئال!...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، تام ئۇستىدىن بوشاپ قالغان بىر كېسەك ئەپەندىمنىڭ مۇرىسىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم «ۋاي» دەپ مۇرىسىنى ئۇۋلاپ تۇرۇپ:

— دۆلەت بەر دېسە پەرۋا قىلمايسەنۇ، جاننى ئال دېسە تەييارسەن، رەھىمىڭمۇ چاغلىق ئىكەن!— دەپتۇ.

يېغىڭنىڭ كۈنجۈرسى

بارات كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمنى كۈلكىگە قالدۇرۇش ئۈچۈن، «ئەپەندىم قۇيماق سېلىپ يېسۇن» دەپ بىر قاپاق سۈيدۈك ئەۋەتىپتۇ.

ئەپەندىم پادىشاھنىڭ بۇ قىلىقىغا لايىق جاۋاب قايتۇرۇشنى ئويلاپ يۈرگىنىدە، پادىشاھنىڭ چىشى ئاغرىپ ھېچبىر داۋا تاپالماپتۇ. پادىشاھ ئاخىر ئەپەندىمنى چاقىرتىپتۇ. ئەپەندىم قۇرۇق گەندىدىن بىر ئاز ئېلىپ قەغەزگە ئوراپتۇ ـ دە، ئوردىغا بېرىپتۇ.

— سىزگە دورا كەلتۈردۇم، — دەپتۇ ئەپەندىم پادىشاھقا، — دورىنى ئاغرىغان چىشىڭىزغا بېسىپ، ئاغزىڭىزنى مەھكەم يۇمۇڭ، چىشىڭىزنىڭ ئاغرىقى دەرھال پەسلەيدۇ.

پادىشاھ گەندىنى چىشىغا بېسىپ، ئاغزىنى يۇمۇپ بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن سېسىقىغا چىدىيالماي قاپتۇ.

— ئەپەندىم، قانداق دورا بۇ، سېسىقلىقىدىن دماغلىرىم يېرىلىپ كېتەي دېدىغۇ!— دەپتۇ پادىشاھ.

— بۇ سىز ماڭا ئەۋەتكەن ياغنىڭ كۈنجۈرسى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

زەھەر

ئەپەندىم مەدرىسىدە دەرس تەكرار قىلىۋاتقاندا، بىرى خەلپەتكە بىر ئاپقۇر ھەسەل ئەكەپتۇ. خەلپەت ھەسەلنىڭ ئاغزىنى قەغەز بىلەن يېپىپ ئويۇققا ئېلىپ قويۇپتۇ ـ دە، ئەپەندىمگە:

ـــ بۇ چىنىدىكى زەھەر، تەگكۈچى بولما، پۇرىقى بۇرنىڭغا كىرسىمۇ، تىن تارتماي ئۆلەسەن! ـــ دەپ سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەپەندىم خەلپەتنىڭ سىياھدانىنى يەرگە بىر قويۇپ چېقىۋېتىپتۇ، ئاندىن ئويۇقتىكى ھەسەلنى ئېلىپ، پەيشەنبىلىك نان بىلەن پاپپاكىز يەپ تۈگىتىپتۇ.

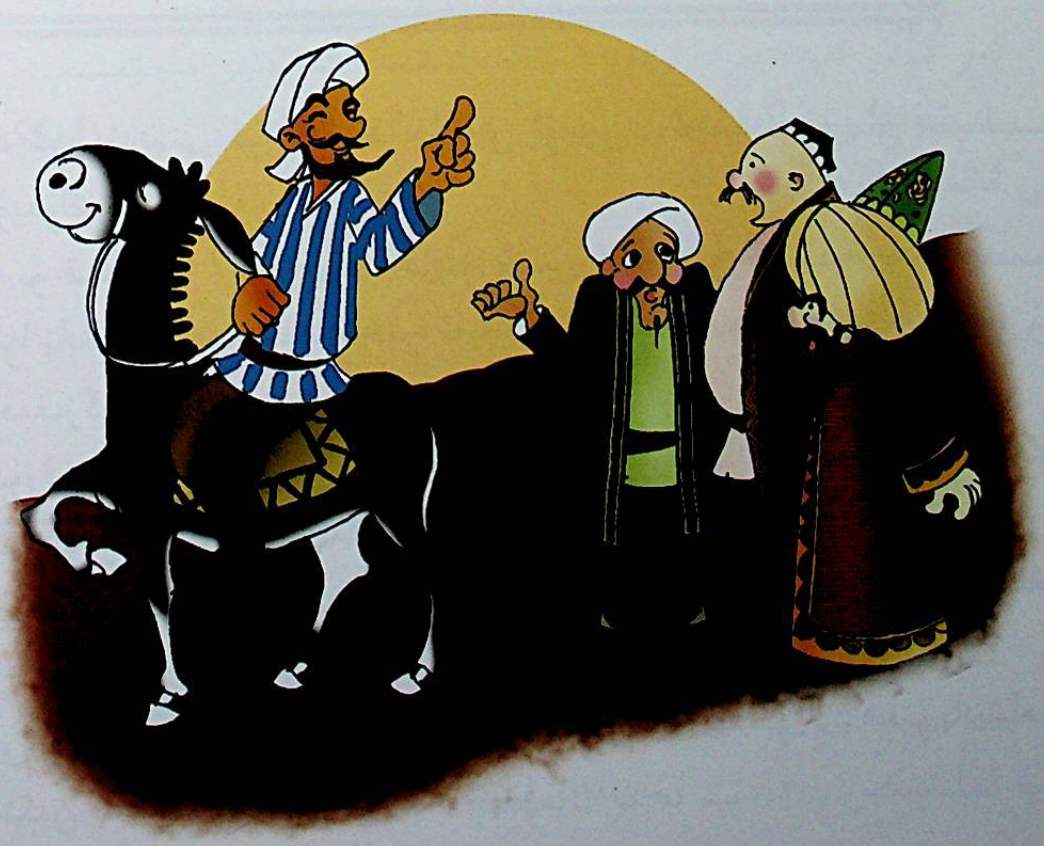
خەلپەت قايتىپ كېلىپ قارىسا، چىنە قۇرۇق تۇرغۇدەك.

ـــ بۇنى كىم يېدى؟ ـــ دەپ سوراپتۇ خەلپەت ئەپەندىمدىن.

ـــ تەقسىر، ئېھتىياتسىزلىقتىن سىياھدانىڭىزنى سۇندۇرۇپ قويدۇم، خىجالەتچىلىكىمدىن ئۆلۈپلىۋالاي، دەپ زەھەرنى ئېلىپ پۇرىسام، ئۆلمىدىم، سىز كەلگۈچە تېزرەك ئۆلۈۋالاي، دەپ ھەممىسىنى يەۋەتسەمۇ ئۆلمەيۋاتىمەن! ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئۇلىستىنى كۆرگەندە

بىر كۈنى ئەپەندىم ئېشەككە مىنىپ كېتىپ بارغىنىدا، ئالدىدىن ئاتقا مىنگەن شەھەر قازىسى بىرقانچە ھەمراھلىرى بىلەن چىقىپ قاپتۇ. ئەپەندىم سالام بېرىشكە ئۇلگۈرمەيلا، ئېشىكى ھاڭراپ كېتىپتۇ. قازىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

ـــ ئەپەندىم، ئېشىكىڭىزمۇ ھاياسىز ئىكەن، بىمەنە ۋاقىتتا ھاڭراۋېرىدىكەن، ـــ دەپتۇ.

ـــ ئېشىكىم ھايالىق ئىدى، بىراق سىزدەك ئۇلپىتىنى كۆرگەندە ھايانى ئۈتۈغان بولسا ھېچ گەپ ئەمەس، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم.

مەنمۇ ئۆلگەن بولاتتىم

ئەپەندىم بىر كۈنى ناھايىتى ئاچ قاپتۇ، قورساق تويدۇرۇش كويىدا ئۆزىنى تېۋىپ دەپ ئېلان قىپتۇ. بىر كىشى ناھايىتى ئېغىر كېسەل بولۇپ قالغان خوتۇنىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئەپەندىمنى ئۆيىگە باشلاپ بېرىپتۇ. ئەپەندىم كېسەلنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ كۆرۈپ، دەرھال بىر چىنە خام قايماق بىلەن ئىككى ئىسسىق نان ئەكېلىشنى بۇيرۇپتۇ ۋە نانىنى قايماققا چىلاپ قورساقنى تويدۇرغاندىن كېيىن «خۇدايىم ئاغرىققا شىپالىق بەرسۇن» دەپ دۇئا قىلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئاغرىق شۇ كۈنىلا جان ئۈزۈپتۇ. ھېلىقى كىشى ئەپەندىمنى تېپىپ:

— قانداق تېۋىپسىز، ئاغرىق ئۆلۈپ قالدى! — دەپ كايىپتۇ. ئەپەندىم:

— ئۆلگەن بولسا، خۇدايىم جايىنى جەننەت قىلسۇن! ئەگەر تۇنۇگۈنكى قايماق بىلەن نانىنى يېمىگەن بولسام، مەنمۇ بۇ ۋاقىتقىچە ئۆلگەن بولاتتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئېچىلىپ قالدۇ

بىر كۈنى پادىشاھ ئەپەندىمنى ئوۋغا بىللە ئاچىقىپتۇ. بىر قونالغۇغا چۈشكەندە، پادىشاھ ئەپەندىمنى زاڭلىق قىلماقچى بولۇپ ئەپەندىمنىڭ ئېتىنىڭ كالپۇكىنى كەستۈرۈۋېتىپتۇ. بۇ ئىشنى پەملەپ قالغان ئەپەندىم دەررۇ پادىشاھنىڭ ئېتىنىڭ قۇيرۇقىنى كېسىپ تاشلاپتۇ.

ئەتىسى ئوۋدىن قايتقاندا، پادىشاھ كەينىدىن كېلىۋاتقان ئەپەندىمگە قاراپ:

— ئەپەندىم، ئېتىڭىز نېمىگە كۈلۈۋاتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تەقسىر، ئېتىڭىزنىڭ كەينى ئېچىلىپ قاپتىكەن، شۇنى كۆرۈپ كۈلۈۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەجەبا...

بىر كۈنى ئەپەندىم شەھەر ھاكىمىنىڭ قېشىغا بىر ئىش بىلەن كېلىپ تۇرۇشىغا، كىشىلەر بىر يانچۇقچىنى تۇتۇپ كىرىپتۇ. ھاكىم ئوغرىنى كۆرۈشى بىلەنلا:

— ھەي، مۇشۇنىڭ بىلەن بۇ يەرگە سەككىزىنچى قېتىم كېلىشىڭ، نومۇسىنى بىلمەيدىغان قانداق ئوغرىسەن! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

ھاكىمنىڭ گېپىگە ئەپەندىم كۈلۈپ كېتىپتۇ. ھاكىم ئەپەندىمگە ئاچچىقلاپ:

— ئەپەندىم، نېمىگە كۈلىسىز؟ — دەپتىكەن، ئەپەندىم:

— مەھكىمىڭىزگە ھەر كۈنى كېلىپ ـ كېتىپ تۇرغان ئوغرىلارغا گەپ يوق، ئەجەبا، بۇ كىشى سەككىز قېتىم كەلسە، نېمە بوپتۇ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قوينىڭ نەرخى

بىر كۈنى ئەپەندىم قوينىنى سېتىش ئۈچۈن بازارغا ئاچىقىپتۇ. بىر خېرىدار قوينى كۆرۈپ:

— ئەپەندىم، قوينى نەچچىگە ساتىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ قوي ئۆزۈمگە بەش تەڭگىگە توختىغان، ئالتە تەڭگىگە ساتسامىمكىن دەپ تۇرىمەن، بەلكىم، خېرىدارى چىقىپ قالسا، يەتتە تەڭگىگە ساتارمەن. قويۇمغۇ سەككىز تەڭگىگە ئەرزىيدۇ. ئەگەر قويۇمغا كۆزىڭىز چۈشكەن بولسا، توققۇز تەڭگە قىلىڭ ـ دە، ئون تەڭگىگە بېرىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

چاشقان دورىسى

ئەپەندىم تۇرمۇشتىن قىينىلىپ، ئۇششاق شېغىل تاشلارنى يىغىپ، بازارغا ئاچىقىپ ئالدىغا يېيىپ ئولتۇرغىنىدا بىر كىشى كېلىپ سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، سېتىپ ئولتۇرغىنىڭىز نېمە ئۇ؟

— ئېلىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم، — چاشقان دورىسى.

— بۇنى قانداق ئىشلىتىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھېلىقى كىشى.

— چاشقاننى تۇتسىز ـ دە، ئاغزىغا مۇشۇ تاشتىن بىر تالنى تىقىسىز، ئاندىن بېشىڭىزدىن ئايلاندۇرۇپ يەرگە بىر ئۇرسىڭىز، ھەرقانداق چاشقان تىن تارتماستىن ئۆلىدۇ.

— چاشقاننى تۇتقان ئادەم تاشنى ئاغزىغا تىقماستىن ئۇرسىمۇ ئۆلەمدۇ؟ — دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

— ئۇنداق قىلسىڭىزغۇ ئۆلىدۇ، بىراق دورا سېتىلماي قالىدۇ ـ دە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

غوۋغا

بىر كېچىسى ئەپەندىم ئۇخلاپ ياتقىنىدا كوچىدىن غوۋغا ئاڭلىنىپتۇ. ئەپەندىم دەرھال خوتۇنىنى ئويغىتىپتۇ:

— خوتۇن، كوچىدا غوۋغا بولۇۋاتىدۇ، پەرىجىنى ئېلىۋەتكىن، چىقىپ كۆرەي، — دەپتۇ - دە، پەرىجىسىنى يېپىنغان پېتى كوچىغا چىقىپتۇ. ئەپەندىمنىڭ چىقىشىغا، كوچىدا غوۋغا كۆتۈرۈشكەن بىر توپ مەستلەر ئەپەندىمنىڭ پەرىجىسىنى ئېلىپ قېچىپتۇ. ئەپەندىم ئەلەم بىلەن ئۆيگە قايتىپ كىرگەندە، خوتۇنى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كوچىدىكى نېمە غوۋغا ئىكەن؟

— پەرىجەم ئۇستىدە بولۇۋاتقان غوۋغا ئىكەن، پەرىجەمنى ئالدى ـ دە، بېسىلىپ قالدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

نېمە قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن

ئەپەندىم قولۇاققا چۈشۈپ دەريادىن ئۆتۈۋاتسا بوران چىقىپ، دولقۇن كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئەپەندىم دەرھال خۇداغا يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

— ئەي پەرۋەردىگارىم، ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن، ئەگەر ساق ـ سالامەت قىرغاققا يەتكۈزسەڭ، نەزىر ـ چىراغ ئۆتكۈزۈپ، مازارلارغا شام ياقىمەن.

ئەپەندىمنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بالىسى:

— دادا، ئۆزىمىز ئاران قارا چىراغ ياندۇرۇۋاتساق، مازارغا نەنىڭ شامىنى ياقىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئاتىكاچىلىق قىلماي، تىنچ تۇر، — دەپتۇ ئەپەندىم ئوغلىغا، — ئاۋۋال سالامەت قىرغاق ـ قا يېتىۋالايلۇق، كېيىن نېمە قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن.

ئېگىردىن چۈشمىدىم

ئەپەندىم پادىشاھ ئوردىسىدا مۇلازىملىق قىلىۋاتقان كۈنلىردە، پادىشاھ ئۇنىڭغا:

— ئەپەندىم، ئاتقا مىنىڭ ـ دە، ئېگەردىن چۈشمەي قازىنى چاقىرىپ كېلىڭ! — دەپتۇ.

ئەپەندىم ئاتنى چاپتۇرغىنىچە قازىنىڭ ئۆيىگە بارسا، قازى بىرقانچە مېھمىنى بىلەن پولۇ يېگىلى تۇرۇپتىكەن، ئەپەندىم ئاتنىڭ ئېگىرىنى ئېلىپ، ئېگەرنى مىنگەن پېتى ئۆيگە كىرىپتۇ ـ دە، ئېگەر ئۈستىدە جايلىشىپ ئولتۇرۇۋېلىپ پولۇ يېيىشكە كىرىشىپتۇ. قازى ھەيران بولۇپ:

— ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— پادىشاھىئالەم ئېگەردىن چۈشمەي سىزنى چاقىرىپ كەل دېۋىدى. ئاتتىن چۈشسەمۇ، ئېگەردىن چۈشمىدىم، — دەپتۇ ئەپەندىم.

قەيەردىن چىقىپ كەتتىكىنتاڭ

بىر كۈنى پادىشاھ ئوۋغا چىقماقچى بولۇپ، ئەپەندىمنى چاقىرتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا قارچىغىلارنى ئېلىپ كەينىدىن بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەپەندىم پادىشاھنىڭ تازا ئوبدان قارچىغىسىدىن ئۈچىنى ئاپتۇ ۋە قاپقا سېلىپ ئاغزىنى مەھكەم بوغۇپتۇ. ئوۋ مەيدانىغا بارغاندا:

— ئەپەندىم، قارچىغىلار قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ. ئەپەندىم قاپنىڭ ئاغزىنى يېشىپ قارىسا، قارچىغىلار ئۆلۈپ قاپتۇ.

— قانداق گەپ بۇ! — دەپ كايىپتۇ پادىشاھ.

— پادىشاھىئالەم، قاپنىڭ ئاغزىنى ناھايىتى ھەم باغلىۋىدىم، قارچىغىلارنىڭ جېنى قەيەردىن چىقىپ كەتتىكىنتاڭ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

تىرناق يارىسى

بىر كۈنى ئەپەندىم تويغا بېرىپ، ئاچ كۆزرەك بىر ئادەم بىلەن بىر يەردە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. پولۇ تارتىلغاندا، ھېلىقى كىشى دەسلەپ قىلىپ پولۇنىڭ ئۈستىگە بېسىلغان گۆشكە چاڭگال سېلىشقا باشلاپتۇ.

— بۇرادەر، — دەپتۇ ئەپەندىم ھەمراھىغا، — پولۇ دېگەننى بىر چېتىدىن يەيدۇ.

— ئۈستىدىن يېسە، نېمە بولىدىكەن؟ — دەپتۇ ھېلىقى كىشى نارازى بولۇپ.

— ئۈستىدىن يېسە، پولۇ تىرناق يارىسى بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ھۇرۇن

بىر ھۇرۇن ئادەمدىن ئەپەندىم سوراپتۇ:

— بۇرادەر، ھال - ئەھۋالىڭىز قانداق؟

— ياماڭ ئەمەس، — دەپتۇ ھۇرۇن، — تاپسام يەيمەن، تاپالمىسام قانائەت قىلىپ يۇرۇۋېرىمەن.

— ئەمىسە سىز شەھرىمىزنىڭ ئىتلىرىغا ئوخشاپ قاپسىز! — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئېھتىيات

ئەپەندىم ئوغلىنى بازاردىن نان ئەكېلىشكە بۇيرۇپ، ئىككى سوم بېرىپتۇ ۋە كاچىتىغا بىرنى قويۇپ:

— پۇلنى ئوغرىغا بەرمە! — دەپتۇ. بۇ ئەھۋالىنى كۆرگەن ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى:

— سارىڭ بولىدىكىزمۇ؟ يوقاتمىغان پۇل ئۈچۈن بالىنى نېمىشقا ئۇرىسىز؟ — دەپتىكەن،

— يوقاتقاندىن كېيىن ئۇرۇشنىڭ نېمە پايدىسى، ئېھتىيات زۆرۈر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

دوق

ئەپەندىم بىر ئىش بىلەن قازىخانىغا بارغىنىدا، قازىخانىدىكىلەر ئۇنىڭ خۇرجۇنىنى تەكشۈرۈپ. تۇ. ئەپەندىم قازىغا:

— قازى ئاخۇنۇم، ياخشىلىقچە خۇرجۇنۇمنى تاپقۇزۇپ بېرىڭ، بولمىسا، قولۇمدىن كەلگىنىنى قىلىمەن، — دەپتۇ دوق بىلەن.

قازى ئۆزىنى ئەپەندىمنىڭ يەرگە قارىتىپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلىپ، خۇرجۇنىنى ئىزدە. تىپ تاپقۇزۇپ بېرىپ:

— ئەپەندىم، خۇرجۇنىڭىز تېپىلمىسا، نېمە قىلاتتىڭىز؟ ئېيتىڭا، قولىڭىزدىن نېمە كېلە. تى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەندىشىڭىزگە قايىلمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — قولۇمدىن كېلىدىغىنى — ئۆيدىكى ئەسكى پالاستىن خۇرجۇن تىكتۇرۇۋالاتتىم.

ئەزان

ئەپەندىم مەزىن بولۇپ، پەشتاقتا نامازشامغا ئەزان ئېيتىۋاتقاندا، يولدىن ئۆتۈپ كېتىپ بار. غان بىر كىشى ئەپەندىمگە ۋارقىراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئەزاننى قاتتىقراق ئېيتىڭ، ياخشى ئاڭلانمايۋاتىدۇ!

ئەپەندىم ئېيتىۋاتقان ئەزاننى توختىتىپ:

— ئاڭلىمىساڭ، ئۆزۈڭدىن كۆر، مەن ئۆزۈمنىڭ ئاۋازىنى بەش چاقىرىم جايدىن ئاڭلاۋېرىمەن، — دەپتۇ.

شوتا ساتمەن

ئەپەندىم شوتا كۆتۈرۈپ كېتىپ بېرىپ بىر باغقا دۇچ كەپتۇ. باغدا مېۋىلەر راسا مەي بولۇپ پىشىپ كېتىپتىكەن، ئەپەندىمنىڭ ئاغزىغا سېرىقسۇ كەپتۇ - دە، شوتىنى تامغا قويۇپ باغقا چۈ. شۈپتۇ. باغنىڭ ئىگىسى شوتا كۆتۈرۈپ يۈرگەن ئەپەندىمنى كۆرۈپ:

— ئەپەندىم، باغدا نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— شوتا ساتاي دېۋىدىم، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— شوتا ساتسىڭىز، بازارغا بارمامسىز؟ — دەپتۇ باغۋەن.

— بازاردا شوتا ساتىدىغان يەر بەلگىلەنمىگەنكەن، شۇڭا خالىغان يېرىمدە ساتىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئەپەندىمنىڭ مۇچىلى

ئەپەندىمدىن بىر كىشى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، مۇچىلىڭىز نېمە؟

— مۇچىلىم ئەجدىھا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— ئەجدىھا دېگەنمۇ مۇچەل بولامدۇ؟ — دەپتۇ ھېلىقى كىشى. ئەپەندىم دەرھال:

— تۇغۇلغىنىمدا مۇچىلىم يىلان ئىكەن، ھازىر قىرىققا كىردىم، قىرىق يىلدا يىلان ئەجدىھا بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئىككى ئوت بىر بولۇپ...

ئەپەندىمنىڭ ئايالى نان يېقىپتۇ، نانىنى تونۇرغا چاپلاپ بولغاندىن كېيىن، ئەپەندىمنى چاقىرىپ:

— دادىسى، تونۇردىكى نانغا قاراپ تۇرۇڭ، مەن تاماققا تەييارلىق قىلاي، — دەپ ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ.

ئەپەندىم تونۇر بېشىغا چىقىپ ئولتۇرسا، قوشنىسىنىڭ بويىغا يەتكەن قىزى ئۆگزىگە قاق ياياتتى. ئەپەندىم ئۆگزىگە قارىغىنىچە ھاڭۋېقىپ قاپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن ئەپەندىم-

نىڭ ئايالى ئۆيدىن چىقىپ ئۆگزىگە تىكىلىپ قالغان ئەپەندىمگە دوق قىپتۇ:

— ئەپەندىم، نېمانچە ئۆگزىگە قاراپ قالدىڭىز، ئۆگزىدە سىزگە ئوت كۆرۈنۈۋاتامدۇ؟ — دەپتۇ.

ئەپەندىم كۆزىنى ئۆگزىدىن ئېلىپ تونۇرغا قارىسا، نانلار كۆيۈشكە باشلاپتۇ.

— ھەي ئىسىت، — دەپتۇ ئەپەندىم خوتۇنىغا قاراپ، — مانا ئىككى ئوت بىر بولۇپ تونۇر-دىكى نانىنى كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ.

دۇئا

ئەپەندىم ياماقچىلىق قىلىپ ئولتۇرسا، شەھەرنىڭ بىر چوڭ ئاخۇنى كېلىپ:

— ئەپەندىم، مەسىمنىڭ ئۇچى يىرتىلىپ، پۇتۇم چىقىپ قالدى، تەرەت توختىمايۋاتىدۇ. ھازىرلا ياماپ بەرسىڭىز! — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ.

— تەقسىر، ھازىر ۋاقتىم يوق، ئەتە كېلىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— ياق، ھازىرلا تىكىپ بېرىڭ، بولمىسا بىر دۇئا بىلەنلا سىزنى ئىشكتىن چىقالماس قىلىپ قويىمەن ! — دەپ پوپوزا قىپتۇ ئاخۇنۇم.

— دۇئايىڭىز شۇنچە كۈچلۈك بولسا، مەسىڭىزگە ئوقۇپ، ئىككىنچى يىرتىلماس قىلىۋې-لىڭ ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

تەڭشەلمىگەن جاھان

بىر كۈنى ئەپەندىم يوغان ياڭاق دەرىخىنىڭ ئاستىدا سايىداپ يېتىپ ئويلاپتۇ:

خۇدانىڭ ئەقلىنىمۇ كامىل دەپ بولمايدىكەن ـ دە، شۇنچە يوغان، شۇنچە بەستلىك دەرەخقە تۆگىنىڭ مايىغىچىلىك مېۋە يارىتقىنىنى كۆرۈڭ، ئىنچىكە، رەزگى پېلەككە بولسا، ھەر يوغان قوغۇن ـ تاۋۇز يارىتقىنى نېمىسىكىن ـ ھە! ھەي تەڭشەلمىگەن جاھان!

دەل شۇ پەيتتە شىخىدىن ئۈزۈلگەن بىر ياڭاق ئەپەندىمنىڭ بېشىغا چۈشۈپ پېشانىسىنى يېرىۋېتىپتۇ.

ـــ خۇدانىڭ ئەقلىگە قايىل مەن! ـــ دەپتۇ ئەپەندىم پېشانىسىنى سىلاپ تۇرۇپ، ـــ خۇدايىم بىلىپ ياقىغا قۇيرۇق بەرمىگەنىكەن ـ دە، ئەگەر ياڭاقنىڭ ئورنىدا قوغۇن ـ تاۋۇز بولغان بولسا، جېنىمىز ئامان قالمايدىكەن!

بىر مۇشتقا بەش تەڭگە

بىر كۈنى ئەپەندىم بازارغا كېتىپ بارسا، ئارقىسىدىن كەلگەن بىر كىشى تۇيۇقسىز گەدىنىگە بىر مۇشت سالىتۇ. ئەپەندىم ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىسا، تونۇمىغان بىر كىشى ئىكەن.

ـــ كەچۈرۈڭ، ـــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى، ـــ مەن سىزنى بىر ئاغىنەمگە ئوخشىتىپ، چاقچاق قىلىپ سالىتىمەن.

ئەپەندىم غەزەپلىنىپ ئۇ كىشىنى قارىغا سۆرەپ ئاپىرىپتۇ.

قازى ۋەقەنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ھېلىقى كىشىگە «بىكاردىن ئۇرغىنىڭ ئۈچۈن بەش تەڭگە تۆلەيسەن» دەپ ھۆكۈم قىپتۇ. بىراق، ئۇ كىشىنىڭ يېنىدا پۇلى بولمىغانلىقىدىن ئۆيىگە بېرىپ پۇل ئەكېلىپ بەرمەكچى بوپتۇ. قازىمۇ ماقۇل بوپتۇ.

ئەپەندىم قازىخانىدا خېلى ئۇزاق ساقلىسىمۇ، ھېلىقى كىشى قايتىپ كەلمەپتۇ. ئەپەندىمنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، ئورنىدىن تۇرغان پېتى قازىنىڭ گەجگىسىگە بىر مۇشت سالىتۇ. قازى چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ ـ دە:

ـــ ئەپەندىم، بۇ نېمە قىلىق؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ بىر مۇشت بەش تەڭگە بولىدىغان بولسا، ئۇ كىشى كەلگەندە بەش تەڭگىنى سىزلا ئېلىۋېلىڭ، ـــ دەپ چىقىپ كېتىپتۇ ئەپەندىم.

كۇندۇزى يۇلتۇز كۆرۈش

ئەخمەقرەك بىر ئادەم ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كۇندۇزى يۇلتۇز كۆرگەن كىشى بەختلىك بولىدۇ، دەيدۇ. كۇندۇزى يۇلتۇز كۆرۈشكە بولامدۇ؟

— بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — قىرىق كۇن ياغ - گۆشسىز تاماق يەپ، قاراڭغۇ ئۆيدىن چىقمىسىڭىز، كۇندۇزىمۇ بىمالال يۇلتۇز كۆرۈۋېرىسىز.

ھېلىقى كىشى ئەپەندىمنىڭ دېگىنىنى قىلىپ، قىرىق كۇن قاراڭغۇ ئۆيدە ئولتۇرۇپ، ياغ - گۆشسىز تاماق يەپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۇنى ھاسا تايىنىپ ئاران تالاغا چىقىپتىكەن، كۆزلىرى تورلىشىپ، پۇتلىرى تىترەپ، نەگە قارىسا كۆزىگە جىمىرلاپ تۇرغان ئالىيېشىل دۇگلەك نەرسىلەر كۆرۈنۇپتۇ.

«پاھ، ئەپەندىمنىڭ ئەقلىگە قايىلمەن، — دەپتۇ ھېلىقى كىشى، — كۇندۇزى ھەممىلا يەر يۇلتۇز بىلەن تولۇپ كېتىدىكەن - دە ! »

ھۆسن ۋە نان

ئەپەندىمنىڭ يېڭى ئالغان ئايالى چىرايىغا تەمەننا قويۇپ، دائىم ئۆز ھۆسنى بىلەن ماختىنىدىكەن. بىر كۇنى ئەپەندىم خوتۇنى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ قورسىقى ئېچىپ كېتىپتۇ - دە، خوتۇنىدىن نان سوراپتۇ.

— نانىنى نېمە قىلاتتىڭىز، چىرايىمغا بىرەم قاراپ ئولتۇرسىڭىز، تويۇپ قالىسىز، — دەپتۇ خوتۇنى.

— ئۇغۇ شۇنداقتى، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بىراق ھۆسنۇڭ بەك ئۆتكۇر ئىكەن، ئىچىمنى ئېچىشتۇرۇپ كېتىپ بارىدۇ، نان چىلاپ يېمىسەم بولمىغۇدەك.

گال ئۇستىرا

ئەپەندىمنىڭ بىر ئاغىنىسى:

— ئەپەندىم، چېچىڭىز ئۆسۈپ كېتىپتۇ، قېنى ئولتۇرۇڭ، ئېلىپ قويايي، — دەپتۇ.

ئەپەندىم ماقۇل بوپتۇ، ئاغىنىسى گال ئۇستىرا بىلەن ئەپەندىمنىڭ بېشىنى غىرداشقا باشلاپتۇ. ئەپەندىم ئاغرىققا چىداپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ ئولتۇرسا، ئاغىنىسى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، خۇشيېقىۋاتامدۇ؟ ئۇخلاپ قالدىڭىزغۇ؟

— شۇنداق، ئۇخلاپ قېلىپ چۇش كۆرۈپتىمەن، چۇشۇمدە بېشىمنى ئىت غاجىلاۋاتقۇدەك، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئەپەندىمنىڭ تىلىكى

مەھەللىنىڭ بىر بېخىل بېيى ئاغرىپ قالغاندا، ئەپەندىم ئۇنى يوقلاپمۇ كىرمەپتۇ. بىر كۈنى ئەپەندىم باينىڭ دەرۋازىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارسا، باينىڭ ئوغلى دەرۋازا ئالدىدا تۇرۇپتىكەن. ئەپەندىم:

— دادىڭىزنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ — دەپ سوراپتۇ.

— خۇداغا شۈكۈر، تىلىگىنىڭىزدەك، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ باينىڭ بالىسى.

— ئۇنداق بولسا، نېمىشقا ئۆيدىن يىغا ئاۋازى چىقمايدۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۆكۈزدىن سوراق

بىر كۈنى ئەپەندىم بازاردىن ئۆكۈز ئېلىپ يېتىلەپ كېتىپ بارسا، يولدا ئۇچرىغانلار، ئۆكۈزنى نەچچىگە ئالدىڭىز دەپ سوراۋېرىپ، ئەپەندىمنى زېرىكتۈرۈپتۇ. ئەپەندىم ئۆكۈزنىڭ ئارغامچىسىنى بېلىگە باغلاپتۇ ـ دە، ئۆكۈزنىڭ ئارقىسىدىن ھەيدەپ مېڭىپتۇ. يولدا يەنە بىرى:

— ئۆكۈزنى نەچچىگە ئالدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇرادەر، ئۆكۈز مېنى ئالدى، نەرخىنى ئۆكۈزدىن سوراڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

غازنىڭ قالغان ـ قاتقىنى

ئەپەندىم ئوردىدا ئولتۇرغىنىدا، بىر كىشى پادىشاھقا پىشۇرۇلغان غاز سوۋغا قىپتۇ. پادىشاھ غازنى ئەپەندىمگە بېرىپ:

— قېنى، ئەپەندىم، غازنى ئادىللىق بىلەن بۆلۈپ بېرىڭ، — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ.

ئەپەندىم غازنىڭ بېشىنى كېسىپ پادىشاھقا ئۇزىتىپ:

— سىز مەملىكەتنىڭ باشلىقىسىز، شۇڭا غازنىڭ بېشى سىزگە تېگىدۇ، — دەپتۇ، ئاندىن غازنىڭ بوينىنى پادىشاھنىڭ خوتۇنىغا بېرىپ، — ئەر باش بولسا، خوتۇن بويۇن، غازنىڭ بوينى خانىشقا تەئەللۇق، — دەپتۇ. غازنىڭ پۇتىنى پادىشاھنىڭ ئوغلىغا بېرىپتۇ:

— مانا بۇ شاھزادىگە، شاھزادە پادىشاھنىڭ ئورنىنى باسىدۇ، ئۇلى مۇستەھكەم بولسۇن.

ئاخىردا غازنىڭ ئىككى قانىتىنى كېسىپ پادىشاھنىڭ ئىككى قىزىغا بېرىپتۇ ۋە:

— سىلەر يېقىندا ئۇچۇرما بولىسىلەر. بۇ قىزلار ئوبدان يەرگە ياتلىق بولسۇن، قاناتلىرى قاتتىق بولسۇن، — دەپتۇ.

ئەپەندىم غازنىڭ پۇتۇن گەۋدىسىنى ئۆزى ئاپتۇ ـ دە:

— قۇللىرىغا غازنىڭ مۇشۇ قالغان ـ قاتقىنى كۈپايە، — دەپتۇ.

يېرىم باھا

ئەپەندىمنىڭ بېشىنىڭ تېڭى دېگۈدەك ياغاق ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ ساتىراشقا چاچ ئالدۇرۇپ، ئەسلىدىكى باھانىڭ يېرىمىنى تۆلەپ سىرتقا مېڭىپتۇ.

ــ ئەپەندىم، يېرىم باھا بەردىڭىزغۇ؟ ــ دەپتۇ ساتىراش.

ــ سىزمۇ يېرىم باش چۈشۈردىڭىز - دە، ئەگەر خۇدا رەھىم قىلىپ، ياشلىقىمغا قايىتسام، پۈتۈن باھا ئالىسىز، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

جازانىخور ۋە تاغار

مەھەللىنىڭ بىر جازانىخورى ئەپەندىمدىن تاغار سوراپ كىرىپتۇ.

ــ تاغارنى جېنىم بىلەن بېرەتتىمۇ، بىراق تاغار تۈغۈپ قېلىپ، تېخى ئىدەسى توشمىغانىدى، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ قىزىق گەپ، ــ دەپتۇ جازانىخور، ــ تاغارنىڭ تۈغقىنى نەدە بار؟

ــ سىزنىڭ بىر تەڭگىڭىز يىلىغا ئون قېتىم تۈغسا گەپ يوق، بىزنىڭ تاغار ئۆمرىدە بىر قېتىم تۈغسا بولمامدىكەن! ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ئۆزۈمنىڭ تونى

پادىشاھ چوڭ زىياپەت ئۆتكۈزۈپ، يۇرت كاتتىلىرىنى چاقىرىپتۇ، شۇ قاتاردا ئەپەندىمنىمۇ چاقىرىپتۇ، زىياپەت ئاخىرىدا ھەممە يۇرت چوڭلىرىغا ھەر خىل ئېسىل تون كىيدۈرۈپ، ئەپەندىمگە ئېشەك توقۇمىنى تەقدىم قىپتۇ. ئەپەندىم ئورنىدىن تۇرۇپ:

ــ جامائەت، پادىشاھنىڭ ھىممىتىگە رەھمەت. ھەممىڭلارغا بازاردىن سېتىۋالغان تون كىيدۈرۈپ، ماڭا ئالاھىدە ئېتىبار قىلىپ ئۆزىنىڭ تونىنى بەردى، رەھمەت، رەھمەت، ــ دەپ زىياپەتتىن چىقىپ كېتىپتۇ.

ئوغرىدىن سوراق

ئەپەندىمنىڭ ئېشىكىنى ئوغرى ئاپتۇ. قوشنىسى ئەپەندىمدىن:

ــ ئېشىكىڭىزنى قانداق ئوغرىلاپتۇ، كېچىسىمۇ ياكى كۈندۈزىمۇ؟ ــ دەپ سوراپتىكەن. ئەپەندىم:

ــ ئېشەكنى ئوغرى ئالغاندا ئۆزۈم يوق ئىدىم، قانداق ئوغرىلىغانلىقىنى ئوغرىدىن سوراق! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

دهسده

ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى تۇغۇتتا بەكمۇ قىينىلىپتۇ. كىندىكئانا بولغۇچى ئايال چىقىپ ئەپەندىمگە:

— ئايالىڭىز قىينىلىپ كەتتى، بىكار ئولتۇرغۇچە يا ئۆزىڭىز دەم سېلىڭ، يا بولمىسا بىرىگە دەمدە قىلدۇرۇپ كېلىڭ! — دەپتۇ.

ئەپەندىم سىرتقا چىقىپ، تۆت تال ئوشۇق بىلەن بىر قونچاقنى ئەكېلىپ كىندىكئانىغا بېرىپتۇ - دە:

— بۇنى ئەكىرىپ ئايالىمنىڭ ئايىغىغا قويۇڭ، ئوغۇل بولسا ئوشۇقنى كۆرۈپ چۈشىدۇ، قىز بولسا قونچاقنى، — دەپتۇ.

قىيامەت

شەھەرنىڭ داڭلىق بىر بېيى ئەپەندىمنى ئۆيىگە چاقىرتىپ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، سىزنى ناھايىتى موللا، بىلىمدان ئادەم دەيدۇ، ئېيتىپ بېقىڭا، قاچان قىيامەت بولىدۇ؟

— سىز ئۆلگەن كۈنىڭ ئەتىسىلا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— نەدىن بىلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ يەنە باي.

— نەدىن بىلەتتىم، مىراسخورلىرىڭىزنىڭ پەيلىدىن بىلدىم. سىز ئۆلۈپلا، ئەتىسى مىراسخورلىرىڭىز مال - دۇنيا تالىشىپ ئالەمنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئالمىنىڭ يوغانلىقى

كۆرگەن - بىلگەنلىرى ھەققىدە ماختىنىشىپ ئولتۇرغان بىرنەچچە كىشى ئۈستىگە ئەپەندىم كېلىپ قاپتۇ - دە، ئۇمۇ ماختىنىشقا باشلاپتۇ:

— پاھ، بىز كۆرگەن ئالمۇتۇيارنىڭ ئالمىسىنى بىر دېمەڭ، ھەربىرى يەتتە - سەككىز جىڭ چىقمىسا ھېساب ئەمەس...

ئاڭلاپ ئولتۇرغانلار ھەيران بولۇشۇپتۇ:

— ئېغىرلىقى شۇنچىلىك بولسا، يوغانلىقى قانچىلىكتۇ؟

ئەپەندىم جاۋاب بېرەي دەپ تۇرۇشىغا ئالمۇتۇيارلىق بىرى كېلىپ قاپتۇ.

— يوغانلىقىمۇ چاغلىق، — دەپتۇ ئەپەندىم، — مۇشتۇمدەك چىقىدۇ.

ئاڭلىغانلار كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ ۋە:

— ئېغىرلىقى يەتتە - سەككىز جىڭ كەلسە، ئۆزى مۇشتۇمدەك بولسا، قانداق ئالما ئۇ؟ — دەپتۇ.

— ئەگەر بۇ ئالمۇتۇيارلىق بۇرادەر كېلىپ قالمىغان بولسا، يوغانلىقىمۇ تاۋۇزچىلىك بولاتتى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

پۇخادىن چىقمىغان

بىر كۈنى قازىنىڭ ئوغلى ئەپەندىمنى كەمستىپ:

— ئەپەندىم، ئاخشام دادامنىڭ چۈشىدە ئايان بوپتۇ، قىيامەتتە دادام تۆگىگە مىنىپ قوپىدۇ-كەن، سىز دادامنىڭ تۆگىسىنى يېتىلەيدىكەنسىز، — دەپتۇ.

— ئەجەبمۇ ياخشى ئىش بولىدىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — دادائىنىڭ تۆگىسىنى يېتىلىگىنىمچە دوزاخقا ئەكىرىپ قويۇپ، پۇخادىن چىقىدىغان بوپتىمەن - دە!

ئالتۇن تېرىش

ئەپەندىم بىر كۈنى يېزا سىرتىدىن بۇز يەر ئېچىۋاتسا، ئۇۋدىن قايتقان پادىشاھ كېلىپ قاپتۇ.

— ئەپەندىم، بۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— ئالتۇن تېرىۋاتىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— ئالتۇننىمۇ تېرىمدۇ؟

— ئەلۋەتتە تېرىيدۇ، تەقسىر، بولمىسا، خەزىنىڭىزدىكى ئالتۇن قانداق كۆپىيىدۇ!

پادىشاھ ئىككىلىنىپ قاپتۇ ۋە ئەپەندىمنىڭ گېپىنىڭ راست - يالغانلىقىنى سىناش ئۈچۈن ئىككى تىللا چىقىرىپ ئەپەندىمگە بېرىپتۇ:

— بۇنى قوشۇپ تېرىپ قويۇڭ، هوسۇلىنى تەڭ ئالىمىز!

— خوپ، — دەپتۇ ئەپەندىم، — مانا بۇگۈن ئۇلۇغ پەيشەنبىدە ئالتۇننى تېرىيمەن، بىر ھەپتە پەرۋىش قىلىپ، كېلىدىغان جۈمە كۈنى هوسۇلىنى هۇزۇرىڭىزغا يەتكۈزىمەن.

پادىشاھ ئەپەندىمنىڭ سۆزلىرىدىن قانائەت ھاسىل قىلىپ ئوردىغا كېتىپتۇ.

دېگەندەك جۈمە كۈنى ئەپەندىم ئوردىغا كەپتۇ ۋە پادىشاھقا:

— تەقسىر، تېرىغان ئالتۇنىمىز تازا ئوخشىدى، ئىككى تىللادىن يىگىرمە تىللا ئۈنۈپتىكەن، سىزگە ئون تىللا ئەكەلدىم، — دەپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئون تىللا قويۇپتۇ.

ئون تىللانى كۆرگەن پادىشاھ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، بۇ قېتىم تېرىش ئۈچۈن ئەللىك تىللا ئۇرۇقلۇق ئالتۇن بېرىپتۇ.

يەنە بىر ھەپتىدىن كېيىن ئەپەندىم قۇرۇق قول كەپتۇ.

— ئەپەندىم، ئالتۇن قېنى؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— تەقسىر، بۇ قېتىم تەلەي سولدىن كەلدى، يامغۇر ياغماستىن، ئالتۇنلار قۇرۇپ كەتتى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— يالغان گەپ، — دەپتۇ پادىشاھ غەزەپلىنىپ، — ئالتۇنمۇ قۇرۇپ كېتەمدۇ؟

— تەقسىر، ئەقلىڭىز جايىدىمۇ ئۆزى؟ ئالتۇننىڭ ئۈنۈشىگە ئىشىنىسىزۇ، قۇرۇپ كەتكىنىگە ئىشەنمەمسىز؟ — دەپ قايتىپ كېتىپتۇ ئەپەندىم.

زادى ئاڭلاپ باقمىغان ئىش

بىر كۈنى پادىشاھ زېرىكىپ قېلىپ، ئەپەندىمگە:

— ئەپەندىم، سىز ماڭا مەن زادى ئاڭلاپ باقمىغان يالغان سۆزدىن بىرنى دەپ بېرىڭىز، سىزگە يۈز تىللا تارتۇق قىلىمەن. ئەگەر مەن ئاڭلاپ باقمىغان يالغان گەپ ئىكەنلىكىگە مېنى ئىشەندۈرەلمىسىڭىز، دەررە يەيسىز، — دەپتۇ.

— خوپ، گېپىمىز گەپ ئەمىسە، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بىر كۈنى مەن بوۋامدىن قالغان بىر كىتابنىڭ ئىچىدىن بىر ھۆججەتنى تېپىۋالدىم. ھۆججەتكە قارىغاندا، سىزنىڭ مەرھۇم ئاتىڭىز بوۋامدىن ئون مىڭ سەر كۈمۈش تەڭگە ئۆتنە ئاپتىكەن. بۇ پۇلنى قايتۇرۇش ئەمدى سىزنىڭ گەدىنىڭىزدىكى قەرز بولۇپ قاپتۇ.

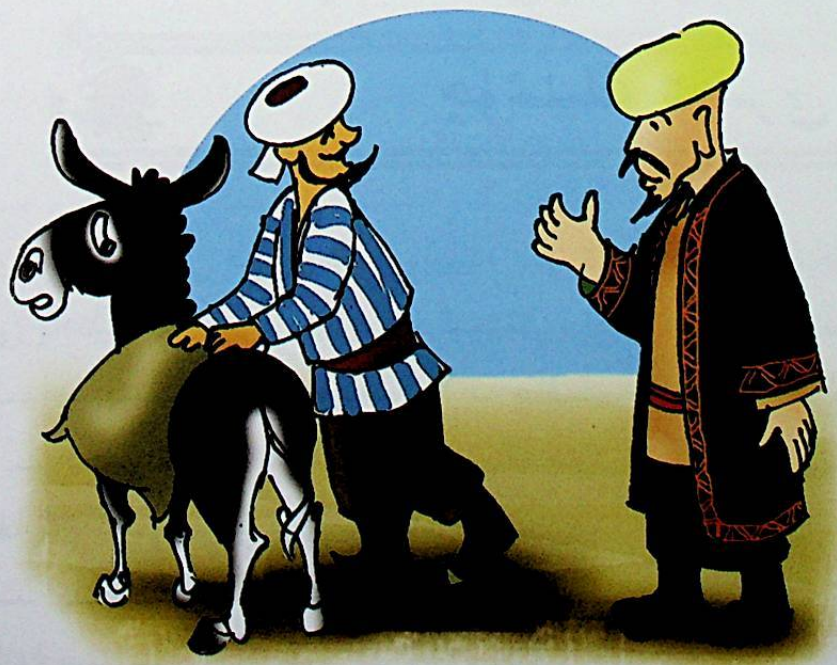
— ئەپەندىم، سىز ئالجىپ قاپسىز! مەن زادى بۇنداق ئىشنى ئاڭلاپ باقمىغان! — دەپتۇ پادىشاھ غەزەپ بىلەن.

— بولدى، مەن سىزگە زادى ئاڭلاپ باقمىغان گەپنى قىلدىم. قېنى، تارتۇق قىلىدىغان يۈز تىللايىڭىزنى بېرىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم كۈلۈپ.

يۈكنى تەڭ كۆتۈرۈش

بىر كۈنى ئەپەندىم ئېشىكىگە خۇرجۇننى ئارتىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزى مىنىپ بازارغا مېڭىپتۇ. يولدا ئۇچرىغانلار:

— ئەپەندىم، ئېشەككە خۇرجۇننى ئارتقانىنى ئاز دەپ، ئۈستىگە ئۆزىڭىز مىنىۋاپسىز، ھايۋانغا ئۇۋال ئەمەسمۇ! — دېيىشىپتۇ.

ئەپەندىم دەرھال ئېشەكتىن چۈشۈپ، خۇرجۇننى مۈرىسىگە ساپتۇ - دە، قايتىدىن ئېشەككە مىنىپ:

— راست، جانىۋارغا ئۇۋال بولمىسۇن، يۈكنى تەڭ كۆتۈرەيلى، — دەپتۇ.

ئۆزۈڭدىن كۆر

ئەپەندىم دائىم دېگۈدەك ئۆيگە كەچ قايتىدىكەن، بىر كۈنى خوتۇنى ئۇنىڭغا:

— ئەپەندىم، كېچىلىرى تالادا يۈرمەك، شەيتان ئازدۇرۇپ كېتىدۇ، — دەپتۇ.

— شەيتان قانداق ئازدۇرىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم.

— شەيتان ياش قىزلارنىڭ قىياپىتىگە كىرىپ ئەرلەرنى ئازدۇرۇپ كېتەرمىش، ئېھتىيات قىلىڭ!

— يوقىلاڭ گەپنى قوي، ھېلىغۇ ياش قىزلار ئىكەن، ھۆر - پەرىلەر قىياپىتىدە كەلسىمۇ ئازمايمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ئەتىسى ئەپەندىم يەنە كەچ قاپتۇ. خوتۇنى ياش قىزلاردەك ياسىنىپ، قىپقىزىل ياغلىقنى ئار-تىپ ئەپەندىم كېلىدىغان يولدىكى بىر تېرەكنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئەپەندىمنى ساقلاپتۇ. ئەپەندىم يېقىن كەلگەندە، خوتۇنى ئۇنىڭ ئۆزگەرتىپ:

— ھوي ئادەم، بۇ ياققا قارا!ڭ! — دەپتۇ.

ئەپەندىم دەرھال بۇرۇلۇپ قارىسا، يول ياقىسىدا ئوتقاشتەك ياسالغان بىر قىز تۇرغۇدەك. ئەپەندىم يۈرىكى ئوينىغان ھالدا:

— سەن كىم؟ — دەپتۇ.

— مەن شەيتاننىڭ قىزى، — دەپتۇ ھېلىقى «قىز»، — سىزنى ئازدۇراي دەپ تۇرىمەن.

ئەپەندىم:

— ئازدۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولما، ئۆزۈڭ تەييار بولسا!ڭ بولغىنى، — دەپ «شەيتان»نىڭ قېشىغا بېرىپتۇ، قارىسا ئۆز خوتۇنى ئىكەن.

— قانداق؟ — دەپتۇ ئەپەندىم خوتۇنىغا، — ھەر قانداق شەيتان ئېزىقتۇرالمايدۇ، دېگەن ئەمەسمىدىم، مانا ئۆزۈڭ ئېزىقتۇردۇڭ، ئۆزۈڭدىن كۆر.

چۇشنىڭ تەبىرى

پادىشاھ چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە بىر ئادەم پادىشاھنىڭ ھەممە چىشىنى سۇغۇرۇۋاپتۇدەك. ئەتىسى پادىشاھ چۈشىنى ۋەزىرگە ئېيتىپ، تەبىر بېرىشنى سوراپتۇ.

— چۈشىڭىزگە قارىغاندا، بالا - چاقىلىرىڭىز ئۆلۈپ كېتىپ، ئۆزىڭىز ھايات قالىدىكەن-سىز، — دەپتۇ ۋەزىر. ۋەزىرنىڭ گېپىگە غەزەپلەنگەن پادىشاھ ئۇنى ئۆلۈمگە بۇيرۇپتۇ. شۇ چاغدا ئوردىغا ئەپەندىم كىرىپ قاپتۇ. پادىشاھ چۈشىنى ئەپەندىمگە ئېيتىپ، تەبىر بېرىشنى سوراپتۇ.

— چۈشىڭىزنىڭ مەنىسى چوڭقۇر ئىكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بالا - چاقىلىرىڭىزغا قارىغاندا سىزنىڭ ئۆمرىڭىز ئۇزۇن بولىدىكەن.

پادىشاھ ئەپەندىمنىڭ تەبىرىدىن خۇشال بولۇپ ئۇنىڭغا ھەدىيە بېرىپتۇ.

قازى ۋە گال

ئەپەندىم بىرقانچە سورۇنلاردا قازىنىڭ گالغا ئامراقلىقى توغرىسىدا لەتىپە ئېيتىپتۇ. قازى بۇنى ئۇقۇپ ئەپەندىمنىڭ يۈزىگە سالماقچى بوپتۇ. بىر كۈنى ئەپەندىم ئىشكىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرسا، قازى ئۆتۈپ قاپتۇ.

— يول بولسۇن، تەقسىر؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم. قازى ئەپەندىمگە دىرتمىلاپ:

— ھە، گالغا ئامراق بولغىنىمدىن كېيىن، شۇ ياققا كېتىپ بارىمەن، — دەپتۇ.

— قايتىپ كېلەمسىز ياكى شۇ ياقتىن كۆكتاتلىققا چىقىپ كېتەمسىز؟ — دەپ كۈلۈپتۇ ئەپەندىم.

بۆرە ۋە يولۇاس

بىر بەگ بۆرىنىڭ ئاغزىدىن بىر قوينى قۇتۇلدۇرۇپ ئۆيىگە ئەكەپتۇ ـ دە، ئۇنى بوغۇزلىماقچى بولۇپ يەرگە يىقىتىپتۇ. يولدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان ئەپەندىم قوينىڭ مەرگىنىنى ئاڭلاپ، بەگنىڭ ھويلىسىغا كىرىپتۇ.

بەگ ئەپەندىمنى كۆرۈپ دەرھال:

— بۇ قوينى بۆرىنىڭ ئاغزىدىن قۇتۇلدۇرۇۋالدىم، — دەپتۇ.

— ئەمىسە نېمىشقا سىزنى قارغايدۇ؟ — دەپتۇ ئەپەندىم.

— نېمىدەپ قارغاپتۇ؟

— نېمە دەيتتى، بۆرىدىن قۇتۇلۇپ، يولۇاسقا تۇتۇلدۇم، دەيدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

خۇشال بولۇپ توي قىلمىز

بەگنىڭ ئېشىكى يوقلىپ كېتىپ، ئەپەندىمنى چاقىرتىپتۇ:

— ئەپەندىم، سىز كۆپ ئېشەك يوقاتقان ئادەم، ئېشەك ئىزدەشنىڭ يولىنى بىلمىسىز، مېنىڭ ئېشىكىمنى ئىزدەپ تېپىشىپ بەرسىڭىز، — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ بەگ.

ئەپەندىم ماقۇل بولۇپ، كوچىمۇ كوچا ناخشا ئېيتىپ يۈرۈپتۇ. ئەپەندىمنىڭ خۇشال ناخشا ئېيتىپ يۈرگىنىنى كۆرگەن بىر تونۇشى:

— ئەپەندىم، نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بەگنىڭ ئېشىكىنى ئىزدەپ يۈرۈپتىمەن ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— ئەمىسە بەكمۇ خۇشۇاخ كۆرۈنىسىزغۇ؟ — دەپتۇ ھېلىقى تونۇشى.

— ئەلۋەتتە، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بەگنىڭ ئېشىكى يوقالغاندا، خۇشۇاخ بولۇپ، ناخشا ئېيتىمىز، ئەگەر ئۆزى يوقالسا، خۇشال بولۇپ توي قىلىمىز.

باشقىلارمۇ كۆرسۇن

ئەپەندىمنىڭ خۇيى ياماڼ بىر ئىشىكى بار ئىكەن، ئۇنى بازارغا ئاچقىپ بىر بەدىككە سېتىپ بېرىش ئۈچۈن بېرىپتۇ.

ئىشەك چىشىنى كۆرمەكچى بولغانلارنى چىشلەپ، ساغرىسىنى سىلىغانلارنى تېپىپ، ھېچكىمنى يېنىغا يولاتماپتۇ. ئاخىر بەدىك ئىشەكنى ئەپەندىمگە قايتۇرۇپ بېرىپ دەپتۇ:

— ئىشىكىڭىزنىڭ مىجەزى ياماڼ ئىكەن، خېرىدارلارنى قاچۇرۇۋەتتى، بۇنى ھېچكىم ئالمايدۇ.

— مەنمۇ ساتاي دەپ تۇرغىنىم يوق، — دەپتۇ ئەپەندىم بەدىككە، — بۇ ئىشەكنىڭ ماڭا سالغان زۇلمىنى باشقىلارمۇ كۆرۈپ باقسۇن دەپ ئاچقىتىم.

قۇدۇقتىكى ئاي

ئەپەندىم كېچىسى قۇدۇققا سۇ ئالغىلى چىقىپتۇ، ئاينىڭ قۇدۇقتىكى شولىسىنى كۆرۈپ، ئاي قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىپتۇ، ئۇنى ئورنىغا چىقىرىپ قويماق لازىم، دەپ قۇدۇققا چاڭگاك سالىتۇ. چاڭگاك قۇدۇقنىڭ چايچاپىغا ئىلىنىپ قالسا، ئەپەندىم ئايغا ئىلىنگەن ئوخشايدۇ، دەپ بار كۈچى بىلەن ئارقاننى تارتىپتىكەن، ئارقان ئۇزۇلۈپ كېتىپ ئوڭدىسىغا چۈشۈپتۇ ـ دە، كۆزى ئاسماندىكى ئايغا چۈشۈپ:

— خۇداغا شۈكۈر، ئەزىيەت چەكسەمۇ، ئاينى ئورنىغا چىقىرىپ قويۇپتىمەن، — دەپ خاتىرجەم ئورنىدىن تۇرۇپتۇ.

ئالدانغانلىقىڭىزغا ئەقرار بولۇڭ

باشقا شەھەردىكى بىر باي، ئەپەندىمنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپتۇيۇ، بىراق قايىل بولماپتۇ. «گادايدىن شۇنچە ئەقىللىق ئادەم چىققىنى نەدە بار، — دەپ ئويلاپتۇ ئۇ ئۆزىچە، — قېنى، چېچەن بولسا، مەندەك بىر زېرەك ئادەمنى ئالداپ باقسۇنچۇ! »

ئەپەندىمنى باي سىناپ كۆرمەكچى بولۇپ، ئەپەندىم بار شەھەرگە سەپەر قىپتۇ. ئۇ شەھەرگە يېقىن قالغاندا، ئېتىزدا ئىشەك بىلەن سۆرەم قىلىۋاتقان ئەپەندىمنى ئۇچرىتىپتۇ.

— شەھىرىڭلاردا نەسىردىن ئەپەندىم دېگەن كىشى بار دەيدىغۇ، مەن شۇنى ئىزدەيتتىم، — دەپتۇ باي ئەپەندىمگە.

— نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم. باي مەقسىتىنى ئەپەندىمگە ئېيتىپتۇ. ئەپەندىم:

— مەن ئەپەندىمنىڭ قوشنىسى بولىمەن. ئەپەندىم راستىنلا چېچەن ئادەم، سىزنى ئالداپ كېتىدۇ، ئاۋارە بولماي قايتىپ كېتىڭ، — دەپتۇ.

— ياق، ئالدىيالمايدۇ، — دەپ يەنە قايىل بولماپتۇ باي.
— ئەپەندىم يوق يەردە يوغان سۆزلىمەك، ئۇ كەلسە، سىزنى مۇشۇ يەردىلا ئالداپ كېتىدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.
— ياق، ئالدىيالمايدۇ دېدىممۇ ئالدىيالمايدۇ.
— ئەمىسە مۇنداق بولسۇن، سىز مۇشۇ يەردە ئېشەك بىلەن سۆرەمگە قاراپ تۇرۇپ تۇرۇك، مەن قېچىرنىڭىزنى مىنىپ، بىردەمدىلا ئەپەندىمنى چاقىرىپ كېلىمەن، ئالدىيالامدۇ، ئالدىيالمامدۇ، ئاندىن كۆرىسىز.
باي ماقۇل بوپتۇ. ئەپەندىم قېچىرنى مىنىپ شەھەرگە چېپىپ كېتىپتۇ.
باي ئەپەندىمنى كەچكىچە ساقلاپتۇ، بىراق ھېچكىم كەلمەپتۇ. كەچ كىرگەندە، ئىلاجسىز ئەپەندىمنىڭ ئېشىكىنى مىنىپ شەھەرگە كىرىپتۇ.
باي ئەتىسى بازاردا ئۆزىنىڭ قېچىرىنى مىنىپ يۈرگەن ئەپەندىمنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە ئاچچىقلاپ:
— قانداق ئادەمسىز، تۇنۇگۈن كەچكىچە ساقلىتىپ، ئەپەندىمنى باشلاپ بارمىدىڭىزغۇ! بۇ قانداق ئالدامچىلىق! — دەپتۇ.
— ھەببەللى، مانا ئەمدى خالايىق ئالدىدا ئەپەندىمدىن ئالدانغانلىقىڭىزغا ئىقرار بولۇڭ! — دەپتۇ ئەپەندىم.

بىرلا سوئال

ئەپەندىم مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا، خەلپەت ئۇنىڭدىن ئىمتىھان قىلىپ سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، ساڭا قىيىن سوئالدىن بىرنى بېرەيمۇ يا ئاسان سوئالدىن ئىككىنىمۇ؟
— قىيىن سوئالدىن بىرنى بېرىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم.
— خوپ، ئۇنداق بولسا جاۋاب بەر، — دەپتۇ خەلپەت، — ئادەم قانداق پەيدا بولغان؟
— ئادەمنى ئانىسى تۇغقان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.
— ئۇنىڭدىن ئاۋۋالچۇ؟
— خەلپىتىم، بۇ ئەمدى ئىككىنچى سوئال بولۇپ كەتتى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

ھېچنېمە

ئەپەندىم بىر بېخىل ئادەم بىلەن سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇلار چۈشلۈكى ئەپەندىمنىڭ نېنى ۋە پىشۇرۇۋالغان تۇخۇمى بىلەن قورساق تويدۇرۇپتۇ. كەچتە بولسا، بېخىل كىشى بىر ئېرىق بويىغا بېرىپ ئەپەندىمدىن ئوغرىلىقچە، ئۆزىنىڭ پىشۇرغان گۆشىنى يېيىشكە باشلاپتۇ. ئەپەندىم تۇيۇقسىز ئۇستىگە بېرىپ قېلىپ سوراپتۇ:
— بۇرادەر، يەۋاتقىنىڭىز نېمە؟
— ھېچنېمە، — دەپتۇ بېخىل يەۋاتقان گۆشىنى دەررۇ تىقىشتۇرۇپ.
— ھېچنېمىڭىزنى چىقىرىڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ھېچنېمىڭىزنى بولسىمۇ تەڭ يەيلى!

قىيامەت قەرز

بىر سودىگەر يالغاندىن ھەق دەۋاسى قىلىپ ئەپەندىمنى قازىخانىغا ئاپىرىپتۇ ۋە «مېنىڭ گې-
پىمنى راست قىلىڭ» دېگەن مەنە بىلەن قازىغا پۇل شۇڭغۇتۇپتۇ. قازى سودىگەرگە يان بېسىپ
ئەپەندىمگە دەپتۇ:

— ئەپەندىم، بۇ كىشىنىڭ ھەققىنى تۆلەمسىز ياكى قىيامەت قەرز قىلامسىز؟

— تەقسىر، قىيامەتتىمۇ قازىلارغا تاپاۋەت، سودىگەرگە تۆھمەت كېرەك بولار، — دەپتۇ
ئەپەندىم قازىغا، — بوپتۇ، بۇ كىشىنىڭ ھەققى قىيامەت قەرز بولۇپ قېلىۋېرسۇن.

يېگەنگە يارىشا

ئەپەندىم مەھەللىگە مەزىن بولۇپ ئەزان ئېيتىۋاتسا، يولدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان بىرى:

— ئەپەندىم، ئەزانىنى قاتتىقراق ئېيتىڭ، مەھەللىنىڭ ھەممە يېرىگە ئاڭلانسۇن! — دەپ
ۋاقىراپتۇ.

ئەپەندىم ئەزاندىن توختاپ:

— ئەزانمۇ يېگەنگە يارىشا بولىدۇ - دە. ئەگەر سېنىڭ قورسىقىڭ تويۇپ يۇرگەن بولسا،
ئۆزۈڭ چىقىپ قاتتىق ئېيت! — دەپتۇ.

كىچىك قىيامەت ۋە چوڭ قىيامەت

كىشىلەر ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئەقىللىق ئادەمسىز، قېنى ئېيتىپ بېرىڭا، قىيامەت قاچان بولىدۇ؟

— خوتۇنۇم ئۆلگەندە كىچىك قىيامەت، ئۆزۈم ئۆلگەندە چوڭ قىيامەت بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

سورالمغان دەۋا

بىر ھۇنەرۋەن ئادەم ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

ــ ئەپەندىم، ھۇنەرۋەننىڭ كالىسى قازىنىڭ كالىسىنى ئۇسۇپ ئۆلتۈرگەن بولسا، بۇنداق دەۋانى قانداق بىر تەرەپ قىلىشىدۇ؟

ــ كالىنى تۆلىتىۋالىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ــ مۇبادا قازىنىڭ كالىسى ھۇنەرۋەننىڭ كالىسىنى ئۇسۇپ ئۆلتۈرسىچۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھۇنەرۋەن.

ــ ئۇنىسىنى بىلمەيمەن، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ تېخى جاھاندا بۇنداق دەۋا سورىلىپ باققىنى يوق.

بىرجىنى مىنگەشتۈرۈۋېلىش

بازار كۈنى ئەپەندىم ئېشىكىنى سېتىپ پىيادە كېتىپ بېرىپ، بازاردىن ئاتلىق قايتقان ئىمامنى ئۇچرىتىپتۇ.

ــ تەقسىر، پىيادە قالدىم، پەرىجەمنى ئېتىكىزنىڭ كەينىگە مىنگەشتۈرۈۋالسىڭىز، ــ دەپ ئىلتىماس قىپتۇ ئەپەندىم.

ــ بولىدۇ، ــ دەپتۇ ئىمام، ــ نەگىچە مىنگەشتۈرۈۋالىمەن؟

ــ بىزنىڭ يېزىغىچە.

ــ يېزىغا بارغاندا پەرىجىكىزنى كىمگە بېرىمەن؟

ــ ئەلۋەتتە ئۆزۈمگە بېرىسىز ـ دە.

ئىمام ھەيران بوپتۇ:

ــ سىز بارغۇچە ساقلاپ تۇرىمەنمۇ؟

ــ ياق، تەقسىر، پەرىجىنىڭ ئىچىدە ئۆزۈم بولغاندىن كېيىن، ئۆزۈمگىلا تاشلاپ كېتىسىز، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

خالىسىڭىز شاپىلاق يەڭ

ئەپەندىم بىرىنىڭ بېغىغا ئوغرىلىققا چۈشۈپتۇ ۋە شاخلىرىدا مەي بولۇپ پىشقان مېۋىلەرنى كۆرۈپ ئۆز ـ ئۆزىگە:

ــ ھە، ئەپەندىم، باغقا يالغۇز كىرىۋالدىڭىز، خالىسىڭىز ئالما يەڭ، خالىسىڭىز شاپتۇل، خالىسىڭىز ئۆرۈك يەڭ، خالىسىڭىز ئەينۈلا، ــ دەپ تۇرۇشىغا كەينىدىن باغۋەن كېلىپ بىر شاپىلاق ساپتۇ. ئەپەندىمۇ دەررۇ:

ــ خالىسىڭىز شاپىلاق يەڭ، ــ دەپ باغدىن قېچىپ چىقىپتۇ.

چىراغنى ئۆچۈر

بىر ئاخشىمى ئەپەندىم جامائەت بىلەن مەسچىتتە ئولتۇرسا، قوشنىسىنىڭ ئوغلى يۈگۈرۈپ كەپتۇ - دە:

— ئەپەندىم، خۇش خەۋەر، سۆيۈنچە بېرىڭ، ئايالىڭىز تۇغدى، — دەپتۇ. ئەپەندىم يېنىدىن يېرىم تەڭگە چىقىرىپ بېرىپتۇ.

بىر پەستىن كېيىن ئەپەندىمنىڭ ئوغلى كەپتۇ:

— دادا، ئاپام تۇغدى، سۆيۈنچە بەرا!

ئەپەندىم ئوغلىغىمۇ يېرىم تەڭگە بېرىپتۇ - دە:

— تاپقان - تەرگەن سۆيۈنچىگە كەتسە، بالىلارنى نېمە بىلەن باققۇلۇق، — دەپتۇ ئوغلىغا، — تېز بار - دە، چىراغنى ئۆچۈر، يورۇقنى كۆرۈپ كەينىدىن چىقىۋەرمىسۇن!

راست گەپ

پادىشاھ پۇقرالارنىڭ دەرد - ئەلىمىنى بىلمەك ئىستىكى بىلەن شەھەر ئارىلاپ ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ.

پادىشاھ ئەپەندىمگە دەپتۇ:

— ئاۋۋال مېنى يەر - زېمىنىڭىزغا باشلاپ بېرىڭ، ئۇنى بىر كۆرەي.

ئەپەندىم دەپتۇ:

— يەر - زېمىنىم غوجامنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كەتكەن.

— ئەمىسە ئاشلىقىڭىزنى كۆرسىتىڭ، — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئاشلىقىمنى پادىشاھىئالەمنىڭ ئوردىسىغا ئاپىرىپ بەرگەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— ئۆيىڭىزنىڭ تورۇسى قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— مىڭبېگى سېلىق ئۇچۇن بۇزۇپ ئەكەتكەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— ئەمىسە ئۆي بىساتىڭىز قېنى؟

— قازى بېگىمگە پارا ئۇچۇن بېرىۋەتكەن.

— بالىڭىز يوقمۇ؟

— ئوغلۇم بار ئىدى، يۈزبېگى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتتى، — دەپتۇ ئەپەندىم. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— ئەمىسە خوتۇنىڭىز چۇ؟ — دەپ سورىسا، ئەپەندىم:

— ئۆزلىرىنىڭ كۆزى چۇشۇپ قالمىدىكىن، دەپ يوشۇرۇپ قويدۇم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

پادىشاھ جان - پېنى چىقىپ ۋارقىراپتۇ:

— ئەخمەق! نېمانچە يالغان - ياۋداق گەپ قىلىسەن؟!

— راست گەپ، پادىشاھىئالەم، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئەگەر يالغان بولسا بۇنچىلىك ئاچچىقلىرى كەلمىگەن بولاتتى.

خورەككە ئامال

ئەپەندىم ئاغىنىسىنىڭكىگە مەشرەپكە بېرىپ قونۇپ قاپتۇ. ئاغىنىسى يوتقانغا كىرىپلا قاتقىق خورەك تارتىپ ئۇخلاپ كېتىپتۇ. ئەپەندىم خورەك دەستىدىن زادىلا ئۇخلىيالماپتۇ ـ دە، يېنىدا ياتقان ئاغىنىسىنىڭ بېشىنى تاتىلاشقا باشلاپتۇ. ئاغىنىسى ئويغىنىپ:

ـــ ئەپەندىم، نېمىشقا بېشىمنى تاتىلايسىز؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ بېشىم قىچىشىپ كەتتى، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ـــ قىچىشسا، ئۆزىڭىزنىڭ بېشىنى تاتىلىمامسىز!

ـــ كەچۈرۈڭ، قارائاغۇدا بايقىماق تەس ئىكەن، خورەك ئاداشتۇرۇۋەتتى، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم.

بىز ئىككى ئادەم

ئەپەندىم كېچىسى يالغۇز كېلىۋېتىپتىكەن، يىراقتىن ئىككى ـ ئۈچ ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنۈپتۇ، بۇلارنى ئوغرىمىكىن، دەپ ئويلاپ، تۇمىقىنى يول بويىدىكى تېرەكنىڭ پۈتىقىغا ئىلىپ-تۇ، ئاندىن ئۆزى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ۋاراقىراپتۇ:

ـــ بىز ئىككى ئادەم، قورقمىساڭ كېلىش!

گۆرى چوڭقۇر بولسۇن

شەھەرنىڭ بىر چوڭ ئەمەلدارى ئۆلۈپتۇ. ئەپەندىم پاتمىغە بېرىپ:

ـــ مەرھۇمنىڭ گۆرى چوڭقۇر بولسۇن، ـــ دەپ دۇئا قىپتۇ.

ـــ ئەپەندىم، بۇ قانداق دۇئا؟ جايى جەننەت بولسۇن دەڭ، ـــ دەپتۇ ھازىدارلارنىڭ بىرى.

ـــ رەھمەتلىك تىرىكلىكىدە بەكمۇ يۇقىرىغا يامىشىدىغان. ئۆلگەندىمۇ يۇقىرىغا يامىشىپ، گۆردىن چىقىۋېلىپ، جەننەتتىن قۇرۇق قالمىسۇن دەيمەن، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم.

قەرز بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن...

بىر كۈنى ئەپەندىم ئاشپۇزۇلغا كىرىپتۇ، ئۇ ئوخشىغان لەڭمەندىن بىر تەخسە يەپ، بىكار بولغان تەخسىنى كۆتۈرۈپ تالاغا مېڭىپتۇ. ئاشپۇزۇلنىڭ ئىگىسى:

ـــ ئەپەندىم، تەخسىنى نەگە ئاپىرىسىز؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم دەرھال:

ـــ قەرز بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن، تەخسىنى سېتىپ، يېگەن ئېشىمنىڭ پۇلىنى بېرەۋېتەي دەيمەن، ـــ دەپتۇ.

يۇزۇمنى كۆرسەتمەم

ئەپەندىم پادىشاھنى زادىلىق قىلغىنى ئۈچۈن، پادىشاھ ئاچچىقلاپ:

— ئوردىدىن يوقال! ئىككىنچى يۇزۈڭنى كۆرسەتكۈچى بولما! — دەپ ئەپەندىمنى ئوردىدىن قوغلاپتۇ.

بىر نەچچە كۈن ئۆتمەيلا پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باشقا بىر مەملىكەتتىن ئەلچىلەر كەپتۇ. پادىشاھ ئەلچىلەرنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىشكە قىينىلىپ، يەنە ئەپەندىمنى چاقىرتىپ كېلىشكە مەجبۇر بوپتۇ.

ئەپەندىم ئوردىغا كەينىچە مېڭىپ كىرىپ كەپتۇ. بۇ ھالنى كۆرگەن پادىشاھنىڭ تېخىمۇ غەزىپى ئۆرلەپ:

— ئەپەندىم، بۇ قانداق ھاياسىزلىق! ئالدىمغا كەينىچە كىرىشكە قانداق پېتىنىدىڭ؟! — دەپتۇ.

— بۇيرۇقلىرىغا بىنائەن، تەقسىر، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ئۆزلىرى يۇزۈڭنى كۆرسەتمە دېگەنىدىلە، شۇڭا يۇزۇمنى كۆرسەتمەي، ئارقامنى كۆرسىتىۋاتىمەن!

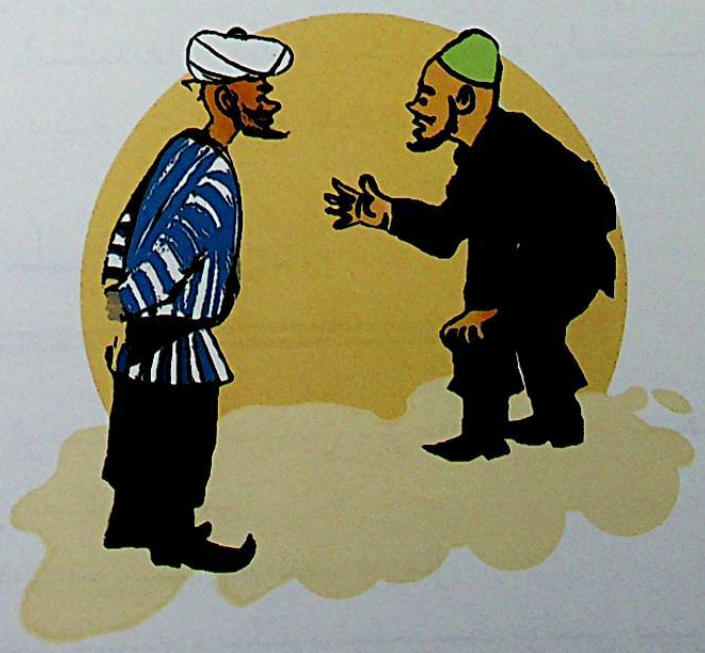
مېنىڭ ھېسابىمچە بولغاندا...

ئەپەندىم روزىنىڭ ھېسابىدىن ئاداشماسلىق ئۈچۈن ھەر كۈنى ئىپتاردىن كېيىن خالتىغا بىر تاش سېلىپ قويىدىكەن. ئەپەندىمنىڭ قىزى خالتىدىكى تاشلارنى كۆرۈپ، دادام ماڭا بەشتاش يىغىپ بېرىۋېتىپتۇ، دەپ ئويلاپ ئۆزى تاپقان تاشلارنىمۇ خالتىغا سېلىۋېرىپتۇ.

بىر كۈنى قوشنىسى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بۈگۈن روزىغا نەچچە بولدى؟

ئەپەندىم «ھازىر» دەپلا، ئۆيگە كىرىپ خالتىدىكى تاشلارنى ساناپتۇ. تاش بىر يۈز يەتمىش ئىككى چىقىپتۇ. ئەپەندىم دەرگۇمان بولۇپ، قوشنىسىغا:

— بۈگۈن روزىغا يەتمىش ئىككى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قوشنىسى ھەيران بولۇپ:

— ئەپەندىم، بۇ قانداق ھېساب، بىر ئاي دېگەن ئوتتۇز كۈن تۇرسا؟ — دەپتۇ.

— مەن تېخى ئىنساپ بىلەن ئېيتتىم، — دەپتۇ ئەپەندىم، — مېنىڭ ھېسابىمچە بولغاندا، خۇدانى بىر يۈز يەتمىش ئىككى روزىغا قەرزدار قىلمىز.

جاھاندا يوق كۈن

ئەپەندىم بويىاقچىلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەردە، ئۆزىنى چاقچاقچى ھېسابلاپ يۈرگەن بىر كىشى ئەپەندىمگە بىر ماتا ئەكېلىپ بېرىپ:

ــ ئەپەندىم، مۇشۇ ماتانى جاھاندا يوق بىر رەڭ بىلەن بويىاپ بېرىڭ، ــ دەپتۇ.

ــ «جاھاندا يوق رەڭ» دېگىنىڭىز نېمىسى؟ ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ قىزىلمۇ ئەمەس، قارىمۇ ئەمەس، كۆكمۇ ئەمەس، سېرىقمۇ ئەمەس، يېشىلمۇ ئەمەس، زەڭگەرمۇ ئەمەس، ئەيتاۋۇر، جاھاندا يوق رەڭ، ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

ــ بوپتۇ، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ دېگىنىڭىز بويىچە بويىاپ بېرەي.

ــ قاچان ئالىمەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھېلىقى كىشى.

ــ جاھاندا يوق بىر كۈنى، يەنى شەنبىمۇ، يەكشەنبىمۇ، دۈشەنبىمۇ، سەيشەنبىمۇ، چارشەنبىمۇ، پەيشەنبىمۇ، جۈمەمۇ ئەمەس، بىر كۈنى ئېلىڭ، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ساۋابلىق ئىش

بىر زالىم پادىشاھ ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

ــ ئەپەندىم، ئەقىللىق ئادەمسىز، ئەمدىكى ئۆمرۈمدە بىر ساۋابلىق ئىش قىلاي دەيمەن، يول كۆرسىتىڭا!

ــ تەقسىر، سىز ئۇچۇن ساۋابلىق ئىش قىلىشنىڭ بىردىنبىر يولى ــ كېچە ـ كۈندۈز ئۇيقۇدىن باش كۆتۈرمەسلىك، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ــ ئۇيقۇنىڭ نېمە ساۋابى بولسۇن؟ ــ دەپتۇ پادىشاھ ھەيران بولۇپ.

ــ زالىم شاھ بولغىنىدىن يوقى ساۋاب، جىنايەت ئۆتكۈزۈشتىن ئۇيقۇ ساۋاب، ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

تۆگلىشىپ كەتمەدۇ

ئەپەندىم بازارغا كىرىپ ئىشتان ئالماقچى بوپتۇ. بىر ئىشتاننى قولىغا ئېلىپ نەرخىنى پۇ ـ تۇشۇپ بولۇپ: «ئىشتىنىمغۇ خېلى يېڭى تۇرىدۇ، ئىشتاننىڭ ئورنىغا چاپان ئالايمىكىن» دەپ ئىشتاننى قايتۇرۇپ بېرىپ، چاپاندىن بىرنى ئالدۇرۇپتۇ. ئەپەندىم چاپاننى كىيىپ كۆرۈپ: «تازە ـ مۇ دەل ئىكەن، بەكمۇ ياراشتى» دېگىنىچە پۇل تۆلىمەيلا كېتىشكە تەمشىلىپتۇ. سودىگەر ئەپە ـ ندىمنى توختىتىپ:

ــ چاپاننىڭ پۇلىنى بەرمەمسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ھوي، ھېلىلا قايتۇرۇپ بەرگەن ئىشتاننىڭ پۇلى بىلەن تەڭلىشىپ كەتمەدۇ؟ ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ئەخمەق ئىكەنسەن

ئەپەندىمنىڭ ئوغلى چۈش كۆرۈپتۇ. ئەتىسى دادىسىغا:

— دادا، ئاخشام مەن بىر چۈش كۆرۈپتىمەن، چۈشۈمدە بىر ئاتقا مىنىپ چېپىپ كېتىپ بارغۇدەكمەن...، — دېيىشىگە، ئەپەندىم ئوغلىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپتۇ:

— ئەخمەق ئىكەنسەن، هامىنى مىنگەندىن كېيىن، بىراقلا دۇلدۇلغا مىنىپ ئۇچساڭ بولمامدۇا! — دەپتۇ.

شەيتاننىڭ ئۆزى

بىر كۈنى مەككار دەللال ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، سىزنىڭ شەيتان بىلەن بېرىش - كېلىشىڭىز بار دەپ ئاڭلىدىم، شەيتان قانداق بولىدىكەن؟

— شەيتاننى مەندىن سورىغۇچە، ئاخشاملىققا ئۆيگە بېرىپ ئەينەككە قارىسىڭىز، خۇددى شەيتاننىڭ ئۆزىنى كۆرىسىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەزرائىل قېرىپ كېتىدۇ

ناھايىتى كۆپ قەرزگە بوغۇلۇپ كەتكەن بىر كىشى ئەپەندىمگە هال - ئەهۋال ئېيتىپ:

— ئۇ دۇنياغا قەرز بىلەن كەتمەي دەيمەن، قەرزلىرىمنى تۆگىتىۋالغۇچە خۇدا ئۆمرۈمنى بەرسىكەن، — دەپتۇ. ئەپەندىم سۆھبەتدىشىنىڭ كۆڭلىنى ياساپ:

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، سىز قەرزلىرىڭىزنى تۆگەتكۈچە، ئەزرائىل قېرىپ كېتىپ جان ئېلىشقىمۇ ماغدۇرى يەتمەي قالىدۇ، — دەپتۇ.

قىيىن سوئال

پادىشاه ئوردىسىغا باشقا بىر مەملىكەتتىن كەلگەن ئۇچ سودىگەر پادىشاهقا هەربىرىنىڭ بىردىن قىيىن سوئالى بارلىقىنى بايان قىپتۇ. پادىشاه سوراشقا ئىجازەت بەرگەندىن كېيىن، ئۇلار سوئاللىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ، بىراق ئوردىدىكىلەردىن هېچكىم ئۇلارنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرەلمەپتۇ. ئوردىدىكىلەردىن بىرى نەسىردىن ئەپەندىمنى چاقىرتىپ كېلىش مەسلىھەتىنى بېرىپتۇ. پادىشاه ماقۇل بولۇپ ئەپەندىمنى چاقىرتىپتۇ. ئەپەندىم توپتوغرا پادىشاهنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئېشىكىدىن چۈشۈپتۇ - ده:

— خوش، پادىشاھىئالەم، بۇيرۇقلىرىغا بىنائەن كەلدىم، — دەپتۇ.
— ئەپەندىم، قېنى بۇ مېھمانلارنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىپ بېقىڭچۇ، — دەپتۇ پادىشاھ.
ئەپەندىم سودىگەرلەرگە قاراپ:
— قۇلىقىم سىلەردە، قېنى سوئالىڭلارنى بېرىڭلار، — دەپتۇ.
بىرىنچى سودىگەر سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، يەرنىڭ كىندىكى نەدە؟
ئەپەندىم تېنىمەي - تەمتىرىمەي قولىدىكى تاياق بىلەن كۆرسىتىپ تۇرۇپ:
— ئەنە، دەل ئاشۇ ئېشىكىمنىڭ ئوڭ پۇتى تۇرغان يەردە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.
— قانداق ئىسپاتىڭىز بار؟ — دەپتۇ سودىگەر.
— سىز ئاۋۋال ئۆلچەپ كۆرۈڭ، بىر غېرىچ كەم ياكى بىر غېرىچ ئارتۇق چىقسا، يەنە مەن بار، — دەپتۇ ئەپەندىم. سودىگەر گەپ - سۆز قىلالماپتۇ.
— ئاسماندىكى يۇلتۇزنىڭ سانى قانچە؟ — دەپ سوراپتۇ ئىككىنچى سودىگەر.
— ئېشىكىمنىڭ تۇكى قانچە بولسا، ئاسماندىكى يۇلتۇزنىڭ سانىمۇ شۇنچە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ئەگەر ئىشەنمىسىڭىز، ساناپ كۆرۈڭ، ئارتۇق - كەم چىقسا، مېنى ئىزدەڭ.
شۇنىڭ بىلەن ئىككىنچى سودىگەرمۇ جىم بوپتۇ. ئەپەندىم ئۈچىنچى سودىگەرگە مۇراجىئەت قىپتۇ. سودىگەر:
— مېنىڭ ساقلىلىم نەچچە تال؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئېشىكىمنىڭ قۇيرۇقىدىكى تۈك نەچچە بولسا، ساقلىڭىزمۇ شۇنچە تال، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم. سودىگەرنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:
— نېمە ئىسپاتىڭىز بار؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ساقلىڭىزنى بىر - بىردىن يۇلۇڭ، مەنمۇ ئېشىكىمنىڭ قۇيرۇقىنى يۇلىمەن. ئارتۇق - كەم بېرىگە ئۆزۈم كېپىل، — دەپتۇ ئەپەندىم. سودىگەر ساقلىنى سىلىغىنىچە گەپ قىلالماي قاپتۇ.

پادىشاھ ۋە يىپ

بىر ئەخمەق پادىشاھ چەت مەملىكەتتىن كەلگەن ئەلچىلەر ۋە ئالىملارنىڭ ئالدىدا كەلسە - كەل- مەس گەپلەرنى قىلىۋېرىپ، ۋەزىرلىرىنى، ئوردا ئەھلىنى بەكمۇ ئوسال قىپتۇ. ئۇلار بۇنداق شەرمەن- دىچىلىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئەپەندىمنى ئوردىغا چاقىرىپ، پادىشاھقا مەسلىھەتچى بولۇشنى تەك- لىپ قىپتۇ.

— مەسلىھەتچى بولسام بولاي، — دەپتۇ ئەپەندىم پادىشاھقا، — ئەمما، كۆرپىنىڭ تېگىدىن ئۆتكۈزۈپ پۈتكۈزگىلى بىر يىپ باغلايمەن - دە، بىر ئۇچىنى ئۆزۈم تۇتۇپ تۇرىمەن. توغرا گەپ قىلسا- كۈز، جىم تۇرىمەن، بولمىغۇر گەپ قىلسىكۈز، يىپنى تارتىپ قويىمەن، دەرھال جىم بولىسىز.

پادىشاھ ئەپەندىمنىڭ شەرتىگە ماقۇل بوپتۇ. يەنە چەت ئەلدىن ئەلچىلەر كەپتۇ. ئەلچىلەر ئوردىغا كىرىپ ئولتۇرۇشى بىلەنلا پادىشاھ ئۇلارغا سوئال بېرىپتۇ:

— مەملىكىتىڭلاردا ئىت، مۈشۈكلەر سېمىزمۇ؟

ئەپەندىم يىپنى تارتىپ قويۇپتىكەن، پادىشاھ جىم بوپتۇ. ئەپەندىم دەرھال پادىشاھنىڭ گېپىگە «مەنە» بېرىپتۇ:

— پادىشاھىمىز مەنىلىك گەپلەرنى قىلىدۇ. ئىت، مۈشۈكلەرنىڭ سېمىز بولۇشى ئۇلارنىڭ توقلۇقىدىن، خەلقنىڭ تىنچ - پاراۋان تۇرمۇش كەچۈرۈشىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ئەلچىلەر پادىشاھنىڭ مەنىلىك گەپلىرىگە قايىل بولۇپ تەزىم قىپتۇ. پادىشاھ ئەپەندىمگە ۋارقىراپتۇ:

— ئەخمەق مەسلىھەتچى ئىكەنسەن، شۇنچە مەنىلىك گەپنى قىلسام، يەنە نېمىشقا يىپنى تارتىسەن؟

ئۆزى چۈشۈپ كەتتى

ئەپەندىمنىڭ خوتۇنى ئۆلۈپ كېتىپ، باشقا بىر خوتۇنغا ئۆيلىنىپتۇ. بىر كۈنى خوتۇنى كارىۋاتتا يېتىپ بۇرۇنقى ئېرىنى ماختاشقا باشلاپتۇ. ئەپەندىم بۇنىڭغا جاۋابەن:

— مېنىڭمۇ مەرھۇمە ئايالىم بەك مۆمىن، ياخشى ئايال ئىدى، — دەپلا، خوتۇنىنى كارىۋات- تىن ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋېتىپتۇ. قولى قايرىلىپ كەتكەن خوتۇنى خاپا بولۇپ ئەپەندىم بىلەن ئۇرۇشۇپتۇ. بۇ جاڭجالنى ئاڭلاپ قوشنىلىرى كىرىپ ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، بىكاردىن - بىكار خوتۇنىڭىزنى كارىۋاتتىن نېمىشقا ئىتتىرىۋەتتىڭىز؟

— مەن ئىتتەرمىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — ئۆزى يىقىلىپ چۈشتى.

— قانداق يىقىلىپ چۈشتى؟ — دەپ سوراپتۇ قوشنىلىرى.

— ئەسلىدە بىر كارىۋاتتا بۇ ئىككىمىز ياتقانىدۇق. بىر پەس ياتقاندىن كېيىن ئارىمىزغا خو- تۇننىڭ رەھمەتلىك ئېرى كېلىپ ياتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭمۇ مەرھۇمە ئايالىم كېلىپ قو- شۇلدى - دە، كارىۋاتتا تۆت كىشى بولۇپ قالدۇق، شۇنىڭ بىلەن خوتۇنۇم كارىۋاتقا پاتماي يىقە- لىپ چۈشتى، — دەپتۇ ئەپەندىم خاتىرجەم ھالدا.

ئېشەكنىڭ ھاكىرىشى ئۈزەل

پادىشاھ شائىرلىققا ھەۋەس قىلىپ، كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەر بىلەن بىر شېئىر يېزىپ ئەپەندىمگە كۆرسىتىپتۇ. ئەپەندىم شېئىرنى ئوقۇپ كۆرۈپ:

ــ تەقسىر، شېئىر يېزىشنى شائىرلارغا قويۇپ، پادىشاھلىقىڭىزنى قىلىڭ، ــ دەپ مەسلـ-ھەت بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

ــ ئاپار بۇنى، ئېغىلغا باغلا، شېئىرنىڭ قەدىرىنى بىلمىگەن ئەخمەق ئېشەكنىڭ ھاكىرىشىنى ئاڭلىسۇن ! ــ دەپ بۇيرۇق قىپتۇ.

ئەپەندىم بىر ھەپتە ئېغىلغا باغلانغاندىن كېيىن، پادىشاھ ئەمدى بۇرنىغا سۇ كىرگەنـدۇ، بـۇ قېتىم شېئىرىمنى ماختىسا ئەجەب ئەمەس دەپ ئويلاپ، ئەپەندىمنى چاقىرتىپتۇ ۋە يېڭىدىن يازغان بىر شېئىرىنى ئۇنلۇك ئوقۇپ بېرىپتۇ.

ــ قانداق، ئەپەندىم، بۇنىسى ياقامدۇ؟

ئەپەندىم ئۇنچىقماستىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا سىرتقا مېڭىپتۇ. پادىشاھ ئەپەندىمنى توختىتىپ:

ــ قاياققا ماڭدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتىكەن، ئەپەندىم:

ــ ئېغىلغا، تەقسىر، ئېشەكنىڭ ھاكىرىشى ئەۋزەل ئىكەن، ــ دەپتۇ.

ئاۋارە بولۇپ يۈرمىسۇن

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرىپتۇ، لېكىن ئەپەندىمنىڭ ئۆيىدىن قولغا ئىلىـ-غۇدەك بىرنەرسە تاپالماي، قۇرۇق قول قايتىپ چىقىپ كېتىپ بارغىنىدا، ئەپەندىم كەينىدىن ۋارقىراپتۇ:

ــ بۇرادەر، ئىشىكنى زەنجىرلەپ قويۇڭ، يەنە باشقا ئوغرىلار كىرىپ ئاۋارە بولۇپ يۈرمىسۇن.

ئات مىنمۇ يەرگە ئۈردى

بىر ئولتۇرۇشتا ئات مىنىش توغرىسىدا پاراڭ بوپتۇ. نۆۋەتتى كەلگەندە ئەپەندىم دەپتۇ:

ــ بىر كۈنى ئابدۇغوپۇرباي يايلاقتىن ئەكەلگەن راسا سېمىز، ئاساۋ ئېتىنى ئوغلاققا سالماقچى بولدى، بىراق مەنمەن دېگەن ئوغلاقچىلاردىن بىرىمۇ ئاتنىڭ تىزگىنىنى قولىغا ئېلىپ مىنەلمىدى. ئۇلار پۇتىنى ئۈزەڭگىگە ئاپىرىشى بىلەنلا، ئات پۇشقۇرۇپ، ئۆرىدەپ، ئۇلارنى يەرگە ئۇردى. شۇنداق يامان ئات ئىكەن، ھەرقاندىقىنى ئۇستىگە مىندۈرمىدى. مەن ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ، ئاتنىڭ يېنىغا باردىم، ئاستا يالىسىنى تۇتۇپ، بىر سەكرەپلا ئۇستىگە چىقىۋېلىپ، بېشىنى قويۇۋەتتىم...

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ئابدۇغوپۇر باي كىرىپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئەپەندىم نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي:

ــ شۇنداق قىلىپ ئون قەدەم ماڭا ـ ماڭمايلا ئات مىنمۇ يەرگە ئۇردى ! ــ دەپتۇ.

سەنمۇ شۇكۇر قىل

ئەپەندىم بىر كۈنى ئېشىكىنى يوقىتىپ قويۇپ كەينى ـ كەينىدىن شۇكۇر دەپتۇ. خوتۇنى:
ــ هوي، ئېشەك يوقاتقان ئادەم پۇشايمان قىلماي، شۇكۇر قىلامدۇ؟ ــ دەپتۇ ئاچچىقلاپ.
ــ خۇدايىم بىر ساقلىدى دېگىنە، ئېشەكنىڭ ئۈستىدە ئۆزۈم بولسام، مېنىڭدىنمۇ ئايرىلىپ قالاتتىڭ، سەنمۇ شۇكۇر قىل! ــ دەپتۇ ئەپەندىم.

ئوغرىدىن ئۈمىد

بىر كېچىسى ئەپەندىمنى خوتۇنى ئويغىتىپتۇ:
ــ ئەپەندىم، تۇرۇڭ، ئۆيگە ئوغرى كىردى.
ــ مىدىر قىلماي جىم يېتىۋەر، ئوغرى هېچ نەرسە تاپالمىسا، بىزگە ئىچى ئاغرىپ بىرەر نەرسە تاشلاپ كېتەر، ــ دەپتۇ ئەپەندىم خوتۇنىغا.

دوستۇمنىڭ سانى

ئەپەندىم قازى بولۇپ ئولتۇرغان كۈنلىرىدە ئەپەندىمنىڭ ئۆيگە كېلىپ ـ كېتىپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان بولۇپ كېتىپتۇ. بىر كىشى ئەپەندىمدىن:

ــ ياۋاللا، ئەپەندىم، دوستلىرىڭىز نېمانچە كۆپ؟ كېلىپ ـ كېتىپ بارغان ئادەمنىڭ سانى يوققۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ قانچىلىك دوستۇم بارلىقىنى هازىر ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، ــ دەپتۇ ئەپەندىم، ــ دوستۇمنىڭ سانىنى مەن قازىلىقتىن چۈشكەندە سوراڭ.

ئىچىدە ماڭغان يامان

بىر كىشى ئەپەندىمدىن:
— ئەپەندىم، جىنازىنىڭ ئالدىدا ماڭغان ياخشىمۇ، ئارقىسىدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئارقىسىدا ماڭساڭمۇ، ئالدىدا ماڭساڭمۇ ئوخشاش، ئىچىدە ماڭغان يامان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئۇيقۇم قاتتىق

ئەپەندىم مەدرىسىدە ئوقۇۋاتقان كۈنلەردە بىر سودىگەر ئۇنىڭغا ئون سوم پۇل بېرىپ:
— سەپەرگە چىقماقچىدىم، سەپىرىمنىڭ خەتەرسىز بولۇشى ئۈچۈن بەش ۋاخ ناماز ئىگىزدا دۇئا قىلىپ تۇرۇڭ ! — دەپتۇ.
ئەپەندىم ئون سومنىڭ تۆت سومىنى دەررۇ سودىگەرگە قايتۇرۇپ بېرىپتۇ ـ دە:
— تەقسىر، كەچۈرسىلە، ئۇيقۇم قاتتىق ئادەمەن، بامدادتا ئۇلگۈرەلمەيمەن، خۇپتەنگىچە يېتىپ قالىمەن. ئىككى ۋاخ نامازدىكى دۇئانىڭ پۇلىنى ئۆزلىرى ئالسىلا، — دەپتۇ.

قۇرئان

ئەپەندىمنىڭ پۇل سېلىپ يۈرگەن ساندۇقچىسىنى ئوغرى ئەكېتىپتۇ. بۇ ئەھۋالدىن ئەپەندىم پەرىشان بولۇپ يۈرسە قوشنىسى كىرىپ:
— ساندۇقچىڭىزغا قۇرئاندىن بىرەر ئايەت يازدۇرۇپ قويسىڭىز، ئوغرىنىڭ قولى تېترەپ ئالالمايتتى، — دەپتۇ.
— بىرەر ئايەت دېگىنىڭىز نېمىسى، ساندۇقنىڭ ئىچىدە قۇرئانىنىڭ ئۆزى بار ئىدى، — دەپتۇ ئەپەندىم.

تەسەللىگە جاۋاب

ئەپەندىم ئېشىكى ئۆلۈپ كەتكەچكە، بەكمۇ ھەسرەت چېكىپتۇ. قوشنىلاردىن بىرى ئەپەندىمگە تەسەللى بېرىپ:
— قويۇڭ، ئەپەندىم، كۆپ ھەسرەت چەكمەڭ، ئېشەكنى ئالغان خۇدا يەنە بىر ئېشەك بېرەر، — دەپتىكەن، ئەپەندىم:
— ھەي بۇرادەر، مەن بىلمىدىغان خۇدا شۇ بولسا، بەش تىللاسىز ئېشەك بەرمەيدۇ، — دەپتۇ.

مەسچىتنى كۆچۈرۈپ كېتىش

بىر كۈنى ئىمام كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان ئەپەندىمگە كايىپتۇ:

— ھەي، بىناماز، بۇنىڭدىن كېيىن نامازغا كەلمىسەڭ، يېزىدىن كۆچۈپ كەت!

— تەقسىر، ئۆزۈم يالغۇز نەگە بېرىپ يېڭى يېزا قۇرىمەن؟ ياخشىسى، نامازخانلىرىڭىز بىلەن مەسچىتنى كۆچۈرۈپ كېتىڭ.

لايقا لاپ...

ئۇرۇشتىن قايتقان سەركەردىلەر پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ ھەركىم ئۆزىنىڭ باتۇرلۇقى ھەققىدە لاپ ئۇرۇشۇپتۇ. بىر ماختانچاق سەركەردە:

— ئۇرۇش شۇنداق قاتتىق بولدىكى، ئوق خۇددى يامغۇردەك يېغىۋاتاتتى. مەن دۇشمەن بىلەن ئا-رىلىشىپ كېتىپ قىلىچ ئاستىدا قالدىم. كاللام ئۇزۇلۇپ بوينۇمنىڭ تېرىسىگە ئىلىنىپ قاپتۇ...— دەپتۇ.

پاراڭدا ئەپەندىمۇ بار ئىكەن. ئەپەندىمۇ قاتاردىن قالغۇسى كەلمەي:

— راست ئېيتىسىز، ئۇرۇشتا ئادەم قىزىپ كەتكەندىن كېيىن ھېچنېمىنى تۇيماس، بىلمەس بولۇپ قالىدىكەن. سىزنىڭ بېشىڭىز بوينىڭىزنىڭ تېرىسىگە ئىلىنىپ قاپتۇ، مېنىڭ بېشىم يەل-كەمدىن چۈشۈپ ئوچ - تۆت قېتىم دومىلاپ كەتكىنىنىمۇ سەزمەي ئۇرۇشۇۋەردىم، — دەپتۇ.

ئۇستا ئوسۇل

ئەپەندىم تېۋىپلىق قىلىپ يۈرگەندە، ئۇنىڭ ئالدىغا سېمىزلىكتىن ماڭالماس بولۇپ قالغان بىر كىشى كېلىپ:

— نەچچە ئالسىڭىز ئېلىڭ، مېنىڭ كېسىلىمنى بىر ساقايتىڭ. ئون قەدەم يول ماڭسامىلا، يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ، دېمىم سىقىلىپ كېتىدۇ، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

ئەپەندىم كېسەلنى كۆرگەندىن كېيىن:

— يۈرىكىڭىزنى ماي قاپلاپ كېتىپتۇ، بۇنىڭغا چارە يوق، كۆپ بولسا يېرىم ئاي، بولمىسا ئون كۈندە ئۆلىسىز، — دەپتۇ.

سېمىز ئادەم قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، غەم - غۇسسىگە چۆكۈپ يا گېلىدىن تاماق ئۆتمەي-تۇ، يا ئۇيقۇسى كەلمەپتۇ، ئون بەش كۈن دېگەندە، ئورۇقلاپ قورايدەك بولۇپ قاپتۇ، لېكىن ئۆلمەپتۇ.

ئۇ ئەپەندىمنىڭ قېشىغا كېلىپ كايىشقا باشلاپتۇ:

— قانداق تېۋىپسىز؟ يالغان گەپنى قىلىپ كىشىنى شۇنچىمۇ ئەنسىرىتەمسىز؟ قېنى ئۆلگىنىم؟

— ئەمدى ساقىيىپسىز، — دەپتۇ ئەپەندىم، — قېنى، تېۋىپلىق ھەققىنى تۆلەڭ!

موزاينىڭ ئەھۋالى

ئەپەندىم مەدرىسىدە ئەرەبچە ئوقۇپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە خەلپەت ئىمتىھان ئاپتۇ:

— ئەپەندىم، موزاينى ئەرەبچە نېمە دەيدۇ؟

— ئەرەبلەر موزاي كالا بولغۇچە سەۋر قىلىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — موزاي كالا بولغاندىن كېيىن، ئۇنى بەقەر دەيدۇ.

مېنىڭچە بولسا...

ئەپەندىم ساتىراشلىق قىلىۋاتقان كۈنلەردە، خەسىسلىكتە نامى چىققان بىر چوڭ ئاخۇن دائىم ئەپەندىمگە چاچ ئالدۇرىدىكەن، بىراق ھەق بەرمەستىن: «ئۆمرىڭىزگە دۇئا قىلىپ قويىمەن» دەپ چىقىپ كېتىدىكەن.

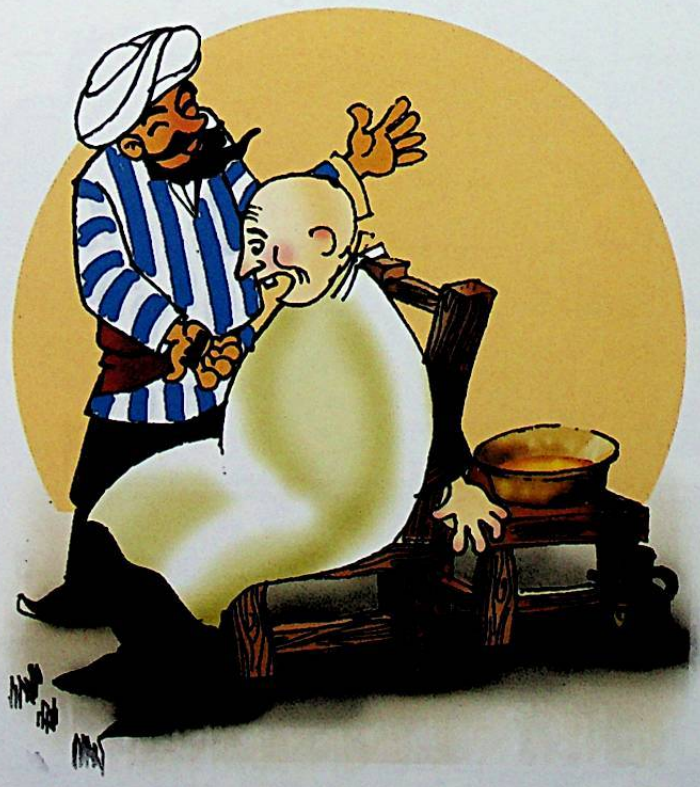
بىر كۈنى ئەپەندىم ئاخۇنۇمنىڭ چېچىنى ئېلىپ بولۇپ ساقال ـ بۇرۇتىنى ياساشقا باشلىغاندا:

— ئاخۇنۇم، بۇرۇت لازىمۇ، يوق؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەلۋەتتە، لازىم، — دەپتۇ ئاخۇنۇم. ئەپەندىم ئاخۇنۇمنىڭ بۇرۇتىنى قىرقىۋاپ-تۇ ـ دە، قولىغا بېرىپ:

— كېرەك بولسا مانا بۇرۇتلىرى! — دەپتۇ. ئارقىدىن يەنە:

— تەقسىر، ساقاللىرىچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئەپەندىم. ھودۇقۇپ قالغان ئاخۇنۇم:

— يوقسۇ، ساقلىم كېرەك ئەمەس، كېرەك ئەمەس! — دەپتۇ. ئەپەندىم ئاخۇنۇمنىڭ ساقلىنى ئۇستىرا بىلەن ئىككى سېرىپلا ئېلىۋېتىپ:

— كېرەك بولمىسا، سۈپۈرۈلۈپ كېتەر، — دەپ يەرگە تاشلاپتۇ.

ئاخۇنۇمنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئەپەندىمنى كايىشقا باشلاپتۇ.

— خاپا بولمىسىلا، تەقسىر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئۆزلىرىنىڭ دېگىنى بويىچە ئىش قىلدىم. مېنىڭچە بولسا، چاچلىرىنى-مۇ ئالمىغان بولاتتىم. ئەمدى ساقال ـ بۇ-رۇتسىز دۇئا ئانچە ئۆتىمەيدۇ، باشقا ساتىراشقا بارسىلا!

ئالاقسى بار گەپ

بىر كۈنى ئەپەندىم بىر باغقا چۈشۈپ مېۋىلەرنى راسا يەۋاتقىنىدا، باغنىڭ ئىگىسى كىرىپ قېلىپ:
— ئەپەندىم، نېمىشقا باغقا ئوغرىلىققا چۈشتىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.
— سەن نېمىشقا خوتۇنۇڭغا كالاچ ئېلىپ بەرمەيسەن؟ — دەپتۇ ئەپەندىم جاۋابەن.
— ھوي، بۇ گەپنىڭ ئوغرىلىق بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟ — دەپتۇ باغۋەن ھەيران بولۇپ.
— ئالاقىسى بار گەپنى تاپالمىسام، قانداق قىلىمەن ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

كالاچنىڭ مىجەزى

ئەپەندىم بىر تويغا بارغاندا، كالىچنى يېشىپتۇ ـ دە، قولتۇقىغا قىسىپ تۆرگە چىقىپتۇ. مېھمانلاردىن بىرى:
— ئەپەندىم، كالاچنى تالاغا قويسىڭىزمۇ بولاتتى، — دەپتۇ.
— بۇرادەر، كالىچىمنىڭ مىجەزى يامان، كىم يۇر دېسە، ئىگىسىنى تاشلاپ كېتىۋېرىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

سىز ئەخمەق

بىر كۈنى ئەپەندىم قازىنى «ئەخمەق» دەپتىكەن، قازى پادىشاھقا ئەرز قىپتۇ.
پادىشاھ ئەپەندىمنى چاقىرتىپ ئەكېلىپ ئاچچىق بىلەن:
— قازىمىزدىن كەچۈرۈم سوراڭ، سىز ئەخمەق ئادەم ئەمەسسىز دەڭ، بولمىسا جازاغا بۇيرۇيمەن، — دەپتۇ.
ئەپەندىم ئورنىدىن تۇرۇپ قازىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ـ دە:
— سىز ئەخمەق، ئادەم ئەمەسسىز! — دەپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئەپەندىمنى كەچۈرۈم قىپتۇ.

تېتىمايى ساقلىدىم

ئەپەندىمنىڭ بىر تونۇشى سوراپتۇ:
— ئەپەندىم، سىزدە قىرىق يىللىق مۇسەللەس بار دەپ ئاڭلايمىز، قانداق ساقلىدىڭىز؟ قېنى بىر تېتىپ باقايلى.
— تېتىپ باقايلى دېگەنلەرگە تېتىمايى ساقلىدىم، بولمىسا مۇسەللەسنى قىرىق يىل ئەمەس، قىرىق كۈنمۇ ساقلىغىلى بولمايدۇ ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئەمدى جىم ياتىمەن

ئەپەندىم كىچىسى قەبرىستانلىق يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارسا، ئالدىدىن بىر مۇنچە ئاتلىق كىشىلەر چىقىپ قاپتۇ. ئەپەندىم بۇلارنى ئوغرىمىكىن دەپ ئويلاپ، دەررۇ قەبرىستانلىقتىكى بىر ئوچۇق گۆرگە يوشۇرۇنۇپتۇ. ئاتلىقلار ئەپەندىمنى كۆرۈپ قېلىپ، گۆرنىڭ ئالدىغا كېلىپ ۋارقىراپتۇ:

— كىمسەن ؟ بۇياققا چىق !

— ئۆلۈكمەن، ئارامخۇدا ياتقىلى قويمۇڭلار، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— ئۆلۈك بولساڭ، تالادا نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟

— سايامەت قىلىپ يۈرگەنىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— ئۆلۈكمۇ سايامەت قىلامدىكەن؟

— كەچۈرگەيسىلەر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — سايامەت قىلىپ خاتالىشىپتىمەن، ئەمدى جىم ياتىمەن.

ئەگەر پول چىقىپ قالسا...

چوڭ بىر دەرەخنىڭ يېنىدا ئويناۋاتقان بىر توپ بالىلار يولدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارغان ئەپەندىنى ئالداپ كەشىسىنى ئېلىپ قاچماقچى بولۇشۇپتۇ.

— ئەپەندىم، مۇشۇ دەرەخنىڭ ئۈستىدە قاغىنىڭ بالىسى بار ئىكەن، ھېچقايسىمىز چىقالمىدۇق، شۇنى بىر ئېلىپ بەرسىڭىزكەن، — دەپتۇ بالىلار.

ئەپەندىم ماقۇل بولۇپ، كەشىسىنى سېلىپ پوتىسىغا قىستۇرۇپتۇ ـ دە، دەرەخكە يامىشىپتۇ.

بالىلار:

— ئەپەندىم، دەرەخنىڭ ئۈستىدە كەشىنىڭ نېمە ھاجىتى، كەشىڭنى قويۇپ قويۇڭ، ساقلاپ بېرىمىز، — دەپتۇ.

— دەرەخنىڭ ئۈستىدىن يول چىقىپ قالسا، چۈشۈپ ئاۋارە بولغۇچە، شۇ ياقتىنلا ئۆيۈمگە كېتىۋالارمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم.

نامىزىڭلار راۋا ئەمەس

ئەپەندىم تەكلىپ بويىچە يىراق بىر مەسچىتكە بىر ئاي ئىمامىلىق قىپتۇ. ئاخىردا جامائەت ئەپەندىمگە ھېچنېمە بەرمەستىن قۇرۇق قول قايتۇرۇپتۇ. ئەپەندىمنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، ئۆزىتىپ چىققان جامائەتكە دەپتۇ:

— سىلەرنىڭ قۇرۇق قول قايتۇرۇشىڭلارنى بىلگەنىدىم، شۇڭا بىر ئاي تەرەتسىز ئىمامىلىق قىلدىم، ئوقۇغان نامىزىڭلار راۋا ئەمەس!

سىر ساقلىماق تەس

ئەپەندىمدىن بىر كىشى سوراپتۇ:

— بۇ شەھەردىن ئوبدان سىر ساقلايدىغان بىرىنى تاپقىلى بولارمۇ؟

— شەھرىمىزدە يامغۇر كۆپ ياغىدۇ، سىرلارنى يۇيۇپ كەتمىسمۇ، ئۆڭدۇرۇۋېتىدۇ، شۇڭا شەھرىمىزدە سىر ساقلىماق تەس، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

سەكسەن بۆرە

بىر كۈنى ئەپەندىم بازاردىكى بىكارچىلارنىڭ سۆھبىتىگە قېتىلىپ قاپتۇ. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرى كۆرگەن ياكى ئاڭلىغان ئاجايىپ ـ غارايىپلاردىن پو ئېتىشقا باشلاپتۇ. ئەپەندىمۇ جىم ئولتۇرغۇسى كەلمەي سۆز باشلاپتۇ:

— ئاخشام مەنمۇ قالتىس بىر ئىش كۆردۈم، ئېتىزدىن قايتىپ كېلىۋاتسام، جۈمە بايىنىڭ قوناقلىقىدا سەكسەن بۆرە يۇرۇپتۇ...

— قويۇڭ، ئەپەندىم، سەكسەن بۆرە دېگەن قوناقلىقنى چەيلەپ تۈگەتمەمدۇ! — دەپتۇ ئولتۇرغانلارنىڭ بىرى.

— توختاپ تۇر، سەكسەن بولمىسمۇ قىرىقچە بار... قىرىق بۆرە بىر بولۇپ...

— ھەي، قىرىق بۆرىمۇ بىللە يۈرگەن نەدە بار؟

— ئەزمە ئادەم ئىكەنسىلەر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — قىرىققا ئىشەنمىسەڭلار، يىگىرمە بۆرىگىنۇ ئىشىنەرسىلەر، قوناقلىقتىكى بۆرە جەزمەن يىگىرمە چىقىدۇ...

ئاڭلىغۇچىلار يەنە ئەپەندىمنىڭ گېپىنى بۆلۈپتۇ:

— بۆرە دېگەن تاغدا بولماي، قوناقلىقتا نېمىش قىلسۇن!

— ئىشەنسەڭ ئىشەن، ئىشەنمىسەڭ قوي! — دەپتۇ ئەپەندىم ئاچچىقى بىلەن، — ئەيتاۋۇر، قوناقلىقتىن شالدىرلىغان ئاۋاز چىقانىدى، بۆرە بولمىسا ئىتتۇر....

بۆدۇنە

قەھەتچىلىك يىلى ئەپەندىم ئاشلىقتىن قىسىلىپ بىر باينىڭ ئاشلىق سېتىۋالغا ئوغرىلىققا كىرىپتۇ. ئەپەندىم تاغارغا ئاشلىق قاچىلاۋاتقانلىقىنى ئۇستىگە باي كىرىپ قېلىپ:

— كىمسەن؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— بۆدۇنە ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

— بۆدۇنە بولسا، بېدىلىككە بارماي، بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرسەن؟

— بۆدۇنىنىڭ ئۆيى يوق، نەگە بارسا ۋېتىۋالداق، ۋېتىۋالداق، ۋېتىۋالداق...، — دەپ سايراشقا باشلاپتۇ ئەپەندىم.

ئېت بولغان بولسا...

شەھەر ھاكىمى ئەپەندىمنى چاقىرتىپ سوراق قىپتۇ:

— ئەپەندىم، سىز مېنىڭ مىرشەپمىنى نېمە ئۈچۈن ئېت دەپ ھاقارەت قىلىسىز؟

— يوقسۇ، تەقسىر، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئېت ئەمەس دېگەندۇرمەن، ئەگەر مىرشەپنىڭ ئېت بولغان بولسا، بۇ چاغقىچە ئۆزىنىڭزنىمۇ تالىۋەتكەن بولار ئىدى، ئەمما يۈز ـ كۆزىنىڭز ساق تۇرمامدۇ!

قوي يېمەيدىغان بۆرە

بىر قويچى ئەپەندىمدىن سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئۇزۇن يىلدىن بېرى قوي باقمەن، بۆرىنىڭ دەستىدىن جاق تويدۇم، دۇنيادا قوي يېمەيدىغان بۆرە بارمىدۇ؟

— بار، — دەپتۇ ئەپەندىم.

— قانداق بۆرە ئۇ قوي يېمەيدىغان؟

— ئۆلگەن بۆرە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

خەسىنىڭ كارامىتى

بىر خەسىس ئادەم ئەپەندىمنى كۆرسىلا: «بۇرادەر، بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ بېرەر - يېرىم-ەدەم ئولتۇرۇپ كېلەيمۇ دېمەيسىز» دەپ رەنجىيدىكەن. بىر كۈنى ئەپەندىم شۇ خەسىنىڭ كارامىتىنى بىر كۆرەي، دەپ ئۇنىڭ ئۆيىگە مېڭىپتۇ. ئەپەندىمنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى دېرىزىدىن كۆرۈپ ئولتۇرغان خەسىس خوتۇنىغا:

— ئەپەندىم بىزنىڭكىگە كېلىۋاتىدۇ، چىقىپ مېنى يوق دەپ قوي، — دەپتۇ.

ئەپەندىم ئىشىكنى تاقىلدىتىشىغا خەسىنىڭ خوتۇنى چىقىپ:

— بالىلارنىڭ دادىسى بازارغا كەتكەنىدى، — دەپتۇ.

— ئېرىڭىزگە ئېيتىپ قويۇڭ، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بۇنىڭدىن كېيىن بازارغا بارسا، كالىسىنى دېرىزىگە قويۇپ كەتمىسۇن.

گۇۋاھلىق بېرىش

شەھەر قازىسى دەۋا ئىشلىرىنى دائىم يالغان گۇۋاھلىق بەرگۈچىلەرگە تاپىنىپ ئېلىپ باراتتى. ئەپەندىم كەمبەغەل بىر كىشىنىڭ دەۋاسىغا گۇۋاھلىق بېرىش ئۈچۈن قازىخانىغا كەپتۇ. قازى ئەپەندىمنىڭ راستگۈيلۇقىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئۇنى گۇۋاھلىقتىن ئۆتكۈزمەسلىككە ئامال ئىزدەپتۇ. ئاۋۋال ئۇ:

— گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈش ئۈچۈن ئەھلى مۇسۇلمان بولۇش لازىم، قۇرئان ئايەتلىرىنى يادا بىلمەك شەرتتۇر، — دەپتۇ.

ئەپەندىم قازى سورىغان ئايەتلەرنى تولۇق ئوقۇپ بېرىپتۇ. كېيىن قازى ئۆلۈكنى غۇسلى قىلغاندا ئوقۇيدىغان ئايەتنىمۇ سوراپتۇ. ئەپەندىم ئۇنىمۇ ياد ئوقۇپ بېرىپتۇ.

— بۇلار تېخى كۆپايە قىلمايدۇ، — دەپتۇ قازى، — ئۆلۈكنى يەرلىككە قويغاندا ئوقۇيدىغان تەلقىننى بىلەمسىز؟

— ئۇنىمۇ بىلىمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — بەختلىك بەندە ئىكەنسەن، قازىنىڭ ئالدىدا يالغان گۇۋاھلىق بېرىشتىن ئۆلۈپ قۇتۇلدۇڭ دەيمەن، خالاس.

ئاغىنەم بولغىنىڭ ئۈچۈن

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ بىر ئاغىنىسى ئۇنىڭدىن پۇل قەرز سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، ئاغىنەم سىز، خىجىل بولۇپ قالدىم، پۇلىڭىز بولسا بېرىپ تۇرسىڭىز.

— پۇل بېرەلمەيمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئاغىنەم بولغىنىڭ ئۈچۈن قانچە سورىساڭ مەن ۋەدە بېرەي.

سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسام...

قورسىقى ئاچقان ئەپەندىم بازار ئايلىنىپ، تۇخۇم، ياغ ۋە شېكەر سېتىپ ئولتۇرغان بىر دۇكاندارىدىن سوراپتۇ:

— بۇ نەرسىلەر ئۆزىڭىزنىڭمۇ؟

— شۇنداق، — دەپتۇ دۇكاندار.

— بۇلارنى نېمە قىلىسىز؟

— ساتىمەن.

— ھەي ئىسىت، — دەپتۇ ئەپەندىم، — سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسام، ئۆيۈمگە ئاپىرىپ تۇخۇم پوشكال سالاتتىم ـ دە، ئۇستىگە شېكەر سېپىپ، مەززە قىلىپ يەيتتىم.

ئېشىكىڭ بولسا ھۇرۇن...

ئەپەندىمنىڭ ئېشىكى ناھايىتى قاشاڭ ئىكەن. بىر كۈنى ئېشەك مىنىپ كېتىپ بارسا، قوشنىسى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، سەپەر قاياققا؟

— جۇمە نامىزىغا.

— ھوي، بۇگۈن پەيشەنبىغۇ؟

— ئۇغۇ شۇنداق، بىراق ئېشىكىمنىڭ مېڭىشى مۇشۇ بولسا، جۇمەگىمۇ كېچىكىدىغان ئوخشايمەن، — دەپتۇ ئەپەندىم، — ئېشىكىڭ بولسا ھۇرۇن، ھەر ئىشنى باشلا بۇرۇن، دېگەن شۇ ـ دە!

قولۇاق سەيلىسى

بىر كۈنى شەھەر بېگى ئەپەندىمگە ئۆزىنى قولۇاقتا سەيلە قىلدۇرۇشنى ئىلتىماس قىپتۇ. ئەپەندىم ماقۇل بولۇپ بەگنى قولۇاققا سېلىپ دەريادىن ئۆتمەكچى بوپتۇ. دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، قولۇاق داۋالغۇپ كېتىپتىكەن، بەگ قورقۇپ:

— ئەپەندىم، قولۇاققا چۈشۈپ باقمىغانسىدىم، يۈرىكىم ئېغىپ كېتىپ بارىدۇ، بىر ئامال قىلىڭچۇ، — دەپتۇ. ئەپەندىم «خوپ» دەپتۇ - دە، بەگنىڭ بېشىدىن تۇتۇپ سۇغا پاتۇرۇپتۇ، كەيىنىدىن تارتىۋېلىپ يەنە پاتۇرۇپتۇ، ئىككى - ئۈچ قېتىم مۇشۇنداق قىلغاندىن كېيىن بەگنى سۇدىن چىقىرىپ قولۇاققا ئولتۇرغۇزۇپتۇ - دە:

— بېگىم، ئەمدى قورقۇۋاتامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، — دەپتۇ بەگ، — ئەمدى يۈرىكىم ئورنىغا چۈشتى.

— شۇنداق، — دەپتۇ ئەپەندىم، — سۇغا چۆكۈپ باقمىغان ئادەم قولۇاقنىڭ قەدىرىنى بىلمەيدۇ.

سىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈش

بىر كۈنى ئەپەندىمدىن كىشىلەر سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، قوي قۇربانلىق قىلغانلار قىيامەتتە سىرات كۆۋرۈكىدىن قويغا مىنىپ ئۆتىدۇ، دېيىشىدۇ. قويغا كۈچى يەتمەي، زىغىر يېغىدا ياغ پۇراتقانلار قانداق ئۆتىدۇ؟

— جۇۋازچىنى مىنىپ ئۆتىدۇ، — دەپتۇ ئەپەندىم.

سەللىمازا ساقىيىسىز

ئەپەندىمدىن بىر كىشى سوراپتۇ:

— ئەپەندىم، كۆزۈم ئاغرىپ قالدى، نېمە دورا قىلسام بولار؟

— مەن چىشىم ئاغرىغاندا تارتقۇزۇۋېتىپ قۇتۇلغان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم، — كۆزىڭىزنىمۇ تارتقۇزۇۋەتسىڭىز، سەللىمازا ساقىيىسىز.

ئەركەكزەدەك بېلىق

ئەپەندىم بىر كۈنى پادىشاھقا بېلىق سوۋغا قىپتۇ. پادىشاھ خۇشال بولۇپ بىر تىللا ھەدىيە بېرىپتۇ. بۇنىڭغا ۋەزىرى نارازى بولۇپ:

— تەقسىر، بىر بېلىق ئۈچۈن بىر تىللادىن ھەدىيە بەرسىڭىز، خەزىنە قۇرۇپ قالىدۇ، تىللانى

قايتۇرۇۋېلىڭ، — دەپتۇ. پادىشاھ تەڭلىكتە قېلىپ:

— تىللانى قايتۇرۇۋالغان بىلەن يۈزىمىز كېتىپ قالامدىكىن، — دەپتۇ.

— بۇنىڭ يولى ئاسان، — دەپتۇ ۋەزىر يول كۆرسىتىپ، — ئەپەندىمنى چاقىرتىپ، «بىلىڭىز ئەركەكمۇ، چىشمۇ؟» دەپ سورايسىز. «ئەركەك» دېسە، «ماڭا چىشى بېلىق كېرەك ئىدى» دەيسىز، ئەگەر «چىشى» دېسە، «ئەركەك بېلىق كېرەك ئىدى» دەيسىز، شۇنداق قىلىپ، بېلىقنى بېرىۋېتىسىز - دە، تىللانى قايتۇرۇۋالسىز.

پادىشاھ ئەپەندىمنى چاقىرتىپ كېلىپ:

— ئەكەلگەن بېلىقىڭىز ئەركەكمۇ، چىشمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەپەندىم پادىشاھنىڭ نىيىتىنى بايقاپ:

— ئەركەكزەدەك ئىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەپەندىمنىڭ جاۋابى ئالدىدا پادىشاھمۇ، ۋەزىرمۇ ئىلاجسىز قاپتۇ.

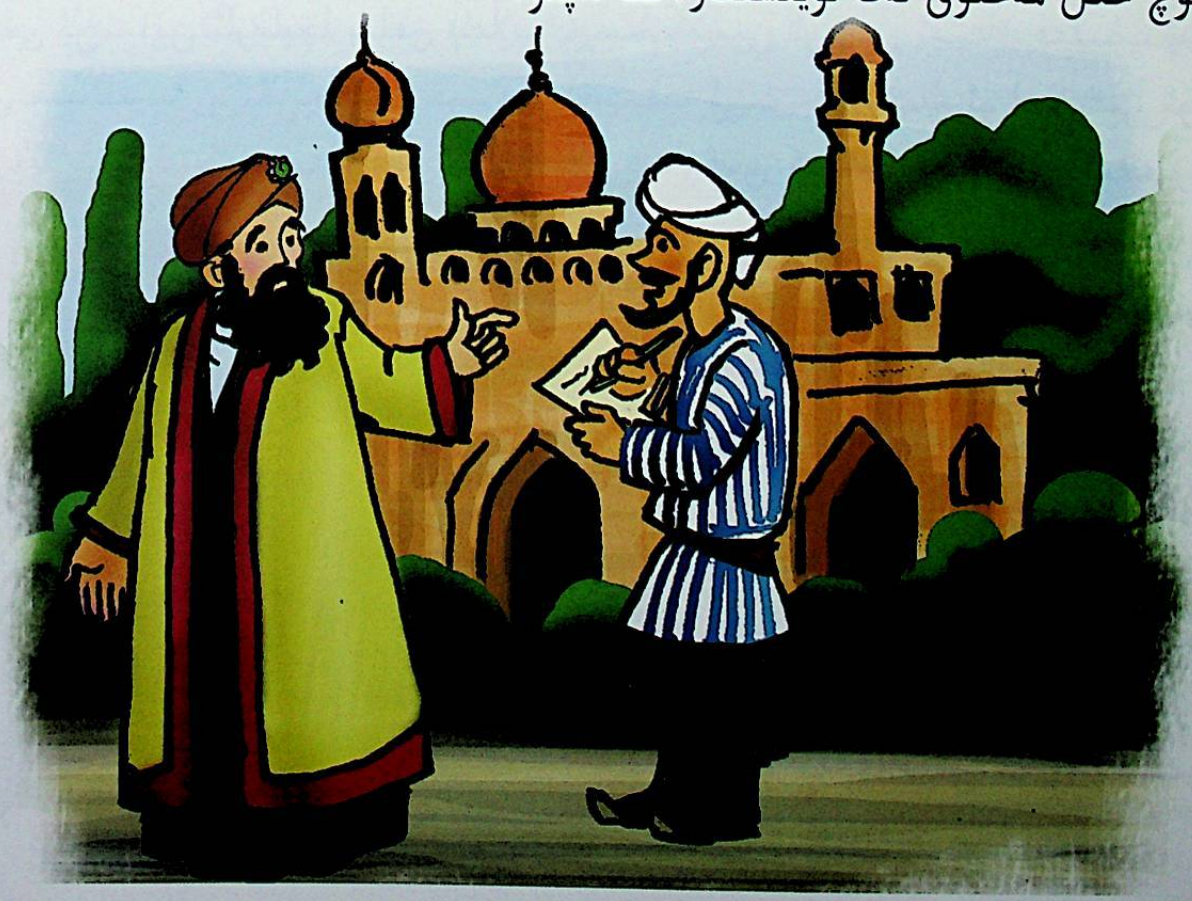
ئۇچ خىل مەخلۇقنىڭ ئوزۇقى

پادىشاھ ئەپەندىمنى لەت قىلماق بولۇپ ئوردىغا چاقىرتىپتۇ ۋە بىر تەڭگە پۇل بېرىپ:

— بۇ پۇلغا بىرلا نەرسە سېتىپ ئەكېلىڭ، ئۇ ئۇچ خىل مەخلۇققا ئوزۇق بولىدىغان بولسۇن، — دەپتۇ.

ئەپەندىم بازارغا بېرىپ يوغان بىر قوغۇن ئەكەپتۇ ۋە قوغۇننى پادىشاھنىڭ ئالدىغا قويۇپ:

— بۇ قوغۇننىڭ ئېتىنى ئۆزىڭىز، شاپىقىنى ئېشىكىڭىز يەپ، ئۇرۇقىنى توخۇيىڭىزغا بېرىڭىز، ئۇچ خىل مەخلۇق تەڭ تويىسىلەر، — دەپتۇ.

شاگىرت

دادىسى ئەپەندىنى موزدۇزغا شاگىرتلىققا بېرىپتۇ. ئىككى يىل ئۆتكەندىن كېيىن دادىسى ئۇنىڭدىن:

— ئوغلۇم، موزدۇزلۇقنى ئۆگەندىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بالا بېقىشنى ئۆگەندىم. خۇدا بۇيرۇسا، يەنە ئىككى يىلدىن كېيىن ھويلا سۈپۈرۈپ، سۇ توشۇشنىمۇ ئۆگىنىپ قالىدىغان ئوخشايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئەپەندىم.

ئۆز ئۆيۈمدىمۇ...

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بازاردىن كەچ قايتقان ئەپەندىم ئۆيگە كىرىۋېتىپ ئىككى قاراقچىغا يولۇقۇپ قاپتۇ. ئەپەندىمدىن ھېچ نەرسە ئالالمىغان قاراقچىلار ئەپەندىمنى راسا ئۇرۇپ، ئاندىن قويۇپ بېرىپتۇ. ئۇلار يەنە بولدى قىلماي، ئەپەندىمگە ئەگىشىپ ئۆيگىچە كېلىپ، تۆكلۈككە چىقىۋېلىپ، ئەپەندىمنىڭ بالا ـ چاقىلىرىغا نېمە دېيىشىگە قۇلاق سالىپتۇ.

— ھازىر ئۆيگە كېلىۋاتسام، — دەپتۇ ئەپەندىم خوتۇنىغا، — يولدا يۇزلىرىگە نىقاب تارتىۋالغان سەككىز قاراقچى توساتتىن چىقىپ ئالدىمنى توسۇماسمۇ، نەدىن كەلدى بۇ غەيرەت ـ جاسارەت، ئىككىسىنى ئىككى پەشۋا بىلەن دوملىتىۋەتتىم، ئىككىسىنى مۇشتلاپ ياتقۇزۇۋەتتىم، ئاندىن ئىككىسىنى كاللا قويۇپ دەرەخكە شاپاقتەك چاپلىۋەتتىم. قالغان ئىككىسى غال ـ غال تىترەپ قاچماقچى بولغانىدى، خۇددى سار توخۇنى ئالغاندەك گەجگىسىدىن تۇتۇپ ئېلىپ ماڭدىم. ئەسلىدە بۇ ئىككىسىنى بوينىدىن ئارغامچا بىلەن باغلاپ بەرسەم، سېنى ئۇلارنى ئېشەك قىلىپ مىنىپ ئوينىسۇن، دەپ ئويلىۋىدىم، ئۆيگە يېقىن كەلگەندە يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالدى. رەھىم كېلىپ قويۇپ بەردىم.

تۆكلۈك بېشىدا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇرغان ئىككى قاراقچى ھەيران بوپتۇ. بىرى:

— ھەي ئەپەندىم، پو دېگەننىمۇ لايىقىدا ئاتقان ياخشى، پاختىكىز ئۇچۇپ كەتمىسۇن بىكار، — دەپتۇ.

— يولۇڭغا مېڭىش ! ئۆز ئۆيۈمدىمۇ ماختانغىلى قويۇشمامسەن؟ ! — دەپتۇ ئەپەندىم خاپا بولۇپ.

مولالازەيدىن لەتىپلىرى

مولا زەيدىن 1815 ـ يىلى پىچان ناھىيىسىگە قاراشلىق لۈكچۈن يېزىسىنىڭ باغئارا مەھەلـ
لىسىدە نامرات دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. مەكتەپ يېشىغا توشقاندا دىنىي مەكتەپتە ئوقۇ-
سىدە ئوقۇغان. ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەن. ئون يەتـ
تە يېشىدا خەتمىدىن ئۆتۈپ قارىي بولغان. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئالدىغا «مـولـلا»
دېگەن ئىلمىي سۈپەت قوشۇلۇپ «مولا زەيدىن» دەپ ئاتالغان. ئۇ ياش ۋاقتىلىرىدا توي ـ تۆكـۈن،
مەشرەپ، سورۇنلاردا ناخشا ئېيتىپ سازەندىلىك قىلغان.

مولا زەيدىن ناھايىتى خۇش پېئىل، چاقچاقچى، سۆزمەن، سەزگۈر ۋە پاراسەتلىك كىشى بو-
لۇپ، ئۇنىڭ ئېيتقان قىزىقارلىق پاراڭ، لەتىپە، چاقچاق ۋە ھەجۋىي قوشاق ـ بېيىتلىـرىدا ۋاڭ،
خـوجا، قازى، بەگلەردىن تارتىپ ئالدامچى موللىلارغا قەدەر پاش قىلىنغان ۋە ئۆتكۈر ھەجۋىي قە-
لىنغان.

تۇرپان، قۇمۇلدىكى ۋاڭ ئوردىلىرىدا قىزىقچى، گەپدانلارنى ئوردا خىزمەتچىسى قىلىش ئادە-
تى بولغاچقا، لـۈكچـۇندىكى ئـەپسۇن ۋاڭ ئـۇنى ئوردىغا چاقىرتىپ كەلگەن. مولا زەيدىن ئور-
دىدا داۋاملىق ۋاڭ ـ خوجىلارنى مەسخىرە قىلىدىغان لەتىپە ـ چاقچاقلارنى ئېيتقانلىقى ئـۈچـۈن
ئوردىدىن سەككىز قېتىم قوغلانغان. توققۇزىنچى قېتىم ئوردىغا چاقىرتىلغاندا، ۋاڭ ئۇنى «شېرىن
دۇشمىنىم» دەپ ئاتىغان. ئەپسۇن ۋاڭ مەنچىڭ خانىغا تارتۇق ئېلىپ بېيجىڭغا بارغاندىمـۇ، كـې-
يىن قەشقەردە ۋاڭ بولغـاندىمۇ بۇ مەشھۇر خەلق قىزىقچىسىنى ئۆز يېنىدا بىللە ئېلىپ يـۈرگـەن.
مولا زەيدىن قەشقەردە ئەپسۇن ۋاڭ بىلـەن تـوققۇز يىل بىللـە تۇرۇپ، 1860 ـ يىلى ئۆز يۇرتى
لۈكچۈنگە قايتىپ كەلگەن، 1881 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

مولا زەيدىن لەتىپلىرىگە تۇرپان، پىچان ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتـى، تـىل ـ شـېۋە
ئالاھىدىلىكى سىڭگەن بولۇپ، قويۇق يەرلىك تۇسكە ئىگە. ئۇنىڭ قىزىقارلىق لەتىپە ـ پاراڭلىرى
يالغۇز پىچان، تۇرپان تەۋەسىدىلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلار ئارىسىغـمـۇ كـەڭ
تارقالغان.

ۋاڭنى گەپتىن چۈشۈرۈش

ئەپرىدۇن ۋاڭ «دۆلەتباغ» ئوردىسىدا مەشرەپ ئۇيۇشتۇرۇپتۇ. تاللانغان قىز ـ چوكانلار راسا بېرىلىپ ئوسسۇل ئويناۋاتقاندا، ۋاڭ:

ـــ موللا زەيدىن، سەنمۇ ئوتتۇرىغا چۈشۈپ بىر نۆۋەت ئوسسۇل ئويناپ بەر، ساڭا چوڭ ئىنئام بېرىمەن، ـــ دەپتۇ.

موللا زەيدىن ۋاڭغا بىر تەزىم قىلىۋېتىپ ئوسسۇلغا چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ئويىنىغان ئوسسۇلى ۋاڭغا بەكمۇ ياراپتۇ. ۋاڭ ئۇنى بىر قېتىم گەپتىن چۈشۈرۈپ قىزارتماقچى بولۇپ:

ـــ موللا زەيدىن، ئوسسۇلنى قىز ـ چوكانلاردەك چىرايلىق ئويناپدىكەنسەن، ئەگەر قىز بالا بولۇپ قالغان بولساڭ، كىچىك ئاغىچاڭنىڭ ئوستىگە ئېلىپ قويىاتتىم، ـــ دەپتۇ. موللا زەيدىن ئېگىلىپ تەزىم قىلغىنىچە:

ـــ ئىلتىپاتلىرىغا ھەشقاللا، ۋاڭ غوجام، ئاۋارە بولۇپ كىچىك ئاغىچا خېنىمنىڭ ئوستىگە ئېلىپ قويمىسلامۇ، ئۆزۈم چىقالمىغۇدەك بولۇپ قالدىم، ـــ دەپتۇ.

كەمبەغەللەر دوزاختا يوق

بىر كۈنى يۇرتنىڭ بايلىرى، قازى ھەم موللىلىرى بىر باينىڭ توي مەرىكىسىگە قاتنىشىپتۇ. داستىخان سېلىنىپ ئاش تارتىلىپتۇ. بىر پىخسىق باي ئاش يەۋېتىپ ئەتراپتىكىلەرگە قارىغىنىچە:

ـــ مۇشۇ كۈنلەردە تىلەمچى گادايلار كۆپىيىپ كەتتى، ئۇلار يوق جايلارمۇ بارمىدۇ؟ ـــ دېيىشى بىلەن داستىخاننىڭ بىر بۇرجىكىدە ئولتۇرغان موللا زەيدىن دەرھال:

ـــ ئۆتكەن جۈمە نامىزىدا قازى ئاخۇنۇم: «بۇ ئالەمدە جاپا چەككەن جاپاكەشلەر ئۆلگەندە جەننەتكە كىرىدۇ، ھۇزۇر ـ ھالاۋەت كۆرگەنلەر ئۇ ئالەمدە ھېساباتىنى بېرىدۇ، ئەگەر ھارامنى يېگەنلەر بولسا دوزاختا كىرىدۇ» دېگەنىدى. قازى ئاخۇنۇمنىڭ سۆزى توغرا بولسا، جاپاكەش كەمبەغەللەر ئەلۋەتتە دوزاختا يوق، ـــ دەپتۇ.

ھېلىقى پىخسىق باي لام ـ جىم دېيەلمەي قاپتۇ.

مۇنار

بىر كىشى موللا زەيدىندىن:

ـــ تۇرپان مۇنارىنى قانداق سالغاندۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. موللا زەيدىن دەرھاللا:

ـــ شۇنىڭغىمۇ ئەقلىڭ يەتمىدىمۇ؟ ئۇنى قۇدۇقنى دۈم كۆمتۇرۈپ ياسىغان ـ دە! ـــ دەپتۇ.

باينىڭ كۆز ئاغرىقى

بىر باي كۆزى ئاغرىپ قېلىپ، يىراق ـ يېقىندىكى ھېكىملەرنى چاقىرتىپ داۋالىتىپتۇ، لېكىن ئۇنۇمى بولماپتۇ، ئاخىر موللا زەيدىنگە يالۋۇرۇپتۇ. موللا زەيدىن:

ــ سىلىنىڭ كۆزلىرىنى ساقايتىشقا بولامدۇ، بۇنى مەن خىزىردىن سوراپ باقاي، ــ دەپلا مەسچىتكە قاراپ مېڭىپتۇ، بىر ھازادىن كېيىن قايتىپ كېلىپ بايغا مۇنداق دەپتۇ، ــ خىزىر سىلىگە يەتكۈزۈپ قويۇشنى ئېيتتى. خىزىر ئەسلىدە كۆزلىرىگە زىيان سالماقچى ئەمەسكەندۇق، ئەمما نۇرغۇنلىغان كىشىلەرنىڭ ئەرزىچە، سىلى دائىم كىشىلەرگە ئىككى خىل كۆز بىلەن قارايدىكەنلا. خىزىر ئامالسىز سىلىنىڭ بىر كۆزلىرىنى كۆرمەس قىلىپ ئاغرىتىپ قويۇپتۇ. شۇڭا، بۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەرگە بىر خىل كۆز بىلەن قارىسىلا.

ئاي بىلەن كۈننىڭ مۇكۈۋىلىشى

بىر كۈنى ۋاڭ ئۇشتۇمتوت موللا زەيدىندىن سوراپتۇ:

ــ ئاي بىلەن كۈن نېمە ئۈچۈن بۇلۇتنىڭ ئارقىسىغا مۆكۈنۈۋالىدۇ؟

موللا زەيدىن ۋاڭغا:

ــ ئاخشىمى ئاي قورسىقى ئاچ جاپاكەشلەرنىڭ پەرياد چەككەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ، تەڭسىزلىككە چىدىماي بۇلۇتنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالىدۇ. كۈندۈزى بولسا، قۇياش نامراتلار-نىڭ ئېتىز ـ ئېرىقلاردا ئىشلەپ، ئۇسساپ گېلى قۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا رەھىمى كېلىپ، ئۇمۇ بۇلۇتنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالىدۇ. ئاي بىلەن كۈننىڭ دائىم بۇلۇتنىڭ كەينىگە مۆكۈنۈۋېلىشىنىڭ سىرى شۇ يەردە، ــ دەپتۇ.

سوراقچا تارتىلىش

موللا زەيدىن مەدرىسىگە ئوقۇشقا كىرگەندە تاماكا چېكىپتۇ، بۇنى بىلىپ قالغان خەلپىتى ئۇنى قازىخانىغا چېقىپتۇ. موللا زەيدىننى قازى چاقىرتىپ سوراقچا تارتىپتۇ:

ــ سەن ھارام نەرسىلەرنى ئاغزىڭغا ئاپسەنغۇ؟

ــ خوش، قازى ئاخۇنۇم، مېنىڭ ئاغزىمغا ئالغىنىم ھارام ئەمەس، مەكروھغۇ!

ــ ھارام بولسۇن، مەكروھ بولسۇن نەھى ئىش، گۇناھ بولىدۇ ئەمەسمۇ؟!

ــ نېمىلا بولسا يەۋېتىپ، ئارقىدىن «ئىستىغپار» ئوقۇۋەتسەكلا گۇناھىمىز ساقىت بولۇپ، دوزاخ ئازابى كۆرمىگۈدەكمىزغۇ؟ مۇپتى ئاخۇنۇمنىڭ بىزگە نورۇز كۈنى ئېيتىپ بەرگەن پەتۋاسى شۇ!

بۇ پەتۋاغا گۇۋاھ بولغۇچىلار كۆپ بولغانلىقتىن قازى سوراقنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئاجىزلىق قىپتۇ.

گۈلسىز خەلپەت

مولا زەيدىن مەدرىسە ھويلىسىدا ساۋاقداشلىرى بىلەن چاقچاق قىلىشىپ تۇرغاندا، خەلپەت كېلىپ ناماز ئۆتەشكە قوغلاپتۇ. بالىلار خەلپەتنىڭ گېپىگە سوغۇق مۇناسىۋەتتە بولغانكەن، خەلپەت كالا تېرىسىدە ياسالغان دەررە بىلەن بالىلارنى ئۇرۇپ - سوقۇپ تارقىتىۋېتىپتۇ. دەررە ياش مولا زەيدىنگىمۇ تېگىپتۇ. بۇنداق ۋاقىت - چۈشىنى ئاڭلىغان موللىسى ئۆيدىن چىقىپ:

— يىغلىماڭلار، بالىلىرىم، دەررە تەگكەن يەردىن قىيامەت كۈنى گۈل ئۈنۈپ چىقىدۇ، — دەپتۇ. مولا زەيدىن تۇرگۈن ھالەتتە:

— گۈل ئۈنىدىغان ئىش بولسا، خەلپىتىمنى بىزمۇ ئۇرۇپ قويايلى، قىيامەت بولغاندا خەلپىتىم گۈلسىز خەلپەت بولۇپ قالمىسۇن، — دەپتۇ.

تاڭگار بىلەن خاڭگار

لۈكچۈن ۋاقتى بىر كۈنى مولا زەيدىن بىلەن تۇرپانغا كەپتۇ. ۋاقىت مۇنار تۇۋىگە كەلگەندە تاڭگاغا ئامراق مولا زەيدىننى مەسخىرە قىلماق بولۇپ، مۇنار ئەتراپىدىكى ئاقىرىپ ياتقان يارداڭلارنى كۆرسىتىپ:

— مولا زەيدىن، مۇشۇ ئاق يارداڭلار تاڭگار بولغان بولسا، يېنىغا ئۆي سېلىپ كېلىۋېلىپ، بالىلىرىڭ بىلەن ئولاش - چولاش يېگەن بولساڭ، قانداق ياخشى بولاتتى - ھە! — دەپتۇ.

مولا زەيدىن ۋاڭنىڭ خاڭگارغا ئامراقلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ:

— ئۇ چاغدا ئاۋۇ مۇنار خاڭگار بولغان بولسا، ئۆزلىرىمۇ ئوردىنى كۆچۈرۈپ كېلىۋېلىپ ئەتە - ئاخشامدا خاڭگار يەپ ئۆتكەن بولسىلا ئەجەبمۇ قاملاشقان بولاتتى، — دەپتۇ.

زىيابەتتە

بىر كۈنى ۋاڭنىڭ ئوردىسىدا زىياپەت بوپتۇ. تاماقتىن كېيىن موللا زەيدىننىڭ مەڭزىگە بىر تال گۈرۈچ چاپلىشىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ قالغان ۋاڭ ئۇنى زاڭلىق قىلماقچى بولۇپ:

ــ ھە، موللا زەيدىن، ئېدىرغا كېيىك چىقىپتۇ، ــ دەپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ بۇ سۆزىنى تاپقانلىقىغا مەستلىكى كېلىپ قاتتىق كۈلۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن بۇرنىنىڭ پوتلىسى كۆرۈنۈپ قاپتۇ. بۇنىڭغا سەپسالغان موللا زەيدىن:

ــ ھە، ۋاڭ بېگىم، كامارىدىن ئېيىق چىقىپتۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بىزگە ئاشمىغان بولاتتى

بىر ئاخۇنۇم جامائەتكە نەزىر ـ چىراغ قىلىش، سەدىقە ـ ئېھسان بېرىشنىڭ ئۇلۇغ ساۋابلىرىنى چۈشەندۈرۈشكە باشلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان موللا زەيدىن:

ــ تەقسىر، نەزىر ـ چىراغ، سەدىقە ـ ئېھسان بېرىشنىڭ، مېنىڭچە، ساۋابى يوقمىكىن دەيمەن، ــ دەپتۇ. ئاخۇنۇمنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ:

ــ ئىماندىن چىقتىڭ، نېمىشقا ئۇنداق دەيسەن؟ ــ دەپتۇ ئاچچىقى بىلەن.

ــ ئاچچىقلىرى كەلمىسۇن، ئاخۇنۇم، ساۋابلىق ئىشلارنىڭ ھەرقاندىقىنى ئاخۇنۇملار باشلامچى بولۇپ قىلىدۇ، بۇنىڭدا شەك يوق. ئەمما، مەن قارىسام ئاخۇنۇملار ئۇ يىل ـ بۇ يىل بىر قېتىممۇ نەزىر قىلمايدۇ، سەدىقە بەرمەيدۇ. ئەگەردە نەزىر قىلىش، سەدىقە بېرىش ساۋابلىق ئىش بولغاندا ئاخۇنۇملاردىن بىزگە ئاشمىغان بولاتتى، دەيمەن، ــ دەپتۇ موللا زەيدىن.

خۇبىتەڭگە چىقماسلىق

مۇدەررىس ئاخۇنۇم دەرستىن كېيىن:

ــ بۇ ئاي ــ سەپەر ئاي. بۇ ئايدا ئاللاتائالا ھەممە ئىنس ـ جىن، ئالۋاستىلارنى يەر يۈزىگە قويۇپ بېرىدۇ، ئون سەككىز مىڭ خىل بالا ـ قازانى ئەۋەتىدۇ. ئاگاھ بولۇڭلار كى، مۇنداق بالا ـ قازاغا ئۇچراپ قالماڭلار! ــ دەپ ۋەز ـ نەسىھەت قىپتۇ.

موللا زەيدىن بىرقانچە كۈن خۇپتەن نامىزىغا چىقماپتۇ. بۇ ئىش بىلىنىپ قاپتۇ. بىر كەچلىكى ئاخۇن تالىپلىرىنى سۈرۈشتە قىلىپ، موللا زەيدىننى چاقىرتىپتۇ، ئۇنىڭدىن:

ــ نېمىشقا خۇپتەن نامىزىغا چىقمايسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ. موللا زەيدىن:

ــ ئاخشام بولسىلا تالادا بالا ـ قازا ئايلىنىپ يۈرىدىكەن. ئاخۇنۇمنىڭ ۋەز ـ نەسىھىتىنى قۇلاقتا تۇتقاچقا شامدىن كېيىنلا تالاغا چىقمايدىغان بولۇپ قالغانمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

شايىپەتتا

بىر كۈنى يۇرتنىڭ دورغىسى بىرنەچچە ئەمەلدارى بىلەن ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن موللا زەيدىننىڭكىگە پاراڭغا كەپتۇ. موللا زەيدىن پاراڭلاشقاچ:

— مېھمانلار، پولۇ ئېتەيمۇ ياكى شايىپەتتامۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

پولۇنى كۆپ يەپ زېرىككەن ئەمەلدارلار «شايىپەتتا» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ:

— شايىپەتتا دېگەن تائامنى ئاڭلاپ باقماپتىمىز، يەپمۇ كۆرمەپتىمىز. بۈگۈن ئاخشام سىز-نىڭكىدە شايىپەتتا يەيلى، — دەيىشىپتۇ.

موللا زەيدىن ئايالىغا يارەملىشىپ، چامغۇرنى بولۇق توغراپ، تونۇرغا چۈشۈپ كۆيۈپ كەتكەن زاغرا پارچىلىرىنى قازانغا تۆكۈپ قاينىتىپ، چىنىلەرگە ئۈسۈپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ.

ئەمەلدارلار چىنىلەرنى قوللىرىغا ئېلىشىپ قوشۇق بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ بېقىپ، ئىچىشمەي داستىخانغا قويۇپتۇ.

— قېنى، مېھمانلار، شايىپەتتا ياخشى تائام، ئوبدانراق بېقىشسىلا، — دەپتۇ موللا زەيدىن.

مېھمانلار بىر - بىرىگە قارىشىپ، كالپۇكلىرىنى يالىشىپ، دۇئاغا قول كۆتۈرۈشۈپتۇ.

قارا ئايمۇ بارمىدۇ

موللا زەيدىننىڭ كېيىنكى خوتۇنى ئۇرۇشقاق چىقىپ-تۇ. ئۇنىڭ چىرايى قارىمۇتۇق ئىكەن. بىر كۈنى خوتۇنى موللا زەيدىن بىلەن ئۇرۇشۇپ توختىماپتۇ. ئۇنىڭدىن بىزار بولغان موللا زەيدىن:

— ماڭ، نېرى كەت قارىلاق، — دەپتىكەن، خوتۇنى يىغلاپ يامانلاپ ئاپىسىنىڭ ئۆيىگە كېتىپتۇ. ئۇچ كۈندىن كېيىن قازى موللا زەيدىننى چاقىرتىپتۇ. موللا زەيدىن قا-زىخانىغا كىرىشىگىلا ئۇنى كۆرگەن قېينانىسى:

— تولۇن ئايدەك پارقىراپ، تۇرسا يۈزى ئاپمۇئاق، ھا-يا قىلماي دەپسەنغۇ، سەن قىزىمنى قارىلاق! — دەپتۇ.

موللا زەيدىن مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ:

— ئايمىدۇ، ئايلارمىدۇ، ئايغا بۇلۇت دالدامىدۇ؟ ئاي بولسا ئاپئاق بولار ئىدى، قارا ئايمۇ بارمىدۇ؟ — دەپتىكەن، قازى ئىشنىڭ تەكتىگە يېتىپ كۈلۈۋېتىپتۇ.

ئالۋان يىغىش

موللا زەيدىن ئوردىدا ئىشلەۋاتقان كۇنلەرنىڭ بىرىدە، ۋاڭ موللا زەيدىننى دورغىلار بىلەن خەلقتىن ئالۋان ئۇچۇن ئاشلىق يىغىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ.

موللا زەيدىن ئىككى كۇندىن كېيىن ئوردىغا قۇرۇق قول قايتىپ كەپتۇ ۋە ۋاڭنىڭ ئالدىغا كىرىپ:

ــ ۋاڭ جانابلىرى، ھازىر سىرتقتال ۋاقتى بولغاچقا، خەلقتە ئاشلىق قالماپتۇ. قانداق قىلاق بولارکىن، دەپ مەسلىھەتكە كېلىۋىدىم، ــ دەپتۇ.

موللا زەيدىننىڭ قۇرۇق قول قايتىپ كەلگىنىگە خاپا بولغان ۋاڭ:

ــ شۇمۇ گەپمۇ؟ سىلەر نان قېپىلار، ھېچنېمىگە كارغا كەلمەيسىلەر. ئاشلىقى بولمىسا، نېمىسى بولسا شۇنى يىغىمامسىلەرا! ــ دەپ زەردە قىپتۇ. ۋاڭدىن مۇشۇ جاۋابنى كۇتكەن موللا زەيدىن:

ــ خوپ، بولىدۇ، ــ دەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئوردىغا ھارۋىلار كىرگىلى تۇرۇپتۇ. ھارۋىلارنىڭ بەزىلىرىگە پاخال، ياتاق، بەزىلىرىگە قوناق شېخى، بەزىلىرىگە سامان، بەزىلىرىگە دەرەخ يوپۇرماقلىرى ۋە بەزىلىرىگە ئەسكى پىيما، ئەسكى كەش بېسىلغانكەن.

بۇنى كۆرگەن ۋاڭ ئاچچىقىغا چىدىماي:

ــ مۇلا زەيدىن، يىغقان نەرسىلىرىڭنىڭ ئوردىغا نېمە كېرىكى بار؟ دەرھال كۆزۈمدىن يوقات! ــ دەپ ۋارقىراپتۇ.

ــ خاپا بولمىسىلا، ۋاڭ جانابلىرى، بۇ نەرسىلەرنىڭ ئوردىغا كېرەك ئەمەسلىكىنى مەن نەدىن بىلەي. ئۆزلىرىنىڭ پەرمانلىرىغا ئاساسەن، خەلقنىڭ نېمىسى بولسا، شۇنى ئەكەلدىم، ــ دەپتۇ موللا زەيدىن.

قەرز تۆلەش

موللا زەيدىننىڭ دادىسى ئۆلۈپ قاپتۇ. ئۇنى كۆمگىلى ئاچچىقىپ كېتىپ بارغاندا شۇ مەھەللىدىكى بىر جازانىخور:

ــ مېنىڭ ئىككى دادەن بۇغدىيىم بار ئىدى، شۇنى تۆلىۋەتسۇن، بولمىسا قىيامەتتە قەرز بولۇپ قالىدۇ، ــ دەپ جىنازىنىڭ ئالدىنى توسۇۋاپتۇ. موللا زەيدىن: «دادامنىڭ قەرزىنى مەن تۆلەيمەن» دەپ ۋەدە بەرگەندىن كېيىن جازانىخور جىنازىنى قويۇۋېتىپتۇ.

موللا زەيدىن ئىككى يىل توققۇز كۇرىدىن بۇغداي تۆلەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭ توي قىلىشمۇ كەينىگە سۇرۇلۇۋېرىپتۇ. ئۇ بىر قىشلىقى ئوبدان ئوقەت قىلىپ خېلىلا جىق تەڭگە تېپىپتۇ. بۇنى كۆرگەن جازانىخور قەرزنى سۇيلەپتۇ. موللا زەيدىن:

— مانا قالغان ئىككى كۆره بۇغداينىڭ پۇلى، — دەپ ئۇچ سەر تەڭگە بېرىپتىكەن، جازانىخور:

— ياق، سېنىڭدە ئىككى دادەن بۇغدىيىم بار. ھەر دادەن بۇغداي ھەر يىلى بىر ھەسسە كۆپەيىدۇ. ئىككى يىلدىن بېرى مېنىڭ ئىككى دادەن بۇغدىيىم تۆت دادەن بولاتتى. سېنىڭ بەرگىنىڭ ئون سەككىز كۆره، مەن تېخى ئىككى كۆره بۇغداينى كەچۈرۈم قىلمۇېتىپ، ئىككى دادەن بۇغدىيىم بار دەۋاتىمەن، — دەپتۇ. موللا زەيدىن بىر دادەن بۇغداينىڭ پۇلىنى بېرەي، تۇگىشەيلۇق، دېسىمۇ ئۇنماپتۇ.

— ئۇنداق بولسا يۈر، مەن ساڭا ئىككى دادەن بۇغداي تېپىپ بېرەي، — دەپتۇ موللا زەيدىن. جازانىخور بىر ھارۋىنى كىرا قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىپتۇ. خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن بىر چۆلگە چىقىپتۇ. موللا زەيدىن ھارۋىدىن چۈشۈپ ئېدىرغا چېپىپتۇ. جازانىخور يىراقتىن تۇرۇپ ۋارقىراپتۇ:

— ھاي موللا زەيدىن، بېرىدىغان بۇغدىيىڭ نەدە؟

— ئالدىرىمسىلا، ھازىر، — موللا زەيدىن بىر دۆڭگە چىقىپ ئۇنى چاقىرىپتۇ. جازانىخور يېتىپ كەلگەندىن كېيىن:

— مۇنۇ تۇزلەڭلىكنى كۆرۈۋاتاملا؟ — دەپ سوراپتۇ.

— كۆرۈۋاتىمەن.

— بەللى، سىلى مېنىڭ توي قىلىشقا يىغىپ قويغان بۇغدايلىرىمنى ساپ قەرزگە دەپ ئېلىۋالدىلا. ئەگەر مەن توي قىلىپ ئوتتۇرا قولدەك تۆت ئوغۇل تاپقان بولسام، ئوغۇللىرىم ئەسقاتقۇدەك بولغاندا مۇشۇ يەرنىڭ كۇنچىقىشىغا كارىز چاپاتتىم. كارىزدىن لەپىلدە سۇ چىقسا، كۇنىپىتىش تەرىپىگە بۇغداي تېرىيتتىم، — دەپتۇ موللا زەيدىن، — بۇغدايلار راسا ئوخشاپ كەتسە، ئىككى دادەن بۇغدايلىرىنى بېرىۋېتەتتىم.

جازانىخور پاراقلاپ كۇلۇپ كېتىپتۇ.

— قەرزىمنى نەق ئۇندۇرۇۋالىدىغان بولدۇم، دەپ خۇشال بولۇۋاتىلا ـ ھە، — دەپتۇ موللا زەيدىن.

ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ

بىر كۇنى ۋاڭ يۇرت ئەملدارلىرىدىن بىرىنىڭ ئۆيىگە زىياپەتكە بېرىپتۇ. داستىخان يىغىشتۇرىدىغان ۋاقىتتا ۋاڭ موللا زەيدىنىنى گەپتە چۈشۈرۈش مەقسىتىدە، ئۇنى داستىخانغا چاقىرتىپتۇ. موللا زەيدىن يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنى تۆرگە تەكلىپ قىلىپ، ئالدىغا ئەتىگەندىن بېرى قۇرۇقدىلىپ قالغان لېگەنلەرنى سۇرۇپ قويۇپتۇ. ئاندىن لېگەنلەرگە ئۇستىخان، تاۋۇز ـ قوغۇن شاپىقى، ئۇزۇم، شاپتۇل ئۇرۇقچىسى، ئانار شۆپۈكى قاتارلىقلارنى تولدۇرۇپ:

— قېنى، موللا زەيدىن، باياتىن داستىخانغا داخىل بولالمىدىڭ، قالغان ـ قاتقانلىرىغا بولسمۇ ئېغىز تېگىپ باق، تارتىنماي ئال، — دەپ قاقاقلاپ كۇلۇپتۇ. قالغان ئەملدارلارمۇ كۇلۇشۇپ موللا زەيدىنىنى زاڭلىق قىپتۇ.

ئىشىنىڭ تېگىگە ئاللىقاچان يېتىپ بولغان موللا زەيدىن:

— ئىلتىماتلىرىغا رەھمەت، — دەپ بۇ ئىشنى كۆڭلىگە پۇكۇپ قويۇپتۇ.

ئاردىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەن قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە موللا زەيدىن ۋاڭ ھەم ئۇنىڭ ئە-مەلدارلىرىنى ئۆز ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىپتۇ. مېھمانلار كېلىشىپ تۆردىن ئورۇن ئالغاندىن كې-يىن، موللا زەيدىن داستىخان ئۈستىدا ئېشەكنىڭ بىرنەچچە ئىچ توقۇمىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يېيىپتۇ. ئىشنىڭ ئەپلەشمەيۋاتقانلىقىنى سەزگەن ۋاڭ:

— موللا زەيدىن، بۇ نېمە قىلىق؟ — دەپ كەتمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. موللا زەيدىن:

— ئولتۇرۇڭلا، كېلىش ئۆزلىرىدىن، كېتىش مېنىڭدىن. ئۆيۈڭدە نېمە بولسا مېھمىنىڭغا شۇنى قوي، دېگەن گەپ بار. مەنمۇ ئۆزلىرىنى لايىقلىرىدا كۈتۈۋېلىپ، خىزمەتلىرىدە بولاي، — دەپ ئۇلارنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ. ۋاڭ ئىشنىڭ ئاخىرىغا قىزىقىپ ئولتۇرۇپتۇ.

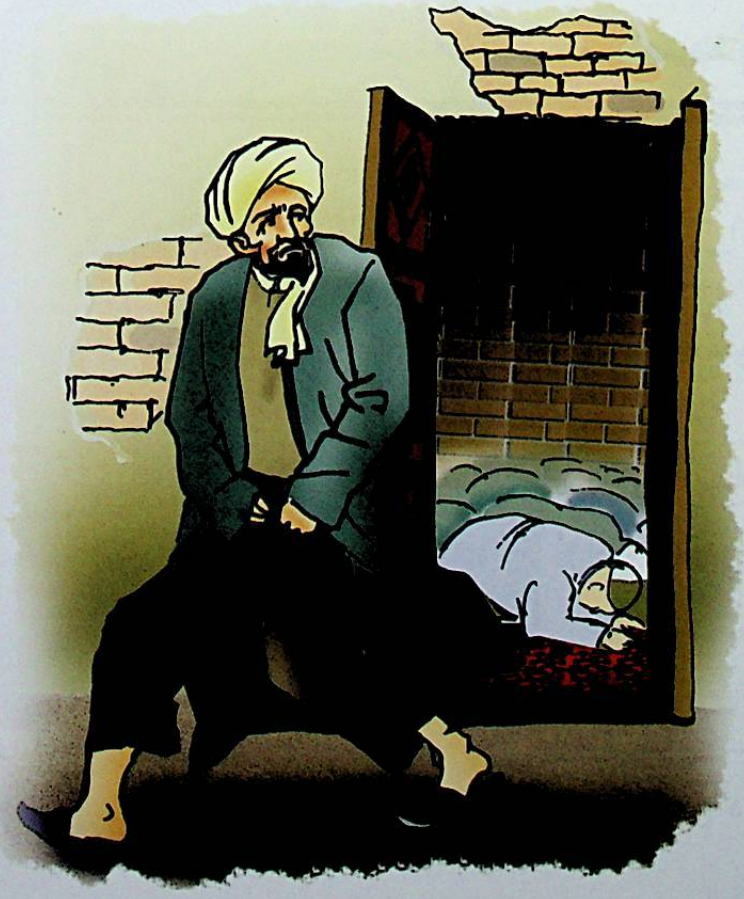
موللا زەيدىن ئىچكىرىكى ئۆيدىن ئالدىن تەييارلاپ قويغان نەرسىلەرنى لېگەنلەرگە تو-لۇدۇرۇپ ئاچمقىلى تۇرۇپتۇ. بۇنىڭ ئىچىدە يۇيۇپ ئۈستىگە كېپەك سېپىلگەن سامان، ئۇ-شاق پارچىلانغان مۇز، كېۋەز - قوناق غازىڭى، ئۇششاق توغرالغان قوناق شېخى، مېۋە يوپۇر-ماقلىرى بار ئىكەن. ئاخىردا بىرنەچچە لېگەندە قوي بېشىنىڭ پاكىز غاجۋېلىنىغان پۈتۈن ئۈستىخىنىمۇ كەلتۇرۇلۇپتۇ. موللا زەيدىن:

— قېنى، مېھمانلار، ۋاڭ جانابلىرى، قېنى، مەرھەمەت قىلىشسىلا، ئۆزلىرىنىڭ ئىلتىپاتـ-لىرىغا بۇ نەرسىلەر ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ، قېنى، تارتىنماي ئېلىشسىلا، — دەپ تەكلىپ قىپتۇ.

ۋاڭ بۇنىڭدىن ئىككى ئاي بۇرۇنقى ئىشنى ئېسىگە ئېلىپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي، لېۋىنى چىشلەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئىمامنى ئوغرى ئەكەتتىتۇ

ناماز‌دا رۇكۇغا ئولتۇرۇۋاتقاندا ئىشتانىنى ئۇزۇلۇپ كەتكەن ئە-مام جامائەتكە چاندۇرماي غېپلا تالاغا چىقىپ كېتىپتۇ. جامائەت سەجدىدە خېلى ئۇزاق تۇرۇپتۇ، لېكىن ئىمامدىن خەۋەر بولماپتۇ. ئاخىر تاقەت قىلالمىغان موللا زەيـ-دىن بېشىنى كۆتۈرۈپ مېھرابقا قاراپ ۋارقىراپتۇ:

— جامائەت، ئىمامنى ئوغرى ئەكېتىپتۇ!

بۇ ياخشى سۆننەت ئىكەن

بىر ئاخۇنۇم پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈننەتلىرىنى جامائەتكە چۈشەندۈرۈپ كېلىپ:

— ئەتىگەندە ناشتىدا ئۈزۈم بىلەن نان يېيىشمۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ سۈننىتى. پەيغەمبىرىمىز ھەر كۈنى ئۈزۈم بىلەن نان يەپ ناشتا قىلاتتى، — دەپتۇ.

— ئەجەب ياخشى سۈننەت ئىكەن، — دەپتۇ موللا زەيدىن، — بۇ سۈننەتنى ئاخۇنۇم ئۆزلىرىگە كۈچ كەلتۈرمەيلا ئادا قىلىمىز. ھازىر ئۈزۈمۇ ئەرزان. پۇلنى ئۆزلىرى چىقىرىدىغان بولسىلا، ئۈزۈم دېگەننى تاغىرى بىلەن سېتىۋېلىپ كۈنىگە ئۈچ ۋاخ ئۈزۈم بىلەن نان يەپ، چاي ئىچىپ سۈننەتنى ئادا قىلىۋېرەتتۇق.

ئىشتانسىز يۈرۈۋەردۇ

موللا زەيدىندىن ئون نەچچە ياش چوڭ بىر بايۋەچچە ئۆزىنىڭ يېشىنى يوشۇرۇپ:

— مەن موللا زەيدىندىن بەش - ئون ياش كىچىك، ئۇنىڭ تويى بولغاندا مەن تېخى ئىشتاڭسىز يۈرەتتىم، — دەپتۇ.

— توغرا، توغرا، ئىشتانسىز يۈرەتتىڭ. شۇ چاغلاردىمۇ سەن ھازىرقىدەكلا ئىزا تارتىمايتتىڭ، ئىزا تارتمايدىغان ئادەم ئون بەش - يىگىرمە ياشلارغا كىرگەندىمۇ ئىشتانسىز يۈرۈۋېرىدۇ، — دەپتۇ موللا زەيدىن.

ئەقلىڭىز يەتمەمدۇ

موللا زەيدىن تامچىلىق قىلىپ يۈرگەن چاغلىرىدا بىر باي ئۇنى ئۆزىنىڭ تېمىنى قوپۇرۇپ بېرىشكە ئەكېلىپتۇ. باي موللا زەيدىننىڭ ئۈچ ۋاخلىق تامىقىغا ئۈچ تۇخۇم بىلەن بىر پىيالىدىن چۈرۈچ بېرىپتۇ. موللا زەيدىن ئىككى كۈندە تامنى پۈتكۈزۈپتۇ. باي ئۇنىڭغا بېرىدىغان ھەقتىن ئېغىز ئاچماپتۇ. موللا زەيدىن گەپ قىلغۇچە، باي:

— موللا تامچى، خۇدا خالىسا سېنىڭ قوپۇرغان تېمىڭ ئون يىل ئۆرۈلمەي، چاك كەتمەي تۇرسىلا بولغىنى، بولمىسا كەتكەن چىقىمنى تۆلىشىڭگە توغرا كېلىدۇ، — دەپتۇ. بۇنىڭغا زەردىسى قايىنىغان موللا زەيدىن:

— باي ئاكا، ھېكمەتلىك سۆزىڭىزدىن ئايلىناي، تېمىڭىزنى مەن قوپارسام، ھەقنى سىز تۆلىمەي يەنە مەن تۆلەيدىكەنمەن - دە، بۇ قانداق گەپ؟ — دەپتۇ.

موللا زەيدىننى مۇغەمبەرلىك بىلەن ئالدىيالايمەن دەپ ئۆزىگە ئىشەنگەن باي:

— قانداق گەپىكىڭ بۇ، موللا تامچى، سەن تېخى مىڭ قەتلە شۇكۇر قىلساڭ بولىدۇ. سەن ئىككى كۈندە ئالتە تۇخۇم بىلەن ئاتمىش باش بۇغداينىڭ چۇرۇچىنى يېدىڭ. ئالتە تۇخۇمنى باسۇرسام، ئالتە توخۇ بولىدۇ. ئالتە توخۇ تۇغسا، بىر يىلدا ئۇچ يۈز ئاتمىش تۇخۇم تۇغىدۇ. ئۇنى باسۇرساق، ئۇچ يۈز ئاتمىش توخۇ بولىدۇ. ئاتمىش باش بۇغداينى تېرىسام، ئاتمىش تاغار بۇغداي چىقىدۇ دېگەن گەپ. سېنىڭ تېممىنى قويۇرۇپ بەرگىنىڭگە ئۆز يۇرتلۇقۇم دەپ شۇنچىۋالا بايلىقىنى سەرپ قىلدىم، — دەپتۇ.

موللا زەيدىن بۇنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپ لام - مىم دېمەي يولىغا راۋان بوپتۇ. باينىڭ ئۆيى زەي يەردە بولغانلىقتىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا تېمى ئۆرۈلۈپ چۈشۈپتۇ. باي تام قويۇرۇشقا يەنە موللا زەيدىننى چاقىرىپتۇ. موللا زەيدىن كېلىپ ئاۋۋال تويغۇچە تاماق تەلەپ قىپتۇ. باي ئىلاجسىز تاماق كەلتۈرۈپتۇ. موللا زەيدىن تاماقنى يەپ قورسىقىنى راسا تويدۇرۇۋېلىپ، تامنىڭ ئۇلىغا بىر قاتار كېسەكنى تىزىپ قويۇپ:

— ۋاي باي ئاكا، تېمىڭىز پۈتتى، — دەپتۇ. باي ھەيران بولۇپ:

— ھەي موللا تامچى، ئەمدى بىر قاتار كېسەك قويۇپلا تامنى پۈتتى دەيسەنغۇ؟ — دەپتىكەن، موللا زەيدىن بايغا:

— ئەقىلدىن ئازدىڭىزمۇ؟ خۇدا خالىسا، مەن تىزغان ھەربىر كېسەك كۈندە بىردىن تۇغۇپ تام كۈندە بىر غېرىچتىن ئۆسۈۋەرسە، ئەللىك كۈنگە قالماي تېمىڭىز پۈتۈپ قالىدىغانلىقىغا نېمىشقا ئەقلىڭىز يەتمەيدۇ؟ — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

قورساق ۋە بۇرۇن

ئەپرىدۇن ۋاڭ قۇمۇلغا يېتىپ بېرىپ ئاقخان چىگۈاڭ ئوردىسىغا چۈشۈپتۇ.

بىر كۈنى ئىككى ۋاڭ مەسلىھەتلىشىپ ئىككى گەپچىنى گەپكە سالماقچى بوپتۇ. بۇلارنىڭ قىزىقچىلىقىنى ئاڭلاشقا كۆپ ئادەم يىغىلىپتۇ. ئاقخانىنىڭ گەپچىسى ئېگىزرەك، بۇرنى ئۇزۇن، قاڭشارلىق ئادەم ئىكەن. موللا زەيدىن ئارا بوي، قورساقلىق ئىكەن. ئىككى گەپچى بىر - بىرىگە سىنچىلاپ قارىشىپ قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. ھەممە ئادەم بۇلارنىڭ ئاغزىغا قارىشىپ تۇرغاندا ئاقخان چىگۈاڭنىڭ گەپچىسى گەپ باشلاپتۇ:

— بىر ئاجايىپ قەبرىن كۆردۈم، ھەممە قەبرىندىن چوڭ قەبرىن. قوش - ساپاندا ئاغدۇرۇپ ئول قەبرىنغا چامغۇر تېرىك.

موللا زەيدىن:

— مەن ئاجايىپ بۇرۇن كۆردۇم، ھەممە بۇرۇندىن چوڭ بۇرۇن. ئول بۇرۇننى دەسسەپ قارد-
سام، رۇم كۆرۈنگەي كەچقۇرۇن، — دەپتۇ.
ئاقخان چىكۈۋاتقىنىڭ گەپچىسى دەپتۇ:
— ھامىلدار خوتۇن كەبى تەڭنىدەك قورساق سېلىپ يا يېگەندۇ ئارپا نېنى، يا ئىچكەندۇ ئاشپۇرچاق سېلىپ.
موللا زەيدىن دەپتۇ:
— يولدا ماڭسا يولۇچىلار داجىپ بەرگەن ئاندىن بۇرۇن،
دەل ـ دەرەخلەر تاقاشۇرلەر، يېقىن كەلمەستىن بۇرۇن.
ئاقخان چىكۈۋاتقىنىڭ گەپچىسى تاقابىل تۇرغۇدەك گەپ تاپالماي دۇدۇقلاپ تۇرۇپ قالغاندا، موللا زەيدىن بېيىتتىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

ئول بۇرۇن ئۆيگە كىرگەي ئىشىك ئاچماستىن بۇرۇن،
بۇرنى بېرىپ تۆرگە تاقالغاي ئۆزى كىرمەستىن بۇرۇن.
ئاش كەلتۇرسە ئالدىغا، يۆگىگەي ئول بىلەدەپ،
ئاش ئىچەدۇر ئالدىراپ ئۇ، قوشۇق ئالماستىن بۇرۇن.
سۇغا كىرسە بەلگىچە گەر غۇسلى پاك قىلماق ئۈچۈن،
بۇرنى پاتقاي لايغا ئۇ باشنى چۆكەرمەستىن بۇرۇن.
بارسا ئوچاق ئالدىغا ئۇ ئالدىراپ ئوت ياققىلى،
بۇرنى بېرىپ كۈل ئالادۇر ئوتنى ياقماستىن بۇرۇن.
تارت بۇرنۇڭنى، ئەي بۇرادەر، گەپكە تويماستىن بۇرۇن،
بۇرنۇڭغا باب گۆرۈڭنى چاپ، تىرىك ئۆلمەستىن بۇرۇن.

موللا زەيدىنىڭ ئاغزىغا قاراپ قېتىپلا قالغان گەپچى قىزىرىپ، تاتىرىپ، بېشىدىن بۆكىنى ئېلىپ، بۇرنىنى توسۇپ، يېڭىلگەنلىكىگە تەن بېرىپ مەيداندىن چىقىپ كېتىپتۇ. تاماشا كۆرۈۋاتقانلارنىڭ كۈلكىسى ئۇزاققىچە توختىماپتۇ.

بۇ دۇنيانى مەنلا قىلىۋېتەي

يولدا موللا زەيدىنگە بىر دېھقان ئۇچراپتۇ. موللا زەيدىن ئۇنىڭ بىلەن سالامىشىپ نەگە ماڭغانلىقىنى سورىغانىكەن، دېھقان:
— خامان ئالغانىدىم، خامىنىم بەرىكەتلىك بولسۇن، دەپ ئاشلىقنىڭ بۇرنىنى ئاخۇنۇمغا دۇئا قىلدۇرۇشقا كېتىپ بارىمەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان موللا زەيدىن كۈلۈپ كېتىپ:
— بۇرۇنلاردىكى ئاخۇنۇملارنىڭ دۇئاسى ئەرشىئەلاغا يېتىدىغان، ھازىرقى ئاخۇنۇملارنىڭ دۇئاسى پەشتاق بېشىدىن چىقالمايدىغان بولۇپ قالدى. پەشتاق بېشىدىن ئېگىز چىقالمىغان بۇ دۇئانى مەنلا قىلىۋېتەي، — دەپتۇ.

پەرىشتە ئەركەكمۇ، چىشمۇ

مولا زەيدىن كۇچاغا بارغاندا موللىلار ئۇنى گەپتە چۈشۈرمەكچى بوپتۇ. بىر چوڭ ئولتۇ-رۇشتا موللىلاردىن بىرى:

— تەقسىر، پەرىشتە ئەركەكمۇ، چىشمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۇنىڭ غەرىزىنى چۈشەنگەن مولا زەيدىن:

— سىلى ئۆلگەندە مۇنكەر - نەكىر كىرىدۇ. ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىشنىڭ ئالدىدا كۆكسىگە ئېسىلسىلا. ئەگەر قوللىرىغا ئالمىدەك بىرنېمە ئۇرۇلسا چىشى، ئۇرۇلمىسا ئەركەك دە-ۋەرسىلە، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

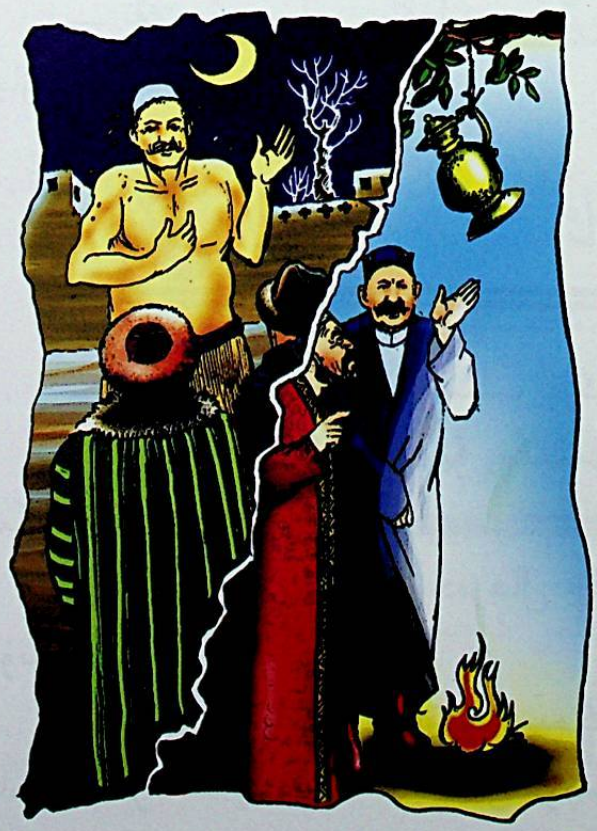
قازى ئاخۇنۇم مېنىڭ ئېشىكىم

مولا زەيدىن ئېشىكىنى يېتىلەپ لۇكچۇن مەدرىسىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا مەد-رىسىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان قازىغا سالام قىپتۇ. قازى مولا زەيدىنى گەپتىن چۈشۈرمەكچى بولۇپ:

— مولا زەيدىن كىمنىڭ ئېشىكى؟ — دەپ سوراپتۇ ئېشەكنى ئىشارەت قىلىپ. مولا زەيدىن دەرھاللا:

— قازى ئاخۇنۇم مېنىڭ ئېشىكىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مىيىقىدا كۈلۈپ.

جازا

مولا زەيدىنىڭ ياپتا گەپلىرىدىن ئابرۇيى تۆكۈلگەن ۋاقى مولا زەيدىنى قەھرىتان سوغۇقتا ئوردىنىڭ ئەڭ يۇ-قىرىقى پەشتىقى ئۇستىدە يالىڭاچ تۇرغۇزۇپ جازالىماقچى بوپتۇ.

مولا زەيدىن تۇلۇقنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، كېچىچە ئۇ-نى راۋاق ئۇستىدە ئۇ ياقتىن - بۇ ياققا كۆتۈرۈپ يۈرۈپ تەرلەپ كېتىپتۇ. ئەتىسى سەھەردە ۋاقى ئۆزىنىڭ كاھىغا:

— ھېلىقى نائەھلى مولا زەيدىنگە سوغۇق ئۆتۈپ، ئەقلىگە كەلدىمۇ، يوق، قاراپ باق، — دەپ تاپشۇرۇپتۇ. ۋاقىنىڭ كاھى راۋاقتىن يېنىپ چۈشۈپ:

— ۋاقى بېگىم، مولا زەيدىن مۇزلاشنىڭ ئورنىغا

قاتتىق تەرلەپ تۇرۇپتۇ، ــ دەپتۇ. بۇنىڭدىن ئەجەبلەنگەن ۋاڭ موللا زەيدىننى ئالدىغا چاقىرتىپ بۇنىڭ سىرىنى سوراپتۇ. موللا زەيدىن:

ــ تەقسىر، مەن راۋاقتا تۇرۇپ، جانابىي ئالىيلىرىنىڭ ماڭا بولغان مېھىر - شەپقىتىنىڭ تەپتىدە تەرلەپ كەتتىم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ سۆزدىن مەغرۇرلانغان ۋاڭ خۇشاللىقىدا:

ــ مەن سېنىڭكىگە بىر بېرىپ مېھمان بولىمەن، ــ دەپتۇ.

ۋاڭ موللا زەيدىننىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. موللا زەيدىن ۋاڭنى ئۆي ئىچىدە ئولتۇرغۇزۇپ، چۆگۈنى دەرەخنىڭ ئۇچىغا ئېسىپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئاستىدىن ئوت قالىغىلى تۇرۇپتۇ. ئاخىر بىتاقەت بولغان ۋاڭ بۇ ئىشتىن ئەجەبلىنىپ:

ــ ھەي ئەخمەق موللا زەيدىن، مۇنداقتا بۇ چۆگۈن قانداق قاينايدۇ؟ ــ دەپ زاڭلىق ئارىلاش كۈلۈپتۇ. موللا زەيدىن ۋاڭنىڭ كۈلكىسىگە جاۋابەن:

ــ سىلىنىڭ مېھىر - شەپقەتلىرىنىڭ تەپتىدە مەن يۇز گەز ئېگىزلىكتىكى راۋاقتا تەرلەپ كەتكىنىمگە ئىشىنىدىلايۇ، بۇ چۆگۈن بىلەن ئوتنىڭ ئارىسى ئون گەز كەلمەيدۇ، ئەجەبا، بۇنىڭ قاينىشىغا ئىشەنمەمدىلا؟! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئالتە يۈت

موللا زەيدىن ئۇزۇن يول يۈرۈپ لۈكچۈنگە قايتىپ كېلىۋاتقاندا ئېشىكى ھېرىپ قاپتۇ. ئۇ ئېشىكىنى يېتىلەپ كېتىپ بارسا، يولدا كىشىلەر ئۇنى زاڭلىق قىلىپ:

ــ ئەخمەق ئىكەنسىز، ئېشەك دېگەن ھارامنى شۇنداق ئايىغان بارمۇ؟ ــ دەپتۇ. موللا زەيدىن كىشىلەرگە:

ــ تۆت پۇت بىلەن ماڭغاندىن كۆرە ئالتە پۇت بىلەن ماڭغان ئىتتىك ئەمەسمۇ؟ ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئالاھىدە چاپان

موللا زەيدىن تىككۈچىلىك قىلىپ يۈرگىنىدە يېزىنىڭ بېگى بىر كىيىملىك ئېسىل رەختنى ئەكېلىپ:

ــ ئەتە تاڭ سەھەرگىچە بۇ رەختتىن يۈرتىمىزدا ھېچكىم كىيىپ باقمىغان ئالاھىدە چاپان تىكىپ بېرىسەن، ــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

موللا زەيدىن رەختتىن دەرھال چاپان كېسىپ كېچىچە ئۇخلىماي تىكىپ تاڭ ئاتقۇچە پۈتكۈزۈپتۇ.

ئەتىسى، بەگ سۇبھى كۆتۈرۈلگەندە كېلىپ چاپاننى ئېلىپ بامدات نامىزىغا مەسچىتكە مېڭىپتۇ. نامازنى ئاخىرلىشىپ بەگ مەسچىتتىن كوچىغا چىقىپتىكەن، جامائەت پاراقلاپ كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ.

— هەي ئەهلى جامائەت، نېمىگە كۈلـ
سىلەر؟ — سوراپتۇ بەگ كىشىلەردىن. جامـا-
ئەتنىڭ ئىچىدىن بىر گەپدان ئادەم چىقىپ:
— بېگىم، يېڭى تونلىرىغا مۇبارەك بولسۇن، بىز بېگىمنىڭ ئالاھىدە چاپىنىغا قاراپ كۈلۈۋاتىمىز، — دەپتۇ بەگگە.
بەگ چاپىنىنىڭ ئالدى ۋە يانلىرىغا سەپسېلىپ قارىسا يانچۇق يوق ئىكەن. ئۇ چاپانىنى سېلىپ، دۇمبىسىگە تىكىلگەن ئەچىل ئىككى يانچۇقنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ ۋە:
— موللا زەيدىن! — دەپ ۋارقىراپتۇ دەرغەزەپ بىلەن.
— خوپ، بېگىم، — دەپ جامائەتنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ موللا زەيدىن. بەگ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ:
— سەن كىمنىڭ ئەخمەق قىلىسەن؟! چاپانىنىمۇ مۇشۇنداق تىككەن بارمۇ؟! — دەپ ۋارقىراپتۇ. موللا زەيدىن تەمكىنلىك بىلەن:
— ئۆزلە رەختنى ئەكەلگەندە «يۇرتىمىزدا ھېچكىم كىيىپ باقمىغان ئالاھىدە چاپان تىكـ-
سەن» دەپ بۇيرۇتقانىدىلە. پەقەت دۇمبىسىدە يانچۇقى بار چاپاننىلا يۇرتىمىزدا ھېچكىم كىيىپ باقمىغان، بۇيرۇتمىلىرى بويىچە تىكتىم، تەقسىر، — دەپتۇ.

يەنە بىر ئۆلتۈرۈۋېتىر

موللا زەيدىنىڭ بىر ئاغىنىسى ئۇنىڭدىن:
— ئۆلگەندە ئىككى پەرىشتە كىرىپ سوراق قىلغاندا جاۋاب بېرەلمىسەڭ، قاتتىق ئۇرىدۇ، دەيدۇ، قانداق قىلارمىز؟ — دەپ سوراپتۇ. موللا زەيدىن:
— ئۇنىڭدىنمۇ قورقامسەن؟ يامان بولسا يەنە بىر قېتىم ئۆلتۈرۈۋېتەر، — دەپتۇ.

جېنى چىقىپ كېتەمدىكىن دەپ قورقمەن

موللا زەيدىن بىر سوپىغا بەرگەن قەرز پۇلىنىڭ مېھرىدىن كېچىپتۇ. بەزىلەر ئۇنىڭدىن:
— نېمىشقا ئالمايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. موللا زەيدىن:
— ئالساممۇ ئالاتتىم، بىراق سوپى كىشىدىن پۇل چىققۇچە جېنى چىقىپ كېتەمدىكىن دەپ قورقمەن، — دەپتۇ.

يانتاق ئەكىلىش

موللا زەيدىن ۋاقىتنىڭ ئوردىسىدا ھارۋىكەشلىك قىلىپ تۇرغان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ۋاقىتنىڭ كاھلىرىدىن بىرى موللا زەيدىننى يانتاق ئەكىلىشكە بۇيرۇپتۇ:

ــ موللا زەيدىن، بۇگۈن كارىز تەرەپتىن ئوردىغا ئات ھارۋىسىدا بىر ھارۋا يانتاق بېسىپ چىق!

موللا زەيدىن ھارۋىنى قوشۇپ ماڭار چېغىدا، كۆڭلى قەرەل تاپمىغان كاھ يەنە:

ــ ئاچىققان يانتىقىڭ ئاز بولۇپ قالمىسۇن، ھارۋىغا يەرگە سۆرەلگۈدەك باس جۈمۇا ــ دەپ تاپىلاپتۇ.

موللا زەيدىن ھارۋىنى ھەيدەپ ئوردىدىن چىقىپتۇ ـ دە، ئۆيىگە بېرىپ ئوبدان دەم ئاپتۇ. كەچقۇرۇن ئۆيىدىن تۆت ساپ يانتاقنى ئۈزۈن ئارغامچىغا باغلاپ، ئارغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى ھارۋىنىڭ كەينىگە چېتىپ، يانتاقنى سۆرەتكەن پېتى، توپا توزۇتۇپ ئوردىغا كىرىپ كەپتۇ. نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەكچى بولغان كاھ ئالدىراپ ـ تېنەپ دەرۋازا تۈۋىگە چىقىپ، موللا زەيدىننىڭ دەرۋازىدىن قۇرۇق ھارۋا ھەيدەپ كىرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ جىمە بولۇپ:

ــ ھەي موللا زەيدىن، ھارۋىنى قۇرۇق ئەكەپسەن-غۇ؟ يانتىقىڭ قېنى؟ ــ دەپ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپتۇ.

موللا زەيدىن قىلچە پەرۋا قىلماي:

ــ ئالدىرىمىسىلا، تەقسىر، بۇيرۇقلىرى بويىچە، يانتاق ھارۋىنىڭ كەينىدىن يەرگە سۆرىلىپ كېلىۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ ۋە قامچىسىنى تارسىلدىتىپ ھارۋىنى بىر-نەچچە قېتىم پىرقىرىتىپتۇ. ئوردىغا دەرۋازىدىن تۆت ساپ يانتاق سۆرىلىپ كىرىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن كاھ نېمە دېيىشنى بىلمەي ساقاللىرىنى تۇتاملاپلا قاپتۇ.

سەلەي چاققان لەتىپلىرى

سەلەي چاققانىڭ ئەسلىي ئىسمى مۇھەممەت سالى ئوغلى بولۇپ، ئادەتتە سەلەي دەپ ئاتالـ
غان. ئۇنىڭ «ئەپچىلەم»، «گەپچىلەم»، «مولا»، «چاققان» دېگەنگە ئوخشاش لەقەملىرى بولغان. ئۇ
1816 ـ يىلى قەشقەر كونا شەھەر ناھىيىسىنىڭ ئويال يېزىسىدىكى «چاققانلار مەھەللىسى»دە ناۋاي
ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. بالىلىق چاغلىردا دىنىي مەكتەپلەردە ئوقۇغان. سەلەي چاققانىڭ
دادىسى ناخشىچى، قوشاقچى، شۇنداقلا ئۇستا ناۋاچى ئىدى. دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۇ
تۇرمۇش ئېھتىياجى سەۋەبىدىن خوتەن، يەكەن، ئاقسۇ، كۇچا، تۇرپان، ئىلى قاتارلىق جايلارغا بېـ
رىپ غېرىب، مۇساپىرچىلىقتا ياشىغان. بۇ جەريانىدا ئۇ داڭلىق غەزەلخانلار، چاقچاقچىلار، قىزىق
چىلار، مەدداھلار بىلەن تونۇشۇپ ئۇلاردىن ئۆگەنگەن ۋە تۇرمۇشنىڭ تۇرلۇك قاتلاملىرىغا چۆ
كۈپ، جەمئىيەت ئەھۋالىنى چوڭقۇر چۈشەنگەن. كۆپ ئۆتمەي ئۇ ھازىر جاۋابلىقى، سۆزگە
چېچەنلىكى، يۇمۇرىستىك خۇسۇسىيىتى بىلەن ھەممە يۇرتلارغا تونۇلغان.

سەلەي چاققان قىزىقچىلا ئەمەس، بەلكى پاراسەت ئىگىسى. ئۇنىڭ لەتىپلىرىدە ھۆكۈمران
سىنىپلارغا بولغان نەپرەت، ئەمگەكچى خەلقە بولغان كۈچلۈك مۇھەببەت يالقۇنلىرى چاقناپ تۇرىدۇ.

سەلەي چاققان 1905 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

ئانىسىنىڭ دوراپتۇ

بەگنىڭ ئەركە ـ ناياق ئوغلى كوچىدىن ئۆتكەن كىشىلەرگە تاش، چالما ئاتىدىكەن. بىر
كۈنى سەلەي چاققان ئۆتۈپ كېتىۋاتسا، ئۇنىڭغىمۇ چالما ئېتىپتۇ. نەپرەتلەنگەن سەلەي چاققان:

ـــ ھەي، سەن بەگنىڭ بالىسىغۇ؟ نېمانچە ئەدەپسىزلىك قىلىسەن؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ سېنىڭ كارىڭ نېمە؟ يولۇڭغا ماڭ، ـــ دەپتۇ بالا كۆزىنى قىسىپ.

ـــ قارا سېنى، دادامدىن ئادەم ئۇرۇشنىلا ئۆگەنمىگەن دېسەم، ئاناڭدىن كۆز قىسىشنىمۇ
ئۆگىنىپسەن ـ دە، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

هاكىمنىڭ ئەقلى

سەلەي چاققان شەھەر هاكىمىنىڭ هۇزۇرىدا ئىشلەپ يۈرگەن كۈنلەردە، بىر ئاغىنىسى ئۇنىڭدىن:

ــ يۈرت چوڭلىرى هاكىمنى بەك ماختىشىدۇ، ئېيتىڭا، ئۇنىڭ مۇنچە ماختىغۇدەك ئەقلى قانچىلىك؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ كۆرمىدىڭىزمۇ، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان جاۋابەن، ــ ئۇنىڭ ئەقلى كۆپ بولغاچقا، بېشىغا پاتماي قورسىقىغا چۈشۈۋاپتۇ.

دىدارىڭىزنى كۆرۈۋالسۇن

سەلەي چاققاننىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدىن غەزەپلەنگەن ئامبال:

ــ بۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ مەھكىمە تەرەپكە ئالدىڭنى قىلغۇچى بولما! ــ دەپ سەلەي چاققاننى هۇزۇرىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە ئاي ئۆتۈپ ئامبال ئۆز مۇلازىملىرى بىلەن ئوۋغا چىقىپتۇ. يولدا ئۇچرىغان كىشىلەر ئۇنىڭغا بېشى يەرگە تەگكۈچە ئېگىلىپ سالام بېرىپتۇ. كىشىلەر ئارىسىدا بىر ئادەم ئارقىسىنى قىلىپ تۇرغانكەن، بۇنى كۆرگەن ئامبال ئەجەبلىنىپ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ نېمە ئادەمسەن؟ بۇ قانداق قىلىق؟

ــ بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى مەھكىمە تەرەپكە ئالدىڭنى قىلغۇچى بولما دېگەنلىرى ئەسلىرىدە بولسا كېرەك، تەقسىر، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان، ــ بۇگۈن هەرقايسىڭلار ئوۋغا چىقىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ دىدارلىرىنى ئارقام بولسىمۇ كۆرۈۋالسۇن، دەپ بۇ يەردە تۇرغانىدىم.

تاھارەت ئېلىش

سەلەي چاققان بىر كۈنى جۈمە نامىزىغا تاھارەت ئېلىۋاتقان كىشىلەرنى ئارىلاپ، تونۇش بىر ئادەمنىڭ يېنىغا كەپتۇ ـ دە:

ــ ساۋابلىق ئۈچۈن ماڭمۇ قوشۇپ تاھارەت ئېلىپ قويسىڭىز، ــ دەپ ئىلتىماس قىپتۇ.

ــ كىشىنىڭ تاھارىتىدە نامازغا ئوقۇسىڭىز دۇرۇس بولامدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ هېلىقى كىشى.

ــ تاھارەت ئېلىشنى بىلمەيتتىم، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ.

ــ تاھارەت ئېلىشنىمۇ بىلمەيدىغان ئادەم قانداق قىلىپ مەزىن بولۇپ قالدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ هېلىقى كىشى.

ــ تۇڭلىغان ئەزانلىرىم ئىمامنىڭ قۇلىقىغا يېقىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان.

سۆسۆروق

بىر سوپى قارىماققا بەكمۇ تەقۋادار ئادەمدەك كۆرۈنگىنى بىلەن ئەسلىدە زىناخورلۇقتا ئۇچقان ئىكەن. ئۇ بىر كۈنى جامائەتكە ۋەز ئېيتىپ:

ــ خالايىق، بۇ دۇنيادا توغرا يولدىن تېيىپ، بۇزۇقچىلىققا بېرىلگەن بەندىلەر ئاخىرەتتە دوزاختا تاشلىنىپ ئازاب چېكىدۇ...، ــ دەپتۇ.

ــ زىناخورلارچۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ سەلەي چاققان گەپ ئارىلاپ. سوپى بۇ گەپنىڭ ئۆزى بىلەن ھېچبىر مۇناسىۋىتى يوقتەك پىسەنت قىلماي:

ــ زىناخورلار دوزاخ ئوتىدا كۆيىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. سەلەي چاققان يەنە سۆز قىستۇرۇپ:

ــ ئۇنداق بولسا، ئۇ دۇنياغا ھەممىدىن بۇرۇن ئۆزلىرى بارسىلا بولغۇدەك، ــ دەپتۇ.

سوپى تەئەججۇپلىنىپ سوراپتۇ:

ــ نېمە ئۈچۈن؟!

سەلەي چاققان ئۇنىڭ سوئالىغا سوئال بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپ:

ــ تۇتۇرۇق بولمىسا، دوزاخنىڭ ئوتى قانداق يانىدۇ؟ ــ دەپتۇ.

تويلۇق

يەل ـ يېمىش شىرنە باغلىغان ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، سەلەي چاققان ئالماقچى بولغان لايـ قىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ «تويلۇق شەرتىنى ئادا قىلسام» دېگىنىچە قول قوشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ. قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئاغى قىلىپ:

ــ قىزىمىز ئۈچۈن كەمچەت تۇماق، خۇرۇم ئۆتۈك، ئالتۇن بىلەزۈك تەييارلاڭ، توي چىقىمى مىڭ تەڭگىدىن كەم بولسا بولمايدۇ، ــ دەپتۇ. سەلەي چاققان:

ــ ئۇنداق بولسا، ئىش مۇنداق بولسۇن: مەن قىزلىرىغا بىر تىينىلىكمۇ شەرت قويماي، قىزلىرى مېنى ئالسۇن! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قورسىقىمنى تويغۇزۇپ كېلەي

بىر كۈنى سەلەي چاققان تاماق يېيىش ئۈچۈن ئاشخانىغا كىرىپ ئۇزاق كۈتۈپتۇ، تاماق كەلـ مەپتۇ. سەلەي چاققان كەتمەكچى بوپتۇ. ئاشپەز:

ــ سەلەي ئاخۇن، تاماق يېمەي قايتىپ كېتەملا؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ بۇ ئاشخانىغا ئۇقماستىن كىرىپ قاپتىمەن، ئاۋۋال ئۆيگە بېرىپ، قورسىقىمنى تويغۇزۇپ كەلسەم بولغۇدەك، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان.

دۇئا

شەھەر ھاكىمى «سەلەي چاققانىنىڭ دۇئاسىنى ئالغان كىشى خۇدانىڭ ئىلتىپاتىغا سازاۋەر بو-لۇپ، كاتتا دۆلەتكە ئېرىشىدىكەن» دەپ ئاڭلاپ، ئۇنى مەھكىمىگە چاقىرتىپتۇ. سەلەي چاقـان مەھكىمىگە كىرىپلا قىبلىگە قاراپ:

« خۇدايا پاكا پەرۋەردىگارا، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرۇپسەن، ھەممىگە قادىرسەن، ھازىرلا ئەزرا-ئىلنى ئەۋەتىپ ھاكىمنىڭ جېنىنى ئالغايسەن» دەپ دۇئا قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھاكىمنىڭ جان - پېنى چىقىپ:

— بۇ قانداق دۇئا؟ سەن ماڭا نېمە ئۇچۇن ئۆلۈم تىلەيسەن؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ. سەلەي چاق-قان ھودۇقماستىن تەزىم قىلىپ:

— ھاكىم جانابلىرى، بۇ ئالەم تار، ئۇ ئالەم كەڭرى. ئۆزلىرىنى بالدۇرراق ئۇ ئالەمگە بېرىپ، نىيەت - ئىقباللىرىغا يارىشا دۆلەت كۆرسۇن دېدىم، — دەپتۇ.

كۆزىگە كۆيۈپ كەتمىسۇن

سەلەي چاققان كۇنلەرنىڭ بىرىدە مېھماندارچىلىققا بېرىپ بەگ بىلەن بىر داستىخاندا ئول-تۇرۇپتۇ. ئاچ كۆز بەگ قىزىق شويلىنى ئالدىراپ يەپ گېلىنى كۆيدۇرۇۋاپتۇ. نەپرەتلەنگەن سەلەي چاققان، بەگ ئورنىدىن تۇرۇپ تېپىرلاۋاتقاندا، ئالدىدىكى بىر چەينەك سوغۇق چاينى ئېلىپ بەگ-نىڭ ئاستىدىكى كۆرپىگە قۇيۇپتۇ.

— سەلەي ئاخۇن، بۇ نېمە قىلىق؟ — دەپ كايىپتۇ بەگ.

— بېگىم، — دەپتۇ سەلەي چاققان، — قىزىق شويلا يەپ گاللىرى كۆيۈپ قالدى، ھېلى ئۇ ئارقىلىرىدىن چىقىپ كۆرپىنىمۇ كۆيدۇرۇۋەتمىسۇن، دەپ چاي تۆكۈۋەتتىم.

مەندىن قورقىدۇ

بىر كۇنى ئامبال سەلەي چاققاننى گەپكە سېلىپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن ئۇنى ئۆ-يىگە چاقىرتىپتۇ. سەلەي چاققان ئامبالنىڭ ھويلىسىغا ئەمدى قەدەم بېسىشىغا ھويلىدىكى بەگ يانپاشلاپ ياتقان كارىۋات ئاستىدىكى ئىت ئېتىلىپ چىقىپ قاۋىغان پېتى سەلەي چاققانىنىڭ پۇتە-غا ئېسىلىپتۇ. سەلەي چاققان ئەپچىللىك بىلەن ئىتنىڭ تۇمشۇقىغا بىرنى تېپىپتۇ. ئىت دومە-لىغان پېتى ئورنىغا كىرىپ «غىڭ» قىلماي يېتىپتۇ.

— هـه، سـەلەي، سەلەي، دەپ قويساق نېمانچە يوغىناپ كەتتىڭ؟ — دەپتۇ ئامبال ئاچچىقلىنىپ، — يۇز - خاتىر يوقمۇ، سەن زادى ھېچكىمدىن قورقمامسەن؟ !

— قورقمەن، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

كارىۋاتتا ياتقان ئامبال ئۇنىڭ جاۋابىغا قىزىقىپ، ياستۇقتىن گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ ياندۇرۇپ سوراپتۇ:

— ئۇنداقتا كىمدىن قورقىسەن؟

— پاششاپتىن.

— پاششاپ كىمدىن قورقىدۇ؟

— بەگدىن.

— بەگ كىمدىن قورقىدۇ؟

— ئامبالدىن.

ئامبال گەپنىڭ ئاخىرى نەگە بارارىكىن، دەپ سوراۋېرىپتۇ:

— ئامبال كىمدىن قورقىدۇ؟

— ۋاڭدىن.

— ۋاڭ كىمدىن قورقىدۇ؟

— خاندىن.

ئامبال قىزىپ سوراشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

— خان كىمدىن قورقىدۇ؟

— تەتىيدىن.

— تەتەي كىمدىن قورقىدۇ؟

— بوراندىن.

— بوران نېمىدىن قورقىدۇ؟

— ئەسكى تامدىن.

— ئەسكى تام نېمىدىن قورقىدۇ؟

— چاشقاندىن.

— چاشقان نېمىدىن قورقىدۇ؟

— مۇشۇكتىن.

— مۇشۇك نېمىدىن قورقىدۇ؟

— ئىتتىن.

— ئىت نېمىدىن قورقىدۇ؟

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، سەلەي چاققان ئالدىرىماي بۇرۇتىنى تولغاپ قويۇپ:

— ئىت مەندىن قورقىدۇ، — دەپ كارىۋات ئاستىنى كۆرسىتىپتۇ.

ئۇركۈيمەن

ئامبالنىڭ يايىسى ئۆي كۆچمەكچى بولۇپ سەيسىگە ئادەم تۇتۇش ئۈچۈن كوچىغا چىقىقاندىكەن، سەلەي چاققان ئۈچراپ قاپتۇ.

— مەن بۇگۈن ئۆي كۆچمەكچى، ياردەم بېرەرسەن؟ — دەپ سوراپتۇ يايى.

— بولىدۇ، ئەمما مەن ئۇركۈيمەن - دە، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

بۇ گەپكە ئىشەنمىگەن يايى «ئادەم دېگەنمۇ ئۇركۈمدۇ؟» دەپ قازاننى سەلەي چاققانىڭ ئۈستىگە مەجبۇرىي ئارتىپ قويۇپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا، چەتتىكى هويلىدىن بىر ئىت قاۋاپ يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن سەلەي چاققان قازاننى تاشلاپ بەدەر قېچىپتۇ. قازان پارە - پارە بولۇپ كېتىپتۇ. يايى سەلەي چاققاننى قوغلاپ تۇتۇۋېلىپ، ئامبالنىڭ ئالدىغا سۆرەپ كىرىپتۇ. ئامبال يايىسىنى يېنىغا چاقىرىپ:

— مەن بۇنى گەپكە سېلىپ تۇراي، سەن كەينىدە تۇرۇپ پەتنۇسنى يەرگە تاشلاپ باق، راست ئۇركۈمدۇ، يوق، سىناپ باقايلى، — دەپ پىچىرلاپتۇ. يايى سەلەي چاققانىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ پەتنۇسنى قولىغا ئاپتۇ.

— هەي سەلەي، بۇنىڭ قازىنىنى نېمىشقا چېقىۋەتتىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ ئامبال.

— مېنىڭ ئۇركۈيدىغان ئادىتىم بار ئىدى، — دېيىشگە، يايى قولىدىكى پەتنۇسنى داراڭلىتىپ يەرگە تاشلاپتۇ. سەلەي چاققان ئۇركۈگەن بولۇپ سەكرەپ ئامبالنىڭ ئالدىدىكى سوراق جوزىسىنىڭ ئۈستىگە چىقىپتۇ، ئۇ يەردىن ئېتىلىپ چۈشۈپ ئامبالنىڭ پۇتلىرىنى دەسسەپتۇ، ئاندىن ئۆيىنى بىر ئايلىنىپتۇ -دە، ئىشكىنى ئېچىپ قېچىپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ غەزەپلەنگەن ئامبال:

— مۇشۇنداق ئۇركۈيدىغان ئادەمنى مېنىڭ ئالدىمغا باشلاپ كىردىڭمۇ؟ — دەپ يايىنى راسا دۇمبالاپتۇ.

چاشقان ئېلىپ قاچتى

سەلەي چاققان مەھەللىسىدىكى بايىنىڭ ئۆيىدە چاكار بولۇپ يۈرگەن كۈنلەردە، باي پىلىكتە بۇرۇتىنى مايلاپ، دائىم نامازغا يىغىلغان جامائەت ئالدىدا:

— بۇگۈن بىزنىڭ خوتۇن ئوخشىتىپ پولۇ ئېتىپتىكەن، بىر لېگەن ئاشنى قويماي يەۋەتتىم — دەپ ماختىنىدىكەن.

بىر كۈنى باي ئادىتى بويىچە مايلانغان بۇرۇتىنى سلاپ تۇرۇپ ماختىنىۋاتقاندا، بايىنىڭ بۇ قىلىقىدىن بىزار بولغان سەلەي چاققان قولىدىكى قۇرۇق لېگەننى تاراڭلىتىپ يەرگە تاشلاپ:

— ئەستاغپۇرۇللا يامان بولدى ...، — دېگىنىچە هويلىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ. چۆچۈپ كەتكەن باي:

— هەي سەلەي، نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ. سەلەي چاققان كىشىلەرگە كۆزىنى قىسىپ قويۇپ:

— باي ئاكا، بۇرۇتلىرىنى مايلايدىغان پىلىكنى چاشقان ئېلىپ قاچتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

چىشنى بىلەۋاتىدۇ

يۇزبېشى باشلىق جامائەت ناماز بامداتتىن كېيىن قوشنا مەھەللىگە تويغا ئاتلىنىپتۇ. سەپ-نىڭ ئالدىدا ئاتلىق كېتىپ بارغان يۇزبېشىنىڭ ئاستىدىكى ئېگەر «غىچ، غىچ، غىچ» قىلىپ غەلىتە ئاۋاز چىقىرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان يىگىتلەردىن بىرى قىزىقچىلىق قىلىپ:

— يۇزبېشىنىڭ ئارقىسىدا بىر نەرسە سايرايدىغۇ؟ — دەپتۇ.

— يۇزبېشى نەپسى تاقىلداپ، تويدا تارتىلىدىغان گۆشلۈك پولۇنى كۆپرەك يېيىش ئۈچۈن چىشنى بىلەۋاتىدۇ، — دەپ گەپ قىستۇرۇپتۇ سەلەي چاققان.

خان ھۇزۇرىدا

خان بىر سورۇندا ئولتۇرۇپ:

— مانا، مېنىڭ زامانىمدا قوينىڭ دۇمبىسىدە تورغاي ئۇۋلايدىغان بولدى، — دەپ ماختىنىپتۇ.

— راست ئېيتتىلا، تەقسىر، — دەپتۇ سەلەي چاققان، — ھەزرەتلىرىنىڭ زامانىدا تورغاي ئۇۋلاشقا پەقەت قوينىڭ دۇمبىسىلا قالدى.

ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ

سەلەي چاققانىنىڭ پىخسىق ئاغىنىلىرىدىن بىرى ئۇنى ئۆيىگە چاقىرىپ، ئالدىغا قوينىڭ كاللىسى بىلەن پاچىقىنى ئەكەپتۇ.

— ئوچاقنىڭ ئوتى پەسلەپ قاپتىكەن، شورپىسى سوۋۇپ قاپتۇ، قېنى، گۆشكە ئېغىز تېگىڭ، — دەپتۇ ئاغىنىسى تەكەللۇپ بىلەن.

سەلەي چاققان بىر تال پاچاقنى قولىغا ئېلىپ قارىسا، تېخى ئىسسىقمۇ ئۆتمىگەنىكەن. ئۇ بۇ مېھماندارچىلىقنىڭ سىرىنى چۈشىنىپ، ئاغىنىسىنىڭ تەكەللۇپلىرىغا قارىماي، قولىنى سۇر-تۇۋېتىپ ئاچ قورساق ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ.

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ سەلەي چاققان ھېلىقى ئاغىنىسىنى ئۆيىگە چاقىرىپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئالدىغا بىر چىنە ئىلمان سۇ كەلتۈرۈپتۇ. ئاغىنىسى چىنىدىكى سۇدىن بىر ئوتلىغاندىن كېيىن:

— سەلەي ئاخۇن، بۇ قانداق تاماق؟ — دەپ سوراپتۇ تەلەتىنى تۇرۇپ.

— بۇ، كاللا ـ پاچاقنىڭ شورپىسى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان، — ئۆتكەن قېتىم سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە كاللا ـ پاچاق يېگەن بولساقمۇ، شورپىسىنى ئىچمىگەنىدۇق. بۈگۈن بىزنىڭ ئۆيىدىمۇ كاللا ـ پاچاق پىشۇرغانىكەن، ئۇنى بالىلار يەپ شورپىسىلا قاپتۇ. شۇنىڭغا بولسىمۇ ئېغىز تېگەيلى، دەپ سىزنى تەكلىپ قىلغانىدىم.

جوزغىلا راسلاپ بېرىڭ

بىر كۈنى سەلەي چاققان تاماق يېيىش ئۈچۈن ئاشخانىغا كىرىپ بىر تەخسە سەي بىلەن لەڭمەن بۇيرۇپتۇ. تاڭجاڭ ئالدى بىلەن سەينى ئەكەپتۇ. تەخسىنىڭ يۈزى ياپيلاق، جوزا مايماق بولغاچقا، سەينىڭ سۈيى پۈتۈنلەي ساقىپ تۈگەپتۇ. سەلەي چاققان تاڭجاڭنى چاقىرىپ:

— بۇرادەر، لەڭمەننى تەخسىگە سېلىپ ئاۋارە بولماي، بىراقلا جوزىنىڭ ئۈستىگە راسلاپ بېرىڭ، — دەپتۇ.

دۇنيادا ئەڭ سوغۇق نەرسە

بىر كۈنى شەھەر ھاكىملىرىدىن بىرى سەلەي چاققانغا خوتۇنلىرى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ:

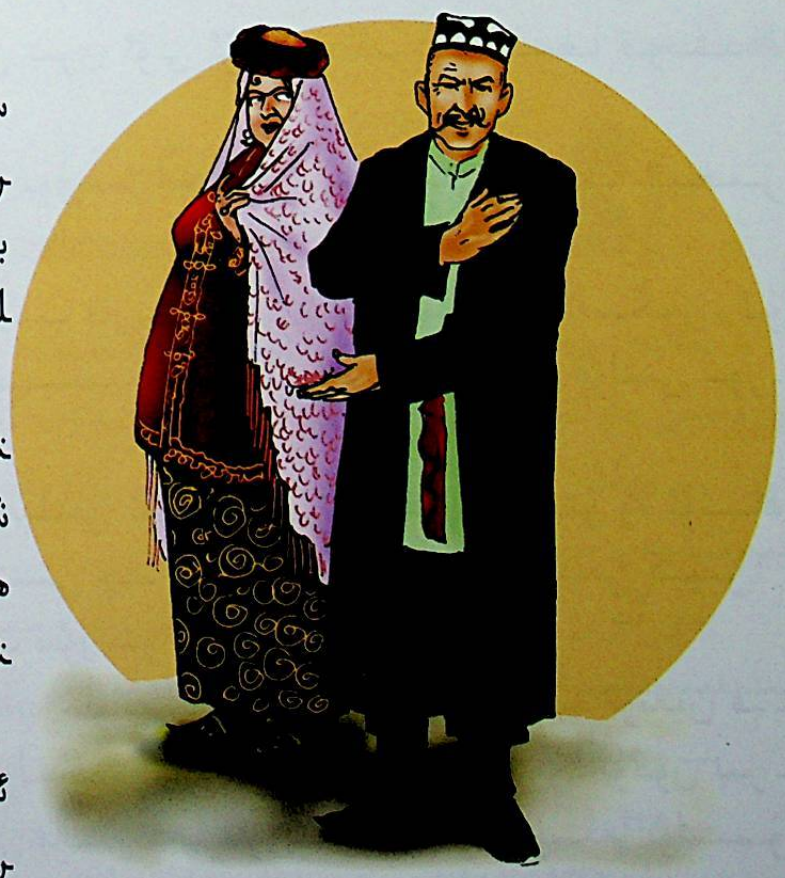
— دۇنيادا سوغۇق نەرسە نېمە دېسە، مېنىڭ چوڭ خوتۇنۇمنى كۆرسەتسە بولىدۇ، — دەپتۇ.

سەلەي چاققان بۇ گەپنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپتۇ.

تومۇز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ھېلىقى ھاكىم بەگ ـ تۆرىلەرنى چايغا چاقىرىپتۇ. مېھمانلار كېلىپ ئولتۇرا ـ ئولتۇرمايلا:

— ۋاي ھاكىم، بەك ئۇسساپ كەتتۇق، ئاۋۋال بىزگە ئىچىدىغان سوغۇق نەرسە ئېلىپ قىلسىلا، — دېيىشىپتۇ.

— ھەي سەلەي، — دەپتۇ ھاكىم، — ماڭ، ئۆيگە كىرىپ نېمە سوغۇق بولسا، مېھمانلارغا شۇنى ئاچىق!

— خوپ! — دېگىنىچە سەلەي چاققان سىرتقا يۈگۈرۈپتۇ ۋە بىر پەستىلا قايتىپ كىرىپ، — تەقسىر، ئۆيدىلا ئەمەس، بەلكى دۇنيا بويىچە ئەڭ سوغۇق بىرنەرسە ئېسىمگە كەلىپ قالدى، شۇنى ئەكىرەيمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياخشى، ماڭ، چاپسان ئەكىر، — دەپتۇ ھاكىم ۋە مېھمانلارغا قاراپ، — خۇداغا شۈكۈر، ئەزىز مېھمانلار ئۈچۈن ئۆيىمىزدە ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ، — دەپ ماختىنىپتۇ.

شۇ ئاردا سەلەي چاققان مېھمانلارنىڭ ئالدىغا ھاكىمنىڭ چوڭ خوتۇنىنى باشلاپ كىرىپتۇ.

كۆزىڭىز نى داۋالاشقا توغرا كېلىدۇ

سەلەي چاققان تېۋىپلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، قورسىقى ئاغرىپ قالغان بىر كىشى ئۇنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

ــ ئەتىگەن نېمە يېگەنىدىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ سەلەي چاققان ئۇنىڭدىن.

ــ قوشنىمىز قوغۇن ۋاشاڭ قىلغانىكەن، توك سويما يېگەنىدىم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ كېسەل كىشى.

سەلەي چاققان ئۇنىڭ كۆزىگە بىر خىل مايلىق دورىنى سۈرتۈپ قويۇپتۇ.

ــ كۆزۈم ئەمەس، قورسىقىم ئاغرىۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى ھەيران بولۇپ.

ــ قورسىقىڭىزنى ساقايتىش ئۈچۈن كۆزىڭىزنى داۋالاشقا توغرا كېلىدىكەن، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان، ــ چۈنكى كۆزىڭىز روشەنلەشسە، زىيان قىلىدىغان نەرسىلەرنى يېمەيدىغان بولىسىز.

قېتىق بارمۇ

سەلەي چاققان بىر كۈنى ئىشىك ئالدىدىكى دەرەخكە چىقىپ شاخ كېسىۋاتسا، بىر بېخىل باي تاۋاق كۆتۈرۈپ كېلىپ:

ــ ۋاي سەلەي ئاخۇن، بارمۇ سىلە، كۆرۈنمەي كەتتىلىغۇ؟ ــ دەپ ئەھۋال سوراپ كېتىپتۇ.

سەلەي چاققان ئۇنىڭ لولىلىقىغا ھەيران بولۇپ قاراپ تۇرۇپتۇ. باي:

ــ سەلەي ئاخۇن، يەرگە چۈشسىلە، زۆرۈر بىر ئىش چىقىپ قالدى، چاپسانراق بولسىلا، ــ دەپ ئالدىرىتىشقا باشلاپتۇ ۋە سەلەي چاققان يەرگە چۈشكەندىن كېيىن، ــ ئۆيلىرىدە قېتىق بارمىدۇ؟ ــ دەپ قاچىسىنى تەڭلەپتۇ. سەلەي چاققان گەپ قىلماي ئۇنى ئىشىك تۈۋىدە قالدۇرۇپ ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. باي خېلى ئۇزۇن ساقلاپ ئاخىر قايتىپ مېڭىپتۇ. سەلەي چاققان ئۆيىدىن چىقىپ قارىسا، باي دەريانىڭ ئۇ قېتىدا كېتىپ بارغۇدەك. سەلەي چاققان قولىنى كۆتۈرۈپ:

ــ ۋاي تەقسىر، قايتىپ كەلسىلە، تېز بولسىلا، ــ دەپ توۋلاپتۇ.

باي ئارقىسىغا قاراپ بارايمۇ، بارمايمۇ، دەپ ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن سەلەي چاققان يەنە توۋلاپتۇ. باي ئاخىر شۇنچە ساقلاپ تۇرۇپ قۇرۇق قايتىپ كېتەمدىمەن، نېمە بولسا شۇ بولسۇن، بېرىپ باقاي، دەپ يېنىپ كەپتۇ. باي ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، سەلەي چاققان:

ــ ئۆيدە قېتىق يوق ئىدى، ئېيتىپ قويماي دەپ چاقىرغانىدىم، ــ دەپتۇ. باي تېرىكىپ:

ــ بۇ قانداق گەپ؟ ئادەمنى ساقلىتىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، دەريادىن ئۆتۈپ بولغاندا چاقىرىپ قېتىق يوقكەن دېگۈچە، باشتىلا شۇنداق دېسىلە بولماسمىدى؟ ــ دەپ رەنجىپتۇ.

ــ خاپا بولمىسىلا، تەقسىر، مېنىمۇ دەرەختىن چۈشۈرمەي تۇرۇپ ئۆيۈمدە قېتىق بار - يوقلۇقىنى سورىسىلا بولماسمىدى ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان.

ئۆزلىرىنى دوراۋاتىدۇ

بىر كۈنى سەلەي چاققان ئېغىر يۈك ئارتىلغان ئېشەكنى ھەيدەپ كېلىۋاتسا، ھاكىمنىڭ ئۆيىدىكى زىيادە تۇتقان مەست قايتقان يۈرت بېگى ئۇچراپ قاپتۇ.

— سەلەي ئاخۇن، ئېشەكچىلار ماڭالماي دەلدەڭشىپ قاپتىغۇ؟ — دەپتۇ بەگ ھەجىيىپ.

سەلەي چاققان دەررۇ:

— ئۆزلىرىنى دوراۋاتقان ئوخشايدۇ، بېگىم، — دەپتۇ.

قىل

سەلەي چاققانىڭ گەيجاڭ (مەھەللە باشلىقى) ئاغىنىسى دائىم كېچىك ئىشلارنى يوغىنىتىپ، بىگۇناھ كىشىلەرنى شەنگەن يامۇلغا چېقىپ تۇرىدىكەن. سەلەي چاققان ئۇنىڭ بۇ قىلىقىدىن تولىمۇ نەپرەتلىنىدىكەن. بىر كۈنى گەيجاڭ ئاغىنىسى سەلەي چاققانىنى ئۆيىگە چاقىرىپ، غاز گۆشى بىلەن مېھمان قىپتۇ. سەلەي چاققان تەخسىدىكى بىر تال قىلنى كۆرۈپ، گۆشنى يېمەي ئولتۇرۇپتۇ.

— نېمىشقا يېمەيسىز؟ — دەپ سوراپتۇ ئاغىنىسى ھەيران بولۇپ.

— بۇرادەر، ماۋۇ نېمە؟ — دەپ يانداۋرۇپ سوراپتۇ سەلەي چاققان تەخسىنى كۆرسىتىپ.

ئاغىنىسى كۆزەينەكىنى تاقاپ، تەخسىگە سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن:

— قىل، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— يا ھەزرەت، — دەپتۇ سەلەي چاققان مەنىلىك كۈلۈپ، — سىز دائىم قىلنى پىل دەيتتىڭىز، بۇ دورەم راست گەپ قىلدىڭىز.

قوغۇن - پوغۇن

سەلەي چاققان تازا ئىشلەپ قوغۇن تېرىغانكەن، بەكمۇ ئوخشاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئاچ كۆز بەگ دورغا - يايلىرىنى باشلاپ كەپتۇ.

— قوغۇن - پوغۇن يەيلى دەپ كەلدۇق، — دەپتۇ بەگ. سەلەي چاققان ئۇلارنى ئەپلەپ - سەپلەپ يولغا سېلىۋېتىش ئۈچۈن ھەر خىل قوغۇندىن بىرنەچچىنى ئۈزۈپ، ئارقا - ئارقىدىن پەچىپتۇ. بەگ ۋە ئۇنىڭ ھەمتاۋاقلىرى قوغۇننى چالا - بۇلا يەپلا تاشلىۋېتىپ، قوغۇنلۇققا قاراۋېرىپتۇ. سەلەي چاققان شۇ زامان قوغۇنلۇقتا كىرىپ بىرنەچچە كاۋا ئۈزۈپ چىقىپتۇ - دە، پىچىشقا باشلاپتۇ. بەگ:

— بۇ نېمە قىلىق؟ — دەپ تېرىكىپتۇ.

— ھېلى ئۆزلىرى «قوغۇن - پوغۇن يەيلى دەپ كەلدۇق» دېگەندىلە، قوغۇننىمۇ يېيىشتىلە، ئەمدى پوغۇن پىچىۋاتىمەن، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

قازىنىم تۆغۈپ قالدى

بىر جازانىخور سەلەي چاققاندىن قازان سوراپ كىرىپتۇ.

— سىزدىن قازان ئايلانسۇن، قوشنا، — دەپتۇ سەلەي چاققان، — بىراق، تۇنۇگۈن ئاخشام قازىنىم تۇغۇپ قالدى، بىرنەچچە كۈن سەۋر قىلىپ تۇرۇڭ.

— قۇرۇق باھانىگىزنى قويۇڭ، — دەپتۇ جازانىخور تېرىكىپ، — قازان دېگەنمۇ تۇغامدۇ؟

— ھەي بۇرادەر، — دەپتۇ سەلەي چاققان جاۋابەن، — سىزنىڭ بىر تەڭگىڭىز يىلىغا ئون قېتىم تۇغسا ھېچ گەپ يوق، مېنىڭ قازىنىم ئەل ئۆمرىدە بىر قېتىم تۇغسا نېمە بوپتۇ!؟

گۆر كولاش

زوردۇن ھاكىم ئىش تاپشۇرماق بولۇپ سەلەيدىن سوراپتۇ:

— خانغا قانداق خىزمەت كۆرسىتىش قولۇڭدىن كېلىدۇ؟

— گۆر كولاش، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

ئىتنى دۇمبالاش

بىر كۈنى سەلەي چاققان ئېشىكىنى مىنىپ تويغا كېتىۋاتسا، يۈزبېشىنىڭ ھويلىسىدىن تۇيۇقسىز بىر قارا ئىت چىقىپ ئالدىنى توسۇۋاپتۇ. غەزىپى ئۆرلىگەن سەلەي چاققان ئېشەكتىن سەكرەپ چۈشۈپ قولىدىكى تايىقى بىلەن ئۇنى راسا ئۇرۇپتۇ. ئىتنىڭ قاتتىق غىڭشىغان ئاۋازىنى ئاڭلىغان يۈزبېشى ئۆيىدىن شاپاشلاپ چىقىپتۇ - دە، سەلەي چاققانغا كايىپ:

— يۈز - خاتىر يوقمۇ، بۇنى شۇنچىۋالا ئۇرامسەن؟! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— خاپا بولمىسىلا، تەقسىر، — دەپتۇ سەلەي چاققان كۈلۈپ تۇرۇپ، — بۇنىڭ بېلىگە تەگكەن تاياقنىڭ سىلىنىڭ باشلىرىنى ئاغرىتىدىغانلىقىنى بىلمەپتىمەن.

ئېشەك بار يەردە بېدە بولمسا بولامدۇ

ھاكىم بىر يىلى قۇربان ھېيتتا يۇرت چوڭلىرىنى چاقىرىپ مېھمان قىلماقچى بوپتۇ. ئۇ يۇرت چوڭلىرى قاتاردا سەلەي چاققانىنىمۇ چاقىرىپ قويۇپتۇ. ئۇنىڭ مەقسىتى جامائەت ئالدىدا سەلەي چاققانىنىڭ بىر ئەدىپىنى بېرىۋېلىش ئىكەن.

مېھمانلار ئىلگىرى - كېيىن جەم بوپتۇ. سەلەي چاققان كېچىكىپرەك كەپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئەھلى - جامائەت، — دەپتۇ سەلەي چاققان ئولتۇرغان مېھمانلارغا ئېھتىرام بىلەن تەزىم قىلىپ.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، قېنى، بۇ ياققا ئۆتۈڭ! — دەپ ئورۇن كۆرسىتىپتۇ جامائەت. سەلەي چاققان جامائەت كۆرسەتكەن يەردىن ئورۇن ئاپتۇ.

ھاكىم سەلەي چاققانىڭ ئۆزىدىن ئەھۋال سورىمىغانلىقىنى ۋە ئايرىم تەزىم قىلمىغانلىقىنى كۆرۈپ راسا ئاچچىقى كەپتۇ - دە، سوراپتۇ:

— ھە، سەلەي، ئەمدى كەلدىڭمۇ؟ نېمانچە كېچىكىپ قالدىڭ؟

— ھەزرەت ئالىيلىرى، بىر ئىش بىلەن بولۇپ قېلىپ، شۇنچە ئالدىرىسامۇ ئازراق كېچىكىپ قالدىم.

— ساقلىڭ بىر باغ بېدىدەك تۇرۇپتۇ. ساقلىڭنىڭ ئېغىرلىقى كاشىلا بولدىمۇ، يا؟

— راست ئېيتتىلا، ھەزرىتىم، ئېشەك بار يەردە بېدە بولمسا بولامدۇ؟ — دەپتۇ سەلەي چاققان كەسكىن قىلىپ.

ھاكىم ئاچچىقىدىن تاتىرىپ كېتىپ، ئولتۇرالماي چىقىپ كېتىپتۇ.

ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىش

سەلەي چاققان بىر كۈنى دۇكانغا كىرىپ بەش جىڭ شېكەر ئاپتۇ. دۇكانچى شېكەرنى كەم تارتىپ قەغەزگە ئوراپ بېرىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ قالغان سەلەي چاققان:

— بەرگەن شېكىرىڭىز بەش جىڭ كەلمەيدىغۇ؟ بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يەڭگىلرەك بولسا، ئاسان ئەكېتىسىز، مەن سىزگە ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بەردىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ دۇكانچى.

سەلەي چاققان شېكەرنىڭ پۇلىنى پوكەي ئۈستىگە قويۇپلا مېڭىپتۇ. ئۇ تېخى بوسۇغىغا بارمايلا دۇكانچى توۋلاپتۇ:

— ھەي ئاغىنە، بەرگەن پۇلىڭىز كەمغۇ؟

— مەنمۇ سىزنىڭ سانىشىڭىزغا ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن پۇلىنى ئازراق بەردىم، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

ئويلاپ بولمىدىم

سەلەي چاققان بىلەن قوشنىسى ئوتتۇرىسىدا ئۆي دەۋاسى تۇغۇلۇپ، سەلەي چاققان شەرئىدە كە ئەرز سۇنۇپتۇ. قازى ئاخۇنۇم ئەرزىنى باش ـ ئايىغىنى كۆرۈپلا:

ـــ سىز قايتىپ تۇرۇڭ، بىز قازىكالانلار جەم بولۇپ، بۇ ئىشنى ئويلىشىپ كۆرەيلى، ـــ دەپتۇ.

سەلەي چاققان گەپ قىلماستىن قايتىپ چىقىپتۇ. ئەتىسى بارسا، «تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ، تېخى بىر نەرسە دېيىشمىدۇق» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ خىل جاۋاب بىر قانچە قېتىم تەكرارلانغاندىن كېيىن سەلەي چاققان بۇ ئىشنى سۆيلىمەي تاشلۇۋېتىپتۇ. بىر كۈنى سەلەي چاقىنىڭ دوستى ئۆيىگە مېھمان چاقىرىپتۇ. سەلەي چاققان باشقا مېھمانلار بىلەن كۆرۈشۈپ، ھېلىقى قازى ئاخۇنۇم بىلەن كۆرۈشمەپتۇ. قازى ئاخۇنۇم ئوڭايسىزلىنىپ:

ـــ ھە، سەلەي ئاخۇن، نېمە ئۈچۈن ھەممەيلەن بىلەن كۆرۈشۈپ، مەن بىلەن كۆرۈشمەيسىز، رەنجىپ قالدىڭىزمۇ ـ يا؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ يوقسۇ، تەقسىر، نېمىدىن رەنجىيتتىم، پەقەت ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشۈشنى تېخى ئويلاپ بولالمىدىم، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان.

ئامبالنىڭ خوتۇنى

سەلەي چاققان يامۇل بېغىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئىشىك ئالدىدا خىزمەتكارلىرى بىلەن بىللە تۇرغان ئامبالنىڭ خوتۇنى ئۇنى گەپكە سالماقچى بولۇپ:

ـــ ھەي سەلەي، ئەجەب تېز مېڭىپسەن، پۇتى كۆيگەن توخۇدەك، ـــ دەپتۇ. سەلەي چاقان ئۇنىڭ نىيىتىنى چۈشىنىپ:

ـــ ھە، ئىشىككە يۆلىنىپ تۇرۇپ قاپلا سولىشىپ قالغان خوخىدەك، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ـــ ۋىيەي، بۇنىڭ گېپىنى قاراڭلار، بۇرۇتىنى دېگگايتىۋاپتۇ جىگدىلىكتىكى شوخىدەك، ـــ دەپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ئامبالنىڭ خوتۇنى.

ـــ ئالدىراپ ھېگگايمىسلا ئۇتلىۋەتكەن چوقىدەك، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

ـــ ھەي، نېمانچە بويۇڭ ئۇزۇن، كاردىن چىققان سوقىدەك؟ ـــ دەپتۇ ئامبالنىڭ خوتۇنى.

ـــ بويۇمنى دېسىلە چىنارەك، بوينۇمنى دېسىلە يېڭى جۇۋازنىڭ ئوقىدەك، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

ـــ چوڭچىلىق قىلما، ئەينەككە قارا، كۆرۈنىسەن خۇددى دوقمۇشتەك، ـــ دەپتۇ ئامبالنىڭ خوتۇنى تېرىكىپ.

ـــ ۋاي خېنىم، كىمنى كۆرسىلە چاپلىشىۋالمىسلا كۆرۈك توخۇنىڭ پوقىدەك، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

گەپتە سەلەي چاققانغا تەڭ كېلەلمىگەن ئامبالنىڭ خوتۇنى رەللە بولۇپ، ئۆيگە مېڭىپتۇ، سەلەي چاققان ھېچنېمە بولمىغاندەك بەھۇزۇر يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئېشەك ئېشەكنى كۆرسە هاڭرايدۇ

بىر كۈنى سەلەي چاققان تۇغقان يوقلاشقا كېتىۋېتىپ، يېرىم يولدا يۈرتنىڭ بېگى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. بەگ سەلەي چاققاندىن سالام تەمە قىلىپ قاراپتۇ. سەلەي چاققانىنىڭ ئېشىكى بەگكە قاراپ هاڭراپتۇ. بەگنىڭ سەپراسى ئۆرلەپ:

— هەي سەلەي، ئېشىكىڭ نېمە ئۈچۈن ماڭا قاراپ هاڭرايدۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— هۆرمەتلىك بېگىم، — دەپتۇ سەلەي چاققان بەگكە قاراپ، — بۈنىڭغا هەيران قالمىسىلا، ئېشەك ئېشەكنى كۆرسە هاڭرايدۇ.

قوزۇق

ئاغىنىسىنىڭ قىزىنىڭ تويى بولغان كۈنى، سەلەي چاققان هەممىدىن كېيىن كەپتۇيۇ، تۆردىكى بوش ئورۇنغا قوزۇق قېقىشقا باشلاپتۇ.

— توي بولۇۋاتسا نېمە قىلغان قىلىقىڭىز بۇ؟ — دەپ تېرىكىپتۇ ئاغىنىسى.

— ئۆتكەن قېتىم ئوغلىڭىزنىڭ تويى بولغان كۈندىكىدەك يۈرتلۇقىڭىزنى تاپالماي بۇ ئورۇن بوش قالسا، كونا كېسىلىڭىز قوزغىلىپ خاپا بولمىسۇن دەپ ئەنسىرەيمەن. شۇڭا، ئۆتكەندە سەلەرنىڭ مەھەللىدىن سېتىۋالغان يورغا ئېتىمنى بولسىمۇ باغلاپ قويای دېگەنىدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان.

شەيتان سىزدىن قورقىدۇ

بۇزۇقچىلىقتا ئۇچىغا چىققان بىر كىشى سەلەي چاققانغا هال ئېيتىپ:

— بۇ دۇنيادا ماڭا هېچ نەرسە قورقۇنچلۇق ئەمەس، پەقەت شەيتان يولۇمدىن ئازدۇرمىسىدى، دەپ ئەندىشە قىلمەن، — دەپتۇ.

— ئورۇنسىز ئەنسىرىمەڭ، بۇرادەر، — دەپتۇ سەلەي چاققان جاۋابەن، — قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىڭىزنى كۆرسە، شەيتانمۇ سىزدىن قورقىدۇ.

قۇش باققۇچى

بىر كۈنى سەلەي چاققان كوچىدا باي ھەيدەپ چىقارغان بىر دەردەن قۇش باققۇچى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ، ئۇنىڭ سەرگۈزەشتلىرىنى ئاڭلاپ ناھايىتى ئېچىنىپتۇ. شۇ ئاردا باينىڭ بازارغا قۇش باققۇچى ئىزدەپ چىققانلىق خەۋىرى ئاڭلىنىپتۇ. سەلەي چاققان باينىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ.

ــ ھە، نېمە ئادەمسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ باي.

ــ مەن بىر يېتىم، قۇش باققۇچى، ــ سەلەي چاققان جاۋاب بېرىپ قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ.

باي مۇنداق مۇلايىم، ياۋاش قۇش باققۇچىنىڭ ئۇچراپ قالغانلىقىغا خۇشال بولۇپ، ئۇنى ئۆيىگە ئەكەپتۇ. ئەتىسى باي ئېتىغا مىنىۋېتىپ:

ــ سەلەي، مەن تويغا كەتتىم، قۇشقا ئوبدان قارا، ئاچ قالمىسۇن، ــ دەپ جېكىلەپتۇ. سەلەي چاققان باينىڭ ئېيتقانلىرىنى بەجا كەلتۈرۈپتۇ. باي تويدىن قايتىپ، ئاتتىن چۈشمەيلا قۇشنى يوقلاپ مەنمۇن بوپتۇ.

باي بىر ھەپتىدىن كېيىن سەلەي چاققان بىلەن ئوۋغا چىقماقچى بولۇپ:

ــ ئاتقا مىن، خۇرجۇن سال، قۇشنى كۆتۈر، مەن ئالدىڭدا ماڭمەن، ئوۋ ئۈچرىسا توۋلايمەن، توۋلىشىم بىلەنلا قۇشنى سالىسەن، ــ دەپتۇ.

ئۇلار جاڭگالغا بارغاندىن كېيىن، باي بىر تۈپ چوڭ دەرەخنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ «سال» دەپ توۋلاپتۇ. سەلەي چاققان قۇشنى پۈكلەپ خۇرجۇنغا ساپتۇ. باي قۇش كۆرۈنمىگەندىن كېيىن يەنە «سال» دەپ ۋارقىراپتۇ.

ــ خاتىرجەم بولسىلا، قۇشنى سېلىپ بولدۇم، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

ــ نەگە سالدىڭ؟

ــ خۇرجۇنغا.

ــ خۇرجۇنغا ؟ !... ھاماقەت، ــ دەپتۇ باي جىلە بولۇپ ۋە پاپىلاپ كېلىپ قارىسا قۇش ئاللىقاچان ئۆلۈپ قاپتۇ. سەلەي چاققان يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئىشنى بۇزىدۇ

سەلەي چاققانىڭ تونۇشلىرىدىن بىرى ئازنا مەسچىتكە ئىمام بوپتۇ. ئۇ سەللىسىنى شۇنچە چىڭ يۆگىگەن بولسىمۇ، كۆلاھى چوڭ كەلگەنلىكتىن بېشىدا تۇرماي، سەجدىگە باش قويۇشى بىلەن تەڭ چۈشۈپ كېتىپ نامازنى بۇزۇۋېتىپتۇ.

ــ ئىمام ئاخۇنۇم، سەللىلىرى بوش يۆگىلىپ قالغانمۇ، نېمە؟ ــ دەپ سوراپتۇ سەلەي چاققان.

ــ ياق، سەللە چىڭ يۆگەلگەن، كۆلاھ بېشىمدا تۇرمايۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ ئىمام.

ــ باش كۆلاھ بىلەن سەللىگە لايىق بولمىسا، ئىشنى بۇزىدۇ، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

دادىلىرىنىڭ ئورنى چوڭ

بۇنىڭدىن خېلى يىللار بۇرۇن ھېيتگاھ جامەسىدە بىر بۆلۈك تالىپلار ئىلىم تەھسىل قىلىپ ئوقۇش پۈتتۈرۈپتۇ. مۇدەررىس ئۇلارنىڭ ياخشى ئوقۇغان ھەم يېشى چوڭراقلىرىنى ئادەتتىكى ئەمەلگە، ياخشى ئوقۇمىغان ھەم يېشى كىچىكرەكلىرىنى مۇھىم مەنسەپلەرگە قويۇپتۇ. بۇ ئىش ئاڭلىغانلارنى ھەيران قالدۇرۇپ، غۇلغۇلا قوزغاپتۇ.

ــ مۇدەررىس نېمە ئۈچۈن قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان كىچىك تالىپلارنى شۇنچە چوڭ مەنسەپكە قويىدىغاندۇ؟ ــ دېيىشىپتۇ جامائەت.

ــ بۇرادەرلەر، ھەيران قالماڭلار، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان ئوتتۇرىغا چىقىپ، ــ بۇ تالىپلارنىڭ ئۆزى كىچىك بولغان بىلەن دادىلىرىنىڭ ئورنى چوڭ ـ دە!

پايدىسى بار

تاماكا ۋە نەشە چېكىشنى كەسىپ قىلىۋالغان بىر ياش يىگىت سەلەي چاققاندىن سوراپتۇ:

ــ تاماكا بىلەن نەشىنى زىيانلىق دەيدۇ، راستمۇ؟

ــ باشقىلارغا زىيانلىق بولسىمۇ، ساڭا پايدىسى بار، ــ دەپتۇ سەلەي چاققان جاۋابەن، ــ بىرىنچىدىن، ئۆيۈڭگە ئوغرى كىرمەيدۇ، چۈنكى كېچىچە يۆتىلىپ چىقىسەن؛ ئىككىنچىدىن، يول ماڭغاندا ئىتتىن قورقمايسەن، چۈنكى تېزلا ھاسىغا چۈشىسەن؛ ئۈچىنچىدىن، ئۇششاق ـ چۈشەك بىر نەرسىلەرنى تېپىۋالىسەن، چۈنكى يەرگە ئېڭىشىپ ماڭىدىغان بولىسەن؛ تۆتىنچىدىن، ئۆيۈڭ چاڭ ـ توزان بولمايدۇ، چۈنكى دائىم تۈكۈرۈپ تۇرىسەن؟ بەشىنچىدىن، ئوستۇپشۇڭغا تۈپا ـ چاڭ قونمايدۇ، چۈنكى دائىم پۈۋلەپ تۇرىسەن.

بىر تال سامان

سەلەي چاققان مەھەللىسىدىكى بىر بايغا يىللىققا تۇرۇپتۇ. يىل ئاخىرلاشقۇچە ئۇنىڭ ئىشىدىن بىرەر قۇسۇر چىقىرىپ، ئىش ھەققىنى تۈتۈپ قېلىشنىڭ ئېپىنى قولغا كەلتۈرەلمەي يۈرگەن باي بىر كۈنى سەلەي چاققانغا:

ــ مەن بىر تاغار سامانىنى ئۆگزىدىن يەرگە تۆكىمەن، سەن بىر تالنى يەرگە چۈشۈرمەي تۈتۈۋالغىن، ــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

سەلەي چاققان تاكى سامان تۆكۈلۈپ بولغۇچە بەخىرامان قاراپ تۇرۇپتۇ ـ دە، ئاخىردا لەيلەپ چۈشۈۋاتقان بىر تال سامانىنى تۈتۈۋېلىپ:

ــ باي ئاكا، مانا بىر تال سامانىنى تۈتۈۋالدىم، ــ دەپتۇ.

ئۆستەڭدىن قانداق ئۆتكەنسەن

سەلەي چاققان بىر كۈنى بەگنىڭ ئۆيىگە كىرىپ چايغا داخىل بولۇپ قاپتۇ. ساھىبخانا داستىخان سېلىپ باشقىلارنىڭ ئالدىغا توقاچ، سەلەي چاققانىنىڭ ئالدىغا بولسا زاغرا قويۇپتۇ. سەلەي چاققان زاغرىنى قولىغا ئېلىپ:

— ھەي زاغرا، مەن يولغا چىققاندا، سەن ئۆيدە قالغانىدىڭ. مەنغۇ ئۆستەڭدىن ئېشەك بىلەن ئۆتتۈم، سەن قانداق ئۆتكەنسەن؟ بەگنىڭ ئىلتىپاتىدا بىر - بىرىمىزدىن مەڭگۈ ئايرىلالمايدىكەن-مىز - دە، — دەپتۇ.

مەنمۇ قېچىپ كەتكەن بولاتتىم

مەھەللىدىكى بىكار تەلەپلەردىن بىرنەچچىسى «راۋاب ئاڭلايمىز» دېگەن باھانە بىلەن سەلەي چاققانىنىڭ ئۆيىگە تولا كىرىۋېلىپ، ئۇنى بەكمۇ زېرىكتۇرۇپتۇ. ئۇلار بىر كۈنى يەنە كەلگەنىكەن، سەلەي چاققان:

— بالىلارنىڭ ئانىسى بۈگۈن ھاممىسىنى يوقلاشقا كەتكەندى، سىلەرنى مېھمان قىلالمايدىغان بولدۇم، — دەپ ئۆزرە ئېيتىپتۇ.

— خوتۇنىڭىزنى قەستەن قاچۇرۇۋېتىپسىز - دە، — دەپتۇ ئۇلاردىن بىرى بىزەڭلىك بىلەن.

— بۇرادەر، — دەپتۇ سەلەي چاققان، — مېھمان دېگەن مېھماندەك بولغىنى ياخشى، ئەگەر سىلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىڭلارنى بىلگەن بولسام، مەنمۇ قېچىپ كەتكەن بولاتتىم.

نېمە ئامال بار

سەلەي چاققان چوڭ قىزىنى ياتلىق قىپتۇ. توي ئاخىرلىشىپ قىزنى ئۇزىتىدىغان ۋاقىتتا، خوتۇنى ئۇنىڭغا مەسلىھەت سېلىپ:

— دادىسى، قىزىمىزنى ئەرگە بەرگەندىن كېيىن، كىيىم - كېچەكلىرىنى ئېلىپ قالساق، كېيىنچە سىڭىللىرىغا لازىم قىلارمىز، — دەپتۇ.

سەلەي چاققان بىر پەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن:

— ئۇنداق بولسا، مەن دەرھال بىر كۈپ سېتىۋېلىپ كېلەي، — دەپ سىرتقا قاراپ مېڭىپتۇ.

— ئالدىرىغاندا نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىلا؟ — دەپ كايىپتۇ خوتۇنى، — ھازىر كۈپ نېمىگە كېرەك بولۇپ قالدى؟

— سېنىڭچە بولغاندا، قىزىمىزنىڭ ئۇستىدىكى كىيىم - كېچەكلىرىنىمۇ سالدۇرۇۋالساق بولغۇدەك، — دەپتۇ سەلەي چاققان، — ئۇنداقتا قىزىمىزنى كۈپكە سېلىپ چىقارمىساق نېمە ئامال بار؟

تەرلىنىش

سەلەي چاققانىنىڭ ھەم باي، ھەم بېخىل بىر قوشنىسى بولۇپ، مال ـ دۇنيا يىغىمەن دەپ تويغۇدەك تاماقمۇ يېمەي كۈندىن ـ كۈنگە ئاجىزلاپ كېتىپتۇ، تېۋىپقا كۆرۈنگەندىن كېيىن سەلەي چاققانغا ھال ئېيتىپ:

ـــ تېۋىپقا كۆرۈنسەم، بىرەر مال سويۇپ، تېرىسىدە تەرلىنىڭ دەۋاتىدۇ. قاراپ تۇرۇپ بىر مالنىڭ جېنىغا زامىن بولغۇم كەلمىدى، سىزنىڭچە قانداق قىلسام بولار؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ تېۋىپنىڭ بۇيرۇغىنى شۇ بولسا، ئاسان ئىش ئىكەن، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان مەسخىرە قىلىپ، ـــ بىزنىڭ ئۆيدە ئۆتكەن يىلى قۇربان ھېيتتا سويغان بىر قوينىڭ تېرىسى بار، شۇنىڭدا تەرلىنىۋالسىلا.

ئىشتىن يانغۇچە كېتىپ قالاي

سەلەي چاققان مەھەللىسىدىكى بىر بايغا كۈنلۈكچى ھېسابىدا ئىشلەپ يۈرگەنىكەن، بىر كۈنى باي ئۇنىڭغا:

ـــ بۈگۈن كەچتە ئۆيىمىزدە مېھمان بار. يۈگۈر ـ يېتىمغا قارىشىپ بېرەرسەن، ئىشتىن يېنىپ ئۆيۈڭگە كېتىپ قالمىغىن، ھەا ـــ دەپتۇ.

ـــ بولىدۇ، باي ئاكا ! ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان، ـــ ئۇنداق بولسا، ئىشتىن يانغۇچە بولغان ئارىلىقتا كېتىپ قالاي.

ھەم كۆرمەس، ھەم كۆرەلمەس

ئوردا قازىسى ئۆلۈپ قالغاندا موللا سەلەي ۋاقتىلىق قازى بوپتۇ ۋە خان بىر ياقلارغا كەتكەندە ئوردا ئەمەلدارلىرىنىڭ جاڭجاللىرىنىمۇ سورايدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىر كۈنى بىر ۋەزىر يەنە بىر ۋەزىرنىڭ ئۇستىدىن ئەرز قىپتۇ:

ـــ ئۇ مېنى «ھەق ـ ناھەقنى ئايرىمايلا مەسلىھەت بېرىدىغان قارىغۇ» دەپ ئارقامدىن تۆھمەت قىپتۇ. شۇنى ئايرىپ، ھۆكمى شەرئى قىلىپ بەرسىلە، تەقسىر.

ـــ شۇنچە يىللار مەنسەپدار بولۇپ، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان، ـــ ئۆزۈڭلارنىڭ سىرىنى ئۆزۈڭلار بىلمەيسىلەر. مەنسەپدارلار يالغۇز كۆرمەسلا ئەمەس، كۆرەلمەسمۇ بولىدۇ. دېمەك، مېنىڭ ھۆكمۈم شۇكى، جانابلىرىمۇ ھەم كۆرمەس، ھەم كۆرەلمەس.

ـــ بۇنىڭدىن ياخشىراق ھۆكۈملىرى يوقمۇ، تەقسىر؟ ـــ دەپتۇ دەۋاگەر ۋەزىر.

ـــ خان قازىلىققا ئارىلاشمايدىغان بولسا، شۇنداق ھۆكۈم چىقىراتتىمكى، ئۇ چاغدا سىلى ئوردىدا كۆرەلمەس ئادەملا ئەمەس، كۆرۈنمەس ئادەم بولۇپ كېتەتتىلا، ـــ دەپتۇ سەلەي چاققان.

ئاتقا ئايلىنىۋالسىلا!

بىر كۈنى سەلەي چاققان زوردۇن بەگدىن سوراپتۇ:

— بېگىم، سىلى بېدە كۆكسىنى نېمانچە كۆپ يەيدىلا؟

— ئاتتەك بولۇش ئۈچۈن، — دەپتۇ بەگ گەپتە يەڭمەك ئۈچۈن.

— توغرا ئويلاپتىلا، قاچانغىچە ئېشەكتەك يۈرىدىلا، بۇ يىل بېدە كۆك ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئاتقا ئايلىنىۋالسىلا ! — دەپتۇ سەلەي چاققان.

نامەلۇم بولسا كېرەك

بىر باي زىياپەتتە ئولتۇرۇپ، كۆپ خوتۇنى بارلىقىدىن ماختىنىپ:

— باللىرىمۇ شۇنچە كۆپكى، بەزىدە ھەتتا قايسى بالام قايسى خوتۇندىن تۇغۇلغانلىقىنىمۇ بىلەلمەي قالىمەن، — دەپتۇ. شۇ چاغدا سەلەي چاققان:

— دېمەك، باي ئاكا، سىلى ئانىلىرىنى ئەسلىرىگە كەلتۈرەلمىگەن بالىلارنىڭ دادىلىرىمۇ نامەلۇم بولسا كېرەك ! — دەپتۇ.

توغرا يېزىپسەن

سەلەي چاققان ئۇستا خەتتات بولغانلىقتىن، يۈرت قازىسى ئۇنىڭغا:

— سىز ھۆسنىخەتنى ياخشى يازىسىز، مۇنۇ تاختىغا «شەرىئەت مەھكىمىسى» دەپ يېزىپ بېرىڭ، كۆرگەن كىشى ھەيران قالسۇن، — دەپتۇ.

سەلەي چاققان قولىغا قەلەم ئېلىپ «چوماقچىلار مەھكىمىسى» دەپ يېزىپتۇ. قازى غەزەپلىنىپ سەلەي چاققانىنى ئۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. سەلەي چاققان قەددىنى رۇسلاپ، قازىغا ھومىيىپ:

— ھەقىقەتەن توغرا يېزىپتىمەن، بۇ جاي ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق چوماقچىلار مەھكىمىسى ئىكەن، — دەپتۇ.

هارامنىڭ جايى دوزاختا

بىر كۈنى زوردۇن بەگ ئوردا خادىمى موللا سەلەينى ھوزۇرىغا چاقىرىپ:

— مېنىڭ ئارغىمىقىم ئاخشام ئۆلۈپ قاپتۇ. بۇ قانداق بولغىنى؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— مال ئىگىسىنى دوراپ ھارام بولغىنى، — دەپتۇ سەلەي چاققان ۋە «قالۇ ئىننالىللا... ياتقان جايى دوزاخ بولسۇن» دەپ دۇئا قىپتۇ. گاڭگىراپ قالغان بەگ:

— نېمە ئۈچۈن جەننەتتىن چىققان ئاتقا دوزاخنى تىلەيسەن؟ — دەپ كۆزىنى ئالايتىپتۇ.

سەلەي چاققان كۈلۈپ جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئاتىنىڭ جەننەتتىن چىققىنى تېخىچە نامەلۇم، لېكىن، ئارغىماقلىرىنىڭ ھارام بولۇپ قالغىنى راستتۇر؟ ھە، ئەمدى ھارامنىڭ جايى دوزاختا بولۇش — بۇ ئۆزلىرىگىمۇ مەلۇم.

مەشھۇر قىلۋاتىدۇ

بىر كۈنى خان ئۆزىنىڭ بامدات نامىزىغا چىقالمىغانلىقىنى ئوردا مەزىنىنىڭ ئاۋازىنىڭ پەسلىكىدىن كۆرۈپ تەنە بىلەن:

— ئوردىغا ئاۋازى كۈچلۈكرەك بىر ئېشەك تېپىشساڭ بولمامدۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ. كۆپ ئۆتمەي خان ئوردا ئەتراپىدىن چىققان ئېشەكنىڭ ھاڭرىشىدىن ئۇخلىيالماپتۇ.

ئېشەك ئىگىسىنىڭ سەلەي ئىكەنلىكىنى ئېنىقلىغان خان سەلەينى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ:

— ئېشىكىڭ نېمانچىلا ھاڭرايدۇ؟ — دەپ كايىپتۇ. سەلەي چاققان دەرھال تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ:

— جانابلىرىنىڭ ئاۋۇ كۈنى «ئوردا مەزىنلىكىگە ئاۋازى كۈچلۈكرەك بىر ئېشەك تېپىشساڭ بولمامدۇ !» دېگەن پەرمانلىرىنى ئاڭلاپ، مېنىڭ ئېشىكىم «خانىنىڭ ئەمرى ۋاجىپ» دەپ، مەزىن بولۇش ئۈچۈن ئاۋاز مەشىقى قىلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

كېرەك يوق

سەلەي چاققان خان ھۇزۇرىغا كىرىپ - چىقىپ يۈرگەن چاغلىردا، دوست - ئاغىنىلىرى كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىپتۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر تالىپ بار ئىكەن. ئۇ خان ئوردىسىدىن ئۆزىگە بىرەر خىزمەت تېگىشنى تەمە قىلىپ سەلەي چاققانىنى كۈندە يوقلاپ، ئىخلاسمەنلىك بىلدۈرىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە خان سەلەي چاققانىنى ئوردىدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ. بىر كۈنى پىيادە كېلىۋاتقان سەلەي چاققان ئېشەك مىنىپ كېلىۋاتقان ھېلىقى تالىپ بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. تالىپ ئۇنىڭ سالىمىنى ئاران ئېلىك ئاپتۇ - دە:

— ئەپۇ قىلىڭ، ئالدىراپ قېلىپ ئېشەكتىن چۈشەلمىدىم، — دەپتۇ.

— كېرەك يوق، — دەپتۇ سەلەي چاققان، — مەن يەنە ئوردىغا بېرىپ خىزمەت قىلغاندا، چۈشمەي قويمايسىز!

ھەممە ئۆلۈم ئوردىسىدا

بىر كۈنى خان سەلەينىڭ ھارغىنىغا قارىماي، ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق قىزىق پاراڭلارنى قىلدۇرۇپ كۆڭلىنى خۇش قىپتۇ. ئاخىرىسىدا كۈلكە تەس كەلدىمۇ، ئەيتاۋۇر، خان يەل قويۇپ قاپتۇ.

خان ئوڭايسىزلىنىپ گەپنىنى تاتىلاپ، گەپنى باشقا ياققا بۇراپتۇ:

— سەلەي، سەن زادى نەدىن؟

— ئوپالدىن.

— نېمىشقا شەھەرگە كېلىپ قالدىڭ؟

— قېچىپ قوپالدىن .

— سەن يالغۇز ئوغۇلمىتىڭ؟

— ياق، بىز ئۈچ ئوغۇل ئىدۇق.

— سەن نەچچىنچىسى؟

— مەن كەنجىسى.

— ئاكىلىرىڭ بارمۇ؟

— ئۆلۈپ كەتكەن.

— ئۇلار نېمە بولۇپ ئۆلۈپ كەتكەن؟

— چوڭ ئاكام ئالۋان تۆلىيەلمەي، چۆلگە پالىنىپ ئىسسىقتا ئۆلگەن. كىچىك ئاكام زۇلۇمغا كۈنمەي، دارىدا — ئېسىقتا ئۆلگەن. مەن پاراڭ تۇگمەي، ئوردىدا سېسىقتا ئۆلىدىغان ئوخشايمەن، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

سىلىدەك ئىتتىن قورقمايمەن

سۇلتان باي سەلەي چاققان بىلەن كۆپ ئېيتىشىدىكەن، لېكىن دائىم يېڭىلىدىكەن، يېڭىلگەنسېرى شۇنچە يېپىشىدىكەن.

بىر كۈنى كەچتە سۇلتان باي ئۇزاق ئويلاپتۇ، ئويلاپ ـ ئويلاپ ئاخىردا « ئەمدى تاپتىم. ئەتە سەلەيگە ‹ئىتتىن قورقاملا› دەيمەن. ‹قورقمەن› دېسە، ‹ئىتتىن قورققان گادای بولماس› دەيمەن. ‹قورقمايمەن› دېسە، ‹ناۋايىلىق قىلغۇچە، قەلەندەرچىلىك قىلسىلا› دەيمەن» دەپ ئۆزىچە خۇش بولۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

سۇلتان باي ئەتىسى سەلەينى ئۇچرىتىپ سوراپتۇ:

— سەلەي ئاخۇن، سىلى ئىتتىن قورقاملا؟

— سىلىچۇ؟ — دەپ قايتۇرۇپ سوراپتۇ سەلەي چاققان.

— مەنغۇ قورقمايمەن، سىلىدىن سوراۋاتىمەن.

— ھەئە، مەنمۇ سىلىدەك ئىتتىن قورقمايمەن، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

ئۆزۈك بىر سۆزلەپ باق

سەلەي چاققانىنىڭ شەھەر ھاكىمى بولغان چاغلىرى ئىكەن. بىر كۈنى بىر ئادەم كېلىپ ئۇنىڭغا ئەرز سۇنۇپتۇ. سەلەي چاققان خەت تونۇمىغاچقا ئەرزنى تەتۈر تۇتۇپ پىچىرلاشقا باشلاپتۇ.

ھەيران بولغان ئەرز ئىگىسى:

— تەقسىر، ئوڭ تۇتۇپ ئوقۇماملا، — دەپتۇ.

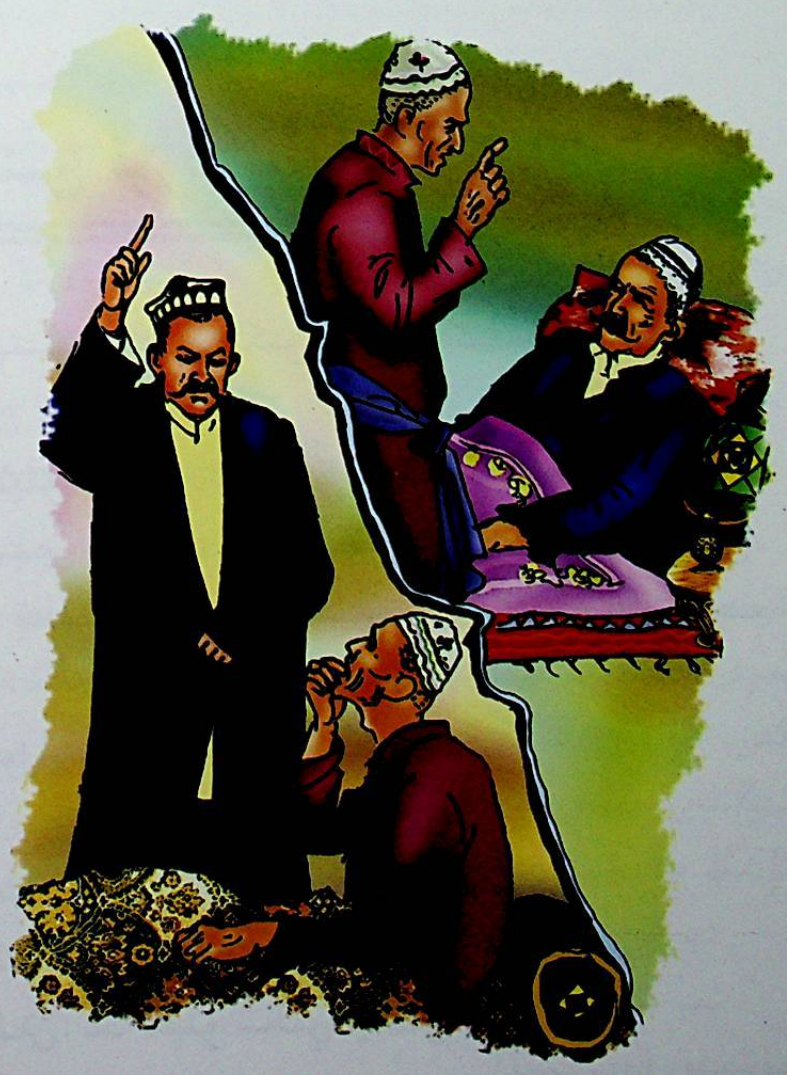
— ئوڭ تۇتۇپ ئوقۇسام، شارىلداپ كېتىپ، مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولالماي قالىمەن. قېنى، ئۆز ئاغزىڭ بىلەن قىسقا قىلىپ سۆزلەپ باق، ئېيتقانلىرىڭ ئەرزىڭنىڭ مەزمۇنى بىلەن ئوخشامدىكىن، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

قوغۇنلۇققا ئوخشايدۇ

سەلەي چاققان ئاغرىپ قاپتۇ، قوشنىسىنىڭ ئوغلى ئۇنى يوقلاپ كىرىپتۇ.

— تېخى ئەمەلگە ئاشمىغان نۇرغۇن ئارزۇلىرىم بار ئىدى، — دەپتۇ سەلەي چاققان يىگىتكە ھال ئېيتىپ، — مۇشۇ ياتقانچە ئورنۇمدىن تۇرالماسلىقىمدىن ئەنسىرەيمەن.

— ياشلىرى ئاتمىشتىن ئېشىپتۇ، يەيدىغانلىرىنى يەپ، كىيىدىغانلىرىنى كىيىپ بولدىلا، خۇددى پىشىپ قالغان قوغۇنغا ئوخشايلا، قوغۇنلۇققا كىرگەن ئادەم ئالدى بىلەن پىشقىنىنى ئۈزىدۇ. تەقدىرگە تەن بەرسىلە، — دەپتۇ يىگىت.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي، سەلەي چاققان ساقىيىپ ھېلىقى يىگىت ئاغرىپ قاپتۇ. سەلەي چاققان يوقلاپ كىرسە، يىگىت زارلىنىپ :

— ئون گۇلۇمنىڭ بىرىمۇ ئېچىلمىغانىدى، دۇنيانىڭ ھېچبىر خوۋلۇقىنى كۆرمەي ئۆلۈپ كەتسەم، قانداق قىلارمەن؟ — دەپتۇ.

— ئۇكام، ئورۇنسىز ياش تۆكمە، بۇ ئالەم قوغۇنلۇققا ئوخشايدۇ، قوغۇنلۇققا ئوغرى كىرسە، پىشقىنىنىمۇ، توشمىغىنىمۇ ئۈزىدۇ، بۇنىڭغا نېمە ئامال ؟ — دەپتۇ سەلەي چاققان.

ياش ۋاقتىمدىمۇ چۈشكەن

سەلەي چاققان ئېتىزغا كېتىپ بېرىپ، بىر تىنىك بېغىغا تامدىن چۈشۈپ ئەنجۈرگە راسا تو-يۇپتۇ ۋە بېلىگە بىر ئاز تۇگۈپ، ئەمدى ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا باغنىڭ ئىگىسى كېلىپ قاپتۇ ۋە:

— ئۇيالماي، ساقىلىڭ چىققاندىمۇ ئوغرىلىققا چۈشتۇڭمۇ؟ — دەپتۇ. سەلەي چاققان دەررۇ:

— ياق، ئاكا، ياش ۋاقتىمدىمۇ چۈشكەن، — دەپتۇ.

تەخەي چوڭ بولسا...

بىر بەگنىڭ مىجەزىگە قاراپ كىشىلەر ئۇنىڭغا « ئېشەك » دەپ لەقەم قويۇپتۇ. بەگ بۇ لەقەمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن جامائەتنى چاياغا چاقىرىپ:

— مېنى ئېشەك دېمەڭلار، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. كىشىلەردىن بىرى:

— ئېشەك دېمىسەك، نېمە دەيمىز؟ — دەپ سوراپتۇ. يەنە بىرى:

— تەخەي دەيمىز - دە، — دەپتۇ. بەگ نائىلاج ماقۇل بوپتۇ.

بىر كۈنى بەگ سەلەي چاققانغا يولۇقۇپ:

— بۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەر مېنى ئېشەك دېمەي تەخەي دەيدىغان بولدى، — دەپ كۆرەڭ-لەپتۇ. سەلەي چاققان:

— تەخەيمۇ چوڭ بولسا، بەربىر ئېشەك بولىدۇ - دە، — دەپتۇ كۈلۈپ.

ساقال دورا بولۇپ ...

قەشقەرنىڭ چەت يېزىسىدىكى بىر تېۋىپنىڭ نامى چىقىپ كېتىپتۇ. شۇ كۈنلەردە خان ئاغرىپ قېلىپ تېۋىپلا بولسا چاقىرتىپ يۈرگەنىكەن. خان ئۇ تېۋىپنى چاقىرىپ كېلىشكە بىر ياساۋۇلنى ئە-ۋەتىپتۇ. لېكىن، تېۋىپ « ماڭا ھارۋىدا يول ئازابى ئېغىر كېلىدۇ » دەپ كەلمەپتۇ. خان گەپ بىلەن بولسىمۇ، ئەپ بىلەن بولسىمۇ ئەكېلەلەيدۇ، دەپ سەلەينى ئەۋەتمەكچى بوپتۇ. سەلەي چاققان:

— قولۇمغا پەرمان يېزىپ بەرسىلە، — دەپتۇ.

خان پەرمان يېزىپ بېرىپتۇ. سەلەي چاققان پەرماننى ئېلىپ تېۋىپنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. تې-ۋىپ پەرماننى ئوقۇپ كۈلۈپ، ئۇزۇن ئاق ساقىلىدىن ئىككى - ئۈچ تال بېرىپتۇ. ئىشىنىڭ كۈتۈ-كىنىدەك بولغىنىدىن مەمنۇن بولغان سەلەي چاققان ئۇنى ئەكېلىپ خانىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ.

— نېمە گەپ بۇ ؟ — دەپتۇ خان ۋارقىراشقا ماجالى يەتمەي تىترىگەن ھالدا.

— ئۆزلىرى يازغان پەرماندا « كەلمىسە، ساقىلىنى يۇلۇپ بولسىمۇ ئەكېلىڭلار ! » دېيىلگەنىكەن. ساقال دورا بولسا كېرەك دەپ، بىچارىنى چىرقىرىتىپ تۇرۇپ، ساقىلىنى يۇلۇپ كەلدىم، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

نەسىنى تۆكمەن

بىر كۈنى ھاكىم:
— سەلەي، سېنىڭ زادى مېنىڭ ئابرۇيۇمنى تۆكۈشتىن باشقا ئىشىڭ يوقمۇ؟ — دەپتۇ.
— يوق ! — دەپتۇ سەلەي چاققان ئەيمەنمەستىن. ئاچچىقى كەلگەن ھاكىم تەنە قىلىپ:
— ئۇنداق بولسا تۆكۈۋەر ! — دەپتۇ.
— يوق ئابرۇيلىرىنىڭ نېمىسىنى تۆكىمەن؟ — دەپتۇ سەلەي چاققان.

نەرخىمۇ بىرچە بولۇشى كېرەك

سەلەي چاققان تۆمۈرچىلىك قىلىۋاتقان كۈنلەردە بىر سۆلەتمەن كىشى كېلىپ، سالامنىمۇ ئىلىك ئالماي، بېشىنى تاتىلاپ تۇرۇپ قاپتۇ ۋە:
— خوتۇنۇم بىر نەرسىنى تۆمۈرچىگە بۇيرۇتۇپ قوي دېگەنىدى . لاخشىگىر ... ھە، ياق قىسقاچ ! — دەپتۇ. سەلەي شېرىكىگە كۆز قىسىپ قويۇپ:
— تەقسىر، بۇيرۇۋېرىڭ، قايسىسى بولسىمۇ ياساپ بېرىمىز، — دەپتۇ. باي ئىككىلىنىپ سوراپتۇ:
— لاخشىگىر دېگىنى قانداقتۇ، قىسقاچ دېگىنىچۇ؟
— لاخشىگىر دېگىنىمىز تاجىكچە، قىسقاچ دېگىنىمىز بىزچە.
— ھە، شۇ بىزچىسىنى ياساپ بېرىڭلار. سىمكىرى قانچە؟
— ئىككى تەڭگە.
— ئەرزانرەك بولمامدۇ؟
— ياق .
— نېمىشقا؟
— قىسقاچ بىزچە بولغاندىن كېيىن، نەرخىمۇ بىزچە بولۇشى كېرەك. بولمىسا ياسىمايمىز، — دەپتۇ سەلەي چاققان.

بايلارنىڭ گۆرىنى كولاش

سەلەي چاققان خوجايىنى بىلەن گەپ تالىشىپ قاپتۇ. باي:
— سەن گادايلار ئۆلسەڭ، گۆرۈڭنى كولاشقىمۇ ئادەم چىقمايدۇ. گۆرۈڭنى كولاش يەنە بىز بايلارنىڭ ئىشى. قەدىرىمىزنى بىلىپ يۈر ! — دەپتۇ. سەلەي چاققان:
— توغرا ئېيتتىلا، باي ئاكا، گادايلارنىڭ گۆرىنى كولاش سىلەرگە ئوخشاش ئازلا ئادەمنىڭ ئىشى. ئەمما، بايلارنىڭ گۆرىنى كولاش ھەممە گادايلارنىڭ ئىشى، ھوشلىرىنى يىغىپ يۈرسىلە! — دەپتۇ.

ئامبالدىن ئۈزاق ياشايدۇ

بىر كىشى:

ــ موللا سەلەي، ئېشەكلىرى شۇنچە ھاڭراپ قانچىلىك ئۆمۈر كۆرەر ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ بۇ جانۋار كەم دېگەندە ئۇچ ئامبالنىڭ ئۆمرىنى كۆرىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سەلەي چاققان.

بۇ گەپ ئامبالنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ، سەلەي چاققان شۇ زامان ئۆزىنى سوراقخانىدا كۆرۈپتۇ. دەرغەزەپ بولغان ئامبال:

ــ خوش، سەن نېمىشقا «مېنىڭ ئېشىكىم ئۇچ ئامبالنىڭ ئۆمرىنى كۆرىدۇ» دېدىڭ؟ قېنى، ئىسپاتلاپ بەر ! بولمىسا ...، ــ دەپتۇ. سەلەي چاققان ئالدىرىماي:

ــ ئالدىنقى ئېشىكىم ئۆلگۈچە بۇ يۇرتنى ئۇچ ئامبال سوراپ ئۆتتى. بۇ گەپنى شۇنىڭغا قاراپ ئېيتقانىدىم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

كوزا

مانجۇ ئەمەلدارى بىر چېرىكنى ئارقىسىغا ئەگەشتۈرۈپ بازارغا چىققانىكەن، كىشىلەر ئۇنىڭغا تەزىم قىلىپ ئۆتۈشۈپتۇ. سەلەي چاققانىنىڭ ئۆزىگە پەرۋاسىز ھالەتتە قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەن ئەمەلدار غەزەپتىن كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ:

ــ كويزا ! ــ دەپ يېنىدىكى چېرىككە قاراپ ۋارقىراپتۇ. ئۇ سەلەي چاققانىنىڭ قولىغا كويزا سال دېمەكچىكەن.

چېرىك بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىشقا ئالدىراپ يېنىنى ئاختۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئىشىنىڭ يامانغا ئايلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن سەلەي چاققان يۈگۈرۈپ بارغىنچە كوزا ـ قاچا ساتقۇچىنىڭ ئالدىدىن بىر كوزىنى قولىغا ئاپتۇ ـ دە، ئۇنى ئەمەلدارغا سۇنۇپ:

ــ دارېن، چېرىككە ئاچچىقلانمىسلا، ئۆزلىرىنىڭ كوزىغا ھاجەتلىرى چۈشكەن بولسا، مانا بۇنى ئىشلەتسىلە، ــ دەپتۇ.

ئۆزىگە تەڭلەنگەن كوزىنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتكەن ئەمەلدار ئەرۋاھى ئۇچقان ھالدا قۇيرۇقىنى تىكىۋېتىپتۇ.

مولالامە تيارخەلپىتىم لەتپىلرى

مولا مەتيار خەلپىتىمنىڭ تولۇق ئىسمى مولا زەرىپ مولا مۇھەممەتيار خەلپىتىم بولۇپ، ئادەتتە مەتيار خەلپىتىم دەپ ئاتىلىدۇ. مولا مەتيار خەلپىتىم XIX ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېڭسار ناھىيىسىدە تۇغۇلغان، باشلانغۇچ دىنىي ساۋاتنى ئۆز يۇرتىدا ئېلىپ، قەشقەر خانلىق مەدرىسىگە ئوقۇشقا كەلگەن، بىر مەزگىل قەشقەر مەھكىمە شەرئىدە ئىشلىگەن، كېيىن ساتىراشلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللانغان. ياقۇپبەگ جەنۇبىي شىنجاڭنى ئىستىلا قىلغان مەزگىللەردە ئۇنىڭ ھاكىمىيىتىگە نارازىلىق بىلدۈرگەنلىكى ئۈچۈن ياقۇپبەگنىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ، تاسادىپىي جېنى ئامان قالغان مولا مەتيار خەلپىتىم غۇلجىغا چېقىپ كەتكەن، ئاخىرقى ئۆمرىنى غۇلجىدا ئۆتكۈزۈپ، شۇ يەردە ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ لەتىپە ـ چاقچاقلىرى ھازىرغىچە قەشقەر ۋە غۇلجا تەۋەسىدە ئېيتىلىپ كەلمەكتە.

ئېغىزنىڭ يېلى

بىر كۈنى شائىيو موللا مەتيار خەلپىتىمنى چاقىرىپ كېلىپ:

ــ خەلپىتىم، مەن سىزنى چاقىرغاندا چاپسان ـ چاپسان كېلىپ تۇرۇڭ، قولۇمدىن كەلگەن ياردەمنى سىزدىن ئايمايمەن، ئۆزىڭىزمۇ ماڭا كېرەكلىك ياردەمنى مەندىن ئايمايسىز، دەپ ئىشىنىمەن، ــ دەپتۇ. موللا مەتيار خەلپىتىم ھەيران بولۇپ:

ــ شائىيوم، مېنىڭ سىلىگە قانداق ياردەمىم تېگىشى مۇمكىن؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ قانداق ياردەم بولاتتى، ــ دەپتۇ شائىيو، ــ پۇل ـ دۇنيا ياردەمى ئەمەس، ئەلۋەتتە، ئۇ سىزدە يوق. پەقەت ئارىلاپ ـ ئارىلاپ مەن سورايدىغان ئاغزىڭىزنىڭ يېلى، باشقا نەرسە ئەمەس.

ــ مەن چۈشەنمىدىم، ــ دەپتۇ موللا مەتيار خەلپىتىم، ــ مېنىڭ ئاغزىمنىڭ يېلى سىلىگە نېمە ئۈچۈن كېرەك بولىدۇ؟

ــ ۋاي خۇدا، تازا نادان خەلپەت ئوخشايسىز، ئۇنىڭ چۈشەنمەيدىغان نېمىسى بار. پەقەت مەن

چاقىرغاندا كېلىپ، ئانچە ـ مۇنچە يالغان گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈپ بېرىسىز، بەزى ۋاقىتلاردا يالغان قەسەملەرنى. مۇ بېرىسىز، ــ دەپتۇ شاڭيو.

شاڭيونىڭ بۇ مەقسىتىنى چۈشەنگەن موللا مەتيار خەلىپىتىم:

ــ قورسىقىمدا زادى گەپ ياتمايدىغان ئادىتىم بار. بولۇپ مۇ مانا مۇشۇنداق تېرەمگە سىغمايدىغان ئىشلارنى يامان ۋاقىتلاردا كۆپچىلىك ئالدىدا ئېيتىپ قويىدىغان ئەسكى ئادىتىم بار. مەسىلەن، سىلى ئۆلگەندە، ئۆزلىرىنى كۆمگەن گۆرنىڭ ئۈستىگە توپا تاشلاۋېتىپ، بىرى: «شاڭيوم قانداق كىشى ئىدى؟» دەپ سوراپ قالسا، مەن: «يالغان قەسەم بىلەن يالغان گۇۋاھچىلارنىڭ شاڭيۈسى ئىدى» دەپ ئېيتىپ قويۇشۇم مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن قورساقتا ياتمايدىغان بۇ گەپكە مېنى ئالاشتۇرمىسلا بولارمىكىن، ــ دەپتۇ. بۇ چاغدا شاڭيو:

ــ سەن ماڭا قىيامەتلىك دۇشمەن ئىكەنسەن، كۆزۈمدىن يوقال! ــ دەپتۇ.

ئاپتاپپەرەس تېرىسىلا...

موللا مەتيار خەلىپىتىمنىڭ يۈرتىدا خۇشامەتنى ياخشى كۆرىدىغان بىر باي بار ئىكەن. ئۇ ھويلىسىغا گۈل تېرىماقچى بولۇپ موللا مەتيار خەلىپىتىمدىن مەسلىھەت سوراپتۇ:

ــ ئۆزلىرى گۈلخۇمار كىشى، ھويلامغا لەيلىگۈل تېرىغىنىم ياخشىمۇ ياكى ئاپتاپپەرەس تېرىغىنىم ياخشىمۇ؟

موللا مەتيار خەلىپىتىم سەل ئويلىنىۋېلىپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ سىلىنىڭ بۇ ھويلىدا لەيلىگۈل ئېچىلماي تۇرۇپلا قۇرۇپ كېتىدۇ، ئاپتاپپەرەس تېرىسىلا تازا باب كەلگۈدەك.

قايسسى ئۇلۇغ

بىر مۆتىۋەر كىشى موللا مەتيار خەلپىتىمدىن سوراپتۇ:
ــ خەلپىتىم، ئۆزلىرى ئۆلىما كىشى، ئاپاق غوجام ئۇلۇغمۇ، ئودىخان پاشايىم ئۇلۇغمۇ؟ تاۋاپقا بارماقچىدىم، قايسىسىغا بېرىشنى بىلەلمەي قالدىم.
ــ ھەممىدىن مەرھۇم ئانىڭىزنىڭ قەبرىسى ئۇلۇغ. تاۋاپ قىلماقچى بولسىڭىز، ئانىڭىزنىڭ قەبرىسىگە بېرىڭ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ موللا مەتيار خەلپىتىم.

ئاغزىغا لايىق قورساق

بىر كۈنى بىر توپ دېھقانلار موللا مەتيار خەلپىتىمدىن سوراپتۇ:
ــ ئاڭلىساق، ياقۇپبەگنىڭ قورسىقى بەك يوغان ئىكەن، راستمۇ؟
ــ ئاغزى كۈھىقاپتەك تۇرغان يەردە، ئۇنىڭغا لايىق قورساق بولمىسا بولامدۇ؟ ! ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ موللا مەتيار خەلپىتىم.

گېلىغا ھارام تۇرۇپ قاپتۇ...

بىر كۈنى موللا مەتيار خەلپىتىم خانىقا يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بارسا، ياقا يۇرتتىن كەلگەن بىر بۇرادىرى ئۇچراپ قاپتۇ.
ــ خەلپىتىم، خانىقا ئىچىدىكى بۇ بىر توپ كىشىلەر «ھە، ھۇ...» دەپ قالايمىقان سەكرەشۋاتىدۇ، بۇ ئۇلارنىڭ نېمە قىلغىنى؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھېلىقى بۇرادىرى.
ــ ئەھۋالدىن قارىغاندا بۇ سوپىلارنىڭ گېلىغا ھارام نەرسىلەر تۇرۇپ قالغان ئوخشايدۇ. ئەنە شۇنىڭ ئازابىدا «ھە، ھۇ» دەپ جان تالىشىۋېتىپتۇ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ موللا مەتيار خەلپىتىم.

زەھرنى زەھەر قايتۇرىدۇ

قازى قورسىقى قاتتىق ئاغرىپ كېتىپتۇ ـ دە، دەرھال موللا مەتيار خەلپىتىمنى چاقىرتىپتۇ:
ــ ئاڭلىسام ئۆزلىرىنىڭ تېۋىپلىقتىنمۇ خەۋەرلىرى بار ئىكەن. قورسىقىم قاتتىق ئاغرىپ جېنىمنى قويمىدى. كېسىلىمگە بىرەر شىپالىق دورا بارمىكىن؟ ــ دەپ سوراپتۇ قازى.

— بولمامدىغان، تەقسىر! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ موللا مەتيار خەلپىتىم، — ئىتنىڭ گۆشىنى يېسىلە، دەرھال داۋا بولىدۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان قازىنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ:

— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ئىتنىڭ گۆشى هارام تۇرسا، ئۇنى قانداق يېگىلى بولىدۇ؟! — دەپتۇ.

موللا مەتيار خەلپىتىم تەمكىن هالدا:

— تېبابەتچىلىكتە «زەھەرنى زەھەر قايتۇرىدۇ» دەيدىغان گەپ بار، شۇڭا هارامدىن ئاغرىغان ئاغرىققا هارام نەرسىلەر داۋا بولىدۇ. سىلىنىڭ كېسىللىرىمۇ ئەنە شۇ تىپقا كىرىدىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

راست ئېيتىدۇ

بىر ئىشان ئۇچرىغان ئادەمگە ياقۇپبەگنى ماختاپ بېرىدىكەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە موللا مەتيار خەلپىتىمگە ئۇچراپ ئۇنىڭغىمۇ:

— بەدۆلەتتەك ئەھلى ئىسلام، خىزىر سۈپەت ئۆلىما زات ئاز تېپىلىدۇ. ئۇ زاتنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن هەممە ئىش بەرىكەت تېپىۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

— راست ئېيتىسىز، ياقۇپبەگ «ئۇلۇغ» بولمىسا، يىگىرمە بىر خوتۇننى قانداقمۇ ئالالىسۇن! — دەپ كۈلۈپ قويۇپتۇ موللا مەتيار خەلپىتىم.

شېرىن دوغالەتپىلىرى

شېرىن دوغىنىڭ بۇنىڭدىن يۇز نەچچە يىل بۇرۇن كېرىيە ناھىيىسىنىڭ ئويتوغراق كەنتىدە ئۆتكەنلىكى، ساۋاتلىق، ئاق كۆڭۈل، خۇش چاقچاق كىشى ئىكەنلىكىدىن باشقا ھاياتى ھەققىدە كۆپ مەلۇمات بىزگىچە يېتىپ كەلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئۆز زامانىسىنىڭ باي، بەگ، ئەمەلدارلىرىنى پاش قىلىپ، ھەجۋىي قامچىسى ئاستىغا ئالغان لەتىپىلىرى خوتەن خەلقى ئارىسىدا ھازىرغىچە تارقىلىپ يۈرمەكتە.

جۇۋالدۇرۇز ئاسقۇ

مەسچىتتە تەرەۋىدە ھەر دائىم خورەك تارتىپ ئۇخلايدىغان بىر كىشى شېرىن دوغىنىڭ بىر قېتىم كۆزى ئازراق ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ:

— ھەي شېرىن، مەسچىتتە ئۇخلاپ قالسا كۆزىگە يېڭناسقۇ چىقىپ قالىدۇ دەيدۇ، — دەپ ئاستا نوقۇپتۇ. شېرىن دوغا:

— ئازراق كۆز يۇمۇلسا يېڭناسقۇ چىقىپ قالسا، خورەك تارتىپ ئۇخلىغانلارنىڭ كۆزىگە جۇۋالدۇرۇزئاسقۇ چىقىپ قالماسمۇ؟ — دەپتۇ.

مۇشۇنداق ماڭىدىغان كوچا ئوخشايدۇ دەپ

ئادەتتە پىيادە ماڭمايدىغان، سول پۇتى قىسقا بىر ئەمەلدار كوچىدا پىيادە كېتىۋاتقاندا شېرىن دوغا كەينىدىن يېتىشىپ، ئەمەلدارىدىنمۇ ئاشۇرۇپ ئاقساپ مېڭىپتۇ. قاتتىق رەنجىگەن ئەمەلدار غەزەپكە كېلىپ:

— نېمە ئۈچۈن مۇنداق ماڭىسەن؟ بۇ مېنى زادىلىق قىلغىنىڭ ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. شېرىن دوغا:

— يوقسۇ، غوجام، بۇ ھەممە كىشى مۇشۇنداق ئاقساپ ماڭىدىغان كوچا ئوخشايدۇ دەپ ئاقساپ مېڭىۋاتىمەن ! — دەپ جاۋاب بېرىپ، ئاقساپ مېڭىپ كېتىپ قاپتۇ.

ئىسراللۇۋالمەسۇن

ھەرقانداق ئىشتىن تېنىۋالمىغان بىر نائەھلىنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرۈپ ماڭغانلارغا قوشۇلۇپ كېلىۋاتقان شېرىن دورغا:

ــ ئىلاج بار تېزرەك مېڭىپ بۇرۇنراق يەرلىكىدە قويۇۋېتەيلى! ــ دەپتۇ. ھەيران بولغانلاردىن بىرى:

ــ نېمىشقا؟ ــ دەپ سورىسا،

ــ ھەرقانداق ئىشتىن تېنىۋالمىغان بۇ نائەھلى ئۆلگەنلىكىدىنمۇ تېنىۋېلىپ تىرىلىۋالمەسۇن، ــ دەپتۇ شېرىن دورغا.

يۇشايمان يېسۇن

بەگ:

ــ كىتابلاردا كۆچەت تىككەنلەرگە ئۇنىڭ مېۋىسى ھالال، دېگەن گەپ بار. سېنىڭچە، كۆچەت سالمىغانلار نېمە يېسۇن؟ ــ دەپ سوراپتۇ شېرىن دورغىدىن.

ــ ئالداپ، زورلاپ ياكى ئوغرىلاپ يېسۇن، ئەگەر ئاخىرەتتىكى ھېسابتىن قورقسا، كۆچەت سالمىغانلىقىغا پۇشايمان يېسۇن، ــ دەپتۇ شېرىن دورغا.

شۇمبۇيا

شېرىن دورغا بايدىن ئىجارە ئالغان يېرىگە قوغۇن تېرىپ، تازا پىشقان چاغدا ئۇنى مېھمانغا تەكلىپ قىپتۇ. لېكىن، باي ئالدىغا قويغانغا قانائەت قىلماي قوغۇنلۇققا كىرىپ توك ـ پىشىق، چوك ـ كىچىك دېمەي، خالىغىنىنى ئۈزۈۋېرىپتۇ. باينىڭ بۇ ئىشىدىن شېرىن دورغا تازا جىلە بولۇپ تۇرغاندا، باي:

ــ ھە شېرىن، بۇ يىل قوغۇنلۇقۇڭغا شۇمبۇيا چىقمىدىمۇ؟ ــ دەپ سورىغانكەن، شېرىن دورغا:

ــ ھېلىغىچە چىقمىغانىدى، مانا بۇگۈن چىقتى، ــ دەپتۇ.

يېڭى چاقچاق

شېرىن دورغا چايخانىدا چاي ئىچىپ ئولتۇرسا، بىر مەست كېلىپ ئۇنىڭ يۈزىگە بىر تەسەك سېلىپ «چاقچاق قىلدىم» دەپتۇ. شېرىن دورغىمۇ شۇئان مەستنىڭ يۈزىگە ئىككى تەستەك سېلىپ «چاقچاق قىلدىم» دېگەنىكەن، مەست چىچاڭشىپ:

ــ بۇ قانداق چاقچاق؟ ــ دەپتۇ. شېرىن دورغا:

ــ بىرىنچىسى جاۋاب چاقچاق، ئىككىنچىسى يېڭى چاقچاق، ــ دەپ قويۇپ چايخانىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

ئىتنىڭ تىلىنى بىلىمەن

چوڭ بىر سورۇندا شېرىن دورغىنى مات قىلماقچى بولغان بەگ:

ــ شېرىننى ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىنى بىلدىغان كىشى دەيدۇ، ئەگەر مۇشۇ مەيداندا ئىتنىڭ تىلىنى بىلدىغانلىقىنى ئىسپاتلىيالمسا، ئۇستۇمدىكى يېڭى تونىنى ۋە جابدۇقلىرى بىلەن بىر ئات ئىنئام قىلىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئىتنىڭ تىلىنى بىلىمەن، ــ دەپتۇ شېرىن دورغا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، ــ ئىتنىڭ تىلى باشقا ھايۋان ۋە ئادەملەرنىڭ تىلىدىن ئۇزۇن.

مەيداننى كۈلكە قاپلاپتۇ. ھاڭ ـ تاڭ قالغان بەگنىڭ چىرايى ئۆڭۈپتۇ. شېرىن دورغا تونىنى كىيىپ، ئاتنى مىنىپ ئۆيىگە راۋان بوپتۇ.

ئۆردەك ئوۋلاۋاتىمەن

بەگ ئۆيىدىكى سورۇندا شېرىن دورغىنى سۈندۈرۈش ئۈچۈن، باشقىلارنىڭ ئالدىغا بىر چىنە دىن چۆچۈرە، شېرىننىڭ ئالدىغا بىر دانىلا چۆچۈرىسى بار ئاش سۈيى قويۇپتۇ. ھەممە شېرىن دورغىغا زاڭلىق قىلغان ھالدا قارىشىپ، چۆچۈرە يېيىشكە باشلىغاندا، ئۇ سىرتتىن بىر روچاق ئەكىرىپ ئوقىنى ئالدىدىكى قاچىغا چىنەپ، بىر نەرسىنى نىشانغا ئېلىۋاتقاندەك ھەرىكەت قىلىشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن مېھمانلاردىن بىرى:

ــ نېمە قىلىۋاتىسەن، شېرىن؟ ــ دەپ سورىغانىكەن، ئۇ:

ــ كۆلدىن ئۆردەك ئوۋلاۋاتىمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قېتىق بار، ئاياق كۆرۈنمەيدۇ

سېمىزلىكىدىن تولا ئۇسساپ تۇرىدىغان بەگ سىرتقا چىقسىلا شېرىن دورغىغا قېتىق كۆتۈرتكۈزۈپ، ئاتنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈشكە مەجبۇرلايدىكەن. بۇ ئىشتىن زېرىككەن شېرىن دورغا ئەپلىك پۇرسەتنى تېپىپ بەگدىن ئەتتىنى ئالماقچى بوپتۇ.

بىر كۈنى باشقا بىر كەنتكە بارماقچى بولغان بەگ ئادىتى بويىچە شېرىنگە يوغان بىر ئاياق قېتىقنى كۆتۈرتكۈزۈپ، ئۆزى ئاتقا مىنىپ يولغا چىقىپتۇ. بىر يەرلەرگە بارغاندا، شېرىن دورغا پۇتلاشقان بولۇپلا ئاياقنى يەرگە تاشلىۋېتىپتۇ. «پالاق ـ پۇلۇق» قىلغان شەپىنى ئاڭلىغان بەگ:

ــ شېرىن، قېتىق باردۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. شېرىن دورغا يىقىلغان يېرىدىن قوپمايلا:

ــ قېتىققۇ بار، بىراق ئاياق كۆرۈنمەيدۇ، ــ دەپتۇ.

ئۇچتىن پاتمىسا...

بازاردا بىر پىخسىق شېرىن دورغىغا:

ــ مېنىڭ بەكمۇ چۆچۈرە يېگۈم كېلىۋىدى، بىراق بەش تېيىنىم كەملەپ قالدى، ئىككىمىز بىرلىشىپ بىر قاچا ئېلىپ يېسەك، ــ دەپ يېلىنىپتۇ.

پىخسىقنىڭ نىيىتىنى پەملىگەن شېرىن دورغا «ماقۇل» دەپتۇ ـدە، ئون تېيىنغا بىر قاچا چۆچۈرە ئېلىپ شىرەگە قويۇش بىلەنلا شېرىن دورغا قوشۇققا ئىككىدىن ـ ئىككىدىن ئېلىپ يېيىشكە باشلاپتۇ. ئاش يېرىملىشاي دېگەندە، كۆزى قىزارغان پىخسىق تەئەددى بىلەن:

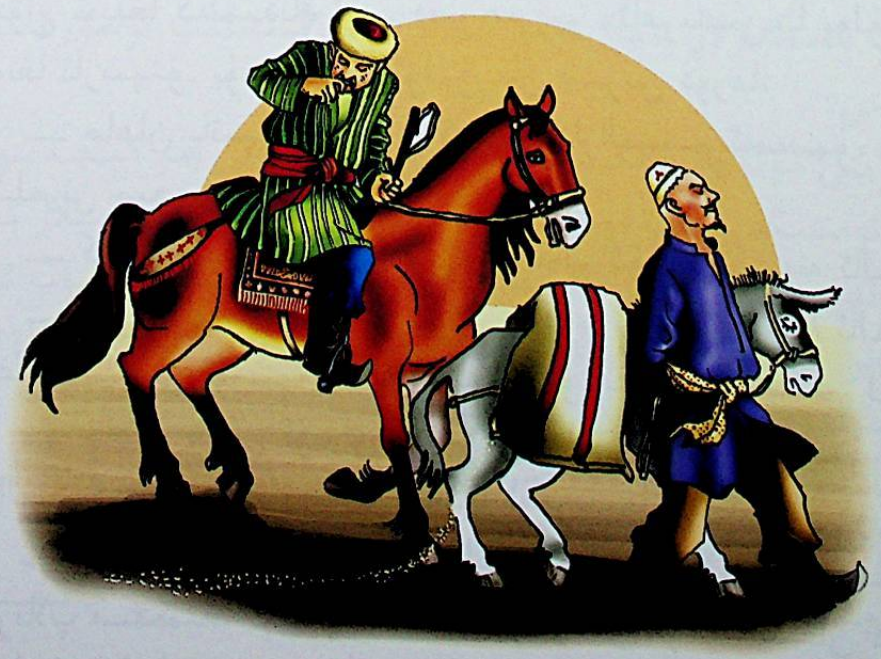
ــ پۇلنى تەڭ تۆلىسەك، سەن نېمىشقا ئىككىدىن يەيسەن؟ ــ دەپ زارلىنىپتۇ. شېرىن دورغا:

ــ بۇرادەر، قوشۇقنىڭ كاسىسىنى كۆرۈپ تۇرۇپسەن، ئۇچتىن پاتمىسا، ئىككىدىن يېمەسلىككە مەندە نېمە ئامال؟ ــ دەپ قويۇپ ئاشقا بەخىرامان بېقىۋېرىپتۇ.

نەزەر سالمىدىم

بەگ ئالۋانغا يىغقان بىر تاغار بۇغدايىنى ئېشەككە ئارتقۇزۇپ شېرىن دورغىغا تاپشۇرۇپتۇ ۋە يولغا چىقىش ئالدىدا:

ــ سەن مەندەك بەگلەر بىلەن بىر يولدا ماڭغاندا ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارغا نەزەر سالما، بولمىسا سۈپەتكە دەز كېتىدۇ ! ــ دەپ قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇپ، ئۆزى ئاتقا مىنىپ مېڭىپتۇ. شېرىن دورغا ئۇنىڭ كەينىدىن ئېشەكنى ھەيدەپ كېتىۋاتقاندا تاغارنىڭ بۇرجىكىدىكى تۆشۈكتىن بۇغداي تۆكۈلۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسىمۇ بەخىرامان كېتىۋېرىپتۇ. ئۆي ئالدىغا بارغاندا بەگ ئاتتىن چۈشۈپ كەينىگە قاراپ يۈكسىز ئېشەكنى تۇتۇپ تۇرغان شېرىن دورغىغا چەكچىيىپ بۇغداينى سورىغانىكەن، شېرىن دورغا يولدىكى ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ. بەگ:

ــ نېمىشقا ۋاقتىدا ئامال قىلمىدىڭ؟ ــ دەپ غەزەپ بىلەن ۋارقىراپتۇ. شېرىن دورغا:

ــ سۈپەتلىرىگە دەز كېتىشتىن ئەنسىرەپ ئۇنداق ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارغا نەزەر سالمىدىم، ــ دەپتۇ.

ئەپلەشتۇرۇپ

بەگ بىر سورۇندا شېرىن دورغىغا:

ــ مەن ساڭا قارىتىپ بىر مىسرا شېئىر يازمەن، سەن ھايال بولمايلا ماڭا قارىتىپ بىر مىسرا شېئىر يازىسەن، شەرتى شۇكى، مەزمۇنى مۇكەممەل، قاپىيىداش بولسۇن، ــ دەپتۇ ـدە، «شېرىن ــ ئاگاھ بولمىساڭ بوغۇزلىماي جان ئالمىغان خەتەر مەخلۇق» دەپ يېزىپ، قەغەزنى شېرىنگە بېرىپتۇ. شېرىن دورغا دەرھال «بەگ ــ ئۆزىنىڭ سايىسىغىمۇ قاۋايدىغان ئىتتىن بەتـ تەر مەخلۇق» دەپ يېزىپ بەگكە قايتۇرۇپتۇ.

شورپا زەللە

بىر تويدا داستىخانغا شورپا قويۇلغانلىقتىن زەللە ئالالمىغان مەزىن شېرىن دورغىغا:

ــ ھە شېرىن، بۇ تويدا زەللە ئالالمايدىغان ئوخشايمەن، قانداق قىلسام بولار؟ ــ دەپ سورەـ غانىكەن، شېرىن دورغا دەرھال مەزىنىڭ بېلىدىكى پوتىسىنىڭ ئۈچىنى ئالدىكى شورپىغا چىلاپتۇ ـدە:

ــ مانا شورپىنىڭ زەللىسى، ئۆيگە ئالغاچ كەتسىلە، ــ دەپ مەزىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ.

رىزقىنى توغرىلاش

شېرىن دورغا بەگ بىلەن مېھماندارچىلىققا بارغاندا، بەگ داستىخاندىكى گۆشىنىڭ ھەممىسـ نى ئۆزى يېيىش غەرىزىدە گەپدانلىق قىلىپ:

ــ شېرىن، سەندىن كۆڭلۈم ئاغرىدى. ئوغلۇمنىڭ خەتنە تويىغا كەلمىدىڭ، قىزىمنىڭ چاچۋاغ تويىغا كەلمىدىڭ ! ــ دەپ ھەربىر «ئاغرىنىش»تا پولۇنىڭ ئوستىدىكى گۆشنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا تارتىپتۇ. بۇنى بايقاپ ئولتۇرغان شېرىن دورغا:

ــ جاھان پاتىپاراق بولۇپ كېتىپ بارالمىدىم ئەمەسمۇ، ــ دەپ بەگ ئالدىغا يىغىۋالغان گۆشلەرنى چېچىپتۇ. بەگ:

ــ كۆڭلۈم بىر جايدا ئەمەس، ــ دەپ گۆشلەرنى يەنە ئالدىغا يىغىپتۇ.

ــ بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى چوقۇم ئۆزرىخاھلىققا ئالدىلىرىغا بارىمەن، ــ دەپ شېرىن دورغا گۆشلەرنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا تارتىپتۇ. بەگ زەردە بىلەن لېگەننى قوش قوللاپ تۈتۈپ تۇرۇپ:

ــ جاھان ھېلى ئۇنداق، ھېلى مۇنداق ئايلىنىپ تۇرىدۇ، ــ دەپ شېرىن دورغا ئالدىغا ئاپەـ رىۋالغان گۆشلەرنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا توغرىلىغاندا، شېرىن دورغا:

ــ ئۆزلىرى ئالەمنى بىر قوللىرى بىلەن ئايلاندۇرۇپ، ــ دەپ گۆشنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا توغرىلاپ سقىمىغا ئېلىپ، ــ مانا مۇشۇنداق توغرىلايدىغان كىشى، ــ دەپ بىراقلا ئېغىزىغا سالغاندا، بەگ لېۋىنى چىشلەپ قاپتۇ.

بىرى بىر تۇرۇۋاتىدۇ

بەگ هايانكەشلىك قىلىش ئۈچۈن شەھەر دوغىغا بىر باغلام قەغەز پۇلنى بەرىپ:
— بازارغا بېرىپ بۇ پۇلنى ماڭدۇرۇپ بىرنى بەش قىلىپ كەل! — دەپ بۇيرۇپتۇ.
شەھەر دوغا پۇلنى تاناً بىلەن باغلاپ بازاردا بەش كۈن سۆرەپ يۈرۈپتۇ. ئاخىر لايغا مىلەنگەن، بۇرجەكلىرى يىرتىلىپ تىتىلغان پۇلنى سۆرىگەن پېتى بەگنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ:
— بۇ پۇلنى سۆرەپ يۈرۈپ بەش كۈن ماڭدۇرساموۇ بىرى بىر تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ پۇل ئېھتىمال قېچىرغا ئوخشاش تۇغۇشنى بىلمەسە كېرەك، — دەپتۇ.

زەللە

باي بىر تويدا مەزەدىن تويغۇچە يەپ، خۇرجۇنىغىموۇ پاتقۇچە جايلاپ بولۇپ، جامائەتكە قاراپ:
— كۆز - قارنىم توق كىشىمەن، توي - تۆكۈنلەردە زەللە - پەللە ئالمايمەن، — دەپ ماڭا تىنىشقا باشلاپتۇ.
باينىڭ بۇنداق يالغانچىلىقىغا چىداپ تۇرالمىغان شەھەر دوغا:
— شۇنداق، باي، سىلى هەقىقەتەن ياخشى كىشى، باشلىرىدا سەللە، كىيگەنلىرى مەللە، خۇرجۇندىكى زەللە، — دەپتۇ.

شۇ بېتى ئەكېلەيمۇ، يۈيۈيمۇ؟

بىر قىش كۈنى بەگ سەيلىگە بېرىپ قايتىشتا، تۇلكە جۇۋىسىنى «ئۆيۈڭگە ئەكېتىپ، ئەتە ئالغاچ كەلگىن» دەپ شەھەر دوغىغا بېرىپ قويۇپ، باشقا بىر ياققا كېتىپتۇ.
ئەتىسى بەگ يۇرت كاتتىلىرى ۋە ئەمەلدارلار بىلەن هويلىسىدا بەزمە قىلىشىپ ئولتۇرغاندا، شەھەر دوغا كىرىپلا سالامدىن كېيىن:
— بېگىم، ئۆزلىرىنىڭ جۇۋىلىرىنى خوتۇنۇم «بېگىمنىڭ يۇمشاق جۇۋىسىدىن بىر كېچە بولۇسىمۇ بالىلىرىم هۇزۇر ئالسۇن» دەپ ئۈستىگە يېپىپ قويغانىكەن، ئىچى سۇرۇپ قالغان بالىلار ئېسىل جۇۋىنىڭ ياقا - پەشلىرىدىن تارتىپ بىرقانچە يېرىگە شاخىنا قويۇۋېتىپتۇ. جۇۋىنى يۇيۇپ ئەكېلىشكە توغرا كەلسە، جۇۋا سۇپىتىدىن كېتىدۇ، يۇماي ئەكەلسەم، كاشىلىسى ئاز ئەمەس. شۇڭا، شۇ پېتى ئەكېلەيمۇ، يۇيۇپمۇ؟ پەرمان بېرىشلىرىنى سورايمەن، — دەپتۇ. بەگ بىر ئۇھ تارتىۋېتىپ:
— بالىلىرىڭ شاخىنا قويغان پاسىق جۇۋىنىڭ ماڭا كېرىكى يوق، بېشىڭغا ئەلەم ئەت! — دەپ قول شىلتىپتۇ. بۇ چاغدا شەھەر دوغا:
— ئىلتىپاتلىرىغا بارىكاللا، بېگىم، خەير خوش! — دەپلا كەينىگە بۇرۇلۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.

بىر دەم ئۇخلايدىغان ئوخشايمىز دەپ

بەگ شېرىن دورغا بىلەن سەپەرگە چىقىپ بىر يەرگە كەلگەندە، ئېتى ئۇركۈپ كېتىپ قاتتىق يىقىلىپتۇ-دە، يەردە هوشسىز يېتىپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن شېرىن دورغا ئۆزى مىنگەن ئاتنى بىر دەرەخكە باغلاپ قويۇپ، بەگنىڭ يېنىدا ئۇخلىغان قىياپەتتە يېتىۋاپتۇ. بىر ۋاقىتتىن كېيىن هوشىغا كەلگەن بەگ شېرىننى سىلكىپ:

ــ هەي شېرىن، شۇمۇ قىلىقمۇ؟ ــ دەپ كايىغانكەن، شېرىن دورغا:

ــ ئات ئۇستىدە مۇگدەپ قاپتىمەن، كۆزۈمنى ئاچسام ئۆزلىرى بۇ جايدا يېتىپلا، ئېھتىمال مۇشۇ يەردە بىر دەم ئۇخلايدىغان ئوخشايمىز، دەپ بېشىمنى يەرگە قويۇشۇم بىلەن كۆزۈم ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، ــ دەپ بەخىرامان ئەسنەپ قويۇپتۇ.

هېلىمۇ كېيىنمەسمىز

بەگ شېرىن دورغىغا:

ــ سەن ئېشىكىڭگە مىنىپ يولغا چىق، مەن ئات بىلەن بىر سائەتتىن كېيىن سېنى قوغلاپ يولغا چىقىمەن. قانداق جايدا ئالدىڭغا ئۆتۈپ كەتسەم ئېشىكىڭ ماڭا، ئەگەر ئالدىڭغا ئۆتۈپ كېتەلمىسەم مەندىكى ئات ساڭا تەئەللۇق، ــ دەپتۇ.

يېرىم يولدا ئېشەك بىلەن كېتىۋاتقان شېرىن دورغا كەينىدە ئات بىلەن كېلىۋاتقان بەگنىڭ شەپىسىنى ئاڭلاپ، تۇيغۇن مېڭىپ، بەگ ئالدىغا ئۆتۈشى بىلەن تەڭ، ئېشىكىگە تەتۇر مىنىپ مېڭىشنى داۋام ئېتىپتۇ.

بەگ:

ــ دەل مۇشۇ جايدا، مۇشۇ سائەتتە ئالدىڭغا ئۆتتۇم، ئېشەكنى ماڭا تاپشۇر! ــ دەپتۇ.

ــ هېلىمۇ كەينىمىزدە سىز، شۇڭا ئاتتىن چۈشۈپ، ئاتنى ماڭا بېرىۋېتىڭ، ــ دەپتۇ شېرىن دورغا.

ھەرپ نامى

شېرىن دورغىغا پەرمان يازدۇرۇۋاتقان بەگ ئۇنىڭ «پەشتاق» لەقىمىنى چىشلەپ تارتىپ خەتـ
تىكى «پ» ھەرپىنى كۆرسىتىپ:

— بۇ «پەشتاق»تىكى «پ» مۇ؟ — دەپ سورىغانىكەن، شېرىن دورغىمۇ باشقا ھەرپلەرنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ھە، بۇ «زالىم»دىكى «ز»، بۇ «قانخور»دىكى «ق»، — دەپتۇ.

مەكروھمىكەن؟

شېرىن بىر دەۋانىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن بەگ ئوردىسىدا ئولتۇرۇپ ئۇسساپ قاپتۇ. ئۇ سىرتقا چىقىپ بىر چىنە سۇ ئىچىپ كىرىشنى ئويلاپ قوپۇشىغا، بەگ:

— پۇقرا بەگنىڭ ئەمرىنى تۇتۇشى ۋاجىپ، رۇخسەتسىز قىمىرلىماڭ! — دەپ زەردە قىپتۇ.

شۇ كۈنى شېرىن دورغا ئىمام بولۇپ ئوقۇلغان پېشىن نامىزىدا سەجدىدە يېتىپ ھارغان بەگ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئالدىغا قارىسا شېرىن دورغا يوق، كەينىگە قارىسا مەسـ
چىت ئالدىدا بەخىرامان تاۋۇز يەۋاتقۇدەك. بەگ شېرىنگە:

— بىزنى سەجدىدە ياتقۇزۇپ قويۇپ نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ ھومىيىپتۇ.

— بەگنىڭ ئەمرى ۋاجىپ بولسا، ئىمامنىڭ ئەمرى مەكروھمىكەن؟ مەن بېرىپ ئاللاھۇئەكـ
بەر دېمىگۈچە سەجدىدە يېتىۋەرسىلە، — دەپتۇ شېرىن دورغا.

قانجۇق

بىر توي مەرىكىسىدە بەگنىڭ شاللاق، ھاياسىز قىزى شاراب ئىچىپ يۈزى قىزىرىپ كەتكەندە:

— خالايىق، مەن شاراب ئىچسەم ھەمىشە مۇشۇنداق قىزىرىپ كېتىمەن. بۇنىڭ سەۋەبى نېمىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۇنىڭدىن خېلىدىن بېرى يىرگىنىپ ئولتۇرغان شېرىن دورغا:

— قانجىق، — دېگەنىكەن، بايىنىڭ قىزى:

— مېنى نېمىشقا قانجۇق دەيسەن؟ — دەپ، بەگنى باشلاپ كىرىپ، شېرىن دورغىنىڭ ئەدەـ
پىنى بەرمەكچى بوپتۇ. شېرىن دورغىنى يەۋەتكۈدەك بولۇپ كىرگەن بەگ:

— قىزىمنى نېمە ئۈچۈن قانجۇق دېدىڭ؟ — دەپ سورىغاندا، شېرىن دورغا:

— ھاقارەتلىگىنىم يوق، بەگ، ئەسلىدە شاراب ئىچىپ قىزارغان كىشىدە قانجىق، قىزىلـرەـ
دىمۇ قانجىق بولۇشى چوقۇم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

چاشقانلىرىمۇ...

بەگ بىر مۇشۇكنى كۆتۈرۈپ سورۇنغا كىرىپ، كىشىلەرگە مۇشۇكنى ماختاپ:
ــ مۇشۇكۇم بەكمۇ ھوشيار، ئەقىللىق، چۈنكى بۇنىڭ تاماقلىرىنى ئۆزۈم چاينىپ بېرىمەن، ــ دەپتۇ.
شېرىن دورغا بەگكە قاراپ:
ــ ئۇنداقتا بۇ مۇشۇكنىڭ يېگەن چاشقانلىرىنىمۇ ئۆزلىرى چاينىپ بەرگەنىكەنلا ـ ھە! ــ دەپتۇ.

مەلىخزە ھاجەتسىز

ئۇزۇن ساقال قويۇۋالغان بىر پوقاق ئاغىنىسى شېرىن دورغىدىن:
ــ ئەركىشى تۈرۈپ نېمىشقا ساقال قويمايسەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ. شېرىن دورغا:
ــ كانىيىمدا ئەيىبىم بولمىغاچقا، مىلەخزە ئارتىش ھاجەتسىز، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئىناۋەت

شېرىن دورغا بىر توي مەرىكىسىدىن ئەكەلگەن گۆشى يوق ئازغىنە زەللىنى خوتۇنىنىڭ ئالدىغا قويغاندا، خوتۇنى ھەيران بولۇپ:
ــ زەللىنىڭ گۆشىغۇ يوق، بىر كاپامۇ چىقمايدۇ. قالدىسى قېنى؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ گۆش بىلەن ئاشنىڭ كۆپىنى ئىناۋەتلى بارلارغا بەردى، ــ دەپتۇ ئۇ.
ــ سىلىدىكى ئىناۋەت ھېسابتا يوقمىكەن؟ ــ دەپتۇ يەنە خوتۇنى.
ــ ئىناۋەتمىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈڭ تۇغقانلىرىڭ تۈرۈپ، يەنە مەندىن سورامسەن؟ ــ دەپتۇ شېرىن دورغا.

تەلىك گەپ

يۇرت ئەھلىنى يىغىۋېلىپ، بىمەنە، قوپال سۆزلەر بىلەن تىللاۋاتقان بەگ يېنىدىكى شېرىن دورغىغا قاراپ:
ــ بۇلارغا نېمىشقا ئىزا ـ ئاھانەت كار قىلمايدۇ؟ شۇنچە تىللىساممۇ غىڭ قىلمايدىغۇ؟ ــ دەپتۇ.
ــ ھالۋىنى تولا يېسە زاكا تېتىپ، تېتىقسىز نەرسىگە ئايلىنىپ قالغاندەك، ــ دەپتۇ شېرىن دورغا جاۋابەن، ــ ئىزا ـ ئاھانەتمۇ تولا ئاچلانسا، تەلىك گەپكە ئايلىنىپ قالىدىغان ئوخشايدۇ.

پاخنىك نىكاھنى ئوقۇغۇچە

شېرىن دورغا بىر پاك يىگىتكە يىگىت قولدىشى بوپتۇ. پاك يىگىت شېرىنگە: «ئاخۇنۇم نىكاھ ئوقۇپ، ‹ئالدىڭىزمۇ؟› دېگەندە بىقىنمىغا نوقۇپ قويغىن» دەپتۇ.

كەچتە نىكاھ ئوقۇش باشلىنىپ، ھەممەيلەن جىم ئولتۇرغاندا، شېرىن دورغىنىڭ قولى ئېھتىياتسىزلىقتىن يىگىتنىڭ بىقىنىغا تېگىپ كېتىپتىكەن، يىگىت «ئالدىم» دەپ ۋارقىراپتۇ. ئاخۇنۇم ئۇنىڭغا «توختاڭ» دەپ ئىشارەت قىلىپ، نىكاھ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. بۇچاغدا شېرىن دورغا پاڭنىڭ بىقىنىغا ئاستا نوقۇپ قويۇپتۇ. ئۇ «ئالدىم» دەپ يەنە ۋارقىراپتۇ. ئاخۇنۇم قوشۇمسىنى تۇرۇپ ئۇنىڭغا «توختاڭ» دەپ ئىشارەت قىپتۇ ـ دە، نىكاھنى ئوقۇپ بولۇپ، «ئالدىڭىز مۇ؟»دەپ سوراپتۇ. شېرىن دورغا پاڭنىڭ بىقىنىغا قاتتىقراق نوقۇپتۇ.

ـــ ئادەمنى ئەخمەق قىلىپ نېمانداق قاتتىق نوقۇيسەن؟ ! ـــ دەپتۇ پاك يىگىت شېرىن دورغىغا چەكچىيىپ قاراپ، ـــ ئەمدى ئۆزۈڭ «ئالدىم» دېگىن، مەن دەۋېرەمدىمەن؟ !

ھالۋا ئەت

شېرىن دورغا ئۆيىگە ئالدىراپ كىرىپ خوتۇنىغا:

ـــ ھازىر كاتتا مېھمان كەلمەكچى، دەرھال تاماق ئەت، ـــ دەپ بۇيرۇپتۇ.

ـــ ئۆيدە ئۇن تۇگۈل تۇزمۇ يوق، ـــ دەپ دومسىيىپتۇ خوتۇنى.

ـــ ئۇنداقتا ھالۋا ئەت، ـــ دەپتۇ شېرىن. خوتۇنى جىلە بولۇپ:

ـــ نېمىدە؟ ـــ دەپ سورىغاندا،

ـــ ھالۋىغا تۇز كەتمەيدۇ ئەمەسمۇ! ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

روزی قارىلەتپىلىرى

روزی قارىم 1861 ـ يىلى توقسۇن ناھىيىسى توتەي رايونى بۇلاقبېشى مەھەللىسىدىكى بوز-چى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، ئىقتىسادىي قىينچىلىق تۈپەيلىدىن مەكتەپتە ئوقۇيالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۆزلۈكىدىن تىرىشىپ بىلىم ئىگىلىگەن.

روزی قارىم 1966 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

كانتۇ كاۋىسى

روزی قارىمنىڭ كاۋىلىرى تازا ئوخشاپتۇ، بىراق پىشاي دېگەندە بىر ـ بىرلەپ يوقىلىشقا باشلاپتۇ. قارىم «كىم ئوغرىلايدىكىن» دەپ ماراپ ئولتۇرسا، مەھەللىسىدىكى بىر خوتۇن كېلىپ ئۇياق ـ بۇياقنى كۆزىتىپتۇ ـدە، بىر كاۋىنى ئۇزۇپتۇ. شۇ چاغدا روزی قارىم «ئۆھۆ!» دەپ ئور-نىدىن تۇرۇپتۇ. قارىمنىڭ ماراپ ئولتۇرغىنىنى كۆرگەن ھېلىقى ئايال ئوسال بولۇپ، گەپ ياساپ:

— قارىم، بۇ نېمە كاۋىتى؟ ئەجەبمۇ كۆپ مېۋىلەپتىغۇ؟ — دەپتۇ.

— بۇنى مانتۇ كاۋىسى، دەپ تېرىسام كانتۇ[1] كاۋىسى چىقىپ قالدى! — دەپتۇ روزی قارىم.

قاپاق ئېسىپ قويىاي دەپ...

روزی قارىم ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئۈجمىسىنىڭ سايىسىدە ئولتۇرغىنىدا، ئۇنىڭ «تېكە» دېگەن لەقىمىنى بىلىدىغان «قاپاق» لەقەملىك بىر كىشى كېلىپ چاقچاق قىلىپ:

— قارىم، بۇ دەرەخنىڭ پۈتاقلىرى كۆپ ئىكەن. تېكە مۈڭگۈزىدەك قالدۇرۇپ قويغۇچە كېسىۋەتسىڭىز بولمامدۇ؟ — دەپتۇ. شۇ چاغدا قارىم كۈلۈپ تۇرۇپ ھېلىقى كىشىگە:

— بۇ چوماقلارنى سىزگە ئوخشاش ئۇسساپ كەتكەنلەر يولدىن ئۆتكەندە سۇ ئىچىدىغانغا قاپاق ئېسىپ قويايمىكىن دەپ كېسىۋەتمىگەن، — دەپتۇ.

ئېغىلدىن چىققان

روزى قارىم يولدا ئېشەكلىك كېتىۋاتقىنىدا قازى ئاخۇنۇم ئاتلىق يېتىشىپ كەپتۇ ـ دە، روزى قارىمنى مازاق قىلىپ:

ــ قارىم، ئېشەك بەك كاتتا ئىكەن، ئېغىلدىن چىققانمۇ؟ ــ دەپتۇ.

ــ خوش، قازى ئاخۇنۇم ئېشەك ئېغىلدىن چىققان، ــ دەپتۇ.

تاينىك شورپىسىغا چىلاپ يېسۇن

يىلقىغا قوشقان ئاتلار تاغدىن يانغان كۈنى روزى قارىم قوشنىسى بىلەن ئاتلىرىنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن ئاتلار سولانغان قوتانغا بېرىپتۇ. قارىمنىڭ قوشنىسىنىڭ تېيى يوق ئىكەن، قارىمنىڭ قوشنىسى يىلقىچىدىن تاينىڭ دېرىكىنى قىلغانىكەن، يىلقىچى:

ــ ئۇستام، تېيىڭىز ئۆلۈپ قالدى! ــ دەپتۇ. قوشنىسىنىڭ ئوغلى تامىقىنى چىكىلدىتىپ:

ــ روزى قارى دادا، ئاتام يىلقىچى تاينى ئېلىپ ماڭغۇچە بىر نانىنى تاينىڭ بېشىدىن ئۆرۈپ بەرگەنىدىغۇ؟! ــ دەپتىكەن، قارىم:

ــ تاينىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يېسۇن دەپ بەرگەندۇ؟ ــ دەپتۇ.

مەندە بەل نېمە قىلسۇن

روزى قارىم ئورمىنى ياخشى ئورۇيالماي، بىردەم ـ بىردەم بېلىنى تۇتقىنىچە ئۆرە تۇرۇۋاپتۇ. قارىمنىڭ ئاتىسى خاپا بولۇپ كايىپتۇ:

ــ ھەي روزى، كۈن ئىسسىپ كېتىۋاتىدۇ، غەيرەت قىل!

ــ ۋاي ئاتا، بېلىم ئاغرىپ كېتىۋاتسا! ــ دەپتۇ روزى قارىم.

ــ ۋاي پوشكالچى، سەندە بەل نېمە قىلسۇن!

بۇ گەپ روزى قارىمغا ئېغىر كەپتۇ. ئۇ چىشىنى چىشلەپ ئورمىنى تۇگىتىپتۇ.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئاتىسى ئۇنى ئەگەشتۇرۇپ بېرىپ، دەرەخ ئۇستىگە چىقىپ، ئورغاق بىلەن شاخ پۈتاپتۇ ۋە قارىمنى كەكە ئەكېلىشكە بۇيرۇپتۇ. قارىم كەكىنى ئېلىپ، بەلۋېغىغا قىستۇرۇپ، دەرەخ تۈۋىگە بېرىپ، ئېگىزگە قاراپ:

ــ ئاتا، كەكىنى تاپالمىدىم! ــ دەپتۇ. ئاتىسى:

ــ ھەي، بېلىڭدىكى نېمە ئۇ؟ ــ دەپتۇ.

ــ مەندە بەل نېمە قىلسۇن! ــ دەپتۇ قارىم.

تېرەن يەردىن چىقالمايدۇ

ناھايىتىمۇ باي بىر قازى بولغانكەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە باقمي ئالەمگە سەپەر قىپتۇ. مېيىت دەپنە قىلىنىپ، قەبرە بېشىدا ئولتۇرغان كىشىلەر دۇئا قىلغاندىن كېيىن، مەرھۇم قازىغا مايىل ئىشان:

— قازى ئاخۇنۇم كاتتا ئادەم ئىدى، مۇنىڭدىن كېيىن مۇنداق ئادەملەر چىقمايدۇ ـدە، ئىسىت! — دەپتۇ. شۇ چاغدا بىر چەتتە ئولتۇرغان روزى قارىم ئىشاننى مەسخىرە قىلىپ:

— قازى ئاخۇنۇم ئوبدان بولغاچ بەك تېرەنگە كىرىپ كەتتى، ئەلۋەتتە چىقالمايدۇ ـدە! — دەپتۇ.

ئىگەم ساقلايدۇ

روزى قارىم ئۇستازى بىلەن يىراق شەھەرگە سەپەرگە كېتىۋېتىپ، بىر ئۆتەڭگە چۈشكۈن قىپتۇ. ئۇلار ئۇ يەرگە خېلى ئەتىگەن بارغان بولۇپ، ئېشەكلىرىنى ئوتلاققا قويۇپ بەرگەنىكەن. كەچ كىرگەندە، روزى قارىم:

— ئۇستاز، ئېشەكلەرنى ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كېلىمىزمۇ؟ — دەپتۇ.

— كېچىچە ئوتلاپ تويۇۋالسۇن! — دەپتۇ ئۇستازى. روزى قارىم:

— زىيان ـ زەخمەت يېتىپ قالماسمۇ؟ — دەپ سورىغانكەن، ئۇستاز:

— ئىگەم ساقلايدۇ! — دەپتۇ.

شۇ كېچە ئېشەكلەرنى بۆرە يېرىپ تاشلاپتۇ. قارىمىنىڭ غەمكىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن ئۇستازى:

— ئېشەكلەرگە نېمە بوپتۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئىگەم ئېگىپ بېرىپتۇ، كېرەم كېرىپ بېرىپتۇ، بۆرىلەر بولسا ئېشەكلەرنى يېرىۋېتىپتۇ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قارىم.

«قىت ـ چۇھ!» دەمدىكىن دەپ...

قارىم قۇشناچىم بىلەن ئېشەكلىك كېتىۋاتقىنىدا، قۇشناچىم مىنگەن ئېشەك ماڭماي تۇرۇۋاپتۇ.

— ۋاي دادىسى، مۇنۇ ھارامنى ئۇرۇپ باقسۇنلا! — دەپتۇ قۇشناچىم.

خوتۇنىنىڭ مىنگەن ئېشىكىنى باشقۇرماي ئۆزىگە بۇيرۇق چۈشۈرگىنىگە خاپا بولغان قارىم ئېشەككە بىر قامچا، خوتۇنىنىڭ ساغرىسىغا بىر قامچا سېپتۇ. قۇشناچىم:

— ئېشەكنى ئۇر دېسەم، مېنى نېمىشقا ئۇرىدىلا؟ — دەپ غودۇڭشىپتۇ.

— ۋاي خوتۇن، ئېشەكنى ماڭمىدىكىن دەپ ئۇردۇم، سېنى «قىت ـ چۇھ!» دەمدىكىن، دەپ ئۇردۇم! — دەپتۇ قارىم.

كېپىش يېسىڭ، بىكە

قارىمىنىڭ خوتۇنى خۇيى تۇتۇپ قېلىپ، قارىمنى:
— ۋاي، قېرىغىنىنى بىلمەيدىغان تېكە! — دەپ تىللىغانكەن، قارىم:
— ۋاي دۇيۇز، كېپىش يېسىڭ، بىكە! — دەپتۇ.

بۇ يول نەگە بارىدۇ

بىر يولۇچى تالىنىڭ ئاستىدا سەگدەپ ئولتۇرغان روزى قارىمدىن سوراپتۇ:
— قارىم، بۇ يول نەگە بارىدۇ؟
— شۇنچە ياشقا كەلگۈچە بۇ يولنىڭ بىر يەرگە بارىدىغانلىقىنى كۆرمىدىم، — دەپتۇ قارىم.

«ئۆيگە جۇرۇ» دەۋاتىدۇ

ئىمامنىڭ بىر توپ ئۆچكىسى روزى قارىمنىڭ پىشاي دەپ قالغان قوناقلىرىنى چەيلىۋېتىپ-تۇ. روزى قارىم زايە بولغان قوناقلارنى كۆرۈپ ئاچچىقىغا پايلىماي ئىمامنىڭ ئۆچكىنى توسۇغلى چىققان ئايالىنى تىللاپ قويۇپتۇ.

ئەتىسى بامداتتىن تارقىغان چاغدا ئىمام «ئايالىمغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتىڭ!» دەپ روزى قا-رىمنىڭ پەرىجىسىدىن قامالاپ تارتىپ ئۆيگە سۆرەپتۇ. ئەل - جامائەت توپلىنىپتۇ. نەگىدۇر نە-زىرگە كېتىۋاتقان قازى ئاخۇنۇم، رەئىس قاتارلىق يۇرت كاتتىلىرىمۇ بۇ غوۋغانىڭ ئۈستىگە كېلىپ قېلىپ، تەئەججۈپ بىلەن ۋارقىراپتۇ:

— هاي، هاي، روزى قارىم، بۇ نېمە سەتچىلىك!
— بۇ مېنىڭ ئىشىم ئەمەس، ئىمامنىڭ ئىشى! — دەپتۇ روزى قارىم.
— خوش، نېمە گەپ؟
— بۇ ئىمام ياشلىقىدا ئۆزىنى چاغلىماي بىر جېنىغا ئۈچ خوتۇن ئېلىۋالغان. بۇگۈنكى كۈنگە كېلىپ قېرىغىندا ئەمدى «مېنى ئۆيگە جۇرۇ» دەۋاتىدۇ.

مەنغۇ تىنچ تۇرۇۋاتىمەن...

ئىسسىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە روزى قارىم سۆگەت ئاستىدا سايىداپ ئولتۇرسا، پۇزۇر ياسانغان بىر چوكان قارىمنىڭ يېنىدىكى كۆۋرۈكتىن ئۆتمەي، ئېرىقنىڭ تار يېرىدىن سەكرەپلا لاي سۈغا يىقىلىپتۇ. ئۇ كۆكلىدە قارىم بىرنېمە دېمىگىدى دەپ ئەنسىرەپ:

— قارىم، تىنچلىقمۇ؟ — دەپتۇ. قارىم ئەجەبلىنىپ:

— مەنغۇ تىنچ تۇرۇۋاتىمەن، سىز ئەنسىزچىلىككە چۈشۈپ قالدىڭىزمۇ، نېمە؟ — دەپتۇ.

ياق...

قازى ئاخۇنۇم روزى قارىم بىلەن نەزىرگە كېتىۋېتىپ، روزى قارىمدىن:

— روزى قارىم، يولنىڭ تۆپە تەرىپىگە قوغۇن تېرىپسىز -ھە! — دەپ سورىغانىكەن، روزى قارىم جاۋاب بېرىپ:

— ياق، ئاخۇنۇم، يولنىڭ شەرقىي تەرىپىگە قوغۇن تېرىغانىدىم، ئەگەر يولنىڭ تۆپە تەرىپىگە قوغۇن تېرىسام، سىزدەك ئادەملەر دەسسەپ كېتەتتى! — دەپتۇ.

مەتمەن يوق

روزى قارىمنىڭ قوشنىسىنىڭ بۇغدايلىقىغا سۇ كىرىپ قالغانىكەن، قارىمنىڭ قوشنىسى ئۆندەرىگەن پېتى قارىمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ:

— روزى قارىم، كەتمەن - مەتمەن بارمۇ؟ — دەپ سورىسا، روزى قارىم جاۋابەن:

— كەتمەن بار، مەتمەن يوق! — دەپتۇ. قوشنىسى تېرىكىپ:

— ئۇنداق ئۇزۇن - كالتا گەپنى قىلمىسىڭىزا، — دېسە، روزى قارىم كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ئۇزۇننى كېسۈۋېتىپ، كالتىسىنى ئىشلەتمەمسىز! — دەپتۇ.

تاكتاك

روزى قارىمنىڭ «تېكە» دېگەن لەقىمى بار ئىكەن. بىر كۈنى مەسچىتتىكى جامائەتتىن بىرى:

— بىزنىڭ مەسچىتنىڭ تاكتىكى بەكمۇ ئاۋازلىق جۇمۇ! — دېسە، «قوم» لەقەملىك بىر كىشى روزى قارىمغا دارتىپ:

— بۇ تاكتاك تېكە مۆڭگۈزىدىن ياسالغان ئەمەسمۇ! — دەپتۇ. روزى قارىم شۇ ھامانلا:

— ئىچىدە بىرنېمە شىرىقلاۋاتامدۇ، نېمە؟ — دەپتۇ.

ئۇستا رازى لەتىپلىرى

ئۇستا رازى 1874 ـ يىلى كۇچا ناھىيىسىنىڭ ئۇچئۆستەڭ لەڭگەر يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇ موزدۇز بولۇپ، كىشىلەر ئۇنىڭ قىزىق ۋە ئۆتكۈر يۇمۇرلۇق گەپلەرگە ئۇستىلىقى بىلەن ھۆنەر ـ كەسپىنى بىرلەشتۈرۈپ «ئۇستا رازى» دەپ ئاتاشقان. ئۇستا رازىنىڭ قىزىق گەپ ـ سۆزلىرى ۋە لەتىپلىرى كۇچا تەۋەسىدە كەڭ تارقالغان.

ئۇستا رازى 1949 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

دۆت نەرسە

بىر كۈنى ئۇستا رازى يامۇلغا ئەرزگە بېرىپتۇ. يامۇلنىڭ ئالدىدا يامۇل ئەمەلدارى چىقىپ ئول ـ تۇرۇش ئۈچۈن مەخسۇس ياساپ ئورنىتىلغان بىر يوغان تاش بار ئىكەن. ئۇستا رازى تاشنى كۆرۈپ:

« شامال ئۆزى سارىڭ نەرسە، ئويىنى ئېلىپ دۆڭگە تاشلايدۇ. باي ئۆزى دۆت نەرسە، پۇلنى تېـ پىپ تاشقا خەجلەيدۇ » دەپتۇ.

قىلىقىغا يارىشا ئىسىم

بىر كۈنى ئۇستا رازىنىڭ تونۇشلىرىدىن بىرى:

ـــ ئۇستام، بالىلىرى قانچە؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ بالام تۆت، ـــ دەپتۇ ئۇستا رازى.

ـــ ئىسمى نېمە؟

ـــ بىرىنىڭ ئىسمى ئازغان، بىرىنىڭ ئىسمى بازغان، بىرىنىڭ ئىسمى مىخ، بىرىنىڭ ئىسـ ـ مى زىخ، ـــ دەپتۇ ئۇستا رازى.

ـــ ئۇستام، مۇنداقمۇ ئىسىم بولامدۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ تونۇشى. ئۇستا رازى جاۋابەن:

ـــ ئەسلىي ئىسمى مۇنداق ئەمەس، لېكىن ئۆيدە قىلىدىغان قىلىقى شۇنداق، ـــ دەپتۇ.

قورقۇتۇش

ئۇستا رازى ياش ۋاقتىدا ئۆيلىنىپتۇ. خوتۇنى تېرىككەك، ئۇزۇن تۇمشۇق، سوقۇشقاق ئايال ئىكەن، ئۇستا رازى بىلەن تولا ئۇرۇشۇپ ئارام بەرمەيدىكەن. ئۇستا رازى ئۇنداق ئويلاپ ـ بۇنداق ئويلاپ، ئايالىنىڭ بۇ ئوسال مىجەزىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن مۇنداق بىر چارىنى تېپىپتۇ.

بىر كۈنى ئايالىنى ئېشەككە مىندۈرۈپ بازارغا ئېلىپ مېڭىپتۇ. بىر كۆۋرۈككە كەلگەندە ئېشەك ئۆتكىلى ئۇنىماپتۇ. ئۇستا رازىنىڭ ناھايىتى ئاچچىقى كېلىپ ئېشەكنى سۆرەپ مەجبۇرىي ئۆتكۈزۈپتۇ ـ دە:

« ھەي ئېشەك، بىر قېتىم بولدى جۇمۇ » دەپتۇ.

يەنە بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن بىر ئۆستەڭدىن ئۆتۈشكە توغرا كەپتۇ. ئېشەك يەنىلا كاجلىق قىلىپ سۇغا كىرگىلى ئۇنىماپتۇ. ئۇستا رازى ئېشەكنى سۈدىن يەنە مەجبۇرىي ئۆتكۈزۈپ:

« ھەي ئېشەك، بۇ ئىش ئىككى بولدى جۇمۇ !» دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئايالى، نېمە دەيدىغاندۇ بۇ ئادەم؟ دەپ چۈشەنمەي مېڭىۋېرىپتۇ.

مېڭىپ ـ مېڭىپ يەنە بىر ئۆستەڭگە كېلىپ قاپتۇ. ئېشەك سۇغا كىرگىلى ئۇنىماي يەنە تىرەجەپ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇستا رازى دەرھال يېنىدىن پىچاقنى ئېلىپ:

« ھەي ئېشەك ! ئۇچ بولدى، ئەمدى بولدى ! » دەپلا ئېشەكنىڭ قورسىقىنى يېرىپ تاشلاپتۇ.

بۇنى كۆرگەن ئايالى قاتتىق چۆچۈپتۇ. بازارغا ئىككىسى پىيادە بېرىپ كەپتۇ.

ئاردىدىن ئىككى ـ ئۈچ ئاي ئۆتكەندىن كېيىن بىر كۈنى ئايالى يەنە ئۇرۇشقىلى تۇرۇپتۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇستا رازى:

ـــ ھەي خوتۇن، بىر بولدى جۇمۇ ! ـــ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئايالىنىڭ ئېسىگە ئېشەكنىڭ چۈشى كېلىپ چۆچۈپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىنچىلەپ ئۇرۇش ـ تالاش قىلماپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئۇرۇش ـ جېدەل قىلىشماي خاتىرجەم ياشاپتۇ.

قوينىڭ نامىزنى چۈشۈرمەيدۇ

ئۇستا رازىنىڭ مەھەللىسىگە دۇگان كېلىپ:

ـــ قوينىڭ زاكىتىنى بېرىسىز، ـــ دەپتىكەن، ئۇستا رازى:

ـــ مېنىڭ قويۇم ئاز، زاكات كەلمەيدۇ، ـــ دەپتۇ. دۇگان:

ـــ سىزنىڭ ئۆتكەن يىلى قويىڭىز كۆپ ئىدى، بۇ يىل تېخىمۇ ئاۋۇدى، ـــ دەپتۇ. ئۇستا رازى:

ـــ قويۇم ئۆلۈپ ئازلاپ كەتتى، ـــ دەپتىكەن، دۇگان:

ـــ قويلىرىڭىزنىڭ ئۆلگىنىنى يۇرت بىلەمدۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ. ئۇستا رازى:

ـــ بىزنىڭ بۇ يۇرتتا قوي ئۆلسە نامىزنى چۈشۈرمەيدۇ، شۇڭلاشقا قوينىڭ ئۆلگىنىنى يۇرت بىلمەيدۇ، ـــ دەپتۇ.

ئۆمۈرلۈك ئاياغ

ئۇستا رازى ئۆتۈك تىكىپ بازارغا ئەكىرىپتۇ، خېرىدارلارغا:

ــ بۇ ئۆتۈك بىر ئەر ئۆمرى چىدايدۇ، ــ دەپ ماختاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان خېرىدارلاردىن بىرى:

ــ ئۇستام، بۇ ئۆتۈك بىر ئەر ئۆمرى يىرتىلمىسا، مۇبادا ئۆتۈكنىڭ ئىگىسى ئۆلۈپ كەتسە، ئۆتۈكنى كىم كىيىدۇ؟ ــ دەپتۇ. ئۇستا رازى دەرھاللا:

ــ ئۆتۈكنى يەرلىكنى كولىغان كىشىگە بەرسىلە بولىدۇ، ــ دەپتۇ.

قوشۇپ تىكىش

ئۇستا رازى كىيىم تىكىشنى بىلىدىكەن. بىر كىشى بىر كۇنى رەخت ئەكېلىپ:

ــ ماڭا بىر ئىشتان ـ چاپان تىكىپ بەرسىلە، ــ دەپتۇ. ئۇستا رازى ئۇ كىشىنىڭ بويىنى ئۆلچەپ رەختنى ئېلىپ قاپتۇ. رەختنى كېسىپ ئىشتان ـ چاپان ئىككىسىنى بىر قىلىپ تىكىپ قويۇپتۇ. كىيىم ئىگىسى كېلىپ:

ــ ئۇستام، كىيىم پۇتتىمۇ؟ ــ دەپتىكەن، ئۇستا رازى كىيىمنى ئېلىپ بېرىپتۇ. كىيىم ئىگىسى ئىشتان ـ چاپانىنىڭ بىر قىلىپ تىكىلگەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىپ:

ــ بۇ قانداق كىيىم؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ سىلى نېمىدېگەنىدىلە؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئۇستا رازى.

ــ مەن بىر ئىشتان ـ چاپان دېگەن، ــ دەپتۇ كىيىم ئىگىسى.

ــ ھە، سىلى دېگەن ئىشتان ـ چاپان مۇشۇ. ئەگەر سىلى چاپان، ئىشتان دېگەن بولـ سىلا، ئايرىم ـ ئايرىم تىكىپ بېرەتتىم. سىلى بىر ئىشتان ـ چاپان دېگەنلىرى ئۇچۇن مۇشۇنداق تىكتىم، ــ دەپتۇ ئۇستا رازى.

يەپ تۇردى

ئۇستا رازى موللا تۇردى ئىسىملىك ئوغلىنى ئوقۇتۇپ مەلۇماتلىق ئادەم قىپتۇ. كۇنلەرنىڭ بىرىدە موللا تۇردىنى تەلەمەتنىڭ ھاشىرىغا تۇتۇپ كېتىپتۇ. ھاشاربېگى موللا تۇردىنىڭ خەت ـ ساۋاتى بارلىقىنى بىلىپ ئۆزىگە كاتىپ قىلىۋاپتۇ. ئۇ كاتىپلىق قىلىپ يۇرۇپ بەگدىن پاراخور ـ لۇقنى ئۆگىنىپتۇ. كىم ئاز ـ تولا پارا بەرسە، يالغاندىن «ئىشلىدى» دېگەن خەتنى يېزىپ بېرىدىكەن. بۇنى ئاڭلىغان بىر دېھقان ئۇستا رازىدىن:

ــ ئوغۇللىرى كېلەمدۇ؟ ئىسمى نېمە؟ ــ دەپ سوراپتىكەن، ئۇستا رازى:

ــ كېلىدۇ، ئىسمى موللا تۇردى، ئوقۇغان ئوقۇشنى ھارامغا تېگىشىپ يەپ تۇردى، ــ دەپتۇ.

ئوخشمايدىكەن

ئۇستا رازىنىڭ بىر بۆزچى ئوغلى بار ئىكەن. بىر كۈنى ئۇستا رازى بىر ئاغىنىسىنىڭ ئۆيگە بېرىپتۇ. ئاغىسىنىڭ ئوغلىمۇ بۆزچى ئىكەن، ئۇ ناھايىتى تېز مۇكا ئاتىدىكەن. بۇنى كۆرگەن ئۇستا رازى ئاغىنىسىگە:

— سىلەرنىڭ ئوغلۇڭلارنىڭ ئاتقان مۇكىسى «پۇل تاپ - پۇل تاپ» دەيدىكەن. مېنىڭ بالامنىڭ مۇكىسى «كۈن پات - كۈن پات» دەيدۇ. ئىككىسىنىڭ مۇكا ئېتىشى ئوخشاشمايدىكەن، — دەپتۇ.

«رەھمەت»نى چاقىرىش

ئۇستا رازىنىڭ ئۇزۇمى ناھايىتى كۆپ ئىكەن. ئۇزۇم پىشقاندا ئەل - ئاغىنىلىرى كېلىپ تويغۇچە يەپ، قايتقاندا «رەھمەت» دەپ كېتىدىكەن.

كۈز كېتىپ قىش كەپتۇ. ھېلىقى ئۇزۇم يېگەن ئاغىنىلەرنىڭ بىرىمۇ كۆرۈنمەپتۇ. تال قارىداپتۇ. بۇنىڭغا قورسىقى كۆپكەن ئۇستا رازى قالىق[2] ئۇستىگە چىقىپ:

— ھەي رەھمەتلەر، قېنى سىلەر؟ بۇ يەرگە كېلىڭلار، تالنى قالمقتىن چۈشۈرەيلى! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

كېسەل كۆرسىتىش

بىر كۈنى ئۇستا رازى بازاردا بىر ساختا تېۋىپنىڭ كېسەللەرگە يالغان سۆزلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئۇستا رازى ئۆزىگە نۆۋەت كەلگەندە تومۇرىنى تۇتقۇزۇپتۇ. تېۋىپ:

— ئۇستام، سىلىنىڭ ئىچلىرىنى ئىسسىق تۇتۇپ كېتىپتۇ، تاش مىجەزلىرىنى سوغۇق ئەكېتىپتۇ، — دەپتۇ. ئۇستا رازى دەرھال:

— راست، ئۇستام، تاپتىلا، قىشتا سىرتقا چىقسام، ئاغزىمدىن ھور چىقىدۇ، ئەما قۇلىقىم توڭلايدۇ، — دەپتۇ.

بېگىم نېمە يەيدۇ

بىر يىلى ئەتىيازدا دېھقانلار قوناق تېرىشقا سۇ تاپالماي تۇرغاندا ئۇستا رازى شال تېرىپتۇ. مىراب:

— بۇ يىل سۇ يېتىشمەيۋاتسا، نېمە ئۈچۈن شال تېرىيسىز؟ — دەپتىكەن، ئۇستا رازى:

— بېگىم پولۇغا ئامراق، شال تېرىمىسام، بېگىم كەلسە نېمە يەيدۇ؟ — دەپتۇ.

قاسم قنزق له‌تپسلری

قاسم قنزق (قاسم گاسل) 1890 ـ يىلى قۇمۇل شەھىرى راھەتباغ يېزىسىنىڭ قاراتال كەنتىدە كەمبەغەل دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، ئۆسمۇرلۈك دەۋرىدە دىنىي مەكتەپتە ئوقۇغان. ئۇ ياشلىق مەزگىللىرىدىلا غەزەلخانلىق، مەدداھلىققا قىزىققان؛ قۇمۇل مۇقاملىرىنى ئۆگىنىپ، ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېيتالايدىغان بولغان؛ توي ـ تۆكۈن، مەشرەپ، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدا هاپىزلىق قىلىپ، لەتىپە ئېيتىپ، قىزىقچىلىق قىلىپ ئەلگە تونۇلغان. 1918 ـ يىلىدىن باشلاپ قۇمۇل ۋاڭى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىش ئۈچۈن ئوردىغا ئەكەلدۈرگەن. ئۇ تۆۋەن تەبىقىدىن بىراقلا خان ـ غوجاملارنىڭ ئىچىگە كىرىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئىككى خىل تۇرمۇش سېلىشتۇرمىسى ئىچىدە ھەق بىلەن ناھەقنى، راست بىلەن يالغاننى ئېنىق ئايرىپ ئۇنى ئۆزىنىڭ لەتىپىلىرىدە تولۇق ئەكس ئەتتۈرگەن. قاسىم قىزىق ۋاڭ ئوردىسىنىڭ ئايرىم ئۇنى ئۆزىنىڭ لەتىپىلىرىدە تولۇق ئەكس ئەتتۈرگەن. قاسىم قىزىق ۋاڭ ئوردىسىنىڭ سودىگەرلىرى بىلەن ئىچكى ئۆلكىلەرگە بارغان. بۇ جەريانىدا ئۇ خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىپ، خەنزۇ تىلىدا لەتىپىلەرنى توقۇغان، بۇ لەتىپىلەر ئەينى ۋاقىتتا خەنزۇلار ئارىسىغىمۇ تارقالغان. 1930 ـ يىلىدىن كېيىن يېزىسىغا قايتىپ كېلىپ دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان.

قاسىم قىزىق 1953 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

قالپىقىم بار

قاسىم قىزىق ئازادلىقىنىڭ دەسلىپىدە «باي دېھقان» دېگەن قالپاقنى كىيىپ قاپتۇ. ئۇ خوتۇن ئالاي دېسە، «قالپىقى بار» دەپ خوتۇنلار تەگكىلى ئۇنىماپتۇ. ئاخىر بىر ئايال ئەيۇھشكە كېلىپ «تەگسەمۇ تېگەي، ئەما ئۆزى بىلەن سۆزلىشىپ باقاي» دەپتۇ.

ئۇلار سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ، ئايال سوراپ قاپتۇ:

— ئۆزلىرىنىڭ قالپاقلىرى بارمۇ؟

— قالپىقىم بار، — دەپتۇ قاسىم قىزىق كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، — مانا بۇ كونا قالپاقنى بۇ- رۇنقى ئايالىم تىكىپ بەرگەن. ئەمدى خېنىم ئۆزلىرى بۇنىڭدىنمۇ چىرايلىقىنى تىكىپ بېرەرلا.

گەدەيگەنگە

قاسىم قىزىق بازارغا كېتىۋېتىپ، يولدا بازاردىن قايتىپ كېلىۋاتقان بەگكە ئۇچراپ قاپتۇ. بەگ ئات ئۈستىدە گىدىيىپ ئولتۇرغانكەن. قاسىم قىزىق ئۇنى كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بۇ ئىش بەگنىڭ كۆڭلىگە كەپتۇ-دە، قارا، ماۋۇ گادايىنىڭ هاكاۋۇرلۇقىنى، مېنى كۆزگە ئىلمىغاندەك سالاممۇ بەرمەي ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىنى، دەپ ئويلاپ:

— هەي، سەن ئەدەپ - ئەخلاق دېگەننى ئۆگەنگەنمۇ، سالام قىلىشنىمۇ بىلمەمسەن؟ — دەپتۇ.

— بىلمەن، — دەپتۇ قاسىم قىزىق، — مەن مەدرىسىدە ئوقۇغاندا ئۇستازىم گەدەيگەنگە سالام قىلماڭلار، دېگەنىدى.

يەنە بىر قېتىم بېرىۋەتكەن بولسا

قاسىم قىزىق هەر ئاخشىمى دېگۈدەك مەشرەپ ئوينىغانلىقتىن ئەتىسى بامدات نامىزىغا كېچىكىپ قالىدىكەن. بىر كۈنى ئاخۇنۇم نامازخانلارغا ۋەز ئېيتىپ مۇنداق دەپتۇ:

— بۇرادەرلەر، نامازغا ۋاقتىدا چىقايلى. ئەسلىدە ئاللاتائالا بەندىلىرىگە نامازنى كۈنىگە يۈز قېتىم ئۆتەشنى بۇيرۇغان، كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام خۇدانىڭ ئالدىغا بېرىپ: «بەندىلىرىڭ تەكچىلىك قىلمامدۇ؟ پۈتۈن بىر كۈن نامار ئۆتەشكىلا كېتىۋاتىدۇ، رەهىم قىلىپ نامازنى قىسقارتقىن» دەپتۇ. خۇدا ماقۇل بولۇپ يۈز ۋاخلىق نامازنى ئەللىك ۋاخلىققا چۈشۈرۈپتۇ. يەنە بەندىلەر زارلىغانلىقتىن، پەيغەمبىرىمىز يەنە بىر قېتىم خۇدانىڭ ئالدىغا بېرىپ نامازنى قىسقارتىش ئۈچۈن ئىلتىماس قىپتۇ. خۇدا ماقۇل بولۇپ يىگىرمە بەش ۋاخلىققا قىسقارتىپتۇ. كېيىن پەيغەمبەر يەنمۇ قىسقارتىش هەققىدە ئىلتىماس قىلغانكەن، بەش ۋاخلىققا قىسقارتىپ بېرىپتۇ. بولمىغاندا بىز يۈز ياكى ئەللىك، يا بولمىسا يىگىرمە بەش ۋاخلىق نامار ئۆتىگەن بولاتتۇق. ئەمدى بەش ۋاخلىقنى بولسىمۇ ۋاقتىدا ئۆتەيلى، — دەپتۇ.

قاسىم قىزىق ئاخۇنۇمنىڭ گېپى تۇگەش هامان:

— هەي ئىسىت، پەيغەمبىرىمىز يەنە بىر قېتىم خۇدانىڭ ئالدىغا بېرىۋەتكەن بولسىچۇ...، — دەپتۇ.

ماڭا نېمە ئامال

ئايالى بىر كۈنى قاسىم قىزىققا:

— ئۆزلىرى قېرىغانچە ئۇششاق گەپنى تولا قىلىدىغان بولۇپ قالدىلا، — دەپتىكەن، قاسىم قىزىق:

— دېگەنلىرىڭ راست، گەپنىڭ چوڭىنى سەن تاللاپ قىلىۋالغاندىكىن، ماڭا قالغىنى شۇ تۇرسا، ماڭا نېمە ئامال، — دەپتۇ.

قاشقام نەدىكەن

بىر كۈنى يېزىنىڭ دۇمچەك دورغىسى ئاچچىقى كەلگەن ھالدا قاسىم قىزىقنى تۈتۈۋېلىپ: «سەن قاشقاڭ بار نەرسىكەنسەن» دېگىنىچە قامچا بىلەن ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ.

— توختىسىلا، دورغام، — دەپتۇ قاسىم قىزىق دورغىغا ھۇرپىيىپ، — ھەرقانچە تىياق يېسەممۇ گۈناھىمنى بىلىپ يەي، مېنىڭ قاشقام نەدىكەن؟

— سېنىڭ قاشقاڭ ئاغزىڭدىكەن، — دەپ ۋارقىراپتۇ دورغا قامچىسىنى پۇلاڭلىتىپ.

— دۇمچەكقۇ ئۆز ئەيبىنى كۆرەلمەيدۇ، ئۆزلىرىنىڭ قاشقىلىرى ئاشۇ قامچىلىرىنىڭ ئۇچىدىكەن ـ دە، — دەپتۇ قاسىم قىزىق تەنە بىلەن.

بېشىمغا چىقىدۇ

بىر كۈنى قاسىم قىزىق يېنىدىن مەست، ئەلەڭلەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر بايۇەچچىنى تۈتۇ-ۋېلىپ سوراپتۇ:

— ھەي بايۇەچچەم، ھاراق ئىچسىلە باشلىرىغا چىقامدۇ؟

— ياقەي، ياق، ياق، — دەپتۇ بايۇەچچە.

— نەشە چەكسىلىچۇ؟

— ياق.

— ئەپيۇن چەكسىلىچۇ؟

— ياق، زادىلا بېشىمغا چىقمايدۇ، — دەپتۇ بايۇەچچە.

— ئۇنداق بولسا مەن دەپ قويايي، — دەپتۇ قاسىم قىزىق، — بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئارتۇقچە كەيپ ـ ساپا باشلىرىغا چىقىدۇ.

بۇنى ئاڭلىغان بايۇەچچىنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ.

بىر كۈنى يېرىم كېچىدە قاسىم قىزىقنىڭ ئىشىكى ئەنسىز ئۇرۇلۇپتۇ. قاسىم قىزىق بۇ يې-رىم كېچىدە كىملىكەن كىم بولغاي، دېگەن ئوي بىلەن ئىشىكنى ئاچسا، ئىشىك تۈۋىدە شۇمشەرەپ ھېلىقى بايۇەچچە تۇرغۇدەك.

— مېنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىڭ، قاسىم ئاكا، ئوغۇللىرىم: «سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمىز» دەپ قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ. مېنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىڭ، — دەپتۇ.

— قانداق، دېگىنىم راستىمكەن؟ — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

— ھونۇس راستكەن، ئاكا، ماڭا رەھىم قىلىڭ.

قاسىم قىزىق ئۇنىڭغا:

— مەن سېنى يوشۇرۇپ قالسام، خەق مېنىڭ بېشىمغا چىقامدۇ، — دېگىنىچە ئىشكىنى ئېتىۋاپتۇ.

بىر كۈنى قاسىم قىزىق بىر توپ تەڭتۈشلىرىنى ئەتراپىغا يىغىپ كىتاب ئوقۇپ بېرىۋاتقا-نىكەن. بۇ يەرگە شۇ مەھەللىنىڭ خەقتىن ئالسام، ئەمما بەرمىسەم دەيدىغان، پىخسىقلىقتا نامى چىققان بىر بېگى كېلىپ قاپتۇ ۋە:

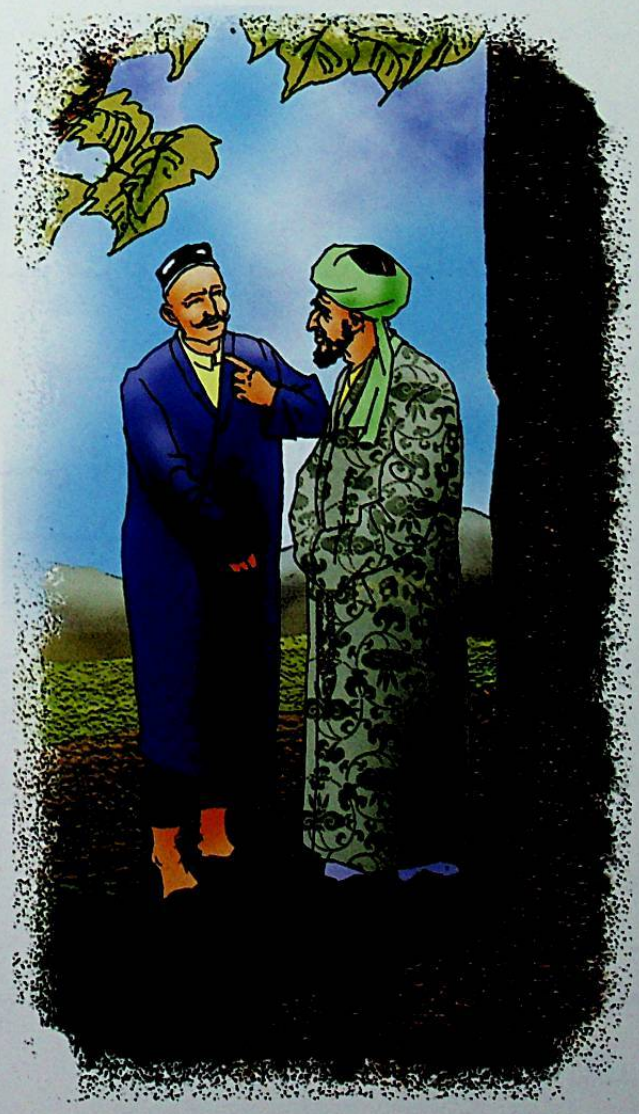
— قاسىم ئاخۇن، قولۇڭلاردىكى نېمە كىتابكەن ئۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— خوش، بېگىم، بۇ «ئالسامىلا، بەرمىسەم» دېگەن كىتابكەن، — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

— ئۇنىڭدا نېمە دەپتۇ؟ — دەپتۇ بەگ قىزىققان هالدا.

— بۇ كىتابتىمۇ، بېگىم؟ بۇ كىتابتا يېزىلمىشچە، بىر بەگ بار ئىكەن، ئۇ خەقتىن ئالسامىلا دەيدىكەن، خەققە بەرمەيدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ بەگ ئۆلۈپ قالىدىكەن. ئەپسۇس، نامىزىغا مەھەللىسىدىن بىرمۇ جامائەت قاتناشمايدىكەن. كېيىن جامائەتتىن سۈرۈشتۈرسە، هەممىلا: «ئالىدىغىنىم بار ئىدى، بەرمەستىن كېتىپ قالدى» دېيىشىپتۇ، — قاسىم قىزىق سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە بەگ:

— بولدى، بولدى، قوي ئۇ كىتابىڭنى، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

قاسىم قىزىقنىڭ مەھەللىسىدىكى بىر ئادەم ۋاپات بوپتۇ. ئاخۇنۇم ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ بولۇپ: «بۇ ناهايىتى ياخشى ئادەم ئىدى، ئاق كۆڭۈل، ساپ نىيەت...» دەپ ماختىغىلى تۇرۇپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قاسىم قىزىق:

— هەي ئاخۇنۇم، مېنىڭ ئۆلۈ-مۈمدە دەيدىغان گەپلەرنىمۇ دەۋەتكەن بولسىلا، هايات چېغىمدا بىر ئاڭلاپ باققان بولسام، — دەپتۇ. ئاخۇنۇمنىڭ بۇ گەپتىن سەل ئاچچىقى كەلگەندەك بوپتۇ، لېكىن قاسىم قىزىق يەنە ئىچ-كىرلەپ، — تىرىكىنىڭ ياخشىسى، ئۆ-لۈكىنىڭ يامىنىمۇ بولامدۇ، ئاخۇنۇم؟ — دەپ سوراپتۇ.

تاغدىن يىقىلىپ چۈشمىسىلە يەنە

قاسىم قىزىق تاغلىق يېزىدىكى تۇغقىنىنى يوقلاپ چىقسا، بۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئوردىنىڭ ياغاچ كېسىش ھاشىرىغا كەتكەنىكەن. قاسىم قىزىقمۇ ئۇدۇل كىشىلەر ياغاچ كېسىۋاتقان قارىغايزارلىققا بېرىپ قارىسا، ئوردىنىڭ دورغىسى كىشىلەرنى باش - كۆزىگە ئۇرۇپ ئىشلەتكىلى تۇرۇپتۇ، ھەتتا بۇنى ئاز دەپ ئۇلارنىڭ كۆتۈرگەن ياغاچلىرىنىڭ ئۈستىگە مىنىۋېلىپ ئۆزىنىمۇ كۆتۈرۈشكە زورلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن قاسىم قىزىق:

— ھاي دورغا بېگىم، بۇ نېمىدېگەن زالىملىق! كىشىلەرنىڭ ھالىغا قاراپ ئىش قىلسىلا بولمامدۇ، — دەپتۇ.

— ھەي خورجا، — دەپتۇ دورغا گىدەيگەن ھالدا، — ۋاڭ غوجام نەۋرىسىنىڭ سۈننىتىگە ئوردىنى ياساتماقچى، چاپسان - چاپسان ئىشلەپ، ئوردىغا ياغاچنى جىق - جىق توشۇپ ۋاڭنى رازى قىلساق، بېشىمىز ئاسمانغا يېتىدۇ دېسىلە، — دەپتۇ. قاسىم قىزىق كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ئۆزلىرىگە پەخەس بولسىلا، بېگىم، ئاسمانغا يېتىمەن دەپ تاغدىن يىقىلىپ چۈشمىسىلە يەنە، — دەپتۇ.

مىنمۇ بىر ۋەتەنتىكىز

قاسىم قىزىق تاغدىكى بىر ئاغىنىسىنىڭكىگە بېرىپتۇ. ئۇ كۈنى بۇ ئاغىنىسى بىر قويى ئاغرىپ قېلىپ، موللا چاقىرتقانىكەن. موللا قوينى ئۇ يان كۆرۈپ - بۇ يان كۆرۈپ:

— بۇ قويغا قاتتىق ئۇچۇقغان تېگىپتۇ، ھازىر دەل ۋاقتى ئىكەن، كۆچۈرۈۋەتسەملا ئەتە ئەتىگەندە ساقىيىپ قالىدۇ، — دەپتۇ ۋە ئۆي ئىگىسىگە، — ئوتتۇز غۇلاچ ئارغامچا، ئىككى تاغار يۇڭ تەييارلاڭ، — دەپتۇ.

ئۆي ئىگىسى دەرھال بۇلارنى تەييارلاپتۇ. موللا قوينى ئىككى تاغار يۇڭنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزۇپ، ئارغامچا بىلەن چىرماپ باغلاپ قويۇپ، ئوقۇشقا باشلاپتۇ. بىر پەس ئوقۇغاندىن كېيىن قوينى ئېغىلغا ئەكىرىپ قويۇپتۇ، ئۆي ئىگىسى دۇئا ھەققى ئۈچۈن موللامنىڭ ئالدىغا پۇل قويۇپتۇ، ئاندىن يۇڭ، ئارغامچىلارنى يىغىشتۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن موللا:

— ۋاي ئۇكا، ئۇ نەرسىلەرگە تەگمىسىلە، بۇلارغا ئۇچۇقغان سىڭىپ كەتتى. بۇلارنى ئېقىن سۇغا ئېقىتىۋېتىش كېرەك. مەن ئۆزۈم شەھەرگە ماڭغۇچە يول ئۈستىدىلا سۇغا تاشلىۋېتىمەن، — دەپ ھەممىنى ئېلىۋاپتۇ.

موللا كەتكەندىن كېيىن قوي ئۆلۈپ قاپتۇ. ئۆي ئىگىسى غەزەپلىنىپ: «شۇنچە كۆپ نەرسىلەرنىمۇ ئەكەتتى» دەپ موللامنى تىللاپ كېتىپتۇ. بۇ چاغدا قاسىم قىزىق:

— بولدى، ئاداش، ھېلىمۇ ياخشى موللام بۇنىڭغىمۇ ئۇچۇقغان سىڭدى دەپ مېنى كۆرسەتمىدى. بولمىسا، مېنىمۇ بېرىۋېتەتتىڭىز، — دەپتۇ.

قوڭغۇراق بولارسىز

قاسىم قىزىقىنىڭ چاقچاقلىرىغا چىدىمىغان پاكار بويلۇق بىر كىشى ئاچچىقىدا:

ــ قاسىم، توختاپ تۇر ! بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى كانىيىڭنى يامداقنى بوغقانىدەك بوغ-
ىايدىغان بولسام، ــ دەپتۇ.

ــ مەن ئولتۇرغاندا بوغۇۋېلىڭ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ ماڭغاندا بوغمەن دېسىڭىز، ماڭا قوڭ-
غۇراق بولۇپ قالارسىزمىكىن، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق كۈلۈپ تۇرۇپ.

ئىنسانلىرى چۇشۇپ قالدى

پارىخورلۇقتا داڭقى چىققان بىر ئوردا ئەمەلدارى قاراتال مەھەللىسىگە بېرىپ ئالۋانغا ھەي-
دەلگەنلەرنىڭ ئىسىملىكىنى ئوقۇپتۇ. نامرات بىر دېھقان ئۆزىنىڭمۇ تىزىمغا ئېلىنىپ قالغانلى-
قىنى بىلگەندىن كېيىن ئوردا ئەمەلدارىغا:

ــ مەن بىر ئاجىز بەندە، خۇدا يولىدا رەھىم قىلىپ مېنى قالدۇرۇپ قويغان بولسىلا ، ــ
دەپ يالۋۇرۇپتۇ. لېكىن، ئوردا ئەمەلدارى دېھقانىنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغا زادىلا ئۇنىماپتۇ.

ــ ئۇنداق بولسا، ــ دەپتۇ دېھقان ئاخىر ئەمەلدارنىڭ يېنىغا بېرىپ، ــ ئۆزلىرى ئۆتكەنده
كۆرگەن ئەركەك موزاينى بەرسەم ماڭا بىر رەھىم قىلغان بولسىلا...

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئەمەلدارنىڭ يۈزلىرىگە كۈلكە يۈگۈرۈپتۇ:

ــ ماقۇل ئەمىسە، كەچتە ئاپىرىپ بەرگىن، كىشى كۆرۈپ قالمىسۇن، ــ دەپتۇ.

ئەمەلدار ئۇ دېھقانىنىڭ ئىسمىنى تىزىملىكتىن ئۆچۈرۈۋېتىپ، مېڭىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتـ-
قاندا، قاسىم قىزىق:

ــ بېگىم، نەگە ئالدىرايلا، بۇ ئۆيده بىر نەرسىلىرى قالدى، شۇنى ئېلىۋېلىپ ماڭسىلا، ــ
دەپتۇ. بۇ كىشى ئۇيان ئويلاپ، بۇيان قاراپ:

ــ قاسىمئاخۇن، ھەممە نەرسىنى ئالغاندەك قىلىمەن، نېمە چۇشۇپ قالغاندۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ ئىنسانلىرى چۇشۇپ قالدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم قىزىق.

ئىككى پارچە رەسىم

قاسىم قىزىق ئوغلىنى شەھەردىكى مەكتەپكە ئوقۇشقا ئەۋەتىپتۇ، بىراق بۇ ئوغۇل دادىسى
بەرگەن پۇلنى يېتىشتۇرەلمەي جاپا تارتىپ قاپتۇ. ئۇ دادىسىغا ئوچۇق خەت يازالماي ئۆزىنىڭ بە-
چارە قىيابىتىنى ئىپادىلەيدىغان بىر رەسىمنى سىزىپ ئەۋەتىپتۇ. دادىسى بۇنى كۆرۈپ ئوغلىنىڭ
پۇلى تۈگەپ قالغانلىقىنى بىلىپتۇ ـدە، ئوغلىغا ئۆزىنىڭ رەسىمىنى سىزىپ ئەۋەتىپتۇ. رەسىمده
قاسىم قىزىق تۆت يانچۇقىنى تەتۇر ئۆرۈپ تۇرغۇدەك.

ئىمام ئاخۇنۇم بىزنىڭ، دوپپىسى خوتۇنىنىڭ...

بامدات نامىزىغا ئالدىراپ چىقىپ كېتىۋاتقان قاسىم قىزىق ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ئالدىراشچىلىقتا خوتۇنىنىڭ دوپپىسىنى كىيىۋېلىپ نامازغا ماڭغىنىنى كۆرۈپتۇ، لېكىن قاسىم قىزىق كۈلكىسىنى بېسىپ مەسچىتكە كىرىپتۇ. ئىمام ئاخۇنۇم نامازغا تەييار بولۇپ قالغان جامائەتنىڭ ئارىسىدىن ئالدىغا ئۆتۈۋاتقاندا كەينىدىن كۈلكە ئاۋازلىرى چىقىپتۇ. ئاخۇنۇم قاسىم قىزىق قىزىقچىلىق قىلىۋاتسا كېرەك، دەپ ئويلاپ:

— قاسىمئاخۇن، نامازغا تۇرۇپ قالدۇق، — دەپتۇ.

— خوش، ئاخۇنۇم، — دەپتۇ قاسىم قىزىق، — ئىمام ئاخۇنۇم بىزنىڭ، دوپپىسى خوتۇنىنىڭ دەپ ئىقتىدا قىلساق بولارمۇ؟

بىزنى ئۇرغان خۇدايىم

زومىگەر، پومپىشچىكلارغا قارشى كۈرەش تازا ئەۋج ئېلىۋاتقان يىللاردا، بۇرۇن قاسىم قىزىقتىن گەپتە يېڭىلىپ قالغان ئەترەت باشلىقى مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ قاسىمنىمۇ بىر پۇتلايچۇ دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، «قاسىم ئۆز ۋاقتىدا ۋاڭ ـ غوجىلارنىڭ يالاقچىسى ئىدى. ئۇلار نېمە دېسە شۇنى قىلىپ، كېچە ـ كۈندۈز ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن كۈن ئۆتكۈزدى، خەلقنىڭ قان ـ تەر رىنى شوردى. بۈمۇ كۈرەش قىلىنىشى كېرەك» دەپ تارتىپ چىقىپ، بىر قاراڭغۇ ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ئەترەت باشلىقىنى پۇتلايدىغان يەنە نەچچىسى چىقىپ «زومىگەر، پومپىشچىكلاردىن يىغىۋالغان ئالتۇن، كۈمۈشلەرنى تىقىۋالدى» دېگەن باھانە بىلەن ئۇنىمۇ ھېلىقى قاراڭغۇ ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ.

قاسىم قىزىق يېڭى كىرگەن «مېھمان»نى بىر كۆرۈپلا مۇنۇ نەزمىنى ئوقۇپتۇ:

رەڭمۇرەڭ گۈل ئېچىلىپ، بىزنى ئۇرغان خۇدايىم،
گۈل پۇراقى تۇردىمۇ؟ ئۆزلەنمۇ ئۇردىمۇ؟

باشقا بىرىگە تېگىۋالمىسۇن دەپ

بىر مەددىھ قاسىم قىزىقنى گەپكە سالماقچى بولۇپ، ئۇنىڭدىن:

— ئۆزلىرىنى ئايالى ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئايالىمنىڭ خېتىنى بەرمەيمەن دەپ مەھكەم تۇرۇۋاپتۇ دەپ ئاڭلىدىم، شۇنداقمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— شۇنداق، — دەپتۇ قاسىم قىزىق ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا، — مەن ئۇ ئالەمگە بارغۇچە ئۇنى باشقا بىرىگە تېگىۋالمىسۇن دەپ شۇنداق قىلغان.

ئۆزلىرىنى زەھەر ئىچىۋالمىسۇن دەپ...

تۆۋەنتۇر مەھەللىسىدىكى بىر دورغا ئوغلىنىڭ تويىنى قىلغاندا تەيجى بېگىمۇ ئالاھىدە تەكلىپ بىلەن تويغا قاتنىشىپتۇ. ئاخشىمى تاماشا باشلىنىشتىن بۇرۇن كاتتا سورۇن تۈزۈلۈپ ئېسىل نازۇنېمەتلەر كەلتۈرۈلۈپتۇ. دورغا بىر پىيالىدىكى شارابنى ئالدى بىلەن تەيجى بېگىمنىڭ ئالدىغا قويغانىكەن، قاسىم قىزىق دەرھال تۆرگە ئۆتۈپ، تەيجىنىڭ ئالدىدىكى شارابنى ئېلىپ گۈپپىدە ئىچىۋاپتۇ. تەيجىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— هاي قاسىم، نېمانداق ئەدەپسىز نېمە سەن؟ — دەپتۇ.

— خوش، بېگىم، — دەپتۇ قاسىم قىزىق هېچبىر ئىككىلەنمەيلا، — بىزنىڭ قائىدىمىزدە ئالدى بىلەن توي ئىگىسى شارابقا ئېغىز تەگكۈزۈپ، ئاندىن مېهمانلارغا تۇتاتتى. قارىسام دورغا بېگىم ئېغىز تەگكۈزمىدى، مەن ئالدىلىرىغا قويغانىنى زەھەرمۇ ياكى شارابمۇ دەپ تېتىپ باقتىم.

تىكەنى تاشلاپ بەرگەن ياخشى

دېھقانلار جاپا تارتىپ بىر نەچچە يىل ئەتىيازدا ئۇدا جىرىم تىككەن بولسىمۇ، ياخشى باشقۇرۇلمىغانلىقتىن جىرىملارنى ئېشەك ـ ئۆچكىلەر غاجاپ قۇرۇتۇۋېتىپتۇ. بۇ ئىشقا ئىچى پۇشقان قاسىم قىزىق يېزا باشلىقلىرىغا ئۇلاغلارنى ياخشى باشقۇرۇش توغرىسىدا پىكىر ـ تەكلىپلىرىنى بەرگەن بولسىمۇ، هېچقايسىسى بۇ ئىشقا ئېتىبار بەرمەپتۇ. كېيىنكى يىلى ئەتىيازدا دېھقانلار يەنە جىرىم تىككىلى چىققانىكەن، بۇنى كۆرگەن قاسىم قىزىق يېڭىلا تىكىلگەن جىرىملارنى بىر ياقتىن يۇلۇپ ئۇلاغلارغا تاشلاپ بېرىپتۇ. بۇنىڭغا يېزا باشلىقىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— قاسىمئاخۇن، بۇ نېمە قىلغانلىرى؟ — دەپ ۋارقىرىغانىكەن،

— جاپا تارتىپ جىرىم تىكىپ ئۇلاغلارغا يېگۈزگۈچە تىكمەيلا تاشلاپ بەرگەن ياخشى ئەمەس-مۇ؟ — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

مېنى بېسىۋالمامدۇ

مەھەللىنىڭ مويسېپىتلىرى بىر نەزىردىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، قاسىم قىزىقنىڭ قارىياغاچنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ، ئۈزۈن ساپلىق بىر پالتا بىلەن ئۆزى ئولتۇرغان شاخنىڭ تۈۋىنى چېپىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، سوراپتۇ:

— قاسىم، نېمىشقا يەردە تۇرۇپ كەسمەي، ئۈستىگە چىقىپ كېسىسەن؟

— يەردە تۇرۇپ كەسسەم، ئۆرۈلۈپ چۈشۈپ مېنى بېسىۋالمامدۇ ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم قىزىق.

ھالىمىزدىن كېيىنكى قالامدۇقكەن

تۆۋەنتۈر مەھەللىسىنىڭ دوختۇرى ھەر دېسىلا دېھقانلارنىڭ سېلىقىنى كۆپەيتىپ، ئۆزدىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى قانات ئاستىغا ئېلىپ، بەكلا ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن، جامائەت باشقا دوختۇرغا ئەۋەتىپ بېرىشنى ئوردىغا قايتا - قايتا ئىلتىماس قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قاسىم قىزىق جامائەت يىغىلغان بىر سورۇندا:

— مەنچە، بۇ دوختۇرنى يۆتكىمىسەك بولارمىكىن، — دەپتۇ.

— نېمىشقا؟ — سوراپتۇ باشقىلار.

— بىرنەچچە يىللاردىن بېرى بۇ دوختۇرنى، ئۇنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنى ئاران مۇشۇنچىلىك سەمرىتتۇق. ئەمدى يېڭى دوختۇرنى سەمرىتكۈچە ھالىمىزدىن كېتىپ قالامدۇقكەن، — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ئادىل جاۋاب

قاسىم قىزىق مەزمۇن بولۇپ يۈرگەن كۈنلەردە، كىشىلەرنى دائىم قاقتى - سوقتى قىلىپ، تاپقىنىنى قىمارغا تىكىپ كانىيى بىلەن تەڭ قەرزگە بوغۇلغان بىر كىشى كېسەل بولۇپ قاپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ قاسىم قىزىق ئۇنى يوقلاپ بېرىپتىكەن. ئۇ كىشى:

— قاسىم ئاكا، سىز يۇرتنىڭ مەزمۇنى بولغاندىكىن بىر ئادىل جاۋاب بەرسىڭىز، مېنىڭ كېسىلىم ساقىيارمۇ؟ — دەپتۇ. قاسىم قىزىق:

— كېسىلىڭىز قەيەردىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تېۋىپ كېسىلىڭ كانىيىڭدا ئىكەن، دەيدۇ، — دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

قاسىم قىزىق بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن:

— كېسىلىڭىز باشقا يەردە بولغان بولسا ساقىياتتىڭىزمىكىن، بىراق كانايدىكى كېسەل ئاسان ساقايمايدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قاچىلىۋالسىلا بولمىدىمۇ

ھاراق ئىچىپ باقمىغان بىر كىشى سورۇندا ئولتۇرۇپ قېلىپ باشقىلارنىڭ زورلىشى بىلەن ئازراق ھاراق ئىچىپ قويۇپتۇ-دە، بىر پەستىن كېيىن ياندۇرۇۋېتىپتۇ. دائىم مەست بولۇپ كوچىلاردا يېتىپ قالىدىغان بىر ھاراقكەش بۇنى كۆرۈپ:

— ھوي بولمىدى، بۇ كىشى ئىناۋىتىمىزنى تۆكۈۋەتتى، — دەپتۇ. سورۇندا ئولتۇرغان قاسىم قىزىق دەرھاللا:

— بۇ كىشى ئىناۋىتىمىزنى تۆكۈۋەتكەن بولسا، ئۆزلىرى قاچىلىۋالسىلا بولمىدىمۇ؟ — دەپتۇ.

قۇمدا باققان كالا گۆشى

كىشىلەر قىشنىڭ ئۇزۇن تۈنلىرىنى «كۆك مەشرەپى» بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقان كۈنلەردە مەشرەپ نۆۋىتى قاسىم قىزىققا كېلىپ قاپتۇ. تەييارلىقسىز تۇرغان قاسىم قىزىق ئايالىغا بىر سېۋەت دۆڭگۈرچەك (يانتاق يىلتىزى) ئەكېلىپ، پاكىز يۇيۇپ، ئۆيىدىكى ئازراق كالا گۆشى بىلەن قوشۇپ پىشۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. ئايالى شۇ بويىچە ئىش قىپتۇ. ئۇلار كەچتە قارا چىراغنىڭ پىلىكىنى سەل پەسلىتىپ قويۇپ، كەلگەن تاماشىچىلارنىڭ ئالدىغا قازاندىكى گۆشنى ئاچقىپ قويۇپتۇ. بىر ئاغىنىسى قولىغا چىقىپ قالغان دۆڭگۈرچەكنى راسا چىشلەپ تارتىپ بېقىپ:

— قاسىم، بۇ نېمىنىڭ گۆشى؟ — دەپ سوراپتۇ. كالا گۆشىدىن بىر پارچىنى يەپ ئولتۇرغان يەنە بىر ئاغىنىسى:

— نېمە گۆشى بولاتتى، كالا گۆشىكەنغۇ، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قاسىم قىزىق هېلىقى ئاغىنىسىگە:

— سىزگە پىشۇرغىنىم قۇمدا بېقىلغان كالا گۆشى ئىدى، — دەپتۇ.

ئۇچكە تەگكەندىن...

ئۆچ ئەرگە تېگىپ چىقىپ تۇل يۇرگەن بىر ئايال قاسىم قىزىققا تېگىۋېلىشنى ئويلاپ قاپتۇ. قاسىم قىزىقمۇ ئۇ ئايالنىڭ خىيالىنى تۈيۈپ قاپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىككىسى يالغۇز ئۇچرىشىپ قالغانىكەن، هېلىقى ئايال گەپ تاشلاپ:

— قاسىمئاخۇن، تاق يۇرگەن ياخشىمۇ، جۈپ يۇرگەن ياخشىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. قاسىم قىزىق بۇرۇتىنى سىلاپ:

— خوش، خېنىم، خەلق ئارىسىدا: «بىرگە تەگكەن ياخشى، ئىككىگە تەگكەن باخشى، ئۇچكە تەگكەندىن قوتۇر ئېشەك ياخشى» دەيدىغان تەمسىل بار ئىكەن، بولمىسىغۇ تاق ئۆتكەندىن جۈپ ئۆتكەن ياخشىدى، — دەپتۇ.

سىزنىڭكىگە ئوخشاش قىلىڭ

بىر كۈنى قاسىم قىزىق بازاردىن كېلىۋېتىپ ئېشەك ئۈستىدە مۈگدەپ قاپتۇ. دائىم گەپداز-لىق قىلىمەن دەپ قاسىم قىزىقتىن ئەدىپىنى يەپ يۈرگەن بىرى پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، ئاستا كېتىۋاتقان ئېشەكنى تاياق بىلەن بىرنى ئۇرغانكەن، قاسىم قىزىق ئېشەكتىن يىقىلىپ كېتىپتۇ-دە، يېنىدا تۇرغان ھېلىقى ئادەمنى كۆرۈپ قولىدىكى تاياق بىلەن ئۇنى بىرنى ساپتۇ.

— قاسىم ئاكا، بۇ قانداق قىلىق؟ — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم ئاغرىغان يېرىنى سىلاپ تۇرۇپ.

— بۇ سىزنىڭكىگە ئوخشاش قىلىق، — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ئاۋۋال غۇلاچلاپ كۆرسىلە

قاسىم قىزىق ئوردىدا يۈرگەن كۈنلىرىدە ئوردىدىكى بويى ئېگىز، بەستلىك كەلگەن بىر بەگ قاسىم قىزىقنى دائىم «بويۇڭ بىر غۇلاچ كەلمەيدۇ، ئەمما گېپىڭ چوڭ نېمىكەنسەن» دەپ كۆزگە ئىلماپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلار ئۆرۈك سەيلىسىگە راھەتباغ تەرەپكە بېرىپتۇ. ئۆرۈكلۈك باغقا كىرىش ئۈچۈن بىر چوڭ ئېرىقنى ئاتلاپ ئۆتۈشكە توغرا كەپتۇ، بىراق ئۇ كۈنى سۇ بەك ئۇلۇغ بولغاچقا ئېرىقتىن ئاتلاپ ئۆتۈشكە مۈمكىن بولماپتۇ. شۇ چاغدا ھېلىقى بەگ قاسىم قىزىققا:

— ھەي قاسىم، ماۋۇ ئېرىققا كۆۋرۈك بولۇپ بەرگىنە، مەن ئۆتۈۋالاي، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭ-لىغان قاسىم قىزىق دەرھال:

— خوش، بېگىم، ئۆزلىرى ئاۋۋال ئېرىقنى غۇلاچلاپ كۆرسىلە، مېنىڭ بويۇمغا ئېرىق توغرا كېلەمدۇ، يوق، ئەگەر توغرا كەلسىلا، مەن جانابلىرىغا كۆۋرۈك بولۇپ بېرەي، — دەپتۇ.

بۇ ئۆينىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۇچ يېرىم مېتىر

بىر ئاخشىمى قاسىم قىزىق ئاغىنىلىرىنى چاقىرىپ ئولتۇرۇش قىلىۋاتقانكەن، بىر ئوغرى قاسىم قىزىقنىڭ يېڭىدىن سويغان سېمىز قوينىنىڭ گۆشىنى ئوغرىلىغىلى كىرىپتۇ. ئوغرى گۆشنى ئىلغىدىن ئېلىۋاتقاندا ئورۇندۇق ئۆرۈلۈپ كېتىپتۇ. ئوغرى ئەمدى تۇتۇلۇپ قالىدىغان بولدۇم، دەپ قورققىنىدىن غۇلىچىنى كېرىپ تامغا چاپلىشىپ تۇرۇۋاپتۇ. تاراقلىغان ئاۋازنى ئاڭ-لىغان قاسىم قىزىق چىراغنى كۆتۈرۈپ گۆش ئېسىپ قويغان ئۆيگە كىرسە، بىر كىشى تامنى غۇلاچلىغىنىچە تامغا چاپلىشىپ تۇرغۇدەك.

— ھوي، تامنى ئۆلچەۋاتقان كىمسەن؟ — دەپتۇ قاسىم قىزىق، — بۇ ئۆينىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۇچ يېرىم مېتىر، بۇنى مەندىنلا سورىساڭ بولماسمىدى؟

پۇرچاق پاتمىغان كاناي

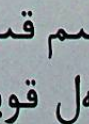

قاسىم قىزىق مەلۇم بىر يۇرتقا بېرىپ مېھماندارچىلىقتا بولۇپ قاپتۇ. ئۇ بۇ سورۇندىكى بىر ئايالنىڭ ئۆيى ئىگىسى تۇتقان گازىر - پۇرچاقلارنىڭ ھەربىر تېلىنى پارچىلاپ يەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئىككىنچى كۈنى ئۇ بىر كىشىنى ئىزدەپ مەلۇم بىر ئۆيگە كىرىپ قاپتۇ، قارىغۇدەك بولسا ھېلىقى ئايال بىر كالىنىڭ بېشىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ يەۋاتقۇدەك. قاسىم قىزىقىنىڭ كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئايال ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ:

— بۇ ئەزىز مېھماننىڭ ئەجەب بىزنىڭ ئۆيلەرگە بېشى پېتىپتا؟ — دېگەنىكەن، قاسىم قىزىق دەرھاللا:

— ئاخشام بىر دانە پۇرچاق پاتمىغان كانايغا بۇگۈن كالىنىڭ بېشى پېتىۋاتقان يەردە، بۇنى چۈشەلا چوڭ ئۆيگە ئەلۋەتتە مېنىڭ بېشىم پاتىدۇ-دە، — دەپتۇ.

بالا ئويۇنى ئويناش

قاسىم قىزىق ۋاڭ ئوردىسىدا ئىشلەۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوردىدا ئۆتكۈزۈلگەن كەچكى بەزمىدە يۇرت مۆتىۋەرلىرى قاسمىئاخۇنۇمنىڭ قىزىقچىلىق قىلىپ بېرىشىنى تەلەپ قىپتۇ. قاسىم قىزىق ئۇلاردىن نېمە قىزىقچىلىقنى ياقتۇرىدىغانلىقىنى سورىغانىكەن، ئۇلار: «بالا ئويۇنى قىلىپ بەرگىن» دەپتۇ. قاسىم قىزىق ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا يۇرت مۆتىۋەرلىرى چۆرىدىشىپ ئولتۇرغان كاڭغا چىقىپتۇ - دە، داستىخان ئۈستىدە ئۆمىلەپ يۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا تىزىلغان نازۇنېمەتلەرنى بۇزۇپ - چاچقىلى تۇرۇپتۇ. بۇنىڭغا ئاچچىقى كەلگەن يۇرت مۆتىۋەرلىرى:

— قاسىم، بۇ قانداق ئويۇن؟ — دەپ سورىغانىكەن، قاسىم قىزىق:

— بۇ ھەرقايسىلىرى تەلەپ قىلغان بالا ئويۇنىنىڭ باشلىنىشى، ئاخىرى تېخى بار، — دېگىنىچە تۆردە ئولتۇرغان بىر باينىڭ ئېتىكىگە چىقىۋاپتۇ.

گېزەندە كېتىۋاتىدۇ

بىر توي ئاخشىمى كىشىلەر مەشرەپ ئويناۋاتقان ئۆيدە تۇيۇقسىز «غىڭ» قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بىراق، كىشىلەر كىمنىڭ يەل قويۇۋەتكەنلىكىنى بىلەلمەي ئەتراپقا قارىشىپتۇ. بۇ چاغدا قاسىم قىزىق كاڭدا بىر - بىرىگە گۇمان بىلەن قارىشىپ ئولتۇرغان كىشىلەرگە قاراپ:

— يەل قويۇۋەتكەن كىشىنىڭ بېشىدا گېزەندە كېتىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. بۇ گەپ بىلەن تەڭ بىر ئايال دەرھال بېشىدىن ياغلىقىنى ئېلىپ سىلكىشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدىلا كىمنىڭ يەل قويۇۋەتكەنلىكى ھەممە كىشىگە ئايان بوپتۇ.

ئاغزىمغا كىرىپ ئولتۇرمامسىز

بىر كۈنى قاسىم قىزىقنىڭ چاقچىقىغا چىدىمىغان توك قاپاق بىر كىشى قاسىم قىزىققا زەردە بىلەن:

ــ قاسىم ئاكا، تولا سۆزلەپ ئاغزىڭىز كامارەك چوڭلاپ كېتىپتۇ، يەنە سۆزلىسىڭىز غارەك بولۇپ كەتمىسۇن ! ــ دەپتۇ.

ــ ئۇكام، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق، ــ ئەگەر ئاغزىم غارەك چوڭلاپ كەتسە ياخشىغۇ، ئۇ چاغدا سىزدەك چاقچاق خۇشياقماي تۇگۈلۈۋالىدىغانلار ئاشۇ غارغا كىرىپ ئولتۇرمامسىلەر.

بۇ ئىككىنچى قېتىم تېرىغان ئاشلىقلار

بىر يىلى قۇرغاقچىلىق ئاپىتى بولغاچقا دېھقانلارنىڭ ئالغان هوسۇلى سېلىققىلا كېتىپتۇ. قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ۋاڭنىڭ دېھقانچىلىققا مەسئۇل تەيجىسى قاراتالغا بارغانىكەن، قاسىم قىزىق ئوردىدىن كەلگەنلەرنى ئۆيگە چىللاپتۇ، تاماق تەييار بولغۇچە مەشرەپ ئويناپ تۇرايلى دەپ مەشرەپنى باشلىۋېتىپتۇ. تاماشا يېرىم كېچىگىچە داۋاملىشىپتۇ. ئوردىدىن كەلگەنلەرنىڭ قورساق-لىرى تازا ئېچىپتۇ. بىر چاغدا قاسىم قىزىق مېهمانلارنىڭ ئالدىغا قوناق نېنى، تېرىق نېنى، پىشۇرۇلغان سەۋزە، چامغۇر قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن تەيجىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

ــ ۋاي قاسىم ئاخۇن، مېهمان چىللاپ جانلىرىغا جاپا قىلمىسىلا بولمامدۇ، داستىخانلىرىغا تىزغانلىرى نېمە ئۇ؟ ــ دەپ كايىپتۇ. قاسىم قىزىق كۈلۈپ كېتىپ:

ــ خوش، غوجام، يەردىن چىققان بۇغداينى سېلىققا تۆلەپ بولدۇق، ئالدىلىرىدا تۇرغىنى ئىككىنچى قېتىم تېرىغان ئاشلىقلار، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئايالىم مەشرەپتە قالدى

بىر كۈنى قاسىم قىزىق ئايالى بىلەن بىر ئاغىنىسىنىڭ تويىغا بېرىپ كەچتە مەشرەپ ئويناپتۇ. مەشرەپ تازا قىزىغان چاغدا بىر ئوردا بايۇەچچىسىنىڭ بۇ ئايالغا كۆزى چۈشۈپ قاپتۇ-دە، ئۇيان چۆر-گىلەپ، بۇيان چۆرگىلەپ، ئاخىر ئايالىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ، ئاندىن پىچىرلاپ تۇرۇپ:

ــ كەينىمدىن تالاغا چىققان بولسىلا، ئۆزلىرىگە دەيدىغان بىر گەپ بار ئىدى، ــ دەپتۇ.

بۇ ئىشلارنى سېزىپ ئولتۇرغان قاسىم قىزىق ئايالىغا ئاستا ئىشارەت قىلىپ قويۇپتۇ. ئايال بايۇەچچىگە دەرھاللا ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ. بايۇەچچە سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ. قاسىم قىزىق ئۇ-نىڭ كەينىدىنلا ئايالىنىڭ ياغلىقىنى چىگىپ چىقىپتۇ. ئۇ قاراڭغۇ هويلىغا چىقىشىغا بايۇەچچە ئۇنى قۇچاقلىۋاپتۇ. قاسىم قىزىق بەگنىڭ مەخسۇس قېنى چىققۇچە چىشلىگەندىن كېيىن:

ــ هەي غوجام، مېنى قويۇۋەتسىلە، ئايالىم مەشرەپتە قالدى، ــ دەپتۇ.

نانىنى نان، ئاشنى ئاش يەرلەر

قاسىم قىزىقىنىڭ قىزىقچى ۋە گەپدان ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغان بىر كىشى باشقا شەھەردىن ئالاھىدە ئۇنى ئىزدەپ كەپتۇ. قاسىم قىزىقىنىڭ ئايالى ئۇ كىشىنى سەپەردە ھېرىپ كەتكەندۇ دەپ ئويلاپ سۇيۇقئاش ئېتىپتۇ. ئۇ كىشىنىڭ سۇيۇقئاشقا نان سېلىپ ئىچىدىغان ئادىتى بار ئىكەن. لېكىن، بۇ ئادەم گەپنى ئۇدۇللا قىلىشنى بىلمەپ كۆرۈپ:

ــ بىزنىڭ يەرلەر يان يەرلەر، ئاش بىلەن نان يەرلەر، ــ دەپتۇ. قاسىم قىزىق ئۇ كىشىنىڭ مەقسىتىنى ئۇقۇپتۇ ۋە مۇنداق دەپتۇ:

ــ بىزنىڭ يەرلەر يان يەرلەر، ئاشنى ئاش، نانىنى نان يەرلەر.

سىزدەك تۇرماسمەن

بىر كىشى قاسىم قىزىقتىن:

ــ قاسىم ئاكا، پالۋانلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەردە قانچە كېيىك، توشقانىنىڭ جېنىغا زامىن بولغانسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ مېنىڭ ئەتراپىدا بولۇشى مۇمكىن، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق. بۇ گەپنى ئاڭلاپ تۇرغان ئوغرىلىقتا داڭقى چىققان بىر كىشى:

ــ يائاللا، شۇنچە كۆپ جانىۋارنىڭ جېنىغا زامىن بوپسىز، ئەمدى ئۆلگەندە پىلىسىرات كۆۋرۈكىدىن قانداقمۇ ئۆتەرسىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ پىلىسىرات كۆۋرۈكىدە سىزچىلىك ئۇزۇن تۇرماسمەن، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ئۇنداق بولسا، يازدا قىلىپ بېرەي

قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە ئوردىبېگى قاسىم قىزىقنى ئۆيىگە چاقىرىپ:

ــ قاسىمئاخۇن، سېنىڭغۇ داڭقىڭنى ئاڭلىغانىدىم، لېكىن ئۆزۈڭنى كۆرمەپتىكەنمەن، بۇ-گۈن قىزىقچىلىقلىرىڭنى كۆرۈپ باقاي دەپ سېنى بۇ يەرگە چاقىرتتىم. ناۋادا كۆڭلۈمگە يېقىپ قالساڭ، قىزىمنىڭ يېقىندا بولىدىغان توي مەرىكىسىگە ئالاھىدە تەكلىپ قىلىپ قىزىقچىلىق قىلدۇرىمەن، ــ دەپتۇ.

قاسىم قىزىق بىرمۇنچە قىزىقچىلىقلارنى قىلىپ بېرىپتۇ. ئوردىبېگى بىرپەس ئولتۇرۇپ كېتىپ:

ــ قاسىمئاخۇن، بۇ قىزىقچىلىقلىرىڭغۇ بولىدىكەن، بىراق بەكلا سوغۇقكەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئۇنداقتا، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق ھېچبىر ئىككىلەنمەيلا، ــ مېنى يازدا چاقىرتسىلا، قىزىقچىلىقنى يازدا قىلىپ بېرەي.

ئېشەك بولغان بولسام مەنمۇ ھاكىرايتتىم

بىر كۈنى ئوردا ئەمەلدارلىرى قىزىقچىلىق قىلدۇرۇش ئۈچۈن قاسىم قىزىقنى ئوردىغا چاقىرتىپتۇ. قاسىم قىزىق ئوردىغا كەلگەندىن كېيىن يېرىم كۈنگىچە ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماپتۇ. قاسىم قىزىقنىڭ قورسىقى ئېچىپ ھالى قالماپتۇ. توساتتىنلا ئۇنىڭ ئېشىكى قاتتىق ھاكىراشقا باشلاپتۇ. بىر چاغدا ئوردىبېگى ھويلىدا پەيدا بولۇپ، قاسىم قىزىق بىلەن ئادەتدىلا سالام ـ سەھەت قىلىشىپتۇ ـ دە:

ـــ ھە قاسىم، بۇ ئېشەكنى سەن مىنىپ كەلگەنمىدىڭ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ خوش، تەقسىر، ـــ دەپتۇ قاسىم قىزىق، ـــ ئېشەكنى مەن مىنىپ كەلگەن.

ـــ ھوي ئات باقار، بۇنىڭ ئېشىكىگە بىر سېۋەت ھەلەپ بېرىپ قوي، ـــ دەپتۇ ئوردىبېگى.

ـــ تەقسىر، ئاشۇنىڭدىن ماڭمۇ بىر سېۋەت بېرىۋەتسىلە، ـــ دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ـــ سەن سامانلىق نېمە قىلىسەن؟ ـــ دەپ ھومىيىپتۇ ئوردىبېگى.

ـــ ئېشەك بولغان بولسام، ئاچلىقتىن مەنمۇ ھاكىرىغان بولاتتىم، ـــ دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ئوخدىن سولغا قارىتىپ يازسىلا

قاراتال مەھەللىسىدىكى بىر توي مەشرىپىدە پوچى بىر كىشى قاسىم قىزىقنىڭ يېنىدا ئولـ
تۇرۇپ قاپتۇ ھەمدە ھەدەپ ئۆزىنى ماختاپ پو ئاتقىلى تۇرۇپتۇ:
ـــ قوشاق، بېيىت دېگەننى مەندىن سورىسا بولىدۇ، ھەر داڭلىق ھېپىزلار بىز بىلىدىغان بېيىتلارنى بىلمەيدۇ، ـــ دەپتۇ.
ـــ ئەمىسە، ـــ دەپتۇ قاسىم قىزىق ئۇنىڭ گەپلىرىگە سونۇرقاپ[3]، ـــ داپنى ئېلىپ بىر ئېيتىۋەتسىلە، ئۆزلىرىنى بىر تونۇپ قويسۇن.
ـــ سوتۇق[4] يوق، ـــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى.
ـــ ئۇنداق بولسا، ـــ دەپتۇ قاسىم قىزىق، ـــ قەغەزگە بولسىمۇ يېزىپ بەرسىلە، ئېيتقاقلار ئۆگىنىۋالسۇن.
ـــ ساۋاتسىزغۇ بار، بىراق قانداق يېزىشنى بىلمەيمەن، ـــ دەپتۇ ھېلىقى پوچى ئەيمەنمەستىن.
ـــ ئوخدىن سولغا قارىتىپ يازسىلا بولۇۋېرىدۇ، ـــ دەپتۇ قاسىم قىزىق ئەستايىدىل.

ماڭا ئۆگەتكەننى كىم سورايدۇ

شامەخسۇت ۋاڭ دەۋرىدە ئوردىدا ئەيۇن چېكىش ئەۋج ئېلىپ، ۋاڭنىڭ ئوغلى ھەم نەۋرىلىرىمۇ ئۇنىڭغا ئۆگىنىپ قالغىلى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ۋاڭ: «كىمدەكىم ئەيۇن چېكىدىكەن ياكى ئەيۇن چېكىشنى ئۆگىتىدىكەن، جازاغا تارتىلىدۇ» دەپ جاكارلاپتۇ. دادىسىنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورققان ۋاڭنىڭ ئوغلى يىراقراق بىر جايغا، يەنى مەگەش ئوردىغا بېرىپ ئەيۇن چېكىدىغان بوپتۇ. بىر كۈنى شاھزادە قاسىم قىزىققا دەرھال چىلىمنى تەييارلاشنى بۇيرۇپتۇ. شاھزادە بېشىغا تەكىيە قويۇپ چىلىمنى تازا شوراۋاتقاندا، مەگەش ئوردىسىغا شامەخسۇت ۋاڭنىڭ چىققانلىقى ھەققىدە خەۋەر كەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شاھزادە قاسىم قىزىققا: «چاپسان بېسىقتۇر» دەپ قويۇپ، دادىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپ كېتىپتۇ. قاسىم قىزىق قالدۇق چىلىمنى راسا ئوبدان شورىۋېلىپ، چىلىمنى ياستۇقنىڭ تېگىگە تىقىپ قويۇپتۇ.
شامەخسۇت ۋاڭ سارايغا كىرىپ ئۆزىنىڭ چارچاپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ ئارام ئالماقچى بوپتۇ. كۈتكۈچىلەر قات ـ قات كۆرپىلەرنى سېلىپ، بېشىغا تەكىيىلەرنى قويۇپتۇ. دەل مۇشۇ چاغدا ھېلىقى چىلىم ئاشكارىلىنىپ قاپتۇ. ۋاڭ دەرھال قاسىم قىزىققا قاراپ: «سەن شاھزادىگە چىلىم چېكىشنى ئۆگىتىپسەن ـدە ! ئۇرۇڭلار بۇنى، قىرىق غولدا ئۇرۇڭلار !» دەپ بۇيرۇپتۇ. قاسىم قىزىق تەمتىرىمەي بېشىنى تۆۋەن قىلىپ:
ـــ خوش، غوجام، گۇناھ بولسىمۇ سورىۋالاي، ماڭا ئۆگەتكەنىچۇ؟ ماڭا ئۆگەتكەننى كىم سورايدۇ؟
ۋاڭ گەپ ـ سۆز قىلماي سارايدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

پۇل خىل

قاسىم قىزىق قولى ئوچۇق، كۆكسى ـ قارنى كەڭ، مېھماندوست ئادەم بولۇپ، ھەمىشە ئاغىنىلىرىنى كەڭ قوللۇق بىلەن مېھمان قىلىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ بىر ئاغىنىسىنىڭكىگە مېھمان بولۇپ بېرىپ قاپتۇ. ئۇ ئاغىنىسى باھاسى ئەرزان، سۈپىتى ناچار ھاراق بىلەن ئۇنى مېھمان قىپتۇ. ئاغىنىسى پاراڭلاشقاچ:

ــ قاسىمئاخۇن، بىزنىڭ تەرەپنىڭ ھاراقلىرى ناچارراق، ئۆزلە تەرەپلەردە ھاراق تولىمۇ خىل ئىكەن، ــ دەپتۇ.

ــ خوش، ئاغىنە، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق، ــ ھاراق دېگەن ھەممىلا يەردە ئوخشاش، ئاساسلىقى بىزدىكى پۇل خىل دېسىلە.

مەنمۇ جۈيىتۈم بىلەن ئويناي دەپ...

بىر ئاخشىمى قاسىم قىزىق ئاغىنىلىرى بىلەن چۆلتۇر مەھەللىسىگە مەشرەپكە چىقىپتۇ. مەشرەپتە قاسىم قىزىققا بىرھازاغىچە پوتا تەگمەپتۇ. بىر چاغلاردىن كېيىن ئاران پوتا تەگكەندىكەن، قاسىم قىزىق پوتىنى ئالغان پېتى سىرتقا چىقىپ كېتىپتۇ ۋە خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن خوتۇنىنى ئەگەشتۈرۈپ كىرىپتۇ. تاماشچىلار:

ــ سەن پوتىنى ئېلىۋېلىپ نەگە كەتتىڭ؟ ــ دەپ كايىغانىكەن، قاسىم قىزىق ئۇلارغا:

ــ بۇ مەشرەپتىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆز جۈپتى بىلەن پوتا ئويناپتىكەن، شۇڭلاشقا مەنمۇ جۈپتۈم بىلەن ئويناي دەپ قاراتالغا چۈشۈپ ئايالىمنى ئاچىقتىم، ــ دەپتۇ.

قوشۇپ ھېسابلىدىم

بىر كۈنى قاسىم قىزىق ئاياغ ساتىدىغان بىر دۇكانغا كىرىپتۇ. دۇكاندا بىر كىشى ئاياغ كۆرۈۋاتقانىكەن، ئۇ كىشى دۇكانچىنىڭ ئېھتىياتسىزلىقىدىن پايدىلىنىپ بىر كىشىلىك ئاياغنى سومكىسىغا سېلىۋاپتۇ، ئاندىن:

ــ ئىككى كىشىلىك ئاياغ ئالاي، ھەربىرىنىڭ پۇلى قانچە بولىدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ توققۇز يۈەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ دۇكانچى.

ــ ھەي ئاكا، ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى قاسىم قىزىققا قاراپ، ــ مەن ساۋاتسىز، ھېسابلىمەيدىكەنمەن، شۇنداق بولغىنىدا ئىككى كىشىلىك ئاياغ قانچە پۇلكەن؟

ــ ھەممىسى يىگىرمە يەتتە يۈەن، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ــ نېمە دەۋاتىلا؟ ئۆزلىرىنىڭ ھېسابلىرى دۇكانچىنىڭكىدىنمۇ جىققۇ؟

ــ بايا ئۆزلىرى سومكىلىرىغا سېلىۋالغان ئاياغنىمۇ قوشۇپ ھېسابلىدىم، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ئېتىمدىن ئايرىلىپ قالماي دەپ...

بىر يىلى قۇربان ھېيىتتا تۆۋەنتۇر مەھەللىسىنىڭ دورغىسى ئات بەيگىسى ئۇيۇشتۇرماقچى بوپتۇ. ئالدىنقى يىلدىكى ئات بەيگىسىدە بىر دېھقانىنىڭ ئېتى بىرىنچى بولغانىكەن. بۇ دورغا ئۇ- نىڭغا ئازراق پۇل بېرىپلا ئېتىنى زورلۇقچە تارتىۋالغانىكەن. بۇ قېتىم قاسىم قىزىقمۇ يۈگۈرۈك ئېتى بىلەن بەيگىگە چۈشمەكچى بوپتۇ. بەيگە باشلىناي دېگەندە قاسىم قىزىق ئېتىنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر - بىرىگە چېتىپ باغلاپ قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھېلىقى دورغا:

— قاسىم، سارىڭ بولۇپ قالدىڭمۇ، نېمە قىلغىنىڭ بۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— دورغام، مېنىڭ بۇ ئېتىم بەكلا يۈگۈرۈك، ئېتىمدىن ئايرىلىپ قالماي دەپ شۇنداق قىلدىم، — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ھېلىمۇ ياخشى...

بىر كۈنى قاسىم قىزىق بازاردىن كەچ قايتىپ كېلىپ ھويلىغا كىرىشىگىلا، ئۆيدىن بىر ئەر كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. قاسىم قىزىق ئوغرىلىقچە تىڭشاپ، ئوردا ئاقساقاللىرىدىن بىرىنىڭ خوتۇنىنى بوزەك قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىپتۇ. خوتۇنى:

— سەن ئادەم قېلىپىدىن چىققان بىرنېمىكەنسەن، ئەر كىشى يوق ئۆيدە ساڭا نېمە بار؟ ھازىر ئۆيدىن چىق! — دېگەنىكەن، ئاقساقال:

— ۋاي خېنىم، يۈرىكىمگە ئوت كەتتى، ھېچ چىدىيالمايۋاتىمەن، — دەپتۇ. ھويلىدا تۇرغان قاسىم قىزىق ئاچچىقىدا بىر چېلەك سۇنى كۆتۈرۈپ كىرىپ گەپ - سۆز قىلمايلا ئاقساقالغا چېچىپتۇ. ئاقساقال ھەيران قېلىپ:

— قاسىم ئاخۇن، نېمە قىلىۋاتقانلىرى بۇ ئادەمنى بوزەك قىلىپ! — دەپتۇ. قاسىم قىزىق دەرھاللا:

— ھېلىمۇ ياخشى ئوت يۈرەكلىرىدىن ئۆتۈپ، ئۆيگە تۇتىشىپ كەتمىدى. ۋاقتىدا ئۆچۈرۈۋال- مىغۇ دەيمەن، — دەپتۇ.

بىر قارىسىلالا بەرگ ئېتەلەيلا

ئوردىدىكى زالىم بەگلەردىن بىرى قاسىم قىزىقتىن:

— ئاڭلىسام ئىتلارمۇ ھەر خىل بولىدىكەن، ئۇنىڭ ئىچىدە غالجىر ئىتنى يامان دېيىشىدۇ، ئۇ- نىڭ غالجىرلىقى رەڭگىرويىدىن چىقىپ تۇرارمىش. سېنىڭچە ئۇنى قانداق پەرق ئەتكىلى بولار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بېگىم، بۇنى بىلمەك بەك ئاسان، ئۆيلىرىگە بېرىپ ئەينەككە بىر قارىسىلالا پەرق ئېتە- لەيلا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم قىزىق.

ئىتلىرى ئۆزلىرىنى دوراپتۇ

يالاقچىلىقتا خېلى نامى چىققان بىر دورغىنىڭ چاپارمىنى ئىتنىنى ئەگەشتۈرۈپ قاراتال مەھەللىسىگە بېرىپتۇ. كىشىلەر توپلاشقان جايغا كەلگەندە ئۇ ئاتتىن چۈشۈپتۇ. ھېلىقى ئىت قۇيرۇقلىرىنى شىپاڭلىتىپ چاپارمەننى چۆرگىلەپ، ئاياغلىرىنى يالاپ ئوينىقىشىپ كېتىپتۇ. چاپارمەن ماختىنىپ تۇرۇپ:

— قاسىم ئاكا، قارىسىلا، مېنىڭ ئىتىم قانداقكەن؟ — دەپتۇ. قاسىم قىزىق دەرھاللا:

— ناھايىتى ياخشى ئىكەن، خۇددى ئۆزلىرىنىلا دوراپتۇ، — دەپتۇ.

نەسىھەت

بىر كۈنى ۋاڭنىڭ ئوغلى ئوۋغا چىقماقچى بولۇپ ئۆزىنىڭ سېپاھلىرىنى ۋە قاسىم قىزىقنى ئەگەشتۈرۈپ مېڭىپتۇ. ئۇلار «ئۆردەكلىك» دېگەن جايغا كەلگەندە شاھزادە كۆلدىكى بىر ئۆردەكنى ئېتىۋاپتۇ ھەم دەرھال ئادەملىرىدىن بىرىنى ئۇنى ئاچىقىشقا بۇيرۇپتۇ. بىراق، كۆل بەك چوڭقۇر بولغاچقا ھېلىقى كىشى سۇغا چۆكۈپ ئۆلۈپ قاپتۇ. بۇنىڭدىن ئىنتايىن خاپا بولغان ئۇنىڭ ھەمراھلىرىدىن بىرى نەچچە كۈنلەرگىچە كۆز يېشى قىلىپ يۈرۈپ مۇنۇ نەزمىنى توقۇپتۇ:

سۇدا سۇخسۇر[5] بوغۇزلىسا تامدۇ قېنى،
بىر ياماننىڭ ئالدىدادۇر بىر ياخشىنىڭ جېنى.

ئوردىنىڭ بارلىق ئەھۋاللىرىدىن خەۋىرى بار قاسىم قىزىق بۇ يىگىتنىڭ يىغىسى ئۇنىڭ ئۆزىگە كۆڭۈلسىزلىك ئەكېلىدىغانلىقىدىن ئەندىشە قىلىپ مۇنۇ نەزمىنى ئېيتىپتۇ:

بەگ غوجام تازقارىنى شۇڭقار دېسە،
توشقان ئېلىپتۇ دەڭلار.

بەگ غوجام كۈندۈزنى كېچە دېسە،
يۇلتۇز چىقىپتۇ دەڭلار.

مېنى تەزرەك ئوتلاتقىن

بىر كۈنى قاسىم قىزىق ئېشىكىنى ئوتلىتىش ئۈچۈن ئالدىراش كېتىۋاتسا، بىر ئايال ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ، بىر كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلغىلى تۇرۇپتۇ. بىر چاغدا قاسىم قىزىقنىڭ ئېشىكى تۈيۈقسىزلا ئۇنىڭ چاپىنىنى چىشلەپ يىرتىۋەتكىلى تاس قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئايال:

— قاسىم ئاكا، بۇ ئېشەكلىرىنىڭ خۇيى نېمانچە يامان؟ — دەپتۇ.

— چۈشەنمەيۋاتاملا، ئېشىكىم: «مۇنداق غەيۋەتلەرنى ئاڭلاپ تۇرغۇچە مېنى تېزرەك ئوتلاتقىن» دەۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم قىزىق.

تونۇپ قالغان چېغى

بىر كۈنى قاسىم قىزىق بازارغا ئوتۇن ساتقىلى چىقىپتۇ، ئۇ ھارۋىسىغا بىر خالتا ئالمىنى سېلىۋالغانكەن. ئوردىنىڭ بىر ئاقساقىلى ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ يۈرۈپ ئاخىر ئوتۇننى ئەرزانغىلا ئېلىۋاپتۇ. قاسىم قىزىق ھارۋىنى ھەيدەپ ئوتۇننى ئاپىرىپ بېرىش ئۈچۈن كېتىۋاتقاندا بىرنەچچە ئاغىنىلىرى ئۇچراپ قاپتۇ. قاسىم قىزىق ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ھارۋىنى توختاتقانكەن، ئوتۇننىڭ ئۈستىدىكى بىر خالتا ئالما يەرگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇنى كۆرگەن ئاقساقال:

— ۋۇي ئوتۇنچى، خالتاڭدىكى نېمە ئۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئالما، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم قىزىق. ئاقساقال شۇ ھامان كۆزى قىزىرىپ:

— خالتاڭنى ھارۋاڭغا سېلىۋالغىن، مەن ھارۋىدىكى ھەممىنى سېتىۋالغان، — دەپتۇ. قاسىم قىزىق كۈلۈپ تۇرۇپ:

— شۇنداق، بېگىم، بىراق بۇ ئالمىلار، ھەزرەتلىرىنى تونۇپ قالغان چېغى، خالتىدىن قاچقىلى تۇردىغۇ، — دەپتۇ.

زۇۋۇلاڭلارنى چوڭلىتىۋۇ

قاراتال مەھەللىسىدە بىر بېشىم خوتۇن بولۇپ، ئۇ كىشىلەرنى كۆزگە ئىلمايدىكەن. ھەدىسىلا: «سىلەر گادايلارنىڭ زۇۋۇلىسىنى خۇدا-يىم ئەزەلدىن كىچىك ئۇزگەن، بىزنىڭكىنى ئەزەلدىن چوڭ ئۇزگەن» دەيدىكەن.

بىر كۈنى بۇ خوتۇننىڭ ئېرى ئۇسسۇلۇق قاپىقىنى ئۇن ساندۇقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ قويغانكەن، قاپاق ئۆرۈلۈپ كېتىپ ساندۇقتىكى ئۇننىڭ يېرىمى دېگۈدەك ھۆل بولۇپ خېمىرغا ئايلىنىپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن خوتۇنى ئاغزىنى بۇزۇپ ئېرىنى تىللىغىلى تۇرۇپتۇ. جېدەلنىڭ ئۈستىگە كىرىپ قالغان قاسىم قىزىق:

— ھاي قۇشناچىم، ھەرگىز خاپا بولمىسىلا، ئەمدى خۇدايىم زۇۋۇلاڭلارنى تېخىمۇ چوڭ قىپتۇ، — دەپتۇ.

مەنمۇ بار

قاسىم قىزىق ئوتۇنچىلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەردە بىر ئايال قاسىم قىزىقنى مازاق قىلماق-چى بولۇپ غەرەزلىك ھالدا ئۇنىڭدىن ئوتۇننىڭ باھاسىنى سوراپتۇ. قاسىم قىزىق تۇز كۆڭۈللۈك بىلەن باھاسىنى ئېيتقانىكەن، ئۇ ئايال:

— شۇ باھانىڭ ئىچىدە ئېشەك - ھارۋىلارمۇ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. قاسىم قىزىق دەرھاللا:

— شۇنداق، خېنىم، شۇ باھانىڭ ئىچىدە ئوتۇنۇممۇ، ئېشەك ھارۋاممۇ، يەنە تېخى مەنمۇ بار، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئاقپاشا بىلەن قىلىشقان چاقچاق

بىر كۈنى قاسىم قىزىق ئاقپاشانى[6] يوقلاپ كىرىپتۇ. ئاقپاشانىڭ ھويلىسى رەڭمۇرەڭ گۈل-لەر ئېچىلغان بىر باغچە ئىكەن. قاسىم قىزىق ئاقپاشانى ئۆيىدىن تاپالماي گۈللۈك ئارىسىغا قا-رىسا، ئاقپاشا گۈللەر ئارىسىدىكى سۇپىغا سېلىنغان گىلەم ئۈستىدە يېتىپ ئۇخلاۋېتىپتۇ. قاسىم قۇلىقىدىن ئېسىپ قويغان غىجەك تۇرغۇدەك. ئۇ ئاستا غىجەكنى قولىغا ئېلىپ قۇمۇل مۇقامىدىن-رىنىڭ بىرىگە تارتىپ مۇنۇ نەزمنى توقۇپتۇ:

يارىم[7] ياتىدۇ يەردە، مۇڭداشقىلى يارى يوق،
گۈلنىڭ تۇۋىدە نەمدە. ئۇخلاپ قالىدۇ غەمدە.

ئاقپاشا مۇڭلۇق غىجەك ئاۋازى بىلەن يېڭى توقۇلغان نەزمنى ئاڭلاپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ئۇلار سالاملىشىپتۇ، ئاندىن ئاقپاشا يېنىدىكى پەتنۇسنى قولىغا ئېلىپ داپ قىلىپ چېلىپ مۇنداق نەزم توقۇپتۇ:

ئاغرىۋىدىم ئۆلگىلى، قويقۇدەك ماجالىم يوق،
يارىم كەپتۇ كۆرگىلى. يارىمغا تەزىم قىلغىلى.

ۋاڭنىڭ رۇخسىتىگە ئېرىشىش

قاسىم قىزىق ۋاڭنىڭ تەلىپى بىلەن ئوردىغا كەلتۈرۈلۈپ خېلى ۋاقىتلار ئۆتكەن بولسىمۇ، ۋاڭ ئۇنى ئۆيىگە بارغىلى قويماپتۇ. قاسىم قىزىق ئۆيىنى، بالىۋاقىلىرىنى سېغىنىپ قاپتۇ. قانداق قىلارىنى بىلمەي يۈرگەن كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ۋاڭنىڭ كەيپى چاغ بولۇپ، بەزمە ئۇيۇشتۇ-رۇشنى بۇيرۇپتۇ. بەزمە - مەشرەپ تازا قىزىپتۇ، لېكىن قاسىم قىزىق شۇك ئولتۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن ۋاڭ: «ئېيتىڭلار، قاسىممۇ بىرەر دۆرەم ناخشا ئېيتسۇن» دەپتۇ. قاسىم قىزىق «خوش»

دەپ ئورنىدىن دەرھال تۇرۇپ تەزىم قىپتۇ. ئاندىن سازەندىلەرگە «يۇردۇم ئالەم» گە چىلىڭلار، دەپتۇ ـ دە، «يۇردۇم ئالەم» مۇقامىنى ئېيتىپ ئاخىرىغا مۇنۇ نەزمىنى قوشۇپتۇ:

زەيتۇنە تونۇم بولسا، ئادىل پادىشاھ بولسا،
يۇرگىلى يولۇم بولسا. ئۆز ياردىن ئايرىمىسا.

ۋاڭ قاسىم قىزىقىنىڭ ناخشىسىنى ناھايىتىمۇ دىققەت قىلىپ ئاڭلاۋاتقانىكەن، بۇ نەزمىنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ھەم يېنىدىكى سىپاھىغا «ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلىڭلار، ئۆيىگە بېرىپ كەلسۇن» دەپتۇ.

ئاخىرەتكە ئەكېتىتۇ ـ دە

قاسىم قىزىق ئىلگىرى دائىم كىرىپ تۇرىدىغان بىر ئاشخانىغا كىرىپتۇ ۋە بىر تەخسە قورۇما چۆپ بۇيرۇتۇپتۇ. قاسىم قىزىق تاماقنى يەۋېتىپ، بۇ ئاشخانىدىكى تەخسىلەرنىڭ ھەم تېيىز، ھەم كىچىك تەخسىلەرگە ئالمىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئايال خوجايىندىن سوراپتۇ:

ــ ئەر خوجايىن نەگە كەتتى؟

ئايال ئېرىنىڭ بىر ئاي بۇرۇن ۋاپات بولغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ــ ئەمدى بىلدىم، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق، ــ رەھمەتلىك ئېرىڭىز ئۆز ۋاقتىدا ئىشلەتكەن چىنە ـ قاچىلارنىمۇ بىللە ئاخىرەتكە ئەكېتىپتۇ ـ دە.

نۆۋەتلىشىپ قارايدىكەن

قاسىم قىزىقىنىڭ بىر ئاغىنىسىنىڭ ئايالى ئۆيگە ئادەم كېلىشنى خالىمايدىكەن، ھەتتا ئېرىنىڭ ئاغىنىلىرىمۇ ئۇنىڭ ئايالىدىن قورقۇپ ئۇلارنىڭ ئۆيگە كىرەلمەيدىكەن. بىر كۈنى قاسىم قىزىق زۆرۈر ئىش بىلەن شۇ ئاغىنىسىنىڭ ئۆيگە بېرىپ قاپتۇ. ئىشكى ئالدىدا تۇرغان ئاغىنىسى بوسۇغىغا بېشىنى قويۇپ مۆگدەپ ياتقان ئىتنى ماختاپ:

ــ مېنىڭ بۇ ئىتىم كۈندۈزى ھەرگىزمۇ ئادەمگە ھاۋشىمايدۇ، كېچىسى ئىشىك ئالدىغا كەلگەن ئادەمنى ساق قويمايدۇ، ــ دەپتۇ.

ــ ئۇنداقتا، ــ دەپتۇ قاسىم قىزىق، ــ سىزنىڭ بۇ ئىتىڭىز ئايالىڭىز بىلەن نۆۋەتلىشىپ ئۆيىڭىزگە قارايدىكەن ـ دە!

باشقا بىر يەرگە بۇيرۇمدىكىن

تۆۋەنتۇردا چېقىمچىلىقتا داڭقى چىققان بىر ئايال بولۇپ، ئۇ نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ دىلىغا ئازار بېرىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئايال چېقىمچىلىق قىلىپ يەنە بىر ئايال بىلەن ئۇرۇشۇپ قاپتۇ.

بۇلار بىر - بىرىنى قاتتىق تىللىشىپتۇ. ھېلىقى ئايال چېقمىچى ئايالنى «ۋاي بېھىش يۈزى كۆر - مەيدىغان قارا يۈز، مۇشۇنداق قىلىۋېرىدىغان بولساڭ، ئاخىرەتكە بارغاندا دوزاختا كۆيەرسەن!» دەپ تىللاپتۇ. چېقمىچى ئايال قاراپ تۇرغان قاسىم قىزىققا:

— قارىسىلا، قاسىمئاخۇن، ئۆزلىرىمۇ ئاڭلاپ تۇرىدىلا، بۇ مېنى «بېھىش يۈزى كۆرمەيدىغان قارا يۈز، دوزاختا كۆيۈپ ئۆلەرسەن» دەپ قارغىدى. ھەممە ئىش بۇنىڭ دېگىنىدەك بولامدۇ؟ — دەپ يىغلاپتۇ. قاسىم قىزىق ئويلىنىپ تۇرۇپ:

— يىغلىمىسىلا، ھەممە ئىش كىشىلەرنىڭ دېگىنىدەك بولمايدۇ. ئۆزلىرىنى دوزاخقىمۇ، بېھىشكىمۇ بۇيرۇماس، ئۆلگەنلەرنى تىنچ ياتسۇن دەپ بولسىمۇ باشقا بىر يەرگە بۇيرۇمدىكىن، — دەپتۇ.

قورسىقى كۆپۈپ يېرىلىپ كېتىپتۇ

بىر يىلى قاسىم قىزىق قوغۇن تېرىپتىكەن، قوغۇنلىرى ناھايىتى ئوخشاپ كېتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ۋاڭنىڭ بىر دورغىسى قاراتالغا بېرىپ ئۇنىڭ قوغۇنلۇقىنى كۆزدىن كەچۈرۈپتۇ. بۇ دورغا قوغۇنلۇقنى ئارىلاپ يۈرۈپ، يوغان بىر قوغۇنغا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئۇ قوغۇننى ئۈزمەكچى بولۇپ قارىسا، قوغۇن ئوتتۇرىسىدىن يېرىلىپ كەتكەنكەن.

— قاسىم ئاكا، مۇشۇ قوغۇنغا كۆزۈم چۈشكەنىدى، بۇ قوغۇن نېمىشقا يېرىلىپ كەتكەندۇ؟ — دەپتۇ دورغا.

— ئەسلىي مەن تۇنۇگۈن كېلىپ بۇ قوغۇنغا، ئەتە مەن سېنى دورغا جانابلىرىغا ئۈزۈپ بېرىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلمىسام بولمايدۇ، دەپ قويغانىدىم. قارىغاندا، بۇ قوغۇن نارازى بولغان چېغى، شۇڭا قورسىقى كۆپۈپ يېرىلىپ كېتىپتۇ، — دەپتۇ قاسىم قىزىق.

ۋاڭ غوجامنىڭ بېشىنى ئالماقچى

ۋاڭ قاسىم قىزىقچىلىق قىلىپ بېرىشكە چاقىرتقانىكەن، ئۇنىڭ قىزىقچىلىقلىرى ۋاڭغا يېقىپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ۋاڭ ئۇنىڭ ھەر جۈمە كۈنى ئەتىگەندە كېلىپ بېشىنى چۈشۈرۈپ قويۇشنى بۇيرۇپتۇ. بىر جۈمە كۈنى ئۇ ئوردىغا كېلىشتە سەل كېچىكىپ قالغانلىقتىن، ئالدىراش-چىلىقتا قاراۋۇللاردىن رۇخسەتمۇ ئالماي ئوردا دەرۋازىسىدىن كىرىپ كەتكەنىكەن، قاراۋۇللار ئۇ-نىڭ ئالدىنى توسۇپ:

— توختا! نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— ۋاڭ غوجامنىڭ بېشىنى ئالغىلى؟ — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم.

— تۈت بۇ مەلئۇننى! — دەپ ۋارقىرىشىپتۇ ئۇلار. ياساۋۇللار قاسىم قىزىقچى چەمبەرچاس باغلاپ سوراقخانىغا ئەكەلگەنىكەن، سوراقچى غەزەپ بىلەن سوراق قىلىشقا باشلاپتۇ:

— ھەي، سەن قايسى بېشىڭ بىلەن شۇ گەپنى قىلدىڭ؟!

— بېشىم بىرلا، غوجام.

— ھەي ئەخمەق، سەن زادى نەدە تۇرۇۋاتسەن؟

— بۆكۈمنىڭ ئاستىدا، كەشمىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇۋاتىمەن، بەگ غوجام، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قاسىم قىزىق.

ئۇشقىيارلەتىپلىرى

ئىشقىيار نامەت 1891 ـ يىلى پەيزىۋات ناھىيە قىزىلبوي يېزىسىدا كەمبەغەل ھۇنەرۋەن ئا ـ ئىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، 1958 ـ يىلى ئائىلىسى بىلەن غۇلجىغا كېلىپ، سوپۇنچىلىق ۋە قاسـ ساپلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرگەن، 1981 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى غۇلجا شەھىرىدە ۋاپات بولغان.

ياشلىقىدىن تارتىپلا ئىشقىيار نامەتنىڭ ھەربىر سۆز ـ ھەرىكىتىگە ھەجۈيلىك، قـ ـ زىقچىلىق سىڭگەن. ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئۆزىنىڭ مۇشۇ ئالاھىدىلىكىنى جارى قىلىپ، كىشىلەرنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر بولۇپ كەلدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ بالايىئاپەتلىك «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دىكى ئۆزىنىڭ بىۋاستە تۇرمۇش كەچۈرمىشلىرىنى ئاساس قىلغان چوڭقۇر مەز ـ مۇنغا، كۈچلۈك قاراتمىلىققا ئىگە، ھېكمەتكە بايي چاقچاق، لەتىپلىرى ھازىرغىچە كىشىلەر ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىر قوزغاپ كەلمەكتە.

پايدا چىقمىسا...

بىر ئادەم ئىشقىيارىدىن سوراپتۇ:

ــ جازانىخور ئۆلسە، دوزاخقا كىرەرمۇ ياكى جەننەتكىمۇ؟

ئىشقىيار جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئاۋۋال جەننەتكە كىرىپ باقمدۇ، ئۇ يەردە پايدا چىقمىسا، ئاندىن دوزاخقا كىرىدۇ.

يەر نېمىشقا تەۋرەيدۇ

بىر كىشى ئىشقىيارىدىن سوراپتۇ:

ــ يەر نېمىشقا تەۋرەيدۇ، بىلەملا؟

سوئالچىنىڭ خۇي ـ پەيلىنى ئوبدان بىلىدىغان ئىشقىيار جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ تەخسىكەشلەر دۇم چۈشۈپ، تەخسىسى چېقىلغاچقا.

ئازاد قىلمىز دەپ...

بىر توپ ئىسيانچى «ئىسيانچىلارنى ئازاد قىلىمىز» دەپ ۋارقىرىشىپتۇ. ئىشقىيار يېنىدىكى لەرگە ئىسيانچىلارنى ئىشارەت بىلەن كۆرسىتىپ دەپتۇ:

ــ ئازاد قىلىمىز دەپ يۈرۈپ، بار - يوقىمىزنى يەپ بولدى. ئازاد قىلمايمىز دېگەن بولسا، تىرىك جاننى قويمايدىكەن - دە!

ھارۋام قەيەردە بىشىۋاتىدۇ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە ھارۋا بىلەن گۆشىنى تارتقۇزۇپ قويغان ئىشقىيار بىر كاتتىۋاشقا يالۋۇرۇپتۇ:

ــ بالام، مەن ئۇششاق بالىلىق ئادەم، تىرىكچىلىك قىلىمەن دەپ بىر قويۇمنى سويغانىدىم، سىلەرنىڭ ئادەملەر تارتىپ كەتتى. رەھىم قىلىپ قايتۇرۇپ بەرسىڭىز.

ــ ھەي قاراڭغۇ بازارچى، ھايانكەش ئۇنسۇر، قايتۇرۇپ بېرىڭلار دەمسىنا؟ گۆشۈڭنى مۇسا- دىرە قىلدۇق، ئاۋۇ ئاشخانىدا پىشىۋاتىدۇ. ماڭ يوقال! ــ دەپتۇ كاتتىۋاش.

ــ رەھمەت، گۆشۈمغۇ ئاشخانىدا پىشىۋېتىپتۇ، ھارۋام قەيەردە پىشىۋاتىدۇ؟ ــ دەپتۇ ئىشقىيار.

ھەيران ئىلىق

بىر دىۋانە ئىشقىيارنىڭ دەرۋازىسىنى قېقىپتۇ - دە، ئۆيدىن چىققان ئىشقىيارغا قاراپ:

ــ ھەي، ماڭا يۇمشاق ناندىن ئاچىقە، ــ دەپتۇ.

ــ يائاللا! ــ دەپتۇ ئىشقىيار ھەيران بولۇپ، ــ نان سورىشىڭ بۇنچىۋالا، نان بېرىپ قال- ساڭىزە ئىش بار ئىكەن - دە!

ئوخشاش «زىيالىي» ئىكەنمىز

يېزىغا «زىيالىي ياش» بولۇپ چۈشكەن بالىسىنى يوقلاپ چىققان ئىشقىيار بالىسىغا كايىپتۇ:

ــ نېمىشقا پات - پات خەت يېزىپ بىزنى خاتىرجەم قىلمايسەن؟

ــ قاملاشتۇرۇپ خەت يازالمايدىكەنمەن.

ــ ئون يىل ئوقۇپ خەت يازالمىسىڭ، ئىككىمىز ئوخشاش «زىيالىي» ئىكەنمىز.

خجىل بولۇپ چىقىپ كەتتى

بىر يىلى ئىشقىيار نامەتلەرنىڭكىگە ئوغرى كىردى.

ئىشقىيار ھەدەپ قازاننى قومۇرۇۋاتقان ئوغرىنىڭ كەينىدىن ئاستا كېلىپ:

— تۇۋقىنىمۇ ئۇنتۇپ قالماڭ - ھە! — دېۋىدى، ئوغرى چۆچۈگىنىدىن ئالدى - كەينىگە قارىماي تالاغا ئۆزىنى ئاتتى.

— ئوغرىنى تۇتۇۋالمىغىنىڭىز نېمىسى؟ — دېدى ئايالى كايىپ ئۇنىڭغا. ئىشقىيار:

— تۇتۇپ نېمە قىلاي، ئۇنىڭسىزمۇ خجىل بولۇپ چىقىپ كەتتى! — دېدى.

ئۇنىمۇ چىقىرۋېتىدۇ

ئىشقىيار نامەتنىڭ كىچىك بالىسى ئاغرىپ قالدى. بالىغا دورا ئىچۈرەلمىگەن ئانا ئىشقىيار نامەتكە قاراپ دېدى:

— بالىغا ئوكۇل سالدۇرمىساق بولمىغۇدەك...

— دورىچۇ؟

— دورىنى ئىچكىلى ئۇنمايدىكەن، دائىم ئاغرىغا سالسام، ياندۇرۇپ چىقىرىۋېتىدۇ.

— ئەمىسە ئوكۇل سېلىشمۇ بىھاجەت، — دېدى ئىشقىيار نامەت، — دورىنى يانداۇرۇپ چىقىرىۋەتكەن بالا ئوكۇلنىمۇ چىقىلىپ چىقىرىۋېتىدۇ.

قالپاق

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئىشقىيار نامەتكە قالپاق كىيدۈرۈلۈپ تارقاقلاشتۇرۇش ئوبيېكتى قىلىندى. ئىككى ساقچى ئۇنىڭ لاقا - لۇقسىنى كۆتۈرتۈپ، ئائىلىسى بىلەن قوشۇپ نازارەت ئاستىدا يىراق بىر يېزىغا ئاچىقىپ قويۇپ، ئۆزلىرى ئۇ يەردە بىر ھەپتە تاماشا قىلىپ قايتتى. ساقچىلار شەھەرگە كېلىپ، بېكەتتە ئاپتوبۇستىن چۈشۈپلا، تاماكا - قەغەز سېتىپ ئولتۇرغان ئىشقىيارنى كۆرۈپ ئەڑاھى ئۇچتى.

— ھەي، ساڭا «بۇزۇق ئۇنسۇر» قالپىقىنى كىيدۈرۈپ تاغقا ئاچىقىۋەتسەك، نېمىشقا يېنىپ كېلىۋالدىڭ؟ — دەپ گۆلەيدى ئۇلاردىن بىرى.

— ھەرقايسىلىرى كىيدۈرۈپ قويغان قالپاقنى تاغدىكى مالخىيى يوق بىر مالچىغا بېرىۋېتىپ، — دېدى ئىشقىيار نامەت خاتىرجەم ھالدا، — يېڭىدىن يەنە بىرەر قالپاق ئالايمىكىن، دەپ كىرگەنىدىم.

ئاشكارا ساتسام تۇتۇۋالغاچقا

يوشۇرۇن تىجارەت قىلمۇاتقان ئىشقىيارنى تۇتۇۋالغان ئىسيانچىلار سوراپتۇ:
ــ نېمە ئۈچۈن هايانكەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىسەن؟
ــ باشقا ئىش ـ ئۇقەتلىرىم بولمىغاچقا.
ــ نېمە ئۈچۈن يوشۇرۇن مال ساتتىڭ؟
ــ ئاشكارا ساتسام تۇتۇۋالغاچقا.

سىلەرگە ئاتاپ تىكەن تېرىسام بوپتىكەن

مەھەللىدىكى ئىسيانچىلار ئىشقىيارنىڭ قورۇسىغا بېسىپ كىرىپ ئۇنىڭ ئون نەچچە قاچا گۈلىنى چېقىۋېتىپتۇ. ئاچچىقىنى باسالمىغان ئىشقىيار ئۆيىدىن چىقىپ سوراپتۇ:
ــ هوي بالىلار، بۇ نېمە قىلغىنىڭلار؟ چىرايلىق گۈللەردە نېمە گۇناھ بار؟
ئىسيانچىلارمۇ سوئال قويۇپتۇ:
ــ سەن نېمە ئۈچۈن بۇرژۇئازىيىنىڭ گۈلىنى ئۆستۈردۈڭ؟ گۈل دېگەن بۇرژۇئازىيىگە تەئەللۇق...
ئىشقىيار ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېلىپ:
ــ سىلەرگە ئاتاپ تىكەن تېرىسام بوپتىكەن، ــ دەپتۇ.

ئوڭلايمەن دەپ...

قوشنىلاردىن بىرى ئىشقىيارغا خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ:
ــ ماۋۇ ئارقا كوچىدىكى ئەمەتئاخۇن كەنجى ئوغلىنىڭ بېشىنى ئوڭلايمەن دەپ تەييارلىق قىلىۋېتىپتۇ.
ئىشقىيار ئەجەبلەنگەندەك بېشىنى چايقاپتۇ:
ــ خېلى زېرەك بالىدەك قىلاتتى، ئالدىراپ ئوڭلايمەن دەپ، بۇزۇۋالمىغىدى.

ئوك سۆزلەپ

بىرى ئىشقىيارىدىن سوراپتۇ:
ــ ئىشقىيارئاخۇن، مۇشۇ ئوڭچىلار نېمىشقا ئوڭچى بولۇپ قالدىكىنا؟
ئىشقىيار جاۋاب بېرىپتۇ:
ــ شۇ، ئوك سۆزلەپ...

باللار تەرەپتە تۇراي

كېچىدە ئۆيگە كېتىۋاتقان ئىشقىيارنى بىر توپ ئىسيانچىلار تۇتۇۋېلىپ سوراق قىپتۇ:
ــ كېچىدە نېمە قىلىپ يۈرگەن ئادەمسەن؟
ــ باللىرىم، مەن ئۆيگە كېتىۋاتقان ئادەم.
ــ سەن قايسى كۆز قاراشتا؟
ــ ھە، مەن باللىرىمنى بېقىش كويىدا.
ــ ھىم، سەن قېرى، ئىنقىلابچىلار تەرەپتە تۇرماي، دۈشمەن تەرەپتە تۇرىدىكەنسەن ــ دە؟
ــ يوقسۇ، باللىرىم، مەن ھەرگىزمۇ دۈشمەن تەرەپتە تۇرالمايمەن، ئۇششاق باللىق بولغاچقا، جەزمەن ئۆز باللىرىم تەرەپتە تۇراي.

ئۇرەم قانداق ئادەم

ئەۋرىسى ئۆلۈپ كەتكەن بىراۋ زاراتگاھلىقتا مەھەللە چوڭلىرىدىن بولغان ئىشقىيار نامەتتىن سورىدى:
ــ تەقسىر، مېنىڭ ئۇرەم قانداقراق ئادەمكىن؟
ئىشقىيار نامەت جاۋاب بەردى:
ــ ئەۋرىڭىز تالا ــ تۇزگە چىقمىۋىدى، قانداق ئادەملىكىنى ئاپىسىدىن سوراڭ!

پىچاق ئۆتمىسە

بىر ئايال باشلىق ئىشقىيارغا ھال ئېيتتى:
ــ ئايال كىشى باشلىق بولسا قاملاشمايدىكەن، پىچقىم كەسمەيدۇ.
ئىشقىيار نامەت ھېلىقى ئايالغا كۆيۈنگەندەك قىياپەتتە مەسلىھەت بەردى:
ــ پىچاق ئۆتمىسە، قايچا بىلەن كېسىڭ!

ئاكوپ كولاپ قويدۇم

ئىشقىيار نامەتنى «ئۆگىنىش كۇرسى»غا چاقىرىۋالغان كۇنى قاپىقى يامان كادىر ئۇنىڭغا بۇيرۇدى:
ــ ئەتە سېنى كۇرەشكە ئالىمىز، ئىدىيەڭدە پۇختا تەييارلىق كۆرۈپ قوي!
ــ بولىدۇ، كادىر ئەپەندى، ــ دېدى ئىشقىيار دەررۇ، ــ خاتىرجەم بولسىلا، مېڭەمگە ئاكوپ كولاپ قويغىلى نەۋاخ.

تۇتقۇدەك يەر قالمىسۇن

«ئۆگىنىش كۇرسى»غا كىرىپ قالغان ئىشقىيار نامەتنى مەھەللە خەلق ئەسكەرلىرى تولا نو-قۇپ - سىلكىپ تارتىشتۇرۇپ، تازىمۇ قىيناپتۇ. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىشقىيار كادىرلىن رۇخ-سەت سوراپ ساتىراشخانىغا كىرىپتۇ - دە، ساتىراش چاچ - ساقىلىنى ئېلىپ بولغاندىمۇ ئورنى-دىن قوپماي ئولتۇرۇۋېرىپتۇ.

— ئىشقىيارئاخۇن، تۇرسىلا، چاچ - ساقالنى ئېلىپ بولدۇم، — دەپتۇ ساتىراش.

ئىشقىيار ساتىراشقا بۇيرۇپتۇ:

— قۇلىقىمنىمۇ كېسۋېتىڭ!

ساتىراش ئەجەبلىنىپتۇ:

— نېمىشقا؟

ئىشقىيار نامەت چۈشەندۈرۈپتۇ:

— خەلق ئەسكەرلىرى تۇتقۇدەك يەر قالمىسۇن دەيمىنا!

ئۆزۈڭ نەمە دېگەن

ئىشقىيار نامەت يېڭى ئۆيلەنگەن يىللىرى بىرنەچچە قېتىم مەشرەپتىن كەچ قايتىپ تامدىن ئارتىلىپلا چۈشۈۋېدى، ئايالىنىڭ ئاچچىقى كەلدى:

— تامنى شورا قىلغۇچە دەرۋازىنى ئۇرسىڭىز، مەن ئېچىپ بەرمەيمەنمۇ!

بىر كۈنلىرى ئىشقىيارنىڭ هويلا تېمى ئۆرۈلۈپ چۈشتى. يېرىم كېچىدە ئۆيگە قايتقان ئىش-قىيار دەرۋازىنى قاقتى. ئايالى كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ چىقىپ كايىپ كەتتى:

— تام ئۆرۈلۈپ كەتكەندىكىن، ئادەمنى ئاۋارە قىلماي، شۇ يەردىن كىرىۋەرسىڭىز بولماسمىدى؟

— ئۆزۈڭ تامدىن ئاتلىماي، دەرۋازىنى قېقىڭ دېمىگەنمىدىڭ، — دېدى ئىشقىيار نامەت ئايا-لىغا دەررۇ.

يەنە سۆزلەمسىز

شۇجى هەر ئاخشىمى يېرىم كېچىگىچە يىغىن ئېچىپ، ئىشتىن هېرىپ كەلگەن ئەزالارنى جاق تويدۇرۇپتۇ. بىر كۈنى ئىشقىيار چىدىماستىن ئۇستەل يېنىغا كېلىپ:

— شۇجى، يەنە سۆزلەمسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— نېمە قىلاتتىڭ؟ — دەپتۇ شۇجى سۆزنى بۆلگىنىگە ئاچچىقى كېلىپ.

— يەنە سۆزلىسىڭىز، ئۆيگە بېرىپ يوتقان - كۆرپىنى ئەكېلىۋېلىپلا خاتىرجەم ئاڭلايمىكىن دەيمىنا! — دەپتۇ ئىشقىيار.

تەشكىلسىز قالماي دەپ

مەھەللىگە چۈشكەن كادىرلار قىيىن ـ قىستاق بىلەن ئېغىز ئاچۇرماي، ئىشقىيار نامەتنى ئەكسىلئىنقىلابچىغا چىقاردى. ئارقىدىنلا بىر كادىر ئۇستەلگە مۇشتلاپ ۋارقىرىدى:

ـــ ئىشقىيار، ئېيتە، نېمە ئۈچۈن ئەكسىلئىنقىلابىي تەشكىلاتقا قاتناشتىڭ؟

يولسىزلىقتىن زەردىسى قاينىغان ئىشقىيار جاۋاب بەردى:

ـــ تەشكىلسىز قالماي دەپ.

ئاشلىق يۆتكەش كادىرى

ئىشقىيار نامەتنى بىر يىلى كادىرلار هېلى يېزىغا چۈشۈرۈپ، هېلى شەھەرگە ياندۇرۇپ كېلىپ، ئوتتۇرىلىقتا ئۇنى نورما ئاشلىقنى ئۇ ياقتىن ـ بۇ ياققا، بۇ ياقتىن ـ ئۇ ياققا توشۇغىلى سېلىپ، كۆپ ئاۋارە قىلدى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆشنىسىگە يېرىم مىشكاپ قوناقنى ئارتىپ يېزىدىن كىرىۋاتقان ئىشقىيارنى بىراۋ يولدا كۆرۈپ قېلىپ سورىدى:

ـــ هە ئىشقىيار، خېلى بولدى كۆرمەيمىز، نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟

ـــ ئىشىم كاتتا، ـــ دېدى ئىشقىيار تەرىنى سۈرتۈۋېتىپ، ـــ يۇقىرىدىن كەلگەن كادىرلار-نىڭ ئىلتىپاتى بىلەن بۇ يىل ئاشلىق يۆتكەش كادىرى بولۇپ قالدىم.

ئەرنىڭ يارىشىقى

ئىشقىيار نامەتنىڭ ئېچەرمەن بىر قوشنىسى مەلۇم بىر ئىدارىگە باشلىق بولغاندىن كېيىن تېخىمۇ ئىچىدىغان بولۇپ كەتتى. ئۆيىگىمۇ مېهماندارچىلىققا چاقىرغان باغاق بىلەن سۆزلىغا ـ سالام ئۇزۇلمەي كېلىدىغان بولدى.

بىر كۈنى ئىشقىيار نامەت دەرۋازا ئالدىدا ئولتۇراتتى، بىر هاجەتمەن بوۋاي ئەرز كۆتۈرۈپ كېلىپ، ئىشقىيارنىڭ باشلىق قوشنىسىنى سورىدى.

ـــ نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟ ـــ دەپ سورىدى ئىشقىيار بوۋايدىن.

ـــ ئەرز تۇتاي دېۋىدىم، ـــ دېدى بوۋاي ۋە دەرد ـ ئەھۋالىنى بىر قۇر سۆزلەپ بەردى.

شۇ چاغدا ئىشقىيار نامەت بوۋايغا ئەقىل كۆرسەتتى:

ـــ ئەرزىنىمۇ ئەكېلىپسىز، تاغا، لېكىن يارىشىقنى ئەكەلمەپسىز. هازىر دىككىدە بېرىپ مۇنۇ دوقمۇشتىكى ماگىزىندىن ئىككى بوتۇلكا هاراق ئەكېلىپ، ئاندىن باشلىققا كۆرۈنۈڭ. سىز ئۇنچىقىمىسىڭىزمۇ، ئەرزىڭىز ئۆزى سۆزلەيدۇ.

مېنىڭ ئورنۇمغا...

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا مەھەللىگە كەلگەن كادىرلار «ئۆگىنىش كۇرسى»غا ئادەم يەـ
غىپ، شۇ قاتاردا ئىشقىيارنىمۇ ئەكىرىۋاپتۇ. بىر كۈنى كادىرلاردىن بىرى ياتاققا كىرىپ سوراپتۇ:
ــ ئاراڭلاردا كىمنىڭ ساتىراشلىقتىن خەۋىرى بار؟
ئاردىدىن بىرەر كىشىنىڭ ئۆزىنى مەلۇم قىلمىغانلىقىنى كۆرگەن ئىشقىيار كادىرنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ـ دە:
ــ كادىر ئەپەندىم، مېنىڭ قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ دېسىلە، شۇڭا مېنى چىقىرىۋېـ
تىپ، ئورنۇمغا بىرەر ساتىراش ئەكېلىۋالسىلا، قانداق؟ ــ دەپتۇ.

قاتىل

ئىشقىيارغا ئاداۋەت ساقلاپ يۈرگەن سارائ قېتىش بىر كىشى بىر قېتىم ئۇ ئۆيدە يوق مەزـ
گىلدە كېلىپ:
ــ ئىشقىيار ئۇنداقچى، مۇنداقچى، بۇگۈن ئۇ ئۆيدە بولغان بولسا، ئۆلتۈرەتتىم، ــ دەپ
بىرھازا تىللاپ كېتىپ قاپتۇ.
بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئىشقىيار نامەت ھېلىقى سارائ قېتىشنى كوچىدا كۆرۈپ قاپتۇ ـ
دە، تۇتۇۋاپتۇ:
ــ يۈر، ھەي قاتىل، ساقچىخانىغا!
ــ نېمىشقا؟ ــ دەپتۇ چۆچۈپ سارائ قېتىش، ــ نېمە گۇناھىمغا؟
ــ نېمە گۇناھىمغا دەيسەنغۇ، ــ دەپتۇ ئىشقىيار ئۇنى بەكرەك كۈچەپ سۆرەپ، ــ مەن يوق
چاغدا ئۆيۈمگە كېلىپ، مېنى ئۆلتۈرۈپ كېتىپسەنغۇ!

نېمە قىلىۋاتىتتىم...

«ئۆگىنىش كۇرسى»دىكىلەرنى تاغقا ئاچىقىپ، ئىككى ئاي ئۇزمەي ئەمگەككە سالغان دۇپىگەي[8] خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى بىر كۈنى ئادەتتى بويىچە ياتاقتا يېغىن ئېچىپ، «ئەكسىلئىنقىلابـ
چى»لارغا ئەجەللىك زەربە بېرىش توغرىسىدا چىڭقىلىپ سۆزلەۋېتىپ، توساتتىن ئىشقىيار نامەتنىڭ گەپكە قۇلاق سالماي كۆڭلىكىنى تىنتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، گېپىدىن توختاپ ۋارقىراپتۇ:
ــ ئىشقىيار، نېمە قىلىۋاتىسەن؟
ــ نېمە قىلىۋاتاتتىم، ــ دەپتۇ ئىشقىيار بەخۇدۇك ھالدا، ــ ئىككى ئايدىن بېرى دىققىراپ كەتكەن «ئەكسىلئىنقىلابچى»لارغا ئەجەللىك زەربە بېرىۋاتىمەن.

جۇۋا بار دېمە

ئىشقىيارنى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە «ئۆگىنىش كۇرسى»غا ئەكىرىۋاپتۇ. ئۇنى يوقلاپ كەلگەن ئايالى ئىشقىياردىن سوراپتۇ:

ــ جۇۋىنى ئەكېلىپ بېرەيمۇ؟ ئاستىلىرىغا سېلىپ ياتسىلا.

ئىشقىيار بۇ گەپكە ئاچچىقلاپ ئايالىغا ۋارقىراپتۇ:

ــ هوي، بۇ يەردە هەرگىز «جۇۋا بار» دېمە! مۇنۇ كادىرلار ئاڭلاپ قالسا، مېنى قىشچە ئېلىپ قالىدۇ.

يۇندى چاچرايدۇ

ئىشقىيار نامەتنىڭ گەپلىرىگە مەستلىكى كېلىپ يۇرگەن بىر ئىخلاسمەن ئۇنىڭدىن سورىدى:

ــ مۇسۇلمان ئادەم قولىنى يۇيۇپ، سىلكىسە نېمە بولىدىكىن؟

ئىشقىيار نامەت جاۋاب بەردى:

ــ يۇندى چاچرايدۇ.

سىلىق تۇغۇېتىكەن

مەھەللىگە چۇشكەن كادىرلاردىن بىرى ئىشقىيار نامەتنى بازاردا كۆرۈپ قېلىپ ۋارقىرىدى:

ــ يىغىن دېسە بارمايسىز، تۇتقىلى بولمايدىغان قانداق ئادەمسىز؟

ــ كەچۇرىسىز، كادىر ئەپەندى، ــ دېدى ئىشقىيار مىيىقىدا كۈلۈپ، ــ ئانام مېنى ئاشۇنداق تۇتقىلى بولمايدىغان قىلىپ، سىلىق تۇغۇپتىكەن.

نەرىڭنى ئوخشىتىمەن

ئەزايى ـ بەدىنى پاتقاققا مىلەنگەن بىر مەست يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىشقىيار نامەتنى تونۇپ قېلىپ، ئۇنىڭغا ئېسىلىۋالدى:

ــ ئىشقىيارکا، مېنى راسا بىر ئوخشىتە!

ــ ئۆزۈڭ يەتكۈچە ئوخشاپ بوپسەن، ئىنىم، ــ دېدى ئىشقىيار مەستكە، ــ مەن ئەمدى يەنە نەرىڭنى ئوخشىتىمەن؟

ئاتاتتىڭمۇ

«ئۆگىنىش كۈرسى» دا ئىشقىيار نامەت سوراققا تارتىلدى:

— تەركىبىڭ نېمە؟

— كەمبەغەل.

— قانداق كەمبەغەلسەن؟

— باشقا كەمبەغەللەر قانداق بولسا، مەنمۇ شۇنداق كەمبەغەل، بالام.

— ھەي، تۈزۈك جاۋاب بەر، قىرىق يەتتىنچى، قىرىق سەككىزىنچى، قىرىق توققۇزىنچى يىلـ لىرى قانداق مۇلۈكلىرىڭ بار ئىدى؟

— پاھ، ئۇ چاغلاردا قولۇمدا ئون سەككىز مو يەر، تۆت ئۆكۈز، ئالتە قوزلىق قوي، سوقا ـ سايمانلار ۋە يەنە سوپۇن قاينىتىدىغان چوڭ بىر قازان بار ئىدى.

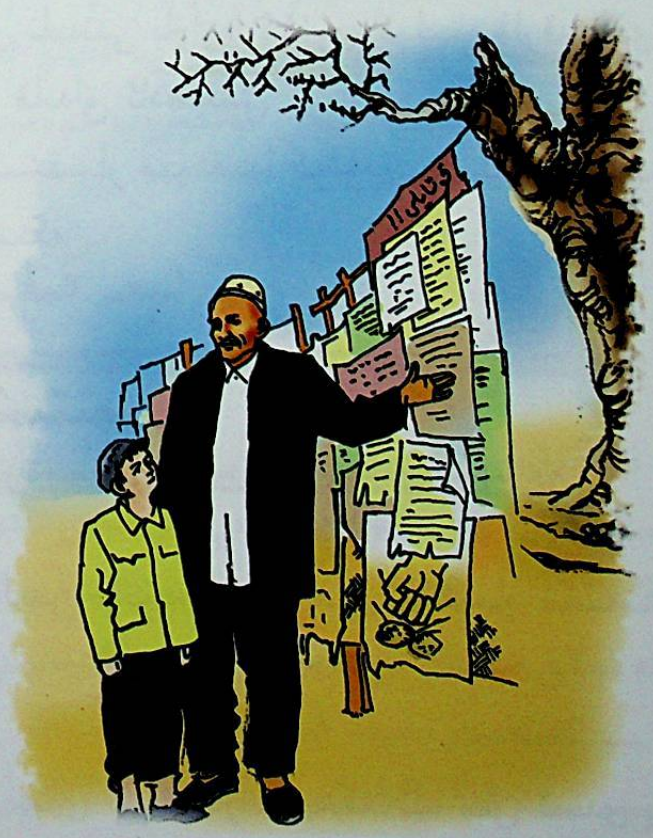
سوراقچى ئۈستەلنى قاتتىق ئۇرۇپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ۋە دېۋەيلەپ ۋارقىرىدى:

— شۇنچە مال ـ مۈلۈك بىلەن يەنە كەمبەغەلمۇ سەن؟

ئىشقىيار نامەت كادىرغا جاۋاب يانداۋردى:

— يائاللا، كادىر بالام، شۇ چاغلاردا سەن بولغان بولساڭ، ئاتاتتىڭمۇ؟

چوڭ خەتلىك گېزىت يەرمەنكىسى

يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە چوڭ خەتلىك گېزىتلەر چاپلىنىپ، ئۇنى ئوقۇيدىغانلار يولنى تورۇۋالغاچقا، پىيادىلەرنىڭ يول مېڭىشىغىمۇ قىيىن بوپتۇ. ئىشقىيارنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇپ بىللە كېتىپ بارغان كىچىك ئوغلى ئىشقىياردىن سوراپتۇ:

— دادا، بۇ نېمە بازار؟

ئىشقىيار بالىسىغا چۈشەندۈرۈپتۇ:

— بالام، بۇ چوڭ خەتلىك گېزىت يەرمەنكىسى.

مەنمۇ قىز تېرىپ قويدۇم

كەمپۇت ئالاي دەپ ماگىزىنغا كىرگەن ئىشقىيار نامەت سودا قىلالماي ئۇزاق تۇرۇپ كەتتى. چۈنكى، مال ساتقۇچى يىگىت ھە دېسىلا قىز - چوكانلارنىڭ قولىدىكى پۇلنى ئېلىپ ئەركەكلەر تەرەپكە قارىمايتتى.

— ئىنىم، — دېدى بىر چاغدا ئىشقىيارنامەت مال ساتقۇچىنىڭ بىلىكىنى تۇتۇپ، — مەنمۇ بۇ يىل بېغىمدىكى بوش يەرگە قىز تېرىپ قويدۇم، ھازىر ئىككى قۇلاق بولۇپ قالدى دېگىنە. كەمپۇتتىن ماڭمۇ بېرىۋېتەمسەنا ؟

قەبرىغاندا ياتمەن دەپ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا مەھەللە ئاكتىپلىرىدىن بىرى ئىشقىيار نامەتنىڭ ئۆيىگە بىر پارچە ئالاقە ئەكەلدى.

— نېمە گەپ؟ — سورىدى ئىشقىيار، — نېمە ئالاقە بۇ؟

— ئەتىدىن باشلاپ «ئۆگىنىش كۇرسى»دا ياتىدىغىنىڭىز توغرۇلۇق ئۇقتۇرۇش، — دېدى ئاكتىپ.

— ياتالمايمەن ! — دېدى ئىشقىيار دەررۇلا. ئاكتىپ ئۆڭدى:

— نېمىشقا؟

— مەن قەبرىغاندا ياتمەن دەپ مۇشۇ ھويلىنى مېڭ سومغا سېتىۋالغان، مەشەدە ياتمەن ! — دېدى ئىشقىيار نامەت خاتىرجەملىك بىلەن.

يېڭى دەۋرنىڭ ساقلى

مەھەللىدىكى ئىسيانچىلار ئىشقىيار نامەتنى توسۇۋېلىپ، ساقلىنى چۇشۇرمەكچى بوپتۇ. ئىشقىيار نامەت ئۇلارغا:

— نېمە ئۈچۈن ساقلىمنى چۇشۇرىسىلەر؟ ساقالدا نېمە گۇناھ بار؟ ئۇنداق قىلماڭلار ...، — دەپ يالۋۇرغانىكەن، ئۇلار:

— بىز تۆت كوننىي بۇزمىز، شۇڭا سېنىڭ ساقلىڭنى چۇشۇرىمىز، — دەپتۇ. ئىشقىيار نامەتمۇ بوش كەلمەپتۇ:

— مېنىڭ ساقلىم ئازادلىقتىن كېيىن قويۇلغان، شۇڭا تۆت كوننىغا كىرمەيدۇ، — دەپتۇ - دە، يولىغا كېتىۋېرىپتۇ.

قەلەم تېگىپ كەتكەندۇ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا پېشانىسىدىن قان ئېقىۋاتقان بىر كىشى بوينىغا تاختاي ئېسىلغان ھالدا قولىدا كونا داسىنى تاراڭشتىپ، بازار ئارىلاپ: «مەن كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار» دەپ كېتىۋاتقانىكەن، بازاردىكى كىشىلەر:

ــ ھەي، بىچارە مۇدىرنى يەنە ئۇرۇپتۇ ـ دە! ــ دېيىشىپ ئىچ ئاغرىتىپتۇ. شۇ يەردە تۇرغان ئىشقىيار نامەت خەقلەرگە چۈشەنچە بېرىپتۇ:

ــ ئۇنداق دېمەڭلار، ھازىر ئەلەم كۆرىشى ئەمەس، قەلەم كۆرىشى قىلىدىغان چاغ تۇرسا، ئۇرمىغاندۇ، كىچىك باتۇرلارنىڭ قەلىمى تېگىپ كەتكەندۇ!

قېرىشمىغان سەن قالدىڭمۇ

ئىشقىيار كىچىك ۋاقتىدا ئاپىسى ئۇنى زورلاپ روزا تۇتقۇزدى. روزىنىڭ بىرىنچى كۈنىلا ئىشقىيارنىڭ قورسىقى چۈش بولار ـ بولماستىن ئېچىپ غۇرقىراپ كەتتى. ئۇخلاپ باقسىمۇ، ئويناپ باقسىمۇ بولمىغان ئىشقىيار بىرى ئېسىلىۋالغاندەك ئاستا مېڭىۋاتقان تام سائىتىگە يەنە بىر قارىۋېلىپ، ئانىسىغا ئاڭلىتىپ ۋارقىرىدى:

ــ مەن روزا تۇتماستا يۈگۈرۈپ ماڭاتتىڭ، ئەمدى مەن بىلەن قېرىشمىغان سەن قالدىڭمۇ؟

چاقچاقنىڭ ئىشتىنى

ئىشقىيار نامەت ئاغزى تولىمۇ بېزەپ بىر يىگىتنىڭ كەينىدىن ۋارقىرىدى:

ــ ھاي ئىنىم، ئىشتىنى چۈشۈپ قالدى، كۆتۈرۈۋېلىڭ!

ئاغزىنى بۇزۇپ كېتىۋاتقان يىگىت سۆز ۋە قەدىمنى چىپىدە توختاتتى ـ دە، ئۆزىگە سەپسېلىپ:

ــ كىمنىڭ ئىشتىنى چۈشۈپ قالدى؟ ــ دەپ سوردى. ئىشقىيار دەرھال جاۋاب بەردى:

ــ چاقچىقىڭنىڭ ئىشتىنى.

مۇنداق ئېغىزىڭ...

ئىشقىيار نامەت بازاردا سېتىقچىلىق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر خېرىدار ئۇنىڭ قولىدىكى چاپانىنى ئېلىپ كىيىپ، ئېۋەن تېپىشقا كىرىشىپتۇ:

ــ ئۇكا، چاپان كەڭرەكمۇ، نېمە؟

— تازا دەل كەلدى، ئېلىك، — دېيىشىپتۇ ئەتراپتىكىلەر.

— پېشى چاتاقراق ئوخشايدۇ، — دەپتۇ خېرىدار ئېگىشىپ، — مانا، مانا دېمىدىمۇ، پېشى قاچىدىكەن...

— قىزىقكەنلا، بۇرادەر، — دەپتۇ ئىشقىيار نامەت شۇ چاغدا، — مۇنداق ئېگىشىسلە، چاپاندىك پېشى تۇرماق، ئىتمۇ قاچىدۇ.

ئەترەتنىڭ قارشى

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ كاساپىتىدىن ئەترەت ۋە ئەزالار نامراتلىشىپ كېتىپتۇ. سالامەتلىكى ناچار ئىشقىيار نامەتمۇ بۇنىڭ سىرتىدا قالماپتۇ. بىر قېتىم يۇقىرىدىن كەلگەن كادىرلاردىن بىرى پاراڭ ئارىسىدا ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— تاغا، ئەترەت سىزگە ئانچە ـ مۇنچە قاراپ تۇرۇۋاتقاندۇ؟

— قارىمامدىغان، — دەپتۇ ئىشقىيار نامەت، — قەرزگە تۆلىتىۋالغۇدەك نېمىسى باركىن، دەپ پات ـ پات ئۆيگە كىرىپ قاراپ تۇرۇۋاتىدۇ.

ئۇچ تالاق

ئىشقىيار نامەت ئۆيلەنمەكچى بوپتۇ. ئاقلىق چاي ئاپىرىلغان كۈنى ئۇ ئۆيده يالغۇز خىيالغا چۇشۇپتۇ:

« خوش، ئىشقىيار، مانا ئۆيلىنىسەن، مۇبادا ئالغان ئايالىڭ جايىدا چىقسىغۇ نانۇگۆش. ئەگەر قانائەتچان بولماي، يوقنىڭ چېدىلىنى قىلسا، ئەلنىڭ ئالدىدا ئۇيات، ئۆلۈم ئەمەسمۇ! نە مۇھەببەتنىڭ، نە تۇرمۇشنىڭ لەززىتى... » ئاخىردا ئىشقىيار ئاچچىقى بىلەن دەپتۇ:

«بولدىلا، مۇنداق خوتۇننى ئۇچ تالاق قىلمىغىتىم! »

نېمىشقا تونۇمايسەن

دۇپىگەي ۋاقتىدا ئىشقىيار نامەتكە ناھەق تۆھمەت قىلغان قوش پوقاقلىق بىر ئاكتىپ خېلى يىللاردىن كېيىن بازاردا ئۇچراپ قېلىپ، لولىلىق بىلەن سورىدى:

— ئىشقىيارئاخۇن، مېنى تونۇدىلىمۇ؟

— نېمىشقا تونۇمايتتىم، — دېدى ئىشقىيار نامەت، — مەن پۇژدەپ قويغان ئىككى دوڭساق ئەنە هېلىغچە تۇرمامدۇ!

ئۆتمۇش تايىقى

«ئۆگىنىش كۇرسى»دا ناھەق تاياق يەپ كەلگەن ئىشقىيارغا مەكتەپتىن يانغان بالىسى دېدى:

— دادا، مەن بۇگۈن مەكتەپتە ئۆتمۇشنى ئەسلەش تامىقى يېدىم.

— تازا جايىدا بوپتۇ، — دېدى ئىشقىيار نامەت، — سەن مەكتەپتە «ئۆتمۇش تامىقى» يەپ-سەن، مەن ئاساسىي قاتلامدا «ئۆتمۇش تايىقى» يەپتىمەن!

ئۇزىنىڭ قويۇش

ئىش توختىتىپ ئۆگىنىش قىلىۋاتقان كۇنلەرنىڭ بىرىدە بىر ئىشچى كادىردىن سورىدى:

— ئىنقىلاب قىلدۇق دەپ، ئىش توختاپ قېلىۋاتىدۇ. قاچان ئىشقا چۈشىمىز؟

— ئىنقىلاب ئۈچۈن ھەرقانداق ئورۇن ئىشنىڭ توختاپ قېلىشىدىن قورقماسلىقى لازىم! — كادىر ۋارقىرىدى. ئىشقىيار نامەت دەرھال كادىرنىڭ گېپىگە لوقما سالدى:

— خاپا بولماي ھازىرقى گەپنىڭ كىچىككىنە يېرىنى تۇزىتىۋالسىڭىز، يەنى «ھەرقانداق ئورۇن» دېگەن سۆزنىڭ ئورنىغا «ئۇن زاۋۇتىنى باشقىسى» دەۋەتسىڭىز تازا ئوبدان بولاتتى.

ئىككى جۇپ ئىشقىيار، بىر غوجىيار

ئىشقىيار نامەت سودىلىقىنى توگىتىپ دۇكاندىن چىقىۋاتاتتى، دائىم لاۋزا پاراڭ قىلىدىغان غوجىيار ئىسىملىك بىر تونۇشى ئۇچراپ قېلىپ:

— بەللى، بۇرادەر، ئىككى جۇپ ئىشقىيار ئاپسىلەر - دە؟ — دېدى ئىشقىيارنىڭ قولىدىكى جۇپ پايپاقنى كۆرۈپ.

— يوقسۇ، بۇرادەر، — دېدى ئىشقىيار نامەت يانچۇقىدىن دەررۇ بىر تامبالنى ئېلىپ، — يەنە بىر غوجىيارمۇ ئالدىم.

ئەجەللىنىش

كوچىدا غەلىتە كىيىنىپ، كاسىلىرىنى پۇسكايىتىپ كېتىۋاتقان ئىككى يىگىتنى كۆرگەن ئىشقىيار نامەت قوشنىسىغا دېدى:

— قارىسىلا، قوشنام، ھۆكۈمەت تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇڭلار دېسە، بۇ بالىلار «كۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇڭلار» دەپ ئاڭلىۋالدىمۇ، نېمە؟

ئىككى پەنجىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا جيۇسادۇينىڭ[2] ئاكتىپلىرى ئىشقىيار نامەتنى بازاردىن تۇپ-تۇپ، جيۇسادۇي ئىشخانىسىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. سوراقخانىدا ئۇنىڭ ئىككى يېنىدا كۆزەينەكلىك ئىككى ئادەم كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ ـ دە، بىرى سوراقنى باشلاپتۇ:

ــ ھە ھايانكەش ئىشقىيار، ھازىر نەدە ئولتۇرغىنىڭنى بىلەمسەن؟

ــ نېمىشقا بىلمەي؟ ــ دەپتۇ ئىشقىيار نامەت دەرھاللا، ــ ئىككى پەنجىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرىمەنغۇ!

مۇشۇك توي

ئىشقىيار نامەتنىڭ مىڭ بىر جېدەللەر بىلەن تۇغۇتلۇق كېلىنىنى يۆتكەپ ئەكېلىۋالغىنىنى ئاڭلىغان بىر تونۇشى بازاردا ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ بۆشۇك توي قىلىپ بەرگەنسىلەر، بۇرادەر؟

ــ شۇنداق، ــ دېدى ئىشقىيار نامەت، ــ يەپ تۇرۇپ يېمىدىم، ئېلىپ تۇرۇپ ئالمىدىم، دەيدىغان مۇشۇك توينى قىلىپ بېرىپ، ئەكەلدۇق.

ئالتۇن قوزۇق ئەمەس

ئىشقىيار نامەت يېزىدا يۈرگەن مەزگىللىرىدە دادىسىنىڭ «بالام، ئىلاج بولسا يەر ئاچ، يەر دېگەن ئالتۇن قوزۇق» دېگەن ۋەسىيىتىنى ئەسلەپ، تاشلاندۇق شورتاڭدىن كىچىككىنە كۆكتاتلىق ئۆزلەشتۇرۇۋالغانىدى.

دۇپىگەي ۋاقتىدا كەلگەن خىزمەت گۇرۇپپىسى ھېلىقى ئازغىنە يەرنى دەپ، ئىشقىيار نامەتكە كۆرسەتمىگىنى قالمىدى. بىر قېتىملىق پىپەن يىغىنىدا ئىشقىيار ئۆزىنى تەكشۈردى:

ــ رەھمەتلىك ئاتام ئېيتقان زامانلار ئۆتۈپ كەتكەنكەن، يەر ئالتۇن قوزۇق ئەمەس، تەتۇر قوزۇق بولدى...

دەل جاۋاب

ئىشقىيار نامەت ئىشلەۋاتقان ئەتراپتىنىڭ كاتتىۋېشى بىر مەھەل ئويۇن ـ تاماشىغا بېرىلىپ، ئىشقىيارنىمۇ ئىش قىلدۇرماي «چاقچاق قىلىسەن» دەپ ئويۇن ـ تاماشىلارغا سۆرەپ يۈردىيۇ،

ئەمما تۇرمۇشى بىلەن كارى بولمىدى. بىر قېتىم ئىشقىيارنىڭ خوتۇنى يوقىنىڭ جاڭجىلى بىلەن يامانلاپ كېتىپ قالدى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان باشلىق چاقچاققا يۆلەپ ئىشقىيارىدىن سورىدى:

ــ ئىشقىيارئاخۇن، چاقچاقچىنىڭ ئۆيىدە خوتۇن تۇرمامدۇ، نېمە؟

ــ توغرا دەيلا، باشلىق، ــ دېدى ئىشقىيار نامەت دەررۇ، ــ چاقچاققا خوتۇن تۇرمايدىكەن ئەمەسمۇ!

مېڭىپ كەلدىم

شەھەر ئاھالىلىرىنى تارقاقلاشتۇرۇشتا يىراق ناھىيىگە ئاپىرىۋېتىلگەن ئىشقىيار نامەت ئۇزۇن ئۆتمەيلا شەھەرگە يېنىپ كېلىۋالغانىدى، بىر قېتىملىق نوپۇس تەكشۈرۈشتە خەلق ئەسكەرلىرى ئۇنى تۇتۇپ يىغىۋېلىش ئورنىغا ئاپاردى.

ــ نەدىن ئېقىپ كەلدىڭ؟ ــ دەپ سورىدى ئاچچىقى يامان باشلىق. ئىشقىيار نامەت دەرھال جاۋاب ياندۇردى:

ــ ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن، باشلىق جانابلىرى، مەن ئېقىپ كەلمىدىم، تېكەسىنىڭ يولىدا مېڭىپ كەلدىم.

قۇرۇغاندا بارىدۇ، دە

ئىشقىيار نامەت يېزىغا چۈشكەندە ئىشلىتىشنىلا بىلىپ، ھالىدىن خەۋەر ئالمايدىغان بىر باشلىقنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى. بىر كۈنى ئۇ يېرىم كېچىگىچە زەيكەشلىك يەردە ئىشلەپ، لايغا مىلىنىپ قايتىپ، ئەتىسى ئەتىگەندە يۇيۇقلۇق كىيىملىرىنىڭ قۇرۇشىنى كۈتۈپ ئۆگزىدە ئولتۇراتتى، تالادىن باشلىقنىڭ ئىشقا ھەيدەپ ژارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۆزىگە سوئال نەزىرىدە قارىغان ئايالىغا ئىشقىيار ئۆگزىدە تۇرۇپ ئېيتتى:

ــ چىقىپ باشلىققا «ئىشقىيارنى يۇيۇپ ئۆگزىگە يېيىپ قويدۇم، قۇرۇغاندا بارىدۇ» دە.

بالنىتىس ۋە تۇرمە

ئىشقىيار نامەت ئاغرىپ بالنىتسىدا يېتىپ قالدى. سېستىرانىڭ قوپاللىقى يۇرىكىگە تەگكەن ئىشقىيار بىر كۈنى ئەتىگەنلىك تەكشۈرۈشتە دوختۇردىن سورىدى:

ــ دوختۇر ئەپەندىم، مەن ھازىر بالنىتسىدىمۇ ياكى تۇرمىدىمۇ؟

ــ نېمىشقا بۇنداق دەيسىز؟ ــ دېدى دوختۇر ھەيران بولۇپ.

قىزىرىپ كەتكەن سېستىراغا لاپپىدە نەزەر تاشلاپ قويۇپ، ئىشقىيار نامەت دېدى:

ــ ئاق خالاتلىق ساقچىلارنىڭ قاش ـ قاپىقىغا قاراپ دەيمەن ـ دە!

ئسيانچى بولدۇم

ئەلەم كۆرىشى ئەۋج ئالغان كۈنلەردە ئىشقىيار بىر كۈنى توساتتىنلا ئۆيدىكى نەرسىلىرىنى چېقىپ - سۇندۇرغىلى تۇرۇپتۇ. بۇنىڭدىن ھەيران بولغان خوتۇنى:

— ھوي دادىسى، ئاينىپ قالدىلىمۇ؟ — دەپتىكەن، ئىشقىيار نامەت پەخىرلەنگەن قىياپەتتە جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— سەۋىيەڭ تازىمۇ ئارقىدا قاپتۇ، ئاپىسى، مەن بۈگۈن ئىسيانچى بولدۇم!

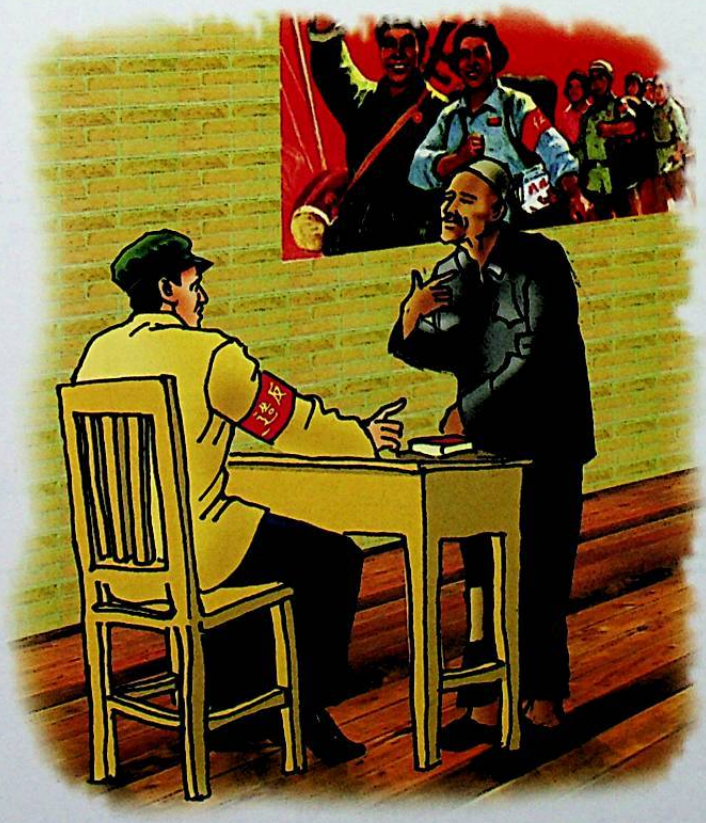
خەۋىرىمغۇ بار ئىدى

كوچىدا كېتىۋاتقان بىر يىگىتنىڭ خۇددى قىزلاردەك ياسىنىۋالغىنىنى كۆرگەن ئىشقىيار نامەت قاينىۋىدى، يېنىدا تۇرغان ناتونۇش بىراۋ لوقما سالدى:

— نېمە بولدى، تاغا، ھازىرقى يېڭى مەدەنىيەتتىن خەۋەرلىرى يوقمۇ؟

— ئۇنىڭدىنغۇ خەۋىرىم بار ئىدى، — دېدى ئىشقىيار نامەت، — لېكىن يېڭى مەدەنىيەتنىڭ مۇنچىۋالا تەرەققىي قىلىپ، ئوغۇل بالىنى قىز قىلىۋېتىدىغىنىدىن خەۋىرىم يوق ئىكەن.

قىزىل كېكىردەكتىن يەتتىسى بار

ئۇستەلدە سۇرلۇك قىياپەتتە ئولتۇرغان كاتتىۋاش ئىشقىياردىن سوراپتۇ:

— ئۆيۈڭدە قانداق مۇلۈكلەر بار؟

— تۆۋەندىكىلەر بار، سەل قارىدىغان بىر كورا بىلەن بىر چۆگۈن، لىڭشىپ تۇرىدىغان بىر جوزا بىلەن بىر كارىۋات، دەز كەتكەن ئالتە - يەتتە ئاپقۇر بىلەن ئالتە - يەتتە پىيالە بار.

— تولا قۇۋلۇق قىلماي يوغان - يوغانلىرىنى دە!

— بولىدۇ، بالام، تازا يوغىنىنى دەي، سىزمۇ ئايرىم ۋاراقتا يېزىپ قويۇڭ. ئۆيۈمدە ئىشقىياردىن نان ئېلىپ يەيدىغان قىزىل كېكىردەكتىن يەتتىسى بار.

بۇرۇت تاشلاش

بىر ئەدەپسىز يىگىت بازاردا ئىشقىيار نامەتكە ئۆزىچە «يۇرەك سىرى»نى تۆكتى:
— مەھەللىمىزدىكى بىر قىزغا ساقال تاشلىسام، زادىلا يېقىن كەلمەيۋاتىدۇ، قانداق قىلسام بولار؟
ئىشقىيار يىگىتكە مەسلىھەت بەردى:
— بۇدا بۇرۇت تاشلاپ بېقىڭ، ئۇناپ قالار.

باقالمىغاننى ئالساڭ...

ئەترەت تەقسىماتى تولىمۇ تۆۋەن بولۇپ، ئەل قاتارى ئىشقىيار نامەتمۇ قەرزدار بولۇپ قالدى. قەرز قايتۇرۇش باشلانغاندا كادىرلار ئۇنىڭ ھويلىسىغا كىردى ـ دە:
— ئىشقىيارکا، كالىنى بەربىر باقالمايسىز، قەرزگە سۇندۇرۇپ بېرىڭ، ئەكپىتەيلى، — دېدى.
— يوقسۇ، — دېدى ئىشقىيار دەرھال، — بۇ كالا بىز بىر ئائىلىنىڭ تىرىكچىلىكىنىڭ يۆ-لەنچۈكى. باقالمايدىغىنىم ئۇ ئەمەس. باقالمىغاننى ئەكپىتىدىغان بولساڭلار، كالىنى ئەمەس، تۆت بالىنى ئەكپىتىڭلار.

تەسەللى

ئاغزى تولىمۇ بېزەپ بىراۋ كۆچىلىكىنىڭ ئالدىدا ئاغزىنى بۇزۇپ، ئادىتى بويىچە ئەپۇ سورىدى.
— ھېچ ۋەقەسى يوق، — دېدى ئىشقىيار نامەت تەسەللى بېرىپ، — ئەسلىي سىز ئۇ بىرنې-مىنى ئاغزىڭىزغا ئالماقچى ئەمەس ئىدىڭىز، ئۇ ئۆزى ئاغزىڭىزغا كىرىپ قالدى.

كۆزنى يۇمۇپ...

مەھەللە ئىچىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان ئۆستەڭنىڭ سۈيى بەكمۇ ناچارلاپ كەتكەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىشقىيار چايخانىدا چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى، شاگىرت بالا سۇ ئەكىلىش ئۈچۈن چېلەك كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىپ، قۇرۇق قايتىپ كېلىپ، چايخانا خوجايىنىدىن:
— ئۇستام، سۇ بەك پاسكىنا ئىكەن، قانداق قىلىمەن؟ — دەپ سورىۋىدى، ئۇستىسى:
— ھېچ گەپ يوق، كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئېلىۋەر، — دېدى. ئىشقىيار نامەت شۇ ئارىدا گەپ قىستۇردى:
— ئەكىلىۋەر، بالام، قاينىتقان چېيىڭنىمۇ كۆزىمىزنى يۇمۇپلا ئىچىۋېرىمىز...

يەنە تۇمۇ تېگىپتۇ - دە

مەھەللىنىڭ خېلىلا مۆتىۋەر بىر ئادىمى پات - پاتلا يۇز - كۆزى پوكاندەك قىزىرىپ، دەل-دەكشپ مەھەللىگە قايتىدىكەن - دە، سورىغانلارغا:

— تۇمۇ تېگىپ قالدى، — دەپلا قويىدىكەن.

بىر قېتىم ئىشقىيار نامەت ھېلىقى مۆتىۋەرنى بازار ئاشخانىسىدىن ئۇلپەتلىرى بىلەن دەل-دەكشپ، يېتىلىشپ، قىزارغان پېتى چىقىۋاتقىنىنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، ئالايىتەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— قېرىغاندا زادىلا ئۆزىڭىزنى ئايىمايدىكەنسىز، تەقسىر، يەنە تۇمۇ تەگكۈزۈۋاپسىز - ھە؟ — دەپتۇ.

پاك بولمىغان بولسا

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»نىڭ دەسلىپىدە ئىشقىيار نامەت ئەكسىلئىنقىلابچى قىلىنىپ تار-تىپ چىقىرىلدى. يۇقىرىدىن كەلگەن كادىر ئاممىدىن بىكىر ئالغاندا، ئىشقىياردىن سوراپ قالدى:

— مەھەللەڭلاردا نەچچە ئەكسىلئىنقىلابچى بار؟

— مەھەللە بېشىدىكى پادىچىدىن باشقا ھەممىمىز ئەكسىلئىنقىلابچى، — دېدى ئىشقىيار ئەھۋال تونۇشتۇرۇپ.

— ئۇ نېمىشقا ساق قالدى؟ — دەپ سورىدى كادىر. ئىشقىيار نامەت جاۋاب بەردى:

— تەلەيسىز بايقۇش پاك ئىدى، بولمىسا ئۇمۇ بۇ ئامەتتىن چەتتە قالمايتتى.

بەش كالا

بىر چېقىمچى «ئىشقىيار بىر يەكشەنبە مال بازىرىدىن بەش كالا ئالدى» دەپ «ئۆگىنىش كۇرسى»نىڭ باشلىقلىرىغا چاقتى. سوراق ۋاقتىدا ئىشقىيار نامەت چېقىمچىغا ئىزاھات بەردى:

— ئەتىگەن مال بازىرىدا ماڭا ھۇۋقۇشتەك پارقىراپ قاراپ تۇرغىنىڭىزدا بىر قىزىل ئالاسىنى سودىلىشپ ئېلىپ يېتىلەپ ماڭغىنىم راست. كېيىن ماڭا سايەمدەك ئەگىشپ ماڭدىڭىز. خەنزۇ بازارنىڭ دوقمۇشىدا بىر دوقۇراشتۇق، كالىنى يەنە بىر كۆردىڭىز. ئىككىمىز؟ تاشلەپكىنىڭ ئالدىدا چەكچىيىپ قاراپ تۇراتتىڭىز، تۇكۇرۇپ ئۆتۈپ كەتتىم، يەنە شۇ قىزىل ئالا كالىنى كۆر-دىڭىز، ئۇچما؟ «ئوت يۇلتۇز» كارخانىسىنىڭ ئالدىدا كەينىمدىن يېتىشپ كېلىپ، كالىنى بىر سىلاپ قويدىڭىز، تۆتما؟ ! مەھەللىگە كىرگىنىمدە قارىسام ئاللىقاچان دەرۋازامنىڭ ئالدىدا ھەجەم-يىپ تۇرۇپسىز، «نەچچە پۇل بولدى؟» دەپ سورىدىڭىز، بەشما؟ يەنە نېمە گېپىڭىز بار؟

چېقىمچى لەت بولدى، ئىشەنگەنلەرگە سەت بولدى.

بۇگۈندىن باشلاپ تۆزىتىمەن

تويدا ئىشقىيار نامەت بىلەن بىر تاۋاققا قارىغان قۇۋ بىر ئادەم پولۇنى تاۋىقى بىلەن ئالدى. غىراق تارتىپ:

— توۋا، ھەر ئادەمدە بىر مىجەز بولىدىكەن - دە، مۇشۇ ئىشقىيار ئاخۇنىنىڭ پولۇ يېمەيدىغان ئادىتى بار دېسە، — دەپ ئۆزى ھەدەپ يېگىلى تۇردى.

— توغرا دەيسىز، بۇ راست ياخشى ئادەت ئەمەسكەن، بۇگۈندىن باشلاپ تۆزىتىمەن، — دېدى ئىشقىيار نامەت ۋە نۆۋەتتىدە تاۋاقنى بىراقلا ئالدىغا تارتتى.

ئاپتوبۇس ۋە كالاچ

ئىشقىيار نامەت بىر ياقا يۇرتقا بارغاندا كوچىدا يۇگۈرۈشۈپ يۇرگەن ئادەملەرنى كۆرۈپ، يېنىدىكى بىرەيلەندىن سورىدى:

— بىرەر جېدەل بولدىمۇ، نېمە؟

— ياقەي، — دېدى ھېلىقى كىشى، — ئاپتوبۇس ساقلاپ تۇرغانلار ئۇ.

— مۇنداق دەڭ، — دېدى ئىشقىيار، — ئەمسە بۇ يەردىكى ئاپتوبۇسقا يۇگۈرگەن كىشىلەر بىزنىڭ يۇرتتىكى كالاچ ساتقان يەرگە يۇگۈرگەن ئادەملەردەك ئىتتىك يۇگۈرەلمەيدىكەن.

چەككەن زاۋۇت

مېھماندارچىلىقتا لەڭمەن يېيىشتۈپتىپ، بىرەيلەن لەڭمەننىڭ خېمىرى ھەققىدە پاراڭ قىلدى:

— خېمىر غىچىرلايدىيا؟

— چەككەن تۇگمەننىڭ ئۇنى ئىكەن - دە، — دېدى ئىشقىيار نامەت.

— ياقەي، — دېدى ساھىبخانا شۇئان، — زاۋۇتنىڭ ئۇنى بۇ، ماگىزىندىن ئەكەلدىمغۇ...

ئىشقىيار نامەت گېپىدىن يانمىدى:

— ئەمسە، چەككەن زاۋۇتنىڭ ئۇنى ئىكەن!

ئارقا ئىشىكتىن كىرىپ ...

كىچىككىنە بىر ئىشنى ئايلاپ ھەل قىلالمىغان ئىشقىيار نامەت باشلىقنىڭ سوۋغا - سالام بەرگەنلەرگە باشقىچە مۇئامىلە قىلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ سورىدى:

— باشلىق، چۈشتىن كېيىن بۆلۈمىڭىزدە بولامسىز؟
— گېپىڭىز بولسا، هازىرلا دېمەمسىز، — دېدى باشلىق ئەجەبلىنىپ، — چۈشتىن كېيىنى سوراپ نېمە قىلاتتىڭىز؟
— شۇ تۇرقىدا ئالدى ئىشكتىن كىرىپ قاپتىمەن، — دېدى ئىشقىيارنامەت، — چۈشتىن كېيىن ئارقا ئىشكتىن كىرىپ دەيدىغان گېپىمنى شۇ چاغدا دەيمىكىن ...

خاتىرجەم ئۇيقۇ

ئىشقىيار نامەتنى «ئۆگىنىش كۇرسى»دىن قويۇپ بەرگەن كۈنى ئالدىراش ئۆيگە كېتىپ بارسا، بىر تونۇشى ئۇچراپ قاپتۇ ـ ده، ئۇنىڭ هالىنى سورىمايلا ئۆز هالىنى ئېيتىشقا باشلاپتۇ:
— دوختۇردىن كېلىۋاتىمەن، قارا، مەيلى ئۆيدە ياتاي، مەيلى سالقىنداپ هويلىدا ياتاي، زادىلا ئۇخلىيالمايمەن، ئۇيقۇسىزلىق بىر بالا بولدى. ئېيتىڭا، ئادەم قايسى كۈنى بىر خاتىرجەم ئۇخلار؟
— «ئۆگىنىش كۇرسى»دىن چىققان كۈنى، — دەپتۇ ئىشقىيار ۋە يولغا راۋان بوپتۇ.

كالا يىللىق

مەھەللە كومىتېتىنىڭ چوڭ يىغىندا يۇقىرىدىن كەلگەن كادىرنىڭ گېپى تۈگىشىگە، مەھەللە باشلىقى سۆز قىلىپ، كادىرنىڭ گېپىنى تەكرارلىغىلى تۇردى.
— بۇ ئاداشنىڭ نېمە قىلغىنى، — دەپ غودۇكشىدى ئىشقىيار نامەتنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىرى، — كادىرنىڭ سۆزىنى باشقىدىن دېگىلى تۇردىغۇ؟
ئىشقىيار دېدى:
— بۇنىڭغا ئەجەبلەنمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، مەھەللە باشلىقىمىز كالا يىللىق، كۆشەشنى ياخشى كۆرىدۇ.

چاقچاقنىڭ پايدىسى

كىشىلەر ئىشقىيارىدىن سورىدى:
— ئۆمرىڭىزدە چاقچاقتىن لوققىدە پايدا كۆرگەن ۋاقتىڭىز بولغانمىدى؟
— بولمامدىغان، — دېدى ئىشقىيار نامەت ۋە هېكايە قىلدى، — بىر قېتىم پالانى تۇماقچىدىن بەش سومغا بىر تۇماقنى نېسى ئالدىم. بازارغا ئاپاردىم ـ ده، ئالتە سومغا گۇپپىدە ئۇرۇپ، خەجلىدىم. تۇماقچى نەچچە سۈيلەپ پۇلىنى ئالالمىدى. بىر كۈنى ئۇ تۇماق كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان يېرىدە يەنە ماڭا ئۇچراپ قالدى ـ ده، هېلىقى پۇلنى سورىدى. مەن گەپنى چاقچاققا ئۆرۈپ: «ۋاي ئاپئاق ئاكا، قىرىق يىل كېزىك بولۇپ تۈكى قالمىغان تۇماقنى تېخىچە ساتالماپسىز ـ ده !» دېۋىدىم، تۇماقچى غەزەپتىن تىترىگىنىچە قولىدىكى تۇماقنى ماڭا ئاتتى. كوپپىدە تۇتۇۋالدىم ـ ده، تۇماق بازىرىغا يول ئالدىم.

مەجەزنىڭ تۈۋىگە

بىر كۆرەڭ ئادەمنىڭ گېپى چىققاندا بىراۋ ئېيتتى:
ــ باشلىق بولماستا مەجەزى خېلى ياخشى نېمىدى، باشلىق بولۇپ، نېمىشقىكىن مەجەزى چاپسان ئاينىپ كەتتىغۇ تاڭ!
ــ شۇنچىۋالا تېز ئاينىغىنىدىن قارىغاندا، ــ دېدى ئىشقىيار نامەت، ــ مەجەزنىڭ تۈۋىگە قىغ كۆمگەن ئوخشايدۇ!

ئىشقىيارنىڭ قوشنىسى

بىراۋ ئىشقىيارنىڭ بىر قوشنىسى ھەققىدە ئۇنىڭدىن سوراپ قالدى:
ــ شۇ قوشنىڭىزنىڭ نېمە ئالاھىدىلىكى بار؟
ــ ئالاھىدىلىكى تولا، ــ دېدى ئىشقىيار، ــ ئەڭ مۇھىم ئالاھىدىلىكى، ئەتىگەندە ئويغىنىپ، ھەممىدىن ئاۋال ئاساسىي قاتلامغا چېقىشتۇرۇۋېتىپ كېلىپ، ئاندىن ئەتىگەنلىك چېيىنى ئىچىدۇ.

ئەمىسە يۆتەلمەڭ

ئىشقىيار نامەتنى تېۋىپلىقتىن خەۋىرى بار دەپ ئاڭلىغان بىراۋ ئۇنىڭغا ھالىنى ئېيتتى:
ــ يۆتەلسەملا ئىچ ـ قارنىم سانجىقلىشىپ ئاغرىپ چىدىيالمايمەن، قانداق قىلسام بولار؟
ئىشقىيار جىددىي قىياپەتتە بىمارغا مەسلىھەت بەردى:
ــ ئۇنداق بولسا، زادىلا يۆتەلمەڭ!

خۇدايىم بۇيرۇسا سېنىڭ ئېرىڭ

لەڭمەن سوزۇۋاتقان خوتۇنىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئىشقىيار نامەت:
ــ ئىككى تەخسە يەۋەتمىسەم، ــ دەۋەردى. خوتۇنى كايىپ:
ــ خۇدايىم بۇيرۇسا دېسىلە، ــ دېسىمۇ، پەرۋا قىلمىدى. شۇ ئارىدا دەرۋازا قېقىلىپ، مەھەللە قوغداش ھەيئىتى ئۇنى چاقىرىپ ئەكەتتى. مەھەللە كومىتېتىدا يوقىلاڭ دەۋاغا چېتىلىپ ئەلياتقۇغىچە ئاۋارە بولغان ئىشقىيار بىر چاغدا ئۆيگە يېتىپ كېلىپ دەرۋازىنى ئۇردى.
ــ كىم ئۇ؟ ــ دېدى ئايالى ئەنسىز ۋارقىراپ. ئىشقىيار ئايالىدىنمۇ ئەنسىز ئاھاڭدا جاۋاب قايتۇردى:
ــ ئىشكىنى ئاچ، خوتۇن، خۇدايىم بۇيرۇسا سېنىڭ ئېرىڭ.

كەرەشنۇاي قىمىز

مەھەللىنىڭ بەڭگۈاش يىگىتلىرى پۈتۈنى قىمىز دەپ ئىمامغا ئىچۈرۈۋەتتى. بىر چاغدا ئىمام يېنىدىكى ئىشقىيار نامەتتىن سورىدى:

ــ ئىشقىيارئاخۇن، مۇنۇ نېمىغۇ جاننىڭ راھىتى ئىكەن، بىراق رەڭگى بىر قىسمىلا، راست قىمىزمىدۇ يا...

بايانتىن ئىمامنىڭ ساددىلىقىغا ئىچىدە كۈلۈپ ئولتۇرغان ئىشقىيار ئىمامغا ئېيتتى:

ــ ئىچۈېرىڭ، تەقسىر، كەرەشنۇاي قىمىز دېگەن مانا شۇ!

بىزنىڭ ياتاقتا ئىكىلىدىكەن ــ دە

«ئۆگىنىش كۈرسى»دا ئىشقىيار نامەت بىر كۈنى ياتاقداشلىرى بىلەن مۇڭلىرىنى ئېيتىشىپ ئولتۇراتتى، تالادىن مېيىت ئۇزىتىپ كېتىۋاتقان ھازىدارنىڭ يىغىسى ئاڭلاندى:

ــ ۋاي جىگىرىم، ئىشكى تار، دېرىزىسى يوق، تامىقى يوق، ئوچىقى يوق ئۆيگە ئەكېتىۋاتە-مىزغۇ سېنى!...

ــ بۇرادەرلەر، ــ دېدى ئىشقىيار ئورنىدىن سەكرەپ قوپۇپ، ــ بىزنىڭ ياتاقتا ئەكېلىۋا-تامدۇ، نېمە؟

قەي دورىسى

بىر بىمار ئىشقىيار نامەتتىن سوراپتۇ:

ــ مىجەزىم يوق، تېۋىپقا بارسام، ئەتەي قەي قىلىشنى بۇيرۇۋىدى، قانداق قىلسام بولار؟

ــ بۇنىڭ چارىسى ئوڭاي، ــ دەپتۇ ئىشقىيار نامەت، ــ ھازىر دوختۇرخانىغا بېرىپ ئوكۇل سالدۇرۇڭ. ئوكۇلنى شۇنداق ئۇرىدىغان سېستىرالار بارکى، شۇ ھامان قەي قىلىۋېتىسىز.

خاپا بولمايدىغانسىز

ئىشقىيارنىڭ بىر مەنمەنچى قوشنىسى دائىم ئۇنى كىچىك بالىسىدەك ئىشقا بۇيرۇپ، ئارقىدىنلا:

ــ خاپا بولمايدىغانسىز؟ ــ دەپ سورايدىكەن. بىر قېتىملىق شۇنداق سوراقتىن كېيىن ئىشقىيار نامەت قوشنىسىغا شۇنداق جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

ــ يوقسۇ، خاپا بولغۇچىلىكى يوق ئادەمدىن خاپا بولغانىڭ نېمە پايدىسى، قوشنام، خاپا بولمايدىغانسىز؟

بىز يۇرگەن كوچىلار

ئىشقىيار نامەت ئۆيلىنىپ بىر - ئىككى كۈندىن كېيىن خوتۇنى:
— بازارغا بارسىڭىز سۈپۈرگە ئالغاچ كېلەرسىز، ئۆي سۈپۈرىدىغانغا سۈپۈرگە يوقكەن، — دېدى.
— سۈپۈرگە دەمسىنا؟ — دېدى ئىشقىيار ئەجەبلىنىپ، — ئۆزۈڭ تويناڭ ئالدىدا نېمە دېگەن؟
— نېمە دەپتىمەن؟ — خوتۇنمۇ ئەجەبلىنىپتۇ.
— توي قىلمىغان چاغلىرىمىزدا ئىككىمىز بىرگە بولۇپ قالساقلا «يار يۇرگەن كوچىلارنى سۈپۈرەي ساچىم بىلەن» دەپ ناخشا ئېيتاتتىڭغۇ؟ مانا ئەمدى شۇنداق سۈپۈرۈۋەرمەسەن، بىز يۇرىدىغان كوچىلار مۇشۇغۇ!

ئەڭ ياخشى ناغرا

«تۆگە» لەقەملىك بىر ئادەم ئىشقىيار نامەتنىڭ بىر مەزگىل ناغرا كېرىپ جاھاندارچىلىق قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ، بىر كۈنى چوڭ سورۇندا مەسخىرىلىك ئاھاڭدا ئۇنىڭدىن سورىدى:
— ئىشقىيارئاخۇن، سىلىنى بەلەن ناغرىچى ئىدى دەيدۇ، ئەڭ نوچى ناغرىنى نېمىنىڭ تېرىسىدە كېرەتتىلە، ئېشەكنىڭكىدىمۇ؟
— يوقسۇ، — دېدى ئىشقىيار نامەت دەرھال، — ئەڭ نوچىسىنى تۆگىنىڭ تېرىسىدە كېرەتتىم.

بىر سىنجى مەسلىھەت

بىر ئادەم ئىشقىيارنى تېڭىپ دەپ ئاڭلاپ، كېسىلىنى كۆرسەتكىلى كېلىپ دېدى:
— قارىمامسىز، ھەم قىزىيمەن، ھەم تىترەپ، توڭلايمەن.
— كېپىنكىسىگە ئامال شۇ، — دېدى ئىشقىيار، — قېلىنراق كىيىنىڭ!
— ئاۋۋالقىسىغچۇ؟ — دەپ سورىدى بىمار.
ئىشقىيار ئېيتتى:
— ئاۋۋال بىرىنىڭ مەنپەئىتىنى كۆرۈپ باقمامسىز!

مۇڭگۈز

مال بازىرىدا ئورۇقلۇقىدىن يىقىلاي دەپ قالغان قوچقارنى ماختاۋاتقان ساتارمەنگە قاراپ تۇرغان ئىشقىيار سورىدى:

— بۇرادەر، مۇشۇ يوغان مۇڭگۇز بۇ قوچقارنىڭ ئۆزىنىڭكىمۇ؟

— ئۆزىنىڭ بولماي باشقا بىرىنىڭ بولامتى ئەمىسە، — دەپ تېرىكتى ساتارمەن، — تۇغۇلغاندا بىللە چۇشكەن مۇڭگۇز بۇ.

— يالغان ئېيتماڭ، — دېدى ئىشقىيار نامەت، — قوچقىرىڭىزنىڭ هالىغا قارىغاندا تېرەك-مازاردىكى كونا مۇڭگۇزنى قوچقارغا تاقاپ بازارغا ئەكەپسىز!

چوڭ خەتلىك گېزىت ئوخشىدى

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىرىدە ئىشقىيارنامەتنىڭ يېزىلىق بۇرادىرى ئۇنى يوقلاپ كېلىپ، دەرد ئېيتتى:

— بۇ يىل سەھرادا هېچنېمە ئوخشىمىدى...

ئىشقىيار ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى:

— بۇ يىل هەممىلا يەردە ئوخشاش، باشقا نەرسە ئوخشىمىغان بىلەن چوڭ خەتلىك گېزىت تازا ئوخشىدىغۇ.

قاقسىن چاپان

بىر كۆرەڭ يېگىت بازاردا يېڭى كىيگەن خۇرۇم چاپىننى بىر باشتىن ماختاپ كېلىپ، ئىشقىيارنىڭ ئالدىدا توختىدى. يېگىت ئېغىزىنى ئاچقۇچە، ئىشقىيار نامەت ئۇنىڭدىن سورىدى:

— ئۇكا، سىزگە هۆكۈمەت رەخت بېلىتى تارقاتمىدىمۇ؟

— نېمىگە دەيدىلا؟ — يېگىت هەيران بولدى.

— هېچنېمىگە، — دېدى ئىشقىيار، — يايما قاقتىن چاپان كىيىۋالغىنىڭىزغا قاراپ دەيمەن - دە!

قورساق ئاغرىقى

مەهەللىدىكى بىر ئايلىق خالىسانە ئۆستەڭ چېپىش ئەمگىكىگە قاتنىشىش هەققىدە ئىشقىيار نامەتكىمۇ ئۇقتۇرۇلدى. ئەمگەك ئورنىدا ئىش ئېغىر بولغىنىغا قارىماي، تاماقتا زادىلا قورساق تويمايتتى. قورساق ئاچلىقىغا چىدىمىغان ئىشقىيار بىر كۈنى «ئاغرىپ قالدىم» دەپ ئىشقا چىقمىدى. دوختۇر ئۇنىڭ ياتقىغا كىرىپ تەكشۈردى.

— نەرىڭىز ئاغرىيدۇ، تاغا؟

— قورسىقىم.

— قانداق ئاغرىۋاتىدۇ؟ — دوختۇر يەنە سورىدى. ئىشقىيار نامەت جاۋاب بەردى:

— ئېچىپ ئاغرىۋاتىدۇ.

تاماكا تۇتۇش

ئىشقىيار نامەت مال سېتىۋاتقاندا بىراۋ ئۇنىڭغا ھەجىيىپ بىر تال تاماكا تۇتۇپ:

ــ بۇرادەر، بىرەر جۇپ كالاچ ئالغىلى بولارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى. ئىشقىيار دەررۇ يانچۇقىدىن ئىككى تىيىن ئاقچا چىقىرىپ ھېلىقى كىشىگە سۇندى ـ دە:

ــ كەچۈرىسىز، يېقىندىن بېرى كالاچ كەلمىدى!

سىز باشلىق بولمىغاندىمۇ

توي قىلىش ئۈچۈن قىزىل قەغەزگە بارغان ئىشقىيار نامەتنى رايون كادىرى يوقىلاڭ رەسمـ يەتلەرنى چىقىرىپ، تولا يول ماڭدۇرۇپ، تۆت ـ بەش كۈنگىچە راسا ئاۋارە قىلىۋەتتى. يەنە بىر قېتىملىق «ئەتە كېلىڭلار»دا ئەلىمنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان ئىشقىيار كادىرغا:

ــ بۇنداق قىلىۋەرسىڭىز، بويىتاقچىلىقىنىڭ ئۆزىمۇ تىنچ ئوخشايدۇ، ئۇكا. بىلەمسىز، سىز قىزىل خەت كەسمىگەندىمۇ خەق خوتۇن ئېلىپ، خوتۇن قويۇۋېتىپ يۈرگەن! ــ دېدى.

ئاغىنىلىرىمنى دەپ بېرەيمۇ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا كادىرلار ئىشقىيار نامەتنى چاقىرىپ، ئەكسىلئىنقىلابىي تەشـ كىلات بىلەن بولغان ئالاقىسىنى پاش قىلىشقا بۇيرۇپتۇ.

ــ نېمە دېدىلە؟ ــ دەپتۇ ئىشقىيار نامەت قۇلىقىنى كادىرغا يېقىن ئەكېلىپ. كادىر ۋارقىراپ دەپتۇ:

ــ تەشكىلات بىلەن بولغان ئالاقەڭنى دەپ بەر!

ئىشقىيار نامەت جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ كادىر ئەپەندى، تەشكىلات ئاخۇننى تونۇمايدىكەنمەن، باشقا ئاغىنىلىرىمنى دەپ بېرەيمۇ؟

شۇنىڭغىچە ئۇرۇۋالسۇن

بىر ساقچى يوقىلاڭ ئىشنى باھانە قىلىپ، كوچىدا بىراۋنى ئۇردى.

ــ يېڭى يىلدىن تارتىپ يېڭى قانۇن ئىجرا قىلىنىدۇ دەۋاتسا، سەن نېمىشقا ئادەم ئۇرىسەن؟! ــ دېدى تاياق يېگۈچى نارازىلىق بىلدۇرۇپ.

ــ مەيلى دەڭ، ئىنىم، ــ دېدى شۇ يەردە تۇرغان ئىشقىيار نامەت، ــ يېڭى يىلغا خېلى بار ئەمەسمۇ، شۇنىڭغىچە ئۇرۇۋالسۇن.

تاماكا تۇتۇش

ئىشقىيار نامەت مال سېتىۋاتقاندا بىراۋ ئۇنىڭغا ھەجىيىپ بىر تال تاماكا تۇتۇپ:
ــ بۇرادەر، بىرەر جۇپ كالاچ ئالغىلى بولارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى. ئىشقىيار دەررۇ يانچۇقىدىن ئىككى تىيىن ئاقچا چىقىرىپ ھېلىقى كىشىگە سۇندى ـ دە:
ــ كەچۇرىسىز، يېقىندىن بېرى كالاچ كەلمىدى!

سىز باشلىق بولمىغاندىمۇ

توي قىلىش ئۇچۇن قىزىل قەغەزگە بارغان ئىشقىيار نامەتنى رايون كادىرى يوقىلاق رەسمىيەتلەرنى چىقىرىپ، تولا يول ماڭدۇرۇپ، تۆت ـ بەش كۈنگىچە راسا ئاۋارە قىلىۋەتتى. يەنە بىر قېتىملىق «ئەتە كېلىڭلار»دا ئەلىمنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان ئىشقىيار كادىرغا:
ــ بۇنداق قىلىۋەرسىڭىز، بويىتاقچىلىقىنىڭ ئۆزىمۇ تىنچ ئوخشايدۇ، ئۇكا. بىلەمسىز، سىز قىزىل خەت كەسمىگەندىمۇ خەق خوتۇن ئېلىپ، خوتۇن قويۇۋېتىپ يۇرگەن! ــ دېدى.

ئاغىنىلىرىمنى دەپ بېرەيمۇ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا كادىرلار ئىشقىيار نامەتنى چاقىرىپ، ئەكسىلئىنقىلابىي تەشكىلات بىلەن بولغان ئالاقىسىنى پاش قىلىشقا بۇيرۇپتۇ.
ــ نېمە دېدىلە؟ ــ دەپتۇ ئىشقىيار نامەت قۇلىقىنى كادىرغا يېقىن ئەكېلىپ. كادىر ۋارقىراپ دەپتۇ:
ــ تەشكىلات بىلەن بولغان ئالاقەڭنى دەپ بەر!
ئىشقىيار نامەت جاۋاب بېرىپتۇ:
ــ كادىر ئەپەندى، تەشكىلات ئاخۇننى تونۇمايدىكەنمەن، باشقا ئاغىنىلىرىمنى دەپ بېرەيمۇ؟

شۇنىڭغىچە ئۇرۇۋالسۇن

بىر ساقچى يوقىلاق ئىشنى باھانە قىلىپ، كوچىدا بىراۋنى ئۇردى.
ــ يېڭى يىلدىن تارتىپ يېڭى قانۇن ئىجرا قىلىنىدۇ دەۋاتسا، سەن نېمىشقا ئادەم ئۇرىسەن؟! ــ دېدى تاياق يېگۈچى نارازىلىق بىلدۇرۇپ.
ــ مەيلى دەڭ، ئىنىم، ــ دېدى شۇ يەردە تۇرغان ئىشقىيار نامەت، ــ يېڭى يىلغا خېلى بار ئەمەسمۇ، شۇنىڭغىچە ئۇرۇۋالسۇن.

تاماكا تۆتۈش

ئىشقىيار نامەت مال سېتىۋاتقاندا بىراۋ ئۇنىڭغا ھەجىيىپ بىر تال تاماكا تۈتۈپ:

ــ بۇرادەر، بىرەر جۇپ كالاچ ئالغىلى بولارمۇ؟ ــ دەپ سورىدى. ئىشقىيار دەررۇ يانچۇقىدىن ئىككى تىيىن ئاقچا چىقىرىپ ھېلىقى كىشىگە سۇندى ـ دە:

ــ كەچۈرىسىز، يېقىندىن بېرى كالاچ كەلمىدى!

سىز باشلىق بولمىغاندىمۇ

توي قىلىش ئۇچۇن قىزىل قەغەزگە بارغان ئىشقىيار نامەتنى رايون كادىرى يوقىلاق رەسمىيەتلەرنى چىقىرىپ، تولا يول ماڭدۇرۇپ، تۆت ـ بەش كۈنگىچە راسا ئاۋارە قىلىۋەتتى. يەنە بىر قېتىملىق «ئەتە كېلىڭلار»دا ئەلىمنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان ئىشقىيار كادىرغا:

ــ بۇنداق قىلىۋەرسىڭىز، بويىتاقچىلىقىنىڭ ئۆزىمۇ تىنچ ئوخشايدۇ، ئۇكا. بىلەمسىز، سىز قىزىل خەت كەسمىگەندىمۇ خەق خوتۇن ئېلىپ، خوتۇن قويۇۋېتىپ يۈرگەن! ــ دېدى.

ئاغىنىلىرىمنى دەپ بېرەيمۇ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا كادىرلار ئىشقىيار نامەتنى چاقىرىپ، ئەكسىلئىنقىلابىي تەشكىلات بىلەن بولغان ئالاقىسىنى پاش قىلىشقا بۇيرۇپتۇ.

ــ نېمە دېدىلە؟ ــ دەپتۇ ئىشقىيار نامەت قۇلىقىنى كادىرغا يېقىن ئەكېلىپ. كادىر ۋارقىراپ دەپتۇ:

ــ تەشكىلات بىلەن بولغان ئالاقەڭنى دەپ بەر!

ئىشقىيار نامەت جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ كادىر ئەپەندى، تەشكىلات ئاخۇننى تونۇمايدىكەنمەن، باشقا ئاغىنىلىرىمنى دەپ بېرەيمۇ؟

شۇنىڭغىچە ئۇرۇۋالسۇن

بىر ساقچى يوقىلاق ئىشنى باھانە قىلىپ، كوچىدا بىراۋنى ئۇردى.

ــ يېڭى يىلدىن تارتىپ يېڭى قانۇن ئىجرا قىلىنىدۇ دەۋاتسا، سەن نېمىشقا ئادەم ئۇرىسەن؟! ــ دېدى تاياق يېگۈچى نارازىلىق بىلدۇرۇپ.

ــ مەيلى دەڭ، ئىنىم، ــ دېدى شۇ يەردە تۇرغان ئىشقىيار نامەت، ــ يېڭى يىلغا خېلى بار ئەمەسمۇ، شۇنىڭغىچە ئۇرۇۋالسۇن.

ئايلىنىپ يۈرۈپ سېتىۋېرىڭلار

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىرىدە ئىشقىيار نامەت كوچىدا كېتىۋاتسا، ئالدىدىن بىر-يۈنلىرىغا ھەدىدىن زىيادە يوغان تاختاي ئېسىلىپ، سازايى قىلىنىپ يۈرگەن بىرنەچچە تونۇش ناۋاي چىقىپ قاپتۇ. ناۋايلاردىن بىرى ئىشقىيارغا كۆزىنى قىسىپ سالام قىلغانكەن، ئىشقىيار نامەت ئاستا پىچىرلاپ ئۇنىڭغا دەپتۇ:

— راسا ئوقەتنىڭ پەيتىكەن، بوينۇڭلاردا تاختاي بولغاندىن كېيىن چانمايدۇ، ئايلىنىپ يۈرۈپ نانىنى سېتىۋېرىڭلار.

ماڭمۇ سۇ چېچىڭ

جيۇسادۇيدىكىلەرنىڭ قوغلىشىدىن قاچقان ئىشقىيار نامەت مال سالغان مىشكاپىنى مۈرىسىگە ئارتىپ بازاردىن بىر تار كوچىغا بۇرۇلۇپ بىر پاكار تامدىن ئارتىلىۋىدى، تەرەت ئېلىۋاتقان بىر بوۋاينىڭ ئۇستىگىلا چۈشتى. بوۋاي ھوشىدىن كەتتى. ئىشقىيار بوۋاينى يۈزىگە سۇ چېچىپ ھوشىغا كەلتۈردى. بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ:

— يائاللا، نېمە بالا بۇ؟ — دېيىشىگە، ئىشقىيار ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ:

— بولۇڭ، تاغا، ماڭمۇ سۇ چېچىڭ، — دېدى.

ئەڭ چوڭ باشلىق

جەمئىيەتتە «ئارقا ئىشىك» ئەۋج ئېلىپ كەتكەن كۈنلەردە، ئىشقىيارنىڭ دېگەن نەرسىنى تېپىپ كېلىۋاتقىنىغا ھەيران بولغان بازاردىكى ئوقەتچىلەر بىر كۈنى سورىدى:

— نەدىن بىرنېمىنى تۇتسىڭىز يۈلۈپ كېلىدىكەنسىز، شەھەردىكى ھەممە باشلىقنى تونۇمسىز نېمە؟

— ھەممە باشلىقنى تونۇمايمەن، ئەمما ھەممىسىنىڭ باشلىقىنى تونۇيمەن، — دېدى ئىشقىيار.

— ئۇ باشلىق كىم، نەدە؟ — سورىدى ئوقەتچىلەر تۇشمۇتۇشتىن قىزىقىپ.

ئىشقىيار نامەت يانچۇقىدىن بىر تۇتام پۇلنى ئېلىپ كۆرسىتىپ:

— ئۇ باشلىق مانا مۇشۇ، ماۋۇ يەردە ! — دېدى.

سۆگەتنىڭ يوقىقى

كېچىدە يالغۇز كېلىۋاتقان ئىشقىيارنىڭ ئالدىغا يوچۇن ئادەملەر ئۇچراپ قالدى. ئىشقىيار دەرھال ئېرىق بويىدىكى سۆگەتكە چاپلىشىپ تۇرۇۋالدى.

— كىمسەن؟ — دەپ سوردى يوچۇن كىشىلەر.
— سۆگەتنىڭ پوقىمەن، — دېدى ئىشقىيار.
— سۆگەتنىڭ پوقىمۇ گەپ قىلامدۇ؟ تولا ئادەمنى كولدۇرلاتما! — يوچۇن ئادەملەر پوپوزا قىلدى. ئىشقىيار نامەت هودۇقماستىن جاۋاب بەردى:
— سىلەر گەپكە تۇتۇۋاتساڭلار، قانداق قىلىدۇ ئەمسە!

ئۇرۇشۇش

خوتۇننىڭ ئۇرۇشقاقلىقىدىن زېرىككەن ئىشقىيار نامەت بىر قېتىملىق جاڭجالدا ئەتەي تەتۇرلۈك قىلىپ، ئۇچ - تۆت كۈنگىچە جېدەلنى بېسىلدۇرمىدى. ئېرىنىڭ كۈتۈلمىگەن تەرسالىقىدىن هەيران بولغان خوتۇن ئاخىر سوردى:
— قانداق ئادەمسىز، ئۇرۇش دېسە تۆت كۈنمۇ ئۇرۇشامسىز؟
— قىزىقكەنسەن، — دېدى ئىشقىيار، — شۇمۇ ئۇرۇشۇش بوپتۇمۇ؟ بىلەمسەن، سوۋېت بىلەن گېرمانىيە نەچچە يىل ئۇرۇشقان؟

كادىرغا تەگمەيدىغان بومبا

شەھەر ئاھالىسىنى يېزىغا تارقاقلاشتۇرۇش خىزمىتى باشلىنىپ، يىغىندا باشلىق تەشۋىقات تېزىسى بويىچە: «هازىر ئۇرۇش بولۇش ئېھتىمالى بەك يېقىن. ئۇرۇش بولسا بومبارداىمانچىلىق بولىدۇ. شۇڭا، خەلقنى تارقاقلاشتۇرۇپ، ئامانلىقنى ساقلاش كېرەك...» دەۋاتاتتى، ئىشقىيار ئورنىدىن دەس تۇرۇپ مۇنداق دېدى:
— پاھ، مانا قاراڭلار، ئۇرۇش بولسا بۇ شەھەرگە چۈشىدىغىنى كادىرغا تەگمەيدىغان بومبىكەن - دە، ئۇ!

مېنىڭ ساقلىم ...

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا قىزىل بەلگە تاقىغانلار يولدا كېتىۋاتقان ئىشقىيارنى توسۇۋالدى:
— ساقلىڭ تۆت كونا، قىرقىيمىز!
— نېمىشقا؟ — دەپ هەيران بولدى ئىشقىيار، — مېنىڭ ساقلىم نېمىگە تاقاشتى؟
— ئىنقىلابقا، — دېدى ئىسيانچىلار. ئىشقىيار تېخىمۇ هەيران بولدى:
— ماركس بىلەن ئېنگېلسلارنىڭ ساقلى شۇنچە چوڭ ئىنقىلابلارغا تاقاشماپتىكەن، ئەجەبا، سىلەرنىڭ ئىنقىلابچىلارغا مېنىڭ ساقلىم تاقىشىپ قاپتىمۇ؟

مەيدان نېمىش قىلىدۇ

مەھەللىگە چۈشكەن خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى ئىشقىيار نامەتنى ئىدارىگە چاقىرىپ دېدى:

ــ سەن كىم؟ توي ـ تۆكۈنگە چاقىرسا بېرىۋېرىدىكەنسەنغۇ، مەيدان دېگەن نەرسە بارمۇ سەندە؟

ــ بەللى، ــ دېدى ئىشقىيار، ــ ئالىقانچىلىك سەيناسى بار قورۇ ـ جايغا يېتىشەلمەيۋاتـ سام، مەيدان نېمىش قىلىدۇ مەندە، كادىر ئەپەندى؟

ئەگ ئالىي يولىورۇق

ئۆيدە يەيدىغىنى قالمىغان ئىشقىيار نامەت خالتىنى قولتۇقىغا قىسىپ تۇگمەنگە مېڭىۋىدى، يولدا قىزىل بەلگە تاقىغانلار توسۇۋالدى:

ــ ئەگ ئالىي يولىورۇقتىن بىرنى يادلا، بولمىسا ئۆتكۈزمەيمىز!

ئىشقىيار قولتۇقىدىكى خالتىنى ئېگىز كۆتۈردى ـ دە، ئوقۇدى:

ــ ئەگ ئالىي يولىورۇق، بىزنىڭ ئۆيدە نورما يوق.

يېڭى شەيئى ۋە كونا كادىر

ئىشقىيار نامەتنى قىزىقچى دەپ ئاڭلىغان بىر دېلىغۇل يىگىت ئۇنىڭغا تۇتامسىز چاقچاقلارنى قىلىۋەردى. خېلىغىچە ئۇنچىقماي تۇرغان ئىشقىيار ئاخىر ئۇنى ئىككى ـ ئۈچلا ئوخشىتىۋىدى، يىگىت چىدىيالماي ۋارقىرىدى:

ــ يېڭى شەيئىلەرنى چۆكۈر، دەپ كىم ئېيتتى ساڭا؟

ئىشقىيار چاقچاق بىلەن جاۋاب يانداۋردى:

ــ كونا كادىرلارنى كولاڭلار دېگەننى كىم دېدى ساڭا؟

مەسلىھەت

ئىشقىيار نامەتنىڭ قوشنىسىنىڭ ئوغلى بىر مەھەل يېزىقچىلىققا قىزىقىپ قالدى:

ــ ئىشقىياركا، يازاي دېسەم ھېچبىر «ياخشى ئىش، ياخشى ئادەم» تېپىلمايۋاتىدۇ، قانداق قىلـ سام بولار؟ ــ دېدى ئۇ بىر كۈنى ئىشقىيار نامەتتىن مەسلىھەت سوراپ. ئىشقىيار مەسلىھەت بەردى:

ــ ھازىر كۆل بويىغا بارغىن ـ دە، قىرغاقتىكى بالىلاردىن بىرنى ئەپلەپ سۈغا ئىتتىرىڭ ـ ۋەت، كېيىن «ئادەم قۇتقۇزۇڭلار» دەپ ۋارقىرا، دەررۇ يازغۇدەك «ياخشى ئىش» چىقىدۇ!

ئسكەندەر ھەققۇلى لەتىپلىرى

ئسكەندەر ھەققۇلى 1918 ـ يىلى كەلپىن ناھىيىسىنىڭ گەزلىك يېزىسىدا تۇغۇلغان، ئۇيغۇر مۇرلۇك دەۋرىدە دىنىي ۋە پەننىي مەكتەپلەردە ئوقۇپ، كېيىن ئوقۇتقۇچى بولغان. 1946 ـ يىلى گومىنداڭنىڭ چېرىك سىياسىتىگە قارشى بەزى پائالىيەتلەرگە قاتناشقانلىقى ئۈچۈن قولغا ئېلىنغان، ئازادلىقتىن كېيىن كەلپىن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ يېڭا ئىگىلىك بۆلۈمىدە ئىشلىگەن. ئۇ 1979 ـ يىل 2 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى ۋاپات بولغان.

تۇزۇمنى تېتىپ باقسۇن، دېۋەدىم

ئسكەندەرنىڭ بىر تونۇشى دائىم ئۇنى سۇندۇرۇش ئۈچۈن «ئسكەندەرنىڭ ئۆيىدە بىرەر قېتىمۇ تۇز تېتىپ باقمىدىم» دەپ يۇرۇپتۇ. بىر كۈنى ئسكەندەر ئۇنى ئۆيىگە باشلاپ داستىخان ساپتۇ. بىر چىنىگە تۇز قۇيۇپ ئالدىغا ئەكەپتۇ. ھېلىقى ئادەم بۇنى كۆرۈپ:

ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ ــ دەپ خاپا بولۇپتۇ.

ــ سەن «ئسكەندەرنىڭ ئۆيىدە تۇز تېتىمىدىم» دەپ يۇرۇپسەن، تۇزۇمنى تېتىپ باقسۇن، دېۋىدىم، ــ دەپتۇ ئسكەندەر.

كۆزىمۇ گاسمۇ

بىر كۈنى ئسكەندەر كوچىدا ۋېلىسىپىتلىق كېتىۋاتسا، بىر كىشى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇۋاپتۇ. ئسكەندەر ۋېلىسىپىتنىڭ قوڭغۇرىقىنى جىرىڭلىتىپ، ئۇنى ماڭدۇرالمىغاندىن كېيىن، ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈپ ئۆتۈشكە مەجبۇر بوپتۇ ۋە يېنىدىكى ئاغىنىسىدىن:

ــ بۇ قانداق ئۆڭمەس ئادەم؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ بۇ ئادەمنىڭ قۇلىقى گاس، ــ دەپتۇ ئاغىنىسى.

ــ ئۇغۇ مەيلى، كۆزىمۇ گاسمىدۇ؟ ــ دەپتۇ ئسكەندەر.

ئۇگۇت ئاز

ئىسكەندەر بىرىنىڭ ئۆيىگە بارغانكەن، بېخىل ساھىبخانا ئۇنىڭ ئالدىغا بىر پارچىلا نان قويۇپتۇ. ئىسكەندەر ئۇنى ھەش - پەش دېگۈچىلا يەپ قويۇپتۇ.

— ئىسكەندەر، تۇغمەن بەك ئىتتىكەنغۇ؟ — دەپتۇ ساھىبخانا.

— يوقسۇ، — دەپتۇ ئىسكەندەر، — تۇغمەن ئىتتىك ئەمەس، ئۇگۇت ئاز.

ئىسكەندەرنىڭ چېيى

ئىسكەندەرنىڭ ئۆگەي ئانىسى ئىسكەندەرنىڭ چىنىسىنىڭ تېگىگە زاغرا نان، ئۇستىگە بۇغداي نان سېلىپ چاي قۇيۇپ بېرىپتۇ. ئىسكەندەر چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا بىرى كىرىپ كۆرۈپ قاپتۇ - دە، ئىسكەندەردىن سوراپتۇ:

— ئىسكەندەر، بۇ قانداق چاي؟

— بۇ چىنىنىڭ تېگىگە زاغرا نان سېلىپ، ئۇستىگە بۇغداي نېنىنى سالىدىغان ئۆگەي بالا ئىسكەندەرنىڭ چېيى ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

مەيدانغا تەسرى يەتمەسۇن دەپ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىرىدە، كوچا ئايلىنىپ ئىسكەندەرنىڭ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ قالغان ئىسيانچىلارنىڭ كاتتىۋاشلىرى ئۇنىڭ ئىشكىدىكى «گېزەندە ئىسكەندەرنىڭ ئۆيى» دېگەن خەتنى كۆرۈپتۇ. ئۇلار ئىسكەندەرنى چاقىرىپ:

— ئىشككە نېمىشقا بۇ خەتنى يېزىپ قويدۇڭ؟ —؟ دەپتۇ. ئىسكەندەر ئالدىرىماي چۈشەندۈرۈپتۇ:

— ھەرقايسىلىرىدەك جاراڭلاپ تۇرىدىغان سولچىلار ئېزىپ ئۆيۈمگە كىرىپ قالسا مەيدانغا تەسىر يەتمىسۇن، دەپ يېزىپ قويدۇم.

دەم ئېلىۋېلىپ تارتىسىڭىز

ئىسكەندەر سۇ ئامبىرىغا ئەمگەككە بارغاندا بىر خورەكچى بىلەن بىر ئۆيدە يېتىپتۇ. بۇ كىشىنىڭ خورىكىدىن ئىسكەندەرنىڭ زادىلا ئۇيقۇسى كەلمەپتۇ. بىر ھازا ئۆتكەندىن كېيىن ئىسكەندەر ھېلىقى كىشىنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىپ:

— ئاغىنە، بىرلا پەدىگە خورەك تارتىپ بەك ھېرىپ كەتتىڭىز، ئويغىنىپ بىرئاز دەم ئېلىۋېلىپ، پەدە يۆتكەپ خورەك تارتسىڭىز قانداق؟ — دەپتۇ.

ئەگەر يامان بولغان بولسام...

ئىسكەندەرنى سوراق قىلغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، سوراقچى:
ــ ئىسكەندەر، سېنىڭ پوزىتسىيەڭ ياخشى، تېخىمۇ ياۋاش بولۇپ مەسىلەڭنى تاپشۇر ! ــ دەپتۇ.
ــ ياخشى دەپ تۇرۇپ شۇنچە قىينايسىلەر، ئەگەر يامان بولغان بولسام ئۆلتۈرۈپ قويارمىدىڭلار؟ ! ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئۈستا دېگىلى بولامدۇ

بىرقانچە ياش شەپكىسىنى قىڭغايتىپ كىيىۋېلىپ، ماشىنىچىنى ماختاۋاتقاندا، ئىسكەندەر كېلىپ قاپتۇ. ئىسكەندەر بالىلارغا سەپسېلىپ چىققاندىن كېيىن سۆز قىستۇرۇپ:
ــ سىلەرنىڭ شەپكەڭلەرنى تەككەن ماشىنىچى نائۈستا ئادەم ئىكەن، شۇنداق ياخشى بېشىڭلارغا شەپكىنى قىڭغايتىپ تەككەن ماشىنىچىنى ئۈستا دېگىلى بولامدۇ؟ ــ دەپتۇ.

قارا يىپ

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئىسكەندەر بىلەن بىرگە تارتىپ چىقىرىلغان بىر ئاغىنىسى:
ــ ئىسكەندەر، قارا يىپ ناھايىتى قىس بولۇپ كەتتى، ماگىزىندىن قارا يىپ تاپقىلى بولار-مۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ئىسكەندەر ئۇنىڭ غولىغا قېقىپ تۇرۇپ:
ــ بەللى، ئاغىنە، ئۆيۈڭلەردە سىلەردەك قارا يىپ تۇرۇپ، ماگىزىندىن ئىزدىگىنىڭلار نېمىسى ! ــ دەپتۇ.

دۇئانى سىزلا ئېلىڭ

ئىسكەندەرنىڭ ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۆگەي ئانىسى مۇلۇكلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆيىگە توشۇۋاپتۇ، ھەتتا ئىسكەندەرگە ئاتىسى ئايرىپ بەرگەن بىر پارچە كىگىزنىمۇ ئېلىۋالماقچى بولۇپ:
ــ ئاتىڭىز سىزنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى، شۇڭا سىزگە جىق دۇئا قالدۇرۇپ كەتتى. كىگىز-نى ماڭا بېرىڭ، ــ دەپتۇ.
ــ ئانا، ــ دەپتۇ ئىسكەندەر قولىغا كىگىزنى ئېلىپ تۇرۇپ، ــ ئاتام رەھمىتى ھايات ۋاقتىدا سىزگە مەندىنمۇ بەك ئامراق ئىدى. كىگىزنى مەن ئالاي، دۇئانى سىزلا ئېلىڭ ! ــ دەپتۇ.

ئاتىكىنزغا شاگىرت بېرەيمۇ

ئىسكەندەر بىر بالىسىنى كۆنچىلىككە شاگىرت بەرمەكچى بولۇپ، بىر ئاغىنىسىگە مەسلىھەت سالىتۇ. ئۇ ئاغىنىسى چاقچاق ئارىلاش:

— كۆنچىلىك مەينەت ھۇنەر، ئوغرىغا شاگىرت بېرىڭلار، — دەيتۇ. ئىسكەندەر دەرھال:

— ئۇنداق بولسا، ئاتىكىنزغا شاگىرت بېرەيمۇ؟ — دەيتۇ.

تەشۋىق قىلىنسۇن

ئىسكەندەر ئېغىر كېسەل بولۇپ قېلىپ دوختۇرخانىدا بىرقانچە كۈن يېتىپ قالىتۇ. كېسىلى ساقايغاندىن كېيىن سېيىتىرالار:

— ئەمدى چىقىپ كەتسىڭىز بولىدۇ، — دەپ ئۇقتۇرۇپتۇ. ئىسكەندەر ئۇنماستىن:

— چىقىپ كەتمەيمەن، ئالدى بىلەن بارلىق كېسەللەرگە ئىسكەندەر ساقايدى، دەپ تەشۋىق قىلىنسۇن، — دەيتۇ.

— نېمىشقا؟ — دەپ سوراپتۇ سېيىتىرالار.

— مەن بۇ يەرگە ئېغىر كېسەل بولۇپ قېلىپ كىرگەنىدىم، ئۇ چاغدا ھەممە كېسەللەر ئاڭلىغان. مېنىڭ ساقايغانلىقىمنىمۇ ھەممە كېسەللەر ئاڭلىسا، روھىي ئوزۇق بولۇپ ئاسان ساقىيىدۇ، — دەيتۇ ئىسكەندەر.

بىر «ياخشى» يېتىدۇ

ئىسكەندەر سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشىغا ئەمگەككە ئەۋەتىلگەندە، نازارەتچى ھەر كۈنى ئىسكەندەر-نى يامان دەۋېرىپتۇ. بىر كۈنى ئىسكەندەر ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپلا ھارۋا بىلەن توپا توشۇشقا كىرىشىپتۇ. ئىسكەندەرنى نازارەت قىلغۇچى:

— ئىسكەندەر ياخشى! — دەپ ماختاپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئىسكەندەر ھارۋىنى تاشلاپ قويۇپ قۇم تۆپىسىدە يېتىۋاپتۇ.

— ھەي ئىسكەندەر، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — دەپتۇ ياندىكىلەر.

ئىسكەندەر:

— ماڭا بىر «ياخشى» يېتىدۇ. سىلەرمۇ بىر «ياخشى» نام ئالغۇچە بىرقانچە كۈن كېتىدۇ. سىلەر «ياخشى» نامغا ئېرىشكۈچە، مەن يېتىۋالاي، — دەيتۇ.

ئۇنىڭ يېگىنىنى كۆرسۇن دېۋىدىم

ئىسكەندەر مېھمان چاقىرىپتۇ. مېھمانلار تاماق يەۋاتقان چاغدا چاقىرىلمىغان بىر مېھمان كىرىپ، تەكلىپمۇ كۈتمەي تۆرگە چىقىپتۇ ـ دە، ھەممە لېگەندىكى گۆشلەرنى يەپلا كېتىپتۇ. ئۇنىڭ نومۇسسىزلىقىدىن يىرگەنگەن ئىسكەندەر دۈئادىن كېيىن مۇنداق دەپتۇ:

ــ ھەرقايسىلىرىنى مۇشۇ مېھماننىڭ تاماق يېيىش ھۇنىرىنى كۆرسۇن دەپ چاقىرغانىدىم، خاپا بولمۇشمىسىلا!

قاراپ باقارمىز...

ئىسكەندەرنىڭ لەقىمى «تۆگە» ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ دېھقانلار بىلەن ئۆستەڭ چېپىۋاتسا، «كالا» لەقەملىك بىر تونۇشى زادىلىق قىلىپ:

ــ ئىسكەندەر، بۇ ئۆستەڭ تۆگىنىڭ قۇيرۇقى يەرگە يەتكەندە پۈتەرمۇ؟ ــ دەپتۇ.

ــ كالىنىڭ قۇيرۇقى شۇنچە ئۇزۇن تۇرۇپ يەرگە تەگمىگەن يەردە، تۆگە قۇيرۇقىنىڭ يەرگە يېتىشىگە قاراپ تۇرساق بولامدۇ؟ قېنى قاراپ باقارمىز، ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

گەپ قۇلاقتىن چىقامدۇ

ئىسكەندەر ئۆزىنى تەكشۈرۈۋاتسا، بىر ئىسيانچى:

ــ بۇ سېپىنىڭ ئېغىزىدىكى گەپ! ــ دەپ لوقما ساپتۇ.

ــ گەپ ئېغىزدىن چىقماي قۇلاقتىن چىقامدۇ؟ ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئۇنى قوشقاندا تۆت خىل

ئىسكەندەر تارتىپ چىقىرىلغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە كېسەل بولۇپ قېلىپ، نازارەت قىلىدىغان كىشىدىن رۇخسەت سوراپ:

ــ مېنىڭ ئۈچ خىل كېسىلىم بار، ئون كۈنلۈك رۇخسەت بەرسىلە، ــ دەپتۇ.

ــ سېنىڭ ئىدىيە كېسىلىڭمۇ باردۇ؟! ــ دەپتۇ ئۇنى نازارەت قىلىدىغان كىشى. ئىسكەندەر دەرھال:

ــ ھە، راست ئېيتتىلا، ئىدىيە كېسىلىم بىلەن تۆت خىل كېسىلىم بار، ئون بەش كۈنلۈك رۇخسەت بەرسىلە، ــ دەپتۇ.

بىر ياش ئېشىپ كېتىپتۇ

ئىسكەندەر رايونلۇق ھۆكۈمەتتە تۇرمۇش قۇرغۇچىلارغا خەت كېسىپ يۈرگەن چاغلىردا، بىر قىزنى ئاتا ـ ئانىسى ئەكېلىپ:

ـــ بۇ يىل ئون يەتتە ياشقا كىردى، خەت كېسىپ بەرسىلە، ـــ دەپتۇ. ئىسكەندەر مۇڭاپىق كۆرمەي:

ـــ بىر ياش كەم ئىكەن، ـــ دەپ قايتۇرۇۋېتىپتۇ. بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى قىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى يەنە كېلىپ:

ـــ قىزىم ئون توققۇز ياشقا كىردى، خەت كېسىپ بەرسىلە، ـــ دەپتۇ. ئىسكەندەر كۈلۈپ قويۇپ:

ـــ قىزىڭىز توي قىلىش ۋاقتىدىن بىر ياش ئېشىپ كېتىپتۇ، يېشى توغرا بولغاندا ئەكېلىڭ ! ـــ دەپتۇ.

قارا تاۋۇز

ئىسكەندەر ۋېلسىپىتىنىڭ ئارقىسىغا بىر تاۋۇزنى تېڭىپ كېتىپ بارسا، ئۇنى تارتىپ چىقىرىپ سوراق قىلغانلاردىن بىرى:

ـــ تاۋۇزۇڭنى يېمەيمىزمۇ؟ ـــ دەپتۇ. ئىسكەندەر ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماستىن:

ـــ سىلەر قىزىل تاۋۇز يەڭلار، بۇ قارا تاۋۇز ! ـــ دەپتۇ.

جان قويامدۇ

بىرى ئىسكەندەردىن سوراپتۇ:

ـــ مەرگەن ئوۋچىلىق قىلغاندا نېمە ئۈچۈن بىر كۆزىنى قىسۋېلىپ ئوق ئاتىدۇ؟

ـــ ئەگەر، ـــ دەپتۇ ئىسكەندەر، ـــ ئۇ ئىككىلا كۆزىنى ئېچىپ قارىغا ئالىدىغان بولسا، جاھاندا جان قويامدۇ؟

ئەۋرىشكە

ئىسكەندەر بىر ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە بارغانىكەن، ئاغىنىسى ئېشىپ قالغان تاماقتىن بىر قاچا ئەكېلىپ ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغا قويۇپ:

ـــ بۇ ئاخشامقى تاماق ئىدى، يەپ باقاملا؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ يوقسۇ، بۇ ئەۋرىشكىلىرى ئىكەن، ئەۋرىشكىنى يېسەم بولماس، ـــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئۇچ ئىسىم

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» زورلۇق - زومبۇلۇق قىلغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىسكەندەردىن سوراقچى سوراپتۇ:

— سېنىڭ قانچە ئىسمىڭ بار؟

— مېنىڭ ئۈچ ئىسمىم بار.

— قايسىلار؟

— ئەسلىي ئىسمىم ئىسكەندەر، ھازىرقى ئىسمىم نۇرۇللا، يالغان ئېيتسام تۇرۇلا، راستىنى ئېيتسام ئۇرۇلا، دېمەك ئىسمىم نۇرۇللا، تۇرۇلا، ئۇرۇلا، — دەپتۇ.

سىلەرنى تالاشتۇرسا بولمىدىكەن

ئىسكەندەرنىڭ ئىككى تونۇشى بىر كۈنى گەپ تالىشىپ قاپتۇ. ئىسكەندەر سالا قىلسا زادى ئۇنماپتۇ. غەزەپلەنگەن ئىسكەندەر ئۇلارغا:

— ياشلار ئىت تالاشتۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولغۇچە سىلەرنى تالاشتۇرسا بولمىدىكەن، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

باشلىق بولالمايمەن

ئىسكەندەر «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا تارتىپ چىقىرىلىپ ئەمگەككە سېلىنىپتۇ. بىر كۈنى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە تارتىپ چىقىرىلغانلارغا گۇرۇپپا باشلىقى سايلاش يىغىنى بوپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بۇرۇن ناھىيىگە باشلىق بولغان بىر كىشى:

— ئىسكەندەر گۇرۇپپا باشلىقى بولسا، — دەپتۇ.

— بولالمايمەن. ئۆزلىرى ئەمەل تۇتقاندا بىرەر ئەمەل بېرەلمىدىلە، ئەمدى قارا يىپ بولغاندا بەرگەن ئەمەللىرىنى ئالالمايمەن. ھېلىمۇ ئۆزلىرى بولسىلا، — دەپتۇ ئىسكەندەر.

بىراقلا تۇغۇتۇمنى دېۋىدىم

مەجلىستىن زېرىككەن ئىسكەندەر بىر كۈنى يەنە مەجلىسكە كەلگەندە يوتقان - كۆرپىلىرىنى ئەكەپتۇ.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ — دەپتۇ باشقىلار.

— ھەممە مەجلىسنى مۇشۇ يەردە قونۇپ بىراقلا تۇغۇتۇمنى دېۋىدىم، — دەپتۇ ئىسكەندەر.

يەنە تارتىپ نېمە قىلىپ قويايلى دەيلا

ئىسكەندەرنى تارتىپ چىقارغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، قېشىدا تۇرغانلاردىن بىرى ئۇنىڭ پېشىنى ئاستاغىنا تارتىپتۇ. ئىسكەندەر ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قاراپ:

— بىر تارتىپ قارا يېپ قىلىپ قويدىلا، ئەمدى يەنە پېشىمنى تارتىپ نېمە قىلىپ قويايلى دەيلا؟ — دەپتۇ.

پۈتۈۋالماپتىمەن

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئىسكەندەرنى سوراق قىلغانلار ئۇنى يوقىلاڭ ئىشلارغا جاۋاب بېرىشكە قىستاۋېرىپتۇ. ئىسكەندەر ئېسىدە يوقلۇقىنى ئېيتسا، بىرى:

— سەن نەسىردىن ئەپەندى لەتىپىلىرىنى شۇنچە كۆپ بىلىسەنۇ، بۇنى نېمىشقا ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويدۇڭ؟ — دەپتۇ.

— نەسىردىن ئەپەندى لەتىپىلىرى، — دەپتۇ ئىسكەندەر، — كىتابقا پۈتۈلگەنكەن، مەن بۇ يوقىلاڭ سوراقنىڭ كۆڭلۈڭلەردىكىدەك جاۋابىنى پۈتۈۋالماپتىمەن.

ئۆزۈملا...

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئىسكەندەرنى «قارا يېپ»دەپ تارتىپ چىقارغانلار ئۇنى كۈن بويى كۆمۈر تاسقاشقا ساپتۇ. بىر كۈنى ئۇلارنىڭ بىرى چاقچاق قىلىپ:

— ئىسكەندەر، قارا بولۇپ كېتىپسىلەر، — دەپتۇ.

— مېنى، — دەپتۇ ئىسكەندەر كۈلۈپ، — قارا قىلمىز دەپ بەك ئاۋارە بولغاندىن كۆرە، كۆمۈر تاسقاشقا سالساڭلار، ئۆزۈملا قارا بولۇپ بېرىدىكەنمەن.

دۆتنى باشلايدىغان خوتۇن

ئىسكەندەرنىڭ بىر ئاغىنىسى بىر سورۇندا خوتۇنىنى ماختاپ:
ــ خوتۇنۇم بەك ئەقىللىق، مېنى باشلايدۇ، ــ دەپتۇ.
ــ ئۆزۈڭلاردەك دۆتنى باشلايدىغانغا شۇنداق ئەقىللىق خوتۇن بولمىسا بولامدۇ؟! ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئەجرىگە تۇشلۇق

ئىسكەندەرنىڭ ئاتىسى ئالەمدىن ئۆتكەندە، ھايات ۋاقتىدا زادىلا قارىمىغان بىر ئاكىسى ئىسكەندەردىن ھەق تەلەپ قىپتۇ.
ــ يىغلاپ بەرگىنىگە ئاتامنىڭ تۇمىقىنى سەللىسى بىلەن بەردىم، بېلىگە ھازىلىق لاتا بەردىم. ئەجرىگە تۇشلۇق ئىش بولدى. يەنە نېمە ئالاتتىڭ؟ ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

جاھىلمەن

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئىسكەندەرنى يوق ئىشلارغا ئىقرار قىلىشقا قىستاپتۇ. ئىسكەندەر جىم تۇرۇۋاپتۇ. بىرى پىكىر قىلىپ:
ــ ئىسكەندەر ئەزەلدىن جاھىل، ــ دەپتۇ.
ــ راست ئېيتتىڭىز، مەن يالغانغا ئەزەلدىن جاھىلمەن، ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئەگەشكىنىم

باشلىق ئىسكەندەرنى تەنقىد قىلىپ «رەھبەرلىككە ئەگەشمەيدۇ» دەپتۇ.
ئەتىسى ئىسكەندەر باشلىق نەگە بارسا كەينىگە كىرىۋاپتۇ. بۇنى كۆرگەن باشلىق:
ــ ئىسكەندەر، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ ــ دەپتۇ.
ــ رەھبەرلىككە ئەگەشكىنىم، ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

شىپالىق دورا

بىر ئىسيانچىنىڭ ئۇنى پۈتۈپ قاپتۇ. بىر كۈنى ئۇ:
ــ ئۇنۇمنىڭ ئېچىلىشىغا دورا تاپالمىدىم، ــ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئىسكەندەر دەرھال:
ــ كىشىنى قاقشاتقىدەك شوئارلارنى ئازراق توۋلىسىڭىز، ئاۋازىڭىز دەرھال ئېچىلىدۇ، بۇ ئەڭ ياخشى شىپالىق دورا، ــ دەپتۇ.

زەددىيەتنى ئىتتىرىش

بىر خىزمەتچى خىزمەتتىكى قىيىنچىلىقلارنى رەھبەرلىكىنىڭ ھەل قىلىپ بېرىشىنى ئۆتۈنۈپتۇ. رەھبەر:

— زەددىيەتنى يۇقىرىغا ئىتتەرمەسلىك كېرەك، — دەپتۇ.

— توغرا ئېيتتىلا، رەھبەرنىڭ دەم ئېلىشىغا تەسىر يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن، زەددىيەتنى بىردەمگە ئارام ئالمايدىغان پۇقراغا ئىتتىرەيلى، — دەپتۇ ئىسكەندەر.

كەلگۈسىدىكى مۇشۇ دەرىجىنى بېرىڭلار

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئىسكەندەرنى ھوقۇقدارلار قاتاردا كۆرەش قىپتۇ. بىر كۈنى ناھىيىدە تارتىپ چىقىرىلغان ھاكىمنىڭ ئارقىسىغىلا ئىسكەندەرنى تىزىپ، سوراپتۇ:

— سەنمۇ بىر داشقال ھوقۇقدار، راستىمۇ؟

— باشلىق ئەمەسمەن دېسەم ئۇنىماي، ھازىر مەجبۇرىي باشلىق قىلدىڭلار، ئىش ئايدىڭلاشقاندا سۆزۈڭلاردىن يېنىۋالماي، كەلگۈسىدىكى مۇشۇ دەرىجىنى بېرىڭلار، — دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئاچچىق سىنىۋېلىش

بىر مال ساتقۇچى ماگىزىنىدا خېرىدارلارغا تولا ئاچچىقلايدىكەن. بۇنى كۆرگەن ئىسكەندەر بىر كۈنى مال ساتقۇچىدىن:

— خېنىم، ماگىزىنلىرىدا ساتىدىغان ئاچچىق بارمۇ؟ — دەپتۇ.

— ئاچچىق بولسا، نېمە قىلاتتىلە؟ — دەپتۇ مال ساتقۇچى.

— ئۆزلىرىنىڭ ئاچچىقلىرىنى بىراقلا سىنىۋېلىپ، خېرىدارلارنى قۇتقۇزاي دېۋىدىم، — دەپتۇ ئىسكەندەر.

سولغا مېڭىپ ئۆگىنىپ قايتىمەن

ئىسكەندەر ژېلىسىپىت مىنگەن ھالدا چوڭ كوچىنىڭ دوقمۇشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ بىرىگە سوقۇلۇپ كېتىپتۇ. ئۇ كىشى كايىپ:

ــ كۆزۈڭ كۆرمەمدۇ؟ ئوڭ تەرەپ بىلەن ماڭساڭ بولمامدۇ؟ ــ دەپتۇ.

ــ ئەپۇ قىلىڭ، ــ دەپتۇ ئىسكەندەر، ــ مەن دائىم سولغا مېڭىپ يامان ئۆگىنىپ قاپتىمەن.

تاماققا تۇشلۇق دۇئا

ئىسكەندەرنىڭ دوستى مېھمان چاقىرىپتۇ. بۇ ئۆيگە ئىسكەندەر بىر ئىش بىلەن كىرىپ قاپتىكەن، ئۇنىڭغا يېرىم چىنە ئاش كەپتۇ. بۇ ئىش ئىسكەندەرگە ئاز كەپتۇ ــدە، دۇئانى قىسقىلا قىپتۇ. مېھمانلار ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

ــ ئىسكەندەر، دۇئانى ئەجەب قىسقا قىلدىڭىزغۇ؟

ــ يېگەن تاماققا تۇشلۇق ــدە! ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

قانداق تونۇي

ئىسكەندەر بىر تۇغقىنىنىڭ بالىسى بىلەن كۆرۈشۈپ تونۇيالماپتۇ، چۈنكى ئۇ بالا ئاجايىپ ــ غارايىپ ياسانغانىكەن.

ــ تونۇيالمىدىڭىزمۇ؟ ــ دەپتۇ بالا.

ــ سېنىڭ ئەر ياكى ئاياللىقىڭنى بىلەلمەيۋاتسام، تۇغقانلىقىڭنى قانداق بىلەي، ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئۆلگەنلەر گۇۋاھچى

ئىسكەندەرنى سوراق قىلغاندا، ئۇ ھايات ئادەملەرنى گۇۋاھلىققا تارتسا، ئۇ ئادەملەرمۇ قارىلىمىپ تارتىپ چىقىرىلىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئىسكەندەر بىر كۈنى ئۆلگەنلەرنى گۇۋاھلىققا تارتىپتۇ.

ــ بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ ــ دەپتۇ سوراقچى.

ــ ھاياتلارنى ئامان قالسۇن دەپ ئۆلگەنلەرنى گۇۋاھلىققا تارتتىم. ماڭا ئۆلگەنلەر گۇۋاھچى! ــ دەپتۇ ئىسكەندەر.

يۇيۇنۇش

ئىسكەندەر تارتىپ چىقىرىلغاندا، ئۇنىڭدىن ھېسابات ئالغۇچىلار ئىسكەندەرنىڭ نەچچە قېتىملاپ ئۆزىنى تەكشۈرۈشىگە ۋە سەممىيىتىگە قانائەت قىلماستىن:

— سەن مەڭگۈ ئاقارمايدىغان قارا ئىكەنسەن، يۇيۇنۇشۇڭ ياخشى ئەمەس، — دەۋېرىپتۇ. ئىلاج قىلالمىغان ئىسكەندەر ئاخىر چوڭ سۇ ئامبىرىغا بېرىپتۇ ـ دە، كۆلنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ قاداپ، ئۆزىنى سۇغا باغلاپ، بىرقانچە كۈن تۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەنلەر ھەيران بولۇپ:

— ھوي، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ ئاچلىقتا ئۆلۈپ قالمىغىن يەنە، — دېيىشىپتۇ.

— يۇيۇنغىنىم، — دەپتۇ ئىسكەندەر سورىغۇچىلارغا، — مېنى يۇيۇنۇشۇڭ ياخشى ئەمەس، دەيدۇ. ماڭا ئېرىق ـ ئۆستەڭ سۈيى ئازلىق قىلغۇدەك، دېگىز ـ ئوكيان يىراق، ئامباردا بولسىمۇ يۇيۇنۇپ باقسام ئاقىرارمەنمىكىن!

ئۆزلىرىنى دوراپتۇ

بىر جېدەلخور ئۆزىنىڭ ئىتىنى ماختاپ:

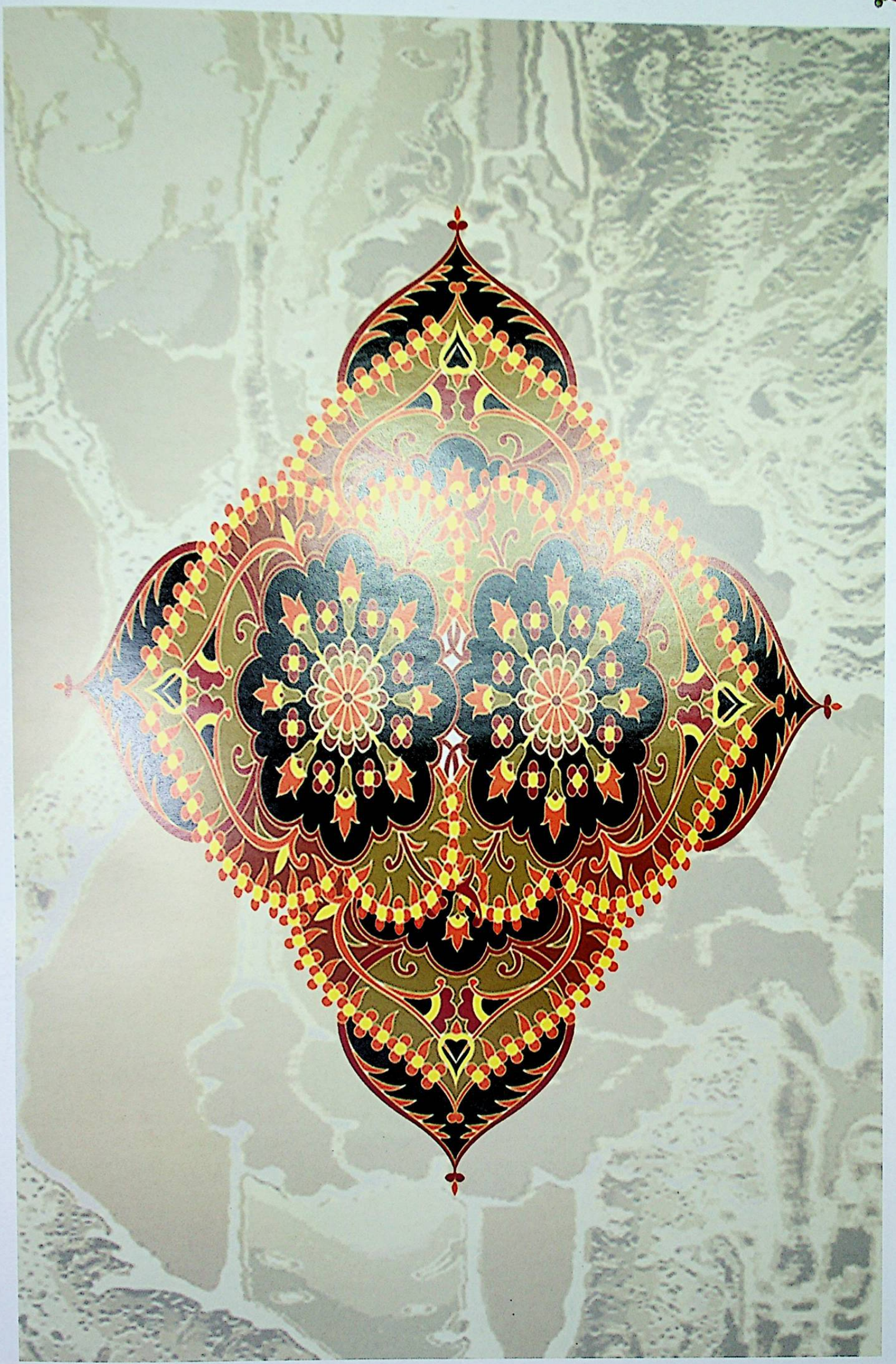
— بۇ ئىتىمغا ئىت تەڭ كېلەلمەيدۇ، بەك تالىشىدۇ، — دەپتۇ.

— ئىتلىرى ئۆزلىرىنى دوراپتۇ، مال ئىگىسىنى دورىمىسا ھارام دېگەن شۇ! — دەپتۇ ئىسكەندەر.

ئىزاھلار:

(1) كانتۇ — ئوغرى.
(2) قالىق — ئۆزۈم بارىگى.
(3) سونۇرقاپ — ئەجەبلىنىپ.
(4) سوتۇق — ئاھاڭ.
(5) سۇخسۇر — بىر خىل قۇش.
(6) ئاقپاشا — قۇمۇلنىڭ داڭلىق ئەلنەغمىچىسى.
(7) يارىم — دوست، ئاغىنە مەنىسىدە.
(8) دۇپىگەي — (خەنزۇچە)كۆرەش قىلىش، تەنتەرەش قىلىش، ئۆزگەرتىش.
(9) جيۇسا دۇي — (خەنزۇچە) تەرتىپ ساقلاش ئەترىتى.

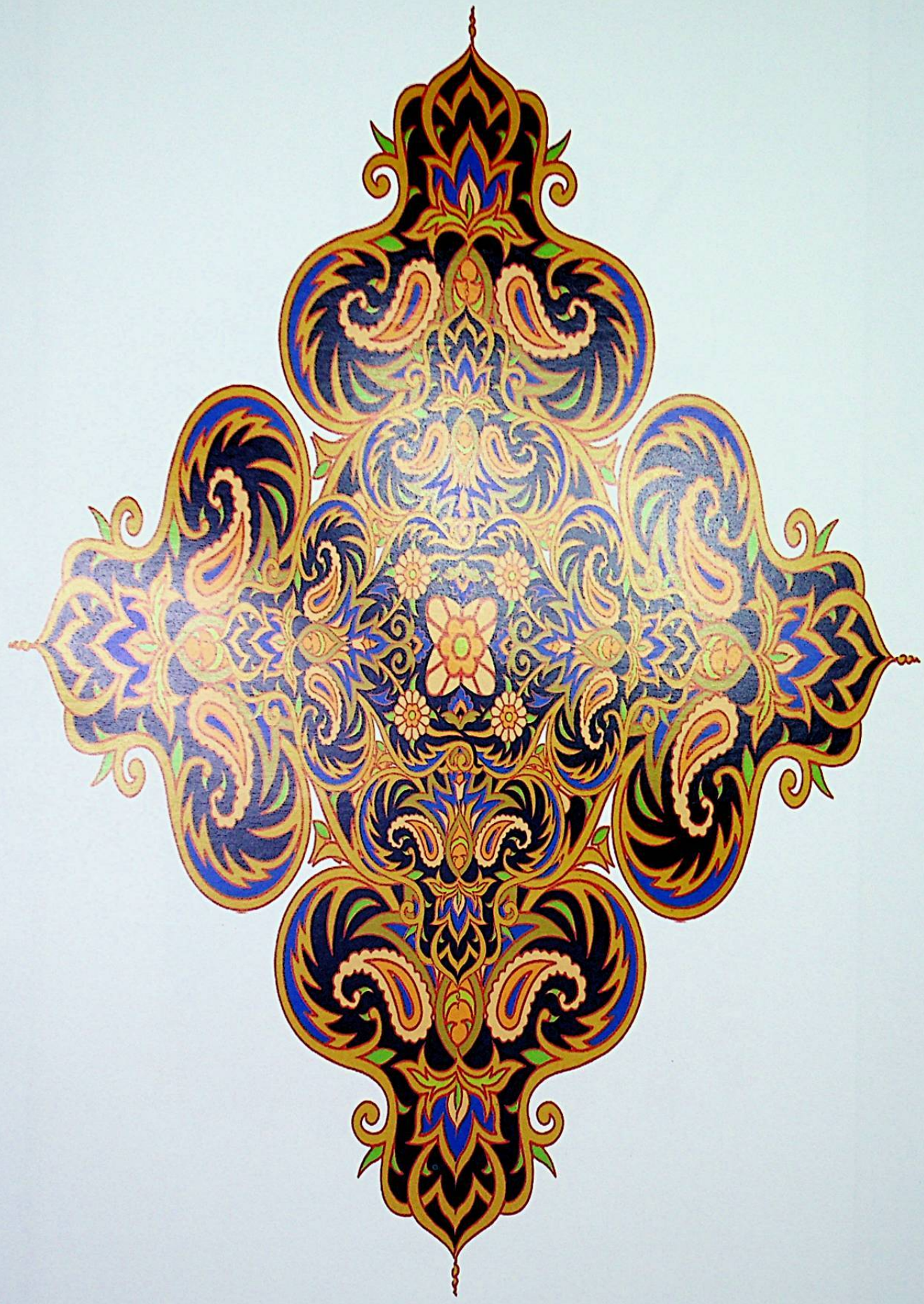
ئابدۇكېرىم نەسىردىن سىزغان

چاقچاقلار

چاقچاقلار

هېسام چاقچاقلىرى

هېسام قۇربان 1930 - يىلى غۇلجا شەھىرىدە ئۇششاق تىجارەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان، 1940 - يىلىدىن 1944 - يىلىغىچە باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇغان، 1951 - يىلىدىن 1961 - يىلىغىچە ئىلى ۋىلايەتلىك ۋە غۇلجا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئىشلەپ، ئۆزىنىڭ سەنئەت جەھەتتىكى ئالاھىدە ماھارەتلىرى بىلەن خەلقنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن، 1961 - يىلىدىن 1966 - يىلىغا قەدەر غۇلجا ناھىيىسىدە دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغان، 1966 - يىلىدىن 1980 - يىلىغا قەدەر غۇلجا شەھىرىدە ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئىشلىگەن، 1980 - يىلىدىن تارتىپ غۇلجا شەھەرلىك مەدەنىيەت يۇرتىدا ئىشلىگەن، 1991 - يىلى 1 - ئايدا پېنسىيگە چىققان.

هېسام قۇربان مەملىكەتلىك، ئىلى ئوبلاستلىق خەلق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ھەيئىتى، مەملىكەتلىك ھېكايىچىلەر ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، غۇلجا شەھەرلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ ئەزاسى.

هېسام قۇربانىنىڭ دادىسى ئۆز ۋاقتىدا تونۇلغان چاقچاقچى بولۇپ، هېسام دادىسىنىڭ تەسىرىدە ئون بىر، ئون ئىككى ياش چاغلىرىدا چاقچاقچىلار قاتارىغا كىرگەن. ئۇ چاقچاقتىكى ھازىرجاۋابلىقى، چاقچاق ۋە لەتىپلىرىنىڭ ئۆتكۈرلۈكى، ئىخچاملىقى ۋە تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى جەھەتلىرىدىكى رېئال مەسىلىلەرنى ئەكس ئەتتۈرگەنلىكى بىلەن «ھايات نەسىردىن ئەپەندى» دەپ نام ئېلىپ، ھەممە ئادەم بىلىدىغان مەشھۇر چاقچاقچىغا ئايلاندى. ئۇنىڭ چاقچاق ۋە لەتىپلىرى قېرىنداش مىللەتلەر ئارىسىغىمۇ كەڭ تارقالغان.

ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ

دائىم هېسامنى گەپتىن چۈشۈرمەكچى بولۇپلا يۈرىدىغان بىر كىشى چوڭ بىر سورۇندا ئۇنىڭ ئاۋازىنى بىلەن:

— هېسام، سېنى ساقچى تۇتۇپ كېتىپتۇ دەپ ئاڭلىدۇق، قاچان قويۇپ بەردى؟ — دەپ سوراپتۇ. هېسام بەخۇدۇك جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— سېنى قويۇپ بەرگەن كۈننىڭ ئەتىسىلا.

ئۇ يەردىمۇ خورەك تارتسىن چاقچاق

ھېسامنىڭ بىر ئاغىنىسى ئۇنىڭغا چاقچاق قىپتۇ:

ــ ئاغىنە، ئىككىيلەن تەڭلا ئوڭلىسەك، بىر گۆرگە قويسا، چاقچاقلىشىپ يېتىپ زېرىكمەيتتۇق - دە؟

ــ ياق، بۇرادەر، سەن بىلەن بىر گۆردە ياتمايمەن.

ــ نېمىشقا؟ ــ ھەيران بوپتۇ ئاغىنىسى.

ــ سېنىڭ خورەك تارتىدىغان ئەسكى قىلىقىڭ بار، ئۇ يەردىمۇ مېنى ئارامخۇدا ئۇخلاتمايسەن، ــ دەپتۇ ھېسام.

يامان ئىتمۇ بار چاقچاق

ھېسام بىر نەچچە ئاغىنىسى بىلەن بىر يەردىن قايتىپ ئۆز دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە، ئۇلارنى رەسمىيەت ئۈچۈنلا ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ.

ــ ئۆيۈڭگە كىرسەك مېھمان قىلغۇدەك نېمەڭ بار، ئاغىنە؟ ــ دەپ سوراپتۇ بىرەيلەن چاقچاق قىلىپ.

ــ تاۋۇز بار، ئۈزۈم بار، يۇمشاققىنە نانمۇ بار...، ــ ئاغىنىلىرىنىڭ يۇمشاپ قالغانلىقىنى كۆرگەن ھېسام دەررۇ سۆزىنى يۆتكەپتۇ، ــ باغلاقسىز يامان ئىتمۇ بار، قورقمىساڭلار، مەرھەمەت!

مۇشۇ بوغۇشۇڭدا چاقچاق

بىر مەشرەپتە ھېسامنىڭ چاقچىقىغا چىدىمىغان بىر يىگىت ئۇنىڭ كانىيىدىن بوغۇپتۇ. ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقىنى بايقىغان ھېسام دەررۇ سوراپتۇ:

ــ بۇرادەر، مۇشۇنداق بوغۇشۇڭدا مەن نەچچە سۇپۇرگە چىققۇدەكمەن؟

ئەپچىللىك

هېسام سەنئەتچى ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ سەھنىدە بوۋاي رولىنى ئويناۋاتقاندا تۇيۇقسىزلا ياسىما ساقىلى ئۇزۇلۈپ قولىغا چىقىپتۇ. ئوسال ئەھۋالدا قالغان هېسام دەرهال ئىشنى گەپ بىلەن ئوڭشاپ:

ــ توۋا، خالايىق كۆردۈڭلارمۇ، قېرىغاندا ساقالغىمۇ كۈيە چۈشىدىكەن ـ هە! ــ دەپتۇ ـ ده، ساقالنى يانچۇقىغا سېلىپ رولىنى داۋام ئەتتۈرۈۋېرىپتۇ.

چەت ئەلچە تىللىما

هېسام خوتۇنىنىڭ ئۇرۇشقاقلىقى ۋە ياسانچۇقلۇقىدىن قوشنىسىغا شىكايەت قىلىپ بېرىپ-تۇ. شىكايەتنى ئاڭلىغان قوشنىسى هېسامغا ئىچ ئاغرىتىپ دەپتۇ:

ــ خەپ، بۇدا شۇنداق قىلسا مېنىلا چاقىر، سۈزالچىنى[1] بارغۇ...

ــ ئاستىراق، ئاداش، ــ دەپتۇ هېسام قوشنىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

ــ هە، نېمە؟ ــ هەيران بوپتۇ قوشنىسى.

ــ چەت ئەلچە تىللىما، ــ دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ هېسام، ــ خوتۇن ئاڭلاپ تېخىمۇ هەددىدىن ئېشىۋالىدۇ.

بۇگۈن ئويۇنغا بارمەن

هېسام كىچىك ۋاقتىدا كۈندىلا كىنوغا باراتتىكەن. بىر كۈنى ئۇ تامىقىنى يەپلا تالاغا مېڭىشىغا دادىسى ۋارقىراپتۇ:

ــ هەي هېسام، سەن نېمانچە ئابدال بولۇپ كەتتىڭ! يەنە كىنوغا بارامسەن؟

ــ ياق، دادا، بۈگۈن ئويۇنغا بارىمەن، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ هېسام.

مېهمانداوستلۇق

بىر كۈنى هېسامنىڭ ئۆيىگە ئىككى مېهمان كەپتۇ. هېسام، ئايالى ۋە ئىككى مېهمان بولۇپ تۆتەيلەن تاماق يېيىشۋاتقاندا، مېهمانلاردىن بىرى ئۆزى يېقىندىلا ئايلىنىپ كەلگەن يايلاقنىڭ گېپىگە چۈشۈپتۇ:

ــ هېسامكا، يايلاقتىكى كىشىلەر ئاجايىپ مېهمانداوست كېلىدىكەن، سىزدەك، بىزدەك بەرەر مېهمان بېرىپ قالسا، مەسىلەن، مەن سويىدىكەنمەن بىر قوي، مۇنۇ بۇرادىرىمىز سويىدىكەن بىر قوي، سىز سويىدىكەنسىز بىر قوي، بۇ هەدىمىز سويىدىكەن بىر قوي...

سۆز شۇ يەرگە كەلگەندە هېسام سۆزىنى بۆلۈپتۇ:

ــ توختاڭ، ئۇكام، مەن بىر قوي سويغاندىن كېيىن بولدى ـ ده، هەدىگىز يەنە نەنىڭ قويىنى سويىدۇ؟

زوڭزايوف چاقچاق

بازاردا كېتىۋاتقان ھېسامنى كاۋاپدان ئالدىدا ئىچىشمەك قىلىپ ئولتۇرغان سۆلەتتلىك ئوچ مەست توختىتىپتۇ. شۇ ئارىدا قاتناش ساقچىسى ئۇلارنى يول تۆپىدىن چەتكە چىقىپ ئولتۇرۇشقا بىرنەچچە قېتىم دەۋەت قىپتۇ. مەستلەر گەپ ئاڭلىمىغاندىن كېيىن ساقچى ئۇلارنىڭ يېنىغا كەپ-تۇ ـ دە، ھەربىرىنىڭ ئىسمىنى سوراشقا باشلاپتۇ.

ـــ مۇسايوف، ـــ دەپتۇ چوڭ سۈپەت مەستلەردىن بىرى گىدەيگەن ھالدا ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ.

ـــ نۇرتايوف، ـــ دەپتۇ ئىككىنچىسى.

ـــ مىرزايوف، ـــ دەپتۇ ئۈچىنچىسى.

سورۇنغا ئەمدىلا قېتىلىپ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغان پېتى بىر زىخ كاۋاپنى يەۋاتقان ھېسام ھېلىقى ئۈچەيلەندىنمۇ ئاشۇرۇپ گىدەيگىنىچە ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ:

ـــ مېنىڭ فامىلەم زوڭزايوف.

چىنىقىش چاقچاق

ھېسامنى گەپتە چۈشۈرەلمىگەن بىر تۈركۈم ياشلار ئۇنى جېلىلىيۈزىگە ئاچىقىپ بىر «چۈشۈ-رۈش»نى مەسلىھەتلىشىپتۇ.

يېرىم يولغا بارغاندا يىگىتلەر ھارۋىنى توختىتىپ ئەدەپكە چۈشۈپتۇ. ھېسام ئەمدىلا ھارۋىدىن چۈشۈشىگە، باشقىلار سەكرەپ ھارۋىغا چىقىشىپ، ئاتنى چاپتۇرۇپ ھارۋىنى ئېلىپ قېچىپتۇ، ھارۋىنىڭ سۈر-ئىتىنى بىر تېزلىتىپ، بىر ئاستىلىتىپ، مەنزىلگە يەتكۈچە ھېسامنى پىيادە قويۇپتۇ. كېيىن ھېسامغا چاق-چاق قىلىپ: «ھېسامكا، بۈگۈن ئۆزۈڭنىغا يۈگۈرۈشتە بىر چىنىقىۋالدىڭىز ـ دە» دەپ كۈلۈشۈپتۇ.

شۇ كېچىسى ئۆرۈك سەيلىسى ۋە مەشرەپتىن چارچىغان يىگىتلەر ئۆرۈكلۈك باغدىلا ئۇخلاپ-تۇ. پەيتىنى كۈتكەن ھېسام ئۇلارنىڭ كىيىملىرىنى يىغىشتۇرۇپ، قوشنا ھويلىدىكى لاپاسنىڭ گىرۋىكىدىن ساڭگىلىتىپ ئېسىپ قويۇپ، شوتىنى تىقىپ قويۇپتۇ.

ئەتىسى ۋاختچە ئويغانغان يىگىتلەر ئۆز كىيىملىرىنى لاپاسنىڭ قىرغىقىدا كۆرۈپتۇ. ئۇلار بۇ ھېسامنىڭ ئۆچ ئېلىشى ئىكەنلىكىنى پەملىگەن بولسىمۇ، ئارتۇقچە گەپ قىلماي، نۆۋەت بىلەن سەكرىشىپ كىيىمىنى ئالماق بوپتۇ. بىراق، ھېچقايسىسى كىيىمىنى ئالالمىغاندىن كېيىن، ھېسامغا دوق قىلىشىپتۇ:

ـــ ھېسامكا، شۇمۇ قىلىق بولدىمۇ؟

ھېسام خاتىرجەم جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ ھېچ ۋەقەسى يوق، مەن ئۆزۈڭنىغا يۈگۈرۈپ چىنىققان بولسام، سىلەر ئېگىزگە سەكرەپ چىنىقىۋالمىغان بولدۇڭلار.

ئىككىنچى قول

ھېسام ئىشلەيدىغان ئىدارىنىڭ باشلىقىنىڭ ئايالى ھەر دائىم ئىدارىنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلىشىۋېلىپ كادىرلارنى بىزار قىلىتۇ.

بىر قېتىم باشلىقنىڭ ئالدىدا بىر كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— يولداش، ئىدارەخىلەرنىڭ ئىككىنچى قول باشلىقى كىمكىن؟

ھېسام قولى بىلەن باشلىق تەرەپنى كۆرسىتىپ:

— ئىككىنچى قول باشلىق — بىزنىڭ مۇنۇ باشلىقنىڭ ئايالى ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى

ھېسام ئىشلەيدىغان ئىدارىنىڭ باشلىقى ئۆز گېپىنىلا راست قىلىدىغان كىشى ئىكەن. ھېسام باشلىقنىڭ بۇ مىجەزىگە بىرنەچچە قېتىم پىكىر بېرىپ دەككىمۇ يېگەنىكەن.

بىر كۈنى ئىدارىدە «ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى نېمە؟» دېگەن مەسىلە ئۈستىدە مۇنازىرە قوزغىلىپتۇ. ھېسام ئۇنچىقماي ئولتۇرۇپتۇ. بىرھازادىن كېيىن باشلىق:

— ھېسام، سىزمۇ ئۆز تونۇشىڭىزنى دەپ بېقىڭ، — دەپتىكەن، ھېسام:

— بۇ ئىنتايىن ئوچۇق گەپقۇ، ھەقىقەتنىڭ ئۆلچىمى سىزنىڭ سۆزىڭىز، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەڭ ياخشى ئىش ۋە ئەڭ يېقىملىق ئىش

رامىزان ئېيىنىڭ بىر ئاخشىمى تەمەخۇر ئىمام تەرەۋىدىن قايتىۋېتىپ ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ئوغلۇم ھېسامدىن، بىلەمسەن، دۇنيادا ئەڭ ياخشى ئىش نېمە ۋە ئەڭ يېقىملىق ئىش نېمە؟

ھېسام ھۆرمەت بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— بىلمەمدىغان، تەقسىر، ئەڭ ياخشى ئىش — خەقنىڭ جانابلىرىنى ئېتىتارغا چاقىرىشى، ئەڭ يېقىملىق ئىش — ئېتىتاردىن يانغاندا زولۇقتا يېسىلە، دەپ ئىككى قاتلىمىنى قولتۇقلىرىغا قىستۇرۇپ قويۇشى .

ئەپسانىگە جاۋاب

دائىم ئەپسانە چاقچاق قىلىدىغان بىرى ھېسام قاتناشقان ئولتۇرۇشتىمۇ ئەپسانە چاقچاقلار بىلەن كىشىلەرنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ.

شۇ ئارىدا ھېسامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان سازچى دۇتارنى سازلاشقا باشلاپتىكەن، دۇتارنىڭ قۇلىقى توختىماي ئاۋازە قىپتۇ. پەيتتىن پايدىلانغان ھېلىقى چاقچاقچى ھېسامغا گەپ تاشلاپتۇ:

— ھېسامىدىن، دۇتارنىڭ قۇلىقىغا بىر تۇكۇرۇپ بېرىڭا، قۇلاق توختىسۇن.

— جان دەپ تۇكۇرۇپ بېرەتتىم، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ، — بىراق، بايا تىن بېرى ئەپسانە چاقچاقلارغا تۇكۇرۇۋېرىپ، زادىلا تۇكۇرۇكۇم قالمىدى.

زاراتگاھلىقنى يۆتكەش

مەھەللىدىكى يىگىتلەر ئوينىغان قاتار مەشرەپ نۆۋەتتى مەھەللە ئىمامىنىڭ ئوغلىغا كەپتۇ. شۇ كۈنى ئىمام بىر يەرگە كېتىپ، كەچرەك ئۆيىگە قايتقانىكەن، ئۇ دەرۋازىدىن كىرىشىگە مەشرەپتىكى مەستلەرنى نېرىقى ئۆيگە يۆتكەۋاتقان يىگىتكە كۆزى چۈشۈپتۇ. ھەيران بولغان ئىمام:

— ھاي - ھاي، نېمە سارا سىمە بۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ.

پېشايۋاندا سالقىنداپ ئولتۇرغان ھېسام دەررۇ يۈگۈرۈپ ئىمامنىڭ ئالدىغا كەپتۇ - دە، ئۇنى خاتىرجەم قىلىپ:

— ھېچ گەپ يوق، تەقسىر، زاراتگاھلىقنى يۆتكەۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

يارنىڭ لېۋى

ھېسام تۇرۇۋاتقان ئىشلەپچىقىرىش ئەتىتىنىڭ باشلىقى ھەر يىلى دېگۈدەك كوللېكتىپنىڭ مۇلكىنى بۇزۇپ - چېچىپ، چوڭ يەپ - چوڭ ئىچىدىكەن، يىل ئاخىرىدىكى تەكشۈرۈشتە «مەن كەم ئەقىللىق قىلىپ خاتالىق ئۆتكۈزدۇم، كۆپچىلىك ياردەم قىلىپ يارنىڭ لېۋىدىن قايتۇرۇپ ئەكەلدىڭلار، رەھمەت سىلەرگە» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئېغىز ياغلىمىلىق قىلىپ ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋالىدىكەن - دە، يەنە قىلغۇلۇقنى قىلىدىكەن.

بىر قېتىملىق تەنقىد يىغىنىدا ئەترەت باشلىقى يەنە كونا ھۇنىرىنى ئىشقا سېلىپ:

— ئەمدى كۆپچىلىك، مەن سىلەرنىڭ پىكرىڭلارنى ئالماي يارنىڭ لېۋىگە...، — دېيىشىگە،

— توختاپ تۇرۇڭ، ئەترەت باشلىقى، — دەپتۇ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ ھېسام، — بىزنىڭ ۋاقتىمىز ھەر يىلى سىزنى يارنىڭ لېۋىدىن قايتۇرۇپ كېلىش بىلەن ئۆتۈۋەرمەسۇن، ياخشىسى، ئەترەت باشلىقلىقىنى باشقا بىرىگە بېرىۋېتىپ، ئۆزىڭىز يارنىڭ لېۋىگە ئۆي سېلىۋېلىڭ.

ئېشەك ۋە تەخەي

باشقىلارنى كەمسىتىشىنىلا ياخشى كۆرىدىغان بىر مەنمەنچى كىشى ھېسام بىلەن كوچىدا بىلـ
ـلە كېتىۋېتىپ ئۇنى زادىلىق قىلماقچى بوپتۇ:

ـــ ھېساممىدىن، تەخەيدەك ماڭماي تۇز ماڭسىڭلار بولمامدۇ؟

ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ سىزگە ئەگىشىپ ماڭغاندىن كېيىن تەخەيدەك ماڭماي نېمە ئىلاجىم بار؟

گىلەم ئۇستىسى

ھېسامنىڭ خوتۇنى سوقۇشقاق ئىكەن. بىر كۈنى ھېسام گىلەمچىلىك كارخانىسىغا كىرىپ كارخانا باشلىقىدىن ئايالىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشنى ئىلتىماس قىپتۇ.

ـــ ئورۇنلاشتۇرۇشقىغۇ بولىدۇ، ـــ دەپتۇ كارخانا باشلىقى، ـــ ئەمما بىر شەرتى بار، ئايالىـ
ـڭىز گىلەم توقۇشنى ئاز ـ پاز بىلەمدۇ؟

ـــ ۋاھ، بىلمەمدىغان، ـــ دەپتۇ ھېسام دەرھاللا، ـــ گىلەم بۇ ياقتا تۇرسۇن، ئائىلىمىزنىمۇ كۈنىگە ئىككى قېتىم بۇزۇپ، ئىككى قېتىم توقۇپ چىقىدۇ.

يوچىلىق

مەھەللىدىكى بىر ماختانچاق كىشى ھېسامغا دائىتىپ پو ئېتىپتۇ:

ـــ پاھ، پاھ! بايىلا ئۆيدە كېلىشتۇرۇپ پولۇ يەپتىكەنمەن، مەيدەمنى خويما بىئارام قىلىۋاتىدۇ دېسەـ...

ـــ راست دەيسىز، ـــ دەپتۇ ئۇنىڭ پوچىلىقىدىن غىدىقى كەلگەن ھېسام، ـــ ئايدا، يىللىدا بىر قېتىم يېگەچكە شۇنداق قىلىدۇ. بىزدەك كۈندىلا پولۇ يەپ تۇرسىڭىز ھېچقانداق بولمايتتىڭىز.

قالغان ئوستۇز ئۇچى

بىر دوەنن يىگىت ھېسامنى يولدا توسۇۋېلىپ ئۇنىڭ بىلەن بىر مۇشتلىشىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، ھېسام قانچە ياخشى گەپ قىلسىمۇ پايدىسى بولماپتۇ.

— خوپ، مەيلى، — دەپتۇ ئاخىر ھېسام، — قېنى، ئەمسە قانداقچە مۇشتلىشىمىز؟

— بىزنىڭ يۇرتتا، — دەپتۇ دوەنن، — يېيىشىمىز بەتتە بولىدۇ، ئۇرۇشىمىز يەتتە بولىدۇ، شۇنداق مۇشتلىشىمىز.

— بەك ياخشى، — دەپتۇ ھېساممۇ تەمتىرىمەي، — بىزنىڭ يۇرتتا يېيىشىمىز تېرىق، ئۇرۇشىمىز قىرىق. يەتتىگە يەتتىسى كەتسە، قالغان ئوتتۇز ئۇچىگە پەشمىتىڭلارنى گۆرۈگە قويامسىلەر؟

دوەنىڭ زۇۋانى تۇتۇلۇپتۇ.

مەلۇمات

بىر مەشرەپتە ھېسامنىڭ چاقچاقلىرىغا قايىل بولغان بىراۋ ئۇنىڭ مەلۇماتىنى سوراپتۇ:

— بۇرادەر، ئوقۇغانمۇسىز؟

— ئوقۇغان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام خاتىرجەم ھالدا.

— نەچچە يىل ئوقۇغان؟

— بىرىنچى سىنىپتا يەتتە يىل ئوقۇغان.

ھېسامنىڭ گېپىگە ھەيران بولغان ھېلىقى كىشى يەنە سوراپتۇ:

— قايسى دەرسنى ياخشى كۆرەتتىڭىز؟

— تەنەپپۇسنى، — دەپ يەنىلا خاتىرجەم ھالدا جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام.

ئىچىدىكىسى

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىدىكىلەر ھېسامدىن مەلۇم بىر ئاغىنىسىنىڭ مەسىلىسىنى كۆپ قېتىم سۈرۈشتۈرسىمۇ، ھېسام «ھېچ نەرسە بىلمەيمەن» دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

بىر كۈنى كادىرلاردىن بىرى ئۇنى چاقىرتىپ ئۇزاق ئىدىيىۋى خىزمەت ئىشلەپ، ئاندىن يەنە ھېلىقى ئاغىنىسىنىڭ مەسىلىلىرىدىن بىلگىنىنى پاش قىلىشقا زورلاپتۇ.

— زادى نېمىسىنى سورايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ ھېسام چۈشەنمىگەندەك.

— ئاغىنەڭنىڭ ئىچىدىكىنى، دەيمەن، — دەپتۇ كادىر يېقىنراق ئولتۇرۇپ.

— ھە ئەمدى بىلدىم، — دەپتۇ ھېسام، — راستىنى ئېيتسام، مەن ئۇنى كۆرگىنىمدە ئىچىدە تېرە پىنجەك بار ئىكەن.

جەننەت ۋە دوزاخ چاقچاق

بىر كىشى ھېسامغا چاقچاق قىلىپ سوراپتۇ:

— ھېساممدىن، سىز ئۆلسىڭىز، جەننەتكە كىرەرسىزمۇ، دوزاخقىمۇ؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئەمدى بىز قول ـ ئىلكىمىزدە يوقراق ئادەم بولغاندىكىن، يازدا جەننەتتە تۇرۇپ، قىشنى دوزاختا ئۆتكۈزىمىز ـ دە!

ئۆچكىلەرمىكىن دەپتىمەن چاقچاق

بىر مەھەل يىگىتلەرنىڭ «ۋەيت» دەپ كۈلىدىغان كۈلكىسى ئەۋج ئاپتۇ. كۆپچىلىك قاتاردا ھېساممۇ بۇ كۈلكىدىن بىزار بوپتۇ. بىر كۈنى كوچىدا بىر نەچچە يىگىتنىڭ خۇددى شۇنداق كۈلۈشۈپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن ھېسام ئۇزۇن چىۋىق ئاپتۇ ـ دە، يىگىتلەرنىڭ ئارقىسىدىن «چەگ ـ چەگ» دەپ ھەيدىگىلى تۇرۇپتۇ. يىگىتلەر بۇ ئەھۋالدىن ھەيران بولۇشۇپتۇ.

— ھېسامكا، نېمە بولدىڭىز؟ — دەپتۇ ئۇلاردىن بىرى.

— ھە، سىلەرمىدىڭلار! — دەپتۇ ھېسام خۇددى ئۇلارنى ئەمدىلا كۆرگەندەك، — مەن تېخى مەرەشلەرنىڭلارنى ئاڭلاپ ئوغلىقىدىن ئايرىلغان ئۆچكىلەرمىكىن دەپتىمەن.

جىنلارمۇ قورقىدۇ چاقچاق

چاچلىرىنى پاخپايتىپ، غەلىتە كىيىنىپ يۈرىدىغان ياسانچۇق بىر ئايال كەچكى يىغىندىن قايتقاندا ھېسامغا دەپتۇ:

— ھېسامكا، ئاپىرىپ قويۇڭا، يولدا قورقىمەن.

— نېمىدىن قورقىسىز؟

— جىندىن.

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ھېچ ۋەقەسى يوق، سىڭلىم، كېتىۋېرىڭ، مۇشۇ ئەپتىڭىزدىن جىنلارمۇ قورقۇپ قېچىپ كېتىشىدۇ.

سۇ بىلەن كېتەي

تونۇشلىرىغا ئارتۇق نومۇر يېزىپ بەرگىنى ئۈچۈن ھېسام ئەترەتنىڭ نومۇر خاتىرىلىگۈچىسىنى يىغىندا تەنقىد قىلغانىكەن، يىغىندىن قايتقاندا سەپرا مەجىز نومۇر خاتىرىلىگۈچى ئۇنىڭ ئۆستەڭنىڭ گىرۋىكىدە توسۇۋاپتۇ، ھېسامنىڭ ياخشى گەپلىرىگە قارىماي، ئۇنىڭغا مۇشت تەڭلەپ:

— بۇگۈن قولۇمدىن ئامان قۇتۇلۇپ كەتكىنىڭنى كۆرەي! — دەپتۇ.

كەينىگە داجىغان ھېسام بايقىماي ئۆستەڭگە يىقىلىپ چۈشۈپتۇ ۋە دەرھال جېدەلنى چاقچاق بىلەن يېپىپتۇ:

— يول بىلەن كەتكىلى بولمايدىغان ئوخشايدۇ، مەيلى، سۇ بىلەن كېتەي.

ھۇنىرنى قوشۇپ ساتسىڭىز...

ھېسام بىر ياغاچچىغا شاگىرتلىققا كىرگەنىكەن، ئۇستا ھېسامنى تاشقىرىقى دۇكاندا ئۇششاق ئىشلارغا سېلىپ قويۇپتۇ ـ دە، ئۆزى ئىچىدىكى دۇكاندا ئىشلەپ، ھۇنەر ئۆگىتىش ئۈ ياقتا تۇر-سۇن، ھۇنەرنى كۆرسىتىپمۇ قويماپتۇ. بىر قېتىم ھېسام ئىچىدىكى دۇكانغا كىرىشىگە ئۇستىسى ئادىتى بويىچە ئىشىنى توختىتىپ، قولىدىكى رەندىسىنىڭ تىغىنى چىقىرىپتۇ ۋە:

— ھېسامجان ئىنىم، مۇشۇ تىغ تولا بەلەن جۈمۇ، بازارغا ئاچىقسام قەدرىنى بىلىپ، ئون تەڭگىگە ئالارمۇ ياكى ئۈچ ـ تۆت تەڭگىگە سوراپ ئادەمنى ئوسال قىلارمۇ؟ — دەپتۇ.

ھۇنەر بەرمەس بېخىل ئۇستىدىن ئىچى پۇشقان ھېسام دەررۇ جاۋاب ياندۇرۇپتۇ:

— ھۇنىرى بىلەن قوشۇپ ساتسىڭىز، ئون تەڭگىدىنمۇ ئاشۇرۇپ ئالىدۇ.

ئايلىنىپ بېرىپ تېگىش

ھېسام ئاغىنىلىرىگە مەرگەنلىكىدىن ماختىنىپ بېرىپتۇ:

— تۇنۇگۈن قارىغا ئېتىش مەشىقىدە بەشئاتاردا ئۈچ پاي ئوقنى قالتىس ئېتىۋەتتىم ـ دە!

— قانداق تەگدى؟ — دەپ سوراپتۇ بىر ئاغىنىسى.

— بىرىنچى پاي دەل جايىغا تەگدى، ئىككىنچىسىمۇ سەل تۆۋەنرەكىگە تەگدى، ئۈچىنچىسى...، — ھېسام بىردىنلا جىمىپ قاپتۇ.

— خوش، ئۈچىنچىسىچۇ؟

ھېسام ئويلاپ تۇرۇپ:

— ئايلىنىپ بېرىپ ئۇمۇ تەگدى، — دەپتۇ.

گۇڭاھىچى

بىر ئاغىنىسى ھېسامغا نەرسە ئەكېلىپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بىرنەچچە قېتىم پۇل ئې-لىپ، نەرسىمۇ ئەكېلىپ بەرمەپتۇ، پۇلىنىمۇ قايتۇرماپتۇ. ھېساممۇ پۇلنى سوراپ ئېلىشقا كۆزى يەتمەي ئەلىمنى يۇتۇپ يۇرۇڭۇبرىپتۇ. كۇنلەرنىڭ بىرىدە شۇ ئاغىنىسى چىرايى بوزارغان ھالدا ھېسامنىڭكىگە كەپتۇ ـ دە:

ــ ئاغىنە، مېنى ساقچىلار سەن ئالدامچى، مەسلەڭنى تاپشۇر دەڭاتىدۇ. سەن گۇڭاھلىقتىن ئۆتۈپ مېنى بۇ پالاكەتتىن قۇتقۇزساڭچۇ، مېنىڭ زادىلا يالغان گەپ قىلمايدىغانلىقىمنى سەن بىلىسەنغۇ...، ــ دەپتۇ. ھېسام ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ:

ــ شۇڭلاشقا سېنىڭ گېپىڭنى نەچچە قېتىم پۇلغا سېتىڭالدىم ئەمەسمۇ! ــ دەپتۇ.

غالتەك بۇيرۇتۇش

پىلان مۇقىم بولمىغاچقا بەش يىلدا ئۇچ قېتىم ئۆي چېقىشقا مەجبۇر بولغان ھېسام نۇرغۇن پۇلغا ئىلتىماس يېزىپ دادۇي شۇجىسىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

ــ بۇنچە پۇلنى نېمە قىلماق-چىسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ شۇجى.

ــ ئۇچ ئېغىز ئۆي پاتمىغان غالتەك ياساتماقچىمەن، ــ دەپتۇ ھېسام جىددىي ھالدا.

ــ مۇنچە چوڭ غالتەكنى نېمە قىلىسىز؟ ــ دەپتۇ شۇجى.

ــ سالغان ئۆيۈم ھەدىسىلا پىلانغا توغرا كەلمەي، تولا ئۆي چې-قىپ ھاردىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمدىكى ئۆينى ئاشۇ غالتەككىلا سالاي دەيمەن. پىلانلاشقا تاقىشىپ قالغۇدەك بولسا دەرھال سۆرەپ ئەكېتىمەن.

هېسامنىڭ ئىلغار قاسساپ سايلىشى

بىر قېتىم هېسام ئىشلەيدىغان يېمەكلىكلەر شىركىتىدە ئىلغار قاسساپلارنى سايلاش يىغىنى ئېچىلغاندا هېسام پىكىر بايان قىپتۇ:

ــ مېنىڭچە، هېزىم قاسساپ «ئۇچتە ياخشى» قاسساپ بولۇشقا لايىق.

ــ قېنى، هېزىم قاسساپنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىنى ساناپ كۆرسىتىڭچۇ؟ ــ دەپتۇ يىغىن باشقۇرغۇچى.

هېسام بىر ـ بىرلەپ ساناشقا باشلاپتۇ:

ــ بىرىنچى، هېزىم قاسساپ خېرىدارنى كۆپ ساقلاتمايدۇ، ئەگەر ئۇ خېرىدار تونۇش ـ بىلىشلا بولسا؛ ئىككىنچى، كەسىپكە ماھىر، يەنى بىر قوينى بىر يېرىم قوي قىلىپ ساتالايدۇ؛ ئۈچىنچى، ئۇ دائىم خېرىدارنى ئاسرايدۇ، يەنى يۈرەك كېسىلى پەيدا قىلمىسۇن دەپ سېمىز گۆشنى ھەرگىز خېرىدارلارغا بەرمەي ئۆزى بىر تەرەپ قىلىدۇ. مانا بۇ ھېچكىمدە يوق ئۇچ شەرت ئەمەسمۇ!

مەندەك ماڭالماسلىق ئىچ

بىر كۈنى هېسامنىڭ مېڭىشىنى تولا مەسخىرە قىلىدىغان بەش ـ ئالتە ئاغىنىسى هېسام بىلەن هاراق ئىچىپ جامائەت تەرتىپىنى بۇزغىنى ئۈچۈن ساقچىخانىغا كىرىپ قاپتۇ.

ــ ماۋۇنى قويۇۋېتىڭلار، ــ دەپتۇ مەستلەرنى قاتار تۇرغۇزۇپ تەكشۈرۈۋاتقان ساقچى باشلىقى هېسامنى تونۇپ قېلىپ، ــ بۇ ئۆزى شۇنداق ماڭىدىغان نەرسە، قالغانلىرىنى ئۈچ كۈن ئىشلىتىڭلار.

ئۈچ كۈن ئوبدان تەربىيە ئېلىپ چىققان هېلىقى ئاغىنىلىرى كوچىدا هېسامنى كۆرۈپ قېلىپ، تەنە قىپتۇ:

ــ ئاداش، سىلەرمۇ بىزدىن كەم ئىچمىگەن، ئەمما سىلەر قۇتۇلدۇڭلار، بىز تۇتۇلدۇق.

هېسام كۈلۈپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئاغىنىلەر، سىلەرمۇ مەندەك ماڭالماڭلار، ئىچىڭلار، بولمىسا بۇنداق ئۈچ كۈندىن تالاي قېتىم ئىشلەيسىلەر تېخى!

گۆش قىسىلمىنىڭ سۈپىسى

هېسام مەلۇم بىر ناھىيىگە بارغاندا بىرنەچچە يەردە قوچقار سوقۇشتۇرغانىنى كۆرۈپتۇ. بازاردا ئايلىنىپ يۈرگەندە، بىر تونۇشى ئۇنىڭغا هال ئېيتىپتۇ:

ــ بۇ يەرنىڭ هەممە يېرى ياخشى، بىراق ئۇقالمىدۇق، نېمە ئۈچۈندۇر گۆش قىس.

ــ شۇنىمۇ ئۇقالمىدىڭىزمۇ؟ ــ دەپتۇ هېسام، ــ بۇ يەردە قوينى سويماي سوقۇشتۇرۇپ ئويناپسىكەن ئەمەسمۇ.

ئالاھىدىلىك چېقچاق

ھېسام يېراق بىر ناھىيىگە چىققىنىدا ھەر كۈنى ناۋايىدىن نان ئېلىپ يەيدىكەن. بىراق، ئۇ-نىڭ باشقا يۇرتلۇق ئىكەنلىكىنى بايقىغان ناۋاي ھەر قېتىم ئېقىپ پىشقان نانىنلا بېرىپتۇ. ھېسام قايتىپ كەلگەندىن كېيىن قوشنىسى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھېساممدىن، بارغان يېرىڭىزنىڭ قانداق ئالاھىدىلىكى بار ئىكەن؟

ھېسام دەپتۇ:

— ئەڭ چوڭ ئالاھىدىلىكى — نانىنى سوزۇپ ياقمىدىكەن.

يەنە بىر ئېشەك چېقچاق

بىر بەڭگى ئادەم ئىككى ئېشەككە ئالما قاچىلانغان داڭكاڭ ئارتىپ يېراق بازارغا مېڭىپتۇ. ئۇ يولدا چېكىپ كەيپ بولۇپ قاپتۇ ـ دە، بىر ئېشىكى كۆزىگە ئىككى كۆرۈنۈپ، بىر ئېشىكىنى يولدا قالدۇرۇپ كېتىپتۇ. بازارغا كىرگەندە خەقلەر ئولىشىپ ئالمىنى سودىلاشقىلى تۇرۇپتۇ.

— ئالمىنىڭ تۇرۇشى نەچچە پۇل؟

— ئىككى ئېشەكتىكى ئالما ئەللىك سوم، — دەپتۇ بەڭگى.

— نەدىكى ئىككى ئېشەك، بىرغۇ؟ — خەقلەر ھەيران بولۇشۇپتۇ. بەڭگى كەيپلىكتە «ئېشىكىم ئىككى» دەپ چىڭ تۇرۇپتۇ.

— ئېشىكىڭ ئىككى بولسا، قېنى ئېشەكلىرىڭنىڭ بېشىدىن تۇتۇپ ساناپ باقە! — دەپتۇ خېرىدارلارنىڭ بىرى.

بەڭگى بىر قولىدا ئېشىكىنىڭ بېشىنى تۇتۇپتۇ، يەنە بىر قولىغا ھېچنېمە ئۇرۇنماپتۇ. بايا-تىن تاماشا كۆرۈپ تۇرغان ھېسام بەڭگىنىڭ يەنە بىر قولى بىلەن بەڭگىنىڭ ئۆزىنىڭ بېشىنى تۇ-قۇزۇپتۇ ـ دە:

— مانا يەنە بىر ئېشەكنىڭ بېشى، — دەپتۇ.

سىم ـ سىم قاتتىق چېقچاق

ھېسام تالادىن كىرگەن ئاغىنىسىدىن سوراپتۇ:

— يامغۇر قاتتىق يېغىۋاتامدۇ ياكى سىم ـ سىمۇ؟

ئاغىنىسى تۇرۇپ كېتىپ:

— نېمە دېسەم بولار، ئەيتاۋۇر قاتتىقمۇ ئەمەس، سىم ـ سىمۇ ئەمەس يېغىۋاتىدىغۇ، — دەپتۇ. ھېسام ئاغىنىسىگە كايىغاندەك دەپتۇ:

— گەپنى سوزمای سىم ـ سىم قاتتىق دېسەڭ بولمىدىمۇ!

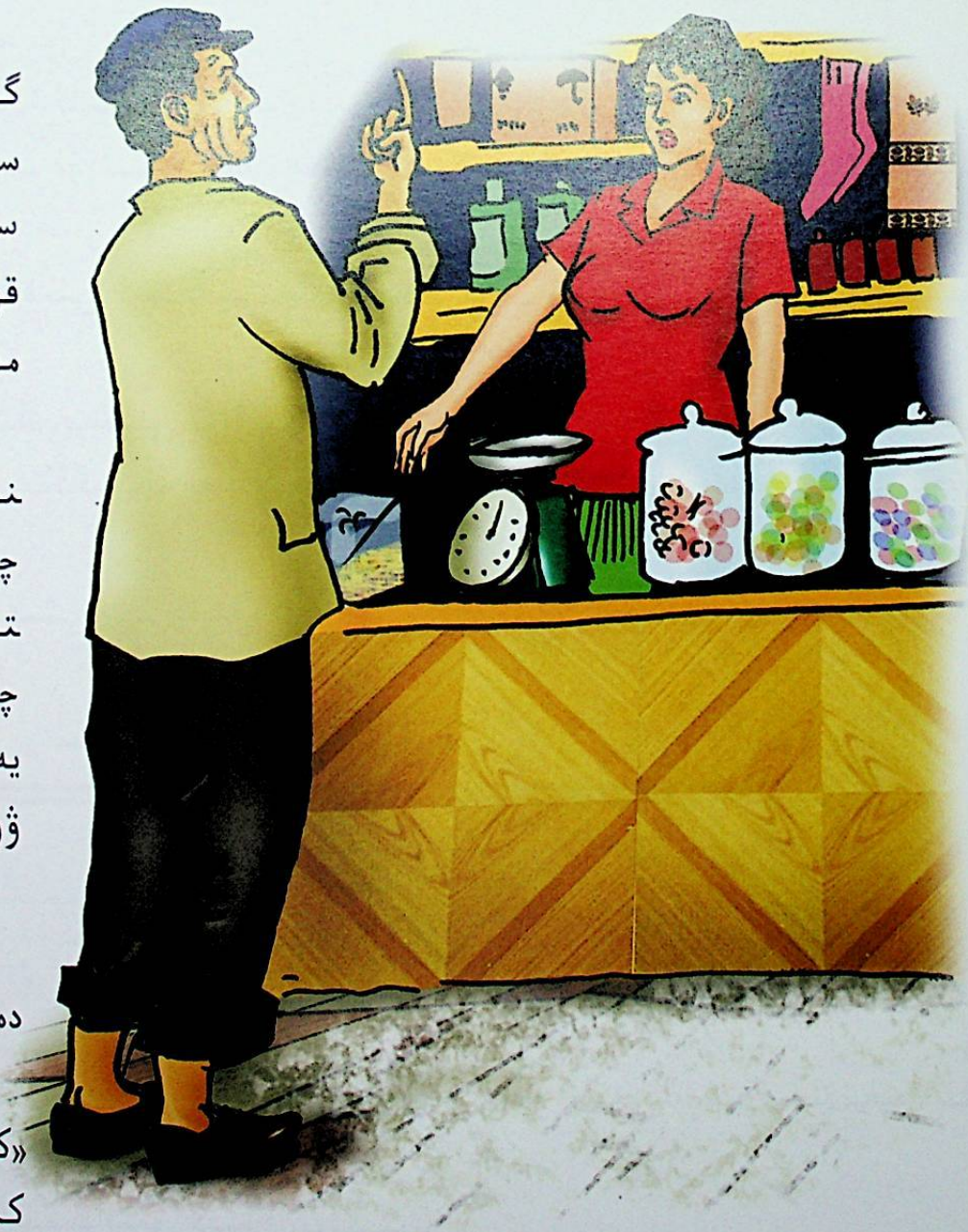
ئارتۇقچىلىق

مەھەللىدە ئىشقا كىرمەكچى بولغان بىر يىگىت ئانكىت تولدۇرۇپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىپ، ھېسامنىڭ ئالدىغا كەپتۇ، ھېسام ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە ئانكىت تولدۇرۇپتۇ - دە، «قانداق ئارتۇقچىلىقىڭىز بار؟» دېگەن كاتەكچىگە كەلگەندە، يىگىت سايراپلا كېتىپتۇ:

— ۋاھ، بىزنىڭ قورساقتا ئىش تولا - دە، ھېسامكا، قارا، پېقىر تۇققانلارنى قىزلار ئېغىزلىرىدىن چۈشۈرمەيدۇ؛ ۋالىبول دەمسىز، ۋاسكېتبول دەمسىز، بىزدىن قېچىپ قۇتۇلۇمايدۇ؛ يېڭىدىن ياسىغان ساندۇقلىرىمنى كۆرسىتىز ئىدى... يەنە تېخى ئىسكىرىپكىنى بۇلبۇلدەك...

— بولدى، بولدى، — دەپتۇ ھېسام، — ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئارتۇقچىلىقىڭىزغا بۇ كاتەكچە كىچىكلىك قىلىدىغان ئوخشايدۇ، ياخشىسى، بىلمەيدىغان بىرەر ئىشىڭىزنىلا يېزىپ قويايلى.

«كۆپسىمەك»دىن بىر كىلو

تاتلىق - تۇرۇم ئالغىلى ماگىزىنغا كىرگەن ھېسام بىرەر سائەتچە سودا قىلالماپتۇ، مال ساتقۇچى قىز ئۇنىڭ جورۇشقىمۇ قۇلاق سالماي باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋېرىپتۇ.

— ھەي ئۇكام، مۇنۇ پېچىنىدىن بىر كىلو بېرىۋەتسىڭىز-چۇ دەيمەن! — ئاخىرقى قېتىمدا ھېسام جىلە بولۇپراق چاقىرىپتۇ. مال ساتقۇچى قىز يەنىلا بېپەرۋالىق بىلەن جاۋۇلداپتۇ:

— كۆپسىمەك دېدىمغۇ!

ھېسام جەھلى چىققان ھالدا دەپتۇ:

— مەيلى، بولمىسا شۇ «كۆپسىمەك»دىن بولسىمۇ بىر كىلو تارتىڭچۇ، قۇرۇق كەتمەي.

ئىككى ئادەت

ھېسام ئىداره ئالدىدا بىر تونۇش كىشى بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتى، ئاڭغىچە يىغىندىن تار-قىغان باشلىقلار چىقىپ قالدى. ھېسامنىڭ سۆھبەتدىشى ھەر بىر باشلىق ئۆتكەندە بىر قېتىم غەلىتە ھىجىيىپ ئېگىلىۋەردى. بۇنىڭدىن غىدىقى كەلگەن ھېسام سورىدى:

— بۇ نېمە قىلىق، بۇرادەر؟

— نېمە بوپتۇ؟ — دېدى سۆھبەتدىشى غەم تارتماي، — مېنىڭ رەھبەرلىكىنى كۆرگەنده شۇنداق ئېھتىرام بىلدۇرىدىغان ئادىتىم بار.

ھېسام ئۇنچىقمىدى، ئەمما سۆھبەتدىشى ھەر قېتىم ھىجىيىپ ئېگىلگەنده، بىر قېتىمدىن يەرگە تۇكۇرۇۋەردى.

— نېمانداق قىلىسەن، بۇرادەر؟ — دەپ سورىدى سۆھبەتدىشى خاپا بولۇپ.

— نېمە بوپتۇ؟ — دېدى ھېسام غەم تارتماي، — مېنىڭ پەسكەش ئادەتنى كۆرگەنده شۇنداق يىرگىنىدىغان ئادىتىم بار.

ئۇقماپتىمەن

ھېسام ۋېلىسىپىت مىنىپ ئالدىراش كېتىۋاتاتتى، تار يولدا ئېشەك مىنگەن بىرى يولنى بوشاتماي مېڭىۋەردى. ھېسام زەردە بىلەن قوڭغۇراق جىرىڭلىتىۋەرگەنىدى، ھېلىقى كىشى ئاخىر كەينىگە بۇرۇلدى - دە:

— بەللى، بۇرادەر، ئېشەككىمۇ قوڭغۇراق جىرىڭلىتامدىكەن؟ — دەپ كۈلدى.

— كەچۈرىسىز، — دېدى ھېسام يانداپ ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، — ئېشەكنىڭ ئۇستىدىكىمۇ ئېشەك ئىكەنلىكىنى ئۇقماپتىمەن.

لەۋرچە مېڭىش

ھېسام سەنئەت ئۆمىكىده ئىشلەپ يۈرگەنده ئۆمەك باشلىقى ئۇنىڭغا چوڭراق رول بەرمەي ئۇششاق لەپەرلەرگە چىقىرىپ قويۇپتۇ. بۇنىڭدىن ھېسامنىڭ بەكمۇ قورسىقى كۆپۈپ يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى ئويۇن قويغىلى يىراق بىر يېزىغا پىيادە كېتىۋېتىپ باشلىق ھېسامغا چاقچاق قىپتۇ:

— ھېسام، نېمانداق تۈز ماڭالمايسىز، بىردەم ئالدىغا، بىردەم كەينىگىلا دەسسەيسىزا ؟

ھېسام چاققانلىق بىلەن جاۋاب بېرىپتۇ:

— مەن ئەسلىده تۈز ماڭاتتىم، سىز ھەدىسلا لەپەرگە چىقىرىپ مۇشۇنداق لە-پەرچە مېڭىشقا ئادەتلىنىپ قاپتىمەن.

لويلىنىڭ پۇلى

ھېسام باققاللىق قىلغان مەزگىللىرىدە، چوڭ باققاللاردىن مېۋە ئېلىپ، پارچە ساتىدىكەن. بىر باققال ھېسامنى بوزەك قىلىپ، بىرنەچچە قېتىم سېۋەتنىڭ يېرىمىغچە لويلا ئوت سېلىپ، ئالمىنى جىق كۆرسىتىپ ئۆتكۈزۈۋېتىپتۇ. پۇل تۆلىگەن چاغدا ھېسام پۇلنىڭ ئازىسىغا ئاق قەغەز سېلىپ قېلىنلىتىپ باققالغا بېرىپتۇ. پۇلنى ساناپ كۆرگەن باققالنىڭ تەرى تۇرۇلۇپ:

— ھېساميدىن، مۇنۇغۇ ئالمىنىڭ پۇلى، ئەمدى مۇنۇسى نېمىنىڭ پۇلى؟ — دەپتۇ ئاق قەغەزلەرنى كۆرسىتىپ. ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

— چۈشەنمەسلىك بولمىسۇن، ئاكا، ئۇ لويلىنىڭ پۇلى.

تويدا يېيىمز دېگەنغۇ

ھېسام كىچىك ۋاقتىدا ئانىسى ئۇنى تويغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ھېسام ھەدىسلا داستىخاندىكى مەزىلەرنى كۆرىستىپ:

— ئاپا، ئاۋۇنىڭدىن، ئاپا، ماۋۇنىڭدىن، — دەپ خەقسىلىك قىلىۋېرىپتۇ.

خەقنىڭ ئالدىدا نومۇس قىلغان ئانىسى چاندۇرماي يېنىدىكى ئايالغا:

— بالا دېگەن قىزىق - دە، ئۆيدىغۇ كەمپۈت بەرسىمۇ يېمەيدىغان...، — دەپتۇ.

ھېسام دەررۇ ئانىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپتۇ:

— نەدە، ئۆزۈڭ تويغا بارغاندا يېيىمز دېگەنتىڭغۇ!

تەقسىمات

ھېسام ئىشلەيدىغان ئەتراپتىكى باشلىقى ئالدىراقسان، تېرىككەك ئادەم بولۇپ، دائىم ئەزالارغا ئازار بېرىدىكەن. بىر كۈنى ئەرزىمەس ئىش ئۈچۈن ھېسامنىمۇ بىرنەچچىنى ئۈرۈۋېتىپتۇ.

ئازىدىن ئۈزۈن ئۆتمەي كومۇنا مۇدىرى ۋە ئەتراپ باشلىقلىرى يىغىلغان بىر سورۇندا كومۇنا مۇدىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېساميدىن، بۇ يىل ئەتىرىتىڭلارنىڭ تەقسىماتى قانداقراق بولىدىغاندەك تۇرىدۇ؟

— بۇ يىلقى تەقسىماتقا گەپ ئىشلىمەيدىغان ئوخشايدۇ! — جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام.

— ھە، ھە، نېمىگە قاراپ شۇنداق دەيسىز؟

ھېسام تېرىككەك ئەتراپ باشلىقىغا قاراپ قويۇپ دەپتۇ:

— ھېلىتىنلا تەقسىماتىمىز ئىككى شاپىلاق، بىر مۇشتتىن چۈشۈۋاتسا، يىل ئاخىرىغىچە ئۇنىڭغا نېمە يېتىدۇ دەيسىز.

ئۆيدىكىسىمۇ يېتەر

ئايالى بىلەن جاڭجاللىشىپ كۆڭۈلسىز ھالدا كوچىغا چىققان ھېسامغا بىر ئاغىنىسى دەپتۇ:

— يېڭى كىنو كەپتۇ دېيىشىدۇ، كۆرۈپ كەلمەيمىزمۇ؟

— قانداق كىنوكەن؟

— بەكمۇ ئېچىنىشلىق ئىكەن، كۆرگەن كىشى نەچچە كۈنگىچە كۆڭۈلسىز يۈرىدۇ، دېيىشىدۇ.

— ئۆزۈڭ كۆر، — دەپتۇ ھېسام، — كۆڭۈلسىزلىكنى پۈلغا ئېلىپ نېمە قىلاي، ئۆيدىكى كۆڭۈلسىزلىكمۇ يېتىپ ئاشىدۇ.

كالىنى ئەكېلىپ بېرىڭ...

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىرىدە ھېسام تۈرغان ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىدە ھۆكۈمەتسىزلىك تەسىرىدىن ئىشلەپچىقىرىش ئارقىغا چېكىنىپ كېتىپتۇ. كۈزلۈك تەقسىمات ۋاقتىدا قوشنىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— قوشنام، تەقسىماتىڭىز قانداق بوپتۇ، كۆردىڭىزمۇ؟

— بايا ئەترەت باشلىقى بىلەن كۆرۈشتۇم، — دەپتۇ ھېسام، — كالاڭنى ئەكېلىپ بېرىپ، تەقسىماتنى ئەكەت، دەيدۇ.

قىرىق سۈيۈمگە

سوغۇقتا كۆكىرىپ ـ مۈزلاپ كېلىۋاتقان ھېسامنى كۆرگەن ئىككى ئارتىس ئايال ئۇنىڭغا چاقچاق قىپتۇ:

— ھېسامكا، نېمانچە كۆكىرىپ كەتتىڭىز؟

ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

— سەپسالمىغانكەنسىلەر ـ دە، مەن ئەزەلدىن شۇنداق، ئاپام قىرىق سۈيۈمگە سېنىكا سېلىۋەتكەنىكەن.

تاماشا

ھېسام ئۇرۇمچىگە بارغىنىدا بىرنەچچە ئاغىنىسى ئۇنى بازار ئايلاندۇرىمىز، دەپ كوچىغا ئاچىقىپتۇ. ئاغىنىلىرى خېلىغىچە كوچىمۇ كوچا ئايلاندۇرۇپتۇيۇ، ھېچقايسىسى ئۇنىڭ قورسىقىدىن خەۋەر ئالماپتۇ. شۇ چاغدا ھېلىقى ئاغىنىلىرىدىن بىرى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— قانداقراق، ئاغىنە، تاماشا جايىدا بولۇۋاتامدۇ؟

— چاتاق يوق، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ، — ئاغىنىلەر سەرخىل، قىلىشىمىز تاماشا، يېيىشىمىز ھاۋا.

تويمسغۇرغا جاۋاب

خەقنىڭ نەرسىسىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىشقا ئامراق بىر كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، ئەگەر ئالدىڭىزدىكى مۇشۇ باغنى بىرەر كىشى بىلەن بۆلۈشۈۋال دېسە، قايسى يېقىنى ئالار ئىدىڭىز؟ كۈنچىقىشتىكى تەرىپىنمۇ ياكى كۈنپېتىشتىكى يېڭىدىن باغ قىلغان تەرىپىنمۇ؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئەگەر شېرىكلىشىدىغان ئادەم سىز بولسىڭىز، ئىككىلا تەرىپىنى ئالاتتىم، شېرىكىم سىزدىن بۆلەك كىشى بولسا، ئىككىلا تەرىپىنى شۇنىڭغا بېرىۋېتەتتىم.

ئوبدان مەسلىھەت

ھېسامنىڭ خوتۇنى جېدەلخور ئايال بولۇپ، ھەدېسىلا سوقۇشۇپ، ياقىسىغا ئېسىلىدىكەن.

بىر كۈنى ئايالى ھېسامغا كۆڭلەك تىكىپ بەرمەك بولۇپ، ئۇنىڭ بويى، يېڭىنى ئۆلچەشكە باشلاپتۇ. ئۆلچەش بوينىغا كەلگەندە، ھېسام دەررۇ ئۆزىنى قاچۇرۇپتۇ.

ــ بولدى، خوتۇن، ياقىنى ئۆلچەپ ئاۋارە بولما.

ــ ھوي، نېمىشقا؟ ــ ھەيران بوپتۇ خوتۇنى.

ــ ياقىسىنى خالىغانچە كىچىك تىكىۋەر، ــ دەپتۇ ھېسام پەرۋاسىزلا، ــ ئىككىلا قېتىم سوقۇشساڭ، سوزۇپ جايىغا كەلتۈرۈپ قويىسەن.

قاغىلار ۋە شەيتانلار

كېچىدە كىنودىن قايتقان ھېسام تېرەك بېشىدىكى قاغىلارنىڭ تۈيۇقسىز ئەنسىز قاقىلدىشىدىن چۆچۈپ، قېتىپلا تۇرۇپ قاپتۇ. كەينىدىن يېتىپ كەلگەن مەھەللە ياشلىرى قورقۇپ كەتكەن ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، نېمە شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭىز؟

ــ سورىمايلا قويۇڭلار، ــ دەپتۇ ئېسىنى يىغىۋالغان ھېسام چاندۇرماستىن، ــ مۇنۇ تېرەك تەكشى ئەمەسكەن، ھازىرلا تېرەك ئۈستىدە شەيتانلار گەپ قىلىشتى.

يىگىتلەردىن بىرى تېرەككە قارىتىپ قولچىرىغى يېقىپ:

ــ ھېسامكا، قاغىلاركەنغۇ ئۇ! ــ دەپتۇ.

ھېسام يەنە گەپ بەرمەپتۇ:

ــ توۋا، ماۋۇ كارامەتنى ـ ھە، قاغىلار بىلەن شەيتانلار جەڭ قىلىشىپ، بىردەمدىلا قاغىلار يېڭىپتۇ ـ دە!

زاسۇيخانىمكىن دەپتىمەن

ماگىزىنغا سودىلىققا كىرگەن ھېسام ئۆزىگە ئېھتىياجلىق ماللار تىزىلغان پوكەينىكى ئالدىغا كەلگەندە، بۇ ئورۇندا ئىككى مال ساتقۇچى قىز مەشتىكى ئوتتا ئوت كولىغۇچنى قىزىتىپ چېچەنى بۇدۇر قىلىۋاتقانىكەن. ئالدىراۋاتقان ھېسام ئۇلاردىن قايتا ـ قايتىلاپ گەپ سورىسىمۇ، قىزلار ئۆز ئىشلىرى بىلەن بولۇپ ئۇنىڭ سۆزىگە پىسەنت قىلماپتۇ.

بىرھازادىن كېيىن قولى بوشىغان بىر قىز تېخىچىلا بېشىدا قاراپ تۇرغان ھېسامدىن سوراپتۇ:

— يولداش، نېمە ئالاتتىڭىز؟

تېرىكىپ تۇرغان ھېسام:

— بىر كاللا بىلەن تۆت پاچاق ئالاتتىم، — دەپتۇ. مال ساتقۇچى قىزنىڭ شۇئان چىرايى ئۆڭۈپ ۋارقىراپ كېتىپتۇ:

— قانداق ئادەمسىز؟ بۇ تۇرلۇك ماللار ماگىزىنى تۇرسا، كاللا ـ پاچاق نېمە قىلىدۇ؟

— قىزچاق، كەچۇرۇڭ، — دەپتۇ ھېسام، — سىز بايا ئوت كولىغۇچتا باش ئوتلەۋاتسىڭىز، زاسۇيخانىمكىن دەپتىمەن.

«نېرى تۇرلى» ۋە «بېرى كېلىلى»

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىرىدە جيۇسادۇي خادىملىرى ھېسامنى ھايانكەشلىكىتە ئەيىبلەپ ئىدارىسىگە ئەكەپتۇ. تۆھمەتتىن ئىچى كۆيگەن ھېسام ئۆز قوشنىسىنىڭ جيۇسادۇيدە تەرجىمانلىق قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ ۋە:

— مېنىڭ قانداق ئادەملىكىمنى بەلىسىز، بۇلارغا بىرنېمە دەپ قويۇڭ، — دەپتۇ. قوشنىسى بولسا ئۇنى تونۇماسلىققا سېلىپ ھېسامنى ئىتتىرىپ:

— نېرى تۇرلى، نېرى، — دەپتۇ.

ھېسام ئاچچىقى بىلەن:

— ئاخشام شاپتۇل كۆتۈرۈپ كېتىۋاتسام، بېرى كېلىلى، بېرى دەۋاتاتتىڭىزغۇ؟ — دەپتۇ قوشنىسىغا.

سەجدىگە كېتىپ قوپالمايۋاتىدۇ

ھېسام ئىشتىن چۈشۈپ قايتىپ كېتىۋاتسا، تىنماي خۇدا گۈيلۈۋقنى ئېغىزدىن چۈشۈرمەي-مەغان قوشنىسى مەست بولۇپ يول ئۈستىدىلا يېتىپ قاپتۇ. ھېسام قول باغلاپ قوشنىسىنىڭ يېنىدا تۇرۇۋېرىپتۇ. ئۆتكەن - كەچكەنلەر ھەيران بولۇپ:

— ھېسام، نېمە قىلىۋاتىسىز؟ — دەپ سوراپتىكەن، ھېسام دەپتۇ:

— بۇ مۆمىننى ساقلاپ تۇرىمەن، يولدىلا سەجدىگە كېتىپ قوپالمايۋاتىدۇ.

يەتمىش ئۈچىنچى ھۈنەر

بىر كىشى ھېسامغا دەپتۇ:

— «ئوغۇل بالىغا يەتمىش ئىككى خىل ھۈنەر ئاز» دەپتىكەن، سىزمۇ بىرەر ھۈنەرنىڭ پېشىنى تۇتۇڭ - دە.

— بىزدىمۇ ھۈنەر بار، — دەپتۇ ھېسام ئىشەنچلىك ھالدا.

— قانداق ھۈنەر ئۇ؟ — قىزىقىپتۇ ھېلىقى كىشى.

— ئۇ يەتمىش ئۈچىنچى ھۈنەر، — دەپتۇ ھېسام جاۋاب بېرىپ، — چاقچاقتىن كۈلكە ياساش.

قايسى سۆزىگە ئىشىنەي

ھېسامنىڭ ئارا تام قوشنىسى بىر كۈنى مەھەللە دوقمۇشىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا جان بېقىشنىڭ تەدبىرلىرىنى ئۆگىتىپتۇ:

— شۇنى ئۇنتۇماڭكى، ھەرقانداق ۋاقىتتا خەنىگىكىدىن پايدىلىنىشنى بىلىش كېرەك. مەسالەن، ئۆزىگىزنىڭ ۋېلىسىپىتىگىز ساق بولسىمۇ، خەققە بۇزۇق ئىدى، دەپ بەرمەڭ. خەقنىڭ ۋېلىسىپىتىنى يېلى بولمىسىمۇ قورقماي مىنىۋېرىڭ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ ھېسام كوچىدا قوشنىسىنىڭ ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ سوراپتۇ:

— قوشنام، ۋېلىسىپىت تۇرۇپ پىيادە ماڭغىنىگىز نېمىسى؟

— كۆرمەمسىز، قۇرغۇرنىڭ يېلى توختىمايۋاتىدۇ، — دەپتۇ قوشنىسى.

ھېسام قوشنىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئىتتىك بېرىپ ۋېلىسىپىتىنىڭ رولىنى تۇتۇپتۇ:

— ۋېلىسىپىتىگىزنى بىرەملىككە بېرىڭا، سودىلىق قىلىپ كېلىۋالاي.

— ساراڭ بولدىگىزمۇ؟ — قوشنىسى تېرىكىپتۇ، — يېلى يوق ۋېلىسىپىتنى مىنگىلى بولامدىكەن؟

ھېسام ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

— قايسى گېپىگىزگە ئىشىنەي، ئۇ كۈنى دوقمۇشتا قىلغان گېپىگىزگىمۇ ياكى ھازىرقىسىغىمۇ؟

ئىلگىرى - كېيىن تويۇش

ھېسام بازار ئايلىنىپ، بىر ئاشخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇشىغا، يېنىدا ئۆمرىدە چاشقانغا كېپەك ئالدۇرمىغان بېخىل تونۇشىدىن بىرى پەيدا بوپتۇ - دە:

— ئاداش، بۇگۈن ئىلگىرى - كېيىن بىر تويىمىزكەن - دە، — دەپتۇ. شۇ ئارىلىقتا بىلەت كەسكۈچى كېلىپ سوراپتۇ:

— سىلەر ئىككى كىشىمۇ؟

— شۇنداق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، — ئىككى كىشىگە بىر شوبەنجىك[2] كېسىۋې- تىڭا، ئىلگىرى - كېيىن تويايلى.

چاتاق يوق

ھېسام بازاردىن كۆمۈر ئېلىپ، بىر ئېشەك ھارۋىغا كىرا قىپتۇ. ھارۋىكەش بالا ئوڭغۇل - دوڭغۇل يولدا ھارۋىنى بولۇشىغا ھەيدەۋېرىپتۇ. ھېسام كۆمۈرنىڭ چۈشۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ:

— ئۇكا، ئاستىراق ھەيدە، — دەپتىكەن، ھارۋىكەش بالا ئېرەن قىلماي:

— چاتاق يوق، — دېگىنىچە ھارۋىنى ھەيدەۋېرىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ ئېشەكنىڭ تۆشۈبغى ئۈزۈلۈپ كېتىپتۇ. ھېسام كۆيۈنۈپ:

— توختاپ تۆشۈاغنى باغلىۋال، — دېسە، ھارۋىكەش يەنە:

— چاتاق يوق، — دەپ كېتىۋېرىپتۇ. بىر چاغدا ھارۋا چاقى كاتاڭغا جاققىدە چۈشۈپتۇ - دە، ئوق ئوتتۇرىسىدىن سۇنۇپتۇ. ھارۋىكەش:

— ئاپلا ! — دەپتۇ.

ھېسام دەرھال ئۇنىڭ يېنىغا يېقىن كېلىپ:

— ھەيدەۋەر، چاتاق يوق ! — دەپتۇ.

نەق پۇل ۋە نەق تىل

ھېسام شەھەردىن يېزىغا يۆتكىلىپ، بىرىنچى يىلىلا خېلى پۇلغا ئىشلەپتۇ، بىراق ئەتىرەت باشلىقى پۇل يوق، دەپ باھانە كۆرسىتىپ ئۇزۇنغىچە ئۇنىڭ پۇلىنى بەرمەپتۇ. بىر قېتىم ھېسام تەقسىماتتا ئاشقان پۇلىغا ئىلتىماس يېزىپ كەلسە، ئەتىرەت باشلىقىنىڭ ئاچچىقى تۇتۇپ ئۇنىڭغا كايىپ كېتىپتۇ. ھېساممۇ بوش كەلمەي جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— بەللى، ئاغىنە، بەللى، بەرمىگەن پۇلۇڭغا مۇنچىۋالا تىللايسەن، نەق پۇل بېرىپ تۇرغان شەھەردىكى ئەتىرەت باشلىقىم ھېلىمۇ ئۇرماپتىكەن.

يېرىم ۋە پۈتۈن دۆلەت

باشقىلارنىڭ ھەققىنى يەپ ئۇيالمايدىغان يالغانچى بىر ئوقەتچى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېسام بىلەن مال ـ دۆلەت ھەققىدە پاراڭلىشىپ قاپتۇ.

ــ ئېيتىڭا، ھېسامجان، پۈتۈن دۆلەت دېگەن قانداق بولىدۇ، يېرىم دۆلەت دېگەن قانداق بولىدۇ؟

گەپكە پەيت كەلگىنىنى سەزگەن ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:

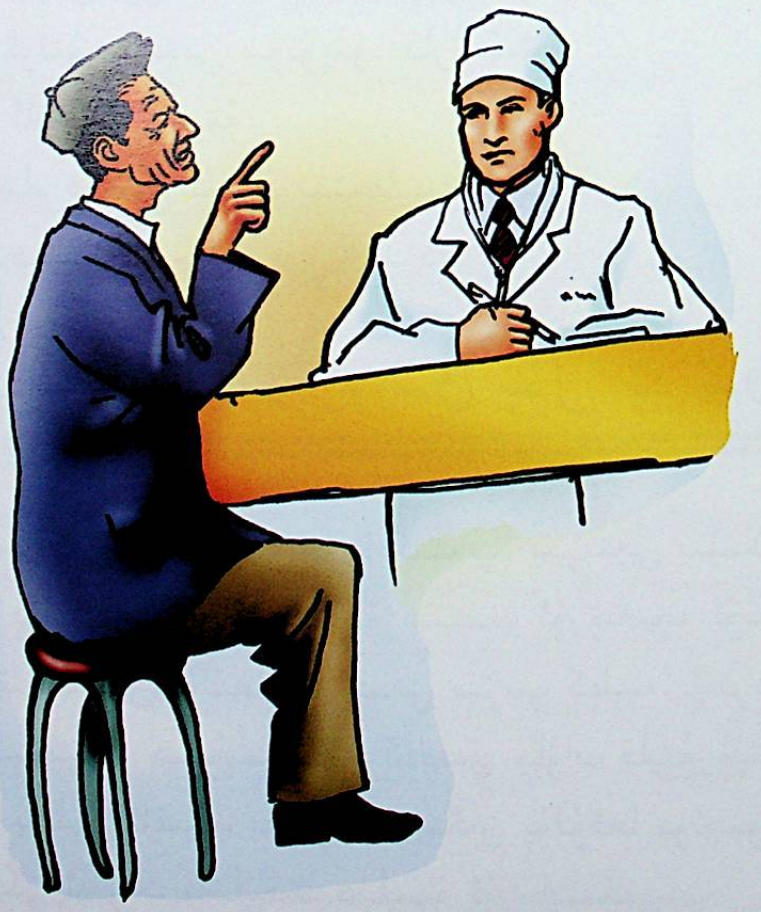
ــ قېلىنلىق يېرىم دۆلەت، ئۇنىڭغا يالغانچىلىق قېتىلسا پۈتۈن دۆلەت بولىدۇ.

ئاداۋەتنى يېيىش

ھېسام بالىنىتسىدا ياتقاندا، يوقىلاڭ بىر ئىش ئۈستىدە سېستىرا قىز بىلەن قىزىرىشىپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن بېرى كۈندە تېمپېراتۇرىنى ئۆلچەپ، «چوڭ تەرەت نەچچە قېتىم، كىچىك تەرەت نەچچە قېتىم؟» دەپ سوراپ تۇرىدىغان سېستىرا قىز بۇنداق سوئالنى باشقىلاردىنلا سوراپ، ھېسامدىن سورىمايدىغان بوپتۇ. سېستىرانىڭ ئاداۋىتىدىن ئىچى پۇشقان ھېسام ئاخىر سېستىراغا دەپتۇ:

ــ سىڭلىم ھوي، بىزمۇ ھاجەتكە چىقىپ تۇرۇۋاتىمىز جۇمۇڭ!

پايدا قىلىدىغان دورا

ھېسام بىر كۈنى دوختۇر خانىغا بېرىپ دوختۇرغا:

ــ ماڭا ئۆتكەنكى دورا ئىچىدىن بەرسىڭىز، شۇ ناھايىتى پايدا قىلىدىغان دورىكەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئۆتكەندە سىزگە قانداق دورا بەرگەنىدىم؟ ــ دەپ سوراپتۇ دوختۇر ئەسلىيەلمەي.

ــ «بىر ھەپتە دەم ئېلىش» دېگەن دورا ئىدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام.

مەست بولدۇم

ھېسام ئىككى چىنىلا بوزا ئىچكەن ئادەم مەست بولىدۇ، دەپ ئاڭلاپتىكەنۇ، ئەمما بوزا ئىچىپ باقمىغانىكەن. بىر قېتىم مېھماندارچىلىققا بارغان يېرىدە ئۆي ئىگىسى ئۇنىڭغا ئەتكەنچايدەك چۈچۈمەل ئۈسسۈلۇق قۇيۇپ بېرىپتۇ، يول مېڭىپ چاڭقىغان ھېسام كەينى ـ كەينىدىن ئۇچ ـ تۆت چىنە ئىچىۋېتىپتۇ. بىر چاغدا ساھىبخانا:

ـــ ھېسام، بوزا تەسىر قىلاي دەمدۇ؟ ـــ دەپ سورىشىغىلا، ھېسام قىڭغىيىشقا باشلاپتۇ.

ـــ نېمە بولدىڭىز؟ ـــ دەپتۇ ساھىبخانا ئەنسىرەپ.

ـــ ئەگەر باياتىن ئىچكىنىم مەن ئاڭلىغان بوزا بولسا، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ ھازىر مەن غەرق مەست بولدۇم.

كىچىك ئۆيلىنىش

ھېسامنىڭ دوستلىرى ئۇنىڭ بېشىنى ئوڭلاپ قويايلى دەپ، ھېسامغا چوڭ بىر ئايالنى لايىق تېپىپتۇ. بىر كۈنى تونۇشلىرىدىن بىرى ھېسامغا چاقچاق قىپتۇ:

ـــ مۇبارەك بولسۇن، ھېسامكا، قېرىغاندا ئۆيلىنىدىغان بوپسىز.

ـــ تەكشۈرمەستىن سۆزلەۋەرمەك، بۇرادەر، ـــ دەپتۇ ھېسام رەنجىپ، ـــ لايىقمىنى بىر كۆرسىڭىز ئىدى، مېنىڭ كىچىك ئۆيلىنىدىغانلىقىمنى بىلەتتىڭىز.

سىز تاغارنىڭ تېشىدا ئىدىڭىز

بىر نەچچە بايۋەچچە ئۇلپەت ھاراق ئىچىپ ئولتۇرۇشۇپ، زېرىككەندىن كېيىن شاڭخو قىلىشماقچى بولۇشۇپ، ھېسامنى قىچقىرىپتۇ. بايۋەچچىلەرنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدىنلا ئۇلارنىڭ غەرىزىنى چۈشەنگەن ھېسام ئۇستى ـ ئۇستىلەپ چاقچاق كەلتۈرۈپ، ھەممىسىنى ئاخىردا ئۆلۈك قاغىغا ئوخشىتىپ، تاغارغا سولاپ ياردىن دوملىتىۋېتىپتۇ. چىدىمىغان بايۋەچچىلەر ھېسامنى ئۇرماقچى بولۇشۇپتۇ. شۇ چاغدا ئۆي ئىگىسى بايۋەچچە جېدەلگە ئارىلىشىپتۇ ـ دە، دەسلەپتە ھېسامنىڭ قۇلىقىغا كۈسۈرلاپ سوراپتۇ:

ـــ ھېسامدىن، مەنمۇ شۇ تاغارنىڭ ئىچىدىمۇ، قانداق؟

ـــ سىز ئۇ چاغدا بىزگە چاي ئەكىرگىلى دالاغا چىقىپ كەتكەچكە، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ تاغارنىڭ تېشىدا قالغانتىڭىز.

قانائەتلەنگەن ئۆي ئىگىسى ئاغىنىلىرىگە كايىپتۇ:

ـــ بولدى قويۇڭلار، ھېسامدىندا ئەيىب يوق، دېمىسىمۇ ئۆزۈڭلار دەسلەپتە توڭ قاغىدەك يېپىلدىڭلار.

يەنە بىر دەم تۇرغان بولسىڭىز...

دەريا بويىغا چۆمۈلۈشكە چىققان يىگىتلەرنىڭ بىرى ھېسامغا «مەن سۇ ئۈزۈشكە شۇنچىلىك ئۇستىمەنكى، ھەتتا سۇ ئۈستىدە ئوڭدا يېتىپ ئۇخلايمەن» دەپ ماختىنىپتۇ ۋە گېپىنى ئەملىدە كۆرسىتىش ئۈچۈن دەريانىڭ شۇ ئۇچىغا سۈزۈپ بارغان، بىر چۆكۈپ ئېلىپ قىرغاققا ئاچىقىپتۇ. يىگىت ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئېچىشىغا:

— قالتىس ئۇخلايدىكەنسىز، — دەپتۇ ھېسام ئۇنى ماختاپ، — يەنە بىردەم تۇرغان بولسىڭىز، ئۇخلاپ قېتىپلا قالاتتىڭىز.

چاقنى تۆلىتىش

ھېسامغا تونۇش بىر ئەترەت باشلىقى يوقالغان چاق مەسىلىسىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپتۇ:

— شۇنداق قىلىپ ئاتاخانىدىن چاق يوقالدى دەڭا، ھېسامدىن، ساقچىلار: «ئاتاخانىڭ كۆزەتچىسى تۆلەيدۇ» دەيدۇ، «ئاتاخانىغا كۆزەتچى قويمىغانىدۇق» دېسەم، «ئۇنداق بولسا، مەسئۇلىيەت ئەترەت باشلىقىدا، ئەترەت باشلىقى تۆلىسۇن» دەيدۇ، ئۇكا، قانداق قىلغۇلۇق؟

ھېسام بىر پەس ئويلىنىپ، مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— كارى چاغلىقكەن، ئەترەت باشلىقى، بۇگۈنلا بىر كۆزەتچى تەيىن قىلىڭ — دە، چاقنى شۇنىڭدىن تۆلىتىۋېلىڭ!

«بۇ شۇجىغا»...

ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتىنىڭ خۇشامەتچى باشلىقى ئەزالارغا قانداقلىكى نەرسە تارقىتىلسا باش بۇرنىدىن «بۇ شۇجىغا» دەپ دادۇي شۇجىسىغا ئايرىپ قويىاتقىكەن.

بىر قېتىم ئۆستەڭگە چىقىدىغان ئەزالارغا جوتۇ تەقسىم قىلىنىپ بېرىلىۋاتقاندا، ھېسام بىر دانە جوتۇنى ئايرىپ ئەترەت باشلىقىغا تۇتقۇزۇپ:

— ئەترەت باشلىقى، سىز يەتكۈزۈپ بېرەرسىز، بۇ شۇجىغا، — دەپتۇ.

— ئەخمەق بولدۇڭمۇ، — دەپ تېرىكىپتۇ ئەترەت باشلىقى، — دادۇينىڭ رەھبىرى بولغان ئادەم سېنىڭ ئەتىرىتىڭگە ئۆستەڭ چېپىشىپ بېرەمدۇ؟

— ئۆزىڭىز ئەتىرىتىمىزدە تارقىتىلغانلىكى نەرسىدىن شۇجىغا ئايرىپ قويىاتىسىز، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ ھېسام، — بۇ قېتىمقى شۇنداق چاغلاپ قاپتىمەن.

ئىسمىم دېموكراتىيە چېقچاق

ھېسام ئىشلەيدىغان ئىداربگە يېڭى كەلگەن باشلىق تولىمۇ قاتتىق قول، ئۆزۈمچىل كىشى بولۇپ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ پىكىر بېرىشىگە يول قويمايدىكەن. بىر قېتىم باشلىق مەلۇم ئىش بىلەن ئىشخانىسىغا كىرىپ قالغان ھېسامنىڭ ئىسمىنى سوراپتۇ:

— بۇرۇن ئىسمىم ھېسام بولىدىغان، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، — ھازىر يولداشلار دېموكراتىيە دەپ ئۆزگەرتىپ قويۇشتى.

— نېمىشقا؟ — كوچىلاپ سوراپتۇ باشلىق.

— نېمىشقا دېسىڭىز، — ئەيمەنمەي جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، — دېموكراتىيە دېگەننىڭ ئۆزىنى كۆرمىگەندىن كېيىن، ئىسمىنى بولسىمۇ ئالغىلاپ تۇرايلى، دەپ.

ئاۋارىگەرچىلىك چېقچاق

توي قىلىش ئۇچۇن قىزىل قەغەز ئىلىشقا بارغان ھېسامنى رايون كادىرى بەلگىلىمىدە يوق رەسمىيەتلەر بىلەن تولا يول ماڭدۇرۇپ تازىمۇ ئاۋارە قىپتۇ. يەنە بىر قېتىم «ئەتە كېلىڭلار» دېگەندە، ئەلىمىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي تۇرغان ھېسام كادىرغا دەپتۇ:

— بولدىلا، بويتاقچىلىقنىڭ ئۆزى ياخشى ئوخشايدۇ.

— نېمىشقا ئۇنداق دەيسىز؟ — ھەيران بوپتۇ كادىر.

— كىچىككىنە قەغەز كېسىپ بېرىدىغان كىشىنىڭ ئاۋارىگەرچىلىكى مۇنچىلىك بولسا، پۇ - تۇنسۇرۇك قىز بەرگەن كىشىنىڭ ئاۋارىگەرچىلىكىگە جان توشامدۇ؟ — دەپتۇ ھېسام ئەلەم بىلەن.

ھەتتىگىنەي چېقچاق

ھېسام قۇرۇلۇشتا لايىچىلىق قىلىۋاتقىنىدا ئۇنىڭ شېرىكى بىرنەچچە كۇنگىچە كەلمەي قويۇپتۇ. ھېسام ئۇنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلغانىكەن، بىرەيلەن:

— تېخى بىلمىدىڭمۇ؟ شېرىكىڭ تۇنۇگۇندىن بېرى ئىسكىلاتچى بولۇپ كەتتى، — دەپتۇ.

— قانداقچىسىغا؟ — ھەيران بولۇپ سوراپتۇ ھېسام شېرىكىنىڭ قايسى يول بىلەن ئامەت تاپقىنىنى چۇشەنمەي.

— ئۇنىڭ دادىسى قۇرۇلۇش ئىدارە باشلىقىنىڭ كۆزىنى داۋالاپ ساقايتتى ئەمەسمۇ؟ — دەپ چۇشەندۇرۇپتۇ ھېلىقى كىشى.

— ھەتتىگىنەي، — دەپتۇ ھېسام شۇ چاغدا، — باشلىقنىڭ كۆزى ئاغرىغۇچە پۇتى سۇنسۇن چۇ! مېنىڭ دادام ئۇستا تېڭىقچى ئىدى - دە.

ئاغىنىدار چىلىق

بىر قېتىم ھېسام ئاغىنىلىرىنىڭ تەكلىپى بىلەن شەھەرگە كىرىپتۇ، ئەمما ئاغىنىلىرى مەشـرەپكە بىللە بارمىدىكەن ـ دە، قايتقاندا ھېسامنى ئۆيلىرىگىمۇ تەكلىپ قىلماي ئۆزلىرى كېتىپ قالىدىكەن.

مەلۇم مەشرەپتە بىر تونۇش كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ـــ ھە، ھېسامدىن، ئىشلار قانداق؟ نەدە يېتىپ ـ قوپۇۋاتىسىز؟

ھېسام ئىككى يېنىدا ئولتۇرغان ھېلىقى ئاغىنىلىرىگە مەنىلىك قاراپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ ئىشلار كاتتا، ئاكا، ئەل ـ ئاغىنىلەر قويۇپ بەرمەي، دەڭدە يېتىپ قوپۇۋاتىمەن.

شاۋ ـ شۇۋ

بېخىللىقتا داڭق چىقارغان بىر كىشى سوقۇم سويۇپتۇ. بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان مەھەللىدىكىلىرى بىر سورۇندا بېخىلغا چاقچاق قىپتۇ:

ـــ بۇرادەر، ھېچبىر شاۋ ـ شۇۋسىزلا سوقۇمنى جايلىۋاپسىز ـ ھە؟

توپ ئىچىدە ئولتۇرغان ھېسام گەپكە ئارىلىشىپتۇ:

ـــ شاۋ ـ شۇۋنى ئاڭلىمىدىڭىزمۇ تېخى؟ قوشنىمىز كالىنى سويغۇچە ھېلى قېرىنىنى تۆكىدۇ، ھېلى ئۇچىينى سىيرىدۇ، دەپ تەمەدە ساقلاپ تۇرغان بىرەر مىڭ قاغىنىڭ شاۋ ـ شۇۋى مەھەللىنى بىر ئالدىغۇ.

ئاۋۋال سورىۋېلىڭ

گۆش دۇكىنىدا گۆشنىڭ لەش يېرى تەگكەن بىر خېرىدار قاسساپقا ئاچچىقلاپ:

ـــ تونۇش ـ بىلىشىڭگە ساپلا ياخشى گۆش بېرىپ، باشقىلارغا سۆڭەك بېرىدىغان قانداق نائىنساپ ئادەمسەن؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ بېرىمەن، قانداق؟ دەيدىغان يېرىڭگە بېرىپ دېمەمسەن ! ـــ دەپتۇ قاسساپ. ھېلىقى خېرىدار گۆشنى تارازىغا تاشلاپ:

ـــ باشلىقىڭغا دېمىسەم، كۆرۈپتۇر ! ـــ دېگىنىچە تالاغا قاراپ مېڭىپتۇ. كىشىلەر قاتاردا گۆشكە نۆۋەت ساقلاپ تۇرغان ھېسام ھېلىقى خېرىدارنى توختىتىپ دەپتۇ:

ـــ ئاكا، بېرىپ دېيىشتىن ئاۋۋال بىرنېمىنى قاسساپتىن سورىۋېلىڭ.

ـــ نېمىنى؟ ـــ ھەيران بوپتۇ خېرىدار. ھېسام چۈشەندۈرۈپ:

ـــ قايسى باشلىق ئۇنىڭدىن گۆش ئالمايدىغانلىقىنى ! ـــ دەپتۇ.

ئەندىشە

ھېسامدىن بىر شاگىرت بالا سوراپتۇ:

— نەچچە كۈندىن بېرى چاڭجاڭمىز بەك خاپىغۇ؟

— تېخى ئۇقمىدىڭمۇ، زاۋۇتتا يېڭىچە سايلام ئۆتكۈزمەكچى، شۇنىڭدىن ئەنسىرەۋاتىدۇ، — دەپتۇ ھېسام. شاگىرت بالا ھەيران بوپتۇ:

— بۇنىڭ ئەنسىرىگۈدەك نېمىسى بار؟ چاڭجاڭ بولمىسا باشقا ئىش قىلسا بولۇۋېرىدىغۇ؟

— بالىسەن - دە! — دەپتۇ ھېسام، — بىزنىڭ چاڭجاڭ چاڭجاڭلىقتىن باشقىنى بىلمەيدۇ ئەمەسمۇ.

ئەمدى مەشرەپ سىزگە كەلدى

ھېسام يېزا ئىدارىسىدە ئالاقىچىلىك قىلىپ يۈرگەن مەزگىلدە ھۆكۈمەت كاتىپى دائىم باش-قىلارنىڭ نامىدىن باغاق يېزىپ ھېسامنى تارقىتىپ بېرىشكە بۇيرۇيدىكەن. ئىشتىن خەۋىرى يوق ھېسام باغاقلارنى تارقىتىۋېرىپ، ساھىبخانىلاردىن ئاھانەت ئاڭلايدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە كاتىپنىڭ باشقا ناھىيىدىكى قېينانىسى كۈيئوغلىنىڭكىگە مېھمان بولۇپ كەپتۇ. كاتىپنىڭ بورداۋاتقان قوينىنى بۇ مۇنا-سىۋەت بىلەن سويماقچى بولۇۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالغان ھېسام دەررۇ كاتىپنىڭ نامىدىن باغاق يېزىپ ئون نەچچە كىشىگە تارقىتىپتۇ. كەچقۇ-رۇنلۇقى قوي سويۇلۇپ گۆشى كانارىغا ئېسىلىشىغا كاتىپنىڭ ئۆيىنى مېھمان بېسىپتۇ. ئايالى سەن قوينى ئاپامنى دەپ ئەمەس، ئاغىنىلىرىڭنى دەپ سويۇپتىكەنسەن، دەپ جېدەل قوزغاپتۇ. ئىشنىڭ سەۋەبىنى سەزگەن كاتىپ ھېسامنى تالاغا چاقىرىپ چىقىپتۇ - دە، ئاچچىقلانغان ھالدا:

— ھەي ھېسام، نېمە ئىش بۇ؟ — دەپ پوپوزا قىپتۇ.

— سەكرىمەڭ، — دەپتۇ ھېسام خاتىرجەم ھالدا، — «بۇقىنىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈن موزاي-غىمۇ بار» دەيدۇ، ئەمدى مەشرەپ سىزگە كەلدى.

باراڭلىققۇ تۇغدى...

تۆت بەڭگى بىر باغقا كىرىپ ئۈزۈم بارىڭى تېگىدە پىنەكچە تاماكىسىنى راسا چېكىپ قىيسىيىشىپتۇ. بىر چاغدا بەڭگىلەر قايتماقچى بولۇپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشقانىكەن، باشلىرى باراڭغا تاقىشىپتۇ ـ دە، ئېڭىشىپ باراڭدىن چىقىشىپتۇ. شۇ مۆكچەيگەن پېتى كوچىغا چىقاندىن كېيىنمۇ غاز قانىتى بولۇشۇپ مەھەللىلەرنى ئارىلاپ مېڭىشىپتۇ. بىر چاغدا ئۇشتۇمتۇت ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ھېسام چىقىپ قاپتۇ. ئالدىدا كېتىۋاتقان بەڭگى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھېسام، باراڭلىق تۇغدىمۇ؟

— باراڭلىققۇ تۇغدى، — دەپتۇ ھېسام بەڭگىلەرنىڭ تۇرقىدىن كۇلگىنىچە، — ئەمما، ساراڭلىق تېخى تۇغمىدى...

ئۇنىڭ تېرىسى ئىنچىكە

كەچقۇرۇن مەھەللە دوقمۇشىدا ئىككى ھۇرۇن تام يۆلەپ ئولتۇرۇپ ئۆزلىرىچە «دۇنيادا ھەممىدىن تەس ئىش قايسى؟» دېگەن مۇنازىرىگە چۈشۈپتۇ.

— ياندامىا يەردە كېچىسى سۇ تۇتماق تەس، — دەپتۇ بىر ھۇرۇن.

— ياق، كۇننىڭ ئىسسىقىدا ئورما ئورۇماق تەس، — دەپتۇ ئىككىنچىسى.

دەل شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھېسام ھۇرۇنلارنىڭ تالىشىنى ئاڭلاپ قاپتۇ ـ دە، يېقىن كېلىپ:

— ھەر ئىككىڭلار تاپالمىدىڭلار، دۇنيادا ھۇرۇننىڭ ئىنچىكە تېرىسى تەس، — دەپتۇ.

بىر سوم ئۆرلىۋەتسىڭىز...

ھېسامنىڭ مال بېقىشنى بىلمەيدىغان قوشنىسى بىساتچىكى بىرلا قوينى باقالماي جۇلمىرىتىۋېتىپتۇ ـ دە، بىر يەكشەنبە كۈنى يېزا بازىرىغا ئەكىرىپ سېتىۋەتمەكچى بولۇپ، ھېسامنى بازارغا بىللە بېرىشقا قىچقىرىپتۇ. ھېسام ماقۇل بولۇپ، قوينىڭ ئىگىسى بىلەن قوينى بىرگە ھەيدىشىپ مال بازىرىغا ئەكىرىپتۇ. مال بازىرىدا بۇ ئورۇق قوينى ھېچكىم سوراپمۇ قويماپتۇ. كەچكە يېقىن بىر خېرىدار كېلىپ قوينىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى تۇتۇپ كۆرۈپتۇ ـ دە:

— ئورۇقلاپ ئۆپكىسىمۇ قالمىغان جانۋار ئىكەن، تەۋەككۇل، يىگىرمە سومغا بەرسەڭلار ئالاي، — دەپتۇ.

— بىر سوم ئۆرلىۋەتسىڭىز، — دەپتۇ جىلە بولغان ھېسام.

— نېمىشقا؟ — دەپ سوراپتۇ خېرىدار تېرىكىپ.

— ئالدىراپ خاپا بولماڭ، — دەپتۇ ھېسام، — بىر سوم ئۆرلىۋەتسىڭىز، ئۆپكىسىنىمۇ بېكىتىپ بېرىمىز.

باشلىق ئىزدەش

بىر ئىشنى ھەل قىلىش ئۈچۈن شەھەرلىك ھۆكۈمەت ئىدارىسىدىن مەلۇم بىر باشلىقنى بىر ھەپتىدىن ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە كۆندە كېلىپ تاپالمايۋاتقان ئىكەنلىكىنى بايقىغان ئۇچراپ قاپتۇ ـ دە:

ـــ ھە، ھېسام، كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ كەتتىڭىزغۇ؟ ھازىر قەيەردە ئىشلەۋاتىسىز؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.

ـــ ئون كۈنچە بولدى، خىزمىتىم ئۆستى، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ شەھەرلىك ھۆكۈمەت بىنا-سىدىكى باشلىق ئىزدەش ئىدارىسىدە ئىشلەۋاتىمەن.

ئۆزىنىڭ كۆز قارىشى

ئىداردىكى كادىرلارنىڭ ئانكېتىنى تولدۇرۇۋاتقاندا، ئەللىككە تاقاپ قالغان بىر ئايال خىز-مەتچى ئۆزىنىڭ يېشىنى ئوتتۇز بەش ياش دەپ مەلۇم قىپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ.

ـــ پاتەمخان، ھېچبولمىغاندا قىرىق ياش دەڭا، ـــ دەپتۇ ئاردىدىن بىرى.

ـــ سىز ئارىلاشماي ئولتۇرۇۋېرىڭ، ـــ دەپتۇ ئايالنىڭ يېنىدا تۇرغان ھېسام، ـــ ھازىر ھەر ئادەمنىڭ ئۆز كۆز قارىشىنى قويۇش ئەركىنلىكى بار.

ئوتتۇرىسىنى قانداق تاپىدۇ

مەھەللىنىڭ يولى ياسىلىۋاتقاندا، ھېسامنىڭ ئىنىسى تالادىن يۈگۈرۈپ كىرىپ ئاكىسىدىن سوراپتۇ:

ـــ ئاكا، يول ياسىغاندا نېمىشقا ئالدى بىلەن ئىككى چېتىدىكى ئېرىقنى ئالىدۇ؟

ـــ شۇنىمۇ بىلمەمسەن، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ ئىككى چەتتىكى ئېرىقنى ئالمىسا، يولنىڭ ئوتتۇرىسىنى قانداق تاپىدۇ؟

قانچىسى ئوغۇل، قانچىسى قىز

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ـــ ئىنىڭىزنىڭ قانچە بالىسى بار؟ قانچىسى ئوغۇل، قانچىسى قىز؟

ـــ ۋايتاڭەي، ـــ دەپتۇ ھېسام بېشىنى چايقاپ، ـــ ئەيتاۋۇر ئەتىگەنلىكى قارىسا ھەممىسىلا ئەينەك بىلەن تارغاقنى تالىشىدىغۇ!

بەربىر يالتىيۇالمسىز

ھېسام سەئىدت ئۆمىكىدە ئىشلەۋاتقىنىدا ئۆمەكتىكى بىر سەئىدتچى قىز دائىم بىرەر يىگىت-نى تاپىدىكەنۇ، بىرەر ئايدىن كېيىنلا، مائاشى ئاز ئىكەن، ئانىسى بار ئىكەن، دېگەندەك باھانىلەر بىلەن يالتىيىپ كېتىدىكەن. ھېسام قىزنىڭ بۇ قىلىقىغا بەكمۇ خاپا بولۇپ يۈرۈپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە قارىسا قىز يەنە بىر يىگىت بىلەن باردى - كەلدى قىلىپ يۈرگۈدەك. بىر قېتىم يىگىت قىزنى ئىزدەپ سەئىدت ئۆمىكىگە كەلگەندە ھېسام ئۇنىڭغا، پالانچى سىز بىلەن يۈرەلمەيدىكەن، مېنى ئېيتىپ قويسىڭىز دېگەنتى، دەپتۇ. يىگىت رەنجىگەن ھالدا كېتىپ قاپتۇ - دە، ئىككىنچى-لەپ قىزنى ئىزدىمەپتۇ. ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن قىز كوچىدا يىگىتنى كۆرۈپ، نېمىشقا ئىزدىمىگەنلىكىنى سورىغانىكەن، يىگىت ھېسامدىن ئاڭلىغانلىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. قاتتىق ئاچچىقلانغان قىز دەررۇ ئۆمەككە قايتىپ كەپتۇ - دە، ھېسامغا كايىپ:

— ھېسامكا، نېمانداق خەقنىڭ ئىشىغا چات كېرىپ يۈرىسىز؟ — دەپتۇ.

— چات كەرگىنىم يوق، كۆڭۈل بۆلۈپ قويدۇم، — دەپتۇ ھېسام جاۋابەن، — ئاڭلىسام بۇ يىگىتنىڭمۇ ئانىسى بار ئىكەن، بەربىر يالتىيىۋالمسىز.

ئېشەك ھارۋا سېتىش

ھېسام ئۆزى ئىشلىتىپ يۈرگەن ئېشەك ھارۋىسىنى ساتماقچى بولۇپ بازارغا ئاپىرىپتۇ. بىر ئالغۇچى ئېشەك ھارۋىنى ئەرزان ئېلىۋېلىشنىڭ قازىنىنى ئېسىپ:

— ھارۋاڭنىڭ ئىچ كامېرى كونا ئوخشايدۇ، — دەپتۇ. ھېسام دەررۇ چاقنى چۆۋۈپ كۆرسىتىپتۇ. چاقتىن قۇسۇر چىقىرالمىغان ئالغۇچى يەنە باھانە كۆر-سىتىپ:

— ھارۋاڭ ياخشى بولغان بىلەن، ئېشىكىڭ ناچار تۇرمامدۇ، — دەپتۇ

— سودىنى قىلىۋېرىڭ، — دەپتۇ ھېسام، — خالىسىڭىز، ئېشەكنىمۇ چۆۋۈپ كۆرسىتىمەن.

گۇناھ كىمدە

ھېسام تۇرغان ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ زىغىرى بىر يىلى بۆلەكچىلا ئوخشاپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يىللاپ بۇ ئەترەتكە دەسسىمەيدىغان كوممۇنىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى دەررۇ مەھەللىگە كېلىپ ئېتىز ـ ئېرىقلارنى تەكشۈرۈپتۇ ـ دە، ئىسكىلاتقا كىرىپ زىغىرنى كۆرۈپ ماختاپتۇ:

ـــ ھوسۇلۇڭلار قالتىس بوپتۇ. بۇ يىل زىغىردىن خېلى پۇل قىلىۋالسىلەرغۇ دەيمەن؟

ـــ شۇنداق، ـــ دەپتۇ ئەترەت باشلىقى خۇشاللىق بىلەن.

ـــ بۇ زىغىرنىڭ مېيىدا ئاشمۇ ئوخشايدىغۇ دەيمەن؟ ! ـــ دەپتۇ مۇدىر يەنە مەنىلىك قىلىپ. ئەترەت باشلىقى دەررۇ مۇدىرنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپتۇ ـ دە، يەنە:

ـــ ئەلۋەتتە، ـــ دەپتۇ ۋە مۇدىر كەتكەندىن كېيىن ھارۋىكەش بالىدىن بىر مىشكاپ زىغىرنى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپ بېرىپتۇ. بۇ خەۋەر قۇلاقتىن ـ قۇلاققا يېتىپ ھەممە ئەزانىڭ غەزىپىنى كەلتۈرۈپتۇ. كىشىلەر مەھەللە دوقمۇشىغا توپلىشىۋېلىپ، گۇناھ كىمدە، يۇزى قېلىن مۇدىردىمۇ ياكى كۆڭۈلچەك ئەترەت باشلىقىدىمۇ، دېگەننى تالىشىپ قاپتۇ. كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا بايىاتىن ئۇنچىقماي تۇرغان ھېسام گەپكە نۆۋەت ئاپتۇ ـ دە:

ـــ سىلەر ھېچقايسىڭلار گۇناھكارنى تاپالمىدىڭلار، گۇناھ مۇدىردىمۇ ئەمەس، ئەترەت باشلىقىدىمۇ ئەمەس.

ـــ ئەمىسە گۇناھ كىمدە؟ ـــ دېيىشىپتۇ كىشىلەر ھەيران بولۇپ.

ـــ گۇناھ مول ھوسۇلدا، ـــ دەپتۇ ھېسام شۇ چاغدا چۈشەندۈرۈپ، ـــ ئەگەر بۇ يىل زىغىر مۇنچىلا ئوخشىمىغان بولسا، بايىقى مۇدىرمۇ بىزنىڭ ئەترەتكە زادىلا كەلمىگەن بولاتتى.

ئورنىدا مەن ئوقۇيمەن

ھېسام مەكتەپنىڭ ئىشچىسى بولۇپ ئىشلەۋاتقىنىدا، ئۇنى قوڭغۇراق چېلىشقا بەلگىلەپ قويۇپتۇ. تۆۋەنكى سىنىپتىكى بىر كەپسىز بالا توك قوڭغۇراقنى پات ـ پاتلا بىمەھەل چېلىۋېتىپ نەچچە قېتىم ھېسامنى تەنقىدكە قويۇپتۇ. ئاخىرقى بىر تەنقىدتىن كېيىن ھېسام مۇدىر ئىشخانىسىغا كىرىپ ئەرز قىپتۇ:

ـــ بۇگۈندىن تارتىپ مەن قوڭغۇراقنى ئۆتكۈزۈپ بەرسەم.

ـــ كىمگە؟ ـــ ھەيران بولۇپ سوراپتۇ مۇدىر.

ـــ تۆۋەنكى سىنىپتا بىر قوڭغۇراقچى ئوقۇغۇچى چىقىپ قالدى، شۇنىڭغا.

ئەھۋالنى ئەمدىلا چۈشەنگەن مۇدىر كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە:

ـــ ئۇنداقتا سىز نېمە ئىش قىلىسىز؟ ـــ دەپتۇ. ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ نېمە قىلاتتىم، مەن شۇ ئوقۇغۇچىنىڭ ئورنىدا ئوقۇيمەن ـ دە !

باشلىقنى ماختاش

ھېسامنىڭ باشلىقى دائىملا ئۇنى «مېنى سورۇنلاردا نېمىشقا ماختىمايسەن؟» دەپ كايىيدۇ. كەن. بىر قېتىم يۇقىرىدىن ئەھۋال ئىگىلىگۈچىلەر كەلگەندە ھېسام باشلىقنىڭ ئالدىدىلا كەلگەن. لەرگە ئۇنىڭ تەرىپىنى قىلىپ بېرىپتۇ:

ــ بىزنىڭ باشلىقتەك ئادەم شەھەردە يوق ـ دە. باشقىسىنى دېمەيلا مۇشۇ قېتىمقى ئۆستەك چېپىشقا چىققانىنى دەي، ئۆستەك پۇتكۈچە بىزنىڭ باشلىق كېچە ـ كۈندۈز يا تۇزۇك تاماق يېمەي، يا سۆزلىمەي...

ــ نېمە قىلدى؟ ــ دەپ سوراپتۇ كەلگەنلەردىن بىرى قىزىقىپ. ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئۇخلىدى.

ئەمدى سالقىنداپ قالدى

ئاشخانىدا سامسا يەپ ئولتۇرغان يىگىتلەر ئالدىلىرىدىكى سامسىنىڭ تۈگىشىگە پۇل تۆلەشتىن قېچىپ، ئۆزىنى يەلپۈگەن بولۇپ:

ــ پاھ ـ پاھ، ئاشخانىنىڭ ئىچى تازىمۇ ئىسسىپ كەتتى جۇمۇ، ــ دېيىشىپ بىر ـ بىردىن تالاغا چىقىۋاپتۇ. ئاشخانىدا بىر ئۆزىلا قالغان ھېسام يېڭى قومۇرغان سامسىدىن ئوتتۇزنى ئېلىپ تالادىكىلەرنى چاقىرىپتۇ:

ــ كىرىڭلار، ھەي ئاغىنىلەر، ئاشخانا ئەمدى خېلى سالقىنداپ قالدى.

ئەمدىغۇ موزاي بولارسىز

مەھەللە دوقمۇشىدا تۇرغان بىر يىگىت كوچىدىن ئۆتكەنلا قىزلارغا گەپ تاشلاپ سەل نېرىدا تۇرغان ھېسامنىڭ چىشىنى قېرىشتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا كوچىدىن چىرايلىققىنە بىر سەنئەتچى قىز ئۆتۈپ قاپتۇ. ھېلىقى يىگىت قىزغا ئاڭلىتىپ:

ــ ئېھە، سەنئەتچى بولسام ئىدىم، ــ دەپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن كوچىدىن خۇش پېچىم كىيىنگەن تەنھەرىكەتچى قىز ئۆتۈپتۇ. يىگىت بۇ دورەمۇ:

ــ ئېھە، تەنھەرىكەتچى بولسام ئىدىم، ــ دەپتۇ.

ئانچە ئۆتمەيلا نېرىدىن موزاي يېتىلىگەن بىر قىز كېلىپ قاپتۇ. يىگىت بۇ قېتىم ئۇنچىقماي تۇرۇپتۇ. ھېسام بولسا يىگىتنىڭ يېنىغا بېرىپ دەپتۇ:

ــ قانداق ئىنىم، ئەمدىغۇ موزاي بولارسىز؟

جازام يېتىشكۈچە

ھېسام بۆلۈم باشلىقى بولغاندىن كېيىنمۇ كادىرلار بىلەن ئىلگىرىكىدەك قويۇق مۇناسىۋەتتە بولۇۋېرىپتۇ. بۇنىڭغا چىشى قېرىشقان ئىدارە باشلىقى ئۇنىڭغا كايىپتۇ:

— ھېساممدىن، سىز ئەمدى ئاددىي كادىر ئەمەس. سەل جازىڭىز بولمىسا، قول ئاستىڭىزدىكىلەرنى باشقۇرالمايسىز جۇمۇ.

ھېسام ئۇنچىقماپتۇ. ئەتىسى ئۇ خىزمەتكە ئۆيدىكى قول ھارۋىنىڭ جازىسىنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن باشلىق ئەجەبلىنىپتۇ:

— ھېساممدىن، بۇنى نېمىگە كۆتۈرۈۋالدىڭىز؟

— تۇنۇگۈنكى تەنقىدىي مەسلىھەتىڭىز بويىچە، — دەپتۇ ھېسام، — ئۆزۈمدە سىزنىڭكىدەك جازا يېتىشتۈرۈۋالغۇچە، مۇشۇ جازىنى ئىشلىتىپ تۇراي دەيمەن.

ئۆزۈمنى يېتۈرۈپ قويدۇم

تەنتەربىيە زالىدا ۋالىبول مۇسابىقىسى راسا قىزغىن داۋاملىشىۋاتقاندا، بىرنەچچە قېتىم توك كېتىپ تاماشىچىلارنىڭ كەيپىنى بۇزۇپتۇ. ئاخىرقى قېتىم توك كەتكەندە، ئويۇن كۆرۈۋاتقان ھېسام ئورنىدىن تۇرۇپ ئەنسىز ۋارقىراشقا باشلاپتۇ:

— ھېسام، ھەي ھېسام، نەدىسەن؟

— ئۆندەرەۋاتامسىز، ھېسامكا، ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز چاقىرغىنىڭىز نېمىسى؟ — دەپ ئەجەبلىنىپتۇ ھېسامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ياش يىگىت.

— ئۆندەرىگىنىم يوق، — دەپتۇ ھېسام، — قاراڭغۇدا ئۆزۈمنى يېتتۈرۈپ قويدۇم.

چاقچاق راستمۇ

بىر قېتىملىق سورۇندا ھېسامدىن چاقچاقتا يېڭىلىپ قالغان بىر كىشى يېڭىلگىنىگە تەن بەرمەي ھېسامغا: «چاقچاققا ئۇستا دەپ قويسا، ئۆز - ئۆزۈڭنى چۈشۈرگىنىڭ راستمۇ؟» دەپ چاقچاق قىلغانىكەن، ھېسام «راستمۇ» قاپىيىسىنى ئىشلىتىپ تۇرۇپ تۆۋەندىكى ئون نەچچە چاقچاقىنى كەينى - كەينىدىن كەلتۈرۈپتۇ:

— چاقچاقتا يېڭىلىپ قالساڭ، مۇشت ئاتقىنىڭ راستمۇ؟

— ھۆپۈپنى يۇڭدىماي يەپ، كۆمۈرنى يۇيۇپ قالغىنىڭ راستمۇ؟

— ھاراقنى بىكارغا ئىچىپ، چاپىنىڭنى يېپىنچاقلاپ ماڭغىنىڭ راستمۇ؟

— ھەرە تۇتىمەن دەپ بېشىڭغا ھەسەل سۈركىگىنىڭ راستمۇ؟

— ماتروس بولىمەن دەپ شەپكىنىڭ چېكىلىكىنى يۇلۇۋەتكىنىڭ راستمۇ؟

— لاباكۇ كىيىۋېلىپ نەشكەشكە ئۇلپەت بولغىنىڭ راستمۇ؟

— كېچىچە تانسىغا پىرقىراپ، ئەتىسى ۋاي يۇرىكىم دەپ خىزمەتكە بارمىغىنىڭ راستمۇ؟

— مەستلىكىڭدە ساقچىدىن قورقىمايمەن دەپ ۋارقىراپ، ساقچى كەلسە ئاپام قارا چايغا ئەۋەتكەنتى دېگىنىڭ راستمۇ؟

— ھەرقانداق نوچىنى سىيرىيمەن دەپ، سىم تاناب تۇۋرۇكىگە مۇشت ئاتقىنىڭ راستمۇ؟

— بۇرۇلكامنىڭ قىرىنى بۇزمايمەن دەپ، ئۆرە تۇرۇپ تاماق يېگىنىڭ راستمۇ؟

— ئىككى سەر ئىچىپ تۆت سەر مەست بولغىنىڭ راستمۇ؟

ھېلىقى كىشى ئۇن سۇرەلمەستىن ئۆزىنى شاڭخو قىلىپ كۈلۈۋاتقان جامائەتنىڭ كۈلكىسىگە قوشۇلۇشقا مەجبۇر بوپتۇ.

گۇناھ بولدۇ

بىر كۈنى ھېسام جامائەت بىلەن خەتمىقۇرئان چېيىدا بىللە بولۇپ قاپتۇ. تۆردە ئولتۇرغان مەھەللە ئىمامى ھەدەپ:

— ئادەمنىڭ سۈرىتى بار ئۆيدە تەكبىر ئېيتىش گۇناھ بولىدۇ، تامغا رەسىم چاپلاش گۇناھ بولىدۇ ...، — دەۋېرىپ، ئۆيدىكى ھەممىلا رەسىم ئەۋلادىنى ئالدۇرۇۋېتىپتۇ. ھېسام بىر چاغدا ئىمامنىڭ ئالدىغا قويۇلغان كونۋېرت ئىچىدىن بەش سوملۇق پۇلنى ئاپتۇ -دە، ساھىبخانىغا بېرىپ:

— بۇنىمۇ ئەكېتىڭلار، — دەپتۇ. ئىمامنىڭ كۆزى چەكچىيىپتۇ -دە:

— ھېسامدىن، بۇ نېمە ئىش؟ — دەپتۇ پوكاندەك قىزىرىپ. ھېسام چۈشەندۇرۇپتۇ:

— تەقسىر، قارىسام پۇلدىمۇ ئادەم سۈرىتى بار ئىكەن، سىلىنى گۇناھقا شېرىك بولۇپ قالمىسۇن، — دېدىم.

تويدۇ ـ ده

هېسابلارنىڭ قوشنىسى دائىم دېگۈدەك مەست كېلىپ ياۋاش خوتۇنى بىلەن جاڭجاللىشىدۇ-كەن، جاڭجاللاشسىلا مەھەللىنى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك قىلىپ:

ــ تويدۇم سېنىڭدىن، ئەزبىرايى تويدۇم! ــ دەپ ۋارقىرايدىكەن.

بىر قېتىملىق ئاشۇنداق جېدەلدە قوشنىسىنىڭ ئاۋازىنى يەنە ئاڭلىغان هېسابنىڭ ئۆيىدە-كىلىرى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ هەيرانمەن، قوشنىمىزنىڭ «تويدۇم» دەپ جار سېلىشى قانداق گەپتۇ، نېمە دېگىنى ئۇ؟

هېسابنىڭ ئۆيىدىكىلىرىگە چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ تاماقنى قەرەلسىز ئوخشىتىپ ئېتىپ بېرىپ تۇرغاندىن كېيىن تويدۇ ـ دە!

مەستلىكنىڭ سىرى

ئاشخانىدىن چىقىۋاتقاندا بىر ئاغىنىسى هېسابىدىن سوراپتۇ:

ــ دائىم جىق ئىچىسىڭىز مەست بولمايتتىڭىز، بۇگۈن ئازراقلا ئىچىپ تەڭشىلىپ قالدىڭىزغا؟

هېسابنىڭ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ بۇگۈن پۇل خەجلەپ قويدۇم ئەمەسمۇ.

مېھمانلىرىڭنى كۆتۈۋالغىن

هېسابنىڭ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا «قارا يىپ» قىلىپ قويۇلغاندىن كېيىن هېچكىم ئۇنىڭ-غا پاراڭ قىلمايدىغان، ئۆيىگىمۇ كىرمەيدىغان بوپتۇ. هېيت كەلگەندە ئايالى نەچچە دەستە ساڭىزا سېلىپ، جوزىنى راسلاپ قويۇپتۇ، لېكىن هېچكىم ئۇنىڭ ئۆيىگە هېيتلاپ كىرمەپتۇ. بۇنىڭدىن خاپا بولغان ئايالى كارىۋاتتا يېتىپ بىر دەم يىغلاپتۇ ـ دە، كېيىن ئۆخلاپ قاپتۇ.

بۇ چاغدا هېسابنىڭ كىيىم ياپقۇچىنى يۇلۇۋېلىپ ئايالىنىڭ ئۇستىگە يېپىپتۇ، ئۆزى بېلىگە ئۇزۇن ئاق لۆڭگىنى باغلاپتۇ ـ دە، هويلىغا چىقىپ:

ــ ۋاي دوستۇم، ۋاي مېنى يالغۇز تاشلاپ كەتكەن دوستۇم، ــ دەپ ئۇنىنىڭ بارچە يىغلاش-قا باشلاپتۇ. ئەتراپتىكى قوشنىلار هېسابنىڭ ئايالى قازايى ـ قەدەر يېتىپ ۋاپات بولغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىشىپ بىر ـ بىرلەپ هېسابنىڭكىگە كىرىشىپتۇ، بىر دەمدىلا ئۆيگە ئادەم لىق توشۇپتۇ. هېساب دەرھال بېرىپ ئايالىنىڭ يۈزىدىكى كىيىم ياپقۇچىنى ئېلىۋېتىپ:

ــ تۇر، خوتۇن، ئۆيگە مېهمان توشۇپ كەتتى، ساڭىزلىرىڭنى ئوشتۇپ ئەزىز مېهمانلىرىڭنى كۆتۈۋال، ــ دەپتۇ.

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە مەكتەپكە كەلگەن ئىشچىلار تەشۋىقات ئەترىتىنىڭ باشلىقى ھەممە ئوقۇتقۇچىلارنى بىلىمدە ئۆزىگە تەڭ قىلمايدىكەن. بىر كۈنى ئۇ مەلۇم جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسى بىلەن سۆز تالىشىپ قاپتۇ.

— ياپونىيە ياۋروپاغا جايلاشقان، — دەپتۇ ئۇ.

— توغرا ئەمەس، ئاسىياغا جايلاشقان، — جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسى ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ.

باشلىق جاھىللىق بىلەن ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسى دەرھال تامدىن دۇنيا خەرىتىسىنى ئېلىپ ئۆز سۆزىنى ئىسپاتلاپتۇ. باشلىق تاتىرىپ تۇرۇپ قاپتۇ.

بايىتىن سۆھبەتنى تىڭشاپ تۇرغان ھېسام باشلىقنى ئوڭايسىزلىقتىن قۇتقۇزماقچى بولۇپ گەپكە ئارىلىشىپتۇ:

— ئۇكا، ھەر ئىككىڭلاردا ئۇقۇشماسلىق بوپتۇ. ئەسلىدە باشلىقنىڭ خەرىتىسى بىلەن سىزنىڭ خەرىتىڭىز ئوخشىمايدىكەن ئەمەسمۇ!

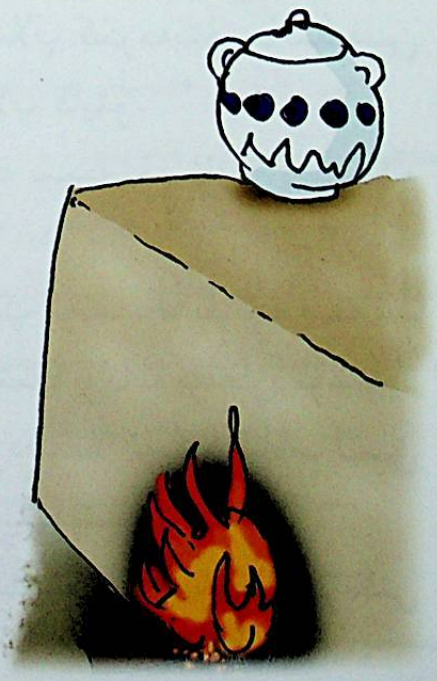
بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

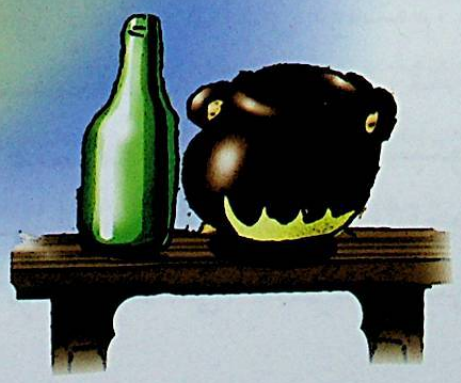
— ھېسامكا، خوتۇندىن قورقىنىڭ پايدىسى بارمۇ؟

— بار، — دەپتۇ ھېسام، — بىرلا پايدىسى بار.

— ئۇ قانداق پايدا؟ — سوئال سورىغۇچى قىزىقىپتۇ.

— ئاشپەزلىكنى ئۆگىنىۋالسەن، — دەپتۇ ھېسام.

ھېلمۇ ياۋروپاچە تەربىيىلەپسىز

ھېسام بىرنەچچە كىشى بىلەن بىر خىزمەتدىشىنىڭكىگە مېھمانغا بېرىپتۇ. ئۆي ئىگىسى ئەركە ئوغلىنى مېھمانلارنىڭ ئالدىدا ماختاپ:

— بالامنى ياۋروپاچە تەربىيىلىدىم، قالتىس بالا بولدى جۇمۇڭلار، — دەپتۇ. شۇ ئارىدا بالا ئۆزىنى ئەركىلەتكەن ھېسامنى ۋاققىدە بىرنى ئۇرۇپتۇ.

— باركاللا، — دەپتۇ ھېسام بالىنى ئۆزىدىن يىراقلىتىپ، خىزمەتدىشىغا، — ئوغلىڭىزنى ھېلىمۇ ياۋروپاچە تەربىيىلەپتىكەنسىز، ئەگەر باشقا يەرچە تەربىيىلىگەن بولسىڭىز، بۇ كەمگىچە بىزنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىدىكەن.

ھېلمۇ ئويغىتىپ قويۇپتۇ ...

كەچ كىرگەندە توساتتىنلا ھېسامنىڭ ئۆيىگە بىرنەچچە ئاغىنىسى كېلىپ قاپتۇ. ھېسام ئۇلارنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، تاماق ئەكىرىپتۇ. ھېسام قارىسا ئاغىنىلىرىنىڭ بىرى گەپكە ئارىلاشماي ئاچ كۆزلۈك بىلەن تاماققا تۇتۇش قىلغىلى تۇرۇپتۇ. ھېسام گەپ ئارىسىدا، ئۇنىڭدىن:

— ئاداش، سىز بۇلار بىلەن نەدە ئۇچرىشىپ قالدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۆيدە ئۇخلاۋاتاتتىم، — دەپتۇ ھېلىقى ئاغىنىسى ئاغزىدىكى لوقمىنى يالماپ تۇرۇپ، — بۇلار كېلىپ «ھېسامنىڭكىگە بارىمىز» دەپ ئويغىتىشتى.

— ھېلىمۇ ئويغىتىپ قويۇپتۇ، — دەپتۇ ھېسام، — بولمىسا، ئاچ قورساق قانداقمۇ ئۇخلايتتىڭىز؟

ئادەم ئەمەسلىكىڭىزنى ئۇقماپتىمەن

مەلۇم باشلىقنى ھېسام تولىمۇ مەنسەپپەرەس دەپ ئاڭلىغانىكەن. بىر قېتىم شۇ باشلىق بىلەن مەلۇم تويدا بىر تاۋاققا ئولتۇرۇپ قاپتۇ. بىر چاغدا ساھىبخانا بوسۇغىدا تۇرۇپ ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامكا، سىز قايسى تاۋاققا قارىدىڭىز؟

ھېسام تاۋاقدىشىنى كۆرسىتىپ:

— ماۋۇ ئادەم بىلەن بىر تاۋاقتا ئولتۇردۇم، — دەپتۇ. بىراق، تاۋاقدىشى ئۇنىڭغا دەرھال گۆلىيىپتۇ:

— ھەي، قانداق نەرسە سەن، ماۋۇ ئادەم دەيسىنا، مېنى تونۇمامسەن؟

بايىاتىن ئۇنىڭ ھېلىقى مەنسەپپەرەس باشلىق ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئولتۇرغان ھېسام ھودۇقماي جاۋاب بېرىپتۇ:

— كەچۇرىسىز، سىزنىڭ ئادەم ئەمەسلىكىڭىزنى ئۇقماپتىمەن.

خەۋەر تۇرماق

ھېسام مەكتەپتە ئىشلىگەندە يۇقىرىغا بىر پارچە ئەرز يازغانىكەن، لېكىن ئەرزىنىڭ ئۇچۇرى تاش سۇغا چۆككەندەكلا جىمىپ كېتىپتۇ. بىر قېتىم مەكتەپتىكى گرامماتىكا ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىپ سوراپتۇ:

— ھېسامكا، يۇقىرىغا بەرگەن ئەرزىڭىزدىن خەۋەر بارمۇ؟

— نەدىكى دەيسىز، — دەپتۇ ھېسام، — خەۋەر تۇرماق ئىگىمۇ يوق.

داتلىشىپ كېتىپسىز - دە

ھېسام يېڭى كۆچۈپ كەلگەن قوشنىسىدىن سوراپتۇ:

— ھاراق ئىچىپمۇ قويامسىز؟

— ۋاھ، بۇرۇن تازا ھاراق تۇتۇپ ئىدىم دەڭا، — دەپتۇ قوشنىسى جاۋابەن، — يىگىرمە يىل بولدى ئىچمىگىنىمگە.

ھېسام قوشنىسىغا چاقچاق قىپتۇ:

— ئۇنداقتا تازا داتلىشىپ كېتىپسىز - دە!

ئىگىسىنى دورىغان - دە

بەكمۇ شەخسىيەتچى بىر ئىدارە خادىمى كوچىدا ۋېلىسىپىت مىنىپ كېتىۋاتقانىكەن، ھېسام بىلەن بىللە كېلىۋاتقان بىرى ۋېلىسىپىتلىككە كەينىدىن ۋارقىراپتۇ:

— ھوي ئاغىنە، ۋېلىسىپىتىڭىزنىڭ ئارقا چاقىغا قورايى قىستۇرۇلۇپ قاپتىغۇ؟

— ئىگىسىنى دورىغان - دە، — دەپتۇ ھېساممۇ تەڭلا ۋارقىراپ، — قۇرۇق ماڭمايدۇ!

ئەڭ تەس ئورما

قايسى ئاشلىقنىڭ ئورۇمىسىنى ئورۇماقنىڭ تەسلىكىنى تالىشىپ قالغان بىرنەچچە يىگىت ھېسامنىڭ ئالدىغا بېرىپ سوراپتۇ:

— ھېسامكا، سىز كۆپنى بىلىدىغان ئادەم، ئېيتىڭا، زادى قايسى ئاشلىقنىڭ ئورۇمىسى ئەڭ تەس؟

— مېنىڭچە، قولغا تەگمەيدىغان ئاشلىقنىڭ ئورۇمىسىنى ئورۇماق ئەڭ تەس.

پۇل خەجلەش

ئاغىنىلىرى ھېسامنى دائىم «پۇل خەجلىمەيسەن» دەپ ئەيىبلەيدىكەن. بىر كۈنى ئۇلار جەم بولغاندا ھېسام ئۇلارغا دەپتۇ:

— ئاغىنىلەر، بۈگۈن ئاخشام چۈشۈمدە سىلەرنى كۆرۈپتىمەن.

— نېمە قىلىۋېتىپتىمىز؟ — دەپ قىزىقىپ سوراپتۇ ئاغىنىلىرى.

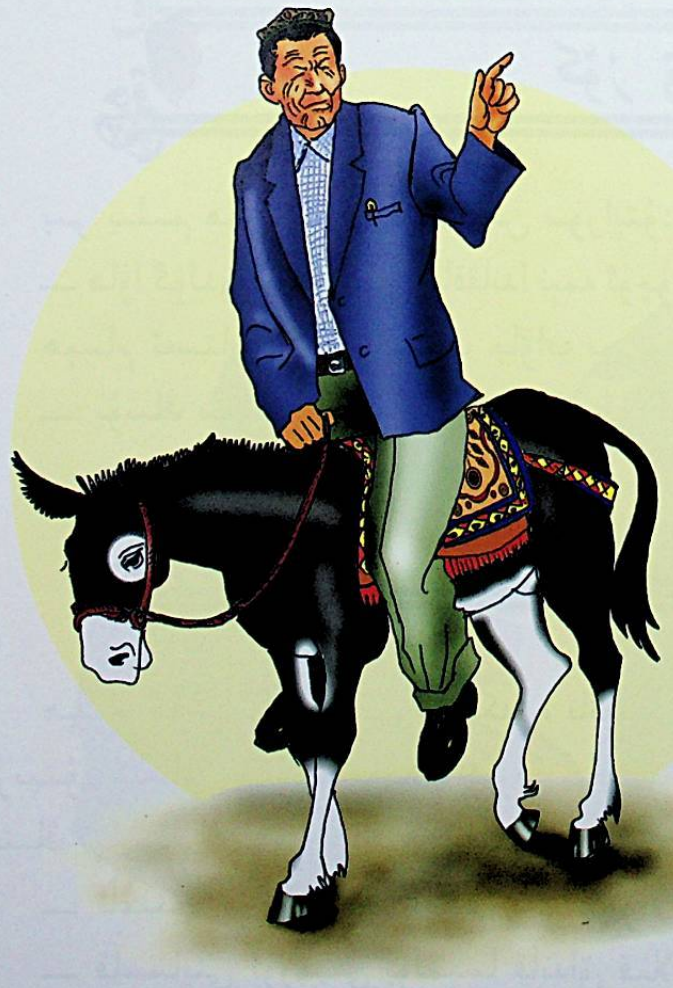
— ئاشخاندا تاماق يەۋېتىپتىمىز.

— پۇلنى كىم خەجلەپتۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھېلىقى ئاغىنىسى كۈلۈمسىرەپ.

— پۇلنى مەن خەجلەپتىمەن، — دەپتۇ ھېسام، — قېنى، ئەمدى نۆۋەت سىلەرگە كەلدى.

ئېشەكتىن چۈشسەم...

يازنىڭ بىر كۈنى ھېسام ئېشەك مىنىپ سەھرادىن يېنىپ كېلىۋاتقانىكەن، قورسىقى ئاچقان ئېشەك ماڭماي تۇرۇۋاپتۇ. بىر چىمەنلىككە كەلگەندە ھېسام ئېشەكنى قويۇۋېتىپ بېقىپتۇ، كېيىن يولغا چۈشەي دەپ ئېشەكنى تۇتماقچى بوپتىكەن، تويغان ئېشەك قىيغىتىپ زادىلا تۇتۇق بەرمەپتۇ. ئاخىر ھېسام ئاچچىقىدا:

« بۇدا تۇتۇۋالسام، ئۇستۈڭدىن ئەسلا چۈشمەيمەن، چۈشسەم، خوتۇنۇم تالاق» دەپ قەسەم ئىچىپتۇ. ئاخىر مىڭ جاپادا ئېشەكنى تۇتۇپتۇ ـ دە، مىنىپ ئۆيگە كەپتۇ. ھويلىغا كىرگەندە ئايالى ئۇنىڭ ئالدىغا چىققانىكەن، ھېسام ئېشەكتىن چۈشمەيلا:

— بول، خوتۇن، چېيىڭ قايىنغان بولسا مەشەگىلا ئاچىق، قورساق ئېچىپ كەتتى، — دەپتۇ. ئايالى ھەيران بولۇپ:

— ساراڭمۇ سىز، چاي دېگەننى ئېشەكتىن چۈشۈپ، ئۆيگە كىرىپ ئىچمەمدۇ؟ — دەپتۇ.

— سەن ھېچنېمىنى ئۇقمايسەن، — دەپتۇ ھېسام ئايالىغا، — ئەگەر ئېشەكتىن چۈشسەم سېنىڭ ئىشىڭ چاتاق.

بىلىق يۆتكەش چاقچاق

بىر ئاغىنىسى ھېسامغا چاقچاق قىلىپ سوراپتۇ:
ــ ئاغىنە، ئالتايدىن نۇرغۇن بىلىق ئىلىۋىدىم، ماشىنا، ھارۋا بىلەن يۆتكەپ كەلگىلى بولمايدىكەن، قانداق قىلسام بولار؟
ھېسام دەرۇ جاۋاب بېرىپتۇ:
ــ بۇنىڭ چارىسى ئاسان، بىلىقلىرىڭىزنى تار ئېرىققا سولاپ ھەيدەپ كېلىڭ.

جېدەل چاقچاق

ھېسامنىڭ ئايالى تولىمۇ ئۇروشقاق، زەھەر تىللىق ئايال ئىكەن. بىر قېتىم ماجىرالىشىپ قېلىپ ئايالى ھېسامنى تىللاپتۇ:
ــ ئەر دېگەن سىزدەك بولامدۇ؟ مەنزە دۇلدۇلغا تەگدىم دەپ ئېشەككە تېگىپ قاپتىكەنمەن ئەمەسمۇ؟
ــ گېپىڭ توپتوغرا، خوتۇن، ــ دەپتۇ ھېساممۇ، ــ سەنمۇ مەندەكلا ئويلاپ قاپسەن.
ــ خوش، سىز نېمىنى ئويلاپ قالدىڭىز؟ ــ دەپتۇ ئايالى چالۋاقاپ.
ــ مەنمۇ بۇلبۇلنى ئالدىم دەپ كەكلىكنى ئالغانىكەنمەن ئەمەسمۇ؟

كۆز ۋە قۇلاق چاقچاق

بىر بىلىم ھەۋەسكارى ھېسامدىن سوراپتۇ:
ــ ھاۋا گۇلدۇرلەپ چاقماق چاقماقاندا نېمە ئۈچۈن ئاۋۋال يورۇقنى كۆرۈپ كېيىن ئاۋازىنى ئاڭلايمىز؟
ھېسام ئەستايىدىل ئويلىنىپ جاۋاب بېرىپتۇ:
ــ بۇنىڭ سەۋەبى بەكمۇ ئاددىي، كۆز قۇلاقنىڭ ئالدىدىراق ئەمەسمۇ!

گۆشنى ئۇرۇش چاقچاق

ھېسام گۆش ئالغىلى بېرىپتىكەن، ناتونۇش قاسساپ گۆشنىڭ بەكمۇ ناچار يېرىدىن تارتىپ بېرىپتۇ. ھېسام سوغۇقتا توڭلاپ دىردىيىپ قالغان گۆشنى كىچىك سومكىغا سىغدۇرالماي، سومكىنىڭ تېشىدىن ھەدەپ مۇشتلاۋاتقىنىدا، تونۇش بىرەيلەن كېلىپ قېلىپ چاقچاق قىپتۇ:
ــ ئاغىنە، گۆشتە نېمە گۇناھ، نېمانچىۋالا ئۇرىسىز؟
ــ قاسساپنى ئۇرغىلى بولمىسا قانداق قىلاي؟ ــ دەپتۇ ھېسام جاۋابەن.

مەرغۇللىتىپ ئېچىمىز

بىر ئولتۇرۇشتا ساقىي نۆۋەت بويىچە هاراق سۇنغاندا، هېسامنىڭ قولى ئىختىيارسىز تىتىرەپ كېتىپتۇ ـ دە، رومكىدىكى هاراق يەرگە ئازراق تۆكۈلۈپتۇ. دەل شۇ پەيتتە راسا مەرغۇللىتىپ تەمبۇر چېلىۋاتقان سازەندىنىڭ كۆزى بۇنىڭغا چۈشۈپتۇ ـ دە، سازنى چىپلا توختىتىپ هېسامغا چاقچاق قىپتۇ:

ــ ئاغىنە، قولۇڭلار نېمانداق تىترەيدۇ؟

ــ ئەتەي تىترەۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ هېسام دەررۇ جاۋاب ياندۇرۇپ، ــ سىلەر تەمبۇرنى مەرغۇل-لىتىپ چالغاندەك بىزمۇ هاراقنى مەرغۇللىتىپ ئىچىمىز.

شۇنچە ئۇزۇن يەرگە

بىر قېتىم هېسامغا ئۇزۇن يوللۇق تېلېفون كەپتۇ. هېسام تۇرۇپكىنى ئاغزىغا تۇغرىلاپ ۋارقىراپ سۆزلەشكە باشلاپتىكەن، يېنىدا ئولتۇرغان خىزمەتداشلىرىدىن بىرىنىڭ ئىچى پۇشۇپ:

ــ هېسامكا، بوشراق گەپلەشسەڭمۇ بولىدىغۇ، ــ دەپتۇ. هېسام ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ:

ــ قىزىقكەنسەن، ئارىلىقىمىز شۇنچە ئۇزۇن تۇرسا، ۋارقىرىمىسام قانداق ئاڭلىنىدۇ؟

دۇنيادا نېمە ئۇچلۇق

تولىمۇ نەپسانىيەتچى بىر ئادەم هېسامدىن گەپ سوراپتۇ:

ــ هېسامدىن، بىلەمسىز دۇنيادا نېمە ئەڭ ئۇچلۇق؟

ــ سىزنىڭ ساقلىڭىز ئۇچلۇق، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ هېسام ئويلانمايلا.

ــ يوق گەپنى قىلماڭ، قازىدىقسىغا مېنىڭ ساقلىم ئۇچلۇق بولىدۇ؟ ــ دەپتۇ چۆچۈپ ئۇ كىشى. هېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ ساقلىڭىز ئۇچلۇق بولمىسا، شۇنچىۋالا قېلىن يۈزىڭىزنى قانداق تېشىپ چىقاتتى.

ئىتتەك ۋە بۇلبۇلدەك

نەشتەردەك سوغۇق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ھېسام بىرنەچچە ئاغىنىسى بىلەن بىللە كېتىۋېتىپ، چوڭ كوچىغا كەلگەندە مۇزلاپ كاس - كاس تىترەۋاتقان بىر ئاغىنىسىگە چاقچاق قىپتۇ:

— پاھ! ئاغىنە، ئىتتەك تىترەۋاتسەنغۇ.

ئاغىنىسى دەررۇ ئۆڭۈپتۇ:

— نېمىدەك دەيسەن؟

ھېسام دەرھال گېپىنى ئوڭشىۋاپتۇ:

— يوقسۇ، بۇلبۇلدەك تىترەۋاتسەن دەيمەن -دە!

شەھەر سوراش

ئىككى كىشى ئۆزئارا قىزىرىشىپ قېلىپ، بىرى يەنە بىرىگە ماختىنىپ ۋارقىراپتۇ:

— ئۆزۈڭچە خەقنى كۆزگە ئىلمايسىنا، دادامچۇ، شەھەر سوراپ ئۆتكەن ئادەم، بىلەمسەن، شەھەر سوراپ ئۆتكەن.

— نېمە دەيسىنا؟ — يەنە بىر كىشى كۈلۈپ سوراپتۇ، — سېنىڭ داداڭ نەلەردە يۈرۈپ شەھەر سورىغانىكەن؟

چەتتە تۇرغان ھېسام گەپكە ئارىلىشىپتۇ:

— نەدە يۈرۈپ شەھەر سورىغان دەمسىزا، ئوقەت قىلىپ يۈرتىمۇ يۈرت كېزىپ يۈرگەن چاغ-لىرىدا «ماۋۇ قايسى شەھەر؟ ئاۋۇ قايسى شەھەر؟» دەپ بىلمىگەن شەھەرلىرىنى سورىغان -دە.

توپ ئويناقچىدۇق

ئىدارە خىزمەتچىلىرىنىڭ ئىشتىن سىرتقى مەشغۇلاتى ئۈچۈن ياستىلىغان تىكتاك توپ ئۈستىلىنى بۆلۈم باشلىقى ئۆيگە ئەكېتىپ ئۆزىنىڭ قىلىۋاپتۇ. بۇنىڭدىن غەزەپلەنگەن ھېسام بىرنەچچە كادىر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، توپ، پالاق، سېتكىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ باشلىقنىڭ ئۆيگە كەپتۇ-دە، ئۇنى چاقىرىپتۇ.

— بىر يەرگە چاقىرىپ كەلگەن بولساڭلار بارالمايمەن، — دەپتۇ دەرۋازا ئالدىغا چىققان بۆلۈم باشلىقى، — ئۆيدە يۈزلۈك مېھمانلىرىم بار.

— ھېچ يەرگە چاقىرىپ كەلگىنىمىز يوق، — دەپتۇ ھېسام جىددىي قىياپەتتە، — مېھمان-لىرىڭىزنى تالاغا ئاچىقىپ تۇرسىڭىز، بىز تىكتاك توپ ئوينايمىز.

ئۆلەيدىغان بولدۇق

بىر ئاغىنىسىنى ئېغىر ئاغرىق دەپ ئاڭلىغان ھېسام ئۇنى يوقلاپ دوختۇرخانىغا بېرىپتۇ. ئاغىنىسى ياتقان ياتاقنىڭ ئالدىدا ئاغىنىسىنى تەكشۈرۈپ چىقىۋاتقان بىر تونۇش دوختۇر بىلەن دوقۇرۇشۇپ قاپتۇ. ھېسام دوختۇردىن ئاغىنىسىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ، ئۇنى ياخشىراق داۋالاشنى تاپىلاپتۇ.

ھېسام دوختۇر بىلەن خوشلىشىپ ئاغىنىسىنىڭ يېنىغا كىرىشىگە، كۆڭلى يېرىم بولۇپ تۇرغان ئاغىنىسى يىغلاپ:

— ئاغىنە، ياخشى بولالمايدىغان ئوخشايمەن، ياش تۇرۇپ ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدۇم، بالىلىرىم كىچىك ئىدى، — دەپتۇ. ھېسام ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ دەپتۇ:

— يىغلىما، ئاداش، مەن دوختۇرغا ئېيتىپ قويدۇم، ئۆلمەيدىغان بولدۇق.

يۇرەكنىڭ داپ چىلىشى

ئىدارە ئاشخانىسىنىڭ تامىقى بىر مەزگىل بەكمۇ ناچارلىشىپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى يۇقىرىدىن ئاشخانا ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ باشلىق كېلىپ قالغاچقا، بىر ۋاخلىق تاماق بەكمۇ ياخشى ئېتىلىپ، ئادەتتىكىدىن كۆپ بېرىلىپتۇ. بىر نەچچە كىشىلەر قاتاردا ھېسامنىڭمۇ ئاشقازىنى بۇنى كۆتۈرەلمەي، ئاغرىپ قاپتۇ. ئەتىسى ئۇ دوختۇرغا بېرىپتۇ.

— يۇرىكىڭىز داپ چىلىپ قاپتىغۇ، بۇرادەر؟ — دەپتۇ ئۇنى تەكشۈرۈپ كۆرگەن تونۇش دوختۇر چاقچاق قىلىپ.

— ھەئە، — دەپتۇ ھېسام، — ئاخشام ئاچچىق ئۇچىيمدە توي بولغان، شۇڭا داپ چىلىۋاتىدۇ.

كەمتۈك چىش

ھېسامنىڭ ئۇتتۇر ئىككى چىشى يوق ئىكەن. بىر ئاغىنىسى ئۇنى مازاق قىلماقچى بولۇپ:

— ئاغىنە، چىشىڭنىڭ كەمتۈك يېرىگە تام سوقتۇرۇۋالساڭ بولمامدۇ؟ — دەپتۇ.

— بەللى، بۇ جايىدا مەسلىھەت بولدى! — دەپتۇ ھېسام، — ئۇنداقتا بىر يولى گېلىمغا قۇرۇلۇشمۇ سالدۇرۇۋالمىدىكەنمەن - ھە!

— ياخشى گەپ، — دەپتۇ ئاغىنىسى، — ئەمىسە باشقا يەرلەرنىمۇ قويۇپ، مەشرەپنى كۈندە سېنىڭ گېلىڭدىلا ئويناىدىكەنمىز - دە.

ھېسام دەررۇ دەپتۇ:

— مەشرەپچىلار راسا قىزىغاندا بىرلا «ئۆھۆ» دېسەم، ھەممىڭ ئۆزۈڭنى يەردە كۆرۈشسەن - دە...

ھېسامنىڭ قوشنىسى ئايالىدىن دادلاپ بېرىپتۇ:

— بەكمۇ يالغانچى دەڭا، ھېسام، تالاي قېتىم مېنى خەقنىڭ ئالدىدا يەرگە قارattى.

— راسا ئەدىپىنى بەرسىكىز بولمامدۇ! — دەپتۇ ھېسام قېنى قىزىپ، — ئەگەر مېنىڭ ئايالىم شۇنداق بولىدىغان بولسا، بىر دەمدە موللا قىلىۋېتىمەن.

ھېسامنىڭ ئايالىنىڭ نەچچە قېتىم ئۇنىڭ كانىيىدىن ئالغىنىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن قوشنىسى قىزىشىپتۇ:

— سىزنىڭ ئايالىڭىزمۇ يەتكۈدەك ئازازۇلغۇ، نېمىشقا ئەدىپىنى بەرمەيسىز؟

ھېسام خىجىل بولماي باھانە كۆرسىتىپتۇ:

— بۇرادەر، شۇنىمۇ بىلمەمسىز، ئازازۇللۇق بىلەن يالغانچىلىق دېگەن ئىككىسى گەپقۇ!

ھېسام تېلېفوندا سۆزلىشىپ كۆرمىگەنىكەن، بىر كۈنى مەلۇم ئىدارە بىلەن سۆزلىشىشكە توغرا كەپتۇ.

— ۋەي، — دېگەن ئاۋاز كەپتۇ تۇرۇپكىدىن، — تۇنۇگۈنكى ماتېرىياللاردىن سىلەرگە نەچچىسى باردى؟

ھېسام دەررۇ تۇرۇپكىنى ئۈستەلگە قويۇپتۇ ـدە، بىر قەدەم چېكىنىپ، قۇچقىنى كەڭ يېيىپ:

— ۋەي، مانا مۇشۇنچىلىك كەلدى، — دەپتۇ.

دانا جاۋاب

ھېسامنى بەكمۇ دانا دەپ ئاڭلىغان بىر يىگىت ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:
— ھېسامكا، مەن نېمىشقا مۇنچىۋالا سېرىق، شۇنى دەپ بېرىڭا.
ھېسام «مەن نەدىن بىلەي» دېسىمۇ يىگىت ئۇنىماي تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:
— خوپ، دەپ بەرسەم دەپ بېرەي، ئاۋۋال شۇنى دېگىنە، داداڭ نېمە ئىش قىلىدۇ؟
— رىشالە ئېتىپ ساتىدۇ، — دەپتۇ يىگىت.
— ھە بولدى، — دەپتۇ ھېسام جاۋاب بېرىپ، — داداڭ تۇخۇمنىڭ ئېقىدا رىشالە ياساپ، سېرىقىدا سېنى ياسىغانىكەن.

سېتىپ يۇل قىلىپ قويدۇم

ھېسام ئىدارىدە گېزىت ـ ژۇرنال تارقىتىش خىزمىتىنى ئىشلەپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىدارە باشلىقى ھېسامغا:
— گېزىتنىمنى يىغىپ، ئاي توشقاندا بىراقلا بەرگىن، — دەپتۇ. ئاي توشقاندا ھېسام بىر ئايلىق گېزىتنى يىغىپ باشلىقنىڭ ئىشخانىسىغا ئەكىرىپتىكەن، باشلىق:
— مېنىڭ ھازىر ئوقۇشقا ۋاقتىم يوق، سېتىپ پۇلىنى ئەكىرىپ بەرگىن، — دەپتۇ. بۇنىڭدىن رەنجىگەن ھېسام كېيىنكى ئايغا باشلىقنى گېزىتكە مۇشتەرىلىككە تىزىملاتماي پۇلىنى ساقلاپ قويۇپتۇ.
بىر كۈنى باشلىق ئۇنى بۆلۈمگە چاقىرىپ سوراپتۇ:
— بۇ ئايلىق گېزىتنىمنى ئەكىرىپ بەرمەيسەنغۇ؟
ھېسام دەپتۇ:
— تاپشۇرۇقىڭىز بويىچە بۇ ئايلىق گېزىتىڭىزنىمۇ سېتىپ پۇل قىلىپ قويدۇم.

يۈزسىز

ھېسام كېپىل بولۇپ بىر قوشنىسىغا بىر ئاغىنىسىنىڭ ئېتىنى ئېلىپ بېرىپتۇ. قوشنىسى دېگەن قەرەلدە پۇلنى بەرمەي، ھېسامنى ئاغىنىسىنىڭ ئالدىدا كۆپ يالغانچى قىپتۇ. ئارىدىن يېرىم يىل ئۆتۈپ بىر كۈنى ھېسام ھېلىقى پۇلنى سۈيلەپ يەنە قوشنىسىغا يولۇقۇپتۇ.
— ۋاي بۇرادەر، — قوشنىسى دائىملىق ھېيلىسىنى ئىشلىتىپ گەپ يورغىلىتىپتۇ، — شۇ پۇلنى ۋاقتىدا جايلاپ بېرەلمەي ھەرقايسىڭلارنىڭ ئالدىدا يۈزۈم قالمىدىغۇ زادى.
— خاتالاشتىڭىز، قوشنام، — دەپتۇ ھېسام، — سىزدە ئەزەلدىنلا يۈز بولمىغان، يەنە نەنىڭ يۈزىنىڭ گېپىنى قىلىپ يۈرىسىز؟

مېنى چىشلىمەيدۇ

ھېسامنىڭ ئۆيىدە قونۇپ كېچىچە ھاراق ئىچىشكەن ئىككى ئاغىنىسى ئەتىسى ئەتىگەندە يەنە ھاراق جېدىلىنى قىپتۇ:

ــ ئاغىنە، بىرەر رومكىدىن ئىچمەيلىمۇ؟

ــ ئەتىگەندىمۇ ھاراق ئىچەمدۇ، چاي ئىچىڭلار ــ دەپتۇ ھېسام.

ــ ھاراق ئىچكىنىمىز ياخشى، ــ دەپتۇ ئاغىنىلىرى، ــ سېنى ئاخشامقى ھاراق چىشلىۋالمىدىمۇ؟

ھېسام ئۇلاردىنمۇ قۇۋ كەپتۇ.

ــ يوقسۇ، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ ئاخشامقى ھاراق مەن بىلەن تونۇش، مېنى چىشلىمەيدۇ.

كۆڭۈل بۆلۈش

بىر كىشى ھېسامغا شىكايەت قىلىپ:

ــ ئاياغ كىيىم كارخانىسىغا بىر پارچە چېتىك سېتىۋېلىش ئۈچۈن قاتارۋاتقىنىمغا ئىككى ئاي بولدى، يەنە نەچچىلىك ماڭدۇرارکىن؟ ــ دەپتىكەن، ھېسام ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپتۇ:

ــ ھېچ ۋەقەسى يوق، بىلسىڭىز بۇ سىزگە كۆڭۈل بۆلگىنى، كۆپرەك يول ماڭسىڭىز، تېنىڭىز ساغلام بولىدۇ.

ــ ئەمىسە پىكاپتا كەلگەنلەرگە دەررۇ ھەل قىلىپ بېرىدىغۇ، ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى قانائەتلەنمەي. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ ئۇلارنىڭ دېگەن يۈرەك كېسىلى بار ـ دە ! تولا مېڭىشقا بولمايدۇ، كۆڭۈل بۆلۈش لازىم.

چۈش

بىر كۈنى ھېسام باشلىقلارنىڭ ئولتۇرۇشىغا بېرىپتۇ. ھېسام دەسلەپتە قورۇنۇپ خېلىغىچە جىم ئولتۇرۇپتۇ. ئاڭغىچە باشلىقلار ئۆزئارا كۈسۈرلىشىپ بىر ـ بىرىنىڭ لەقەملىرىنى ئېيتىشىپ چاقچاق قىلىشقىلى تۇرۇپتۇ. ھېسام جىمى باشلىقنىڭ لەقمىنى بىلۈۋېلىپ ئۈن سۈرمەي ئولتۇرۇۋېرىپتۇ.

ــ ھېسامدىن، ــ دەپتۇ بىر چاغدا يېنىدا ئولتۇرغان بىرى، ــ بىردەم ـ يېرىمدەم چاقچاق قىلىپ بەرمەمسىز، قەنت سالغان چاينى ئىچۈۋېرىپ ياندۇرۇۋەتمەڭ.

بايىقى كۈسۈرلاشلاردىن بۇ كىشىنىڭ لەقمىنىڭ چۈشىنىكسىز بىلىۋالغان ھېسام دەرھاللا جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇكا، چايغا چۈشۈۋالمىسلا، ھەرگىز ياندۇرۇۋەتمەيمەن.

بىر نومۇر پايدا ئالمامسىز

ھېسام قوشنىسىغا تەكلىپ بېرىپتۇ:

— بۇرادەر، توققۇزىنچى كالىچىكىزغا ئوننىچى كالىچىمنى تېگىشسەك، قانداق؟

— نېمىشقا؟ — دەپتۇ قوشنىسى ئەجەبلىنىپ، — مېنىڭ كالىچىم يېڭى، سىزنىڭ كالىچىڭىز كونا تۇرسا.

— ئەخمەقكەنسىز، — دەپتۇ ھېسام، — كونا - يېڭىلىقى بىلەن نېمە كارىڭىز، تېگىشسەڭىز، بىر نومۇر پايدا ئالمامسىز!

دوكلاتچى

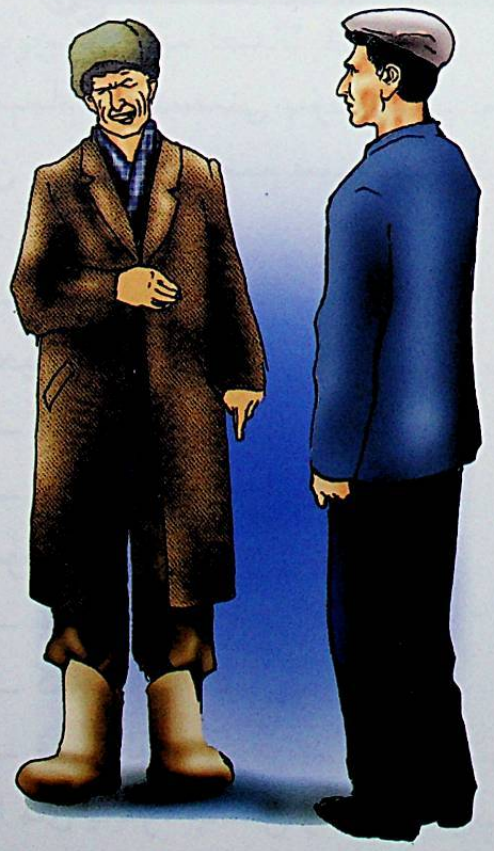
يىغىندىن چىقىۋېتىپ ھېسام يېنىدىكى كىشىگە دەپتۇ:

— بايىقى باشلىق ھاراق ئىچىشكە قارشى تۇرۇش ھەققىدە تازا كۆلىشتۇرۇپ سۆزلىدى-ھە!

— سەن ئۇ كىشىنى تونۇمسەن؟ — دەپتۇ بۇرادىرى.

— تونۇيمەن، — دەپتۇ ھېسام، — تېخى تۇنۇگۈنلا ئاشخانىدا ئۇنىڭ بىلەن غەرق مەست بولغۇچە ئىچىشكەن.

سىيما

ئەتىيازدا شەھەرنىڭ كۆپلىگەن كوچىلىرى ئادەم دەسسىگۈسىز پاتقاق بولۇپ كېتىپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېسام پۇتىغا پىيما كىيىپ يول ئاسراش ئىدارىسىگە كىرىپتۇ.

— ھېساممدىن، ئەتىيازدا پىيما كىيىۋالغىنىڭىز نېمىسى؟ — ھەيران بولۇپ سوراپتۇ ئۇنى كۆرگەن يول ئاسراش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى.

— سىلەرنىڭ يوللارنى پاتقاقتىن تازىلاشقا ۋاقىت چىقىرالمىغىنىڭلارنى بىلگەچكە، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ ھېسام باشلىققا، — پاتقاق قۇرۇتاي دەپ كىيىپ چىققانىدىم.

مۇشائىرە

بىر ئاغىنىسى ھېسامنى مانتا ئېتىپ مېھمان قىپتۇ، ئاندىن قوندۇرۇۋاپتۇ. پىشمىغان مانتا كېچىچە ئۇنى بىئارام قىلىپ ياتقۇزماپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەنلىك چاي ئۈستىدە ئاغىنىسى ئەدەبىياتتىن گەپ ئېچىپ، ھېسامنى مۇشائىرە ئېيتىشقا تەكلىپ قىپتۇ ۋە بىرىنچى بولۇپ ئۆزى باشلاپتۇ:

ئۆگزەڭگە قارىسام، موردىن تۇتۇن چىقتى.

تېخىچە قورسىقى مۇجۇپ ئاغرىۋاتقان ھېسام جان ئاچچىقىدا مۇشائىرەگە جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

ئاخشام يېگەن بەش مانتا كېچىچە پۇتۇن چىقتى.

بىخەتەرلىك

ئىدارىدىكىلەر يازلىق سەيلىگە چىققاندا، كۆپچىلىك دەريادا سۈغا چۆمۈلۈپتۇ. ئىدارە باشلىقى ئۆزى سۈغا چۈشمەي، ھە دەپ باشقىلارنى سۈنىڭ ئۈ يەر - بۇ يېرىنى بويلاپ بېقىشقا ئۇندەپتۇ. بۇنىڭدىن ئەجەبلەنگەن مۇئاۋىن باشلىق سوراپتۇ:

— نېمىشقا ئۆزىڭىز قىرغاقتا تۇرۇۋېلىپ، باشقىلارنىلا سۈغا چۈشۈشكە ئۇندەيسىز؟

باشلىق ئاغزىنى سۆزگە ئۆمەللىگۈچە، ئۇنىڭ ئورنىغا ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— بىخەتەرلىك بىرىنچى -دە!

رەسسام

ھېسام قوشنىسىنى بىر رەسسام تونۇشنىڭكىگە باشلاپ بېرىپتۇ. قوشنىسى ھېلىقى رەسسامدىن بىر پارچە رەسىم سىزىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. رەسسام ماقۇل بولۇپ، بويىاق بۇيرۇپتۇ.

— دېگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى تەييار، — دەپتۇ ھېسامنىڭ قوشنىسى رەسسامغا، — بىراق، ۋەننىڭجياۋ دېگەن مېيىڭىزلا يوق، بازاردىن ئىزدەپ تاپالمىدىم.

— ھېچ ۋەقەسى يوق، سۇماي بولسىمۇ بولىدۇ، — دەپتۇ رەسسام.

— بەللى، بۇ ئاسانلا ئىش بولدىغۇ، — دەپ خۇشال بوپتۇ ھېسامنىڭ قوشنىسى، — نەچچەلىك سۇماي كېتىدۇ؟

— بەش كىلو، — دەپتۇ رەسسام ئويلانمايلا. ھېسامنىڭ قوشنىسى چۆچۈپ كېتىپتۇ:

— كىچىككىنە بىر پارچە رەسىم شۇنچىۋالا ماي يەمدىكەن؟

— قىزىقكەنسىز، قوشنام، — دەپتۇ شۇ كەمگىچە جىم تۇرغان ھېسام، — جانسىز رەسىم چېغىدا ماي يەيدۇ، جانلىق رەسسام قاراپ ئولتۇرامدىكەن؟

تاڭگا سېتىش

هېسام بىر ئولتۇرۇشتا خەقلەرگە شۇنداق ھېكايە قىلىپ بېرىپتۇ:

ــ ئاتام ئۆلۈپ كېتىپ، تۇرمۇشتىن قىسىلىپ قالدۇق. بىر كۈنى ئانام ماڭا: «ھېسام، داداڭ ئۆلۈپ كەتتى، ئىنىلىرىڭ تېخى كىچىك، سەن بولساڭمۇ بىر ئوقەت قىل!» دېدى. مەن: «نېمە ئو-قەت قىلىمەن؟» دېدىم، «ئەڭ بولمىغاندا تاڭگا سات» دېدى ئانام. شۇنىڭ بىلەن تاڭگا سېتىشقا باشلىدىم. بىر كۈنى تاڭگا سېتىپ يۈرۈپ يولدىن ئۈچ سوم پۇل تېپىۋالدىم، ئۈيگە بۈياققا قا-رىسام ھېچكىم يوق، ئۆز ــ ئۆزۈمدىن سورىدىم: «ھېسام، تاڭگا يەمسەن؟»، «يەيمەن» دېدى ھېسام. شۇنىڭ بىلەن ھەممە تاڭگانى ئۆزۈم يەۋەتتىم ــدە، تېپىۋالغان ئۈچ سومنى ئانامغا ئاپىرىپ بەردىم. ئانام مېنىڭ ئىتتىكلا يېنىپ كەلگىنىمدىن گۇمان قىلدى. «بالام، تاڭگانى ساتماي يەۋەتكەن ئوخ-شايسەن، ھە، سېنىڭ قارنىڭ يامانراق، ــ دېدى ئانام، ــ ئوقەت قىلدىم دەپ ماڭا ئاغرىپ بەرمە-گىن، بۇنىڭدىن كېيىن يېمەيدىغانراق كىرسىن سات.»

ئېتىتىكىز گەپنى ئېلىپ قويدۇم

ھېسامنىڭ ئۆيىگە بىرنەچچە مېھمان كەپتۇ. مېھمانلارنىڭ بىرى تازىمۇ كۆرەڭ يىگىت بولۇپ، جوزىغا زادىلا قول ئۇزاتماي نوغۇشتەك ئولتۇرۇپتۇ. چايدىن كېيىن تاماق تارتىلغاندا، ھېلىقى يىگىت ئالدىغا كەلگەن تاماقنى نېرى ئىتتىرىپ قويۇپ، ھېسامغا:

ــ رەنجىمەيسىز، ئەپىتتىم[3] كەلمەيۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ.

يىگىتنىڭ گېپىگە غىدىقى كەلگەن ھېسام تاماقنى يەنە يىگىتنىڭ ئالدىغا سۈرۈپ قويۇپ:

ــ ئېلىۋېرىڭ، ئوكا، تاماق جىق، ئەپىتىتىكىزگىمۇ ئېلىپ قويدۇم، ــ دەپتۇ.

سوئال - جاۋاب

بىر كىشى ھېسامغا دەپتۇ:
ــ ھېساممدىن، بالىنى ئاز تېپىشنىڭ پايدا - زىيىنى ھەققىدە سىزدىن سوئال سورىماقچىدىم.
ــ سوراڭ، ــ دەپتۇ ھېسام. ھېلىقى كىشى سوراپتۇ:
ــ بالا بولسا بىر؟
ــ ئويناپسىز پىر - پىر.
ــ بالا بولسا ئۇچ؟
ــ كېتىدۇ كۆپ كۇچ.
ــ بالا بولسا بەش؟
ــ كۇنىكىز بولار تەس.
ــ بالا بولسا ئالتە؟
ــ قانات - قۇيرۇقىڭىز كالتە.
ــ بالا بولسا سەككىز؟
ــ غەم - غۇسسىڭىز چەكسىز.
ھېلىقى كىشى قايىل بولۇپ بېشىنى لىڭشىتىپتۇ.

كۆڑۈك يوق، كېسىپ قالدى

ھېسام بىر ئاغىنىسى بىلەن دەريا بويىدا ئولتۇرغاندا، ئۇ قاتتىن بىر ئايروپىلان ئۇچۇپ كېلىپ دەريا ياقىلاپ بىر ئايلىنىپتۇ - دە، كەينىگە يېنىپ كېتىپتۇ. ئاغىنىسى ھەيران بولۇپ:
ــ ھېسام، ئايروپىلان كەينىگە يېنىپ كەتتىغۇ؟ ــ دەپتۇ.
ــ كۆۋرۈك يوق - دە، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ شۇڭا دەريادىن ئۆتەلمەي كېتىپ قالدى.

مۇشت قورۇپ يەدۇق

مەھەللىدىكى بىر لۇكچەك ھېسامنىڭ ئۆزىنى مەسخىرە قىلىشىغا چىدىماي، كېچىسى يولدا پايلاپ تۇرۇپ، ئۇنى قاتتىق ئۇرۇپتۇ.
ئەتىسى ھېلىقى لۇكچەك كوچىدا يۈز - كۆزى ئىششىغان ھالدا كېتىۋاتقان ھېسامنى كۆرۈپ ھېچنېمە ئۇقمىغاندەك سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، نېمە بولدىڭىز؟
ــ ئاخشام دوقمۇش مەھەللىدىكى بىر مەشرەپكە داخىل بولۇپ قېلىۋېدىم، ئۇكا، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، ــ راسا كېلىشتۇرۇپ مۇشت قورۇغانكەن، ئاچ قورساققا جىقراق يەۋېتىپتىمەن.

باھانە

ھېسام مەكتەپتە ئوقۇۋاتقىنىدا، بىر قېتىم دادىسى ئۇنىڭ تاپشۇرۇق دەپتىرىنى ۋاراقلاپ بېقىپ ئاچچىقلىنىپتۇ:

— بالام، يازغان خەتلىرىڭ نېمانچە سەت؟

— ئۆزۈڭ مايماق يازىدىغان قەلەم ئىلىپ بېرىپسەن، — دەپتۇ ھېسام باھانە تېپىپ. دادىسى:

— ئەمىسە، ئەتە باشقا قەلەم ئىلىپ بېرەي، ماقۇلمۇ؟

— ئاۋارە بولما، — دەپتۇ ھېسام يەنە باھانە تېپىپ، — قانچە ياخشى قەلەم ئەكىلىپ بەرگەن بىلەنمۇ، ھازىرقى دەپتەرلەرنىڭ قۇرلىرى مايماق.

مۇسابىقىدە

يۇز مېتىرغا تېز يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىدە پەللىگە يېقىنلاپ قالغان ھېسام بىردىن توختاپ ئارقىسىغا يۈگۈرۈشكە باشلاپتۇ.

— ھوي ھېسام، نېمە بولدى؟ — دەپتۇ ھەيران بولغان رېپىرى. ھېسام:

— رېپىرىلەرگە ئالغاچ كەلگەن سوۋغاتنى بېرىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، — دەپتۇ.

ئەخمەق

مەلۇم ئولتۇرۇشتا بىر چاقچاقچى ھېسام بىلەن قاپىيىلىك چاقچاقلىشىشتىن بەسلىشىپتۇ. ھېلىقى چاقچاقچى ھېسامنى غىدىقلاش مەقسىتىدە «چاقچىقىغا خەق كۈلمىسە، غىدىقلاپ كۈلدۈرىدىغان ئەخمەق» دەپ چاقچاق قىلغانىكەن، ھېسام «ئەخمەق» قاپىيىسى بىلەن كەينى - كەينىدىن مۇنۇ ئون نەچچە چاقچاقنى كەلتۈرۈپتۇ:

چاقچاقتا يېڭىلىپ قالسا، ئۆيىگە بېرىپ خوتۇنىنى ئۇرىدىغان ئەخمەق.

چېچىنى گەدىنىگىچە ئۆستۈرۈۋېلىپ، ئالىم بولدۇم دەيدىغان ئەخمەق.

يېڭىناغۇچقا مىنىۋېلىپ، ئايغا چىقىمەن دەيدىغان ئەخمەق.

ئىككى پېتىكىنى مۇرىسىگە قويۇۋېلىپ، گېنېرال بولدۇم دەيدىغان ئەخمەق.

بالىلارنىڭ سالپاڭ قۇلاقچىسىنى كىيىۋېلىپ، ئۇچقۇچى بولدۇم دەيدىغان ئەخمەق.

مەست ۋاقتىدا خوتۇنىنى قويۇۋېتىپ، ساقايغاندا يارىشىۋالىدىغان ئەخمەق.

ئالىدىغان قىزى يارىتىمسا، دادىسىغا قېيىدايدىغان ئەخمەق.

ساق ۋاقتىدا بىر سوم خەجلىگىلى ئۇنماي، مەست ۋاقتىدا ئون سوم خەجلىۋېتىدىغان ئەخمەق.

كۈلكە پايدىلىق دېسە، ئاغرىق ياتقان چوڭ دادىسىنى غىدىقلايدىغان ئەخمەق.

تالوننى ئالماشتۇرۇپ كېلىك

سەپەر ئۈستىدە كېتىۋاتقان ھېسام بىر مېھمانخانىدا قونۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن بىر ياتاقتا ياتقان بىر يىگىت كېچىسى راسا خورەك تارتىپ ھېسامنى زادىلا ئۇخلاتماپتۇ. خېلىغىچە تاقەت قىلىپ باققان ھېسام ئاخىر چىدىيالماپتۇ ـ دە، يىگىتنى تۈرتۈپ ئويغىتىپتۇ:

ــ تۇرۇڭ، ھەي يولداش، تۇرۇڭ!

ــ نېمە گەپ؟ ــ چۆچۈپ ئويغانغان يىگىت كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ھەيران بولۇپ سوراپتۇ.

ــ سىزگە ئۇيقۇنىڭ تالوننى كەسكەنكەن، ــ دەپتۇ ھېسام جىددىي ھالەتتە، ــ يۇگۇرۇڭ، خورەكنىڭ تالونغا ئالماشتۇرۇپ كېلىڭ!

مەرگەن

قارىغا ئېتىش پائالىيىتىگە قاتناشقان ھېسام ئاتقان بەش پاي ئوقنىڭ بىر تېلىلا تاختىغا تەگكىنىنى ئاڭلاپ، رازى بولماپتۇ ـ دە:

ــ ئىشەنمەيمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ئەمىسە كۆزىڭىز بىلەن كۆرۈۋېلىڭ، ــ دەپتۇ ئېلان قىلغۇچى ئۇنى تاختا يېنىغا باشلاپ بېرىپ. ھېسام تاختا يۈزىدە بىر تاللا تۆشۈك تۇرغىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ:

ــ ماڭا ئىشىنىڭ، مەن ئاتقان بەش پاي ئوقنىڭ بەرى تەگدى، ــ دەپ تۇرۇۋاپتۇ. ئېلان قىلغۇچى تېرىكىپ:

ــ ئەمىسە، قالغان تۆت پاي ئوقنىڭ ئىزى قېنى؟ ــ دەپتۇ. ھېسام ئىشەنچلىك قىلىپ:

ــ مېنىڭ مەرگەنلىكىمنى بىلمەمسىز، قالغان تۆت پاي ئوقمۇ دەل مۇشۇ بىر تۆشۈكنىڭ ئۆزىدىن چىقىپ كەتتى ـ دە!

مەنمۇ شېئىرى

ئاخشىمى تۇيۇقسىزلا توك كېتىپ قاپتۇ. ھېسام قاراڭغۇدا تەمتىلەپ يۈرۈپ توك يولىنى تەكشۈرگىلى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئۆپچۆرىسىدە چۆرگىلەپ يۈرگەن ئايالى ئەنسىرەپ:

— دادىسى، پەخەس بولۇڭ! توك تېپىۋەتمىگەي، — دەپتۇ. ھېسام ئىشتىن قولىنى ئۈزمەيلا جاۋاب بېرىپتۇ:

— نېمە قورقاتتىڭ، ئۇ تەپسە مەنمۇ تەپمەيمەنمۇ!

توقۇمچى

دائىم قاملاشمىغان ھېكايىلەرنى يازىدىغان بىر يازغۇچى ھېسامغا يېڭى ھېكايىسىنى ئوقۇپ بېرىپ پىكىر سوراپتۇ.

— بۇ ھېكايىڭىزدىكى ۋەقە قەيەردىن ئېلىنغان؟ — دەپ سوراپتۇ ھېسام.

— بولمىغان ۋەقە، ئۆزۈم توقۇدۇم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يازغۇچى كۆرەڭلەپ. ھېسام يازغۇچىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ دەپتۇ:

— توختىڭا، توقۇمچىلىق زاۋۇتىدا ئىشلىگەنمۇ سىز؟

جەڭ

بىراۋ ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېساممىدىن، جەڭنى كۆرگەنمۇ سىز؟

ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:

— بىر ئەمەس تالاي كۆرگەنمەن.

— قاچان؟ — سورىغۇچى قىزىقىپتۇ. ھېسام ئېيتىپتۇ:

— دادام بىلەن ئاپام گەپ تالىشىپ قالغان چاغلاردا.

چاقچاقنىڭ كېيىنى

بىر يىگىت ئولتۇرۇشتا ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئەپسانە چاقچاق قىلغاندىن كېيىن بىر چاغدا ھېسامنى شاڭخو قىپتۇ:

— ھېسامكا، قېرىپسىز جۇمۇ، يۈزىڭىز چىبەرقۇتتەك قاتلىشىپ كېتىپتۇ.

— راست دەيسىز، — دەپتۇ ھېسام، — بايىاتىن بېرى قارىسام چاقچاقلىرىڭىز ساپلا يالىڭاچ تۇرىدۇ، بىرەر كىيىملىك چىبەرقۇت بېرەيمۇ؟

ئۆتكۈر تەنبىھ

ھېسامنىڭ ئالدىنقى كۈنىلا يەنە بىر قېتىملىق تەنبىھ ئاڭلىغان ئوغلى كوچىدا يەنە بالىلار بىلەن مۇشتلىشىپ، باش - كۆزىنى يېرىپ كىرىپتۇ. بوسۇغىدا شۇمشىيىپ تۇرغان ئوغلىغا ئىنى تايىن ئاچچىقى كەلگەن ھېسام ئالدىنقى قېتىمدىكىدىنمۇ چىڭراق ئاۋازدا تەنبىھ بېرىپتۇ:

— يەنە گەپ ئاڭلىماپسەن -دە، ھە؟ خەير، تۆتىنچى مۇنداق قىلما، ئۇقتۇڭمۇ؟

نېمىگە يارالغان

ھېسام توي قىلىپ ھە دېمەيلا قىلغان ئىشلىرى ئايالىغا ياقماي، ئايالى ئۇنىڭغا كايىغىلى تۇرۇپتۇ. بىر قېتىم يەنە ئاچچىقى كەلگەن ئايالى كۆكەرمىلىك قىلىپ ۋارقىراپتۇ:

— ئوۋۇاش، مۇشۇنچىلىك ئىشقىمۇ ئىشلىمەيدىغان قانداق باش ئۇ؟ زادى بۇ باش نېمىگە يارالغان؟

ھېسام ھودۇقماي جاۋاب بېرىپتۇ:

— نېمىگە يارىلاتتى، نىكاھىدا داداڭ ماڭا قويغان شەپكىنى كىيىشكە يارالغان - دە!

ھاراق كۆتۈرۈش

خەقلەر ھېسامدىن سوراپتۇ:

— سىزنى بەك ھاراق كۆتۈرىدۇ دېيىشىدۇ، زادى بىر قېتىمدا نەچچىلىك ھاراق كۆتۈرەلەيسىز؟

ھېسام ئويلىنىپ جاۋاب بېرىپتۇ:

— قورساققا گاڭ باغلىۋالسام، يول تۈزلا بولسا، ئەللىك كىلو ھاراقنى بوچكىسى بىلەن دەس كۆتۈرۈپ كېتىمەن.

ئىشنى باشلاپ بېرەلمىگەندىن كېيىن...

ھېسام بىلەن بىرگە يول ياساشتا ئىشلەيدىغانلارنىڭ ئىچىدە بەكمۇ ھۆرۈن بىرى بولۇپ، ئۇ-تىدىن كەچكىچە گۈرجەككە تايىنىپ قۇرۇق گەپلا سېتىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ كۈزنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىدىلا قۇلاقچا كىيىپ ئىشقا كەپتۇ. ئىشچىلار ئۇنى زادىلىق قىلىپ:

— ئاغىنە، قىشنى كۆرمەيلا قۇلاقچا كىيىۋالغىنىڭ نېمىسى؟ — دېيىشىپتۇ. ھۆرۈن جاۋاب بەرگۈچە ھېسام ئېغىز ئېچىپتۇ:

— ئاغىنىمىز ئىشنى باشلاپ بېرەلمىگەندىن كېيىن قىشنى بولسىمۇ باشلاپ بېرەي، — دېدى — دە!

ئەڭ ئۇزۇن كېچە

ھېسام ئۇيقۇسىزلىقتىن قىينىلىپ يۇرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھېسام، بىر يىل ئىچىدە ئەڭ ئۇزۇن كېچە قايسى چاغدا بولىدۇ؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئۇيقۇ قاچقان چاغدا.

بوياش

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھويلىڭىزدىكى تۇل قوشنىڭىز قېرىپ قالغان ئايال ئىكەن، نېمانچە يۇزىنى بويايدىغاندۇ؟

ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

— يىگىتلەرنىڭ كۆزىنى بوياش ئۈچۈن - دە!

مەندەك ئاغرىپ يۇرۈپسىز -دە

ھېسام مىجەزى يوق بولۇپ قېلىپ تېۋىپقا بېرىپتۇ. تېۋىپ ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ بىر ھازا تۇرۇپ كېيتىپ:

— يۇرىكىڭىز سانجىپ ئاغرىيدۇ، كۆزىڭىز قاراڭغۇلىشىدۇ، بەدىنىڭىز دەرمانسىزلىنىدۇ، راستمۇ؟ — دەپتۇ.

ھېسام ئەجەبلەنگەن قىياپەتتە تېۋىپقا دەپتۇ:

— توۋا، سىزمۇ مەندەكلا ئاغرىپ يۇرۈپسىز - دە!

يانچۇقچى چۈش

ھېسام ئىشلەيدىغان ئىدارىنىڭ باشلىقى كۆرگەنلا نەرسىدىن گۇمانلىنىدىغان ئادەم ئىكەن. بىر كۈنى ھېسام ئىشخانىدا تۇيۇقسىز ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ـ دە، بىر چۈشىنىنى قوغلىغىلى تۇرۇپتۇ. ئۇ ـ پۇر ـ توپۇردىن دەققىتى بۇزۇلغان باشلىق ھېسامغا كايىپتۇ:

ـــ ھېسام، بىر چۈش بىلەن نېمانچە ئېيتىشۇۋېرىسەن؟

ـــ ئۇنداق سەل قارىماڭ، باشلىق، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ بۇ چۈش ھازىرلا دەل چاپىنىمنىڭ مەيدە يانچۇقىغا قونۇپ ئۇچۇپ كەتتى. كىم بىلىدۇ، ئۇ يانچۇقچىمۇ، تۇتۇپ ئېلىشقىلاش لازىم ـ دە!

باشلىق ھۇپپىدە قىزىرىپ گەپ قىلالماي قاپتۇ.

يەنە قايىتىپ كېلىمۇ

ئىشتىن قايتىپ ئاچ قورساق ئۆيگە ئالدىراپ كېتىۋاتقان ھېسامنى تەكەببۇر بىر باشلىق چا-قىرتىپتۇ ـ دە، بىر خالتا گۆشنى كۆتۈرتۈپ:

ـــ بۇنى بىزنىڭ ئۆيگە تاشلىۋەت، مەن ھېرىپ قالغۇدەكمەن، ـــ دەپ بۇيرۇپتۇ. ھېسام گۆشنى ئۇنچىقماي قولىغا ئېلىپ ئەدەپ بىلەن سوراپتۇ:

ـــ يەنە قايتىپ كېلەيمۇ؟

ـــ نېمىگە؟ ـــ باشلىق ھەيران بوپتۇ. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ـــ ئاران بىر ئىلتىپاتىڭىزغا ئېرىشكەندە، ئۆزىڭىزنىمۇ ھاپاشلاپ ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويايـ-مىكىن دەيمىنا!

«ئىشتىن سىرتقى ساقال»

شەھەردىكى ئىشتىن سىرتقى سەنئەت ئۆمىكىنىڭ مەسئۇللىرى ئارتىسلاردىن رولنى ياخشى ئېلىپ چىقىشنىلا تەلەپ قىلىپ، ئۇيۇنغا كېرەكلىك ماددىي نەرسىلەرگە زادىلا ئەھمىيەت بەرمەيـ-دىكەن. بىر قېتىم ھېسام سەھنىدە بوۋاي رولىنى ئويناۋاتقاندا، ئۆزى ئەپلەپ يېيىشتۇرۇۋالغان ياسىما ساقىلى چۈشۈپ كېتىپ، تاماشىبىنلارنىڭ كۈلكىسىگە قاپتۇ.

ئۇيۇن تۈگىشى بىلەنلا ئۆمەك باشلىقى يۈگۈرۈپ كېلىپ:

ـــ ھېسام، ئېيتقىنا، بۇ ساقىلىڭ زادى قانداق ساقال؟! ـــ دەپ ۋارقىراپتۇ ئاچچىقىدا. ھېسام ئەجەبلىنىپ:

ـــ بىلمىگەنمىدىڭىز، بۇ «ئىشتىن سىرتقى ساقال» ئەمەسمۇ؟

جۆندەلگەن گەپ

ھېسام سىنىپىدىكى بىر قىزنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ، ئەمما زادىلا گەپ قىلالماپتۇ. بىر كۈنى ئۇ سىنىپتا يالغۇز قېلىپ كىتاب ئوقۇۋاتقان ھېلىقى قىزنىڭ يېنىغا كەپتۇ ـ دە، ئۈنى كىنوغا تەكلىپ قىلىشقا بەل باغلاپ: «يۇرۇڭا، يۇرۇڭا» دەۋېرىپتۇ. قىز باشتا ئېرەنشمەي كۈلۈپ قويۇپ-تۇ، ھېسام «يۇرۇڭا» دەۋەرگەندىن كېيىن تېرىككەن قىز ئۈنىڭغا ۋارقىراپتۇ:

ــ ئوۋۋاش، نەگە يۇرىدۇ؟

قورقۇپ كەتكەن ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئەمدى ... قىرائەتخانىغا دەيمىنا...

ئاپتوبۇس بىلەن كېتەي

ھېسام كوچىدا كېتىپ بارغاندا، بىر دۇئانە ياخشى سۆزلەرنى ياغدۇرۇپ، ئۈنىڭ ئالدىغا كەپ-تۇ. ھېسام دۇئانىگە ئون تىيىن بېرىپتىكەن، دۇئانە ئاچچىقلاپتۇ:

ــ بەرسەڭ، تۈزۈك بەرمەمسەن، ئون تىيىنىڭ نېمە بولىدۇ؟ يولۇڭ يول بولماس ئىلاھىم.

ھېسام دەرھال كەينىگە يېنىپ:

ــ بەش تىيىننى قايتۇر، ــ دەپتۇ.

ــ نېمىشقا؟ ــ دەپتۇ دۇئانە ھەيران بولۇپ.

ــ يولۇم يول بولمايدىغان ئوخشايدۇ، ئاپتوبۇس بىلەن كېتەي.

گۆردىن - گۆرگە كۆچۈپ ...

ھېسامنىڭ بىر ئاغىنىسى بولۇپ، ئۈنىڭ دادىسى كىشىلەر بىلەن پەقەتلا چىقىشالمايدىكەن، شۇڭا ئۇلار دائىم كۆچۈپ يۈرىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاغىنىسىنىڭ دادىسى ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. ئاڭغىچە روزا ھېيتىمۇ كېلىپ قاپتۇ.

ــ ھېسام ئاداش، مەن ئايەت ئوقۇشنى بىلمەيمەن، دادامنىڭ بېشىغا بىللە چىقساڭ، ــ دەپ-تۇ ئاغىنىسى. ھېسام ماقۇل بولۇپ، قەبرىستانلىققا بىللە چىقىپتۇ. قەبرىستانلىق ناھايىتى چوڭ بولۇپ، بەلگە تاش قويۇلمىغاچقا، ئاغىنىسى دادىسىنىڭ قەبرىسىنى ئىزدەپ زادىلا تاپالماپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھېسام ئاغىنىسىگە قاراپ:

ــ ئاداش، داداڭ ھايات ۋاقتىدىمۇ ئۆيدىن - ئۆيگە كۆچۈپلا يۈرىدىغان، بۇ يەردىمۇ گۆردىن - گۆرگە كۆچۈپ كەتتىمۇ، نېمە؟ ــ دەپتۇ.

نېمە تېتىيدۇ

بىر ئاشپەز ھەر كۈنى دېگۈدەك ئىدارە ئاشخانىسىدىن گۆش، سەي ئوغرىلاپ ئۆيىگە توشۇيدۇ. كەن. بىر قېتىم ئۇ ھېسامنى ئۆيىگە مېھماندارچىلىققا چاقىرىپ، ئوغرىلاپ كەلگەن گۆش - سەي- دە تاماق ئېتىپ ئۈنۈك ئالدىغا قويۇپتۇ. تاماق يەۋېتىپ ئۆي ئىگىسى ماختىنىش ئاھاڭىدا دەپتۇ:

— ھېسامدىن، سىزنى كەلدى دەپ سەينى ئالاھىدە قورۇۋەتتىم جۇمۇ، دەپ بېقىڭا، سەي نېمە تېتىيدۇ؟

— سەينىڭ تەمىنى يېمەي تۇرۇپلا بىلىپ بولغانتىم، — دەپتۇ ھېسام، — پۇتۇنلەي قاقتى - سوقتى تېتىيدۇ.

قوشۇپلا دەپ بېرەي

قولى ئەگرى بىر يىگىت ھېسامغا ئەرزان باھالىق قول سائىتىنى تەڭلەپ تۇرۇپ دەپتۇ:

— ھېسامكا، سىز ئابرۇيلۇق ئادەم، مۇشۇ سائەتنى سىزگە تۇتتۇم. ئۇ يەر - بۇ يەرگە بار- غاندا مېنىڭ ياخشى پارىڭمنى قىلىپ قويارسىز.

— ئىلتىماتىڭغا رەھمەت، — دەپتۇ ھېسام، — مۇشۇ سائەتنى ئىگىسىگە بىر نۇقتىڭ، تۇزلىپ كەتكىنىڭنى قوشۇپلا دەپ يۈرەي.

ياۋايى ھايۋان

بەتخۇي بىر ئادەم ھېسامنى كوچىدا كۆرۈپ چاقچاق قىپتۇ:

— ھە ھېسام، ئاڭلىسام سېنى ھايۋانات باغچىسىدا ياۋايى ھايۋانلارغا قارايدىغان خىزمەتكە قويۇپتۇ دەيدىغۇ، راستمۇ؟

— توغرا ئاڭلاپسەن، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ، — بۇنىڭدىن كېيىن سەنمۇ مېنىڭ ئىگىدارچە- لىقىمغا ئۆتتۇڭ.

تۇرمۇشنى بىلىش

ھېسامنىڭ يېڭىدىن يازغان ھېكايىسىنى كۆرگەن بىر يازغۇچى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھېكايىڭىز خاڭچىلىق ھەققىدە ئىكەن، ئۆزىڭىز كۆمۈر ئىشچىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى بىلەمسىز؟

ھېسام ماختىنىپ جاۋاب بېرىپتۇ:

— ۋاھ بىلمەيچۇ، كۆمۈر باسقان ماشىنىغا نەچچە قېتىم چۈشكەنمەن.

تويلۇق سوۋغا

ھېسامنىڭ بىر تۇغقىنى قىزىنىڭ تويىنى قىپتۇ. توي كۈنى ئۇ ھېسامغا ماختىنىپ:

ــ كۈيئوغۇل تەرەپتىن ئالغۇلۇقنى ئىلگىرى ـ كېيىن ئالدىم. ئۇرۇق ـ تۇغقان، ئەل ـ ئاغىنە ـ لەرمۇ سوۋغا ـ سالام ئەكەلدى. سىز چۇ، ھېسامدىن، ئۆزىڭىز نېمە سوۋغا ئەكەلدىڭىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ مەنمۇ؟ ــ دەپتۇ ھېسام ئالدىرىماي، ــ يۈزىڭىز قېيلىن ئىكەن، شىلىپ نېپىزلىتىدىغا ـ غا بىر ئىتتىك ئۇستىرا ئەكەلدىم.

ئادەم چېلىۋاتمىز

تويدا بىر يىگىت سازنى تىڭشاتماي، ھەدەپ ئۆزىنى ماختاپ، خەقنىڭ پەيزىنى ئۇچۇرۇپتۇ. بىر چاغدا ساھىبخانا تالادىن كىرىپ:

ــ ھېسامكا، بىرەدەم ساز ـ پاز چالغاچ ئولتۇرايلىچۇ، ــ دەپتىكەن، ھېسام تېخىچە مەدداھ ـ لىق قىلىۋاتقان يىگىتنى كۆرسىتىپ دەپتۇ:

ــ تىش... ش، پەيزىمىزنى بۇزماڭ، ھازىر بىز ئادەم چېلىۋاتىمىز.

ئېغىر لىشىپ كەتمەدۇ

ھېسام بىر تۇغقىنىغا زاكاز خەت سالماقچى بولۇپ، پوچتا خادىمىغا يەـ گىرمە تىيىنلىق ماركا چاپلانغان خەتـ نى سۇنغانكەن، پوچتا خادىمى خەتنى جىڭلاپ كۆرۈپ دەپتۇ:

ــ خېتىڭىز يىگىرمە تىيىنغا ئېغىر كەلدى، يەنە تۆت تىيىنلىق بىر ماركا چاپلاڭ.

ــ يەنە بىر ماركا چاپلىسام، خەت تېخىمۇ ئېغىر كېلىپ كەتمەمدۇ؟ ــ دەپتۇ ھېسام.

ئىتىگىنى ئىزدەيمەن

ھېسام كۆپتىن بېرى بارمىغان بىر تۇغقىنىنىڭكىگە بېرىپتىكەن، ھويلىدىن ئۆي ئىگىسى بىلەن تەڭلا بىر قارا ئىت يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ ـ دە، ھېسامغا قاراپ خىرس قىپتۇ.

ــ قورقماڭ، چىشلىمەيدۇ، بۇ ئىت ئادەم تونۇيدۇ، ــ دەپتۇ ئۆي ئىگىسى، ــ بىراق، سىز كىمنى ئىزدەيسىز؟

ــ باريكاللا، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئىتىگىز ئادەم تونۇيدىكەنۇ، ئۆزىگىز تونۇمايدىكەنسىز. مەن ئاشۇ مېنى تونۇغان ئىتىگىزنى ئىزدەيمەن.

تاماكا ۋە ئۆپكە

ھېسام بىر ئاغىنىسىدىن سوراپتۇ:

ــ تاماكىنى تاشلىدىم دەۋاتاتىگىز، يەنە چېكىۋاپسىزغۇ؟

ــ قانداق قىلاي، ــ دەپتۇ ئاغىنىسى خىجىللىق بىلەن، ــ خەق تۇتۇپ قويغان تاماكا تۇرسا...

ھېسام ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

ــ خەق ئۆپكىسىنىمۇ بىللە تۇتمىغاندۇ؟ !

شۇكۇر قىلىڭ

ھېسامنىڭ ئايالى تولىمۇ ۋات ـ ۋات ئىكەن. بىر كۈنى ھېسامنىڭ بالىسىنى ئوقۇتۇۋاتقان مۇئەللىم ھېسامنى يولدا كۆرۈپ قېلىپ شىكايەت قىپتۇ:

ــ ھېسامكا، بالىگىز بەكمۇ تولا گەپ قىلىدىكەن جۇمۇ، نېمانداق ئۆگىتىۋەتكەنسىز؟

ــ شۇكۇر قىلىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ھېلىمۇ تەلىيىگىز بار ئىكەن، ئاپىسىنى ئوقۇتقان بولسىگىز، كۆرگۈلۈكنى كۆرەتتىگىز.

بالام نېمىشقا ماڭمايدۇ

ھېسامنىڭ بىر باشلىق ئاغىنىسى بار ئىكەن. بىر قېتىم ئىككىسى مۇڭدىشىپ ئولتۇرغاندا ئاغىنىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسام، بالام ئىككى ياشتىن ئاشتى، تېخىچە ماڭالمايدۇ، بۇنىڭ سەۋەبى نېمىدۇ؟

ــ سەۋەبى، خۇشامەتچىلەر دائىم بالاڭنى كۆتۈرۈپ ماڭغىلى قويمايدۇ ـ دە، ــ دەپتۇ ھېسام.

كالاچ ئىزدەش

ئەتىياز كۇنلىرىنىڭ بىرىدە بىر كىشى ھېسامغا دەپتۇ:

ــ پاتقاقچىلىققا قالغۇچە كالاچتىن بىرنى ئېلىپ كېيىۋالاي دېسەم، ماگىزىنلاردا بەشىنچى كالاچلا تۇرىدۇ. ئونىنچى كالاچنى زادىلا تاپالمىدىم. قانداق قىلسام بولار؟

ــ باشقىچە ئامال بولمىسا، ــ دەپتۇ ھېسام ئەقىل كۆرسىتىپ، ــ بەشىنچى كالاچتىن ئىككىنىلا ئېلىڭ.

ــ ئۇنى نېمە قىلىمەن؟ ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى چۇشەنمەي.

ــ بىر - بىرىگە ئۇلاپ ئونىنچى كالاچ قىلىۋالمامسىز، ــ دەپتۇ ھېسام چۇشەندۇرۇپ.

ئايالىنى ماختاش

ھېسامنىڭ ئايالى تولىمۇ ماختانچاق ئىكەن. بىر كۇنى ئۇ ھېسامغا كايىپتۇ:

ــ سىز مېنى بىرەر قېتىممۇ خەقنىڭ ئالدىدا ماختاپ قويمىدىڭىز!

ــ بولىدۇ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ بۇ قېتىم مېھمان كەلگەندە سەن «كۆزۈمگە ئىس كىرىپ كەتتى» دېگىن، مەن دەرھال «ئىس دېگەن چىرايلىققا ئامراق بولىدۇ» دەپ سېنى تازا بىر ماختاپ قوياي.

مېھمان كەلگەن كۇنى ھېسامنىڭ ئايالى ئوت قالاۋېتىپ ئەتەي:

ــ كۆزۈمگە ئەجەب ئىس كىرىپ كەتتى، ــ دەپتىكەن، ھېسام دەپتۇ:

ــ ئىس دېگەن موربغا ئامراق بولىدۇ، بەلكى سېنى موربغا ئوخشاتقان بولسا كېرەك.

لەچمەنگە زاكاز

ھېسامنىڭ بىر ئاغىنىسىنىڭ ئايالى تولىمۇ قىزغانچۇق ئىكەن. بىر كۇنى ھېسام بىر ئىش بىلەن ئۇ ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قاپتۇ. ئاغىنىسىنىڭ لەچمەن سوزۇۋاتقان ئايالى ھېسامنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ. ئايالنىڭ ئەلپازىنى كۆرگەن ھېسام ئىش پۇتكەندىن كېيىنمۇ قوزغالماي ئولتۇرۇ - ۋېرىپتۇ.

ھېسامنى كەتكۇزەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن ئايال ئاخىر داستىخان ساپتۇ ـدە، قاپىقىنى ئاچماستىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، لەچمەننى ئىسسىق يەمسىز ياكى سوغۇق يەمسىز؟

ھېسام ئالدىرىماي - تېنىمەي جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ بىر تەخسىنى سوغۇق، بىر تەخسىنى ئىسسىق يەي.

مەجبۇرىي بېقىپ

دائىملا باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئاقساقاللىق قىلىدىغان بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامبكا، چېچىم قاپقارا تۇرىدۇيۇ، ساقلىم ئاقىرىپ كەتتى، بۇنىڭ سەۋەبى نېمىدۇ؟

— سەۋەبى ئېنىققۇ، — دەپتۇ ھېسام، — چاچ ـ ساقالنىڭ رەڭگى مەجبۇرىي بېقىپ ئۆزگىرىدۇ ئەمەسمۇ!

ماشىنچىغا جاۋاب

بىر ماشىنچى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامدىن، سىز ئادەمنىڭ ئېسىگە كەلمەيدىغان ئىشلارنى قېتىپ چاقچاق قىلىدىكەنسىز، شۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىڭىز بېشىڭىزدىن ئۆتكۈزگەنمۇ، قانداق؟

ھېسام سوئالغا سوئال بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— ئۇستام، سىلى تىككەن چاپان ـ ئىشتانلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزلىرى كىيىپ باققانمۇ؟

ئازراق چىدايلا...

قىشقا يېقىن يىراق سەپەرگە ئاتلانغان ھېسامغا ئاغىنىلىرى:

— ئاداش، يامان چاغدا كېتىۋاتىسەن ـ دە، بۇ يىل ساڭا قارلىق تاشلايلى دېگەنتۇق، — دەپتۇ.

ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئازراق چىدايلا ئەتىيازدا يامغۇرلۇق تاشلىمامسىلەر.

چۆچەق ساق — رەخت ۋە پۇل

بىر كۈنى ھېسام دۇكاندىن بىر چاپانلىق رەخت ئالغانىكەن، مال ساتقۇچى رەختنى ئالدىراش ئۆلچەپلا قىيىپاش يىرتىپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپتۇ. ھېساممۇ ئۇنچىقماي، قولىدىكى پۇلنىڭ چېتىدىن قىيىپاش يىرتىۋېلىپ مال ساتقۇچىغا بېرىپتۇ.

ــ ساراڭمۇسىز، ساپمۇ ساق پۇلنى يىرتىپ بېرىۋاتىسىزغۇ؟ ــ دەپتۇ مال ساتقۇچى ئاچچىقلىنىپ، ــ بۇرجىكى يوق پۇلنى كىم ئالىدۇ؟

ھېسام دەررۇلا:

ــ قىيىپاش يىرتىپ بەرگەن رەختنى مەن ئالمەنۇ، بۇرجىكى يىرتىلغان پۇلنى سىز ئالمامسىز؟ ــ دەپتۇ.

چۆچەق ساق — قالغىنىنى باشقىلاردىن سوراڭ

بىر كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، بىراۋ ئەگەر بىرەر نەرسىڭىزنى بۇزۇپ ـ سۇندۇرۇپ قويسا قانداق قىلىش كېرەك؟

ــ تۆلىتىش كېرەك، ــ دەپتۇ ھېسام دەرھاللا.

ــ ئەگەر بۇزۇپ قويغۇچى ئايالىڭىزنىڭ تۇغقىنى بولسىچۇ؟

ھېسام ئۆيى تەرەپكە ئىتتىك بىر قاراپ دەپتۇ:

ــ ئىنساپ قىلىڭ، بۇرادەر، بىر سوئالغا مەندىن جاۋاب ئالدىڭىز، ئەمدى باشقىلاردىنمۇ سوراپ كۆرۈڭ ـ دە.

چۆچەق ساق — بۇداقسىنىڭ ئىسمىنى...

ھېسام ئۇزۇن يىل كۆرۈشمىگەن ئاغىنىسىنىڭكىگە بېرىپتۇ. ئاغىنىسى ئۇچ ئوغلى ۋە ئېغىر ـ ئاياغ خوتۇنى بىلەن ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. ھېسام بالىلارنى ئەركىلەتكەچ، ئاغىنىسىدىن سوراپتۇ:

ــ بۇ بالاڭنىڭ ئىسمى نېمە؟

ــ مۇرات.

ــ بۇنىڭچۇ؟

ــ خالمۇرات.

ــ كىچىكىنىڭچۇ؟

ــ دىلمۇرات.

ــ بەللى، ــ دەپتۇ ھېسام ئېغىربوي ئايالغا بىرقۇر قارىۋېتىپ، ــ بۇداقسىنىڭ ئىسمىنى ئالگىرات قويغىن، ئاداش.

باشلىقنىڭ ئايالى

بىر كىشى كوچىدا ھېسامنى توختىتىپ سوراپتۇ:

— ما جۇرۇنىڭ كۆرمىگەنسىز؟ كىچىككىنە ئەرز ـ ھالىم بار ئىدى، ئېيتاي دەپ ئۆيگە بار-سام يوق ئىكەن.

— ئالايىتەن ئۆيگە بارغاندىن كېيىن ئايالىغا ئەرزىڭىزنى ئېيتىپ قويۇپ يانسىڭىز بولماس-دۇ، — دەپ يول كۆرسىتىپتۇ ھېسام. ھېلىقى كىشى ھەيران بوپتۇ:

— باشلىق ما جۇرۇن تۇرسا، ئايالىغا نېمىدەپ ھال ئېيتاتتىم ؟

— بىلمەيسىز ـ دە، — دەپتۇ ھېسام، — ئىدارىدە ما جۇرۇن سىزنى باشقۇرغان بىلەن، ئۆيىدە ئايالى ئۇنى باشقۇرىدۇ ئەمەسمۇ !

قول باغلىشىش

— مەن بۇگۈندىن باشلاپ ھېچكىم بىلەن قول باغلاشمايمەن، — دەپتۇ ھېسام بىر كۈنى ئاغىنىلىرىگە.

— نېمىشقا؟ — دەپتۇ قىزىقىپ ئارىدىن بىرى.

— سەۋەبى، — دەپتۇ ھېسام، — يېقىندا بىزنىڭ قوشنىلاردىن ئىككى يىگىت تاماق يېيىشىتىن بەسلىشىپ بىرى بالىنېتسىغا كىرىپ قالدى.

— مۇشۇ ئىش ئۈچۈنلا قول باغلاشمايدىغان بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟ — دەپتۇ سوئال سورىغۇچى، — ئىشەنمەيمەن.

— ئىشەنمەسەن، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ قىزىشىپ، — ئۇنداقتا كەل، بىر قول باغلىشىپ باقايلى !

ئالامەت جاۋابلار

ھېسام ئوقۇۋاتقىنىدا بىر كۈنى مۇئەللىم دوسكىغا قان تومۇرلىرى يېيىلغان يۈرەكنىڭ سۈرىتىنى سىزىپتۇ ـ دە، ھېسامنى تۇرغۇزۇپ سوراپتۇ:

— بۇ نېمە؟

— يىلتىز، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ. مۇئەللىم رەنجىپتۇ:

— ئوبدانراق قارا، ئادەمنىڭ مەيدىسىدە نېمە بولىدۇ؟

— ئەمچەك، — دەپتۇ ھېسام بۇ قېتىم بىرئاز ئويلىنىپ. مۇئەللىم يەنە رەنجىپتۇ:

— ھەي، تېشىدا ئەمەس، ئىچىدە نېمە بولىدۇ دەيمەن؟

ھېسام بۇدا ئۇزاق ئويلىنىپتۇ ـ دە، جاۋاب بېرىپتۇ:

— سۈت.

سىلەرنى ئاۋارە بولمىسۇن دەپ...

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ تازا ئۇرۇش، چېقىش، بۇلاش مەزگىلىدە ھېسام بىر كۈنى كوچىغا چىقىپ، قىزىل بەلگە تاقۇالغانلارنىڭ ئۇتتۇر كەلگەن يەردىكى دېرىزە ـ ئىشىكلەرنى چېقىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتمەيلا ھېسام ئايالى بىلەن جېدەلللىشىپ قاپتۇ، ئايالى ئاچچىقىدا جىمى دېرىزىنى چېقىۋېتىپتۇ. دەل شۇنىڭ ئۈستىگە قىزىل بەلگە تاقىغان ئىككى كىشى ھېسامنى ئىزدەپ كەپتۇ ـ دە، سوراپتۇ:

ــ ساق دېرىزىلەرنى نېمىشقا چېقىشسەن؟

ــ سىلەرنى چاقىمىز دەپ ئاۋارە بولمىسۇن دەپ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئۆزىمىز چېقىپ تۇرۇۋاتىمىز.

خىجىل بولغاچقا...

ھېسام بىر دۇكاندا ئالماقچى بوپتۇ، ئاچ كۆز دۇكاندار مالغا تازىمۇ يۇقىرى باھا قويۇۋېلىپ بىر تىيىنمۇ كېمەيتمەي ھېسام بىلەن ئۇزاق تالىشىپتۇ ـ دە، ئاخىر بداڭ:

ــ ھېسامدىن، ئادەمنى خىجىل قىلماڭا، ــ دەپتۇ.

ــ توغرا دەيسىز، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ خىجىل بولغاچقا تالىشىۋاتمىسىز ـ دە، بولمىسا بۇلاپلا ئالاتتىڭىز.

چاقچىقىغا يارىشا چاقچاق

تېتىقسىز بىر يىگىت ئۆزىنى چوڭ چاقچاقچى چاغلاپ، مەشرەپتە ھېسام بىلەن تۆتۈشماقچى بوپتۇ - دە، بىرھازا ئۇنى - بۇنى دېگەندىن كېيىن ئاخىردا:

— ئاپام ئاخشام كالا ساغدىغۇ، ۋەيت! — دەپ ئۆز چاقچىقىغا ئۆزى كۈلۈپتۇ. ھېسام دەررۇ ئۇنىڭغا ئۇلاپ:

— سەن موزاي تۈتۈپ بېرىپسەنغۇ، ۋەيت! — دەپتۇ.

مۇشتقا ئىشتىھا ساقلاۋاتىمەن

ئولتۇرۇشتىكى بىرنەچچە يولسىز يىگىت ھېسامنىڭ چاقچىقىغا چىدىماي، قايتقاندا ئۇنى ئۇ-رىمىز دەپ پىچىرلىشىپتۇ. بۇ پاراڭنى ئاڭلاپ قالغان ھېسام پولۇ تارتىلغاندا، ئاشقا قول ئۇزاتماي ئولتۇرۇۋاپتۇ. بايىقى يىگىتلەردىن بىرى:

— ھېسامكا، تاماقنى ئېلىڭا، يەنە نېمىگە ئىشتىھا ساقلاۋاتىسىز؟ — دەپتۇ يېقىنچىلىق قىلغاندەك. ھېسام خۇددى شۇ گەپنى كۈتۈپ تۇرغاندەك:

— كۆڭلۈمدىكىنى تاپتىڭىز، — دەپتۇ دەررۇ، — يولدىكى مۇشتقا ئىشتىھا ساقلاۋاتىمەن.

سارالاڭلاردىن باشقىلار

ئاپتوبۇستا بىرنەچچە يىگىت تېتىقسىز چاقچاقلارنى قىلىپ، ئاپتوبۇسنى بېشىغا كىيىۋەك قاتتىق كۈلۈشۈپ يولۇچىلارنىڭ پەيزىنى قاچۇرۇپتۇ. ئاپتوبۇستا كېتىۋاتقان ھېسام يىگىتلەرنى بىرنەچچە قېتىم ھاي دېسىمۇ ئۇنۇمى بولماپتۇ، ئاخىر ئەتەي جىددىي تەرزدە ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ئۇكىلىرىم، خاپا بولماي سارالاڭلاردىن باشقىلار بىرئاز جىم بولۇڭلارچۇ، — دەپتۇ. يىگىتلەر شۇ زامان جىم بولۇشۇپتۇ.

خىجىللىق

بىر ياش سازەندە ھېسامغا مەلۇم بىر پېشقەدەم سازەندىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ بېرىپتۇ:

— ئاخشامقى تويدا ئۇنىڭ مەن سايرىتىۋەتكەن مەرغۇلنى ئاڭلاپ خىجىل بولۇپ تالاغا چىقىپ كەتكىنىنى بايقىدىڭىزمۇ؟

— بايقىدىم، — دەپتۇ ھېسام، — مەن يەنە خېلى كۆپ ئادەمنىڭ سىزنىڭ چالغىنىڭىزدىن خىجىل بولۇپ تالاغا چىقىپ كەتكىنىنىمۇ بايقىدىم.

ھەممىسى ھېسام بولۇپ كەتسە...

ھېسامنىڭ چاقچاقلىرىغا قايىل بولۇپ كەتكەن بىرنەچچە يىگىت ئۇنىڭغا دەپتۇ:
ــ ھېسامكا، بىزمۇ ئىسمىمىزنى ھېسامغا ئۆزگەرتىۋالايلىمىكىن دەۋاتىمىز.
ــ نېمىشقا؟ ــ دەپتۇ ھەيران بولغان ھېسام.
ــ سىزدەك چاقچاقچى بولۇپ كېتەمدۇقكىن دەيمىز ـ دە.
ھېسام دەپتۇ:
ــ ھەممىلا ئادەم ھېسام بولۇپ كەتسە، ھېسامنىڭ گېپىگە كىم كۈلىدۇ؟!

سوۋغات ۋە ئاۋاز

ھېسامنىڭ نام ـ ئاتىقى چىقىپ، چوڭ باشلىقلار بىلەن ئۇلپەتلىشىپ يۈرگىنىنى كۆرگەن دەۋاسى تۈگىمەس قوشنىسى ھېسامغا ئالاھىدە ئىلتىپات كۆرسىتىپ دەپتۇ:
ــ ھېساممدىن، سىزگە ئازغىنا سوۋغىتىم بار ئىدى، ئۆيىڭىزگە ئەكىرىپ بېرەيمۇ ياكى مەشەدىلا بېرىۋېتەيمۇ؟
ــ ياخشىسى، بەرمەيلا قويۇڭ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئىلگىرى سىزگە جاڭ ـ جاڭ سۆزلەپ يۈرەتتىم، سوۋغىتىڭىزنى ئېلىپ قويسام، ئاۋازىم خىرىلداپ قالارمىكىن، دەپ قورقمەن.

يامان تەسىرىڭ قېپقالدى

بىر بەتقىلىق يىگىت كىشىلەرنىڭ نارازىلىقىغا قارىماي، ئۆچىرەتنى بۇزۇپ، قىستىلىپ تۇرۇپ بورداق گۆشتىن ئاپتۇ ـ دە، بىرھازادىن كېيىن قايتىپ كېلىپ بوسۇغىدىلا ھېسامغا ۋارقىراپتۇ:
ــ ھېسامكا، قاراپ باققىنا، دۇكاندا مېنىڭ بىرەرنەرسەم قېپقالدىمىكىن؟
ــ ھەئە قېپقالدى، ــ دەپتۇ ئۆچىرەتتە تۇرغان ھېسام، ــ دۇكاندا سېنىڭ يامان تەسىرىڭ قېپقالدى.

چېكىشلىك تاماكا

يېنىغا زادىلا تاماكا سالماي خەقنىڭكىنى چېكىدىغان بىر كىشى بىر قېتىم تاماكىنىڭ سۇپىتى ھەققىدە سۆز قىلىپ، ھېسامنىڭ پىكرىنى بىلمەكچى بولۇپ سوراپتۇ:
ــ ئېيتىڭا، ھېسام، قانداق تاماكا چېكىشلىك بولىدۇ؟
ھېسام ھايالسىز جاۋاب بېرىپتۇ:
ــ سوراپ چەككەن تاماكا.

شۇمەك

هېسامنىڭ يېڭى تۇغۇتلۇق ئايالى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ دادىسى، ئالدىنقى قېتىمدا قىز تۇغسام، بىر بىلەزۈك ئېلىپ بەرگەنتىڭىز، بۇدا ئوغۇل تۇغۇپ بەردىم، نېمە ئېلىپ بېرىسىز؟

هېسام دەرھال دەپتۇ:

ــ خاتىرجەم يېتىۋەر، شۇمەك ئېلىپ بېرىمەن.

سىلىنى يېقىن تۇتالمايدىكەنمەن

بىر سورۇندا مەھەللە ئىمامى ۋەز ـ نەسىھەت قىپتۇ:

ــ سىلەر شۇنداق ئادەملەرنى ئىزدەپ تېپىپ ئۆزۈڭلارغا يېقىن تۇتۇڭلاركى، ئۇ باشقىلارغا كۆپ بېرىپ، ئاز ئالىدىغان كىشى بولغاي!

سورۇندا ئولتۇرغان هېسام دەررۇ سۆز قىستۇرۇپتۇ:

ــ تەقسىر، بۇنىڭدىن كېيىن مەندىن رەنجىمىسىلە، ئەمدى سىلىنى هەرگىز ئۆزۈمگە يېقىن تۇتالمايدىكەنمەن.

هېسامنىڭ رەھمىتى

هېسام كوچىدا يېڭىدىن كىتابى چىققان بىر يازغۇچىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، ئۇنى توختىتىۋېلىپ رەھمەت ئېيتىپتۇ:

ــ سىزگە كۆپ رەھمەت، كىتابىڭىز مېنى بىر چوڭ كېسەلدىن قۇتۇلدۇردى.

ــ قانداق كېسەلدىن؟ ــ دەپ سوراپتۇ يازغۇچى خۇشاللىق بىلەن.

هېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئۇيقۇسىزلىق كېسىلىدىن.

تۆمۇر تۈك ۋە گۆش تۈك

ھېسابلارنىڭ مەھەللىسىدە بىر ھاراقكەش بار ئىكەن، ھاراق ئىچىشتە ھېچكىم ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتەلمەيدىكەن. بىر كۈنى مەھەللىدىكى ھېسام باشلىق بىر نەچچەيلەن ھېلىقى ھاراقكەشنىڭ كاۋاپخانىسىغا زوڭزىيىۋېلىپ، قوشنا دۇكاندىكى تۆمۇر تۈكدىن ئۈدۈللۇق ھاراق قۇيدۇرۇپ ئىچىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ.

— يائاللا، بۇرادەر، بۇنچە ئىسسىقتا نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ قوشنىلاردىن بىرى چۆچۈگىنىچە. ھاراقكەش گەپ قىلغۇچە ھېسام گەپ قىستۇرۇپتۇ:

— كۆرمىدىڭىزمۇ، بۇ قوشنىمىز ئاۋۇ تۆمۇر تۈكدىكى ھاراقنى گۆش تۈكىغا يۆتكەۋاتىدۇ.

سۇرەتچىمۇ بىلىدىكەن

ھېسام ياقا يۇرتتىن كەلگەن تولىمۇ خەسىس تۇغقىنى بىلەن بازار ئارىلاپ كېتىۋېتىپ، ئۇنى خاتىرە ئۈچۈن سۇرەتكە چۈشۈشكە تەكلىپ قىپتۇ.

— سۇرەتنىڭ پۇلىنى كىم تۆلەيدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ تۇغقىنى دەررۇ.

— مەن، — دەپتۇ ھېسام.

سۇرەتكە تارتىش ئالدىدا سۇرەتچى ئۇلارنىڭ ئولتۇرۇش تۇرقىنى تەڭشەپتۇ.

— سىز بۇياققا ئالمىشىڭ، ھېسامكا، — دەپتۇ سۇرەتچى، — ئاكا، سىز بۇياققا ئۆتۈڭ، مۇنۇ تۇرقىڭىزدا يامانمۇ پەس كۆرۈنىدىكەنسىز.

— يائاللا، بۇرادەر، — دەپتۇ ھېسام شۇ مەھەل تۇغقىنىغا قاراپ مەنىلىك كۈلگەن ھالدا، — سىزنىڭ پەسلىكىڭىزنى سۇرەتچىمۇ بىر قاراپلا بىلىۋاپتۇ!

ئۆز قولى بىلەن

ئىدارە پارتكومىنىڭ كاتىپى ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە كەلگەن شەخسىي خەتلەرنىمۇ ئېچىپ كۆرۈپ ئاندىن ئىگىسىگە بېرىدىكەن. بۇنىڭدىن كۆپچىلىك نارازى بوپتۇ.

بىر كۈنى ھېسامنىڭ يىراقتىكى تۇغقىنىدىن خەت كەپتۇ. ھېسام خەتنى ئاچماي، چۈشتىن كېيىن خىزمەتكە كەلگەندە كاتىپنى ئىزدەشكە باشلاپتۇ.

— كاتىپنى نېمە قىلىسىز؟ قولىڭىزدىكى نېمە خەت ئۇ؟ — دەپ سوراپتۇ شۇجى ئۇنىڭدىن.

— باشقا مۇھىم ئىشىمغۇ يوق، — دەپتۇ ھېسام. — بۇگۈن تۇغقىنىمدىن سالام خەت كەلگەنىكەن. كاتىپنى ئۆز قولى بىلەن ئالغىنى ئېچىپ بېرەمدىكىن دەپ ئىزدەپ يۈرىمەن.

قانىتى بوغۇقلىقمىكەن

بىر پوچى خەقلەرگە پو ئېتىپ بېرىپتۇ:

ــ يېقىندا بىر كۈنى قىرغاۋۇل ئاتقىلى بېرىپ «تاك ! تاك ! تاك !» ئېتىۋەردىم، قىرغاۋۇل «پوك ! پوك ! پوك !» چۈشۈۋەردى...

تىڭشاپ ئولتۇرغان ھېسام پوچىنىڭ گېپىنى بۆلۈپتۇ:

ــ بۇرادەر، بىرنەرسىنى سورىۋالسام، سىز ئاتقان قىرغاۋۇللارنىڭ قانىتى بوغۇقلىقمىكەن؟

چىك تۇرۇش

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ سىلەرنىڭ ئىدارە باشلىقىنى پرىنسىپتا چىك تۇرارمىش دەپ ئاڭلايمەن، راستمۇ؟

ــ راست، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ھەدىسلا، ھازىرقى ئولتۇراق ئۆيۈم مەنسىپىمگە ماس كەلمەيدۇ، پرىنسىپ بويىچە سەكسەن كۆنادرات مېتىرلىق ئۆيدە ئولتۇرۇشۇم كېرەك، دەپ چىك تۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

ئېنىق چىقمىسىز

ھېسامنىڭ بىر خىزمەتدىشى دائىم تېلېفون ئارقىلىق ئەھۋال ئىگىلەپلا گېزىتكە خەۋەر يازىدىغان ئىختىيارىي مۇخبىرلاردىن ئىكەن. بىر قېتىم ئۇ ھېسامغا مەسلىھەت سالىپتۇ:

ــ ھېسام ئاغىنە، بىر مەسلىھەت كۆرسىتىڭا، مۇخبىرلار ژۇرنىلىغا سۈرەتىمنى باسىدىكەن، سۈرەتكە قانداق قىيافەتە چۈشسەم بولار؟

ھېسام ئەستايىدىل مەسلىھەت بېرىپتۇ:

ــ ئەگەر ياخشىسى، تېلېفوندا سۆزلەشۋاتقان كۆرۈنۈشتە چۈشۈڭ، ئەينەن چىقىسىز.

يۆتكەش

بىر ئىش بىلەن شەھەرلىك ھۆكۈمەت بىناسىدا يۈرگەن ھېسامغا بىر ئاغىنىسى يولۇقۇپ قاپتۇ. ئاغىنىسى ھېسامدىن تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ باشلىقىنى كۆرگەن ـ كۆرمىگەنلىكىنى سوراپتۇ.

ــ تەشكىلات بۆلۈم باشلىقىنى نېمىگە ئىزدەيسەن؟ ــ دەپ قىزىقسىپ سوراپتۇ ھېسام. ئاغىنىسى دەپتۇ:

ــ خوتۇنۇمنى يۆتكەپ كېلىۋالايمىكىن دېۋىدىم.

ــ ۋاھ، بۇ قانداق گەپ؟ ــ دەپتۇ ھېسام، ــ خوتۇنۇڭنى توي كۈنى كەچتىلا ئۆيۈڭگە يۆتكەپ قويغان ئەمەسمىدۇق.

تېجىمەلگە جاۋاب

تولىمۇ ماختانچاق بىر يىگىت ھېسامغا ماختىنىپ دەپتۇ:

ــ دەپ بېقىڭا، ھېسامكا، مەن بىلگەننى قايسىبىرى بىلىدۇ؟

ھېسام بېشىنى لىڭشىتىپتۇ:

ــ راست دەيسەن، ھېچكىم سەندەك ماختىنىشنى بىلمەيدۇ.

كۆڭۈلدىكىدەك خىزمەت

بىر يىگىت ھېسامغا ھال ئېيتىپتۇ:

ــ مەن يەڭگىل ھەم كۆڭۈلدىكىدەك بىر خىزمەت تاپسام دەپلا ئويلايمەن، بارمىدۇ؟

ــ بار، ــ دەپتۇ ھېسام ئىشەنچلىكلا.

ــ قانداق خىزمەت؟ ــ يىگىت ئالدىراپ سوراپتۇ. ھېسام ئېيتىپتۇ:

ــ تاتلىق چۈش كۆرۈش، ئورنى يوتقان ئىدارىسىدە.

چامباشچى

ھېسامنىڭ تام قوشنىسى بەكمۇ تاياقچى ئادەم ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ ھېسامغا ماختىنىپتۇ:

ــ قوشنام، بىلەمسىز، يېقىندىن بېرى چامباشچىلىقنى مەشىق قىلىۋاتىمەن.

ــ بىلىمەن، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇ. قوشنىسى ئەجەبلىنىپتۇ:

ــ نەدىن بىلدىڭىز؟

ــ دائىم مەست كەلسىڭىز، ئايالىڭىزغا پەشۋا ئاتىسىزغۇ، شۇنىڭدىن بىلدىم.

تەدبىر قوللىنىش

چىش دوختۇرى يولدا ھېسامغا يولۇقۇپ دەپتۇ:
— ئايالىڭىزنىڭ چىشى ئاغرىپ قالسا، ئۇچ كۈنگىچىمۇ نېمىشقا بىرەر ئامال قىلمىدىڭىز؟
— ئامال قىلدىمغۇ، — دەپتۇ ھېسام. دوختۇر ئەجەبلىنىپتۇ:
— نېمە ئامال قىلدىڭىز؟
ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:
— قۇلىقىمغا پاختا تىقىۋالدىم.

چايدان سېتىۋېلىش

ھېسام بىر دۇكانغا كىرىپ مال ساتقۇچى يىگىتتىن سوراپتۇ:
— ئۇكام، ئاخشامقى چايدان ئەينىكىدىن يەنە بارمۇ؟ بولسا ماڭا بىرنى سېتىپ بەرسىڭىز.
— قانچە باڭلىق چايدان ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ مال ساتقۇچى. ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:
— ئۇقمايمەن، ئىشقىلىپ، چايداننى ئۆيگە ئاپىرىپ قاينىق سۇ قۇيۇشۇمغا بىر قېتىم «باڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ كۈكۈم ـ تالقان بولۇپ كەتتى. شۇنىڭغا قارىغاندا بىر باڭلىق چايدان ئوخشايدۇ.

ئايدىڭ

مۇئەللىم دوسكىدىكى ھېسابنى چۈشەندۈرۈپ بولۇپ، ھېسامدىن سوراپتۇ:
— ساۋاقداش ھېسام، ئايدىڭ بولدىمۇ؟
بايا‌تىن خىيالى باشقا يەردە بولۇپ ئولتۇرغان ھېسام ئەجەبلەنگەن قىياپەتتە جاۋاب بېرىپتۇ:
— مۇئەللىم، ھازىر كۈندۈز تۇرسا، ئايدىڭ نېمە ئىش قىلسۇن؟

سېنى تونۇيدىكەنغۇ

ھېسام ئايالى بىلەن بازاردا كېتىۋېتىپ يولدىن توغرا كېلىپ ئۆتۈشىگە ئۇچقاندەك كېلىۋاتقان بىر ماشىنا ئۇلارنى سوقۇۋېتىشكە تاسلا قاپتۇ. شوپۇر كابىنكىدىن بېشىنى چىقىرىپ، تېخىچە ماشىنا ئالدىدا تۇرۇۋالغان ھېسامنىڭ ئايالىنى ئەيىبلەپتۇ:
— نېرى ئۆتەمسەن، ھەي دۆت خوتۇن!
— توۋا، — دەپتۇ ھېسام بۇ گەپنى ئاڭلىشى بىلەن ھەيرانلىقتا ياقىسىنى تۇتقىنىچە، — ھەي ئاپىسى، ئۇ شوپۇر سېنى تونۇيدىكەن ئەمەسمۇ!

ئىككى ئەرۋاھنى كېيىل قىلىپ...

بازاردىن قايتقان ھېسامغا باش ـ كۆزى يېرىلغان قوشنىسى مەست ھالدا يولۇقۇپتۇ. ھېسام ئۇنى يۆلەپ دوختۇرغا ئېلىپ بېرىپتۇ، دوختۇرغا كۆرسىتىپ بولۇپ ئېچەكلىرىگچە ئاپئاق داكىلانغان مەستنى ئەكېلىۋاتقاندا، يولدا بىرنەچچە تونۇشلىرى ئۇچرىشىپ قېلىپ ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، بۇ كىم؟

ــ بۇ ئۆلۈك، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئىككى ئەرۋاھنى كېيىل قىلىپ، بۇنى ئۇرۇق ـ تۇغقاتلىرىغا كۆرۈشتۇرگىلى ئەكېتىۋاتىمەن.

تېلېۋىزور ۋە ھېسام

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، تېلېۋىزور سېتىۋالغانسىز؟

ــ يوقسۇ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ تېلېۋىزور ئالساڭ، كۆندە قوشنىلار كىرىۋېلىپ ئادەمنى ئارامخۇدا قويمايدىكەن!

ــ ئەمىسە تېلېۋىزورمۇ كۆرمەيدىكەنسىز ـ دە؟

ــ ياقەي، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، ــ كۆندە قوشنىلارنىڭكىگە كىرىپ كۆرۈپ تۇرىمىز.

توغرا دىئاگنوز

ھېسام دوختۇرلۇق قىلىپ يۈرگەن كۈنلەردە، ئالدىغا كەلگەن بىر كېسەلنىڭ كېسىلىنى زادىلا تاپالماي ئاخىر ئۆزىدىن سوراپتۇ:

ــ سىز بۇرۇن مۇشۇ خىل كېسەلگە گىرىپتار بولغانمۇ؟

ــ شۇنداق، ــ دەپتۇ كېسەل ئالدىراپ. ھېسام دەررۇ دىئاگنوزنى مۇقىملاشتۇرۇپتۇ:

ــ ھە، دۇرۇس، ئاشۇ كېسىلىڭىز يەنە قوزغىلىپتۇ.

سەن كەلمىسەڭلا...

ھېسامنىڭ سەپەرگە ماڭماقچى بولۇۋاتقىنىنى ئاڭلىغان بىر بەتقىلىق يىگىت ئۆزىچە چاقچاق قىپتۇ:

ــ ھېسامكا، سىز كەتسىڭىز، ئۆيدىكىلىرىڭىز قورقامدۇ؟

ھېسام دەپتۇ:

ــ سەن كەلمىسەڭلا، قورقمايدۇ.

ئالامەت يەر ئىكەن

بىر كۈنى ھېسام يېراق بىر يېزىغا كۆچۈپ كەتكەن ئاغىنىسىنىڭكىگە مېھمان بولۇپ چە-قىپتۇ. شۇ يېزىدىن ئۆيلىنىۋالغان ئاغىنىسى ئۆزگىرىپ خوتۇنىدىن قورقىدىغان بولۇپ قالغانە-كەن. ھېسامنى كەلدى دەپ مېھمان چاقىرغاندا، ئاغىنىسى تاماق ئېتىپ، ئايالى بولسا، مېھمانلار قاتارىدا كېرىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. زىياپەت ئاخىرلىشاي دېگەندە ئاغىنىسىنىڭ قېينىناتىسى ھېسامدىن:

— يېگىت، مەھەللىمىز دىتىڭىزغا ياقتىمۇ، قانداقراق يەر ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ھېسام دەررۇلا:

— ۋاھ، ئالامەت يەر ئىكەن، ئەرلىرى چۆچۈرە تۇغۇپ، ئاياللىرى ساقىي بولىدىغان يەر ئىكەن دېسىلە، تاغا! — دەپتۇ.

تەڭگە يېگۈزۈۋەرگىن

ھېسامنىڭ ئوغلى بەش تېنىملىق تۆمۈر پۇلنى ئويناۋېتىپ يوتۇۋېتىپتۇ. ئايالى بالىنى دەررۇ دۇم قىلىپ قۇستۇرغانكەن، بالىنىڭ ئىچىدىن تۆمۈر پۇلدىن ئىككىسى چىقىپتۇ.

— قارىغا، دادىسى، — دەپتۇ ئايالى ھېسامغا، — بالىمىز تەڭگە پۇلدىن بىرنى يەۋېلىپ، ئىككىنى قۇستى.

— ئۇنداقتا، ئۇنىڭغا داۋاملىق تەڭگە يېگۈزۈۋەرگىن، — دەپ ۋارقىراپتۇ ھېسام خۇشال بولۇپ.

«خۇشامەت»نىڭ مەنىسى

ھېسام ئۆتۈپ كەتكەن مەنسەپپەرەس باشلىقنىڭ بۆلۈمىدىن تېرىكىپ چىقىۋاتسا، بىر خىز-مەتدىشى ئۇنى توسۇۋاپتۇ:

— ھېسامكا، بىلەمسىز، «خۇشامەت»نىڭ لۇغەت مەنىسى نېمە؟

— لۇغەت مەنىسىنى بىلمەيمەن، تۇرمۇش مەنىسىنى بىلىمەن، — دەپتۇ ھېسام، — «خۇشا-مەت» دېگەن «خوش ـ خوش» دەپ تۇرساڭ ئامەت بار دېگەن گەپ.

ئاقىدىغان يەر

قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان بىر باشلىق ئۆزىچە ھېسامغا ھال ئېيتىپتۇ:

— نامىم مۇدىر بولغان بىلەن قۇرۇق جازىمەن، ھېساملىدىن. ھوقۇقۇمنى ئاقتۇرىدىغان يەر تاپالمىدىم.

— خاتىرجەم بولۇڭ، — دەپ تەسەللى بېرىپتۇ ھېسام، — دەريا يېقىنغۇ، ھوقۇقىڭىزلا ئە-مەس، ئۆزىڭىزمۇ بەھۇزۇر ئاقىسىز!

قانات سۆرەۋاتىدۇ

بىر يىگىت دۇكانغا يېڭى ئۆتۈك كىيىپ كىرىپتۇ ـ دە، نېرى ـ بېرى مېڭىپ ئۆتۈكىنى غاچىلىتىۋېرىپتۇ. بۇنىڭدىن ئىچى پۇشقان ھېسام قولىدىكى ئىشىنى تاشلاپ، ئۆزىمۇ تېخى يېـ-قىنىدىلا كىيگەن ئۆتۈكىنى ئەتەي قاتتىق غاچىلىتىپ دەسسىگىنىچە يىگىتنىڭ ئەتراپىنى چۆر-گىلەشكە باشلاپتۇ. بۇنىڭدىن ھەيران بولغان يىگىت سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟

ــ شۇنىمۇ بىلمىدىڭمۇ؟ ــ دەپتۇ ھېسام، ــ بىزنىڭ غاچ ـ غاچ سېنىڭ غاچ ـ غىچىڭغا قانات سۆرەۋاتىدۇ.

ئۆزىڭىز نېمە دېگەن

ھېسام بىر يايمىچىنىڭ دۇكىنىدىكى چاپاننى كىيىپ كۆرۈشىگە، يايمىچى:

ــ بەللى، ھېسام، نەق ئۆزىڭىزنىڭلا چاپىنى ئىكەن، ئېلىۋېرىڭ، ــ دەپتۇ. يايمىچىنىڭ گېپى تۈگىمەيلا ھېسام چاپاننى كىيگەن پېتى يولغا چۈشۈپتۇ. ھەيران قالغان يايمىچى ۋارقىراپتۇ:

ــ ھېساممدىن، پۇلىنچۇ، چاپاننىڭ پۇلىنى بەرمەمسىز؟

ــ نېمە پۇلنى؟ ــ دەپتۇ ھېسام يايمىچىدىن بەتتەر ئەجەبلەنگەن ھالدا، ــ ئۆزىڭىز «نەق سىزنىڭ چاپىنىڭىز ئىكەن، ئېلىۋېرىڭ» دېدىڭىزغۇ، ئۆزۈمنىڭ چاپىنىغا يەنە نېمىدەپ پۇل تۆلەيدىكەنمەن؟

سۆرەت ۋە دورا

بىر كىشى ھېسابنىڭ داۋالىنىش كۆرۈپ سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، كىنىشكىغا كېسەل چىراي سۆرىتىڭىزنى چاپلىۋالغۇچە، تۈزۈكرەكنى چاپلىسىڭىز بولمامدۇ؟

ــ ئەخمەقمۇسەن؟ ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇ، ــ كېسەل چىراي سۆرەتنى چاپلىمىساڭ، دوختۇر ياخشى دورا بېرەمدۇ؟

ياخشى كۆرىدىغان نەرسە

تىياتىرخانىدا ھېسامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىرى ئويۇن كۆرۈۋېتىپ تىنماي ئۇنلۈك ئاۋازدا ئويۇننى ماختاپ، ئەتراپتىكىلەرگە ئويۇننىڭ سۆزىنى زادىلا ئاڭلاتماپتۇ. بىر چاغدا ئۇ يېنىدىكى ھېسامنى نوقۇپ:

— بۇرادەر، مەن ئويۇن كۆرۈشنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن، سىز چۇ؟ نېمىنى ياخشى كۆرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. ئارانلا چىداپ ئولتۇرغان ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

— جىمجىتلىقنى.

يېقىنلىق

بىر ھاجەتمەن ھېسامدىن سوراپتۇ:

— بىلەمسىز، شەھەر باشلىقىغا كىم ئەڭ يېقىن؟

— ئۇنىڭ شوپۇرى، — دەپتۇ ھېسام ئويلانمايلا.

— بۇنى قانداق بىلىسىز؟ — دەپ قىزىقىپتۇ ھېلىقى كىشى.

— بىلىمەن ـ دە، — دەپتۇ ھېسام، — بۇ باشلىق نەگىلا بارسا شوپۇرىنى ئېلىپ بارىدۇ ئەمەسمۇ.

پالچى ۋە ھېسام

بازاردا قۇمىلاق سېلىپ ئولتۇرغان بىر پالچى يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھېسامنى توختىتىۋېلىپ ماختىنىپتۇ:

— مەن سىزنىڭ شۇ تاپتا ئويلاۋاتقىنىڭىزنى بىر كارامەت بىلەن بىلىۋالدىم.

— ئەمىسە يولنى توسمايلا، — دەپتۇ ھېسام، — مەن سىزنى قىپقىزىل ئالدامچىغۇ دەپ ئويلاۋاتىمەن.

ئەخلا ئۆسۈش

بىر تونۇشى ھېسامغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ:

— ئاڭلىدىڭىزمۇ، يېقىندا يەنە مائاش ئۆسكۈدەك.

— ئاپلا! — دەپتۇ ھېسام بۇنى ئاڭلاپ. ھېلىقى كىشى ھەيران بوپتۇ:

— خۇشال بولماقتا يوق، ئاپلا دەيسىزغۇ، نېمە بولدى؟

ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

— مائاش ئۆسسە، بىزنىڭ ئايالمۇ يەنە تەڭلا ئۆسىدىكەن ـ دە!

خەيرىيەت چاقچاق

ھېسام چۇش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ئۇنى بىرى پىچاق كۆتۈرۈپ قوغلاپ يۈرگۈدەك ئىمىش. ھېلىقى نەرسە ئاخىر ئۇنىڭغا يېتىشىۋېلىپ پىچاقنى ئېگىز كۆتۈرۈپتۇ... دەل شۇ چاغدا ھېسام چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ ـ دە، ئۆزىچە شۇكۇر كەلتۈرۈپتۇ:

« خەيرىيەت، ھېلىمۇ ئويغىنىپ كېتىپتىمەن، بولمىسا، ھېلىقى ناكەس پىچاقنى سېلىۋېتەتتى ـ دە ! »

سۆزىگىز كېرەك چاقچاق

ھېسام سودىلىق ئۈچۈن دۇكانغا كىرىپ پوكەي ئالدىدا ئۇزاق ساقلاپ قاپتۇ. مال ساتقۇچى قىز ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماي بىر خېرىدار بىلەن پاراڭنى دۆڭ سوقۇۋېرىپتۇ. سەۋر قاچىسى تاشقان ھېسام مال ساتقۇچىنى يەنە بىر قېتىم قاتتىقراق چاقىرىپتۇ، مال ساتقۇچى قىز توڭلۇق بىلەن ۋارقىراپتۇ:

ـــ ئوۋۇاش، نېمە كېرەك سىزگە؟

ـــ سىزنىڭ سۆزىگىز كېرەك، ـــ دەپتۇ ھېسام دەررۇلا، ـــ سۆزىگىزنىڭ ھەممىسىنلا ماڭا سېتىپ بېرسىگىز، خېرىدارلار كەلگەندە ۋاقىتنى ئالماسسىزمىكىن دېۋىدىم.

ئەكسىچە چاقچاق

تولىمۇ تېتىقسىز ناخشىلارنى ئېيتىشنى ئادەت قىلغان بىر ھەۋەسكار ناخشىچى يېگىت بازاردا ھېسامغا يولۇقۇپ قېلىپ:

ـــ ھېسامكا، تازا پەيزى ناخشىلارنى ئۆگەندىم، ئېيتىپ بەرسەم ئاشپۇزۇلغا باشلامسىز؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ ئەكسىچە، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ شۇ ناخشىلىرىڭنى ھېچ يەردە ئېيتمىساڭ، تازا بىر مېھمان قىلاي!

ئون تېنىلىق سامسىنىڭ ئىچىدىن... چاقچاق

ھېسام ئاشخانىدا تاماق كۈتۈپ ئولتۇرغانكەن، يېنىدا سامسا يەۋاتقان بىر يىگىت بىر چاغدا قاتتىق ئاچچىقلىنىپ سامسىپەزگە ۋارقىراپتۇ:

ـــ ھەي ئۇستام، سامسىنىڭ ئىچىدىن لاتا چىقىۋاتىدىغۇ، قانداق گەپ بۇ؟

سامسىپەز جاۋاب قايتۇرغۇچە ھېسام گەپ ئارىلاپتۇ:

ـــ قىزىقكەنسەن، ئۇكا، ئون تېنىلىق سامسىنىڭ ئىچىدىن لاتا چىقماي تاۋار چىقاتتىمۇ؟

يەكمۇيەك

مەشرەپتە تەمبۇر چېلىۋاتقان سازەندە دەم ئېلىش ئارىلىقىدا ماختىنىپتۇ:

— ھەرقانداق تەمبۇرچىڭ بولسا ئەكېلىش، يەكمۇيەك بەسلىشمەن!

بىر دەمدىن كېيىن جوزىغا لەڭمەن كەپتۇ. سازەندە نېزىقاپ:

— مەن لەڭمەن يېمەيمەن، — دەپتۇ. سازەندىنىڭ بايىقى لاپلىرىدىن غەزىقى كېلىپ ئولتۇر-غان ھېسام دەررۇ ئالدىغا بىر تەخسە لەڭمەننى تارتىپ ئېلان قىپتۇ:

— ھەرقانداق لەڭمەنچىڭ بولسا ئەكېلىش، يەكمۇيەك بەسلىشمەن!

خۇشامەتچىگە جاۋاب

باشلىق ئۆتكۈزگەن نەزىرگە كېچىكىپ كېلىپ قالغان بىر خۇشامەتچى كىشى دەرۋازىدىن كىرىپلا ھېسامنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپتۇ:

— ۋاھ ھېساممدىن، باشلىقنىڭ خىزمىتىنى قىلمىز دەپ بۇگۈن تەخسىكەشلەرنىڭ ھەم-مىسىلا قاق سەھەردە كېلىۋالغانمۇ، نېمە؟

— يوقسۇ، سىزدىن باشقىسى، — دەپ خۇددى شۇنداقلا پىچىرلاپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام.

ياخشى ئامال

ئىدارىدىكى بىر ياش يىگىت قولىنىڭ كىچىككىنە يىرىنى كېسىۋېلىپ، ئەتىسى كاللەك داكا تېڭىپ كەپتۇ.

خىزمەتداشلارنىڭ بىرى سوراپتۇ:

— بارمىقىڭنىڭ كىچىككىنە يىرىنى كېسىۋېلىپ، نېمانداق جىق داكا يۆگىۋالدىڭ؟

يىگىت دۇدۇقلاپ قاپتۇ. ھېسام يىگىتكە بولۇشقاندەك ئېغىز ئېچىپتۇ:

— نادان ئىكەنسىز، داكىغا قاراپ دەم ئېلىشمۇ جىق بولىدىغان گەپ - دە!

ھاراق تېپىلمىسا...

ھېسامنى كۆپ ئىچىدۇ دەپ ئاڭلىغان بىر يىگىت سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، ھاراق تېپىلسىغۇ ئىچەرسىز، بولمىسا قانداق قىلىسىز؟
ھېسام ناھايىتى تەبىئىيلىك بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:
ــ ھاراق تېپىلمىغان كۈنى ئۆزۈمنىڭ مېڭىشى بولۇۋېرىدۇ.

ياخشى مەسلىھەت

بىر قوشنىسى ھېسامغا ھال ئېيتىپتۇ:
ــ ئۆيلىنەي دېسەم دېگەندەك لايىق چىقمايۋاتىدۇ، ئۆزى چىرايلىق، گەپ قىلماي كۈلۈپلا تۇرىدىغان، ماڭ دېسەم مېڭىپ، تۇر دېگەن يېرىمدە قىممەر قىلمايدىغان بىر ئايال چىقسا بولاتتى.
ــ ئۇندىقىدىن بارغۇ، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇ، ــ ماگىزىنىدىكى قورچاقتىن بىرنى سېتىۋېلىڭ.

ئەپۇ قىلىڭ

ئاپتوبۇستا بىر يىگىت ھېسامنىڭ بىقىنىغا بىرنى سوقۇۋېتىپ، بەخىرامان تۇرۇۋېرىپتۇ.
ــ ئەپۇ قىلىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام ئاچچىقىنى تەستە بېسىپ.
ــ نېمىگە؟ ــ دەپتۇ يىگىت چۈشەنمەستىن كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ.
ــ بىقىنىم جەينىكىڭىزنى ئاغرىتىۋەتتىمكىن دەيمىنا، ــ دەپتۇ ھېسام تېخىچە ئاغرىۋاتقان بىقىنىنى سىلاپ تۇرۇپ.

ئېزىپ كىرىپ قالىسەن

ھېسام مىجەزى يوق بولۇپ قېلىپ دوختۇرخانىغا بېرىپتىكەن، دوختۇر ئۇنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، ئوكۇل بۇيرۇپتۇ. ھېسام ئوكۇل بۆلۈمىگە كىرىپ، سېستىرالارنىڭ كېسەللەرنى ئۆرە تۇرغۇزۇپلا ئوكۇل ئۇرۇۋاتقىنىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، دەررۇ ئۇنلۇك قىلىپ: « ھوي، مەن ئېزىپ كىرىپ قاپتىمەن» دەپلا كەينىگە يېنىپتۇ. ھېسامنى تونۇيدىغان بىر سېستىرا ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، قولىڭىزدا ئوكۇل قەغىزى تۇرسا، ئېزىپتىمەن دەيسىزغۇ، ئوكۇل بۆلۈم مۇشۇ ئەسمۇ؟
ــ شۇنداقمۇ ؟ ــ دەپتۇ ھېسام، ــ مەن تېخى ئوكۇل سېلىشتۇرغىلارنى كۆرۈپ، مال دوختۇرخانىسىغا كىرىپ قالدىممىكىن دەپتىمەن.

هېسامنىڭ ئامالى

هېسامنىڭ قوشنىسى ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپتۇ:

ــ هويلىغا قۇدۇق كولىسام، توپىسى تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتتى، قانداق قىلسام بولار؟

ــ چارىسى ئوڭاي، ــ دەپتۇ هېسام، ــ يەنە بىر قۇدۇق كولاڭ ـ دە، توپىسىنى شۇنىڭغا تىندۇرۇڭ.

خاتىرجەم ئېلىۋېرىڭ

هېسام ماگىزىندا ئىشلەۋاتقىنىدا، ماگىزىن باشلىقى ھەدىسىلا ناچار مالىلارنى يۆتكەپ ماگىزىنىنى تولدۇرۇۋېتىپتۇ. بىر كۈنى بىر خېرىدار ماگىزىن باشلىقى بىلەن بىرگە تۇرغان هېسامدىن سوراپتۇ:

ــ يولداش، ئاۋۇ چاپاننىڭ سۈپىتى قانداقراقكەن؟

ــ خاتىرجەم ئېلىۋېرىڭ، ــ دەپتۇ هېسام يېنىدىكى ماگىزىن باشلىقىغا قاراپ قويۇپ، ــ بۇ چاپان ئۇچ يىلدىن بېرى مۇشۇ ماگىزىندا تۇرىدۇ، زادىلا رەڭگى ئۆڭۈپ ياكى يىرتىلىپ كەتمىدى.

چىرايلىق

هېسام بۇرۇت قويۇپ كوچىغا چىقىپتىكەن، بىر كىشى ئۇنىڭ بۇرۇتىنى ماختاپتۇ:

ــ هېساممدىن، بۇرۇتىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن، شۇنداق چىرايلىق بۇرۇت قويۇۋاپسىز، يارىشىپتۇ.

ــ ئۇقۇشماسلىق بولمىسۇن، ــ دەپتۇ هېسام رەنجىگەندەك قىياپەتتە، ــ ئەسلىي ئۆزۈم چىرايلىق، ئەللىك يىلدىن بېرى چىرايىمغا ئىشەنچ قىلىپ يۈرسەم، تېخى بۇگۈنكى بۇرۇتنى ماختايسىزا!

بىرلا تەجرىبىمىز بار

ئەترەت كادىرلىرى تولا ئالمىشىدىغان يىللاردا هېسام تۇرغان ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭمۇ يۇقىرىقى سەۋەب تۈپەيلى زادىلا ئىشى ئىلگىرى باسماپتۇ. بىر قېتىم يۇقىرىدىن كەلگەن خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ مەسئۇلى دەل مۇشۇ مەسىلە توغرىسىدا يىغىن ئېچىپ، دېھقانلاردىن پىكىر ئاپتۇ.

ــ هېساممدىن، سىز ئېيتىپ بېقىڭا، ئەترىتىڭلارنىڭ رەھبەرلىك سايلاش تەجرىبىسى قانداق؟

ــ بىرلا تەجرىبىمىز بار، ــ دەپتۇ هېسام دەرھال، ــ يازدا، ئىش كەپلەشكەندە سايلاپ تىكلىۋالىمىز، قىشتا، ئەسنەشكەندە سايراپ يېقىتىۋالىمىز.

بىلمىز چاقچاق

ھېسام بىرسورۇندا مەلۇم كىشىنىڭ گېپىنى قىپتۇ:

ــ ئۇ ئادىشىمىز تازا پوچى نېمە بولۇپ كېتىپتۇ جۇمۇڭلار، بىزچۇ، بىلمىز ئۇنى، بىلمىز...

دەل شۇ چاغدا ھېلىقى كىشى تۈيۈقسىزلا ئۆيگە كىرىپ كەپتۇ ۋە غەزەپ بىلەن سوراپتۇ:

ــ خوش، نېمىنى بىلمىسىز؟

ھېسام دۇدۇقلىمايلا جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ يا ئەمدى، سەل كېچىكىپ بولسىمۇ كېلىدىغىنىنى بىلمىز دەيمەن ـ دە!

گال ۋە قۇلاق چاقچاق

ئاۋازى پۈتۈپ خىرىلداپ قالغان ھېسام دوختۇرخانىغا كىرىپ قۇلاق ئاغرىقىنىڭ دورىسىنى سوراپتۇ.

ــ گېلىڭىزغا دورا ئالماي، قۇلاق دورىسىنى نېمە قىلىسىز؟ ــ دەپ ھەيران بوپتۇ دورا ساتقۇچى. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ ئايالىمنىڭ قۇلىقى ئېغىر ئىدى، شۇنىڭ قۇلىقى ئېچىلسا، مېنىڭ ئاۋازىمنى ئېچىلىپ قالاتتى.

ئەخمەق چاقچاق

بىر ئولتۇرۇشتىن قايتقاندا ھېسام ساھىبخانا تەڭلىگەن پۇلنىڭ يېرىمىنى ئېلىۋاپتۇ. يېنىدا تۇرغان سازەندە ئۆزىگە تېگىدىغان نەپنىڭ كېمىيىپ كېتىدىغانلىقىدىن ئىچى تىتىلداپ، يول بويى ھېسامنى «ئەخمەق» دەپ ئەيىبلەپ مېڭىپتۇ. خېلىغىچە شۇڭ ماڭغان ھېسام ئاخىر چىدىماستىن جاۋاب ياندۇرۇپتۇ:

ــ نېمە ئۇنچە تولا كوتۇلدايدۇ ماۋۇ ئەخمەق، ئاغزىڭ قېنى دېسە گەجگىسىنى كۆرسىتىدىغان ئەخمەق، ئېشەككە تەتۇر مىنگەن ئەخمەق، چاقماق چېقىلسا ئاسمانغا ئوت كەتتى دەيدىغان ئەخمەق، ئېشەك ھاڭرىسا دادام ئۆلۈپتۇ دەپ يىغلايدىغان ئەخمەق، دەريادىكى بېلىقنى كۆرۈپ بۇنىڭ ئىگىسى كىم دەيدىغان ئەخمەق، ساتىراشخانىغا كىرىپ «پولۇ بارمۇ؟» دەيدىغان ئەخمەق، ھاجەتخانىغا سالام قىلىپ كىرىدىغان ئەخمەق، ماگىزىنغا كىرىپ پاختىلىق كۇسار بارمۇ دەيدىغان ئەخمەق، ئۆگزىگە ئىككى ھارۋا شاخ بېسىۋېلىپ، كارخانىچى بولدۇم دەيدىغان ئەخمەق، ئەخمەقنىڭ چار خالتىسى ئەخمەق، پولۇ كەلسە مۇقامغا، سۈيۈقئاش كەلسە لەپەرگە چالمىدىغان ئەخمەق، ساھىبخانىدىن ئاز پۇل ئېلىپ قالسا يېرىم كېچىدە خۇيى تۇتىدىغان ئەخمەق!

شېرىك سازەندە ئاغزى ـ بۇرنىغىچە تويۇپ، لام ـ جىم دېمەي مېڭىپتۇ.

چوڭ ئىشقۇ يوق

هېسامنىڭ قىزغانچۇق بىر تۇغقىنى دائىملا خەق ئۆيۈمگە كىرمىسۇن دەپ ئىشىكىگە قىزىل لاتا باغلاپ قويىدىكەن. هېساممۇ بىرنەچچە قېتىم بېرىپ، بوسۇغىدىن يېنىپتۇ.

بىر قېتىم هېلىقى تۇغقىنى هېسامنىڭكىگە كەپتۇ. مېهمانىنى دېرىزىدىن كۆرگەن هېسام هاپىلا ـ شاپىلا تالاغا چىقىپ، ئىشىك تۇتقۇچىغا قىزىل لاتا باغلاشقا باشلاپتۇ.

ـــ هېسام، نېمە بولدى، ئامانچىلىقتۇ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ تۇغقىنى ئەنسىرەپ.

ـــ چوڭ ئىشقۇ يوق، ـــ دەپتۇ هېسام، ـــ تېخى ئالدىڭزدىلا بىر چۈنىمىز بوشىنىۋىدى.

ئېگىز پاشنىلىق ئاياغ

هېسام ئايالىغا توپلەي ئېلىپ ماگىزىندىن چىقىۋاتسا، بىرنەچچە پاسون يىگىتلەر يولۇقۇپ سوراپتۇ:

ـــ هېسامكا، ئايالىڭغا نېمانداق پاكار پاشنىلىق ئاياغ ئېلىۋالدىڭ؟

هېسام دەپتۇ:

ـــ قانداق قىلاي، ئېگىز پاشنىلىق ئاياغنى ھەرقايسىڭلار ئېلىپ، ماگىزىندا قويماپسىلەر ئەمەسمۇ؟

ساق يېرىمى بىلەن

بىر خىزمەتدىشى هېسامغا شىكايەت قىپتۇ:

ـــ مۇھىم بىر ماتېرىيال بار ئىدى، يازاي دېسەم بېشىمنىڭ يېرىمى ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ.

هېسام مەسلىھەت كۆرسىتىپتۇ:

ـــ كېرەك يوق، بېشىڭنىڭ ساق يېرىمى بىلەن ئويلاپ، يېزىۋەرمەمسىز!

مەستنىڭ تەرىپى

هېسامنىڭ قوشنىسىنىڭ يېشىغا يەتكەن ئوغلى ئەتىگەندە ياسىنىپ چىقىپ كەتسە، ئاخشىمى كەيپلىكتىن دەلدەڭلەپ، سالۋاراپ قايتىپ كېلىدىكەن. بىر قېتىم ئوغلىنىڭ شۇ ئەپتىنى كۆرگەن ئاتا غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ هېسامغا دەپتۇ:

ـــ قاراڭا، هېساممدىن، بۇ بەچچىخەر مۇشۇ كۈنلەردە نېمە قىلىپ ـ نېمە قويۇۋاتىدۇ؟

ـــ مەنمۇ خېلىدىن بېرى سەپسېلىپ يۈرۈۋاتىمەن، ـــ دەپتۇ هېسام جاۋاب قايتۇرۇپ، ـــ ئىنىمىز ئەتىگەندە توقۇغان سېۋەتتەك چىقىپ كېتىدۇ، كەچتە چۈۋۈلغان سېۋەتتەك قايتىپ كېلىدۇ.

چېقىشماق چېقىش

بىر چېقىمچى ئادەم كەچكى كۆڭۈل ئېچىش يېغىندا ھېسامغا بىر سىقىم شىمشكا تەڭلەپ چاقچاق قىپتۇ:

ــ ئاغىنە، چىشلىرىڭىزنىڭ تايىنى يوق، شىمشكا چاقالامسىز؟

ھېسام بىمالال جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

ــ خاتىرجەم بولۇڭ، مەن ئادەم چېقىشتىن باشقا ھەممىنى قىلالايمەن.

چۈشۈپ كېتەي

ھېسام ئايروپىلانغا بىرىنچى قېتىم چۈشۈپ ئۇرۇمچىگە ماڭغانكەن، يولدا بىردىن بېشى قېيىپ، كۆڭلى ئاينىشقا باشلاپتۇ، بىردەم چىداپ بېقىپ، بولالمىغاندىن كېيىن ۋارقىراپتۇ:

ــ ھاي ئۇچقۇچى، ئايروپىلانىڭنى توختاتقىنا، مەن چۈشۈپ كېتەي!

سېنى تىللايتۇ

مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش ھەقىقىدە شوئار يېزىلغان تاختىلارنى كۆتۈرۈپ كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتسا، پۇزۇر كىيىنگەن بىر يىگىت ھېسامدىن:

ــ ھېسامكا، ئاۋۇ قىزنىڭ قولىدىكى تاختايغا نېمىدەپ يېزىپتۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ھېسام تاختايدىكى «ساۋاتسىزلىق ــ نومۇس» دېگەن خەتنى ئوقۇپتۇ ــ دە، يىگىتكە مەنىلىك قاراپ:

ــ سېنى تىللاپ يېزىپتۇ، ــ دەپتۇ.

ئولتۇرۇشنىڭ پوجاقخزمىسى

كەچكى ئولتۇرۇشتا بىر يىگىت مەست بولۇۋېلىپ بىرنەچچە تەخسىنى، ئۇستەلدىكى تېر-موسنى چېقىۋېتىپتۇ. ئولتۇرۇشتىكىلەردىن بىرنەچچىسى خاپا بولۇپ يىگىتكە كايىپتۇ:

— بۇ نېمە قىلغىنىڭ، ئاغىنە، بۇ نېمىسى؟

ھېچنېمە بولمىغاندەك ھىجاراپ تۇرغان مەستكە قاراپ قويۇپ، ھېسام ئېيتىپتۇ:

— ھېچ ۋەقەسى يوق، ئاغىنىلەر، بۇ دېگەن ئولتۇرۇشنىڭ پوجاقخزمىسى.

بۆلۈپ ئۇرمامسەن

ھېسامنىڭ سەپرا ئايالى تاماقنى ئاغزىغا كەپلەپ تىقىپ يەۋاتقان بالىسىغا تىنمايلا:

— تاماقنى بۆلۈپ - بۆلۈپ يېمەمسەن، — دەپ ۋايساپ، بالا گېپىگە كىرمىگەندىن كېيىن ۋاققىدە بىرنى ساپتىكەن، بالا ۋارىدە يىغلاپتۇ.

بالىنىڭ يىغىسىغا چىدىمىغان ھېسام ئايالىغا:

— ھەي، بالىنى مۇنداق ئۇرساڭ بولمايدۇ، — دەپتۇ.

— قانداق ئۇرىدۇ ئەمسە؟ — ئايالى چېكەتكەندەك ئېتىلىپ ھېسامغا قادىلىپتۇ.

ھېسام ئالدىراپ جاۋاب بېرىپتۇ:

— يا ئەمدى، بۆلۈپ - بۆلۈپ ئۇرمامسەن دەيمىنا!

ئوخشىتىش

ھېسامنىڭ قوشنىسىنىڭ ئوغلى ئاز - تولا پۇل تېپىپ، موتسىكلىت سېتىۋاپتۇ - دە، ھەدىسە كەينىگە قىزلارنى ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ، كوچا - كويلاردا قالايمىقان غارقىراپ ئۆتۈپ ئەھلىمەھەللىنىڭ چىشىغا تېگىپتۇ. بىر كۈنى شۇنداق چىشى قېرىشقانلارنىڭ بىرى ھېسامدىن ئاسماقچىلاپ سوراپتۇ:

— ھېسامكا، قوشنىڭىزنىڭ مۇنۇ بايۋەچچىسىنى قىزىل كۆڭلەكلىك ئايالنى كۆرسە، قىزىل چىراغ ياندى دەپ توختايدۇ دەيدىغۇ؟

— ئۇنى بىر دېمەڭ، يېشىل كۆڭلەكلىكنى كۆرسە، يول ئېچىلدى دەپ موتسىكلىتنى ئۇچۇرۇۋېتىدۇ.

— راستىنلا نەدە ئىشلەيدۇ ئۇ بالا؟

ھېسام تەخىرسىز جاۋاب بېرىپتۇ:

— قىز توشۇش ئىدارىسىدە.

كىتاب ئوغرىسى چۆچەك

بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:
ــ كىتاب ئوغرىلاش ئوغرىلىققا كىرەمدۇ؟
ھېسام دەررۇ دەپتۇ:
ــ ئوغرىلىققا كىرمىسە قانداق ئوغرىلايدۇ؟

ماختىنىش نۆۋىتى چۆچەك

بىر سورۇندا ئىككى ئادەم ھېسامغا نۆۋەت بىلەن ماختىنىپ بېرىپتۇ:
ــ قارا‌ڭ، ھېساممدىن، ــ دەپتۇ بىرىنچىسى، ــ بىزنىڭ بىر ئاغىنە گاراژدا باشلىق دەڭا، ماشىنا ئىشلەتتىممۇ، بىكارغا دەۋېرىڭ...
ــ بىزچۇ، ھېساممدىن، ــ دەپتۇ ئىككىنچىسى، ــ گۆشنى ئەرزىنىگە ئالىۋېرىمىز، قۇش-خانىدىكى بوغالتىر تۇغقان كېلىدۇ ـ دە!
ھېسام نۆۋىتى كەلگەندە بىر ماختىنىپتۇ:
ــ سىلەرنىڭمغۇ راستىتۇ، ئەمما بىزمۇ بوش ئادەم ئەمەس، يېڭى سالغان ھاجەتخانىغا قارايدىغان بالىنى تونۇيتتىم دەڭە، ئۇ كۈنى بېرىپ پۇل تۆلىمەي نەچچە كىردىم دەڭلا...

دۇشمەن ئىياغ چۆچەك

ئىياغ كىيىم تاللاپ يۈرگەن ھېسام بىر سودىگەرنىڭ دۇكىنىدىن بىر پارە ئىياغنى ئېلىپ، قىزىقىپ قاراپ كېتىپتىكەن، دۇكاندار ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي مېلىنى ماختاپتۇ:
ــ ئېلىڭ، بۇرادەر، بۇ شۇنداق چىداملىق ئىياغ، سىزنى قېرىتىدۇ.
ھېسام دەرھال ئىياغنى جايىغا قويۇپتۇ:
ــ مېنى قېرىتىدىغان دۇشمەننى ئېلىپ نېمە قىلاي!

ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ چۆچەك

گېزىتخانا مۇھەررىرى ھېسامنى يولدا ئۇچرىتىپ سوراپتۇ:
ــ ھېساممدىن، ئۆتكەندە يازغان خەۋىرىڭىزدىكى ئەھۋالنى تەكشۈرۈپ باقساق مۇنداق ئىش يوقكەنغۇ؟
ــ بەلكىم، ــ دەپتۇ ھېسام تەمتىرىمەي، ــ ئەھۋال ئۆزلۈكسىز ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ.

كۆينى كۆرۈش

بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، خەقلەر سېنى كۆپنى كۆرگەن دېيىشىدۇ، راستمۇ؟
ــ راست، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ياش چېغىمدا كوچىنىڭ دوقمۇشىدا تۇرۇۋېلىپ كېتىۋاتقانلارنى كۆرۈپ ئولتۇراتتىم ئەمەسمۇ.

ئەجەب ئەمەس

بىر كىنو رېژىسسورى ھېسامغا ھال ئېيتىپتۇ:
ــ بىرنەچچە كىنو ئىشلىدىم، تاماشىبىنلار قايسىنىلا كۆرسە ئۇخلاپ قېلىشىدۇ. قانداق قىلسام بولار؟
ھېسام يول كۆرسىتىپتۇ:
ــ بۇنىڭدىن كېيىن ئىشلىگەن كىنولىرىڭىزدا جەڭنى كۆپرەك كۆرسىتىڭ. ئۇخلاپ قالغان تاماشىبىنلار ئوق ـ بومبا ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئويغىنىپ كېتىشسە ئەجەب ئەمەس.

غەم قىلىش ۋاقتى

بىر كۈنى ھېسام غەم قىلىپ ئولتۇرغانكەن، ئۇنى كۆرگەن بىر تونۇشى سوراپتۇ:
ــ ھېسام، نېمىگە غەم قىلىپ ئولتۇرىسىز؟
ــ قوشنام پۇل قەرز سورىۋىدى، شۇنىڭغا غەم قىلىپ ئولتۇرىمەن، ــ دەپتۇ ھېسام.
ــ ئەخمەقمۇ سىز؟ ــ دەپتۇ ھەيران بولغان تونۇشى، ــ بەرمىگەن پۇلغا نېمە غەم قىلىش؟
ــ ئەخمەق دېگەن سىز، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، ــ قەرز بېرىپ بولۇپ قانداق ئالارمەن، دەپ غەم قىلغاندىن، بەرمەي تۇرۇپ غەم قىلغان ياخشى ئەمەسمۇ!

ھېرىدىغان تاماق

بىر قىزغانچۇق قوشنىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:
ــ قانداق تاماقنى يېگۈڭىز كەلمەيدۇ؟
ھېسام دەپتۇ:
ــ جوزىنىڭ تېگىدىن ئالغان تاماقنى.

چوشەندىم چاقچاق

ھېسام ئىشسىز يۈرگەن كۈنلەردە بىر كارخانىغا نەچچە رەت كېلىپ، باشلىقنىڭ سوغۇق مۇ-ئامىلىسىگە ئۇچراپتۇ. كېيىنكى كېلىشلەرنىڭ بىرىدە ئۇ ئەگىتمە پاراڭ بىلەن ئۆيىدە بىر قوينى بورداۋاتقانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ ۋە باشلىقنىڭ قاچانراق بوش ۋاقتى بارلىقىنى سوراپتۇ.

ھېسام قايتار چاغدا باشلىق توساتتىن:

— ھېسام، ئەتە كەلگىن، — دەپ قاپتۇ.

— نەگە؟ — سوراپتۇ ھېسام ئۇڭماسقا سېلىپ.

— ئۆزۈڭ ئىشقا، ھە...

— چۈشەندىم، — دەپتۇ ھېسام ھايالشماي، — قويۇم چىشقا.

ئوخشىتىش چاقچاق

ئۆزى ياقتۇرمايدىغان خىزمەتچىلىرىنى ھەجىيىپ تۇرۇپ ئەدەپلەيدىغان بىر باشلىق ھەققىدە بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ئۇ قانداقراق كىشى، بىلەمسىز؟

— قانداق كىشى بولاتتى، — دەپتۇ ھېسام، — جۇڭنى تېشىغا ئۆرۈپ، ئىچىدىكى يۇڭىنى توزۇتىدىغان كىشى.

ھوقۇقى بار چاقچاق

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامكا، قوشنىڭىزنىڭ سۆلىتى خېلى بار ئىكەن، ئىدارىسىدە بىرەر ھوقۇقى بارمۇ، نېمە؟

— بار، — دەپتۇ ھېسام.

— نېمە ھوقۇقى بار؟

— پېنسىيىگە چىققۇچە ئۆز ئورنىدا ئىشلەپ تۇرۇش ھوقۇقى بار، — دەپتۇ ھېسام.

قانداق چۈشەنتۇق چاقچاق

ھېسامنىڭ ئايالى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھېلىقى سۆرەتنى ئەكەلدىڭىزمۇ، قانداقراق چۈشۈپتىمىز؟

— قانداق چۈشەنتۇق، — دەپتۇ ھېسام، — بىرىمىز ئۆرە تۇرۇپ، بىرىمىز ئولتۇرۇپ چۈشۈپتىمىز.

چاپلايدۇ

ھېسام كامېرى تېشىلىپ قالغان ۋېلىسىپىتىنى رېمونتخانىغا ئېلىپ بارغانىكەن، بىر ياش رې-مونتچى كامېرنى قولىغا ئېلىپ چاپلايمەن دەپ، ئەپلەشتۇرەلمەي، كامېرنى ئۇ يان چۆرۈپ - بۇ يان چۆرۈپ قاراۋېرىپتۇ. ئۇنىڭ بۇ ئىشىدىن ھېسامنىڭ ئىچى پۈشۈپ ئولتۇرسا، بىرەيلەن ھېلىقى يى-گىتتىن:

— چاپلىيالامسەن، ئاغىنە؟ — دەپ سوراپتىكەن، ھېسام دەررۇ سۆز قىستۇرۇپ:

— چاپلايدۇ، — دەپتۇ، — «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا چوڭ خەتلىك گېزىت چاپلىغان بالىلار كامېرنى چاپلىيالمامدۇ!

قانۇنىيەت بويىچە

بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ماگىزىنلار نېمىشقا قىشتا قىسقا، يازدا ئۇزۇن ئېچىلمدۇ؟

— ئىلمىي قانۇنىيەت بويىچە، — دەپتۇ ھېسام، — ئاڭلىمىغانمۇسىز، جىسىملار ئىسسىق-لىقتىن كېڭىيىپ، سوغۇقلۇقتىن تارىيىدۇ ئەمەسمۇ!

شاتۇتى

دائىم باشقىلارنىڭ گېپىنى ئۆ-زىنىڭ گېپى قىلىپ سۆزلەشنى ياخ-شى كۆرىدىغان بىر كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامدىن، شاتۇتى دېگەن قۇش بار دەپ ئاڭلايمەن، بىراق زادىلا كۆرمىدىم، سىز كۆرگەنمۇ؟

— كۆرمەيچۇ، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ، — مەن ھازىر شاتۇتى بىلەن پاراڭلىشىۋاتىمەن.

سىزگە يېتىش نەدە

كوچىدا بىر تونۇشىنىڭ لىق يۇك بىسىلغان ھارۋىنى زورۇقۇپ سۆرەپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ھېسام ئۇنىڭغا كۆيۈنۈپ، ھارۋىنى خېلى يەرگىچە سۆرىشىپ بېرىپتۇ. تونۇشى ھېسامغا رەھمەت ئېيتىپ بولۇپ:

— كۇچىڭىزمۇ خېلى بار ئىكەن، بىراق سۆرەشتە ئېشەككە يەتمەيدىكەنسىز، — دەپتىكەن،

— ئەلۋەتتە، — دەپتۇ ھېسام، — سىزگە يېتىش نەدە!

پۇل خەجلىسەڭ تەرلەيسەن

ھېسام بىر بېخىل ئاغىنىسىنى ئاغرىپ قاپتۇ، دەپ ئاڭلاپ ئۆيىگە يوقلاپ بارسا، ئاغىنىسى يېڭىلا تېۋىپقا بېرىپ كېلىپ ئولتۇرغانىكەن.

— تېۋىپ نېمە دېدى، بىرەر دورا بۇيرۇمىدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھېسام.

— بۇيرۇدى، — دەپتۇ ئاغىنىسى، — تازا بىر تەرلىسەڭ ساقىيىسەن، دەيدۇ، قانداق قىلىپ تەرلىسەم بولاركىن؟

ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

— ھېلىقى ۋاقىتتىكىدەك پۇل خەجلىسەڭ تەرلەيسەن.

ئىتنىڭ ئادىتى

ھېسام بىر ئاغىنىسى بىلەن كېتىۋاتسا، تار كوچىدىن بىر يامان ئىت چىقىپ، ئارقىدا قالغان ھېسامغا قاراپ ھەدەپ ھاۋشىغلى تۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئاغىنىسى ھېسامغا چاقچاق قىپتۇ:

— بۇرادەر، مۇنۇ ئىتنىڭ تامىقىنى تەڭ تالىشىپ يەۋالغانمىدىڭىز، نېمە، سىزگىلا قاۋايدىغۇ؟

— يوقسۇ، — دەپتۇ ھېسام دەرھال، — ئىت دېگەن مىجەزى ئۆزىگە ئوخشاشمىغان ئادەملەر-گە قاۋايدۇ.

زۇكامنىڭ پىچىقى

ئولتۇرۇشتا بىرى زادىلا ئىچكىلى ئۇنىماپتۇ:

— زۇكام بولۇپ قاپتىمەن، زادىلا كېسىلمەيۋاتىدۇ.

— ئەمىسە ھاراقنى ئىچمەك، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ، — بىلەمسىز، ھاراق دېگەن زۇكامنىڭ پىچىقى.

هازىرچە كىرەلمەيمەن

ھېسام بىلەن بىر يىلدا تۇغۇلغان بىر ئاغىنىسى بىر كۈنى ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇ-رۇپ شۇنداق دەپتۇ:

ــ ئىككىمىز بۇ يىل توپتوغرا ئەللىك ياشقا كىرىپ قالدۇق، ھە؟

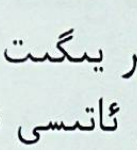
ــ ياقەي، مەن بۇ يىل قىرىق توققۇزغا كەلدىم، ــ دەپتۇ ھېسام. ئاغىنىسى ھەيران بوپتۇ:

ــ نېمە دەۋاتىسەنوي؟ ئىككىمىز بىر يىلدا تۇغۇلمىدۇقمۇ؟ مەن ئەللىككە كىرگەندىكىن، سەنمۇ ئەللىككە كىرمەمسەن؟

ھېسام قاپىقىنى تۈرۈپ ئېيتىپتۇ:

ــ كىرگۈڭ بولسا ئۆزۈڭ كىرىۋەر، مەن بۇ بىر - ئىككى يىلدا ئەللىككە كىرەلمەيمەن.

قىزىتىپ بېرەمەن

بىر يىگىت مەشرەپ قىلىپ، ھېسامنىمۇ چاقىرىپتۇ. مەشرەپ راسا قىزىۋاتقاندا يىگىتنىڭ مۆتىۋەر ئاتىسى تۇيۇقسىز ئىشىكنى ئېچىپ قاراپ قاپتۇ - دە، پىشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپتۇ:

ــ ھەي، ھەي، قىرىق يىللىق ئىبادەت ھارام بولدى - دە، ئەمدى بۇ ئۆيگە پەرىشتە كىرمەيدۇ!

شۇنداق قىلىپ، يىگىتنىڭ ئاتىسى شۇ كېچىسى ئۆگزىدە يېتىپتۇ. ئىككىنچى يىلى ھېلىقى يىگىت ھېسامنى يەنە مەشرەپكە ئېيتىپ كەپتۇ:

ــ ھېسامكا، بۇ يىلمۇ سورۇننى قىزىتىپ بېرەرسىز؟

ــ چاتاق يوق، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ داداڭنى ئۆگزىدە ياتقۇزدىڭ قىلىپ قىزىتىپ بەرسەم بولار؟

تاشلۇۋەتمىسۇن

ھېسام ناھىيىگە چىقماقچى بولۇپ، ئاپتوبۇسقا چۈشۈپتۇ. يولدا بىر ئادەم شوپۇر بىلەن گەپ تەگىشىپ قاپتۇ:

ــ نېمىشقا بېلەتنى قىممەت ساتىسەن؟

ــ تولا ئاچچىقمىنى كەلتۈرمە، ــ دەپتۇ شوپۇر ھۇررەكلىك قىلىپ، ــ بۇ ئاپتوبۇسنى كۆتۈرۈۋالغانمەن، قانداق ساتسام ئىختىيار ئۆزۈمنىڭ.

ھېسام دەرھال جېدەلگە ئارىلىشىپتۇ:

ــ بولدى قىلىڭ، ئۇكا، ــ دەپتۇ ھېلىقى ئادەمگە، ــ ئۇستام ئاپتوبۇسنى كۆتۈرۈۋاپتىكەن ئەمەسمۇ، ئاچچىقىنى كەلتۈرۈۋەرسىڭىز تاشلىۋەتمەسۇن يەنە!

كېيىنكى قېتىم

ــ ھېسامكا، يېقىنىنگىياقى بىزنىڭ مەھەللىدىكى تۇغقىنىڭىزنى يوقلىدىڭىزمۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ بىرى ھېسامدىن.

ــ ئەلۋەتتە، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ مۇشۇ ئايدىلا ئىككى قېتىم يوقلىدىم.

ــ ئەجەب مەن بىر قېتىملا كۆردىما ؟ ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى تېڭىرقاپ.

ــ ئەجەبلىنىشىڭىزمۇ توغرا، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ كېيىنكى قېتىم چۈشۈمدە يوقلاپ كېلىۋىدىم.

ھېسامنىڭ شەرھلىشى

تولا ئىچىدىغان بىرى مەلۇم سورۇندا ئۆزىنى سىپايە كۆرسىتىپ:

ــ مۇشۇ ھاراق دېگەننى ئايدا ئىچسەك، ھە؟ ــ دەپتىكەن، ئۇلپەتلەردىن بىرى ئۇنى مازاق قىپتۇ:

ــ كۈندە ئىچمىسىڭىز، چىدىيالمايسىز، يەنە ئايدا ئىچسەك دەيسىزغۇ؟

ھاراقكەش دۇدۇقلاپ قاپتىكەن، ھېسام ئۇنىڭغا بولۇشقاندەك گېپىنى شەرھلەپتۇ:

ــ ياقەي، بۇ ئاغىنىمىز يەر شارىدا جىق ئىچىپ كەتتۇق، ئەمدى ئايدا ئىچسەك دەۋاتىدۇ !

شۇنىڭغىمۇ كېلەمسىز ؟

ھېسام جان بېقىش ئۈچۈن سائەتچىلىك قىلىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرى دەۋاغا كەپتۇ:

ــ ئۇستام، ئۆتكەن ھەپتىلا رېمونت قىلغان سائىتىڭىز يەنە بولمايۋاتىدۇ !

ــ نەرى بولمايۋاتىدۇ؟

ــ ئارقىدا قېلىۋاتىدۇ.

ــ شۇنىڭغىمۇ كېلەمسىز؟ ــ دەپتۇ ھېسام ھەيران بولۇپ، ــ ئارقىدا قالغان بولسا، پات ـ پات ئالدىغا ماڭدۇرۇپ تۇرسىڭىزلا بولمىدىمۇ !

سەۋىيىسى بار

سورۇندا بىرى ئۆزىنى سەۋىيىلىك ئادەمەن دەپ ماختىنىپ، ھېسامنى گۇۋاھلىققا تارتىپتۇ:

ــ مېنىڭ سەۋىيەم بار ـ يوقلۇقىنى ھېسامدىن سوراڭلار، ئۇ بىلىدۇ، ــ دەپتۇ.

ــ بىلىمەن، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ سەۋىيىڭىز بولغاچقا، موخۇركا ساتىدىغانلاردىن گېزىت ئېلىپ ئوقۇيسىز ئەمەسمۇ !

سەلدىن كېيىن بولمىدۇ

بىرنەچچە يىگىت ھېسامنى ئارىغا ئېلىپ، ھاراق ئىچىشمەكچى بولۇشۇپتۇ. گۆش توغراشقا پىچاق تېپىلمىغانكەن، يىگىتلەردىن بىرى يېنىنى ئاختۇرۇۋېتىپ، ھېسامدىن سوراپتۇ:

— تىرناقئالغۇچىنىڭ پىچىقى بولامدۇ؟

ھېسام دەرھال جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— بىر بوتۇلكا تۇغگەندىن كېيىن بولمىدۇ.

سىلەردىن ئۆگەنگەن

بىر قوشنىسى ھېسامنى گەپتىن چۈشۈرمەكچى بولۇپ سوراپتۇ:

— ھېسامكا، سىز كىشىلەر بىلەن مۇشتلاشمىسىز، ئۇلارنى قۇچاقلىۋېلىپ يەرده دومىلايدىغۇ، ئۇنى كىمدىن ئۆگەنگەن؟

ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

— سىزنىڭ ئايالىڭىز بىلەن سوقۇشقىنىڭىزدىن.

ئالاھىده قوي

جازانخور بىدىك تۇتۇپ تۇرغان قوينى بىرى ھېسامغا كۆرسىتىپ دەپتۇ:

— قارىغىنا، ھېسامكا، مۇشۇ ئىسكىلىتنى يۇز سوم دەيدۇ، نېمانچە قىممەت قوي بۇ؟

— ئالغۇڭ بولسا يانما، ئۇكا، — دەپتۇ ھېسام، — ئالاھىده قوي بۇ.

— نەرى ئالاھىده؟ — ھېلىقى كىشى ھەيران بوپتۇ. ھېسام دەپتۇ:

— ئۆگزىده ئوتلىغان - ده.

ئېچىلىپ ...

ھېسام ياتاقتىكى چېغىدا ئولتۇرۇش قىپتۇ.

سىرتتىن كەلگەن بىر ئاغىنىسىمۇ ئولتۇرۇشقا داخىل بوپتۇ ۋە ئولتۇرۇش داۋامىدا مەسىلىكە سېلىپ تولا ۋارقىراپ باشقىلارنى بىزار قىپتۇ:

ــ ئېچىلىپ !...

ئاخشىمى ھېلىقى ئاغىنىسى ياتاقتا قونۇپ قاپتۇ ۋە ھەدىسىلا يوتقانىنى ئۆزىگە تارتىۋېلىپ ئاۋارە قىپتۇ. ئاچچىقى كەلگەن ھېسام بىر چاغدا يوتقانىنى بىراقلا ئۆزىگە تارتىۋاپتۇ ـ دە، ۋارقىراپتۇ:

ــ ئېچىلىپ !...

مۇھەببەت ئىزى

مۇھەببەت ھەققىدە پاراڭ بولۇۋاتقاندا، بىر تاياقچى ماختىنىپ دەپتۇ:

ــ ھەقىقىي مۇھەببەت دېگەن ياخشى كۆرگەن ئادىمىنىڭ ۋۇجۇدىدا ئىز قالدۇرۇش دېمەكتۇر. مانا مېنىڭ دەل شۇنداق...

ــ راست دەيسىز، ــ دەپتۇ ھېسام ھېلىقى كىشىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ــ ئايالىڭىز نىڭ يۈز ـ كۆزىدە يىتمەيدىغان كۆڭ ئىز ئاشۇ ئەمەسمۇ!

چېكىش

ھېسامنىڭ قوشنىلىرىدىن بىرى دائىملا يېرىم كېچىگىچە تالادا يۈرۈپ، قايتىپ كەلگەندە ئايالى ـ غا ئىشىكنى ئاچقۇزالماي سائەتلەپ سىرتتا تۇرىدىكەن. بىر كۈنى بىرى شۇ كىشى توغرىسىدا سوراپ قاپتۇ:

ــ مۇشۇ قوشنىڭىز چېكەمدۇ قانداق؟

ــ تاماكىغۇ چەكمەيدۇ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمما، كۈندە يېرىم كېچىدە سائەتلەپ ئىشىك چېكىدۇ.

بۇرۇنقىسىمۇ، ئەمەسمۇ

ئەمىلى ئۆسكەن بىر تونۇشى بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان ھېسام بۇرۇنقىدەكلا قىزغىنلىق بىلەن ئۇنىڭغا قول ئۇزاتقانىكەن، يېڭى باشلىق خالار ـ خالىمايلا قولىنى سۇنۇپتۇ. قولىنى ئىتتىك تار ـ تىۋالغان ھېسام ھېلىقى تونۇشىدىن سوراپتۇ:

ــ ئۇكا، مۇشۇ بۇرۇنقى قولىڭىزمۇ، ئەمەسمۇ؟

بالدۇر ئەمەس

ئىككىنچى نومۇرلۇق ئائىلىلىكلەر بىناسىغا ئۇل سېلىنغان كۈنى، لاۋازىمەتچى ھېسام باش-لىقنىڭ ئالدىغا ئۆي تەقسىم قىلىش جەدۋىلىنى كۆتۈرۈپ كىرىپتۇ.

— نېمە قىلىق بۇ؟ — ئاچچىقلاپتۇ باشلىق، — ھېلىتىن تەقسىماتنى ئويلاشساق، بەك بالدۇر ئەمەسمۇ؟

— زادىلا بالدۇر ئەمەس، — دەپتۇ ھېسام، — بىرىنچى نومۇرلۇق بىنا پۈتكىنىگە بىر يىل بولىدى، تېخىچە تەقسىم قىلىنمىدى. قارىغاندا لايىھىنى بىر يىل ئىلگىرى تۈزمىسەك بولمىغۇدەك...

تىك تۇرسۇن

ھېسام تولىمۇ خەسىس ئاغىنىسى بىلەن چەت ناھىيىگە چىققانىكەن، ئۇ كۈنى ئاغىنىسىگە بىكار ھاراق ئۈچراپ قېلىپ جىقراق ئىچىۋالغاچقا، سەنتۈرۈلۈپ تۇرالماپتۇ. ئاخىرىدا بىرنەچچەيلەن كېلىپ ھېسام بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. ھېسام ئۇلارغا ئاغىنىسىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. كەلگەنلەرنىڭ بىرى چاقچاق قىپتۇ:

— ھېسامكا، بۇ ئاغىنىڭىزغا نېمە بولغان، تىك تۇرالمايدىغۇ؟

— خاتىرجەم بولۇڭ، — دەپتۇ ھېسام، — بۇ ئاغىنىمىز يەردە تىك تۇرالمىغان بىلەن ئىككى تىيىننىڭ ئۈستىدە تىك تۇرىدۇ.

ئەخمەق

بىر سورۇندا بىر كىشى ھېسامغا چاقچاق قىلىپ:

— باشقىلار چاقچىقىنى يىغىپ ئەۋەتسە، قەلەم ھەققىنى مەن ئالىمەن دەيدىغان ئەخمەق، — دەپتىكەن، ھېسام ئارقا ـ ئارقىدىن مۇنداق چاقچاق كەلتۈرۈپتۇ:

تۆت ئادەم توپلىشىپ تۇرغان يەرگە ماجىرا بولدى دەپ باردىغان ئەخمەق.

ئوغرىلىق قىلىپ چۈش كۆرسە، ئەتىسى ئۆزىنى ساقچىغا مەلۇم قىلىدىغان ئەخمەق.

باشقىلار ناسوس سورىسا، يېلى تۇگەپ كېتىدۇ دەپ بەرمەيدىغان ئەخمەق.

تۇغمەنگە زىغىر ئاپارغان ئەخمەق.

تېرە پۇلكەن دېسە، جۇۋىسىنى سۆكىدىغان ئەخمەق.

مەزىن ئەزان توۋلىسا، ئۆگزىدىن چۈشەلمەي ۋارقىراۋاتىدۇ دەيدىغان ئەخمەق.

ئالدىغا بىر چېلەك سۇنى قويۇپ، ئىسقىرتىپ بەرسە، قورسىقى يېرىلغۇدەك ئىچىدىغان ئەخمەق.

تۆتتىن قورقمايدۇ

شالاقشىپ كەتكەن ئەسكى بىر ۋېلىسىپىتنى مىنىپ يۈرگەن ھېسام زاڭلىق قىلغۇچىلارنىڭ ئاغزىنى دائىم:

— مېنىڭ ۋېلىسىپىتىمنى بوش كۆرمەڭلار، بۇ دېگەن تۆتتىن قورقمايدۇ، — دەپ توۋلايدىكەن.

— قايسى تۆتتىن، ھېسامكا؟

— ئوغرىدىن، يامغۇردىن، بوراندىن، ئۆرۈلۈپ كېتىشتىن.

بىر كۈنلەردە شۇ ۋېلىسىپىتنى ئوغرى ئاپتۇ. شۇنىڭدا بىر شەپشەك يىگىت سوراپتۇ:

— ھېسامكا ھېلىقى ۋېلىسىپىتىڭىز نەچچىدىن قورقمايتتى؟

— ئۇچتىن، — دەپتۇ ھېسام تەپ تارتماي.

ئەجدىھا

ھېسام ئۆينىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىگە پۇلدىن قىسىلىپ ئۆيدىن چىقىپ مەھەللە دوقمۇشىدا تۇرسا، خەقتىن تولا سوئال سورايدىغان قوشنا يىگىت ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ سوراپتۇ:

— ئەجدىھا دېگەن بار نەرسىمۇ، يوق نەرسىمۇ؟

— بار نەرسە، — دەپتۇ ھېسام، — بىزنىڭ ئۆيدىمۇ بىرى بار.

— نېمە؟ — يىگىتنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپتۇ، — يوق گەپنى قىلماڭا!

— ئىشەنمىسىڭىز يۈرۈڭ، كۆرسىتىپ قويىاي، — دەپتۇ ھېسام ۋە يىگىتنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ ـ دە، ئوت كۆيۈۋاتقان ئوچاقنى كۆرسىتىپتۇ، — مانا، ئەجدىھا مۇشۇ، ماۋۇ قىپقىزىل ئاغزى، ئەمدى قۇيرۇقى بولسا ئۆگزىدە، چىقىپ ئۇنىمۇ كۆرۈپ باقامسىز؟

ئۇ چاغدا تۇخۇم بار ئىدى

ھېسام كىچىكىدە ئاپىسى ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىپتۇ، ئوكۇل بۆلۈمىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ھېسام كىرگىلى ئۇنىماي يىغلاپ تۇرۇۋاپتۇ. بۇنىڭغا ئاچچىقى كەلگەن ئاپىسى:

— ئوكۇلدىنمۇ قورقامسەن، سۇنناەت تويۇڭنى قىلغاندىمۇ يىغلىمىغانىدىڭغۇ، — دەپ كايىپ-تۇ. ھېسام ئاپىسىغا شۇ ھامان باھانە كۆرسىتىپتۇ:

— ئۇ چاغدا ئاغزىمدا تۇخۇم بار ئىدى ئەمەسمۇ.

سۆز بىرىكمىسى

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامكا، «كەنت باشلىقى» دېگەن سۆز تۇراقلىق سۆز بىرىكمىسىمۇ ياكى تۇراقسىز سۆز بىرىكمىسىمۇ؟

— ئەلۋەتتە تۇراقسىز ـ دە، — دەپتۇ ھېسام. ھېلىقى كىشى يەنە سوراپتۇ:

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى، — دەپتۇ ھېسام چۈشەندۈرۈپ، — يەنە بىر سايلامدا ئۇنىڭ سايلىنىدىغان ـ سايلانمايدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ ـ دە!

ئادەم بولاي دەيمەن

ھېسام شېئىر يېزىپ يۈرگىنىدە بىر كۈنى بىر بەتخۇي كىشى ئۇنىڭغا چاقچاق قىپتۇ:

— ئاغىنە، شېئىرلىرىڭىزدا بىردەم پەرۋانە بولاي دېدىڭىز، بىردەم تاغ بولاي دېدىڭىز، بىر-دەم دەرەخ بولاي دېدىڭىز، ئەمدى نېمە بولاي دەيسىز؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئەمدى ئەسكى مىجەزلىرىمنى تۈزىتىپ قايتىدىن ئادەم بولاي دەيمەن!

ماختىنىش

ھېسام زۇكام بولۇپ قېلىپ دوختۇرغا بېرىپتىكەن، تونۇش دوختۇر دورا يېزىپ بېرىۋېتىپ ماختىنىپتۇ:

— ھېسامكا، بىلىپ قويۇڭ، سىزگە يېزىپ بەرگەن دورا ئاددىي دورا ئەمەس جۇمۇڭ!

— ئەلۋەتتە، — دەپتۇ ھېساممۇ دەررۇ، — بىزنىڭ بۇ زۇكاممۇ ئاددىي زۇكام ئەمەس ـ دە!

جايسدا جاۋاب چېقچاق

ھېسامنىڭ بىر قوشنىسى دائىم باشقىلارنىڭ توخۇسىنى ئوغرىلاپ ئارام بەرمەيدىكەن. بىر كۈنى قوشنىلار يىغىلىپ تېلېۋىزورىدا پۈتبول مۇسابىقىسىنى كۆرۈۋاتقاندا، كۆزى ئاجىز توخۇ ئوغرىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، شۇنچە جىق ئادەم ئۇ ياق ـ بۇ ياققا يۈگۈرۈشۈپ نېمە قىلىشۋاتىدۇ؟

ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ توخۇ قوغلىشىۋاتىدۇ.

قوشنىسى دۇدۇقلاپ، زۇۋان سۈرەلمەپتۇ.

قورقماسلىقنىڭ سەۋەبى چېقچاق

گەۋدىلىك كەلگەن، نوچى سۈپەت بىر يىگىت ئولتۇرۇشتا ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، ئايالىڭىزدىن قورقامسىز ـ قورقمامسىز؟

ــ قورقمايمەن ! ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇلا. يىگىت ئىشەنمەپتۇ:

ــ مۇشۇ بەستىم بىلەن مەن ئايالىمدىن قورقمەنۇ، سىز قورقمامسىزا !

ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ چۈنكى، مەن ئايالىم نېمە دېسە «ماقۇل» دەيمەن ئەمەسمۇ !

ئىككى خىل مەستلىك چېقچاق

بېخىلراق بىر ئاغىنىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھاراق ئىچكەندە مەن قانداقراق مەست بولىدىكەنمەن؟

ــ باشقىلارنىڭ پۇلىغا ئىچسىڭىز، خۇشال كەيپ بولىدىكەنسىز، ئۆزىڭىزنىڭ پۇلىغا ئىچىپ قالسىڭىز، ئوسال كەيپ بولىدىكەنسىز، ــ دەپتۇ ھېسام.

تاك ئاتقاندا چېقچاق

ئەمدىلا ئۇيقۇغا كەتكەن ھېسامنى ئايالى تۇرتۇپ ئويغىتىپتۇ:

ــ ئىشىكنى ئىلغانمىدىڭىز؟

ــ ئۇيقۇنى بۇزمىساڭچۇ، ــ دەپتۇ ھېسام كۆزلىرىنى ئاچمايلا، ــ تاك ئاتقاندا ئىلىۋېتەرمىز.

ياندۇرۇش

زىياپەتتە ھېسامنىڭ خېلىلا ئىچىپ قويۇۋاتقىنىنى كۆرگەن بىر يىگىت قىزىقىپ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھېسامكا، سىزمۇ ياندۇرامسىز؟

— ياقەي، ئۇكا، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ، — بىكارغا بەرگەن نەرسىنى زادىلا ياندۇرمايمەن.

قانداق كىشى

بىرى ھېسامدىن ئۇنىڭ قوشنىسى ھەققىدە سوراپ قاپتۇ:

— قوشنىڭىز قانداقراق كىشى؟

— قانداق كىشى بولاتتى، — دەپتۇ ھېسام، — بەرگە بىر تىيىن چۈشۈپ كەتسە، بىر سەقىم توپا بىلەن قوشۇپ سەقمداپ ئالىدىغان كىشى.

ئىشتاننىمۇ تەتۈر كىيۋالمەن

ھېسام بالنېتسىدا ياتقاندا، ئوكۇلنى تولىمۇ قوپال ئۇرىدىغان سېستىرا نۆۋەتتىكى ئوكۇلنى ئۇرغىلى كىرگەندە ھېسامنىڭ ئۇستۈېشىغا قاراپ كۇلۇۋېتىپتۇ ۋە:

— ھېسامكا، كۆڭلەكنى تەتۈر كىيىۋاپسىزغۇ؟ — دەپتۇ. ھېسام دەررۇ جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— ئەگەر ئوكۇلنى يەنە ئەتىگەنكىدەك ئۇرىدىغان بولسىڭىز، كەچتە ئىشتاننىمۇ تەتۈر كىيىۋالمەن.

هازىرلا بىر سۆھبەتمىز

مەلۇم بىر كىنو سۈرەتكە ئېلىنىۋاتقاندا، رېژىسسور ھېسامنى رولغا تەكلىپ قىلىپ، ئۇنى ئۆلۈپ كېتىدىغان پىرسوناژنىڭ رولىنى ئېلىشقا تەكلىپ قىپتۇ. ھېسام رېژىسسورنىڭ گېپىنى ئاڭلاپتۇ ـ دە، ئالدىراپ سوراپتۇ:

ــ ئوق تېگمىپ يىقىلغاندىن كېيىن دەررۇ تۇرۇپ كېتىمەنمۇ ياكى شۇ ياتقانچە يېتىۋېرىمەنمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە يېتىۋېرىسىز، ــ دەپتۇ رېژىسسور.

ــ ئەمىسە، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئاخىرەتلىكىمنى ھازىرلا بىرىۋېتىڭ، ئۇششاق باللىق ئادەمەن.

تەجرىبە تونۇشتۇرۇش

ھېسامنى ئىسكىرىپكىغا ئۇستا دەپ ئاڭلىغان بىر ساز ھەۋەسكارى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، سىز ئىسكىرىپكىنى قانداق ئۆگەنگەن؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئۇچ قوشنىنى كۆچۈرۈپ.

مۇھىم نۇقتا

ھېسام ئۆيى ئىزدەپ يۈرگەن كۇنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا زادىلا كۆڭۈل بۆلمىگەن ئىدارە باشلىقى خىزمەتچىلەردىن سىناق ئېلىپ، نۆۋەت ھېسامغا كەلگەندە:

ــ ھېسامدىن، نۆۋەتتە ۋەزىيەتنىڭ ئەڭ مۇھىم نۇقتىسى قايسى؟ ــ دەپ سوراپتۇ. ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپ:

ــ بىر ئېغىز ئۆي تېپىش، ــ دەپتۇ.

ئىشەندىم...

پاينەكچاش بىر كىشى ئولتۇرۇشتا ئىنچىكە ئاۋاز بىلەن چىرقىراپ سۆزلەپ ھەممىنىڭ پەيزىنى قاچۇرۇپتۇ. ئىچى پۇشقان ھېسام بىر چاغدا سوراپتۇ:

ــ ئۇنىڭىز ئەجەبمۇ ساز ئىكەنا؟

ــ ئەلۋەتتە، ــ دەپتۇ ھېلىقى كىشى چاقچاق قىلىپ، ــ ئۆزىمىز سازلىقتا تۇغۇلغان ئەمەسمۇ.

ــ راست، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ شۇڭلاشقا بېشىڭىزنى پاقا يالاپ كەتكەنكەن ـ دە!

ئۇنداق بولسا...

ھېسام بىر ماگىزىنغا كىرسە چالغۇ ئەسۋابلىرى ساتىدىغان پوكەيدىكى، مال ساتقۇچى بىر گىتارنى تولىمۇ قوپاللىق بىلەن چېلىپ ئولتۇرغانكەن، بۇنى كۆرگەن ھېسام:

— ساتىدىغان مالنى قالايمىقان چالسىڭىز بۇزۇلىدۇ؟ — دەپتىكەن، قوشنا پۇكەيدىكى كىيىم ساتىدىغان مال ساتقۇچى كەسىپدىشىغا بولۇشۇپ:

— چاتىقىڭىز نېمە، قانداق قىلساق ئۆزىمىزنىڭ ئىختىيارى، — دەپ كايىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا رەنجىمەڭ، — دەپتۇ ھېسام دەرۋۇلا، — مېنى دېسىڭىز سىزمۇ پوكەيدىكى ئىشتاندىن بىرنى كىيىۋېلىڭ.

غەلىتە ئىش

ئېشەك لەقەملىك بىر كىشى كوچىدا ھېسامغا يولۇقۇپ قاپتۇ ـ دە، ئالاقزادىلىك بىلەن سوراپتۇ:

— ھېساممىدىن، ئېشەك كۆردىڭىزمۇ؟

— توۋا ! — دەپتۇ ھېسام جاۋاب ئورنىغا كېلۇپ. ئېشەك يوقاتقان كىشى ھەيران بولۇپ:

— نېمە، مېنىڭ ئېشەك ئىزدىگىنىم غەلىتە ئىشمۇ؟

— غەلىتە ئىش ئەمەس، — دەپتۇ ھېسام، — بىراق، ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز ئىزدەپ يۈرگىنىڭىز غەلىتە ئىش ـ دە !

ئۇزۇن چاقچاق

بىر ئولتۇرۇشتا ئۆزىنى قىزىقچى ھېسابلايدىغان ياش يىگىت ھەدىسە ھېسامغا چاقچاق قىلىپ، بارغانسېرى لاۋزىلىشىپ كېتىپتۇ. ھېسام ئۇنىڭ ئاخىرقى ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن، مەنىسىز چاقچىقىنى تۈگەل ئاڭلىغاندىن كېيىن، يىگىتكە دەپتۇ:

— قالتىس چاقچاق قىلىدىكەنسىز، ئۇكا، بۇنداق ئۇزۇن چاقچاققا بىزنىڭ مەھەللىدىكى ئايالار كىر يايىدۇ.

يۇلنىڭ خىسلىتى

ھېسامنىڭ چاشقانغا كېپەك ئالدۇرمايدىغان قوشنىسى پاراڭدىن ـ پاراڭ چىقىپ سوراپتۇ:

— ھېساممىدىن، پۇل ئادەمگە دۇشمەنمۇ ياكى دوستمۇ؟

— پۇل پىخسىق ئادەمگە دۇشمەن، مەرد ئادەمگە دوست.

سىز نېمۇ چىقىدۇ...

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، ئىسمى گېزىتكە چىقىدىغان ئادەملەر قانداق ئادەملەردۇ؟ بىزنېمۇ ئىسمىمىز ئۆمرىمىزدە بىرەر قېتىم گېزىتكە چىقارمۇ؟

ــ غەم قىلماڭ، ــ دەپتۇ ھېسام كۆيۈنۈپ، ــ مەن دېگەندەك قىلسىڭىز، ئىسمىڭىز گېزىتكە چىقىدۇ.

ــ قانداق قىلسام؟ ــ قوشنىسى جانلىنىپ سوراپتۇ. ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ جاي خېتىڭىزنى يىتتۈرۈۋەتسىڭىز.

خاتىرجەم بول

ھېسام كىچىك ۋاقتىدا ئاپىسى بىر قېتىم ئۇنىڭغا ئاگاھلاندۇرۇپتۇ:

ــ بالام، قۇشقاچ بالىسى تۇتىدىغان بالىلار بىلەن بىللە دەرەخكە چىقما جۇمۇ!

ــ خاتىرجەم بول، ئاپا، ــ دەپتۇ ھېسام بەخىرامان، ــ ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەن چىقىپ چۈشكەندىن كېيىن چىقىدۇ!

تامغا يۆلىنىۋالساڭ...

زادىلا ھاراق ئىچىپ باقمىغان بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، ھاراق ئادەمنى تۇتىدۇ، تۇتىدۇلا دەيدۇ، تۇتۇۋالسا قانداق قىلىدۇ؟

ھېسام دەپتۇ:

ــ مەن تالاي سىناپ باققان، تامغا يۆلىنىۋالساڭ، ھېچنېمە قىلالمايدۇ!

ۋېلسىپىتنىڭ بەلگىسى

بىر كۈنى ھېسام ۋېلسىپىتىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. ساقچىلار ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ ۋېلسىپىتىڭىزنىڭ بەلگىسى بارمىدى؟

ــ ۋاھ، بولمامدىغان، ــ دەپتۇ ھېسام.

ــ قانداق بەلگىسى بار ئىدى؟

ــ ئېنىق ئىككى بەلگىسى بار ئىدى، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ بىرىنچىسى قۇلۇپى بار، ئىككىنچىسى، نومۇر ئۇرۇلمىغان.

چۆچۇرىخانىغا كىرىپ قالىتىمىز -دە

ھېسامنىڭ بىر ئاغىنىسى يېڭى ئېچىلغان بىر ئاشخانىنى ماختاپ، ئۇنى باشلاپ كىرىپتۇ. مانتىلارنىڭ ئالدىنقى قېتىمدىن خېلىلا كىچىكلەپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن ئاغىنىسى ھېسامدىن خىجالەت بولۇپ:

— ئۇستام، قاسقانغا تىزغانلىرىڭىز چۆچۇرىدەكلا مانتىلارغۇ؟ — دەپتۇ مانتىپەزگە.

— ئۇنداق ئەمەستۇ، — دەپتۇ ھېسام چاندۇرمىغاندەك قىلىپ، — ئۆزىمىز مانتا يەيمىز دەپ، چۆچۇرىخانىغا كىرىپ قالدۇقمۇ يا.

تۇغرا جاۋاب

تېببىي ئىنستىتۇتنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان ھېسامدىن ئىمتىھان ئېلىۋاتقان ئوقۇتقۇچى سوراپتۇ:

— ئوپېراتسىيە پىچىقى كېسەلنىڭ يۈرىكىگە يەتكۈچە قانداق ئىشلار بولىدۇ؟

ھېسام چاقماقتەك جاۋاب بېرىپتۇ:

— كېسەل ئۇ ئالەمگە، دوختۇر تۇرمىگە ماڭىدۇ.

خەسىنىڭ يىغىسى

بىر سازەندە ھېسامغا ماختىنىپ بېرىپتۇ:

— قەيەردىن كۈن چىقتى، ئاخشام پالانى خەسىس مېھمان چاقىرىپتىكەن، بېرىپ ئىلگىرى-كېيىن چېلىپتىكەنمەن، ھېلىقى خەسىسمۇ يىغلىۋەتتى دەڭا...

— ئەخمەق بولماڭ، — دەپتۇ ھېسام سازەندىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — ئۇ خەسىس سىزنىڭ سازىڭىزغا ئەمەس، چىققان چىقىمغا يىغلىغان گەپ!

ئازدىن باشلىنىدۇ

ھېسام مەكتەپكە بېرىپ ھەدىگەندىلا تاپشۇرۇقتىن تۆۋەن نومۇر ئېلىپ قاپتۇ.

— بالام، بىسمىللاسىغلا ئاز نومۇر ئالغىنىڭ نېمىسى؟ — دەپتۇ ھېسامنىڭ دادىسى تاپشۇرۇق دەپتەرنى ۋاراقلاۋېتىپ. ھېسام كۆزلىرىنى مىت قىلماي دەرھال گەپ قايتۇرۇپتۇ:

— دادا، ئۆزىڭىز دائىم «ھەرقانداق ئىش ئاز - ئازدىن باشلىنىدۇ» دەيتتىڭىزغۇ!

ئۆلەشتىمغۇ، بىراق...

ھېسام سايادىكى ئادەتتىن قايتىپ كېلىپ قولۇم ـ قوشنىلىرىغا پو ئېتىپ بېرىپتۇ:

ـــ بىر كۈنى دېڭىزدا ئۈزۈۋاتسام، مېنى كىت يۇتۇۋەتتى...

ئاڭلاپ ئولتۇرغانلار ئىشەنمەپتۇ:

ـــ قويۇڭا، ھېسامكا، كىت يۇتۇۋەتسە، ئۆلمەمسىز، ـــ دەپتۇ بىرەيلەن بېشىنى چايقاپ. ھېسام گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

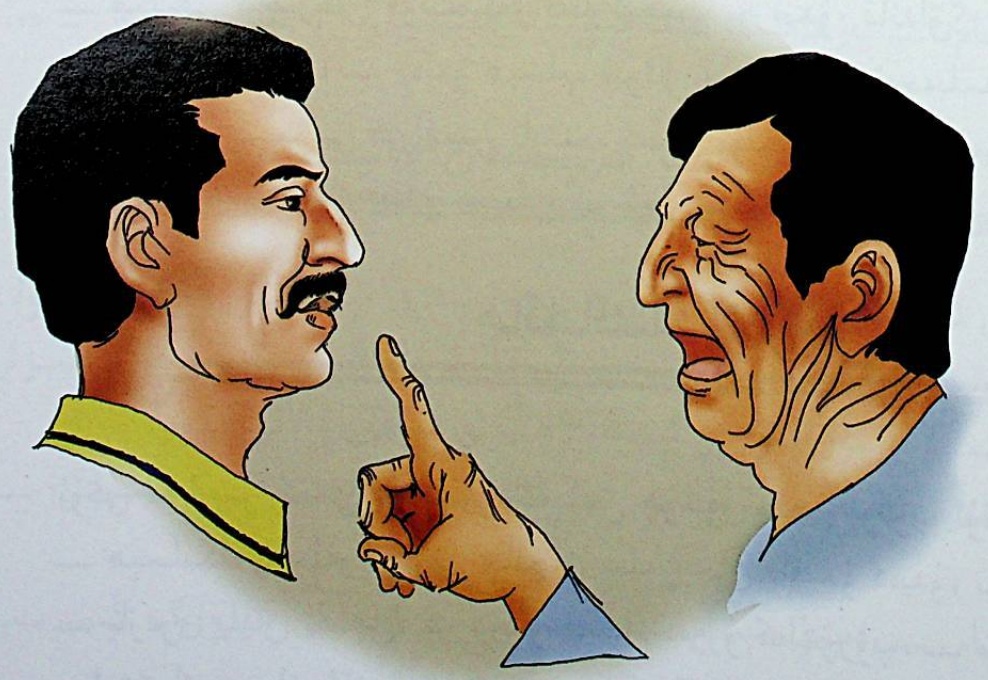
ـــ ئۆلەتتىمغۇ، بىراق كىت چىرايىمدىن سەسكىنىپ دەرھال ياندۇرۇۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئامان قالدىم.

ياشاپ كەت

ھېسامنىڭ بالىسى ئىمتىھان قەغىزىنى ئەكېلىپ كۆرسەتكەنكەن، بالىسىنىڭ ئوتتۇز نومۇر ئالغىنىنى كۆرگەن ھېسام دەپتۇ:

ـــ ياشاپ كەت، ئوغلۇم، دادىڭ كومۇنىدا ئون نەچچە يىل ئىشلەپمۇ ئون نومۇر ئالالمىغان، سەن تۇنۇگۈن مەكتەپكە كىرىپ، بۈگۈن ئوتتۇز نومۇر ئاپسەن!

ياقىلىق

كىچىككىنە تۇرۇپ بۇرۇت قويۇۋالغان بىر بالىدىن ھېسام سوراپتۇ:

ـــ ئۇكام، بۇرنىڭ نېمە مۇزلامدۇ، نېمە؟

ـــ ياقەي، قانداق؟

ـــ بالا ھەيران بوپتۇ. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ـــ بۇرنىڭنىڭ تېگىگە ياقىلىق تارتىۋالغىنىڭغا قاراپ دېگىنىم ـ دە!

سىزنى يوقلاپ بېرىۋىدىم

بىمەنە بىر ئادەم مەلۇم سورۇندا ھېسامنى چۈشۈرمەكچى بولۇپ چاقچاق قىپتۇ:
— ھېسامكا، سىزنى ئۆتكەن ھەپتە بىرى تۇرمە تەرەپتە كۆردۈم دەيدۇ، نېمىگە بارغانتىڭىز؟
ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:
— سىزنى يانچۇقچىلىق قىلىپ تۇتۇلۇپ قاپتۇ دەپ ئاڭلاپ، يوقلاپ بارغانىدىم.

كۆن كۆرۈش

مېڭىشقىمۇ ئېرىنىدىغان بىر مەھەللىدىشىدىن ھېسام ئەھۋال سوراپتۇ:
— ئەھۋالىڭىز قانداقراق؟
— ياخشى، ھەرھالدا ئوبدان كۆن كۆرۈۋاتىمىز، — دەپتۇ مەھەللىدىشى جاۋابەن. ھېسام باش چايقاپ دەپتۇ:
— ھەيتاڭ، مېنىڭچە كۈننى تازا ئوبدان كۆرەلمەيۋاتىسىزغۇ دەيمەن؟
— قانداق دەيسىز؟ — مەھەللىدىشى ئەجەبلىنىپتۇ. ھېسام:
— چۈنكى، ھەر كۈنى چۈشكىچە ئۇخلايسىز ئەمەسمۇ! — دەپتۇ.

ھېلىمۇ ئىچىدۇ

بىرى بىر سورۇندا ھېسامدىن سوراپتۇ:
— ھېلىقى ئىچەرمەن قوشنىڭىز يەنە ئىچىپ يۈرەمدۇ، قانداق؟
— ئىچىپ يۈرىدۇ، — دەپتۇ ھېسام. سوئال سورىغۇچى ئەجەبلىنىپتۇ:
— نېمە؟ ئۇ كېسەلنى ھاراقتىن تاپتىم، ئەمدى ئۆلسەمۇ ئىچمەيمەن، دەپ قەسەم ئىچىۋىدىغۇ؟
— شۇ ئەمەسمۇ، — دەپتۇ ھېسام، — ئاغرىپ قالسا قەسەم ئىچىدۇ، ساقىيىپ قالسا ھاراق.

چاقچاقنىڭ نەرخى

ئۆڭى قارا بىر كىشى ھېسامنى گەپتىن چۈشۈرمەكچى بولۇپ ئۇنىڭغا چاقچاق قىپتۇ:
— ھېسامكا، بەزىلەر سىزنى چاقچاق بىلەن جان باقىدۇ دەيدۇ، بازىرى قانداقراق؟
— بازىرى يامان ئەمەس، — دەپتۇ ھېسام دەررۇ كەلتۈرۈپ، — سەر خىل چاقچاقلىرىمىزنىڭ بازىرى ئىتتىك، بىراق ئۆزىڭىزدەك قارىداپ كەتكەنلىرىنىڭ بازىرى كاسات.

هېسداشلىق

ئانچە ـ مۇنچە بىرنېمە يازىدىغان بىرى خەقلەرنىڭ ئالدىدا ماختىنىپتۇ:
ـــ بىر ئايدا بەش پوۋېست يازدىم.
ـــ قويۇڭا، ـــ دەپتۇ باشقىلار گۇمانلىنىپ، ـــ بىر ئايدا قانداقمۇ بەش پوۋېست يازغىلى بولسۇن!
باياتىن جىم تۇرغان ھېسام يازارمەنگە بولۇشقاندەك گەپ قىستۇرۇپتۇ:
ـــ ماۋزۇسىنى يازىدۇ ـ دە!

ئۇنتۇپ قالدىكەن

مەھەللىنىڭ بىر مۆتىۋىرى بىر كۈنى ھېسامغا چاقچاق قىپتۇ:
ـــ ھېساممدىن، ئاڭلىسام ساڭا ئاغىنىلىرىڭلا پۇل خەجلەيدىكەن، سەن نېمىشقا خەجلىمەيسەن؟
ھېسام شۇئان جاۋاب بېرىپتۇ:
ـــ تەقسىر، ئۆزلىرى بىلىدىلا، ئادەم دادىسىدىن كىچىك يېتىم قالسا، پۇل خەجلەشنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن.

بەرھادنىڭ تاغقا قېچىشى

تولىمۇ سەت بىر قىزدىن ھېسام سوراپتۇ:
ـــ ئىسمىڭىز نېمە؟
ـــ شېرىن، ـــ دەپتۇ قىز نازلىنىپ.
ـــ ياۋاللا، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ پەرھادنىڭ تاغقا قېچىپ كەتكىنى بىكار ئەمەس ئىكەن ـ دە.

كۆزۈمگە كىرىپ كەتمىسۇن دەپ...

ۋالاقتەگكۈرلۈكتە جۈپتى تېپىلماس، قۇرۇق گەپ بار يەردە ئاغزى بېسىلماس بىرى بىر ئولـ تۇرۇشتا مېھمانلارنىڭ بىرەر ئېغىز سۆزلىشىگە پۇرسەت بەرمەي ۋاتىلداۋېرىپتۇ. بۇنىڭدىن بىزار بولغان ھېسام كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇ ئىشتىن ھەيران بولغان ۋالاقتەگكۈر:
ـــ ھېسامكا، شۇنچە گەپلەرنى قىلىپ بېرىۋاتسام كۆزىڭىزنى يۇمۇۋالغىنىڭىز نېمىسى؟ ـــ دەپ سوراپتۇ.
ـــ نېمىسى بولاتتى، ئۇكام، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ گېپىڭىزنىڭ كېپىكى كۆزۈمگە كىرىپ كەتمىسۇن دەپ كۆزۈمنى يۇمۇۋالدىم.

مۇشۇمۇ قويمۇ؟

مال بازىردا ھېسام ئورۇقلۇقىدىن ئارانلا يەر دەسسەپ تۇرغان قوينى تۇتۇپ تۇرغان ساتار-مەنىڭ ئالدىغا كەپتۇ - دە، سوراپتۇ:

— مۇشۇنىمۇ قوي دەپ ساتامسىزا ؟

— قوي بولماي نېمىكەن بۇ؟ — دەپتۇ ساتارمەن تېرىكىپ. ھېسام تەمتىرىمەي گېپىنى ئىزاھلاپتۇ:

— بۇنىڭ نەرى قويغا ئوخشىسۇن، تېرە يېپىپ كەلگەن ئۇستىخانغۇ بۇ؟

ياخشى سوراپ قالدىڭىز

ھېسام كوممۇنىدا ئىشلەپ يۈرگەن چاغلىردا ئەترەت باشلىقى ئۇنىڭ سالامەتلىكىنى ئېتىبارغا ئالماستىن، شالنىڭ قىرىنى سوقۇشقا بۇيرۇپتۇ. بىر چاغدا ئېتىز ئارىلاپ يۈرگەن كوممۇنا شۇجىسى ئۇنىڭ يېنىغا كەپتۇ - دە، سوراپتۇ:

— ھېسامكا، بىر كۈندە شال قىرىدىن نەچچىلىك سوقالايدىكەنسىز؟

— بۇنى ياخشى سوراپ قالدىڭىز، شۇجى، — دەپتۇ ھېسام ئەترەت باشلىقىغا قارىۋېلىپ، — باشقىلار بىر كۈندە سوققان قىرنى مەن ئۈچ كۈندە ئايلىنىپ بولىدىكەنمەن.

بىز چىقمىساق...

ھېسام قار يېغىپ توختىغان ھامان ئۆگزىگە چىقىپ قار ئادالايدىكەن. بۇنى كۆرگەن بىر ھۇرۇن قوشنىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامكا، ھەدېسلا ئۆگزىگە چىقىدىكەنسىز-غۇ؟

— ئەلۋەتتە، — دەپتۇ ھېسام، — بىز چىقمىساق، ئۆگزە چۈشىدۇ ئەمەسمۇ؟

كۆزەينەكنى ئېلىۋەتسەڭز

ھېسام بالا ۋاقتىدا تالادا ئويناپ ـ ئويناپ كىرىپلا مومىسىغا نان دەيدىكەن. مومىسى بەرگەن نانغا تويمىغان ھېسام بىر كۈنى كۆزەينەك تاقىۋالغان مومىسىدىن سوراپتۇ:

ـــ موما، كۆزەينەكنىز چوك كۆرستەمدۇ ياكى كىچىكمۇ؟

ـــ چوڭ كۆرستىمدۇ، ـــ دەپتۇ مومىسى.

ـــ ئۇنداق بولسا، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ ماڭا نان بېرىدىغان چاغدا كۆزەينەكنىزنى ئېلىۋەتسەڭز.

ئاۋارە بولماستىن...

دائىم ھاراق ئىچىپ پاتقاقتا مىلىنىپلا يۈرىدىغان بىر رەسسام ھېسامغا دەپتۇ:

ـــ ئاڭلىسام، شەھەردە ھەجۋىي رەسىملەر كۆرگەزمىسى ئېچىلغۇدەك، مەن قانداق رەسىم سىزسام بولار؟

ـــ مېنىڭچە، ـــ دەپتۇ ھېسام رەسسامنىڭ مەست تۇرقى ۋە بۇلغانغان ئەڭلىگە قاراپ، ـــ رەسىم سىزىمەن دەپ ئاۋارە بولماستىن، مۇشۇ تۇرقىڭىز بىلەنلا كۆرگەزمىگە ئۆزىڭىز بېرىپ تۇرسىڭىز ياخشى بولارمىكىن!

ساقايغۇچە تۇرمىز

كەلمىدىڭلار دەپ ھالى قالمىغان بىر بۇرادىرىنىڭكىگە ھېسام ئىككى ئاغىنىسى بىلەن بېرىپ ئىككى ـ ئۈچ كۈن مېھمان بولغانكەن، چىدىيالمىغان ساھىبخانا ئاچچىقىدا تېرموسنى چېقىۋېلىپ، پۈتىنى كۆيدۈرۈۋاپتۇ.

ـــ ھېسامكا، ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ ـــ دەپتۇ بىللە چىققان ئاغىنىلەردىن بىرى.

ـــ قانداق قىلاتتۇق، ـــ دەپتۇ ھېسام خاتىرجەملىك بىلەن، ـــ ساھىبخانا ساقايغۇچە تۇرىمىز!

توكنىڭ ھوقۇقى

ھوقۇقشۇناسلىق دەرسى ئۆتىدىغان بىر مۇئەللىم ھېسامدىن سوراپتۇ:

ـــ ھېسامدىن، توكقا نېمە بولغان، ھېلى كېلىپ، ھېلى كېتىپ ئادەمنى بىزار قىلدىغۇ؟

ـــ قىزىقكەنسىز، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ توكنىڭمۇ خالىسا كېلىپ، خالىسا كېتىدىغان ھوقۇقى بولىدۇ ـ دە!

يېقىنلىرىنى ئايايدۇ

ھېسام ئاغىنىسى بىلەن كېتىپ بارسا، يان ھويلىدىن بىر ئىت چىقىپ ھېسامغا قاۋاپ كېتىپتۇ.

— ھېسام، بۇ ئىت نېمىشقا ماڭا قاۋىماي ساڭىلا قاۋايدۇ؟ — دەپ چاقچاق قىپتۇ ئاغىنىسى.

— كۆڭلى يېقىنلىرىنى ئايايدۇ -دە ! — دەپتۇ ھېسام.

ئەندىشە

بىر ئولتۇرۇشتا ھېسام «زۇكام بولۇپ قالدىم» دەپ ھاراق ئىچكىلى ئۇنىمىغانكەن، بىر ئاغىنىسى ئۇنىڭغا:

— ھاراق زۇكامنى كېسىدۇ، ئىچىۋەر، — دەپ زورلاپتۇ.

— ھەببەللى، مەنمۇ شۇ ھاراقنىڭ بىر زۇكامنى كېسىپ ئىككى قىلىۋېتىشىدىن قورقۇۋاتىمەن، — دەپتۇ ھېسام.

ھېسامنىڭ قېچىشى

ماشىنا شوپۇرى بىلەن جېدەللىشىۋاتقان رېمونتچى كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھېسامنى توتۇۋاپتۇ:

— ھېسامكا، سىز ئادىل ئادەمغۇ، مۇنۇ ئورراككە گەپ قىلىڭا، ناسوسۇمدا ماشىنا چاقىغا يەل ئۇرۇۋېلىپ، پۇل بەر دېسەم ئونمايۋاتىدۇ...

رېمونتچىنىڭ گېپى تۈگىشىگىلا ھېسام قېچىپتۇ.

— ھېسامكا، نېمە بولدى، نېمىشقا قاچىسىز؟ — رېمونتچى ئەجەللىنىپ ۋارقىراپتۇ. ھېسام يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ جاۋاب بېرىپتۇ:

— ھاۋانى ساتىدىغان يەردىن قاچمىسام، مەنمۇ پۇل تۆلەپ قالمايمەنمۇ !

ياخشى جاۋاب

كېچىده قايتقان ھېسامنى ئىككى نەرسە توسۇۋاپتۇ:
ــ مېلىڭغا تۇرامسەن، جېنىڭغۇمۇ؟
ــ جېنىمغا، ــ دەپتۇ ھېسام.
ــ ئەمسە ئېيتە، پۇلۇڭ قەيەردە؟
ھېسام دەپتۇ:
ــ پۇل بەرسەڭلار دەپ بېرىمەن.

نان بىلەن ئىچىتىم - دە

ھېسام قاتنىشىپ يۈرگەن سەنئەت ئۆمىكى سەپەردە بىر ئۆتەڭدە توختاپ دەم ئالغاندا، ئۆمەك باشلىقى:
ــ ھەممىڭلار تارقىلىپ ئۆز پۇلۇڭلارغا تاماق يەڭلار، قايتىپ كەلگەندە نېمە يېگىنىڭلارنى مەلۇم قىلىپ، لايىقىدا پۇلىنى ئالىسىلەر، ــ دەپتۇ.
ــ ھېسامكا، سىز نېمە يېدىڭىز؟ ــ باشلىق ئاپتوبۇس قوزغالغاندا بىر - بىرلەپ سوراپ تۇرۇپ ئارتىسلارغا پۇل تارقىتىۋېتىپ، نۆۋىتىدە ھېسامدىنمۇ سوراپتۇ.
ــ قېتىق ئىچتىم، ــ دەپتۇ ھېسام ئويلانمايلا راستىنى ئېيتىپ.
ــ كەچۈرىسىز، ــ دەپتۇ باشلىق ئەتەي، ــ قېتىق تاماق ھېسابلانمايدۇ، دېمەك، سىزگە تاماق پۇلى بېرىلمەيدۇ.
ــ توختاپ تۇرە، ئۇكاۋۇۋي، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇ، ــ مەن دېگەن قېتىقنى نان بىلەن ئىچتىم ئەمەسمۇ.

خالىغىنىنى يەيدۇ

ھېسام ھويلىسىدا بەش - ئالتە قوي بېقىپتىكەن، تېجىمەل قوشنىسى كۈندىلا كىرىپ: «قوي-لىرىڭىزنى نېمە بېرىپ باقىسىز؟» دەپ سورايدىكەن. ھېسام نېمە بېرىپ باقىدىغانلىقىنى ئېيتىسىمۇ ئىشەنمەستىن بېشىنى چايقاپ:
ــ ئۇنى بەرسىڭىز قانداق بولىدۇ، زىيان قىلمامدۇ؟ ــ دەيدىكەن.
تېجىمەل قوشنىسى بىر كۈنى يەنە:
ــ ھېسام، قويلارنى نېمە بېرىپ بېقىۋاتىسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ ھېچنېمە بەرمەيمەن، ــ دەپتۇ ھېسام بۇ قېتىم دەرھال، ــ ھەر كۈنى بىر قويغا ئون سوم پۇللا بېرىمەن، بازارغا چىقىپ ئۆزلىرى خالىغان نېمىنى سېتىۋېلىپ يەيدۇ.

بویاش

ياپياش تۇرۇپ چېچى ئاپئاق ئاقسېپ كەتكەن بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامكا، قېرىغاندا چېچىڭنى قارىغا بويىۋاپسىنا؟

— بەللى، — دەپتۇ ھېسام مەڭدىمەي، — ياش تۇرۇپ سەن ئاققا بويىاپسەن، قېرى بولساقمۇ بىز قارىغا بويىدۇق، بولماپتىمۇ؟

چەككۇچ

ھېسام توخۇ لەقەملىك ئاغىنىسىدىن سوراپتۇ:

— توي قىلاي دەۋاتىمەن، تويۇمغا نېمە سوۋغات ئەكېلىسەن؟

— بىر چەككۇچ ئەكېلەيمىكىن دەيمەن، — دەپتۇ ئاغىنىسى، — كېيىن خوتۇنۇڭ نان ياقاقاندا ئەسقاتىدۇ.

— تازا بېخىل نېمىكەنسەن، — دەپتۇ ھېسام، — پۇل خەجلىمەيمەن دەپ قۇيرۇقۇڭنى يۇلۇپ بولىدىكەنسەن ـ دە!

مېڭىشنى ئۆگىنىش

ھېسام تۇرىدىغان كوچىدا بىر ياش بالا كۈندىلا كەچقۇرۇنلۇقى مەھەللىگە مەست قايتىپ، كوچىنىڭ ھەممە يېرىنى تەڭ دەسسەپ ماڭىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ يەنە شۇ تۇرقىدا ھېسامغا دۇچ كېلىپ قاپتۇ.

— ھېسامكا، بىر ئۆگىتىپ باقە، مەن مەست بولسام، قانداق ماڭىدىكەنمەن؟

— ئۆزۈڭ ئوقۇغان يېڭى يېزىقنىڭ يازمىچىسىدەك ماڭىدىكەنسەن، — دەپتۇ ھېسام دەرمەھەل.

«خەپ»نىڭ يېشىلىشى

ھېسام بىر ئاشپۇزۇلغا كىرىپ مانتا يەپتۇ، مانتىنىڭ ئىچى غىچلا پىياز ئىكەن، ئاچچىقىدا «خەپ» دەپتىكەن، يېنىدىلا تۇرغان ئاشپەز گۆلىيىپتۇ:

— خەپ دەيسەنغۇ، نېمە بوپتۇ؟

— خەپ دەيمەن ـ دە، — دەپتۇ ھېسام چاندۇرماي، — بىر كىلو گۆش ئەكېلىپ بەرسەم، ئايالىم «بىر كىلو گۆشتىمۇ مانتا بولامدۇ!» دەپ ئۇرۇشۇۋىدى، مانا پىيازدىمۇ بىر ئوبدان مانتا بولىدىكەنغۇ، كاززاپلىقىنى قاراڭ، خەپ!

ساقچى تېلېۋىزور كۆرمىگەنلەر

ھېسام ئىشلەۋاتقان ئۆمەك مەلۇم ناھىيىگە كەلگەندە، قاتناش ساقچىلىرى رەسمىيىتى تولۇق ئەمەسكەن دەپ، شوپۇرنىڭ پىراۋىسىنى تارتىۋاپتۇ. ئۆمەك باشلىقى زادى ئامال قىلالماي: «سىزنى ھەممە ئادەم تونۇيدۇ، سىز سۆزلىشىپ بېقىڭا» دەپ ھېسامنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپتۇ.

— ياخشىمۇسىلەر، ئۇكا، — ھېسام ئىشەنچلىك ھالدا ساقچىلارنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ، — بىز كېلىپ قالغان...

— ئۆتەۋۈي، سەن بۇ ئىشقا ئارىلاشقۇدەك كىمتىك؟! — دەپ بىر ساقچى قوپاللىق بىلەن ھېسامنى چەتكە ئىتتىرىپتۇ.

ھەپسىلىسى پىر بولغان ھېسام نېرى ئۆتۈپ غودۇڭشىپتۇ:

— تازا تېلېۋىزور كۆرمىگەن ئاداشلارمۇ نېمە، بۇ!

ھوۋ تەگمەيدىغان يەر

ھېسام ساتىراشلىق قىلىپ يۈرگەن مەزگىلدە چاشقانغا كېپەك ئالدۇرمايدىغان بىر بېخىل چېچىنى ئالدۇرۇپ بولۇپ، پۇل تۆلەيدىغان چاغدا:

— چېچىم شالاڭ، شۇڭا ئاز ھەق تۆلەيمەن، — دەپ تۇرۇۋالىدىكەن.

بىر كۈنى يەنە شۇ ئادەم چاچ ئالدۇرغىلى كىرىپتۇ. ھېسام ئۇنىڭ چېچىنىڭ قېلىن يەرلىرىنى چۈشۈرۈپ، شالاڭ يەرلىرىگە تەگمەي بولدى قىپتۇ. بۇنىڭدىن رەنجىگەن بېخىل ھېسامدىن سەۋەبىنى سورىغانىكەن، ھېسام:

— ھازىر ھەممە ئادەم ھەق تېگىدىغان يەرگە ئىشلەيدۇ، سىلىنىڭ شالاڭ چاچلىرىدىن ماڭا ھەق تەگمەسە، مەن ئۇنىڭغا ئىشلەيتتىمۇ؟ — دەپتۇ.

پیاده کېتىۋېرىمەن

يىراق سەپەردىن قايتقان ھېسام بېكەتتە ھارۋىكەش بىلەن سودىلىشىپتۇ.
ــ ئۆزىڭىزدىن پۇل ئالىمەن، ــ دەپتۇ ھارۋىكەش، ــ تونۇشلۇقىمىزنىڭ يۈزىنى قىلىپ، يۈك ـ تاقىڭىزدىن پۇل ئالمايمەن، قانداق؟
ــ تولا ئوبدان بولدى، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمسە، ئۇكا، يۈكۈمنى ئېلىپ مېڭىۋېر، ئۆزۈم پىيادە كېتىۋېرەي.

ئەپلەشمىگەن چاقچاقلا...

ئۆزىنى قالتىس چاقچاقچى چاغلايدىغان يېگىت ھېسامنى دوراپ سورۇندىكىلەرنى سۆزۈارى ئوخشىتىپ چىقىمەن دېگەنىكەن، ھېچكىم كۈلمەپتۇ. بىرپەس قاراپ تۇرغان ھېسام ئاخىر يېگىتكە مەسلىھەت بېرىپتۇ:
ــ بولدى، ئۇكا، يېنىڭ زايە قىلما، ياپتىسىغا تىكىۋاتسەن.

مەن ئاچالمىغان يەردە...

ھېسام قۇلۇپ ياساپ سېتىپ يۈرگەن كۈنلەردە بىر خېرىدار ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، ياسىغان قۇلۇپىڭىز قانداقراق، ئوغرى ئېچىۋېتەلمەس ـ ھە؟
ــ خاتىرجەم ئېلىۋېرىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ گاھىدا ئۆزۈمۇ ئاچقۇچ سېلىپ ئاچالمايدىغان تۇرسام، ئوغرى قانداق ئاچالىسۇن!

دىئاگنوز

ھېسام مىجەزى يوق دوختۇرخانىغا بېرىپ نۆۋەت كۈتۈپ ئولتۇرغانىكەن، دوختۇر ئالدىدىكى بىمار ئايالنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ بولۇپ، دورا يېزىشقا باشلاپتۇ:
ــ چوڭ ئانا، نەچچە ياشقا كىرىڭىز؟
ــ ئوتتۇز ئىككىگە.
دوختۇر ئەجەبلىنىپ ھېسامغا قاراپتۇ:
ــ ھېسامكا، بۇنى قانداق يازىمىز؟
ھېسام دەررۇ مەسلىھەت بېرىپتۇ:
ــ خاتىرىسىنى يوقاتقان دەپ يازمامسىز.

سەمرەشنىڭ ئامالى

چوكىدەك ئىنچىكە بىر يىگىت سورۇندا ھېسامدىن مەسلىھەت سوراپتۇ:

— قارا، ھېسامكا، تاماقنىمۇ تازا يەيمەن، ئۇيقۇمۇ ياخشى، بىراق زادىلا سەمرىمەيۋاتىمەن، قانداق قىلسام بولار؟

ھېسام ئەستايىدىللىق بىلەن مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— چارىسى بار، ئەڭ ياخشىسى، خېمىر تۇرۇچ يەپ، يوتقانغا يۆگىنىپ يات.

ھېسامنىڭ ماختىنىشى

بىر سورۇندا مەھەللىنىڭ چاقچاقچى يىگىتلىرى ھەرقانچە بىرلىشىپمۇ ھېسامغا تەڭ كېلەلمەپتۇ.

— ھېسامكا، بۇگۈن بۆلەكچىلىغۇسەن، — دەپتۇ بىر چاقچاقچى، — زادىلا يانمايسىنا؟

— ھەرقايسىڭ بۇگۈن ئاكاڭغا يېقىن كېلىشمە، — دەپتۇ شۇ چاغدا ھېسام، — بۇگۈن ئاكاڭ گاڭىياشىيەن،[4] ھەرقاندىقىڭ تۇتساڭ قاتسەن.

يېڭىچە ئوخشىتىش

توخۇ لەقەملىك بىر بۇرادىرى ئولتۇرۇشتا ھېسامغا:

— خېلى بولدى مېنى ئوخشاتمىغىنىڭغا، قېنى ئاڭۇ تەخسىدىكى گۆشۈمدىن بىر چوكا ئېلىپ تۇرۇپ، يېڭىياچە ئوخشىتىپ باقە! — دەپتۇ توخۇ قورۇمىسىنى كۆرسىتىپ.

— توۋا دەيمەن، — دەپتۇ ھېسام دەرھاللا، — ئاداش، سەن ھېچكىم يېمىگەن نېمىلەرنى يەيدىكەنسەن، سېنى بولسا ھەممە ئادەم يەيدىكەن.

بەك تەس ئىكەن

بىر كۈنى ھېسام مۇنچىغا كىرىپ يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن ئىشتىنىنى كىيمەكچى بولۇپ بىر پۇچقىقنى ساپقانىكەن، ئىشتىنى ھۆل تېنىگە چاپلىشىپ قالغاچقا، يەرگە يىقىلىپ چۈشۈپ پىشانىسىنى يېرىۋاپتۇ. ئۇ ئۆيگە كىرگەندە ئايالى تەنە قىلىشقا باشلاپتۇ:

— سىز كەتكىلى نەۋاخ، مۇنچىغا كىرمەك شۇنچە تەسمىكەن؟

— يوقسۇ، خوتۇن، مۇنچىغا كىرمەك ئانچە تەس ئەمەسكەن، بىراق مۇنچىدىن چىقىپ ئىشتان كىيمەك بەك تەس ئىكەن، — دەپتۇ ھېسام.

نومۇر سېلىپ قويغاچقا...

بىر ئولتۇرۇشتا بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، سىز ئارقا ـ ئارقىدىن چاقچاق قىلسىڭىزمۇ زادىلا ئازمايدىكەنسىز، مەن بىر ـ ئىككى ئېغىز چاقچاق قىلسامىلا ئېزىپ كېتىدىكەنمەن، نېمە ئۇچۇن؟

ــ ھەي بۇرادەر، شۇنىمۇ بىلمىدىڭىزمۇ، مەن چاقچاقلىرىمغا نومۇر سېلىپ قويىمەن ئەمەسمۇ! ــ دەپتۇ ھېسام.

مۇزدەك سۇۋا

دوقمۇشتىكى پۇچىنىڭ ساختىلىقىدىن ھېسامنىڭ ئىچى پۇشۇپ يۇرگەنىكەن. تومۇز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بىرنەچچە ياش بالىلار پارچە پۇتا ئىچىپ ئولتۇرۇپ، ئارىدىن بىرى پۇچىغا مۇراجىئەت قىپتۇ:

ــ ئۇستام، پۇڭىز ئىسسىپ كېتىپتىغۇ؟

نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تۇرغان پۇچىغا يېقىن يەردە ئولتۇرغان ھېسام بولۇشۇپ دەپتۇ:

ــ بىرەمدىلا ئىسسىپ كېتىپتىمۇ؟ بۇ ئۇستام تېخى بايىلا چوڭ تۇڭغا تۇرۇبىنىڭ مۇزدەك سۇيىدىن ئىككى چېلەك قۇيغانتىغۇ!

سۆھبەرۋەك ئايقۇر

ھېسامنىڭ ئۆيىدە ئىشلىگەن ياغاچچى چۇشلۇك چايدا ئەتكەنچايغا نانىنى قايتا ـ قايتا سەرجان باسقاندەك نىقتاپ سېلىپ ئىچۇۋېرىپتۇ. نۆۋەتتىكى چاي لىقلاشتا ھېسام ياغاچچىغا چاقچاق قىپتۇ:

ــ ئاغىنە، نانىنى قانچىلىك يېسەڭ يە، چايىنى قانچىلىك ئىچسەڭ ئىچ، ئەمما چىنىنى يېرىۋەتمىگىن، ئاتا ـ ئانامدىن قالغان تەۋەررۇك ئاپقۇر ئىدى.

ياخشى ۋاقىتدا

يازدا ھېسام يايلايمەن دەپ يىراق ناھىيىدىكى بىر ئاغىنىسىنىڭكىگە چىقىپ ئايلاپ تۇرۇۋاپتۇ. ئايالى ئۇرۇشۇۋەرگەندىن كېيىن ساھىبخانا ئائىلاج چاي ئۇستىدە گەپ ئېچىپتۇ:

ــ شەھەردىن تونۇشلار چىقىۋىدى، ئاڭلىسام، ئۆيىڭىزدە بىر كۆڭۈلسىزلىك بوپتىمۇ، نېمە؟

ــ ھەي، جۇلدا كەتكەن كېسەل ـ دە، ــ دەپتۇ ھېسام غەم تارتماي چېيىنى سۇمۇرگەچ، ــ ھېلىمۇ تىنچ قۇلاق، ياخشى ۋاقىتدا چىقىۋاپتىكەنمەن، ئاغىنە!

تالانت ئىگىسى

بىرى مەلۇم سەنئەتكارنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ كېتىپتۇ:

ــ ئالامەت تالانت ئىگىسى، چىرايىنى بىر مىنۇتتا ئۇچ ـ تۆت ياڭزا قىلىپ ئۆزگەرتەلەيدۇ...

ــ چاغلىقكەن، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ بىزنىڭ بۆلۈم باشلىقى ئىدارە باشلىقىنى كۆرگەندە چىرايىنى بىر دەقىقىدە بەش ـ ئالتە ياڭزا قىلىپ ئۆزگەرتەلەيدۇ.

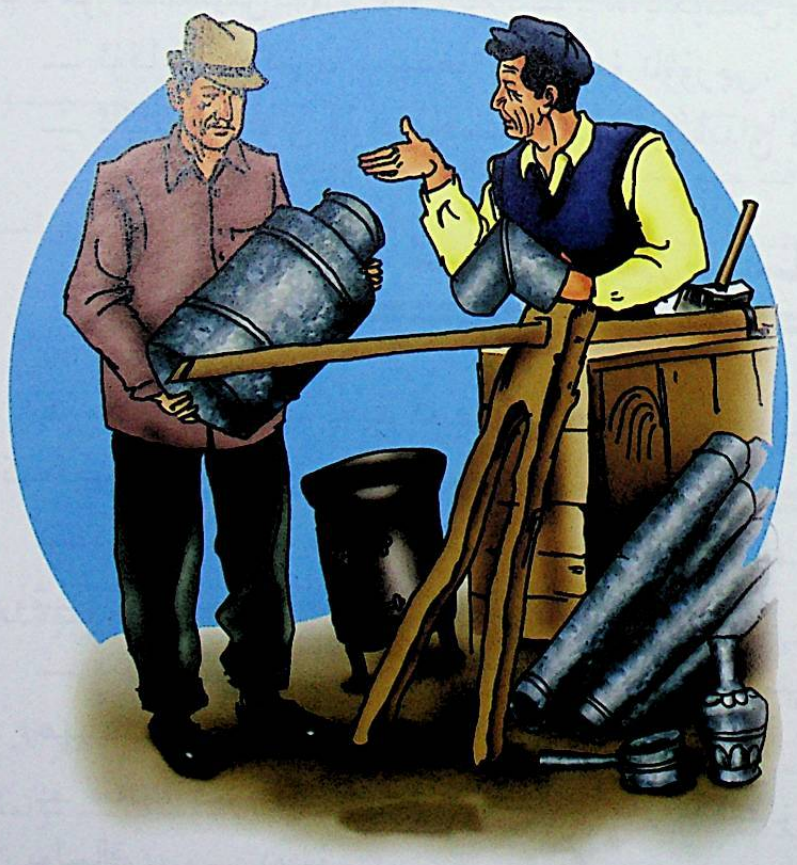
چاقماقلىق قەلەم

بەزمىدە ئىككى ياش قەلەمكەش ئەتەي بىر ـ بىرىنى ئۇچۇرۇپ ماختاپ خەقنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ.

ــ ھېسامكا، قارا‌ڭ، ــ دەپتۇ ئۇلارنىڭ بىرى بىركەمدە، ــ مۇنۇ تالانتلىق شائىر ئاغىنەمىزنىڭ شېئىرلىرىدىن بىرى ئوت يېنىپ تۇرىدىغان بولۇپ كەتتى.

ــ باركاللا، ــ دەپتۇ ھېسام تەئەججۇپتە، ــ ئەمىسە بۇ ئىنىمىز چاقمىقى بار قەلەم ئىشلىتىۋېتىپتۇ ـ دە!

سوت سۈيۈق بولمىسلا

ھېسام مەشچىلىك قىلىۋاتقان كۈنلەردە دائىم سۈتكە سۇ قوشۇپ سېتىدىغان بىر ئوقەتچى ئۇنىڭدىن تۆمۈر تۈك سېتىۋاپتۇ.

ــ ھېساممدىن، تۈكىڭىز ئاقمايدىغاندۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ سۈتچى تۈكنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ قاراشتۇرۇۋېتىپ.

ــ ئېلىۋېرىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام خاتىرجەم ھالدا، ــ سۈتىڭىز سۈيۇق بولمىسلا ھەرگىز ئاقمايدۇ.

تالانت ئىگىسى

بىرى مەلۇم سەنئەتكارنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ كېتىپتۇ:

ــ ئالامەت تالانت ئىگىسى، چىرايىنى بىر مىنۇتتا ئۇچ ـ تۆت ياڭزا قىلىپ ئۆزگەرتەلەيدۇ...

ــ چاغلىقكەن، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ بىزنىڭ بۆلۈم باشلىقى ئىدارە باشلىقىنى كۆرگەندە چىرايىنى بىر دەقىقىدە بەش ـ ئالتە ياڭزا قىلىپ ئۆزگەرتەلەيدۇ.

چاقماقلىق قەلەم

بەزمىدە ئىككى ياش قەلەمكەش ئەتەي بىر ـ بىرىنى ئۇچۇرۇپ ماختاپ خەقنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ.

ــ ھېسامكا، قارا‌ڭ، ــ دەپتۇ ئۇلارنىڭ بىرى بىرىكەمدە، ــ مۇنۇ تالانتلىق شائىر ئاغىنەمىزنىڭ شېئىرلىرىدىن يېقىندىن بېرى ئوت يېنىپ تۇرىدىغان بولۇپ كەتتى.

ــ باركاللا، ــ دەپتۇ ھېسام تەئەججۇپتە، ــ ئەمسە بۇ ئىنىمىز چاقمىقى بار قەلەم ئىشلىتىۋېتىپتۇ ـ دە!

سۆت سۈيۇق بولمىسلا

ھېسام مەشچىلىك قىلىۋاتقان كۈنلەردە دائىم سۈتكە سۇ قوشۇپ سا‌تىدىغان بىر ئوقەتچى ئۇنىڭدىن تۆمۈر تۈك سېتىۋاپتۇ.

ــ ھېساممدىن، تۈگىمىز ئاقمايدىغاندۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ سۈتچى تۈگىنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ قاراشتۇرۇۋېتىپ.

ــ ئېلىۋېرىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام خاتىرجەم ھالدا، ــ سۈتىمىز سۈيۇق بولمىسلا ھەرگىز ئاقمايدۇ.

كۆزىنىزگە قىستۇرۇڭ چاقچاق

دوختۇرخانىغا بېرىپ داۋالىنىشقا ھۆرۈنلۈق قىلىدىغان ھېسامنىڭ قوشنىسىنىڭ كۆزى ئاغرىپ قاپتۇ. ھېسام قوشنىسىنى دوختۇرخانىغا ئەكەپتۇ. دوختۇر بىرقۇر تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن تېرمومېتىرنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ چىقىپ كەتكەنىكەن، ئۇ تېرمومېتىرنى نەرىگە قىستۇرۇشنى بىلمەي ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسام، بۇ نەرسىنى قانداق قىلىمەن؟

— قولتۇقىنىزغا قىستۇرۇڭ، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ ھېسام.

— ھۇ ئەخمەق، كۆزۈم ئاغرىغان تۇرسا، نېمىدەپ قولتۇقۇمغا قىستۇرغۇدەكمەن؟

— ئۇنداقتا كۆزىنىزگە قىستۇرۇڭ، تەقسىر، — دەپتۇ ھېسام.

كېچىدە شۇنداق كۆرۈنىدۇ چاقچاق

بىر كۈنى كەچتە ھېسام تاۋۇز يېمەكچى بولۇپ، ئەللىك تىيىنغا بىر تاۋۇز ئاپتۇ. ئۇنى شۇ يەردىلا پىچسا ئاق چىقىپ قاپتۇ.

— ئاكا، بۇ تاۋۇزىنىز ئاق چىقىپ قالدىغۇ؟ — دەپتۇ ھېسام تاۋۇزچىغا.

— يەۋەرگىن، ئۇكا، كېچىدە شۇنداق كۆرۈنىدۇ، — دەپتۇ تاۋۇزچى پەرۋاسىزلىق بىلەن. ھېسام گەپ ـ سۆز قىلماستىن تاۋۇزنى چالا ـ بۇلا يەپتۇ ـ دە، يانچۇقىدىن يىگىرمە تىيىننى ئېلىپ تاۋۇزچىغا بېرىپتۇ.

— ئۇكا، بۇ يىگىرمە تىيىنغۇ؟ — دەپتۇ تاۋۇزچى.

— ئاكا، ئوبدانراق قاراپ باقسىلا، كېچىدە شۇنداق كۆرۈنىدۇ، — دەپتۇ ھېسام.

تەرەت قەغەزمۇ ساتىمىز چاقچاق

ھېسام دۇكان ئېچىپ يۈرگەندە بىر خېرىدار بىر قاپ تاماكا سېتىۋاپتۇ ـ دە، شۇ يەردىلا چەكمەكچى بوپتۇ.

— دۇكان ئېچىدە تاماكا چېكىشكە بولمايدۇ، رەنجىمەڭ، — دەپتۇ ھېسام تامدىكى ئاگاھلاندۇرۇشنى كۆرسىتىپ. خېرىدار ئاچچىقلاپتۇ:

— قىزىق ئىشقۇ بۇ، مۇشۇ دۇكاندىن ئالغان تاماكىنى مۇشۇ دۇكاندا چەككۈزمەمسىلەر؟

ھېساممۇ بوش كەلمەپتۇ:

— سەنمۇ قىزىققۇ، بۇرادەر، بۇ دۇكاندا تەرەت قەغىزىمۇ ساتىمىز، ئەگەر تەرەت قەغىزى ئالغان بولساڭ ...، — دەپتۇ.

پىلانلىق تۇغۇتنىڭ پايدىسى

— پىلانلىق تۇغۇتنىڭ قانداق پايدىلىق تەرەپلىرى بار، دادا؟ — دەپ سوراپتۇ ئوغلى بىر قېتىم ھېسامدىن.

— پايدىسى جىق، ئوغلۇم، — دەپتۇ ھېسام، — بۇگۈن بىرىنىلا دەپ بېرەي: پىلانلىق تۇغۇلغان بالا ساڭا ئوخشاش چىرايلىق بولىدۇ، پىلانسىز تۇغۇلغان بالا مەندەك سەت بولىدۇ.

يېڭىچە ئىسىم

پىلاندىن ئاشۇرۇپ پەرزەنت كۆرۈۋالغان بىر شوپۇر ھېسامغا مەسلىھەت سالىتۇ:

— ئايالىم تۆتىنچى ئوغۇلنى تۇغۇۋىدى، ئىسمىنى نېمە قويسام بولار؟

— بالدۇرقىلىرىنىڭ ئىسمى نېمىدى؟ — سوراپتۇ ھېسام.

— چوڭىنىڭ خالمۇرات، ئاندىن كېيىنكىسىنىڭ دىلمۇرات، كىچىكىنىڭ دامكىرات.

شۇپۇرنىڭ يازغان تەكشۈرۈشنامە، تۆلىگەن جەرىمانىلىرىدىن خەۋىرى بار ھېسام ئۇنىڭغا كۆيۈنۈش ئاھاڭىدا مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— بۇداقىسىنى پەندىيات قويغىن، ئۇكا.

باش

ھېسام بىلەن بىر مەھەللىلىك ياغاقۇاش بىرى بىرمەھەل ئىچكۈلۈككە بېرىلىپ كېتىپتۇ. بىر قېتىم ھېسام ئۇنى يەنە كوچىدا قۇسۇققا مىلىنىپ ياتقان ھالىتىدە كۆرۈپ قاپتۇ.

— ئاداش، بېشىڭىزنى كۆتۈرۈڭ، — دەپتۇ ھېسام ئۇنى ئاران سەگىتىپ، — بېشىڭىزنى ئىت يەپ كەتمىسۇن، سىزنىڭ دېگەن تەييار باش دەڭا!

قايتۇرمايدۇ

ھېسامنىڭ قوشنىسى ئۇنىڭ ئۆيىدىكى تېلېفونىنى ئىشلىتىپ، بىر تونۇشىنىڭ چاقىرغۇسىغا نەچچە قېتىم تېلېفون قىلسىمۇ، قارشى تەرەپ جاۋاب قايتۇرماپتۇ.

— نېمە بولغاندۇ بۇ ئاداش، — قوشنىسى تىت - تىت بوپتۇ، — جاۋاب قايتۇرمىغىنىنى قارا!

— خاتىرجەم بولۇڭ، قايتۇرمايدۇ! — دەپتۇ قارشى تەرەپنى ئوبدان تونۇيدىغان ھېسام، — ئۇنىڭ شۇنداق قايتۇرمايدىغان مىجەزى بار، بۇلتۇر مەندىنمۇ يۈز سوم قەرز ئېلىۋىدى، ھازىرغىچە قايتۇرمىدى.

پۇشايمان

تولا ئىچىدىغان بىر يىگىت پاراڭ ئۇستىدە ھېسامدىن سوراپتۇ:
— ھېسامكا، قاتتىق ئىچىپ قويغان كۈنىڭىزنىڭ ئەتىسى تولاراق نېمە يېگۈڭىز كېلىدۇ؟
ھېسام تەخىرسىز جاۋاب بېرىپتۇ:
— پۇشايمان.

ساددا ھېسام

ياش چاغلىرىدا ھېسام بىر كۈنى سەھرا يولىدا كېتىۋېتىپ كىچىككىنە دۇگلەك ئەينەك تېپىۋاپتۇ. ئەينەكنى قولىغا ئېلىپ قارىغانكەن، ئەينەكتە تونۇشلا بىر چىراي كۆلۈمسىرەپ تۇرغۇدەك.
— رەنجىمەيسىز، بۇ سىزنىڭ ئەينىكىڭىزكەن، — ھە؟ — دەپتۇ ھېسام ۋە ئەينەكنى جايىغا قويۇپ كېتىپ قاپتۇ.

تويماسقا مەسىلىسى

ھېسامغا خىزمەتداش بىر قىز ئىشخانىدا ماختىنىپتۇ:
— مەن توي قىلسامچۇ، كىمنىڭ پۇلى جىق بولسا شۇنىڭغا تېگىمەن، ھېسامكا، بىرەردىنى تونۇشتۇرۇڭا!
— بولىدۇ، ئۇكام، — دەپتۇ ھېسام، — ئۇنداقتا بانكىغىلا تېگىڭ.

جمك ئاياغ ساتمدىغان يەرگە...

هېسامنىڭ بىر قوشنىسى ئاياغ كىيىم تىجارىتى قىلىدىكەن. قوشنا دەپ ئىشەنچ قىلىپ ئۇ-نىڭدىن بىر پارە قىشلىق ئاياغ سېتىۋېلىپ كىيگەن هېسامنىڭ هېلىقى ئايىغى سۈپىتى بەكلا نا-چار، ساختا مال چىقىپ قاپتۇ. يەنە ئاياغ سېتىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا ماڭغان هېسامغا هېلىقى قوشنىسى ئۇچراپ قېلىپ دەپتۇ:

— هېسامكا، نەگە ماڭدىڭىز؟

— جمڭ ئاياغ ساتمدىغان يەرگە، — دەپتۇ هېسام ۋە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

شۇنىڭدا شۇمشىيىپ چۈجەم قالدى كاتەكتە.
جا ئاياغقا ئالدىنىپ، هېسام قالدى پېتەكتە.

هاجەتمەنمىڭ بولسا...

هېسامنىڭ بىر قورۇدا ئولتۇرىدىغان تۇغقىنىنىڭ ئوغلى ئوقەت قىلىمەن دەپ بازارغا چى-قىپ، كۆرگەن مېلىغا ئىشەنچ قىلالماي مالنى دائىم ئەكىرىپ هېسامغا كۆرسىتىپ: «هاجەتمەنمىڭ مېلىكەن، ئالايمۇ؟» دەيدىكەن. هېساممۇ بۇنىڭغا كۆنۈپ كېتىپتۇ.

بىر قېتىم تۇغقىنىنىڭ ئوغلى تالادىن بىر قىزنى باشلاپ كىرىپتۇ - دە، يەنە هېسامدىن مەسلىھەت سوراپتۇ:

— هېسامكا، مۇشۇ قىزنى ئالايمۇ؟

هېسام دەرھاللا جاۋاب بېرىپتۇ:

— هاجەتمەنمىڭ بولسا، ئېلىۋەر.

مېھمانلارنى بەزدۇرۇش ئۈچۈن

بالا ۋاقتىدا هېسام ئاپىسىنىڭ بۇيرۇشى بىلەن بازارغا بېرىپ، بىر سۇماي دۇكىنىغا ماي ئالغىلى كىرىپتۇ.

— كەل، بالام، — دەپتۇ ئالدىنقى قېتىممۇ كەلگەن خېرىدارنى تونۇۋالغان دۇكاندار، — هەرقاچان مېيىم ياراپ قېلىپ، ئاپاڭ يەنە مەشەگە مايغا ئەۋەتىپتۇ - دە؟

— ئۇنداق ئەمەس، — دەپتۇ خاتا كىرىپ قالغىنىنى بايقاپ قالغان هېسام، — دادامنىڭ ئۇچ-تۆت ئاغىنىسى كۈندىلا تاماق ۋاقتىدا كېلىۋېلىپ، ئاپام شۇلارنى ئۆيىمىزدىن بەزدۇرۇش ئۈچۈن سىز-نىڭ مېيىڭىزدىن ئەكەل دېگەنىدى.

نان تېگىشكىلى كەلدىم

ھېسام يۇقىرىقى پەنجىمگە چىقىپ بىر ھەپتە ئويناپ، قايتاردا تۇغقىنىنىڭ ئايالى بىر خالتا توقاچ يوللۇق تۇتۇپتۇ. ھېسام يوللۇقنى قولتۇققا قىسقىنىچە مېڭىپ تۆۋەنكى پەنجىمگە كېلىپ بىر ھەپتە ئويناپتۇ ـ دە، ئۇ يەردىكىلەر بىلەن خوشلىشىپ، كەيپىلىكتە يەنە يۇقىرىقى پەنجىمگە چىقىپ قاپتۇ.

ـــ ھېساممدىن، شۇنچىۋالا تۇتساق ئىشىم ئالدىراش دەپ كېتىپ قالغانتىڭىز، بىرەر ئىش بولۇپ قالمىغاندۇ؟ ـــ سوراپتۇ تۇغقىنى ئەنسىرەپ. ھېساممۇ چاندۇرماپتۇ:

ـــ باشقا ئىش بولمىدى، يولدا سىز بەرگەن نانلار كۆكىرىپ قېلىۋىدى، شۇنى يېڭى ياقىقان نانغا تېگىشەي دەپ كېلىشىم.

مەنتاق بىلىتى

ھېسام ناھىيىگە چىققاندا بىر ئاشخانىدا تاماق يەپ ئولتۇرۇپتىكەن، بىر ئادەم بىر تەخسە لەڭمەنگە بىلەت كەستۇرۇپ كىرىپ، ھېسامنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپتۇ ـ دە، بىر چاغدا قولىدىكى بىلەتنىڭ كەينىگە چاپلىشىپ قالغان كىچىككىنە پارچە ئاق قەغەزنى كۆرۈپ تېخىرقىغىنىچە ھېسامغا مۇراجىئەت قىپتۇ:

ـــ بۇرادەر، مۇنۇغۇ لەڭمەننىڭ بىلىتى، مۇنۇ نېمە بولدى ئەمدى؟

ـــ قوشۇپلا تاڭجاڭغا بېرىڭ، ـــ دەپتۇ ھېسام جىددىي ھالدا، ـــ بۇ ئېھتىمال مەنتاڭنىڭ بىلىتى.

ئىككى كىلولۇق گۆش

يېزا خىزمەتىدىن ئەمدىلا قايتىپ كەلگەن ھېسامنى كۆرگەن ئىداره باشلىقى ھېسامغا:

ـــ ھېسام، بۇ قېتىم تازا ياخشى پەيتته يېزىغا چۈشتىڭىز جۇمۇ، قاراڭ، ئاقىرىپ، سەمرىپ قاپسىز، ـــ دەپتۇ.

ـــ نەدىكى گەپنى قىلىۋاتىسىز، باشلىق، كېلىپ گىرىغا چۈشۈپ باقسام، ئىككى كىلو ئورۇقلاپتىمەن، ـــ دەپتۇ ھېسام نارازى بولغاندەك.

ـــ نۇرغۇن كىشىلەر ئورۇقلايمىز دەپمۇ ئورۇقلىيالمايۋاتىدۇ. ئىككى كىلو گۆشىڭىز كەملەپ كەتسە كارايىتى چاغلىققۇ؟ ـــ دەپتۇ باشلىق تەسەللى بېرىپ.

ـــ ئۇغۇ شۇنداق، ھازىر بازاردا بىر كىلو گۆشنىڭ باھاسى يىگىرمە يۈەن تۇرسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭ ئىككى كىلولۇق گۆش دېسىلە، باشلىق، ـــ دەپتۇ ھېسام.

ستىرەش ۋە ستىرمەسلىك

بىر شەپشەك يىگىت ھېسامدىن سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، يانچۇقىڭىزدىن موخۇركا ئالغاندا قولىڭىز ئەجەبمۇ تىترەپ كېتىدىكەن، ھە؟
ــ قولۇمنى تىترىمىسۇن دېسىڭىز، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ يانچۇقىڭىزدىن تاماكا چىقىرىپ سۇنۇڭ.

قەلب ئالماشتۇرۇش

باشلىققا تولا گەپ توشۇيدىغان بىر خىزمەتدىشى خىزمەت ۋاقتىدا ھېسامنىڭ يېنىغا كىرىپ:
ــ كېلىڭا، ھېسامدىن، بىكار ئولتۇرغۇچە بىر دەم مۇڭدىشىپ، قەلب ئالماشتۇرايلى، ــ دەپتۇ.
ــ مەن بىلەن ئالماشتۇرغان قەلبىنى ئۆزىڭىز تۇتامسىز ياكى باشلىققا ئاپىرىپ بېرەمسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھېسام.
خىزمەتدىشى لام ـ جىم دېيەلمەي چىقىپ كېتىپتۇ.

نەنىڭ تاۋۇزى ياخشى

تىنچىق تومۇز ئىسسىقتا ئېتىزدىن چاڭقاپ قايتقان ھېسامنى باققال دۇكىنى ئالدىدا بەسلەشۋاتقان ئىككى يىگىت توختىتىۋاپتۇ.
ــ ھېسامكا، مۇنۇ ئىككىمىز زادىلا كېلىشەلمەيۋاتىمىز، سىز دەپ بېقىڭا، زادى قەيەرنىڭ تاۋۇزى ياخشى؟
ــ مۇشۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ توڭلاتقۇنىڭ تاۋۇزى ھەممىدىن ياخشى.

دەلدەڭشىيدىغان بوي

تولىمۇ پاكار بىر قوشنىسى ھېسامغا ماختىنىپتۇ:
ــ ھاراقنى تاشلىۋېدىم قاراڭ، قانداق بوپتۇ؟
ئاخشاملا مەست كەلگەن قوشنىسىنىڭ كاززاپلىقىدىن غىدىقى كەلگەن ھېسام ئۇنىڭ گېپىگە ئۇن قېتىپتۇ:
ــ ئوبدان بوپتۇ، ئىچىپ نېمە قىلىسىز، قوشنام، بىزگە ئوخشاش ئىچسىڭىز دەلدەڭشىيدىغان بويىڭىز بولمىغاندىكىن.

ئۇچ قېتىم تارتىش

لاتارىيىگە بىكاردىن ـ بىكارغا بىرمۇنچە پۇل خەجلەپ مەھەللىگە قايتىپ كەلگەن ھېسامدىن دوقمۇشتىكى بالىلار سوراپتۇ:

ـــ ھېسامكا، تارتتىڭمۇ؟

ـــ تارتتىم.

ـــ قانداق بولدى؟

ـــ قانداق بولاتتى، ـــ دەپتۇ جىلىچىلىكتە تۇرغان ھېسام، ـــ بىر تارتسام، ھېچنېمە چىقمىدى، يەنە بىر تارتسام، يەنە ھېچنېمە چىقمىدى، ئۈچىنچى قېتىم كۆچەپ بىر تارتقانىدىم، پوسسىدە ئۈزۈلۈپ كەتتى.

راھەت شۇ بولسا...

دوقمۇشتىكى ئاغىنىلەر بىكارچىلىقتا تاغدىن ـ باغدىن پو ئاتقىلى تۇرۇشۇپتۇ:

ـــ چەت ئەلدە ئاجايىپ دۆانىلەر بارمىش، ـــ دەپتۇ ھېسامنىڭ ئىش ياقماس قوشنىسى، ـــ ئۆزلىرى بۆلەك ئىش قىلىپ، ئورنىدا ئىتلىرىنى ئولتۇرغۇزۇپ، بويىنىغا سېۋەت ئېسىپ قويسا، پۇل دېگەن چۈشۈۋېرىدىكەن، مانا راھەت!

ـــ راھەت شۇ بولسا، ـــ دەپتۇ ھېسام غىدىقلىنى تەستە بېسىپ، ـــ چەت ئەلگە چىقىپ دۆا-نىنىڭ ئىتى بولسىڭىز بولمامدۇ، قوشنام؟

ئاچچىقىدىن ئالاي

قەشقەردە ئويۇن قويۇۋاتقاندا، ھېسام بازاردا بىر باققالدىن ئانار ئالماقچى بولۇپ سوراپتۇ:

ـــ ئانىرىڭىز تاتلىقمۇ، ئاچچىقمۇ؟

ـــ يەپ بېقىڭ، ـــ دەپتۇ باققال بۇلبۇلدەك سايراپ، ـــ ئاچچىق بولسا بىر تىيىن پۇل ئالمايمەن.

ـــ ياخشى، ـــ دەپتۇ ھېسام دەرھال، ـــ ئاچچىق ئانىرىڭىزدىن بەش كىلو تارتىڭ.

ئەسكە ئېلىش

تولىمۇ مەككار بىر ئادەم ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ، ھېسامدىن سوراپتۇ:

ـــ ھە ھېسام، مېنى ھەر كۆرگىنىڭىزدە ئۇلۇغ ئادەملەردىن كىمنى ئەسكە ئالىسىز؟

ھېسام تەخىرسىز جاۋاب بېرىپتۇ:

ـــ مايمۇن ئوينىتقۇچىنى.

هېسامنىڭ نەرخى چاقچاق

غادايغاق بىر تىجارەتچى سورۇندا هېسامنى چۈشۈرمەك بولۇپ سوراپتۇ:

ــ هە، هېسام، هازىر ھەممە نېمىنى نەرخى بىلەن ئۆلچەيدىغان بولۇپ كەتتۇق، ئېيتىپ بە-قىڭە، سىزنىڭ نەرخىڭىز نەچچىگە توختا؟

ــ مېنىڭمۇ؟ ــ دەپتۇ هېسام ئالدىرىماي، ــ مېنىڭ نەرخىم بەلكىم قولىڭىزدىكى ئاۋۇ توم ئۇزۇكتىن ئەرزانراق، بىراق سىزدىن قىممەترەك.

قايسىسىنى دەي چاقچاق

بىرى هېسامدىن سوراپتۇ:

ــ هېسامكا، زادىلا هاراق تاشلىيالمايۋاتىمەن، سىزمۇ هاراق تاشلاپ باققانمۇ؟

ــ تاشلىمىغاندا، ــ دەپتۇ هېسام، ــ تالاي قېتىم تاشلىغان دەڭا.

ــ مەسىلەن، قانچە قېتىم؟ ــ چىڭگىزلىك قىلىپ سوراپتۇ يىگىت. هېسام ياندۇرۇپ ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراپتۇ:

ــ بوتۇلكا سانى بويىچە دەيمۇ ياكى ئولتۇرۇش سانى بويىچە دەيمۇ؟

كەچلىك بازار چاقچاق

بىر تىلەمچى خەقنىڭ دىققىتىنى تارتىمەن دەپ كەچ كىرمەيلا شام يېقىپ ئالدىغا قويۇۋالغانىكەن، هېسامنىڭ هەمراهى ئالايىتەن توختاپ سوراپتۇ:

ــ نېمە قىلغىنىڭىز هوي، بۇ؟

مەڭزىللىرى بەقەمدەك قىزارغان تەمبەل تىلەمچى گەپكە ئاغزىنى ئۆ-مەللىگىچە هېسام جاۋابىنى بېرىپتۇ:

ــ كۈندۈزلۈك پىلان توشۇپ، كەچ-لىك بازارنى باشلىۋەتكەن گەپ ــ دە!

يۈتكۈۋېلىش

هېسامنىڭ قوشنىسىنىڭ ئىككى ياشلىق ئوغلى ئون تىيىنلىق مېتال پۇلنى ئويناۋېتىپ يۈتكۈۋاپتۇ.

ــ قانداق قىلارمەن، هېسام، ــ دەپتۇ بالىنىڭ دادىسى يىغلامسىراپ، ــ بالام ئون تىيىننى يۈتكۈۋاپتۇ، بىرنېمە بولۇپ قالارمۇ؟

ــ خاتىرجەم بولۇڭ، هېچنېمە بولمايدۇ، ــ دەپتۇ هېسام قوشنىسىنى تىنچلاندۇرۇپ، ــ بىزنىڭ ئىدارىنىڭ كاسسىرى ھۆكۈمەتنىڭ مىڭ سوم پۇلىنى يۈتكۈۋېلىپمۇ هېلىغچە هېچنېمە بولمىدى.

مەسخىرە

شەھەر مەركىزىدىكى چوڭ ماگىزىننىڭ ئىشىكىگە چاپلانغان ئېلانغا «باھاسى چۈشكەن ئايالالار ئايىغى سېتىلىدۇ» دەپ يېزىلغانىكەن. پوكەي ئالدى دەۋرەپ كېتىپتۇ. هېساممۇ توپ ئىچىگە قىستىلىپ كىرىپ بىر جۈپ ئاياغ سېتىۋاپتۇ ــ دە، مال ساتقۇچىدىن سوراپتۇ:

ــ ئۇكا، ئاياغنىغۇ بۇ يەردە سېتىپسىلەر، باھاسى چۈشكەن ئاياللارنى قەيەردە سېتىۋاتسىلەر؟

كۆڭلىڭىزدىكىنى تاپسام...

زىياپەتكە ئامراق باشلىق تۆۋەننى تەكشۈرۈپ كېلىۋېتىپ، نۆۋەتتىكى كارخانىنى كۆرۈپ بولۇپ چىقىۋاتقىنىدا، يېنىدىكى هېسامدىن سوراپتۇ:

ــ خوش، هېساممدىن، بۇ كارخانىنىڭ دەرىجىسىنى قانداق بېكىتسەك بولار؟ كۆڭلۈمدىكىنى تېپىڭا!

ــ كۆڭلىڭىزدىكىنى تاپسام، ــ دەپتۇ هېسام، ــ بۇنى چۈشلۈك زىياپەتتىن كېيىن بىرنەمە دەيلى.

چېلىشچى

بىر چېلىشچى هېسامغا لاپ ئېتىپتۇ:

ــ مۇشۇ كۈنلەردە تاۋمغا كېلىپ تۇرىمەن دەڭە. داڭقى چىققان هېلىقى چېلىشچىنى تۇنۇگۈنكى مۇسابىقىدە ئارقا ـ ئارقىدىن ئون قېتىم يىقىتتىم، ئىشىنەمسىز؟

ــ ئۇ بىر پالەچقۇ، ــ دەپتۇ هېسام لاپقا لاپ بىلەن جاۋاب بېرىپ، ــ دەل ئۇنىڭ ئالدىدىكى مۇسابىقىدە مەنمۇ شۇ چېلىشچىنى ئون قېتىم يىقىتىپ، ئون بىرىنچى قېتىمدا بىلىدىن تۇتۇپ لىككىدە كۆتۈرۈپ سودىيەگە تۇتقۇزۇپ قويغانىدىم.

ئىقتىسادىي زىرائەت چاقچاق

ھېسام يېزىدا ئىشلەپ يۈرگەن كۈنلەردە يۇقىرىدىن كەلگەن بىر باشلىق ئىقتىسادىي زىرائەت تېرىكلار، دەپ كۆپ قېتىم سۆزلەپتۇ.

ــ باشلىق، مەن يېرىمگە قانداق ئىقتىسادىي زىرائەت تېرىسام بولار؟ ــ مەسلىھەت سوراپتۇ ھېسام ئۇنىڭدىن. باشلىق دەررۇ بىرنېمە دەپ بېرەلمەي تىلىنى چاينap دەپتۇ:

ــ ئىشقىلىپ، پەرۋىشى ئوڭاي، تېز تەييار بولىدىغان، خېرىدارلىق بىرەر نەرسە تېرىك.

ــ ياخشىسى، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمىسە خوتۇنۇمنىڭ مەسلىھەتىگە كىرىپ ئون مو يەرگە ئوسما تېرىۋېتەي.

بوران چاقچاق

بىرى ھېسامغا:

ــ سەھراغا چىقىپ كېتىۋاتسام، شۇنداق قاتتىق بىر بوران چىقتىكى، مەن چۈشكەن ئاپتو-بۇس ئۆرۈلۈپ كەتتى جۇمۇ ! ــ دېدى.

ــ مەنمۇ شۇ يولدا ئىدىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ۋېلىسىپىتىم بىلەنلا ئاسمانغا ئۇچۇپ چىقىپ كەتتىم ئەمەسمۇ !

ــ قويغىنا، ئاداش، ۋېلىسىپىت بىلەن ئادەمنى ئاسمانغا ئاچقىپ كېتىدىغان قانداق بوران ئىكەن ئۇ؟

ــ قانداق بوران بولاتتى، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ سېنىڭ ئاپتوبۇسۇڭنى ئۆرۈۋەتكەن بوران بولمامدۇ !

مېنىڭ ئېتىم ئېشەك ئەمەس چاقچاق

ھېسام يېزىدىن بىر قېتىم ئېشەك ھارۋا بىلەن شەھەرگە كىرىپ قاپتۇ، يېڭى يولغا قويۇلغان قاتناش تەرتىپىدىن خەۋىرى بولمىغاچقا، ئۇ چوڭ كوچا بىلەن مېڭىۋېرىپتۇ. بىر چاغدا كەينىدىن قاتناش ساقچىسىنىڭ: «ھەي ئېشەك، كەينىگە يان !» دەپ ۋارقىرىغىنى ئاڭلىنىپتۇ.

ھېسام گەپنىڭ ئۆزىگە قارىتىلغانلىقىنى سەزسىمۇ ئەتەي كېتىۋېرىپتۇ. بىر چاغدا ساقچى ھاسىراپ يۈگۈرۈپ كېلىپ بوجىغا ئېسىلىپتۇ:

ــ پاڭمۇ سەن، نېمىشقا ۋارقىرىسام توختىمايسەن؟

ــ ھازىر مېنى چاقىرغانمىدىڭىز؟ ــ دەپتۇ ھېسام ھەيران بولغان قىياپەتتە.

ــ سېنى بولماي ئاۋۇ دەرەخنى چاقىردىممۇ؟ ــ دەپتۇ ساقچى تاتىرىپ.

ــ ئۇنداق بولسا كەچۈرىسىز، ــ دەپتۇ ھېسام سالماق ئاھاڭدا، ــ مېنىڭ ئېتىم ئېشەك ئەمەس، مېنىڭ ئېتىم ھېسام.

ماقالدىن قورققان بولسا كېرەك

چوقچاق

ھېسام بىر تۇغقىنىنىڭ ئۆيىگە بارغان كۈنى تۇغقىنىنىڭ بويىغا يەتكەن قىزى يارىشىملىق، ئۇزۇن چېچىنى ساتىراشخانىدا كەستۈرۈۋېتىپ كەلگەنكەن، بۇنى كۆرگەن ئاتىسىنىڭ جۈدۈنى ئۆرلەپ قىزىغا كايىپتۇ:

ــ بىر ئوبدان ياراشقان چېچىڭنى كەستۈرۈۋېتىپ، سۈپۈرگە قۇيرۇق بولۇپ كەپسەن. ئۇزۇن چېچىم ئاۋارىچىلىك سالدى دەپ قورقتۇڭمۇ، - ھە؟

قىز گەپكە ئاغزىنى ئۆمەللىمەيلا، ھېسام پاراڭ قىستۈرۈپتۇ:

ــ ئۇنىڭدىن قورقمىدى، تاغا، بەلكى سىڭلىمىز «چېچى ئۇزۇنىڭ ئەقلى قىسقا» دېگەن ماقالدىن قورققان بولسا كېرەك.

بۇدا كۆرۈشكەندە...

چوقچاق

يېشى چوڭ بىر ئايال بىر مەزگىل سىرت جايلاردا يۈرۈپ كەلگەندىن كېيىن ھېسام بۇ ئايال بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ ئەھۋال سوراپتۇ:

ــ ياخشىمۇ سىز، ھاۋاخان ھەدە؟

ــ ھەدىگىزنى تېپىپ ھەدە دەڭ، ــ دەپتۇ ئايال ئاچچىقلىنىپ، ــ ھەدە دېمەي سىڭلىم دەڭ، ئۇقتىڭىزمۇ؟

ــ ئۇقتۇم، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇلا، ــ بۇدا يەنە بىر ئايلىنىپ كەلسىڭىز، كۆرۈشكەندە قىزىم دەيدىغانلىقىمنىمۇ ئۇقتۇم.

چاقچاق يۇلى

يولدا بىر تاكسى شوپۇرى ھېسامنى ماشىنىسىغا سېلىۋاپتۇ. يول بويى ھېسام چاقچاق قىلىپ كۈلدۈرۈپ كەپتۇ. ئۆيىگە كەلگەندە ماشىنىدىن چۈشەي دېگەن ھېسامغا شوپۇر دەپتۇ:

— ھېسامكا، كىرا پۇلىنى بەرمىدىڭىزغۇ؟

— راستتىنلا - ھە، — دەپتۇ ھېسام قايرىلىپ، — چاقچاق پۇلىدىن كىرانىڭكىنى تۆتـۈۋېلىپ، ئاشقىنىنى قايتۇرۇۋېتىڭ.

تومۇزنىڭ قىزىقىدىن قاچۇرۇپ چاقچاق

بىرى سوراپتۇ:

— ھېسامكا، شەھەردىن قاچان چىقتىڭ؟

— ھازىر چىقىشىم.

— نېمىدە چىقتىڭ، ماشىنىدىمۇ؟

— ياقەي، ئايروپىلاندا، — دەپتۇ ھېسام.

— ۋاھ، ئايروپىلانىڭ قېنى؟ — دەپتۇ ھېلىقى كىشى ھەيران بولۇپ.

— تومۇزنىڭ قىزىقىدىن قاچۇرۇپ يارغا تارتىپ قويدۇم، — دەپتۇ ھېسام ئېرەنىشمەي.

قايسى ياخشى چاقچاق

بىكار تۇرماي پاراڭ قىلىدىغان بىر ياش ھېسامدىن سوراپتۇ:

— كۆپ ئاڭلىغان ياخشىمۇ، كۆپ سۆزلىگەنمۇ؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ئەقلى بولسا ئاۋۋالقىسى ياخشى، ئەكسىچە بولسا كېيىنكىسى.

سەۋەبى... چاقچاق

ھېسامنىڭ چاقچاقلىرىدىن تولا كۈلۈپ تېلىڤىزىيە قالاي دېگەن قاپقارا، يوغان بىر يىگىت كۈلكە ئارىلاش ھېسامغا پاراڭ قىپتۇ:

— ھېسامكا، بۇگۈن ئولتۇرۇشنى ئاجايىپ قىزىتىۋەتتىڭا ؟

— يېنىمدا تۆت تونىنا كۆمۈر بېسىقلىق تۇرسا مۇنچىلىك قىزىمايتتىمۇ؟ — دەپتۇ ھېسام ئېرىنمەي.

تۆت دۆلەتنىڭ كۆچى بار

ھېسام ئىداردىكىلەر بىلەن ئەمگەك قىلغانلىكەن، ئىدارە ئەنگلىيە، فرانسىيە، ئامېرىكا ۋە يا-پونىيە بىرلىشىپ ئىشلىگەن ماشىنىنى ئىشلىتىپتۇ. بىر قېتىم لىق شېغىل قاچىلانغان ماشىنا دۆڭگە چىقماقچى بولۇۋاتقاندا، ئىدارە باشلىقى ھېسامدىن:

— ماشىنا دۆڭگە تارتالارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تارتىدۇ، — دەپتۇ ھېسام ئىشەنچ بىلەن.

— سەن قانداق بىلىسەن؟

— چۈنكى ئۇنىڭدا تۆت دۆلەتنىڭ كۆچى بار - دە!

يۇقۇپ قالىتۇ

ھېسام دوپپا بازىرىدىن ئوغلىغا دوپپا سېتىۋېلىپ ئۆيگە ئەكەلگەنكەن، ئوغلىنىڭ بېشىغا زادىلا پاتماپتۇ. ئۇ دوپپىنى ئامالسىز قايتۇرغىلى كەپتۇ. بىراق، چىرايى كۆمۈردەك قاپقارا دۇكاندار يا قايتۇرغىلى، يا ئالماشتۇرۇپ بەرگىلى زادىلا ئۇنىماپتۇ. ھېسام شۇنچە ياخشى گەپ قىلسىمۇ كارغا كەلمەپتۇ.

— ئالمايمەن دېدىم ئالمايمەن، — دەپتۇ دۇكاندار تېرىكىپ، — دوپپىنىڭ ئەستىرىگە قارا تېگىپ كېتىپتۇ مانا!

— رەنجىمەك، ئۇستام، — دەپتۇ شۇ چاغدا ھېسام، — بالامنىڭ رەڭگى سىزگە ئوخشاپ كېتەتتى، قارىسى دوپپىغا يۇقۇپ قالغان ئوخشايدۇ.

ئاجايىپ تۇر

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە كوممۇنا مائارىپ كادىرى ھېسامنى ئۇنىمغىنىغا قويماي ۋالىبول كومانداسىغا يېزىۋاپتۇ.

بىر كۈنى ناھىيىلىك تەنتەربىيە ئىدارىسىدىن كەلگەن كادىر ھېسامنى چاقىرتىپ سوراپتۇ:

— ئىسمىڭىز نېمە؟

— ساغلامتاي، — دەپتۇ ھېسام.

— كەسپىڭىز؟

— تەنتەربىيىچى.

كادىر قىزىقسىنىپ سوراپتۇ:

— قايسى تۇر بويىچە مەشىق ئېلىپ بارىسىز؟

ھېسام يېنىدا تۇرغان كوممۇنا مائارىپ كادىرىغا لاپ ئېتىپ بىر قاراپتۇ-دە:

— ئۇيقۇ تۇرى بويىچە! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

پیاز قانچە پۇل

ھېسام بىر ئاشخانىغا كىرىپ ئون مانتا ئاپتۇ. مانتىلارنىڭ ئىچىدىن ساپلا پىياز چىقىپتۇ. مىڭ تەسلىكتە مانتىلارنى يەپ بولغان ھېسام پۇل تۆلەيدىغان ۋاقىتتا مانتىپەزدىن سوراپتۇ:

ــ ئۇستام، ئون باش پىياز قانچە پۇل ؟

سىزگە ئوخشاش

ھېسامنىڭ يارىلانغان پېشانىسىنى كۆرگەن ئاغىنىسى ئۇنى مەسخىرە قىلماقچى بولۇپ سوراپتۇ:

ــ ھېسام، پېشانىڭىزغا ئېشەك تېپىۋەتكىنى راستمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە راست !

ــ چوڭ ئېشەك تەپتىمۇ ياكى كىچىكمۇ؟

ــ چوڭمۇ ئەمەس، كىچىكمۇ ئەمەس، دەل سىزگە ئوخشاش ئېشەك تېپىۋەتتى.

باي بولۇش

ھېسام ئالدىنقى كۈنى تۇتۇپ كەلگەن چوڭ بېلىقنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ، ئۇغلىدىن:

ــ بېلىقنى نەگە يوقاتتىڭ ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ مەن تۇنۈگۈن ئوقۇغان چۆچەكتە ئاتىسى ئەكەلگەن بېلىقنى بالىسى سۇغا قويۇپ بەرگەنىكەن، بېلىق ئۇنىڭغا بىرمۇنچە ئالتۇن ـ كۈمۈش بېرىپتۇ. مەنمۇ شۇنداق بولارمىكىن دەپ بېلىقنى قويۇپ بەرگەنىدىم، ــ دەپتۇ ئوغلى.

ــ دەرۋەقە، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ شۇنداق قويۇپ بېرىۋەرسەڭ، پات ئارىدا باي بولۇپ قالغۇدەكسىز !

ھۆ قىلىۋاتامدىكىن دەپتىمەن

سورۇندا قىزىپ قالغان بىر يىگىت باشقىلارغا يول بەرمەي ھەدەپ ئالىتاغىل ناخشا توۋلاۋېرىپ، ئاخىر كۆڭلى ئېلىشىپ ھۆ قىلىشقا باشلاپتۇ.

ــ نېمە قىلىۋاتىسەن، ئۇكا؟ ــ دەپتۇ باياتىن ئىچى پۇشۇپ ئولتۇرغان ھېسام ئەتەي.

ــ كۆرمىدىڭمۇ، ھېسامكا، باياتىن ھەربىر ئىلارنىڭ كۆڭلىنى دەپ ناخشا ئېيتتىم، ئەمدى...

ــ مۇنداق دېگىنە، ــ دەپتۇ ھېسام بېشىنى لىڭشىتىپ، ــ مەن تېخى سېنى ئۆزى ئېيتقان ناخشىغا ئۆزى ھۆ قىلىۋاتامدىكىن دەپتىمەن.

چاقچاقمۇ تۇغامدۇ

بىمەززە پاراڭنى تولا قىلىدىغان بىر ياش «چاقچاقچى» ئولتۇرۇشتا ھېسامنى گەپتىن چۈشۈرمەكچى بولۇپ ئەتەي سوراپتۇ:

— ھېسامكا، خەقلەر سىزنى چاقچاقنىڭ پىرى دەيدىكەن، ئېيتىڭا، چاقچاقمۇ تۇغامدۇ؟

— شۇنداق، چاقچاقمۇ تۇغىدۇ، — دەپتۇ ھېسام، — چاقچاق جايىدا بولمىغاندا، جېدەل تۇغىدۇ.

ئىسرىق

ھېسامنىڭ بىر قوشنىسى پاراڭغا ئېغىز ئاچسىلا قولىدىكى تاماكىسىنى توختاتماي سىلكىپ تۇرۇپ سۆزلەيدىكەن.

بىر سورۇندا قىزىقچى ياشلاردىن بىرى ھېسامغا ئۇنىڭ قوشنىسىنى شەرەتلەپتۇ:

— قوشنىڭىز گەپ قىلغاندا تاماكىسىنى نېمە ئۈچۈن قىلىدۇ؟

— ئۇقماپسىز - دە، — دەپتۇ ھېسام، — قوشنام تەقۋادار ئادەم بولغاچقا، پاراڭغا ئىسرىق سېلىپ تۇرىدۇ.

ئۆزىڭىزلا كەم

پۇلنى كۆپ تاپقان بىر تىجارەتچى مازارلىققا ئۆزىگە گۈمبەز ياساتماقچى بوپتۇ - دە، ئۇستىلارنى يىغىپ، ھېسامنى ئىش بېشىلىققا تەكلىپ قىپتۇ. بىرمۇنچە ۋاقىتتىن كېيىن تىجارەتچى ھېسامنى ئىزدەپ كېلىپ سوراپتۇ:

— ھېسامكا، قەبرە پۈتەي دېدىمۇ؟

— پۈتۈپ قالدى، — دەپتۇ ھېسام.

— ئىشلار چالا بولۇپ قالمىسۇن، تارتىنماي دەۋېرىڭ، يەنە نېمە كەم؟

— باشقا نېمە كەم ئەمەس، خاتىرجەم بولۇڭ، — دەپتۇ ھېسام، — ھازىر ئۇ قەبرىگە پەقەت سىزلا كەم.

بۇ سارائ بولسا...

چالا كەيپ كېتىۋاتقان ھېسامنى يولدا بىرى بىكاردىنلا ھاقارەتلىگەنىكەن، ئاچچىقى كەلگەن ھېسام ھېلىقىنى ياقىسىدىن تۇتۇۋېلىپ زاكونلىشىپتۇ. شۇ ئارىدا بىرى كېلىپ ئاجرىتىپتۇ - دە:

— ھېسامكا، قويۇڭە، بۇ سارائ ئەمەسمۇ، — دەپتۇ.

— بۇ سارائ بولسا، مەن مەست ئەمەسمۇ ! — دەپتۇ ھېساممۇ ھېلىقىنى قويۇۋەتمەي.

چاشقاننىڭ كاساپىتى

ئوقەتنىڭ گېپى چىقىشىغا، ھېسام سورۇندىكىلەرگە دەپتۇ:

ــ ياش ۋاقتىمدا پۇل تاپقۇدەكلا ئىش بولسا قىلىپ بېقىۋىدىم. بىر يىلى شەھەردە تۇمۇر ئەرزانلىشىپ كەتتى. «توختا» دېدىم ـ دە، بار پۇلۇمغا تۇمۇر ئېلىپ، بىر چوڭ ئامبارغا بېسىۋەتتىم. بۇ ئىشىمنى مەسخىرە قىلغانلارمۇ بولدى، غەڭ قىلمىدىم. دېگەندەك ئىككى يىلدىن كېيىن تۇمۇر دېگىنىڭ تۇتىيا بولۇپ كەتتى. «ھە ھېسامباي، پۇل تېپىشىڭنى بىل» دېدىم ـ دە، ئامبارنى ئاچتىم...

ــ ھە... ھە... ! ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ ــ بىرى تاقەتسىزلىك بىلەن سورىدى.

ــ نېمىسىنى دەيسىلەر، چاشقان دېگەن نەرسىلەر تۇمۇرلەرنى يەپ كېپەك قىلىۋېتىپتۇ.

قاندىقلا بولسا...

ھېسام بازار ئارىلاپ يۇرۇپ سومكىسىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ ـ دە، كەينىگە يېنىپ تەۋەككۇل قىلىپ ئۆزى كىرگەن بىر ماگىزىنغا كىرىپ ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ.

ــ بىزنىڭ بۇ ماگىزىندا خېرىدارلار ئۇنتۇپ قالدۇرۇپ كەتكەن نەرسىلەر كۆپ، سومكىڭىز قانداق سومكا ئىدى؟

ھېسام ئالدىراپ دەپتۇ:

ــ قانداقلا سومكا بولسا بولۇۋېرىدۇ، پۇتسە ھېساب...

تاۋۇزچى بىلەن يارىڭ

ھېسامنىڭ ئوچىنچى قېتىم ئۆيلەنگەنلىكىنى ئاڭلىغان تاۋۇزچى تونۇشى بىر ئوچرىشىشتا ئۇنىڭغا تەئەددى ئارىلاش چاقچاق قىپتۇ:

ــ ھېسامدىن، نېمانداق تولا خوتۇن ئېلىپ، تولا قويىسىز؟

ــ قانداق قىلىمىز، خوتۇننى چاقماق سېلىپ ئالغىلى بولمايدىكەن، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپ.

چاقچاقتىن توپا توزۇپ ...

ھېسام بىر ئېغىز زەي ئۆيده تۇرىدىكەن. ئەھۋالنى قانچە دېسىمۇ ئۆي بەرمىگەن ئىدارە باشلىقى بىر كۈنى ھېسامنىڭ ئۆيىگە كېلىپ قاپتۇ ۋە:

ــ ھېسام ئۇكا، ئۆيىڭىز بەكمۇ زەي ئىكەن، ھە؟ ــ دەپتۇ. ھېسام كۈلۈپ تۇرۇپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ مەن زەي يەردە ياتمىسام، چاقچاقلىرىمدىن توپا توزۇپ كېتىدۇ، باشلىق.

ئاخىرقى مىسرا

مېيىت يەرلەشتىن قايتقاندا بىر شائىر بىلەن ھېسام مازار ئارىلايمىز دەپ كېچىكىپ ماشىنىدىن قاپتۇ. يولدا كېلىۋېتىپ ھېسسىياتى ئۆرلىگەن شائىر شېئىر ئوقۇپتۇ:

پۇل دېدۇق، كۆڭۈلنى پۇلغا ئۆگەتتۇق،
پۇل قوغلاپ ئەقىلنى تامام تۈگەتتۇق.
تاۋۇتقا پاتمىغاچ تاپقان ـ تەرگەنلەر...

شائىر تۆتىنچى مىسرانى ئەسلىيەلمەي توختاپ قاپتۇ. شۇ چاغدا پىيادە مېڭىپ ھارغان ھېسام شېئىرنى تۈگەللەپتۇ:

ماشىنىدا كېلىپ، پىيادە كەتتۇق.

مۇشۇنداق ئۆينى تاپقاندا...

ھېسامنىڭ ئايالى مەشكە ئۈستى ـ
ئۈستىلەپ كۆمۈر سېلىپ ئۆينى مۇز ـ
چىدەك ئىسسىتىۋېتىپ، بۇنىڭغىمۇ قا ـ
ناەت قىلماي مەشنىڭ ئاغزىنى ئې ـ
چىپ، يەنە كۆمۈر سالىمەن دەپ ئۇزاق ـ
تىن ـ ئۇزاق ھەپىلىشىپ ئۆينى ئىسقا
تولدۇرۇۋېتىپتۇ، كېيىن ئىسنى چىقا ـ
رىۋېتىمەن دەپ ئىشكنى ئۇزاق ئېچىپ
قويۇپتۇ ۋە بىرھازادا:

— ھېساممدىن، ئىشكنى بىر سائەت ئاچسامۇ ئىس ئۆيدىن چىقىپ كەتمەيۋاتمدىغۇ، نېمە بولغاندۇ؟ — دەپتۇ.

بىر تەرلەپ، بىر توڭلاپ ئوبدانلا مىشىلداپ قالغان ھېسام ئەلەم بىلەن جاۋاب بېرىپتۇ:

— مۇنداق ياخشى ئۆينى تاپقاندا ئىس باشقا يەرگە چىقامدۇ؟

تۇز ئىشلەتمەيدىغان تاماق

ھېسابنىڭ ئايالى ھەر قانداق تاماق ئەتسە تۇزنى تازىمۇ ئۆتكۈزۈۋېتىدىكەن. بۇ توغرىدا ھېسام تالاي قېتىم ئەسكەرتىپمۇ ئايالىنىڭ ئادىتىنى ئۆزگەرتەلمەپتۇ.

بىر كۈنى ئايالى ئادىتىچە قولىغا دۆشە ـ پىچاقنى ئېلىپ ھېسامدىن سوراپتۇ:

ـــ دادىسى، بۈگۈن كۆڭلىڭىز نېمە تارتىدۇ، كەچتە قانداق تاماق ئېتەي؟

ـــ قانداق تاماق ئەتسەڭ ئىختىيارىڭ، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ بىراق تۇز ئىشلەتمەيدىغان تاماق ئەت.

تالانتنىڭ سىرى

ئۆتۈپ كەتكەن خۇشامەتچى بىرى يولدا بىرگە كېتىۋاتقان ھېسامدىن سوراپتۇ:

ـــ ھېسامكا، ئاڭلىسام تالانتلىقمەن دەپ ماختىنىپ يۈرگۈدەكسىز، زادى قايسى ساھەدە؟

ـــ غايىبنى بىلىمەن ـ دە ! ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام دەرھاللا. ھېلىقى كىشى يەنە ئەۋزەيلەپتۇ:

ـــ مەسىلەن؟

ھېسام كۆزلىرىنى ھەمراھىغا قاداپ دەپتۇ:

ـــ باشلىقنىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپالايمەن.

ئاق

تولىمۇ ساددا بىر تۇغقىنى سەھرادىن ھېساملارنىڭكىگە مېھماندارچىلىققا كېلىپ، چاي ئۈستىدە سوراپتۇ:

ـــ ھېسامدىن، ھازىر بەزى ياشلارنى ئاق چېكىدۇ، ئاق چېكىدۇلا دەيدۇ، ئاق دېگىنى نېمە ئۇ؟

ھېسام تۇغقىنىغا قىسقىلا چۈشەندۈرۈپتۇ:

ـــ ئاق دېگىنى كېپەن.

نەشنىڭ پايدىسى

ـــ نەشە چەككەننىڭ زىيىنىنىغۇ كۆپ ئاڭلىدىم، ئازراق پايدىسىمۇ بارمىدۇ؟ ـــ سوراپتۇ بىر كىشى ھېسامدىن.

ـــ پايدىسىمۇ بار، ـــ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، ـــ ئۇنىڭ پايدىسى ئەتە يەيدىغان نانىنى بۈگۈن يەيسەن، بۈگۈن قىلىدىغان ئىشنى ئەتە قىلىسەن.

مايمۇنچە ئولتۇرۇش

بىر باشلىق ئىداردە يىغىن ئاچسىلا ئورۇندۇقىنىڭ ئۇستىگە چىقىپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋېلىپ سۆزلەيدىكەن. بىر قېتىم ھېسامۇ شۇنداق بىر يىغىنغا قاتنىشىپ قاپتۇ.

ــ ھېسامكا، بىزنىڭ باشلىقىنىڭ ئاۋۇ ئولتۇرۇشى قانداق ئولتۇرۇش؟ ــ دەپ پىچىرلاپ سوراپتۇ ھېسامنىڭ يېنىدىكى بىرى. باشلىقىنىڭ ئولتۇرۇشىدىن كۆزىنى ئۈزمەستىن جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام:

ــ مايمۇنچە ئولتۇرۇش.

ئىتنى چىشلىگەن ئادەم

ھېسام ئۆيدە تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرسا، ئايالى تالادىن ئۆڭشۈلى ئۆچۈپ كىرىپ:

ــ ۋاي دادىسى، قارا، ھازىرلا كوچىدا بىر ئىت بىر ئادەمنى چىشلىۋالدى، ــ دەپ خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ.

ــ شۇنىڭغا شۇنچىۋالا ھودۇقۇشمۇ؟ ــ دەپتۇ ھېسام ئېرەنسىز، ــ تۇرقۇڭغا قاراپ تېخى بىر ئادەم بىرەر ئىتنى چىشلىۋالغان چېغى دەپتىمەن.

دوكلاتنى باغلاش

ئۆزىنى ناتىق ھېسابلاپ يۈرگەن مەھكىمە باشلىقى چوڭ يىغىندىكى چۈۋالچاق، ئۇزۇندىن - ئۈزۈن سۆزىنى تاماملاپ سەھنىدىن چۈشۈپتۇ - دە، ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ قانداق، ھېسام، دوكلاتىم ئالامەت باغلاشتىمۇ؟

ــ ئاچىققان ئارغامچىڭىز يەتمەي قالدىمۇ، نېمە، ــ دەپتۇ ھېسام خاتىرجەملىك بىلەن، ــ ئاخىرى سەل باغلاشماي قالدى.

غارلا قىلسا قاچمەن

ھېسامنىڭ ئايالىنىڭ تولىمۇ ئۈرۈشقاق بەتخۇي ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغان بىرەيلەن ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىپتۇ:

ــ شۇنداق يامان جورا بىلەن قانداق ئۆتۈۋاتقانسىز، ھە؟

ــ يامان ئەمەس، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ كىچىكىمدە قوشنىمىزنىڭ ئىتىدىن قورقۇپ ئۆگىنىپ قاپتىكەنمەن، ئەمدىلىكتە شۇ تازا ئەسقېتىۋاتىدۇ، غارلا قىلسا قاچمەن.

دۇم تۆت

هېسام مەكتەپ يېشىغا يەتمىگەن ئوغلىغا خەت ئۆگەتمەكچى بوپتۇ. ئۇنىڭ ئۆزىمۇ چالا ساۋات بولغاچقا، بەزى خەت ۋە سانلارنى خاتا يېزىپ قويىدىكەن.

ــ دادا، بۇ قانچە؟ ــ دەپتۇ ئوغلى بىر قېتىم هېسامنىڭ يازغىنىغا قاراپ هەيران بولۇپ.

ــ بۇ تۆت، ــ دەپتۇ هېسام، ــ مانا ماۋۇ كىتابتا تۇرمامدۇ.

ــ بۇ قانداق تۆت ؟ ــ دەپتۇ ئوغلى، ــ كىتابتىكى تۆت باشقا ياكىزا تۇرىدىغۇ؟

هېسام شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ تەتۇر يېزىپ قويغانلىقىنى سېزىپتۇ.

ــ ئوقۇۋەر، بالام، ــ دەپتۇ ئۇ سىر بەرمەستىن، ــ بۇ دۇم تۆت.

چوڭ ۋە كىچىك قازان

ئىسلاهات كۇنلىرىدە بىر هۇرۇن خىزمەتدىشى:

ــ هېسامكا، چوڭ قازان دېگىنى نېمە، كىچىك قازان دېگىنى نېمە؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ سىزنىڭ هازىر نەرخىنى سورىماي ئاش يەۋاتقان قازىنىڭىز چوڭ قازان، ــ دەپتۇ هېسام چۈشەندۈرۈپ، ــ ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن قەدىرگە يېتىپ، هالالاپ ئاش يەيدىغان قازىنىڭىز كىچىك قازان.

ئۆزۈم چىقىپ كېتەلەيمەن

هېسام بىر باغقا شورىدىن ئاتلاپ كىرىپ، خالتىسىنى مېۋىلەر بىلەن لىق توشقۇزۇپتۇ. چىقىپ كېتەر ۋاقتىدا باغۋەن ئۇستىلەپ كېلىپ قاپتۇ ـ دە، شوتىغا ياماشقان هېسامنىڭ ئۆشىنىدىكى خالتىغا ئېسىلىپتۇ.

ــ يۆلەپ ئاۋارە بولماڭ، ئاكا، ــ دەپتۇ هېسام غەم تارتماي، ــ تام ئانچە ئېگىز ئەمەس ئىكەن، ئۆزۈم چىقىپ كېتەلەيمەن.

چايان سېتىۋېلىش

ياخشىراق بىر چايان ئالماقچى بولۇپ رەستىنى ئايلىنىپ يۈرگەن هېسامنىڭ ئالدىنى بىر دۇكاندار توسۇپتۇ:

ــ هېسام، قاراڭ ماۋۇ يارىشىملىق چاپانغا، بۇنى كىيىسىڭىز بىراقلا ئون بەش ياش ياشىرىپ كېتىسىز !

ــ ئالالمىغۇدەكمەن، ــ دەپتۇ چاپانغا سىنچىلاپ قارىغاچ هېسام، ــ چاپىنىڭىز تۆت ئايدىلا توزۇپ كەتسە، مەزگىلسىز ئون بەش ياش قېرىپ كەتمەمدىمەن؟

ئېچىپ يېيىش

هېسام بىكار تۇرغان ئىككى ئېغىز ئۆيىنى ئىجارىگە قويغانىكەن، ئىجارىكەش ئۆيىنىڭ تورۇ-سىغا قاراپ:

ــ ئۆيدىغۇ ئولتۇراي، ئەمما كېلەر يىلى ئۆيىنى بىر ئېچىپ يېپىپ بېرىسىز - دە، هېسامكا، ــ دەپ شەرت قويۇپتۇ.

ــ چاتاق يوق، ــ دەپتۇ هېسام ئازازۇل ئايالىغا بىر قارىۋېلىپ، ــ كېلەر يىلى ئەمەس، بېشىڭىز ئامان بولسا، بۇ يىللا ئۆيىنى بىرنەچچە قېتىم ئېچىپ - يېپىپ بېرىمىز.

سۆزنى ئۆلچەش

مەلۇم سورۇندا هېسام بىر ياغاچچى ئاغىنىسى بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. ياغاچچى ئاغىنىسى هېسامنى چۈشۈرمەكچى بولۇپ:

ــ هوي هېسام، سېنىڭ مۇشۇ كۈنلەردە ئۆزۈڭدىن گېپىڭ يوغىناپ كېتىپ بارامدۇ، نېمە؟ ــ دەپتىكەن، هېسام دەرھال:

ــ سەن ياغاچچى بولدۇم دەپ، ئەمدى گەپنىمۇ سانتىلايدىغان بوپسەن - دە، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

جەرىمانە

تۆت كوچا كېسىشكەن يەردە قىزىل چىراغنىڭ يانغىنىنى كۆرمەي قالغان هېسامنى قوپال قاتناش ساقچىسى دۆشكەلەپتۇ:

ــ هەي، كۆزمۇ، تامنىڭ تۆشۈكىمۇ؟ پېشانەڭدىكى چىراغنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئاسمانغا قاراپ ماڭساڭ بولمامدۇ. چىقار جەرىمانىنى!

ــ جەرىمانە ئەمەس، جانىنى ئالساڭمۇ سىلىقراق سۆزلىسەڭ، ئۇكا، ــ دەپتۇ هېسام جاۋابەن، ــ ئاسمانغا قاراپ مېڭىپ ماشىنىنىڭ ئاستىغا كىرىپ كەتسەم، بالا - چاقامغا سەن جەرىمانە تۆلەمسەن؟

ئىگىسى نەدە

كەچ كۇرستا ساۋات چىقىرىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە ئوقۇتقۇچى بىر قېتىم هېسامدىن سوراپتۇ:

ــ هېسامدىن، جاۋاب بېرىڭا، هۇرۇن ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتتى دېگەن جۈملىنىڭ ئىگىسى نەدە؟

هېسام ئويلىنىپ كېتىپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ يەرلىكتە.

ھېكايە ۋە خەۋەر

ھېسامنىڭ ئوبدانغىنا ھېكايە يازىدىغان بىر ئاغىنىسى ئاسان يولغا بېرىلىپ خەۋەر يېزىشقا كىرىشىپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ھېسامغا مەسلىھەت سالىپتۇ:

ــ خەقلەر ھېكايىنى تاشلىۋەتتىڭ، دەپ بەكمۇ جىمىلەپ كېتىۋاتىدۇ، ئەمدى يەنە ھېكايىگە كىرىشمىسەم بولمايدىغاندەك، ئاداش.

ــ خاتىرجەم بول، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ شۇ سەۋەب ئۈچۈنلا ھېكايە يازىدىغان بولساڭ، ئەمدى يازغان ھېكايىلىرىڭمۇ خەۋەردىن پەرقلەنمەيدۇ.

شۇڭلاشقا...

ئانچە ـ مۇنچە شېئىر يېزىپ قويىدىغان بىر كىشىدىن ھېسام سوراپتۇ:

ــ ئاغىنە، ئىلھامىڭىز قانداق ۋاقىتتا كېلىدۇ؟

ھېلىقى كىشى ھېسامنى كۆزگە ئىلمىغاندەك جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ھاجەتخانىدىكى ۋاقتىمدا.

ــ توغرا! ــ دەپتۇ ھېسام دەرھال، ــ شۇڭلاشقىمۇ يازغانلىرىڭىزدىن غەيرىي پۇراق پۇراپ تۇرىدۇ.

باشقىسىنى دەڭا

ھېسام تېۋىپلىق قىلىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر كىشى يۈرەك ئاغرىقىدىن زارلىنىپ كەپتۇ.

ــ يۈرىكىڭىز قانداق چاغلاردا تولاراق ئاغرىيدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھېسام بىمارنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ.

ــ ئورۇنسىز پۇل خەجلەپ قويغان چاغلاردا، ــ دەپتۇ بىمار. ھېسام يۈزىنى چەتكە ئۆرۈپ:

ــ باشقىسىنى دەڭا، ئورۇنسىز پۇل خەجلىسەم، مېنىڭ يۈرىكىمۇ ئاغرىيدۇ، ــ دەپتۇ.

قەرىش

ياش تۇرۇپ چېچى ئاپئاق بولۇپ كەتكەن بىر يىگىت كوچىدا ھېسامنى كۆرۈپ چاقچاق قىپتۇ:

ــ ھېسامكا، نېمانداق ماڭىسىز؟ پۈتىڭىزدىن قەرىپسىز جۇمۇ!

ــ قەرىشمۇ ھەر خىل بولىدىكەن، ئۇكا، ــ دەپتۇ ھېسام دەرھال توختاپلا، ــ مەن پۈتۈمدىن قەرىپتىمەن، سىز بېشىڭىزدىن...

ئەكىلىپ بېرىش

ھېسام ئولتۇرۇۋاتقان ھويلىدىكى تۇل مومانىڭ نەچچە بالىسى بولسىمۇ، بىرەرى ھالىدىن تۇزۇك خەۋەر ئالمايتتى. بىر قېتىم ئاساسىي قاتلام مۇدىرى ھېسامدىن ئەھۋال ئىگىلەپتۇ:

— ھېسام، قوشنىڭىزنىڭ بالىلىرى مومايغا بىرەر نېمە ئەكىلىپ بېرىپ تۇرامدۇ؟

— ئۇچ بالىسى ئۇچ تەرەپتىن باقالمىغان بوۋاقلىرىنى ئەكىلىپ بېرىدۇ، — دەپتۇ ھېسام.

— ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمە بەرمەمدۇ؟

— راستىنلا، تاس ئۇنتۇيدىكەنمەن، — ھېسام بېشىنى بىر شاپىلاقلاپتۇ، — بالىلىرىمىزغا ئېيتكىن دەپ سۆت پاراشوكىمۇ ئەكىلىپ بېرىدۇ.

«بەشتە ياخشى»نىڭ ناخشىسىنى ئېيتىۋاتىدۇ

ھېسام ھارۋىكەشلىك قىلغان بىر يىلى «بەشتە ياخشى» بولۇپ باھالىنىپتۇ، ئىككىنچى يىلى يەنە ياخشى ئىشلىگەن بولسىمۇ، باشلىق بىلەن زىددىيەتلىشىپ قېلىپ سايلىنالماي قاپتۇ، شۇڭا ئۇنىڭ روھى چۈشۈپ خىزمەتتە سۈسلىشىپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى مەلۇم ئىش بىلەن باشلىق ئۇنىڭ ھارۋىسىغا چۈشۈپ بىر يەرگە بارماقچى بوپتۇ. يولدا ھېسامنىڭ ھارۋىسىنىڭ مايلانمىغان چاقى قۇلاقنى زىڭىلداتقۇدەك غىچىرلاپ مېڭىپتۇ. بۇنى كۆرگەن باشلىق قاپىقىنى سىلىپ سوراپتۇ:

— ھېسام، ھارۋاڭ غىچىلداپ قاپتىغۇ؟

— غىچىلدىغىنى يوق، باشلىق، — دەپتۇ ھېسام چۈشەندۈرۈپ، — بۇلتۇرقى «بەشتە ياخشى»نىڭ ناخشىسىنى ئېيتىۋاتىدۇ.

قەرز

ئىداره باشلىقى ھېسامنىڭ تام گېزىتىگە يازغان ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئائىلە باشقۇرۇش، كۆپ قەرز ئالماسلىق توغرىسىدىكى ماقالىسىنى بوغالتىرغا ماختاپ ئولتۇرغىنىدا، بۆلۈمگە ھېسامنىڭ ئۆزى كىرىپ قاپتۇ.

— كېلىڭ، ھېسام، خوش، نېمە ئىش؟ — دەپتۇ باشلىق ھېسامنى خۇش مۇئامىلە بىلەن قارشى ئېلىپ.

— ئازراق خىجىلچىلىق بىلەن كىرىۋىدىم، — دەپتۇ ھېسام، — كېلەر ئايلىق مائاشىم ھېسابىغا يېگىرمە سوم قەرز تەستىقلاپ بەرسىڭىز.

— نېمە؟ — دەپتۇ باشلىق ھەيران بولۇپ، — ھوي، سىز تام گېزىتىگە قەرز ئالماسلىق ھەققىدە ماقالە يېزىۋىدىڭىزغۇ؟

— ئۇ خەقنە دېگەن تەشۋىق - دە، — دەپتۇ ھېسام، — ئۆزۈمنى دېسەم ھەرگىز يازمايتتىم.

توسۇلۇپ قالمايدۇ

دائىم باشقىلارغا خۇشامەت قىلىپ يۈرىدىغان بىر ەيلەن ھېسامغا زوقلانغان ھالدا:

— ھېساممدىن، ئاۋازىڭىزغا قايىلمەن - دە، قاچانلا گەپ قىلسىڭىز، چاك - چاك چىقىدۇ، مېنىڭكىدەك خىرىلدىمايدۇ. ئېيتىڭا، بۇنىڭدا نېمە سىر بار؟ — دەپتۇ.

— بىرلا سىر بار، — دەپتۇ ھېسام، — مەن دائىم تىك تۇرۇپ سۆزلەيمەن، ئاۋازىم توسۇلۇپ قالمايدۇ، سىز ئېگىلىپ سۆزلەيسىز، يېرىمى ئىچىڭىزدە قالىدۇ.

كۆچۈك باغلۇغلىك

بىر قىز ھېساممدىن مەسلىھەت سوراپتۇ:

— ئىككى مىڭ سومغا ئالتۇن بىلەزۈك ئېلىۋىدىم، ئوغرى ئېلىۋالارمىكىن دەپ قورقۇپ بىلىكىمگە تاقىيالماي يۈرىمەن، ھېسامكا، سىزچە قانداق قىلسام بولار؟

— بۇنىڭ چارىسى ئوڭاي، — دەپتۇ ھېسام جاۋابەن، — بىلىكىڭىزدىكى بىلەزۈكىنىڭ بىر ئۇچىغا كۆچۈك باغلۇغلىك.

يالقۇنلۇق يارىك

لاۋزا گەپنى تولا قىلىدىغان بىر يىگىت ئولتۇرۇشتا ھېسامنىڭ ئاغزىنى تاتىلاپتۇ:

— ھېسامكا، قېنى، قىزىق، يالقۇنلۇق پاراڭلىرىڭىزدىن قىلمامسىز؟

— يالقۇنلۇق پاراڭلارنى قىلاتتىمغۇ، — دەپتۇ ھېسام، — لېكىن، سىزنىڭ قۇرۇق پاراڭلىرىڭىزنى كۆيدۈرۈۋېتەرمىكىن دەپ قورقىمەن.

نەپسى بالا تونۇر

مەھەللە ناۋايى دائىم خەقنىڭ ئەكېلىپ بەرگەن ئۇنىدىن ناننى كەم چىقىرىپ، ئارتۇقىنى ئۆزى سېتىپ ھايان ئالىدىكەن. بىر قېتىم توساتتىن ناۋاينىڭ تونۇرى ئۆرۈلۈپ كېتىپتۇ.

— قارىمامسىز، ھېساممدىن، — دەپ ھال ئېيتىپتۇ ناۋاي نانغا كەلگەن ھېسامغا، — يېپ-يېڭىلا تونۇر نېمە بولۇپ ئۆرۈلۈپ كەتكەندۇ؟

— ئۆرۈلۈپ ئەمەس، يېرىلىپ كەتكەن بولسا كېرەك، — دەپتۇ ھېسام ئويلىنىۋېلىپ، — كەم چىقىرىپ قورسىقىغا تېقىۋالغان نانلىرى ئاخىر پاتماي قالدىمىكىن دەيمەن.

قاسقان ئورنىتۇغلىلار

ئادەم تىقما ـ تىقماق ئاپتوبۇستا راسا قىينالغان ھېسام بىر ئاماللاپ بېلەت ساتقۇچىنىڭ يېنىغا يېقىنلىشىپتۇ ـ دە،

ـــ ئۇكام، ئاپتوبۇسۇڭلارنىڭ تۆۋىسىنى قاسقانلىق قىلمۇالساڭلار بولمامدۇ؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ نېمىشقا؟ ـــ دەپتۇ بېلەت ساتقۇچى قىز ھەيران بولۇپ. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ـــ ئادەمنى تېخىمۇ كۆپ قاچىلايتتىڭلار دەيمىنا!

ئەقىل جاۋاب

باشلىقنىڭ كەينىدىن چىقماي يۈرىدىغان بىر خىزمەتدىشى بىر قېتىم ھېسامغا تەنە قىپتۇ:

ـــ ھېسامكا، مۇدىرنىڭ بالىسىنى ئەركىلەتسىڭىز، بەئەينى كىچىك بالىغىلا ئوخشاپ قالىدىكەنسىزغۇ؟

ـــ ئۇنى بىر دېمەڭ، ـــ دەپتۇ ھېسام ئۇنىڭ ئۆزىگە يانداۋرۇپلا، ـــ باشلىقنى كۆرسەمغۇ، خوتۇن كىشىلا بولۇپ كېتىمەن.

بىر تاغار قىرغاۋۇل

ـــ مەھەللىمىزدە قىرغاۋۇل كۆپ قونىدىغان بىر دەرەخ بار ئىدى. بىر قىشتا تاغارنى ئاچقىپ ئاغزىنى ئېچىپ تۇرۇپ، دەرەخنى بىر تېپىپتىكەنمەن، بىردەمدە تاغار قىرغاۋۇلغا توشتى.

ـــ قويۇڭا، ھېسامكا، توڭلاپ قالغۇچە قونۇپ تۇرۇۋېرىدىغان قانداق قىرغاۋۇللاركەن ئۇ؟

ـــ قەھرىتان سوغۇقتا قىرغاۋۇل تۇرماق دەرەخكە قونساڭ سەنمۇ توڭلاپ قالىسەن.

مەشەدەمكەن دەپتەن ساق چوقچا

ئىدارىدە يەغمەن بار دېگەن كۈنى چۈشتىن كېيىن ئالدىراپ ئىشقا كېتىۋاتقان ھېسام ئىدارە باشلىقىنىڭ بىرنەچچە ئۇلپىتى بىلەن رېستورانغا كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، ھېلىقىلارنىڭ كەينىدىن تاپ باستۇرماي كىرىپتۇ.

ـــ ھېساممىدىن، بۇ ياقتا نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ ـــ دەپتۇ ئەمدىلا رومكىنى قولىغا ئالغان باشلىق تۇتۇلۇپ.

ـــ ئىداردىكى يەغمىغا كېتىۋاتاتتىم، ـــ دەپتۇ ھېسام چۈشەندۈرۈپ، ـــ سىزنىڭ بۇ يەرگە كىرىپ كېتىۋاتقىنىڭىزنى كۆرۈپ، يەغمەن ئورنى ئۆزگەردىمكىن دەپ قاپتىمەن.

ساتىراشخانىغا بارغىن ساق چوقچا

چاچلىرى پاخپەيمەپ ئادەمنىڭ ئىچى پۇشقۇدەك ئۆسۈپ كەتكەن ئاتىكاچى بىر يىگىت يولدا ھېسامنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ:

ـــ ھېسامكا، يۈرمەمسەن، بىر يەرگە بېرىپ كەلمەيلىمۇ؟

ـــ نەگە بارغۇڭ بار، ئۇكا؟ ـــ ھېسام يىگىتتىن سوراپتۇ.

ـــ ئىشقىلىپ بارمىغىلى ئۇزاق بولغان بىرەر يەرگە بارساق دەيمىنا!

ـــ ياخشى، ـــ دەپتۇ ھېسام شۇ چاغدا، ـــ ئەمىسە دەرھال ساتىراشخانىغا بارغىن.

بېخىلنى ئوخشىتىش ساق چوقچا

مەھەللىدە تولىمۇ بېخىل بىر كىشى بولۇپ، ھەتتا ھېيت ـ ئايەم كۈنلىرىمۇ ئۆيىنى قۇلۇپلاپ بالا ـ چاقىلىرى بىلەن يوقىلىپ كېتىدىكەن، ئوغلىنىڭ تويىنى قىلغاندا يۈرتقا چايمۇ بەرمىگەنىكەن. ئەھلىمەھەللە بۇ بېخىلغا بەكمۇ ئاچچىقلىنىپ يۈرىدىكەن.

بىر قېتىم مەھەللىدىكى بىر تويدا ھېسام بىلەن بېخىلغا بىر تاۋاق توغرا كېلىپ قاپتۇ. ھېسام ئەتەي تاۋاقنى ئالدىغا تارتىپتۇ ـ دە، پولۇنى كاپىلاپ يېگىلى تۇرۇپتۇ، بىردەمدىلا تاۋاقنى بوشتىپ قويايى دەپتۇ. ئاچچىقى كەلگەن بېخىل ھېسامنى گەپ بىلەن بابلىماقچى بولۇپ:

ـــ سۆھبەتتە خەققە گەپ بەرمەيسىز، تويدا ھەمتاۋاققا نەپ بەرمەيسىز، ـــ دەپتۇ. ھېسامۇ بېخىلنىڭ ئېغىز ئېچىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغانىكەن، ئۇ ئالدىرىمايلا ئاغزى ـ قولىنى سۈرتۈپ بولۇپ بېخىلنىڭ چاقچىقىغا جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

ـــ ئىشىك ئالدىڭىزدىكى ئېرىقتىن لايى بەرمەيدىكەنسىز، توي قىلىپ ئەل ـ يۇرتقا چايى بەرمەيدىكەنسىز.

بېخىل رەڭگى بوزىرىپ، تىلى تۇتۇلۇپ يەرگە قارايتۇ.

تېلېۋىزور تۇغسا...

هېسامنىڭ ئوغلى بىر كۈنى خۇشال هالدا بىر ئاسلاننى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ ـ دە:
ـــ چوڭ داداملارنىڭ مۇشۇكى تۇغۇپتىكەن، بۇ ئاسلاننى ماڭا باققىن دەپ بەردى، ـــ دەپتۇ.
بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ئوغلى هېسامنى خىجالەت قىپتۇ:
ـــ دادا، تېلېۋىزور ئېلىپ بەرگىنە!
بېشى قاتقان هېسام ئوغلىنى بەزلەپتۇ:
ـــ تۈرۈپ تۇر، بالام، چوڭ داداڭلارنىڭ تېلېۋىزورى تۇغسا، بالىسىنى ساڭا بېرىدۇ.

نېمە قىلاتتى

هېسامنىڭ بىر تۇغقىنىنىڭ بۇرۇتى خەت تارتىپ قالغان ئوغلى شۇكەمگىچە ئورنىغا سىيىپ ياتاتتى. بىر قېتىم تۇغقىنىنىڭ ئۆيىدىكى ئولتۇرۇشتا مەست ئۇلپەتلەر ئۆي ئىگىسىنىڭ ئوغلىغا زورلاپ ئىچۈرۈپ، بالا نەچچە قۇسۇپ ياندۇرغاندىن كېيىنلا بۇلۇڭغا ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. ئەتىسى ئەتىگەن ئاچچىقى يامان تۇغقىنى هېسامغا شىكايەت قىپتۇ:
ـــ قاراڭا، هېساممدىن، ئاخشامقى ناكەسلەر كىچىككىنە بالىنى نېمە قىلىۋەتتى، هە؟
ـــ نېمە قىلاتتى، ـــ دەپتۇ هېساممۇ ئېچىنىپ، ـــ سىيىپ ياتىدىغان بالىنى قۇسۇپ ياتىدىغان قىلىپ قويدى.

كونا هۇنەر

يولدا كېتىۋاتقان هېسامنى بىر تونۇشى توسۇۋېلىپ هەيرانلىق بىلەن سوراپتۇ:
ـــ توۋا، هېساممدىن، يېڭى بۆلۈم باشلىقىڭىز ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا بازاردا شار پۈۋلەپ سېتىپ يۈرەتتى، قانداق قىلىپ ئۇ ئورۇندۇققا ئولتۇرۇۋالغاندۇ؟
هېسام ئالدىرىماي چۈشەندۈرۈپتۇ:
ـــ شۇ، پۈۋلەيدىغان كونا هۇنەرنى ئىشلىتىپ.

خورەكنىڭ سەۋەبى

بىر ئەتىگەنلىكى ئورۇن يىغىۋاتقان ئايالى هېسامغا كايىپتۇ:
ـــ هېسام، مۇشۇ كۈنلەردە نېمانچە خورەك تارتىدىغان بولۇۋالدىڭىز؟
ـــ سەن مېنى دائىم ئۆلۈكتەك ئۇخلايسەن دېگەچكە، ـــ دەپتۇ هېسام دەرھال.

بىكارغا ئالغان چاچ

هېسام ساتىراشلىق قىلغان كۈنلەردە مەھەللىدىكى بىر خەسىس دائىملا چېچىنى ئالدۇرۇپ پۇل بەرمەيدىكەن. بىر قېتىم هېسام ئۇنىڭ چېچىنى چالا ئېلىپلا بولدى قىپتۇ.

ــ هېسام، بۇ قانداق ئالغان چاچ؟ ــ دەپ خاپا بوپتۇ خەسىس ئەينەككە شۇنداق قاراپلا.

هېسام هودۇقماي جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ بىكارغا ئالغان چاچ.

ئۇستىرا بىلىگەن هەقنى بېرەرسىز

هېسامنىڭ بېشىنىڭ يېرىمى پاينەك ئىكەن. بىر قېتىم ئۇ ساتىراشخانىدا چاچ ئالدۇرۇپتىكەن، چىقاردا ساتىراش ئۇنىڭ تەڭلىگەن پۇلىنى ئاز كۆرۈپتۇ:

ــ هېساممدىن، بىر باش بىر سوم، ئەللىك تىيىن كەم بولمدۇ.

مۇنازىرىنىڭ ئاقمايدىغانلىقىنى پەملىگەن هېسام ساتىراشقا چاقچاق قىپتۇ:

ــ باشقا قاراپ گەپ قىلايلى، ئۇستام، قاراڭا، بىلەينى بېشىمدا كۆتۈرۈپ يۈرگىنىمنى، ئۇستىرا بىلىۋالغان هەقنى ماڭا بېرەرسىز تېخى؟

تۆت تونىنا قان

ــ ئۆتكەندە ئاغرىپ قېلىپ دوختۇرخانىغا بارسام، ئىككى كىلو قان سالدى، ــ دەپتۇ بىر پوچى سورۇندا. باشقىلار ئىشەنمەپتۇ. شۇئاردا هېسام پوچىنى قۇۋۇەتلەپتۇ:

ــ راست دەيدۇ، مەنمۇ ئۆتكەندە ئاغرىپ دوختۇرغا بېرىۋىدىم، تۆت تونىنا قانغا ئىككى سوتكا چىلاپ قويدى.

بۇنىڭ تويى بولغان بىلەن

هېسام بازارغا ساتقىلى ئىككى قوي ئەكىرگەنىكەن، دەللال قوينىڭ بىرىنى ئىككى يۈز سوم، يەنە بىرىنى يەتمىش سوم قىپتۇ ـ دە:

ــ بېرىڭ، هېساممدىن، مۇنۇ قويىڭىزنىڭ تويى بولۇپ كەتتى، ــ دەپتۇ.

ــ قىزىقكەنسىز، ــ دەپتۇ هېسام، ــ بۇ قويۇمنىڭ تويى بولۇۋاتقان بىلەن ماۋۇ قويۇمنىڭ هازىسى بولۇۋاتامدۇ.

ۋايۇرۇش ئەمەس

ھېسامنىڭ شىرەم بىر تۇغقىنى ئۆچ قېتىم ئۆيلىنىپ، توققۇز بالا تاپقانىكەن. بىر كۈنى بازاردا بالىلىرىغا توققۇز جۈپ ھېيتلىق بەتىنكە ئالغان تۇغقىنى ھېسامغا ئۇچراپ قاپتۇ. ئىككىسى پاراڭلىشىپ تۇرغىنىدا يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بىر ئايال مۇرىسىگە جىقلا بەتىنكە ئارتىۋالغان ھېسامنىڭ تۇغقىنىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، توختاپ توۋلاپتۇ:

ـــ ھەي ۋاپۇرۇش!

تۇغقىنى ئۆرلىپ جاۋاب قايتۇرغۇچە، ھېسام ئايالغا چۈشەنچە بېرىپتۇ:

ـــ خاتالاشتىلا، بۇ ئادەم ۋاپۇرۇش ئەمەس، خوتۇنپۇرۇش.

خاماندا ياتقاندەك ياتتۇق

ناھىيىدىكى بىر ئاغىنىسى چىقمىدىغلار دەپ تولا جوراپ كەتكەندىن كېيىن مەھەللە يىگىتلىرى ھېسامنى ئېلىپ قونالغۇغا چىققانىكەن، ساھىبخانا مېھمانلارغا قاتتىق نان بىلەن چاي بېرىپ، ئاخشىمى باشلىرىغا سامان تەكىيە قويۇپ ئورۇن سېلىپ بېرىپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە ساھىبخانا مېھمانلاردىن ئەھۋال سوراپتۇ:

ـــ قانداقراق ياتتىڭلار، ئاغىنىلەر؟

ـــ ناھايىتى ياخشى، ـــ دەپتۇ ھېسام جاۋابەن، ـــ خاماندا ياتقاندەك ياتتۇق.

چوڭ بولسا...

بىرى ھېسامغا ھال ئېيتىپتۇ:

ـــ زامان نېمە بولۇپ كېتىپ بارىدىكەنتاڭ، قاراڭ، ھېسامدىن، ئىككىنچى ئوغلۇم ئون ياشتىلا قىمار ئويناشقا ئۆگىنىۋاپتۇ. بۇ بالا چوڭ بولسا نېمە بولار؟

ـــ چۈشىنىشلىك، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ تولا ئەنسىرىمەڭ، ئوغلىڭىز چوڭ بولسا، تاۋكا خوجايىنى بولىدۇ.

كېكەچ قوي

ساقىي ھېسامنى قوي كاللىسىدىن بىرنى ئەكېلىشكە بۇيرۇپتۇ. قورسىقى ئېچىپ تۇرغان ھېسام يولدا كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ تىلىنى يەۋېلىپ چاندۇرمای ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ.

ـــ ۋاي، بۇ قوينىڭ تىلى يوققۇ، ـــ سوراپتۇ ساقىي قوي كاللىسىنى پارچىلاۋېتىپ.

ـــ توۋا، ـــ دەپتۇ ھېسام دەرھال ياقىسىنى تۇتۇپ، ـــ قوينىڭمۇ كېكەچلىرى بولىدىكەن ـ ھە؟

بېلەتنى قايتۇرۇۋېتەي

هېسام ئۇرۇمچىگە يېغىنغا بارماقچى بولۇپ ئايروپىلان بېلىتى ئالغىلى بېرىپتۇ. ئۇ بېلەتنى ئېلىپ تالاغا چىققانىكەن، بىر مەست ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ.

ــ ھەي ھېسامكا، ھېلى بىكار بىرنى قويسام ئۇچۇپ كېتىسەن، جۇمۇ!

ــ بۇمۇ ياخشى گەپ بولدى، ئەمىسە سەن مەشھەدە تۇرۇپ تۇر، مەن ماۋۇ ئايروپىلان بېلىتىنى قايتۇرۇۋېتىپ چىقاي، ــ دەپتۇ ــ دە، ھېسام كەينىگە قايرىلىپتۇ.

سايەممىكىن دەپتىمەن

بىر شەپشەك يىگىت كوچىدا كېتىۋاتقان ھېسامنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنىڭ ھەربىكىتىنى دوراپ، دەلدەڭشىپ خېلى يەرگىچە ئەگىشىپ مېڭىپتۇ ــ دە، بىر چاغدا:

ــ ھېسامكا، خېلى يەردىن بىللە كېلىۋاتىمەن، ئەجەب مېنى كۆرمىدىڭا؟ ــ دەپ ئۇنى توختىتىپتۇ.

ــ رەنجىمە، ئۇكا، ــ دەپتۇ ھېسام ئۆزرە سوراپ، ــ بايىاتىن تېخى مەن سېنى ئۆزۈمنىڭ سايەممىكىن دەپتىمەن.

چاقچاقنى كۆتۈرۈش

مەھەللىگە كەلگەن خىزمەت ئەترىتىنىڭ بىر كادىرى ھېسامغا دوق قىپتۇ:

ــ ئاڭلىساق، توي، مەشرەپلەردە ھەرخىل چاقچاقلارنى قىلىپ خەقنى كۈلدۈرەرمىشسەن، بۇنىڭدىن كېيىن يەنە چاقچاق قىلىدىغان بولساڭ، چاقچىقىڭنى پرىنسىپقا كۆتۈرىمىز، ماقۇلمۇ؟

ھېسام مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ كادىر ئەپەندىم، كىچىكىمدىنغۇ مېنى ھېچكىم كۆتۈرمەپتىكەن، مەيلى، چاقچىقىمنى بولسىمۇ سىز كۆتۈرۈپ قويۇڭا.

باشلىنىشى ۋە ئاخىرلىشىشى

بىر سورۇندا كىشىلەر مۇناسىۋەت ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشۈپتۇ. ھەركىم بىلگىنىنى ئېيتىپتۇ. ئاردىدىن بىرەيلەن ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، قارىسام بايىتىن سىزلا ئۇنچىقمايسىز، ئېيتىڭا، مۇناسىۋەت قانداق باشلىنىپ، قانداق ئاخىرلىشىدۇ؟

ــ مەندىن سورايدىغىنىڭلارنى بىلەتتىم، ــ دەپتۇ ھېسام جاۋابەن، ــ ھازىرقى ئەھۋالدىن قارىغاندا، چەكتىن چىققان مۇناسىۋەت جوزا ئۈستىدە باشلىنىپ كويزا ئۈستىدە ئاخىرلىشىدۇ.

ياندۇرىدۇ ـ دە

ھېسام بىر قىشتىكى مەشرەپكە دائىم تۇغقىنىنىڭ بىر بالىسىنى ئەگەشتۇرۇپ بېرىپ يۈرۈپتۇ. بىر قېتىم مەشرەپ ئەھلىدىن بىرەيلەن ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، تۇغقىنىڭىز ھەر قېتىمقى ئولتۇرۇشتا ئىچىدىكەنۇ ياندۇرىدىكىنا، نېمە ئىش بۇ؟

ــ ياندۇرىدۇ ـ دە، ــ دەپتۇ ھېسام جاۋابەن، ــ ئادەمگەرچىلىكى بار بالىلار...

ئېسىڭىزگە سېلىپ قويۇۋاتىمەن

ھېسام ئوقۇتقۇچىلىق قىلىپ يۈرگەن يىللىرى ئۇنىڭ قولىدا ئوقۇغان بىر يىگىت ئۇچرىدى. شىپ قالغان چاغلاردا زادىلا سالام ـ سەھەت قىلمايدىكەن. يەنە بىر قېتىملىق دوقۇرۇشتا ھېسام ھېلىقى يىگىتنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئالدى بىلەن سالام قىپتۇ.

ــ ھېسامكا، ئەدەپ ـ قائىدىنى سىزدىن ئۆگەنسەك بولىدۇ ـ دە ! ــ دەپتۇ يىگىت قىزارماستىن.

ــ ئۆگەنگەندىڭىز، ئۇنتۇپ قاپسىز، ــ دەپتۇ ھېساموۇ دەررۇ، ــ ئېسىڭىزگە سېلىپ قويۇۋاتىمەن.

سۆھبەت

ــ ھاراق ئىچمىسە ئۆمۈرنى ئۇزارتىدۇ، ئىچسە ئۆمۈرنى قىسقارتىدۇ دېگەنگە بۇ قېتىم ئىشەندىم، ــ دەپتۇ بىر قېتىم ھېسام.

ــ قانداقسىغا؟ ــ سوراپتۇ سۆھبەتدىشى.

ھېسام سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ بىر ھەپتە ئىچمىگەنتىم، بىر يىلدەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

چاچ غەلۋىسى

ھېسام بىلەن ئىشلەيدىغان پېنسىيە يېشىغا يېتەي دېگەن بىر ئايال چېچىنى كەستۈرۈپ، بۇدۇر قىلدۇرۇۋالغانىكەن، باشقىلار ئۇنى تۇشمۇ تۇشتىن ئەيىبلەپتۇ:

— سىزگە بۇدۇر چاچ ياراشماپتۇ!

— يېشىغا باقماي...

خىجىللىقتا قالغان ئايالنى ھېسام ئارىغا چۈشۈپ تاپا ـ تەنىدىن قۇتۇلدۇرماقچى بوپتۇ:

— بولدى، تاپا ـ تەنە قىلىشماڭلار، ئۆزىگە ياراشمىغان بىلەن، ۋەزىيەتكە ياراشسا بولمىدىمۇ!

بىكارغا يېيىسىز

ھېسام ئۇچ ـ تۆت ئۇلپىتى بىلەن ئاشخانىدا تاماق يەپ ئولتۇرغانىكەن، بىر خەسىس ئاشخانىغا كىرىپلا ئۇلارنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، ئۇدۇل كېلىپ جوزىدىن ئورۇن ئاپتۇ. ئۇلپەتلەردىن بىرى ئۇنى تاماقتا تەكلىپ قىپتۇ.

— قورسىقىم توق ئىدى، مۇشۇ تاماقنى بىكارلا يەۋاتىمەن ـ دە! — دەپتۇ خەسىس ئاغزىدىكى لوقمىنى يالماۋېتىپ.

— شۇ، بىكارغا يەيسىز، — دەپتۇ ھېسام خەسىسكە دەرمەھەللا جاۋاب يانداۋۇرۇپ.

ئېلان بىلەن خەۋەرنىڭ پەرقى

— ئېلان بىلەن خەۋەرنىڭ پەرقى نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ ھېسامدىن بىر ھەۋەسكار.

— ئېلانغا پۇل تۆلەيسەن، خەۋەرگە پۇل ئالىسەن، — دەپتۇ ھېسام.

كۆڭۈلسىزلىك مەسىلىسى

ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ ياشلار خىزمىتىگە ئىنىسىنى، پىلانلىق تۇغۇت خىزمىتىگە كېلىنى، ماگىزىنغا باجىسىنى ئورۇنلاشتۇرغان پېزىلىق ھۆكۈمەت باشلىقى ئەيىبىنى ئاچقان كونا كاتىپىنى خىزمەتتىن چەتلىتىپتۇ ـ دە:

— ھېسام، ئۆزىڭىز گەپ ـ سۆزىڭىز جايىدا ئادەم، كاتىپلىقنى ئىشلەڭ، — دەپتۇ.

— خاتالىشىۋاتىسىزغۇ دەيمەن، شىياڭجاڭ، — دەپتۇ ھېسام، — ئىككىمىز ئورۇق ـ تۇغقان ئەمەسقۇ، كاتىپلىققا قېيىنىڭىزنى ئەكېلىۋالسىڭىز، تازا جايىدا بولامدىكىن!

مەجەزگە يارىشا

ئارقا ئىشكىتىن ئىش بەجىرىشكە ئادەتلەنگەن بىر باشلىق ھېسام بىلەن بىر سورۇنغا بىللە بېرىشقا كېلىشىپ، ئۇنى ئىشخانىسىدا ئۇزاق ساقلاپتۇ. ھېسام بولسا ئەتەي كېچىكىپ، سورۇنغا ئۆزى يالغۇزلا كېلىۋېرىپتۇ.

ــ ئادەمنى شۇنچىۋالا ساقلىتامسىز، ھېسام، ــ دەپتۇ باشلىق ئۇنى كۆرۈپ چېچىلىپ، ــ ئىشخانامدا ئولتۇرا ـ ئولتا...

ــ ئاپلا، رەنجىمىگەيسىز، ــ ھېسام دەرھال ئۆزرە سوراپتۇ، ــ مەن تېخى سىزنى ئارقا ئىشكىتە ساقلاپ تۇرۇۋېرىپتىمەن ئەمەسمۇ!

نەگىرەك تاشلىدىڭىز

ئىچىمەسلىككە تولا قۇرۇق قەسەم قىلىدىغان بىر يىگىت بىر كۈنى ھېسامغا يەنە دەپتۇ:

ــ خۇش خەۋەر، ھېسامكا، بۈدا ھاراقنى راستىنلا تاشلىۋەتتىم!

ــ نەگىرەك تاشلىدىڭىز؟ ــ دەپتۇ ھېسام مېڭىشقا تەمشىلىپ. يىگىت ھەيران بوپتۇ:

ــ نېمە قىلىسىز؟

ــ تاشلىغان يېرىڭىزدىن ئېلىپ، سىز يەنە تاپالمايدىغان يەرگە ئۆزۈم بىر تاشلىۋېتەي دەيمىنا.

خوتۇن قېچىۋاتسا

ھېسام بېيجىڭگە يىغىنغا بارغىنىدا، بىر ـ ئىككى قېتىم ئۆزى يالغۇز مېھمانداركىتىپ قاپتىكەن:

ــ ھېسامكا، نېمىشقا بىزگە دېمەي بازارغا چىقىپ كېتىسىز، قىزلار ئەپقېچىپ كەتسە، قانداق قىلىسىز؟ ــ دەپتۇ بىرى.

ــ قىزىقكەنسىز! ــ دەپتۇ ھېسام گەپ بەرمەي، ــ ئالغان خوتۇن مەندىن قېچىپ كېتىۋاتسا، نەنىڭ قىزىكەن ئۇ ئەپقاچىدىغان؟

ئاسما ئوكۇلدەك

مەشرەپتە بىرەيلەن ئۇزۇپ، تامشىپ تۇرۇپ بىر سائەتچە پاراڭ قىلىپ ھەممەيلەننى بىزار قىلىۋېتىپتۇ ـ دە، سورۇن تارقالغاندا ماختىنىش ئاھاڭىدا ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ لىللا پاراڭ قىلىڭە، گەپنى قانداقراق قىلىدىكەنمەن؟

ــ باشقا تەرىپىنى بايقىيالمىدىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمما ئاسما ئوكۇلدەك گەپ قىلىدىكەنسىز.

يوغا يو بىلەن

مەھەللە دوقمۇشىدىكى پاراڭدا بىر پوچى دەپتۇ:
ــ كەلگۈسىدە كۆمۈرلەرنى ئاپتوبۇستىلا توشۇيمىز، ئازراق كۆمۈر بولۇپ قالسا، تېخى پىكاپتىلا...
ساددا بىر ئادەم ئەجەبلىنىپ سوراپتۇ:
ــ ئەمىسە، قارا ماشىنىلار نېمىش قىلىدۇ؟
تېڭىرقاپ قالغان پوچىغا يارەملەشكەندەك ھېسام:
ــ باشقىلار ئولتۇرمامدۇ، ــ دەپتۇ.

ئاخىر چاچراپ كېتىپتۇ - دە

ھېسامنىڭ ئوغلى تالادىن يۈگۈرۈپ كىرىپ:
ــ دادا، قوشنىمىزنىڭ بىر ئايلىق قىزى ئۆلۈپ قاپتۇ، ــ دەپ خەۋەر يەتكۈزۈپتىكەن، ھېسام:
ــ بالام، كىچىك بالىنى «ئۆلدى» دېمەيدۇ، «چاچراپ كەتتى» دەيدۇ، ــ دەپ ئۆگىتىپتۇ.
بىرنەچچە ھەپتىدىن كېيىن ھېسامنىڭ ئوغلى يەنە تالادىن يۈگۈرۈپ كىرىپ خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ:
ــ دادا، يۇقىرىقى مەھەللىدىكى كۈندىلا مەست يۈرىدىغان ئادەم چاچراپ كېتىپتۇ.
ھېسام دۇئاغا قول كۆتۈرۈپتۇ - دە:
ــ رەھمەتلىك، ئۆزىمۇ بىر سۆيۈق ئادەم بولىدىغان، ئاخىر چاچراپ كېتىپتۇ - دە! ــ دەپتۇ.

سەنلەرمۇ قەسەم ئىچكەنمۇ

ھېسام بىر مەزگىل ئىچمەيمەن دەپ يۈرۈپ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆزىگە قۇيمىغان ساقىيغا ۋارقىراپتۇ:
ــ مەندىن نېمىشقا ئۆتكۈزۈۋېتىسەن؟
ــ ئۆزىڭىز ئىچمەيمەن دەپ قەسەم ئىچكەنغۇ؟
ــ مەنغۇ ئىچمەيمەن دەپ قەسەم ئىچىپتىمەن، سەنلەر زورلىمايمىز دەپ قەسەم ئىچكەن-مۇ؟ ــ دەپ كايىپتۇ ھېسام.

تېلېفون ئارقىلىق تىلەيدۇ

بىرى ھېسامدىن:
ــ ھېسامكا، زامان تەرەققي قىلىۋاتىدۇ. كېيىنچە تىلەمچىلەر قانداق قىلار؟ ــ دەپ سوراپتۇ.
ــ شۇنچىلىك ئىشنىمۇ بىلمەيدىكەنمۇ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ تېلېفون ئارقىلىق تىلەۋېرىدۇ - دە.

قاۋاقخانىغىچە...

هېسام راسا ئىچىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ هېسامكا، نېمىشقا بىر ئوبدان باشلىۋالغان سەھەردىكى يۇگۇرۈشنى تاشلىۋەتتىڭىز؟

هېسام دەپتۇ:

ــ سەھەردە قاۋاقخانىلارنى ئاچمايدىكەن ئەمەسمۇ.

ئاسان چارە

هېسامنىڭ داۋاملىق كېيىم ـ كېچەكنىڭ جېدىلىنى قىلىپلا يۈرىدىغان ياسانچۇق ئايال قوشنىسى هېسامدىن سوراپتۇ:

ــ تۇنۇگۈن بىر كۆڭلەك ئالغانىدىم، چوڭ كېلىپ قالدى. مەسلىھەت بېرىڭا، قانداق قىلسام بولار؟

ــ بۇنىڭ چارىسى ئاسان، ــ دەپتۇ هېسام، ــ ئىچىڭىزگە قېلىنراق پايتىما يۆگەپ كىيىۋېرىڭ.

مۇشۇكتىن سورا

بىر بالا هېسامدىن سوراپتۇ:

ــ هېسامكا، بىلەمسىز، بىر چاشقان ئوتتۇرا هېساب بىلەن قانچە-لىك ئۆمۈر كۆرەلەيدۇ؟

ــ سەن بۇنى ئەڭ ياخشىسى مۇشۇكتىن سورا، ــ دەپتۇ هېسام. بالا ھەيران بوپتۇ.

ــ چۈنكى، ــ دەپتۇ هېسام چۈشەندۈرۈپ، ــ چاشقانىنىڭ قاچىلىك ئۆمۈر كۆرۈشى پۈتۈنلەي مۇشۇكنىڭ ئىنسابىغا باغلىق.

نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەت

— ھېسامكا، ئۆتكەندە ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ، ئاخىردا پەس بولغانلىقنى تەنقىدلەپ يۇمۇر يېزىپتىكەنسىز. تۇنۇگۈن قارىسام ئۆزىڭىز مەست بولۇپ، يولنى بىر ئاپسىز. ئاغزى - بۇرنىڭىز غىچ قۇسۇق، بۇ زادى قانداق بولغىنى؟ — دەپتۇ بىر كىشى ھېسامغا.

— بۇنىڭ ھەيران بولغۇدەك نېمىسى بار؟ نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتتە كۆرسىتىش دېگەننىڭ ئۆزى شۇ، — دەپتۇ ھېسام.

ۋەدە يانمىسۇن

ھېسام ئوقەت قىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە بىر تونۇشى ئۇنىڭغا ئەرزان باھادا مال ئەكىلىپ بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىپتۇ. بۇنىڭغا خۇشال بولغان ھېسام ئۇنى ھاراق بىلەن مېھمان قىلغان. كەن، ئۇ جىق ئىچىۋەتكەچكە، ئۆينىڭ ئىچىدىلا ياندۇرۇشقا باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھېسام دەرھال ئۇنىڭ قېشىغا كەپتۇ - دە، دۇمبىسىگە ئاستا شاپىلاقلاپ تۇرۇپ دەپتۇ:

— دوستۇم، ھاراق يانسا يانسۇن، ئەما ۋەدە يانمىسۇن.

ئالداش

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— بىلەمسىز، بازاردىكى بەزى ئوقەتچىلەر قانداق قىلىپ جان باقىدۇ؟

ھېسام دەپتۇ:

— چۇشكىچە خەقنى ئالدايدۇ، چۈشتىن كېيىن بىر - بىرنى ئالداپ جان باقىدۇ.

ئاۋۋال كاستۇمنىڭ ئېكىل

بىر پوچى ھەمىشە ھېسامنى بازاردا كۆرسە:

— ھېسامكا، يۈرمەمسىز، ئاشخانىغا كىرەيلى، — دەپ زورلايدىكەن، تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن دائىملا:

— ئاپلا، پۇل كاستۇمنىڭ يانچۇقىدا قاپتۇ - دە، ھېسامكا، بۇ دورەم سىز تۆلەپ تۇرۇڭە، — دەيدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېلىقى پوچى يەنە ئۇچراپ قاپتۇ.

— ھېسامكا، يۈرمەمسىز، ئاشخانىغا كىرەيلى، — دەپتۇ ئۇ كۈلۈمسىرەپ.

— بولىدۇ، ئۇكا، — دەپتۇ ھېسام شۇ چاغدا، — ئاۋۋال كاستۇمۇڭنى ئەكەل.

ئىقتىسادچانلىق

هېسام بىلەن ئايالى بىر كۈنى ئىقتىسادچانلىق ھەققىدە ماختىنىشىپ دەتالاش قىپتۇ:
ــ ئىقتىسادچان خوتۇنمەن، ــ دەپتۇ ئايالى، ــ قاراڭا، بۇلتۇر سىز ئېلىپ بەرگەن بىر كېسەك سوپۇننى ھېلىغىچە ئىشلىتىۋاتىمەن.
ــ شۇمۇ ئىقتىسادچانلىقمۇ؟ ــ دەپتۇ ھېسام قايىل بولماستىن، ــ مېنى قارا، يېڭى تاماكامنى كونا تاماكامدىن تۇتاشتۇرۇپ، ئۇزۇلدۇرمەي چەككەچكە تالاي قاپ سەرەڭگىنى ئىقتىساد قىلىپ قالدىم.

چاقمايدۇ

ھېسام ھەدىسىلا كىشىلەرنى باشلىققا چاقىدىغان بىر خىزمەتدىشى بىلەن باغقا سەيلىگە كىرىپ. تۇ. بىر ھەرە كېلىپ ھېسامنىڭ قولىنى چېقىۋاپتۇ. ھېسامنىڭ ئاچچىقى كېلىپ تۇرسا، ھېلىقى خىزمەتدىشى:
ــ ھېسام، بۇ قانداق گەپ، ھەرە مېنى چاقماي، ئەجەبا سىزنى چېقىپتىغۇ؟ ــ دەپتۇ ئۆزىچە زاڭلىق قىلىپ.
ــ ھەرە ھەرىنى كۆرسە چاقمايدۇ ـ دە، ــ دەپتۇ ھېسام جاۋاب بېرىپ.

بىر ئوخشاي

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:
ــ ھېسامكا، تاماكا تاشلاي دېۋاتىسىز، ئوخشايمىدۇ، تەسمىدۇ؟
ــ ئوخشاي بولماي، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئوخشاي بولغاچقا، مەن شۇ كەمگىچە بىرەر يۈز قېتىم تاماكا تاشلىدىم ئەمەسمۇ.

قويۇۋېتىڭ...

قول ئاستىدىكى بىر ھاراقكەش ئادەم بىلەن ئۈلپەتچىلىك قىلىدىغان بىر باشلىق ھېسامغا دادلاپتۇ:
ــ بۇ ھاراقكەش زادىلا تۇزەلمىدى، قاراڭ، قولۇمنى شۇنچە ئۇزاتتىم... قارىغاندا پاتقاقتىن تارتىۋالغىلى بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ.
ــ قولىڭىزنى قويۇۋېتىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام باشلىققا، ــ بولمىسا سىزنىمۇ پاتقاقتا سۆرەپ كەتمىسۇن!

ئىككى خىل نەرسە

— ئەللىكىنچى يىللاردا يېزىغا كەلگەن كادىرلار كىمنىڭلا ئۆيىگە كىرىپ تاماق يېسە، پۇل بىلەن ئاشلىق بېلىتىنى قالدۇرۇپ كېتىدىغان، ھە، ھېسامىدىن؟ — دەپ خۇرسىنىپتۇ بىر دېھقان ھېسامغا.

— ھازىر كەلگەن بەزى كادىرلارمۇ ئۆزى ئىگىسىگە يەنىلا ئىككى خىل نەرسىنى قالدۇرۇپ كېتىۋاتىدىغۇ، — دەپتۇ ھېسام.

— مەسىلەن، نېمىنى؟ — ئەجەبلىنىپتۇ دېھقان.

ھېسام جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— قۇرۇق بوتۇلكا بىلەن قوينىڭ تېرىسىنى.

ۋەھىي

ھېسام بىر بېخىل ئاغىنىسىنى راسا كەلتۇرۇپ بابلىماقچى بوپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئاغىنىسىنىڭ بېغىغا ئارقا تامدىن چۈشۈپتۇ ـ دە، ھەر خىل مېۋىلەرنى يەۋېرىپتۇ. بىر چاغدا ئاغىنىسى باغ ئارىلاپ يۈرۈپ، ھېسامنى تۇتۇۋاپتۇ ۋە «يېگەن مېۋىنىڭ پۇلىنى تۆلىمىگۈچە ھويلامدىن چىقمايسەن» دەپ تۇـ رۇۋاپتۇ. ھېساممۇ ئۇنچىقماي بېخىلنىڭ تامىقىنى يەپ يۈرۈۋېرىپتۇ. ئىشىنىڭ ئەپلەشمەيۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بېخىل ھېسامدىن قۇتۇلۇشنىڭ كويىغا چۈشۈپ بىر ئەتىگەنلىك چايدا دەپتۇ:

— ھېسامدىن، يېقىنقى كۈنلەردىن بېرى ساڭا ئاسماندىن بىر ۋەھىي كەلدىمۇ، نېمە؟

— كەلدى، — دەپتۇ ھېسام ئەتكەنچايغا نانىنى راسا چىلاۋېتىپ.

— ھە ـ ھە، نېمە ۋەھىي كەلدى؟ — دەپتۇ بېخىل ئالدىراپ.

— نېمە ۋەھىي بولاتتى، — دەپتۇ ھېسام، — «ھەي ھېساملىدىن، يەيدىغان، ئىچىدىغان يەرنى ئەمدى تاپتىڭ، مىدىرلىماي يېتىۋەر» دەپ ۋەھىي كەلدى.

بىر سوئال، ئىككى سۇئال

ئۆزىنىڭكىنى «يوق» خەقنىڭكىنى «سوق» دېيىشكە ئادەتلەنگەن بىر مەھەللىدىشى كەچلىك تاماققا يېقىن دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ ھېسامنى چاقىرىۋېرىپتۇ. ھېسام بولسا پەرۋا قىلماستىن ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. بىر چاغدا ھېلىقى كىشى ئىشكىنى ئېچىپ كىرىپتۇ ـ دە، ھېسامغا:

— شۇمۇ ئادەمگەرچىلىكمۇ، ھېسام، ئۆيدە بارىكەنسىزۇ، شۇنچە چاقىرسام «ھە» دېمىگىنىڭىز نېمە سەۋەبتىن ؟ — دەپتۇ ئاچچىقلاپ.

— ئىككى سەۋەبتىن، — دەپتۇ ھېسام، — بىرىنچىسى، ھە دېسەم كىرىپ قېلىشىڭىزدىن ئەنسىرىدىم، ئىككىنچىسى، ھە دېمىسەممۇ كىرىۋېرىدىغىنىڭىزنى بىلەتتىم.

تاماق سىنىدۇرۇش

هېسام بىر ئاشپۇزۇلغا كىرىپ تاماق بۇيرۇتقانىكەن، تاماق قورساقلىرى ئېچىپ هالىدىن كېتەي دېگەندە تەييار بوپتۇ. تاماق پۇلىنى تۆلەۋاتقاندا ئاشخانا خوجايىنى:

— هېسامكا، ساقلىتىپ قويدۇق، خاپا بولمىغايلا، — دەپ ئۆزرە ئېيتىپتۇ.

— ئانچە ئەمەس، بۇنىڭدىن كېيىن تاماقنى باشقا يەردە يەپ، سىنىدۇرىدىغان چاغدا بۇ ئاشخانىغا كەلسەك بولغۇدەك، — دەپ چىقىپ كېتىپتۇ هېسام.

ئىدارىنىڭ پۇتى

هېسام كوچا ئاپتوبۇسىغا ئەمدىلا چىقىپ تۇرۇشىغا پۇزۇر كىيىنىۋالغان بىر ئايال ئېگىز پاشنىلىق ئايىغى بىلەن ئۇنىڭ پۇتىغا گاچىدا دەسسىۋېتىپ، ئىتتىك بۇرۇلۇپ دەپتۇ:

— هېسامكا، بۇ سىزنىڭ پۇتىڭىز ئوخشىمامدۇ؟

— ياق، بۇ مېنىڭ پۇتۇم ئەمەس، — دەپتۇ تېرىكىپ تۇرغان هېسام، — دەسسەۋېرىڭ، بۇ دېگەن ئىدارىنىڭ پۇتى.

قېرىپ قالغان «س»

هېسام ئوقۇۋاتقان چېغىدا ئوقۇتقۇچى ئۇنى دوسكىغا چىقىرىپ «سالام» دېگەن خەتنى يېزىشقا بۇيرۇپتۇ. هېسام ناھايىتى يوغان قىلىپ «سالام» دەپ يېزىپتۇ.

— هېسام، — دەپتۇ ئوقۇتقۇچى تېرىكىپ، — مۇشۇنداق ئاددىي خەتنىمۇ توغرا يازالمامسەن؟ قارا، «س»نىڭ بىر چىشى چۈشۈپ قالدىغۇ، — دەپتۇ.

— مۇئەللىم، خاپا بولماڭ، مەن قېرىپ قالغان «س»نى يېزىپ قويغان ئوخشايمەن، — دەپتۇ هېسام.

چېكىپ بولۇپ تاشلىمامدىم

هېسامنىڭ تاماكا چېكىۋاتقىنىنى كۆرگەن خىزمەتدىشى هەيران بولۇپ سوراپتۇ:

— هېسامكا، تاماكىنى تاشلىۋەتتىم دەۋاتامتىڭىز، يەنە چېكىۋاپسىزغۇ؟

هېسام ئۇنىڭدىن بەتتەر هەيران بولغاندەك جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

— قىزىقكەنسىزغۇ، چېكىپ تۇگەتكەندىن كېيىن تاشلىۋەتمەمدىم!

ئىككى يېرىم چاقچاق

ھېسام بىر كۈنى ئايالى بىلەن ئۇرۇشۇپ قاپتۇ. ئايالىنىڭ قاپىقى خېلىغىچە ئېچىلمىغانىكەن، ھېسام بىر چاغدا پوپوزا قىپتۇ:

— ئۈچ دېگۈچە قاپىقىڭنى ئاچمايدىكەنسەن، كۆرىسەن، بىر!

ئايال قاپىقىنى ئاچماپتۇ.

— ئىككى!

ئايال يەنىلا قاپىقىنى ئاچماپتۇ.

ھېسام بىرھازا تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن جەھلى بىلەن ۋارقىراپتۇ:

— ئىككى يېرىم!

ئۆزگىچىلىك چاقچاق

بىراۋ ھېسامدىن سوراپتۇ:

— مەشرەپتىن قالمايدىكەنسىز، ناخشىمۇ ئېيتىپ قويامسىز؟

— ئېيتىمەن، — دەپتۇ ھېسام، — بىراق باشقا ناخشىچىلاردىن ئۆزگىچە ئېيتىمەن.

— قانداق ئۆزگىچە؟ — سوراپتۇ ئۇ قىزىقىپ.

ھېسام دەپتۇ:

— ئۇلار ئاھاڭغا سېلىپ ئېيتىدۇ، مەن ئاھاڭغا سالماي ئېيتىمەن. ئۇلار مۇڭلانىدۇرۇپ ئېيتىدۇ، مەن كۈلدۈرۈپ ئېيتىمەن. ئۇلار چالغۇغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىدۇ، مەن ھېچنېمىگە تەڭكەش قىلماي ئېيتىۋېرىمەن.

سېلىۋېتىدىغان ئىشتان چاقچاق

ھېسام بالنېتسىدا يېتىپ داۋالىنىۋاتقان كۈنلەردە، دوختۇرخانىدىن ئاغرىقلار كىيىدىغان كىيىم تارقىتىپتۇ. بىراق، ھېسامغا تەگكەن ئىشتان بەك چوڭ بولغاچقا، يانپىشىدىن سىيرىلىپ كېتىپ زادىلا توختىماپتۇ.

بىر كۈنى ھېسام شۇ ئىشتانىنى كىيىپ، دوختۇرخانىدا ئايلىنىپ يۈرسە، ئۇنىڭ بىر تونۇشى ئۇچراپ قېلىپ سوراپتۇ:

— ھوي ھېسام، كىيىۋالغىنىڭ قانداق ئىشتان؟

— شۇنىمۇ بىلمىدىڭمۇ؟ — دەپتۇ جىلە بولۇپ تۇرغان ھېسام، — بۇ دېگەن كېتىپ بېرىپ سېلىۋېتىدىغان ئىشتان.

سوغۇقنىڭ ئەڭ چىكى چۆچەق چاقاق

ئىنتايىن قوپال ۋە مۇزتەلەت باشلىقتىن ئىداره كادىرلىرى بەكمۇ تويۇپتۇ. بىر كۈنى باشلىق ۋە بىرنەچچە كادىر بىر يەرگە كېتىۋاتقاندا، بىر كادىر ھېسامغا بۇگۈنكى سوغۇقتىن شىكايەت قىپتۇ:

— ھېساممدىن، سوغۇقنىڭ ئەڭ چىكى بۇگۈنكىدىن ئاشماس دەيمەن.

— يوقسۇ، — دەرھال ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ ھېسام، — سوغۇقنىڭ ئەڭ چىكى بىزنىڭ باشلىقتىن ئاشمايدۇ.

ئىشكنىڭ ئېچىلىشى چۆچەق چاقاق

ھېسامنىڭ ئايالى ھەركۈنى كەچلىكى ئېرىنىڭ بازاردا ئوقەت قىلىپ تاپقان پۇللىرىنى ئېلىۋالىدىكەن. بىر كۈنى ھېسام بازاردا تۆت سوم پۇل تېپىپتۇ. كەچتە ئۆيگە قايتقاندا ئايالى ئادىتى بويىچە ئىشكنى قىيا ئېچىپ قولىنى سۇنۇپتۇ، ھېسام ئۇنىڭغا ئىككى سومنى تەڭلەپتۇ. قوشنا ئوقەتچىلەردىن ئېرىنىڭ نەچچە تاپقىنىنى ئاللىقاچان ئۇقۇۋالغان ئايال:

— قالغان ئىككى سومنىمۇ چىقىرىڭ، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ. ھېسام ئايالىغا باھانە كۆرسىتىپ دەپتۇ:

— بۇگۈنچە ئىشكنى ئىككى سومغا لايىق بولسىمۇ ئېچىپ تۇرغىن. ئەتە ئوقەت بولماي قالسا، ئىشكنى ئېچىپ بەرمەي تالادا قالىدىغان ئوخشايمەن.

ھاكاۋۇرنىڭ سالىمى چۆچەق چاقاق

خەقنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالمايدىغان بىر كىشى دائىم خەقلەرنى ھاكاۋۇر دەپ تىللاپلا يۈرىدىكەن. بىر سورۇندا ھېساممۇ بۇ «شەرەپ»كە ئىگە بوپتۇ.

ئىككى كۈندىن كېيىن ھېسام كوچىدا ھېلىقى كىشىگە يولۇقۇپ سالام بېرىپتۇ، لېكىن ھېلىقى كىشى كۆرمەسكە ساپتۇ. ئاچچىقى كەلگەن ھېسام دەررۇ ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپتۇ ـ دە، پېشىدىن تارتىپ تۇرۇپ سالام بېرىپتۇ.

— ھېسام، بۇ قانداق سالام بولدى؟ — دەپ تېرىكىپتۇ بۇ تۇيۇقسىز ھەركەتتىن چۆچۈپ كەتكەن ھېلىقى كىشى. ھېسام ئىزاھات بېرىپتۇ:

— كەچۈرىسىز، ئاكا، بۇ ھاكاۋۇرنىڭ سالىمى.

قانداق قىلاي...

ھېسام مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا دەرستە بىردىنلا ناچارلاپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى دادىسى ئۇنى ئەيىبلەپتۇ:

ــ دائىملا ئارقىدا قېلىۋېرەمسەن، بىر ئامال قىلىپ ئالدىغا ئۆتۈپ باقساڭ بولمامدۇ؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ قانداق قىلاي، مۇئەللىم «بويۇڭ ئېگىز» ئىكەن دەپ ئارقىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويسا...

ئوقۇغۇچىلىق فورمىسى

بىر كۈنى بىرنەچچە ئوقۇغۇچى ھېسامنىڭ كىيىۋالغان كىيىملىرىدىن ھەيران بولۇپ سوراپ-تۇ:

ــ ھېسامكا، چوپچوك تۇرۇپ ئوقۇغۇچىلىق فورمىسىنى كىيىۋاپسىزغۇ؟

ــ ئاراڭلاردا بىر ساۋاقداش تۇنۇگۈن مەندىن تاماكا سورىغانىدى، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ شۇنىڭغا قاراپ مەن تېخى ئۆزۈمنى سىلەر بىلەن تەڭ چېغىم دەپ ئويلاپ قاپتىمەن.

نەق جاۋاب

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ تاماقنى قانداق ۋاقىتتا يېگەن ياخشى؟

ھېسام دەررۇ جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ قورساق ئاچقاندا.

تەمىنى تېتىپ بېقىش

ھېسامنى دادىسى شاپتۇل ئەكېلىشكە بۇيرۇپ، كەچتە ئىشتىن كەلگەندە سوراپتۇ:

ــ ھەي ھېسام، شاپتۇلنى ئەكەلدىڭمۇ؟

ــ ئەكەلدىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەنە تەخسىدە.

ــ نېمە؟ ــ دادىسى ھەيران بولۇپ سوراپتۇ، ــ ئۇ ساپلا شاپتۇل ئۇرۇقچىسىغۇ؟

ــ ئۆزىڭىز تەمىنى تېتىپ بېقىپ ئال دېمىگەنمىدىڭىز، ــ دەپتۇ ھېسام چۈشەندۈرۈپ، ــ بىر - ئىككىنى يېگەنگە تەمى بىلىنمەيدىكەن ئەمەسمۇ!

ئەجەبلىنىش

بىر ئوبدان خىزمەت قىلىپ يۈرگەن ھېسامنى بىر كۈنى ئىداره باشلىقى چوڭ يىغىندا: «يولداش ھېساممدىن مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ بىرنەچچە يىل چېنىقىدۇ» دەپ ئېلان قىپتۇ.

ــ ئەجەبا، ــ دەپتۇ ھېسام ياقىسىنى تۈتۈپ ئۆپچۆرىسىگە قاراپ كۈلۈپ.

ــ نېمىگە ئەجەبا دەيسىز؟ ــ باشلىق ھەيران بولۇپ سوراپتۇ. ھېسام باشلىقتىنمۇ بەكرەك ئەجەبلەنگەن كىشى بولۇپ:

ــ مەن ئۆزۈمنىڭ شۇ كەمگىچە تۆۋەنده ئەمەس، ئاسماندا ئىكەنلىكىمنى ئۇقماي يۈرۈپتىمەن، ــ دەپتۇ.

دورا

ھېسام تونۇيدىغان مۆتىۋەر بىر سازەنده ئاغرىپ قېلىپ، ھېسام ئۇنى يوقلاپ كەپتۇ.

ــ ئاغرىپ قاپسىز ـدە؟ ــ دەپ سوراپتۇ ھېسام كېسەل ياتقان ئۆينىڭ تېمىدىكى رەسىملەرگە قاراپ، ئېرەن قىلمىغاندەك قىلىپ.

ــ مانا شۇنداق ياتتۇق، بۇرادەر، ــ دەپتۇ سازەنده ئاھ ـ ۋايلىغىنىچە، ــ خەقتىن ئاغىلىغانلا دورىنى قىلىۋاتىمەن، بىرەرسى كار قىلاي دېمەيدۇ.

ــ بۇنىڭغا دورا بار، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ سىز بارغۇ، نىمپەدە، ئەجەم، جۇڭخازىلارنى ئارىلاشتۇرۇپ، ھاۋانچىدا تازا يۇمشاق سوقۇپ، ھەر قېتىملىق غىزادا بىر چىمدىمدىن كاپ ئېتىپ بېرىڭ، ئوڭلىنىپ قالىسىز.

گېپىنىڭ ئاخىرى تۈگىمەيلا ھېسام تالاغا مېڭىپتۇ. كېسەل بولسا ئاغرىق ئازابىدىن قانچە قىينالسىمۇ ئۆزىنى تۇتالماي كۈلۈۋېتىپتۇ.

ئەمدى مېنى كۆتۈرسۇن

ھېسام بازاردىن جوزا سېتىۋاپتۇ ـ ده، يېرىم يولغىچە كۆتۈرۈپ كېلىپ ھېرىپ ـ تەرلەپ كېتىپتۇ ۋە جوزىنى كوچىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۈستىگە چىقىپ يانپاشلاپتۇ.

ــ ھېساممدىن، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ كوچىدىن ئۆتكەن ـ كەچكەنلەر ھەيران بولۇشۇپ.

ــ يېرىم يولغىچە مەن جوزىنى كۆتۈردۇم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمدى قالغان يولغا جوزا مېنى كۆتۈرۈپ باقسۇن دەيمەن!

كەم نومۇر

قابىلىيەتسىز بولسىمۇ ئاۋازىنى بەك ماختايدىغان بىر ناخشىچى ھېسامغا دەرد تۆكۈپ بېرىپتۇ:

ــ قارىڭ كېلىشمەسلىكنى، ئۆمەكتىكى باشلىقلار مېنىڭ تالانتىمنى زادىلا كــۆرەلمــەيدۇ، بۇگۈن ئاۋازىنى سىناپ دەرىجە بېكىتىش بولغانىدى، نومۇرۇم تەلەپكە يېتەلمەي قالدى...

ھېسام كۆيۈنگەن ھالدا مەسلىھەت بېرىپتۇ:

ــ كىچىكىڭىزدە مەكتەپتە ئالغان نومۇرلار يوقمىدى، شۇلارنى قوشۇپ بىراقلا تەلەپتىن ئاشۇرۇۋەتمەمسىز.

شۇڭلاشقا شۇنداق

ھېسام بىلەن ئۆچەكىشىپلا يۇرىدىغان بىر خىزمەتدىشى يىغىندىن كېيىن ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ بۇرادەر، بۇگۈنكى يىغىندا ئالدىڭىزغا مىكروفون قويۇپ بەرسىمۇ ئاۋازىڭىز چىقمىدىغۇ، نېمە بولدىڭىز؟

ھېسام سەممەي قىياپەتتە ھېلىقى خىزمەتدىشىغا جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ مېنى بىلمىدى دېمەك، مەن سۆزلەۋاتقاندا سىمنى دەسسەپلا ئولتۇردىڭىزغۇ، شۇڭلاشقا ئاۋازىم چىقمىدى ـدە!

ئۇ تەرەپتىكى ئادەمنىڭ...

ئىداره باشلىقى تاماكا چېكىپ تۇرۇپ تېلېفوندا سۆزلىشىۋاتقانىكەن، ھېسام ئەنسىز ۋارقىراپتۇ:

ــ باشلىق، تۇرۇپكىغا ئىس پۈۋلىمەك.

ــ نېمە بولدۇ؟ ــ دەپتۇ باشلىق ھەيران بولۇپ. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ ئۇ تەرەپتىكى ئادەمنىڭ ئۆپكىسىگە ئىس كېتىپ قالمىسۇن.

سەۋر سىرى

ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىگە خىزمەت گۇرۇپپىسى چۈشۈپ يىغىن ئاۋۇپ كېتىپتۇ. بىر قېتىم خىزمەت گۇرۇپپىسىنىڭ مەسئۇلى ئادىتى بويىچە مەجلىستە خاتىرىسىدىن بېشىنى كۆتۈرمەي

سۆزلىگىلى تۇرۇپتۇ. كەچكىچە شال ئوتاپ ئېزىلگەن ئەزالار بىر - بىرلەپ پۈتىنىڭ ئۈچىدا چـ-
قىپ كېتىشكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا باشلىق بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، ئالدىدا ھېسامدىن بۆلەك
ھېچكىم قالماپتۇ.

ــ يولداش، سىزنىڭ لۇشيەن ئېكىنىز يۇقىرىكەن، ــ دەپتۇ باشلىق ھەجايغىنىچە، ــ مېنىڭ
دوكلاتىمنى سىزلا بېرىلىپ ئاڭلاپسىز.

ــ يوقسۇ، باشلىق، ــ دەپتۇ ھېسام ئېھتىرام بىلدۈرۈپ، ــ مەنغۇ ھەممىنىڭ ئالدىدا
كېتەتتىم، تېگىنىزدىكى ئورۇندۇق مېنىڭكى بولغاچ، شۇنى ئالغاچ كېتەي، دەپ تۇرۇپ قالدىم.

مەنسەپ تۇرۇپ قاپتۇ

مەھەللىدىكىلەر يېڭىدىن مەنسەپكە ئېرىشكەن بىر قوشنىسىدىن ئاغرىنىپتۇ:

ــ نۇرۇللام باشلىق بولۇۋېلىپلا غادىيىپ، ئادەم تونۇماس بولۇپ كېتىپتۇ.

ــ سىلەر بىلمەيسىلەر، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ قوشنىمىز يوغىناپ كەتكىنى يوق، بېلىگە
مەنسەپ تۇرۇپ قاپتۇ.

ــ قويە، ــ دەپتۇ باشقىلار، ــ بەل دېگەنگە يەل تۇرماي مەنسەپمۇ تۇرۇپ قالامدىكەن؟

ــ ئەخمەقكەنسىلەر، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئادەم مەنسەپ كۆتۈرەلمىسە، مەنسىپى يەلگە ئايلىنىدۇ.

ئارقا ئىشىكنى ئىزدەش

بىر كۈنى ھېسام مائارىپ ئىدارىسىنىڭ ئارقا تېمىنى بويلاپ يۈرگەنىكەن، ئىدارە باشلىقى
كۆرۈپ قېلىپ سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، كۈپكۈندۈزدە ئوغرىدەك ئارقا تامنى ئەگىپ قاپسىزغۇ، نېمە بولدى؟

ــ ئىككى يىل بولدى، ئالدى ئىشىكتە يۈرۈپ ئىشىمنى ھەل قىلالمىدىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ
ئەمدى ئارقا ئىشىكنى ئىزدەپ يۈرىمەن.

چاقچاق سىرلاش

ئولتۇرۇشتا چالا كەيپ بىر يىگىت تېتىقسىز چاقچاقلارنى تولا قىلىپ، گەپتىن كېيىن بىر
قولىنى سىلكىپ قىرقىراپ كۈلۈۋەرگەچكە، ھەممەيلەننىڭ مەززىسى قېچىپتۇ.

ــ ئۇكاۋۇي، ــ دەپتۇ بىر چاغدا ھېسام يىگىتكە، ــ زادىلا چۈشەنمىدۇقۇ، ئۆزۈڭنىڭ
چاقچىقىڭغا كۈلۈۋاتامسەن ياكى كونا چاقچاقلارنى سىرلاۋاتامسەن؟

تەسىرات ۋە چاۋاك چاقچاق

دوكلاتتىن چىقىۋېتىپ بىر خىزمەتدىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ باشلىقنىڭ ھازىرقى دوكلاتىدىن قانداق تەسىرات ئالدىڭىز؟

ــ ھېچقانداق تەسىرات ئالمىدىم، ــ دەپتۇ ھېسام جاۋابەن. خىزمەتدىشى ئەجەبلىنىپ سوراپتۇ:

ــ ئۇنداق بولسا، نېمانچىۋالا قىزغىن چاۋاك چېلىپ كەتتىڭىز؟

ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ دوكلاتنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا تۇغقانلىكىگە خۇشال بولۇپ ـ دە!

يېرىم كۈلكە چاقچاق

ھەرقانداق گەپنى دۇدۇقلاپ قىلىدىغان ئالدىراقسان بىر كىشى ئۆزىچە ھېسامنى ئوخشاتماقچى بوپتۇ ـ دە، چاقچاق قىلىۋېتىپ گەپنىڭ يېرىمىدىلا توختاپ قاپتۇ. ھېسام بولسا ئۇنىڭ چاقچىقىغا جاۋابەن بىر قاتتىق كۈلۈۋېتىپ كۈلكىنى قاپ بەلدىن ئۈزۈپ قويۇپتۇ. ئالدىراقسان يەنە چاقچاق قىپتۇ:

ــ ئاغىنە، كۈلكىنىڭ يېرىمى قېنى؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ يېرىم چاقچاققا يېرىم كۈلكە.

تازا لايىق قورال چاقچاق

ھېسامنىڭ ئىدارىسىدىكى بىر خىزمەتدىشى باشلىققا بەكمۇ خۇشامەت قىلىدىكەن. يىل ئاخىرىدىكى باھالاشتا باشلىق ھېلىقى خىزمەتچىنى زورمۇ زور دېگۈدەكلا ئىلغارلار قاتارىغا كىرگۈزۈپتۇ. ئىلغارلارنى مۇكاپاتلاش كۈنى ھېلىقى خۇشامەتچى سەھىردىن مۇكاپات بۇيۇملىرى بىر تەقدىرنامە ۋە بىر جۈپ چىنە ـ تەخسىنى كۆتۈرۈپ چۈشۈپتۇ ـ دە، ھېسامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ:

ــ تۈزۈكرەك بىر نەرسە بېرەمدىكىن دېسەم، تەخسە بەرگىنىنى قارىغا، ھېسامدىن، بۇنى نېمىمۇ قىلارمەن؟ ــ دەپ غۇدۇراپتۇ.

ــ قىزىقكەنسىز، ــ دەپتۇ ھېسام دەرھال، ــ مۇكاپات تازا جايىدا بولدى، بۇ سىزگە كۆتۈرمىكەشلىك قىلىشقا تازا لايىق قورال ئەمەسمۇ؟

ئاغزىمنىمۇ بېرەيمۇ

بىر كۈنى ھېسامنىڭ قوشنىسى ئەتىگەندىلا ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەپتۇ ۋە ئادەتتى بويىچە:

ــ ھېسام ئاداش، قەغەزىڭ بارمۇ؟ ــ دەپتۇ.

ھېسام ئۈن ـ تىنسىز يېنىدىن قەغەز چىقىرىپ بېرىپتۇ. قەغەزنى ئالغان قوشنىسى تاماكا سوراپتۇ. تاماكىنى بەرسە سەرەڭگە سوراپتۇ.

قوشنىسىنىڭ قىلىقىدىن زېرىككەن ھېسام:

ــ ئەمدى ئاغزىمنىمۇ بېرەيمۇ؟ ــ دەپتۇ.

يۈزماي ئېلىپ كېلەي

توي قىلىش ئالدىدا تۇرغان بىرقانچە دوستلىرىغا:

ــ سەن چامادان ئەكەل، سەن يېپەك گىلەم ئەكەل...، ــ دەپ بىر قاتار سېلىق ساپتۇ. نۆۋەت ھېسامغا كەلگەندە:

ــ ھېسامكا، سىز نېمە ئەكېلىسىز؟ ــ دەپتۇ. ھېسام دەرھال:

ــ يۈزىڭىزنى يۇمۇشتىدىغان يۈزماي ئەكېلەي، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قىزىم ساڭا ئېيتاي...

بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، چاقچاقلىرىڭىزنى رەتلىگۈچىلەر سىزنى بىردەم قېرى، بىردەم ياش، بىردەم ئالىم، بىردەم سودىگەر، بىردەم ياخشى، بىردەم يامان قىلىپ يازىدىكەن، نېمە قىلغىنى؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ بۇ ئۇلارنىڭ «قىزىم ساڭا ئېيتاي، كېلىنىم سەن ئاڭلا» دېگىنى ـ دە!

پۇلغا يارىشا

ھېسام پارچە ئون توققۇز تېيىن پۇلنى ناۋايغا تەڭلەپ:

ــ ماڭا زىما سۈركىمىگەن ناندىن بىرنى بېرىڭا! ــ دەپتۇ.

ــ نېمىشقا؟ ــ ناۋاي ھەيران بوپتۇ. ھېسام:

ــ نېمىشقىلىقىنى پۇلۇمنى ساناپ باقسىڭىز بىلىسىز، ــ دەپتۇ.

كۆلۈمسىرەش كەم

ماگىزىن مۇدىرى ئېكسكۇرسىيىچىلەرگە ھەممە يەرنى كۆرسىتىپ بولۇپ دەپتۇ:
— مانا يولداشلار، ماگىزىنىمىزدا ھەممە نەرسە تەلتۆكۈس، سىلەرچە يەنە نېمە كەم؟
بايانتىن مال ساتقۇچىلاردىن بىرنەچچىسىنىڭ خېرىدارلارغا بولغان مۇئامىلىسىنى كۆرگەن ھېسام ئۇن قېتىپتۇ:
— شۇنداق، ماگىزىنىدىكى مالىلارنىڭ تولىلىقىدىن كۆز قامىشىدۇ، ئەمما بىرلا نەرسە كەم ئىكەن.
— ئۇ نېمە؟ — دەپتۇ مۇدىر ئالدىراپ. ھېسام ئېيتىپتۇ:
— كۆلۈمسىرەش.

ئادۆوكات

بىر ياش يىگىت ھېسامغا ماختىنىپتۇ:
— يېقىندىن بېرى ئادۆوكات بولۇپ كەتتىم دەڭا، ئۆتكەن ھەپتىدە بىر دېلونى ئالامەت ئاقلاپ چىقىرىۋەتتىم.
ئورۇنسىز ماختىنىشتىن غىدىقى كەلگەن ھېسام يىگىتكە جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:
— ئاڭلىدىم، سوت ئۈچ يىل كەسسەك دېگەن دېلونى سىز ئاقلاپ بەرگەندىن كېيىن بەش يىلغا ئۆزگەرتىپتۇ.

كەلمىگەنلەر ھەققىدە

تولا مېھمانلاپ كېلىدىغان تۇغقانلار توغرىسىدا ئايالى بىلەن دەتالاش قىلىپ، تېرىكىپ ئولتۇرغان ھېسامدىن دەرس تەييارلاۋاتقان ئوغلى سوراپتۇ:
— دادا، مۇئەللىم ئاسىيا قىتئەسى، ئاسىيا قىتئەسىلا دەيدۇ، ئاسىيا دېگەن كىم ئۇ؟
— ئاپاڭدىن سورا، — دەپتۇ ھېسام زەردە بىلەن، — بىزنىڭكىگە كەلمىگەن يەنە بىرەر تۇغقىنىدۇ.

بېلىق تورى

بېلىق تۇتۇشقا ھېرىسمەن بىر كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:
— بىلەمسىز، بېلىقنى تور بىلەن تۇتۇشنى دەسلەپ كىم كەشىپ قىلىۋىدىكىن؟
— ئۆمۇچۇك، — دەپتۇ ھېسام ئويلانمايلا، — بېلىق تورىنىمۇ دەسلەپتە شۇ توقۇغان.

سىز پىنسىيگە چىقسىڭىز...

ھېسامنىڭ قوشنىسى سالاپەتلىك بىر باشلىق بولۇپ، يىل بويى ئىدارىسىدىن ئۆيگە سۈت توشۇيدىكەن. شۇ كىشى بىر كۈنى ھېسامغا مەسلىھەت سالىتۇ:

— قېرىپ قالدىم، پىنسىيگە چىقاي دەيمەن...

— بۇ قانداق بولىدۇ؟ — دەپتۇ ھېسام چۆچۈپ، — ھېنىڭچە ھەرگىز چىقماڭ!

— نېمىشقا؟ — دەپتۇ ھەيران بولۇپ قوشنىسى. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

— سىز پىنسىيگە چىقىپ كەتسىڭىز، ئىدارىڭىزدىن سۈتنى كىم ئەكېلىدۇ؟

ھاراقنىڭ كېسىدە...

بىر كۈنى ھېسام چاچ ئالدۇرۇش ئۈچۈن ساتىراشخانىغا كىرىپتۇ. ساتىراش گال ئۈستىرىنى ھېسامنىڭ بېشىغا سۈركىشىگە ھېسام ئاغرىقتا چىدىمايلا ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپتۇ - دە، سىرتقا مېڭىپتۇ.

— ھېسامكا، چېچىڭىزنى ئالدۇرماي نەگە بارىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ ساتىراش.

— قېشىڭىزغا ھاراق ئىچىپ كىرىشنى ئۈنتۇپ قاپتىمەن، — دەپتۇ ھېسام.

— چاچ ئالدۇرۇش بىلەن ھاراقنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟

— شۇنىمۇ بىلمىدىڭىزمۇ، ھاراقنىڭ كەيپىدە بېشىمنىڭ ئاغرىقىنى سەزمەيمەن ئەمەسمۇ!

كىم ئوغرى

پارىخور بىر ئەمەلدار ھېسامنىڭ ھەل قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىنى كەينىگە تارتىپ، ماڭ-دۇرۇڭ قىلىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېسامنىڭ كۈندە دېگۈدەك كېلىۋېرىشىدىن زېرىككەن ئەمەلدار چالۋاقاپ دەپتۇ:

— ماڭاۋاي، ئوغرى، كۈندە كېلىۋېرەمسەن ئىشىنىڭ تولىلىقىدا...

— توغرا دەيسىز، باشلىق، — دەپتۇ ھېسام شۇ مەھەل، — پارىغا تويمىغان سىز ئوغرى بولماستىن، پارا بېرەلمىگەن مەن ئوغرى بولۇپ قاپتىمەن - دە. مۇنۇ قوشاقنى ئاڭلاڭا:

ئوغرى تۈتار ئوغرىنى،
ئوغرى كولار مورىنى.
ئاغرىق تۇرسا ئەمەلدار،
پۇقرا يەمدۇ دورىنى؟

قىشتىكى مۇئامىلە

قېزا ئالاي دەپ ماگىزىنغا كىرگەن ھېسام مال ساتقۇچىنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىگە ئۇچراپ-تۇ. ئۇ ئەلىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ تۇرغىنىدا، يەنە بىر خېرىدارنىڭمۇ ھېلىقى مال ساتقۇچىغا:

— سىڭلىم، نېمانچە سوغۇقلۇق قىلىسىز؟ — دېگىنى ئاڭلىنىپتۇ. ھېسام دەرھال سۆزگە ئارىلىشىپتۇ:

— رەنجىمەڭ، بۇرادەر، — دەپتۇ خېرىدارغا، — بۇ ياقتىمۇ ئامال يوق، بۇ يىل قىش قاتتىق سوغۇق كەلدى ئەمەسمۇ.

خەرىتە

ھېسامنىڭ ئوغلى مەكتەپتىن ئىتتىك كېلىپ دادىسىدىن سوراپتۇ:

— دادا، بىزنىڭ ئۆي خەرىتىدە بارمۇ؟

— يوق، بالام، — دەپتۇ ھېسام، — بىزنىڭ ئۆيدە خەرىتە بار.

ئويغىنىش

تۇگىمەس دوكلاتىنى داۋام قىلىۋاتقان باشلىق بىر چاغدا سۆزىنى توختىتىپ ھېسامغا قارىپتۇ ـ دە:

— ھېسامدىن، يېنىڭىزدىكى ئاۋۇ يولداشنى ئويغىتىۋېتىڭ، — دەپتۇ. ھېسام ئىتىراز بىلدۈرۈپتۇ:

— رەنجىمەڭ، ئويغاتسام خاپا بولىدۇ. ياخشىسى، ئۆزىڭىز ئۇخلاتقان بولغاندىكىن، بىر ئامال قىلىپ ئۆزىڭىز ئويغىتىڭ.

قاباقنىڭ يېرقى

ھېسامنىڭ لەقمى قاپاق ئىدى. بىر كۈنى بىر ئاغىنىسى ئۇنىڭغا قاپاق لەقەملىك يەنە بىر يىگىتنى تونۇشتۇرۇپتۇ ـ دە، ئارقىدىن چاقچاق قىپتۇ:

— ھېسامكا، ئىككىڭلار بىر جۈپ ئىكەنسىلەر جۈمۇ!

— يوقسۇ، — دەپتۇ ھېسام يېڭى تونۇشىغا سىنچى كۆزلىرى بىلەن قاراۋېتىپ، — بۇياق ئېتىزغا چاي توشۇيدىغىنى كۆرۈنىدۇ، مەن بولسام كەپتەرنىڭ قۇيرۇقىغا ئاسىدىغىنى...

قىزىقكەنسىزغۇ...

تاينى يوق سوئاللارنى سوراشقا ئامراق قوشنىسى بىر كۈنى ھېسامنىڭكىدە، ئۇنى مەشنىڭ ئالدىدا قۇرۇق پاراڭغا تۇتۇپ ئولتۇرۇپ، تۇيۇقسىز سوراپ قاپتۇ:

— بىلەمسىز، ھېساممدىن، چېلەك نېمىگە كىرىدۇ؟

— قىزىقكەنسىزغۇ، — دەپتۇ ھېسام دەرھال، — شۇنىمۇ بىلمەمسىزا، چېلەك ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسى بويىچە قۇدۇققا كىرىدۇ.

قۇتقۇزۇش ۋە مېھمان قىلىش

قىينىچىلىقى بار خىزمەتچىلەرگە قۇتقۇزۇش پۇلى تەستىقلاپ بېرىپ، كەينىدىنلا «بىزنى مېھمان قىلىسەن» دەپ تۇرۇۋالمىغان باشلىقنىڭ دەستىدىن بىزار بولغان ھېسام يەنە قۇتقۇزۇشقا ئىلتىماس يېزىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن باشلىق:

— ھوي، تېخى تۇنۇگۈنلا قۇتقۇزۇش ئېلىۋىدىڭ، يەنە نېمىدەپ كەلدىڭ؟ — دەپ كايىپتۇ.

— پات - پات قۇتقۇزۇش ئېلىپ سىزنى مېھمان قىلىپ تۇرايمىكىن دېۋىدىم، — دەپتۇ ھېسام تەمتىرىمەي.

ئوچۇق دەرسنى بەك چۈشىنىمىز

ھېسام ئوقۇۋاتقان چاغلىردا ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلاردىن سوراپتۇ:

— ئېيتىڭلارچۇ، سىلەر مېنىڭ قايسى دەرسىمنى ياخشى چۈشەندىڭلار؟

— ئوچۇق دەرسىڭىزنى ! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ دەرھال ھېسام.

كاۋاك يەردە

ھېسام ماروزنى يېمەكچى بوپتۇ. ماروزنىچىنىڭ بىر خىللا ئىستاكانى بولۇپ، يىگىرمە تەيىنلىق ئالغانلارغا تولدۇرۇپ، ئون تەيىنلىق ئالغانلارغا ئىستاكان تېگىدە كاۋاك قالدۇرۇپ «ئەپلەپ» بېرىپتۇ. ماروزنى بۇيرۇغان بىر كىشى ماروزنىچىنىڭ ساختىلىقىنى بىلىپ قېلىپ:

— ئۇستام، كاۋاك يەردە نېمە بار؟ — دەپ چاقچاق قىپتۇ.

ھېسام ماروزنىچىنىڭ نېمىدەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ:

— نېمە بولاتتى؟ كاۋاك يەردە ئون تەيىن بار ! — دەپتۇ.

بىرەز چاقچاق

بىر جېدەلخور ئادەم ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ قارىغا، ھېسامدىن، تولا چۈش كۆرىمەن، يەنە كېلىپ ساپلا خەق بىلەن سوقۇشۇپ چۈشەيمەن، بۇ زادى قانداق ئىشتۇ؟

ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئېھتىمال بۇ چۈشلىرىڭىز ئويغاق ۋاقتىلىرىڭىزدىكى ئىشلىرىڭىزنىڭ سايىسى بولسا كېرەك!

ئۆيگە بارغاندا يىغلاپ بېرەي چاقچاق

ھېسامنىڭ بالىسى ئاغرىقتىن ساقىيالماي، بالىپتسىدا ئۆلۈپ قاپتۇ. يولدا ھۆڭگىرەپ يىغلاپ كېلىۋاتقان ئايالى ھېسامنىڭ مىت قىلماي كېلىۋاتقىنىدىن ئىچى قايناپ:

ــ تاغدەك بالىڭىز ئۆلسە يىغلىمايسىزغۇ، تازا تاش يۈرەك ئوخشىمامسىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ رەنجىمە، خوتۇن، كوچىدا تونۇش ـ بىلىشلەر كۆپكەن، ئۆزۈمنى ئاران بېسىپ كېلىۋاتىمەن. ئۆيگە بارغاندا ساڭا يارىغۇدەك يىغلاپ بېرەي، ــ دەپتۇ ھېسام.

يۈتلاشسا ياتىدۇ چاقچاق

«مەدەنىيەتلىك، ئەدەپلىك بولۇش ئېيى»دا، بىر كۈنى ھېسام مەلۇم تونۇشى بىلەن چوڭ كوچىدا قىزغىن پاراڭ قىلىپ كېتىۋاتقىنىدا، ھەمراھى ئاسفالت يولنىڭ دوڭغىيىپ چىقىقان دوقمىسىغا پۈتلىشىپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قاپتۇ.

ــ ھېسامدىن، ــ دەپتۇ ئۆزىنى ئوڭشىۋالغان ھەمراھى ئاچچىقىدا، ــ ئېيتمىغا، مۇشۇمۇ مەدەنىيەتكە ياتامدۇ؟!

ــ پۈتلاشقان ئادەم ياتىدۇ، ــ دەپتۇ ھېسام.

ھاسىراپلا يۈرىدىغان... چاقچاق

بىر تونۇشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ پالانچى باشلىق «ھېسامنىڭ خىزمىتى مەسلىسىگە مەن نۇرغۇن چاپقان» دەيدىغۇ، راستمۇ؟

ــ بەلكىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ دائىملا «سىزنىڭ ئىشىڭىزغا چاپتىم» دەپ ھاسىراپلا يۈرىدىغان...

قايسىنى ماختاشنى بىلەلمەيۋاتىمەن

قەلەمى گالراق بىر شائىر ھېسامنى ئۆيگە چاقىرىپ ئاپىرىپ ئەللىكتەك تەمسىز شېئىرىنى ئوقۇپ بېرىپتۇ ھەمدە گەدەيگەن ھالەتتە ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېساممدىن، شېئىرلىرىمنىڭ ئىچىدە سىزگە ئەڭ يارىغىنى قايسى، دەپ بېقىڭا قېنى؟

ھېسام ئۇزاققىچە گەپ قىلماي ئولتۇرۇپ قاپتۇ.

ــ ئولتۇرۇپ كەتتىڭىزغۇ؟ ــ دەپتۇ ئاخىر شائىر، ــ ياخشى بولماپتىمۇ يا؟

ــ ياقەي، ــ دەپتۇ شۇ سوئالنى كۈتۈپ تۇرغان ھېسام، ــ شېئىرلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا بولغاچقا، قايسىسىنى ماختاپ، قايسىسىنى قويۇشۇمنى بىلەلمەيۋاتىمەن.

«ھايت» دەپ قويدۇم

ھېسامنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىرى ۋاپات بولغاندا، ھېساممۇ ھازىرلار قاتارى ئاق باغلاپ جىنا-زىنىڭ ئالدىدا مېڭىپتۇ. ئۇ ئەتراپقا قارىماي يىغلاپ مېڭىۋېرىپ باشقىلاردىن ئۇزاپ كېتىپتۇ ۋە دۇچ كەلگەن بىر كوچىغا بۇرۇلۇپتۇ، خېلى مېڭىپ قارسا، بۇ بىر خالتا كوچا ئىكەن. ھېسام دەررۇ كەينىگە قايتىپ، ھاسىراپ يۈگۈرگىنىچە جىنازىغا يېتىشۋاپتۇ ــ دە، قايتا يىغا باشلاپتۇ. شۇ پەيتتە:

ــ ھازىدار تۇرۇپ نەگە يوقالدىڭ؟ ــ دەپتۇ تۇغقانلاردىن بىرى.

ــ يوقالمىدىم، ــ دەپتۇ ھېسام يىغىدىن توختىماي، ــ ئاۋۇ مەھەللىدىكى مۇسىبەتتىن خەۋەرسىز تۇغقانلارنى «ھايت» دەپ قويۇپ كەلدىم.

قوڭغۇرىقى جىرىڭلىمىغان بىلەن

ھېسام بازاردا ئايلىنىپ يۈرۈپ بىر ۋېلىسىپىت سودىسىغا دۇچ كېلىپ قاپتۇ. دەللال جىقراق چاي پۇلى ئېلىش نىيىتىدە كونىراپ كەتكەن ۋېلىسىپىتنى يالغاندىن ماختاشقا باشلاپتۇ. ئالغۇچى ۋېلىسىپىتنىڭ قوڭغۇرىقىنى ئۇرۇپ كۆرۈپ:

ــ قوڭغۇرىقى جىرىڭلىمايدىكەنغۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

شالاقشىپ كەتكەن ۋېلىسىپىتنى قىممەت باھادا ساتماقچى بولغان دەللالغا غەزەپلىنىپ تۇر-غان ھېسام گەپكە ئارىلىشىپ:

ــ ئوبدانراق قارا، ئاكا، ــ دەپتۇ ئالغۇچىغا، ــ قوڭغۇرىقى جىرىڭلىمىغان بىلەن باشقا يېرى جىرىڭلاپ تۇرمامدۇ.

كەكلىك ئوۋلاش

بىر كۈنى ھېسام ياش يىگىتلەرگە ئۆزىنىڭ ئوۋغا چىققىنى ھەققىدە ماختىنىپتۇ:
— بايتوقايغا ئوۋغا چىققانىدىم، قوشئاتارنى بەتلىدىم - دە، چۆپلۈك ئارىسى بىلەن سىلجىپ كەكلىك بار جايغا يەتتىم. قارىسام تۈزلەڭدە كەكلىك دېگىنىڭ يېيىلىپ دانلاپ يۈرۈشۈپتۇ. چەت - چېتىگە چالما ئېتىپ جەمى كەكلىكنى بىر يەرگە يىغدىم - دە، «گۈمىلا» سالدىم...، — ھېسام سۆزلەۋېتىپ يىگىتلەرنىڭ ئىشەنمەي كۈلۈشۈۋاتقىنىنى بايقاپتۇ - دە، دەررۇ گەپنى ئوڭشاپ، — «گۈمىلا» قىلغان ئاۋازنى ئاڭلاپ ھەممە كەكلىك موكلا ياتتى، ئوق كەكلىكلەرنىڭ ئۈستىدىن ۋىڭشىدە ئۆتۈپ كەتتى... شۇنداق قىلىپ، ئوۋدىن قۇرۇق قول قايتتىم، — دەپ ھېكايىسىنى تۈگىتىپتۇ.

پەندىيات

ھېسام مەلۇم ئىدارە باشلىقىنىڭ خادىمىنى ھەيدەپ يۈرگەن كۈنلەردە، باشلىق زىيادەتكە بېرىپتۇ - دە، ئادىتى بويىچە ھېسامنى سىرتتا قويۇپ، ئۆيگە كىرىپ كەتكەنچە، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋرىمۇ ئېلىپ قويماپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا باشلىق شىر كەيپ ھالدا چىقىپ كەپتۇ - دە، قورساقلىرى ئېچىپ تارتىشىپ سوغۇقتا تىترەپ ئولتۇرغان ھېسامدىن سوراپتۇ:
— ئۇكا، بىر نەرسە يېدىڭمۇ؟
— يېمەمدىغان، تويغۇچە يېدىم، — دەپتۇ ھېسام زەردە بىلەن.
— نېمە يېدىڭ؟ — ئەزۇيلەپ سوراپتۇ باشلىق.
— سىزدەك باشلىقنىڭ خادىمىنى ھەيدىمەسلىككە پەندىيات يېدىم، — دەپتۇ ھېسام.

يوچىغا جاۋاب

ئۆمرىدە مىلتىق تۇتۇپ باقمىغان بىر پوچى كىشىلەرگە پو ئېتىپتۇ:
— بىز ھەربىي بولغاندا، يامغۇردەك ئوق يېغىپ تۇرغان جەڭلەرگە قاتناشقانمىز. بىر كۈنى كېچىسى كېتىپ بارساق، بىر ئوق ئوت بولۇپ يېنىپ ۋىڭىلداپ كەلدى - دە، ماڭلىيىمغا تەگدى جۇمۇڭ! ھېلىمۇ ياخشى، بېشىمدا پولات قالپاق بار ئىدى، قاڭقىپ تامغا تەگدى...
— توغرا دەيسىز، — دەپتۇ توپ ئىچىدە ئاڭلاپ تۇرغان ھېسام گەپنى بۆلۈپ، — سىز دېگەن شۇ ئوقنىڭ ئوتىدا مەن تاماكا تۇتاشتۇرۇۋالغانىدىم.
گەپنىڭ مەنىسىگە يەتكەن پوچى قايتا ئۇن چىقارماپتۇ.

كۆڭۈلگە يارىشا قىلىڭ

بىر يولسىز كىشى ھېسامنى بىكاردىن ھاقارەت قىلىپ، ئارقىدىن يەنە «كۆزۈڭنى ئېچىپ يۈر!» دەپ ھەيۋە قىپتۇ. ھېسام بولسا دەررۇ كۆزىنى يۇمۇپتۇ.

ــ بۇ نېمە قىلىق؟ ــ ھېلىقى كىشى ھەيران بوپتۇ.

ــ كۆڭلىڭىزگە يارىشا قىلىق، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېسام، ــ ئوچۇق كۆزۈمنى يۇمۇق ھېسابلىغاندىن كېيىن، يۇمغىنىمنى ئاچتى، دەپ بىلەرسىز.

بىز بارغۇچە...

بىر ساتىراش ھېسامنىڭ چاچ ـ ساقلىنى ئېلىۋېتىپ، ئۆز كەسپىنى ماختاپتۇ:

ــ ئۇكا، مەن سىزگە ئېيتسام، ساتىراشلىق دېگەن جاھاندىكى ھۈنەرنىڭ پادىشاھى جۇمۇ، ساتىراش بولغان ئادەم ئۆلگەندە ئۇدۇل جەننەتكە كىرەر ئىمىش!

ساتىراشنىڭ گال ئۇستىرىدا جان قىينىشىغا لېۋىنى چىشلەپ چىداپ ئولتۇرغان ھېسام جاۋابەن ئېيتىپتۇ:

ــ بەللى، ئۇستام، جەننەت ساتىراش بىلەن توشۇپ كېتىپ، بىز تالادا قالىدىكەنمىز ـ دە.

يازدۇ

ئۆزىنى سالاپەتلىك كۆرسىتىپ يۈرىدىغان بىر كىشى توغرىسىدا بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ يۈرۈش ـ تۇرۇشىغا قارىغاندا، مۇشۇ ئادەم يازامدۇ، قانداق؟

ــ يازىدۇ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ پات ـ پاتلا مەستلىكىدە جېدەل چىقىرىپ، ئىدارىدە تەكشۈرۈش يازىدۇ.

باش بىكار بولمىسا...

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» يىقىلغاندىن كېيىن، ھېسام بادامدوپپا كىيىپ كوچىغا چىقىپتۇ. دوپپىسىنىڭ ئۇنىڭغا بەكمۇ ياراشقانلىقىنى كۆرگەن بىر ئاغىنىسى:

ــ ئاداش، دوپپاڭغا مەستلىكىم كېلىۋاتىدۇ، بۇرۇنراق كىيسەڭ بوپتىكەن، ــ دەپتۇ.

ــ ھەي ئاداش، ــ دەپتۇ ھېسام بېشىنى چايقاپ، ــ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى باش بىكار بولمىسا قانداق كىيەتتىم.

ساۋ قالغان كۆزنەكنىمۇ...

هېسامنىڭ قوشنىسىنىڭ ئوغلى رەگەتكە ئېتىپ ئويناپ ئۆينىڭ دېرىزە كۆزنەكلىرىنىڭ هەممىسىنى دېگۈدەك چېقىۋېتىپتۇ. بىر كۈنى هېسام قوشنىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ:

— ئەتە ئوغلىڭىزنى بىزنىڭكىگە كىرگۈزمىڭىز، — دەپتۇ.

— نېمىگە؟ — هەيران بوپتۇ قوشنىسى.

— ئوغلىڭىز مەرگەنلىكتە يېتىشىپ قاپتۇ، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ هېسام، — دېرىزە كۆزنەكلىرىمىزنى چېقىپ بولاي دېدى. ئەينەكچى كەلمەكچىدى، ساۋ قالغان بىرنەچچە كۆزنەكنىمۇ ئوغلىڭىز ئۆز قولى بىلەن چېقىپ بەرسە، بىراقلا يېڭىدىن ئەينەك سالدۇراي دەيمەن.

فېرما قالمدۇ

قويچىلىق فېرمىسىغا يېڭىدىن كەلگەن باشلىق بىر يىلغا يەتمەيلا قويلارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى يوقىتىۋېتىپتۇ. ئاممىدىن ئىنكاس تاپشۇرۇۋالغان ناھىيە رەھبەرلىرى فېرمىغا كېلىپ چوڭ يىغىندا هېلىقى باشلىقتىن هېساب ئاپتۇ.

— ئېيتىڭا، — دەپ سوئال قويۇپتۇ ناھىيىدىن كەلگەن رەھبەرلەردىن بىرى، — بىر يىلدىلا شۇنچىۋالا قويغا زىيان ساپسىز، كېلەر يىلى قالغان قوينىمۇ يەۋەتمىسىز نېمە قالمدۇ؟

جاۋابكار زۇۋان سۇرمەپتۇ، يىغىنغا قاتناشقان هېسام ئۇنىڭ ئورنىغا جاۋاب بېرىپتۇ:

— قويلارنى يەۋەتسە نېمە قالاتتى، فېرما قالمدۇ.

مۇشتەرىنىڭ بىكرى

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىللىرىدە يەرلىك گېزىتنىڭ بىر مۇھەررىرى هەددىدىن ئاشقان سولچى ماقالىلەرنى يېزىۋېرىپ كىشىلەرنىڭ ئوغىسىنى قاينىتىپتۇ. بىر كۈنى گېزىتخانا ئۆتكۈزگەن مۇشتەريلەر سۆھبەت يىغىنىدا هېلىقى مۇھەررىر هېسامدىن سوراپتۇ:

— يولداش هېسام، گېزىتنىڭ قايسى سانى بازاردا بەكرەك ئاقمدۇ؟

هېسام دەرهال جاۋاب بېرىپتۇ:

— سىزنىڭ ماقالىڭىز بېسىلغان سانلىرى.

— ئەجەبا، نېمىشقا؟ — قىزىقىپ سوراپتۇ مۇھەررىر.

— تاماكا چېكىش، ناسۋال يۆگەشكە ئەپلىك، دېيىشىدۇ، — دەپتۇ هېساممدىن.

سۆزنىڭ تەسىرى چاقچاق

سۆز خۇمارى ئەترەت باشلىقى ئېتىزدا ئىشنى توختىتىپ ئەزالارنى يىغىپ بىر سائەتتىن ئوشۇق سۆزلەپتۇ. يىغىندىن كېيىن ئەترەت باشلىقى ھېسامنىڭ يېنىغا كېلىپ سوراپتۇ:

— ھېسامدىن، مەجلىستىكى سۆزۈمنىڭ تەسىرى بولدىمۇ، قانداق؟

— بولمامدىغان، — دەپتۇ ھېسام، — تازا مۇھىم نەرسىگە تەسىرى بولدى.

— نېمىگە؟

— ۋاقىتقا، — دەپتۇ ھېسام.

سىزنى دوراۋاتىدۇ چاقچاق

ھېسام ئېشەكنى مىنىپ بازارغا كېتىۋاتسا، ئۆلگۈچە ئىچىپ سەنتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان قوشنىسى ئۇچراپ قاپتۇ. قوشنىسى ھېسامغا چاقچاق قىپتۇ:

— ئاغىنە، ئېشىكىڭلارغا يەم بەرمىگەنمۇ، نېمە؟ ئىككى يېقىغا سەندىنۈرەكلەيدىغۇ؟

— قورسىقىغۇ توق ئىدى، — دەپتۇ ھېسام شۇ ھامان، — بەلكىم سىزنى دوراۋاتقىنى بولسا كېرەك!

قاياققا قارىتىپ قويسا... چاقچاق

كىم نېمە دېسە ئەگىشىپ سۆزلەۋېرىدىغان بىر ئادەم توغرىسىدا بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— شۇ كىشى سىزنىڭ قوشنىڭىزغۇ، ئۆزى قانداقراق ئادەم؟

— قانداق ئادەم بولاتتى، — دەپتۇ ھېسام، — يۈزىنى قاياققا قارىتىپ قويسا، شۇ ياققا ماڭىدىغان ئادەم.

تېزرەك پىشقىنىنى... چاقچاق

بازار ئايلىنىپ قورسىقى ئاچقان ھېسام ناۋايخانىغا كىرىپتۇ. بىراق، ئەزمە ناۋاي پىشىپ قالغان ناننى قومۇرماستىن ھېسام بىلەن پاراڭغا چۈشۈپتۇ. خېلى بىر مەزگىلدىن كېيىن ناۋاي ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ھېسامجان، كۈنجۈت سۇركىگەن ناننى ياخشى كۆرەمسىز، سىيادان سالغانىنمۇ؟

قورسىقىنىڭ نەغمە چېلىشىغا چىدىيالماي تۇرغان ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ھەممىدىن تېزرەك پىشقىنىنى.

يازدا ۋە كۈزدە

كوممونا يللىرىدا ھېسام تۇرغان ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ ھالى تولىمۇ خاراب ئىكەن. بىر قېتىم شەھەردىن چىققان كادىرلاردىن بىرى ھېسامنى تونۇپ قېلىپ، ئەھۋاللاشقاچ سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، سىزمۇ مۇشۇ ئەترەتكە ئەزامۇ؟

ــ شۇنداق، ــ دەپتۇ ھېسام خورسىنىپ، ــ يازدا ئىسمىم يېڭى ئەزا، كۈزدە نامسىم كونا قەرزدار...

ياسالما سۆز

كەچ كۈرستا مۇئەللىم سوراپتۇ:

ــ ھېسامكا، سىز جاۋاب بېرىڭا، ياسالما سۆز دېگەن نېمە؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ ئارقىسىدىن بولۇشچە غەيرەت قىلىپ، ئالدىدا ھارغۇچە ماختايدىغان سۆز ياسالما سۆز بولىدۇ.

ھېسامنىڭ شۇكرىسى

ھېسام ئۆيلىنىپ دەپ يۈرگەن كۈنلىرىدە بىر تونۇشى ئۇنىڭغا ئۆزىدەك تۆت پارچە چىقىدىغان سېمىز بىر ئايالنى تونۇشتۇرۇپتۇ.

ــ خۇداغا شۇكۇر، ــ دەپتۇ ھېسام كۆرۈشتۇرۇشتىن قايتقاندا ھېلىقى تونۇشتۇرغۇچىغا، ــ ھېلىمۇ ياخشى بىزدە خوتۇننى كەلمۇلاپ ئالمىدىغان قانۇن يوق - ھە؟

ــ قانداق دەيسىز؟ ــ قىزىقسىپتۇ ھەمراھى.

ــ مۇبادا شۇنداق قانۇن بولۇپ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ مۇشۇ خوتۇننى ئالمىدىغان بولۇپ قالسام، قاقسەنەم بولۇپ كېتەتتىمكەن - دە!

سەندە يىغلاڭغۇ بولمىسا...

ئوغلى تالادىن يۈگۈرۈپ كىرىپ ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ دادا، دادا، قوشنىمىز قوي سويۇپتىكەن، قوينىڭ ئىچىدىن «يىغلاڭغۇ چىقتى» دەپ بىرنەرسە-نى ئېلىپ تاشلىۋەتتىغۇ، قوينىڭ يىغلاڭغۇسى بولامدۇ؟

ــ بولىدۇ، ــ دەپتۇ ھېسام ئوغلىغا، ــ قوينىڭ تۇرماق سېنىڭ قورسىقىڭدىمۇ يىغلاڭغۇ بار.

ــ ماڭە، ــ دەپتۇ ئوغلى چەكچىيىپ قورسىقىنى تۇتقىنىچە، ــ مېنىڭ ئىچىمدە يىغلاڭغۇ نېمە قىلىدۇ؟

ــ قورسىقىڭدا يىغلاڭغۇ بولمىسا، ــ دەپتۇ ھېسام كۈلۈپ، ــ نېمىشقا ھەدىسىلا يىغلاپ ئا-پاڭنى خاپا قىلىسەن؟

بىر يۈرۈشلا بولۇپ كەتسۇن

تەنتەربىيە ئىدارىسىنىڭ مەسئۇلى ئۆزى تەنھەرىكەت پائالىيەتلىرىگە قاتناشمىسىمۇ دائىملا تەنھەرىكەتچىلەر كىيىمىنى كىيىۋالىدىكەن. بۇنىڭدىن تېرىكىپ يۈرگەن ئىسكىلاتچى ھېسام يا-زىنىڭ ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ بىرىدە باشلىققا ئىدارىنىڭ بەتنىكىلىق بىر جۈپ كونكىسىنى تەڭلەپ:

ــ باشلىق، بۇنى كىيىۋېلىڭا! ــ دەپتۇ.

ــ ساراڭمۇ سىز؟ ــ دەپ تېرىكىپتۇ باشلىق، ــ مەن مۇزدا كېتىۋاتمايمەنغۇ؟

ــ مۇزدىغۇ كېتىۋاتمايسىز، ــ دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ ھېسام، ــ مۇشۇنىلا كىيىۋالسىڭىز، كىيگىنىڭىز بىر يۈرۈشلا ھۆكۈمەتتىن بولۇپ كەتسە دەيمەن ــدە!

مۇشۇنداق كېلىۋەرسىڭىز...

كوممۇنىنىڭ بىر باشلىقى باغۋەنچىلىك ئەترىتىگە كۈندە دېگۈدەك كېلىپ يوغان سومـ-كىسىنى مېۋە ــ چېۋىگە تولدۇرۇپ كېتەتتىكەن.

ــ ھېسامدىن، ــ دەپتۇ باشلىق بىر قېتىم ئالما ئۈزۈۋاتقان ھېسامنىڭ يېنىغا كېلىپ ماختىنىپ، ــ مېنىڭ پات ــ پات كېلىپ يولىيورۇق كۆرسىتىپ تۇرۇشۇمنىڭ ئارقىسىدا بۇ يىل خېلى راۋاج تېپىپ قالدىڭلار جۇمۇ!

ــ شۇنداق بولمامدىغان، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئاشۇ سېرىق سومكىڭىز بىلەن پات ــ پات كېلىپ تۇرسىڭىز، تېز باي بولۇپ كېتىمىز.

ئوبلاست دەرىجىلىك مىجەز

هېسامنىڭ مەلۇم تونۇشى چوڭراق بىر ئىدارىگە يۆتكەلگەندىن كېيىن تونۇش - بىلىشلىرىنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالماس بولۇۋاپتۇ. مۇنداق مۇئامىلىگە دۇچ كەلگەن هېسام بىر قېتىم هېلىقى تونۇشىدىن:

— راستتىنلا، بۇرادەر، سىزنىڭ يۆتكەلگىنىڭىز قايسى ئىدارە ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئوبلاست دەرىجىلىك ئىدارە، — دەپتۇ تونۇشى مەيدىسىنى كېرىگەن هالدا.

— هە، شۇ! — دەپتۇ هېسام بېشىنى لىڭشىتىپ، — شۇڭلاشقا مىجەزىڭىزمۇ ئوبلاست دەرىجىلىك بولۇپ قالغانىكەن - دە!

بەڭگىنىڭ مۇچىلى

مۇچەل سۇرۇشتۇرۇش بولۇۋاتقان سورۇندا ئولتۇرغان هېسامنىڭ تولا نەشە چېكىشتىن رەڭگى - رۇخسارى سامانداك سارغىيىپ كەتكەن مەھەللىداش قوشنىسى ئۆزىنىڭ مۇچىلىنى بىلىشكە قىزىقىپ، هېسامدىن سوراپتۇ:

— هېساميدىن ئاغىنە، مەن ئون ياشقا كىرگەندە هېلىقى يىلى قېلىن قار يېغىپتىكەن، شۇ چاغدا مۇچىلىم نېمە بولۇپ كەتتى؟ هېسابلاپ بېقىڭا!

هېسام هېسابلىمايلا جاۋاب بېرىپتۇ:

— قار قېلىن ياغسۇن، نېپىز ياغسۇن، ئەيتاۋۇر سىزنىڭ مۇچىلىڭىز ئۇنىڭسىزمۇ ئېنىقلا، قوشنام، بىلىشمچە، سىز كەندىر يىللىققۇ دەيمەن.

قالغىنىغا كىم قالدۇ

سەنئەت ئۆمەكتىكى هېسامنىڭ مۇقامچى كەسپىدىشى ئاغرىپ بالنېتسىدا يېتىپ قاپتۇ. هېسام ئۇنى يوقلاپ بارغاندا مۇقامچى هال ئېيتىپ بېرىپتۇ:

— دوختۇرلار كېسىلىڭ تاماكا چېكىشتىن كۈچەيگەن دەيدۇ، تېخى يەنە تاماكىنى تاشلىمايدىغان بولساڭ ئاقىۋىتىڭ ياخشى بولمايدۇ، تاماكىنى كۆپ چەككەنلەرنىڭ تولىسى راك بولىدۇ، دەپ قورقۇتۇۋاتىدۇ.

هېسام كۆيۈنگەن هالدا كەسپىدىشىغا مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— بۇنىڭدىن كېيىن زادى چەكمەڭ، يالغۇز راكلا بولۇۋالسىڭىز، مۇشاۋىرەك، ناۋا، پەنجىگاھلارغا كىم قالىدۇ؟

تەڭپۇڭلاشسۇن دېدىم

ۋالىبول مۇسابىقىسىدە بىر تەرەپكە يان بېسىۋېرىپتۇ. بۇنىڭدىن ئىچى پۇشقان ھېسام قوش مۇشتۇمچىلىك تاشنى ئېلىپ سودىيەنىڭ بىر يانچۇقىغا ئۇنچىقماي سېلىپ قويۇپتۇ.

ــ ھېسام، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟ ــ دەپ تېرىكىپتۇ بىر تەرىپى ئېغىرلىشىپ كەتكەن سودىيە. ھېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ قارىسام، ھەدەپ بىر تەرەپكە قىڭغىيىپ كېتىۋاتىسىز، ئوڭ ـ سولىڭىزنى تەڭپۇڭلاشسۇن دېدىم.

ھېسامنىڭ يۇرۇشى

بىر كۈنى بىر قىزنىڭ گېپى چىقىپ، ئاغىنىسى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ شۇ قىز بىلەن يۈرگەنمۇ سەن؟

ــ يۈرگەن، ــ دەپتۇ ھېسام ئويلانمايلا.

ــ يۈرگەن دەمسىنا؟ ــ ئاغىنىسى قىزىقىپ سوراپتۇ، ــ نەچچىلىك يۈرگەن؟

ھېسام دەپتۇ:

ــ بىر قېتىم بىزنىڭ مەھەللىنىڭ دوقمۇشىدىن بازارغىچە يۈرگەن.

يولدا كېلىۋاتىدۇ

ھېسام باققالچىلىق قىلىپ تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا ئۈزۈم سېتىپ ئولتۇرسا، بىر خېرىدار كېلىپ ئۈزۈمدىن بىر تال ئۈزۈپ يەپ بېقىپتۇ ـ دە:

ــ ھېسامدىن، شىرنىسى يوق بەتتەم ئۈزۈمنى نەدىن تېپىۋالغانسىز؟ ــ دەپتۇ.

ــ ئۈزۈم يېگۈڭىز بولسا يانماي يەۋېرىڭ، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ شىرنىسى يولدا كېلىۋاتىدۇ.

چۈنكى...

كىنو كۆرۈپ يېنىپ چىقىۋاتقاندا، بىر يىگىت ھېسامدىن سوراپ قاپتۇ:

ــ ھېسامكا، نېمىشقا ھازىر ئىشلىنىۋاتقان كىنولاردا يەپ ـ ئىچىۋاتقان كۆرۈنۈشلەر تولا ؟

ــ ئەخمەق بالا، شۇنىمۇ چۈشەنمىدىڭمۇ؟ ــ دەپتۇ ھېسام، ــ يېگەن ـ ئىچكەنگە كەتكەن پۇلنى كىنو ئىشلەشكە كەتكەن خىراجەتكە قوشۇۋېتىدىغان گەپ ئەمەسمۇ !

چارنی چوقۇلىغىلى بولمايدۇ

مەشرەپتە ھېسامنىڭ چاقچاقلىرىغا مەست بولغان بىر ئاق باش ئادەم ھېسامنى كۆرگەنلا چوقۇلايدىغان توخۇغا ئوخشىتىپ:

ــ ھە ئىنىم، چاقچاقلىرىڭ جايىدا، چوقۇلا، قېنى، چوقۇلا، ــ دەۋېرىپتۇ. ھېسام ئۆز نۆۋىتىدە باشلىقنىڭ ئاق ئارىلىغان چېچىنى كەلتۇرۇپتۇ:

ــ چارنى چوقۇلىغىلى بولمايدۇ ـ دە!

لۇغەت ياسايمەن

بىر كىشى ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ ھېسامدىن، سىزنى زادىلا پۇل خەجلىمەيدۇ دېيىشىدۇ، ئالغان مائاشىڭىزنى نېمە قىلىسىز؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ نېمە قىلاتتىم، لۇغەت ياسايمەن.

تېخى ياخشى

لاۋزىدىن ـ لاۋزا يازىدىغان بىر يازغۇچى يېڭىدىن يازغان ھېكايىسىنى ئاۋۋال تازا ماختاپ، كېيىن ھېسامدىن سوراپتۇ:

ــ قولىيازمىنى بىر ئوقۇپ باقامسىز يا؟

ــ ياخشىسى، مەتبەئەگە چىققاندىلا ئوقۇي، ــ دەپتۇ ھېسام سەمىمىيلىك بىلەن، ــ چىققىمسا تېخى ياخشى.

چىش دوختۇرىغا نەزم

چىشى ئاغرىپ بارغان ھېسامنى چالا دوختۇر ئاندا ـ مۇندا تەكشۈرۈپلا ئۇنىڭ ئاغرىق چىشىنىڭ يېنىدىكى ساق چىشىنى يۇلۇۋېتىپتۇ ـ دە، خاتاسىنى بايقاپ قېلىپ:

ــ ھېسامدىن، دۇنيا دېگەندە قىزىق ئىشلار بولىدۇ، ھە؟ ــ دەپتۇ.

ــ شۇنداق، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇلا ھەمدە مۇنۇ نەزمنى ئوقۇپتۇ:

قىزىق دۇنيا، قىزىق ئىش،
يازدا تۇرۇپ كۆيدى قىش.

يۇلۇۋەتتۇق ساق چىشنى،
دەرد كۆرمىدى ئاغرىق چىش.

يىرتىلغان ئاياغ

هېسام باشلىققا تولا خۇشامەت قىلىدىغان ئاكىسىدىن بىزار بوپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئاكىسىغا دەپتۇ:

ــ ئاكا، چەمى تېشىلىپ كەتكەن ئايىغىڭنى باشلىقىڭ ئۆيىگە كالتە چەم ئۈرغۈزۈپ بېرىش-كە ئاپىرىپ بەردىم.

ــ ساراڭمۇ سەن، ــ دەپتۇ ئاكىسى هودۇقۇپ، ــ ئۇ يەرگە نېمىشقا ئاپىرىسەن؟

هېسام چۈشەندۈرۈپتۇ:

ــ سېنىڭ ئۇ ئايىغىڭ ئاشۇ باشلىقىڭ يولىدا يىرتىلدى ئەمەسمۇ!

جالاي - جالاي دەپ...

هېسامنىڭ بىر ئاغىنىسى بىر مەزگىل تۈرمۈشتا قېتىغىر يولغا دەسسەشكە ئاز قېلىپ تۇزۇ-لىپتۇ. بىر قېتىم ئولتۇرۇشتا ئەل - ئاغىنىلەر ئۇنى كوچا ناخشىلىرىغا دۇتار چېلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغانىكەن، هېلىقى ئادەم ماختىنىپ:

ــ كەچۈرۈڭلار، مەن كوچا ناخشىلىرىغا چالالمايمەن، ساپلا ئائىلە ناخشىلىرىغا چالىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ راست دەيسىز، ــ دەپتۇ هېسام شۇئان، ــ ئەسلىي چالماقچىدىڭىز، جالاي - جالاي دەپ چالالماي قالغان.

سۆز ۋە جاقجاق

بىر نەچچە كىشى سۆز نېمىگە ئوخشايدۇ، سۆز زادى ياخشى نەرسىمۇ - يامان نەرسىمۇ دېگەن-نى تالىشىپ قاپتۇ -دە، ئاخىر بىر - بىرىگە قايىل بولۇشماي، هېسامنىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە ئۇنىڭ جاۋابىنى ئاڭلىماقچى بوپتۇ.

ــ سۆز نانغا ئوخشايدۇ، ــ دەپتۇ هېسام، ــ چۈنكى، نان يېمىسە بولمىغاندەك، سۆز قىلماي يۈرۈشكىمۇ بولمايدۇ.

ــ ئەمىسە جاقجاقچۇ، جاقجاق نېمىگە ئوخشايدۇ؟ ــ ئاردىدىن بىرەيلەن قىزىقىپ سوراپتۇ.

هېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ نانىڭ ئۈستىگە سەپكەن زىمىغا ئوخشايدۇ.

گەزىتكە يېزىلىش

بىر كىشى ھېسامغا ھال ئېيتىپتۇ:

— بەشىنچى ئايلىق گەزىتكە يېزىلسام، پوچتىكەش تۆتىنچى ئايلىق گەزىتنى ئەكېلىپ بېرىۋاتامدۇ، قاراڭ!

ھېسام مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— ئەمسە بۇ قېتىم ئالتىنچى ئايلىققا يېزىلىپ بېقىڭ، بەشىنچى ئايلىق گەزىتنى ئەكېلىپ بېرىپ قالسا ئەجەب ئەمەس!

تەسكەرىنىڭ بايدىسى

ئۇگدەپلا يۇرىدىغان بىرى ھېسامدىن سوراپتۇ:

— ئۆي كۇنگەيگە قارىسا ياخشىمۇ، تەسكەيگىمۇ؟

— تەسكەيگە، — دەپتۇ ھېسام ئويلانمايلا.

— نېمە ئۈچۈن؟ — ھېلىقى ئادەم سەۋەبىگە قىزىقىپتۇ. ھېسام ئېيتىپتۇ:

— ئەتىگەنلىكى ئۇزاقراق ئۇخلاش ئۈچۈن.

گىلاس ئۈزۈش

ھېسام ئوقۇۋاتقاندا، بىر كۇنى مۇئەللىم بالىلاردىن سوراپتۇ:

— گىلاسنى قايسى ۋاقىتتا ئۈزگەن ياخشى؟

— مەن بىلمەن، — دەپتۇ ھېسام ئورنىدىن تۇرۇپ، — چىكقىچۇشتە ئۈزگەن ياخشى.

— نېمە ئۈچۈن؟ — سوراپتۇ ئوقۇتقۇچى چۈشەنمەي. ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— چۈنكى، چۈش ۋاقتىدا باغۋەن ئىسسىقتىن قېچىپ ئۆيىدە ئۇخلاپ ئارام ئالىدۇ ئەمەسمۇ.

ئۆگىمەس قەرز

بىر كۇنى ھېسام تالادىن كىرىشىگە ئايالى دادلاپ كېتىپتۇ:

— مۇنۇ ئۇدۇلدىكى قوشنىلاردىن خويمۇ تويدۇمغۇ، ئەتىدىن - كەچكىچە سورىمىغىنى قالماي‌دۇ، كۆچۈپ كەتكۈدەك يەرگە يەتتىم زادى...

— ئەخمەق بولماي سورىغىنىنى بېرىۋەر، — دەپتۇ ھېسام، — يادىڭدىن چىقتىمۇ، بۇلتۇر شوپۇر ئوغلى ئىككىمىزنى مەمەيۇزگىچە ماشىنىسىغا سېلىۋالمىغانمىدى؟

خەت ۋە گەپ

ھېسام خىزمەتكە يېڭى قاتناشقان مەزگىل ئىكەن. ئىداره كاتىپى ئۇنىڭغا بىر پارچە ئانكىتنى سۇنۇۋېتىپ سوراپتۇ:

ــ خەت بىلەمسىز؟

ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

ــ گەپ بىلمەن.

ئەمدى ئاغرىغاننى تارتىڭ

ھېسامنىڭ چىشى ئاغرىپ دوختۇرخانىغا كەلگەنىكەن، چىش دوختۇرى ئۇنىڭغا ئالدى بىلەن ئۈچ سوم تۆلەشكە تالون يېزىپ بېرىپتۇ ـ ده، رەسمىيەتنى ئۆتەپ بولغاندىن كېيىن چىشىنى تار-تىۋېتىپتۇ. بىراق، ئۇنىڭ تارتقىنى ئاغرىق چىش يېنىدىكى ساق چىش ئىكەن. ھېسام دەررۇ ياد-چۇقىدىن ئۈچ سوم ئېلىپ دوختۇرغا تەڭلەپتۇ:

ــ دوختۇر، ئەمدى بۇ ئۈچ سومنى ئېلىپ ئاغرىق چىشىمنى تارتىپ قويۇڭ.

توختامدىمەن

ھېسامنىڭ ئايالى ئاغرىپ قاپتۇ. ھېسام ئۆيىدىن چىقماي تولا گەپ قىلىپ ئايالىنىڭ قۇلـ-قىنى ئاغرىتىۋېرىپتۇ. ئاخىر ئايالى چىدىماي ھېسامنى قوغلاپتۇ:

ــ تولا چىشىمغا تەگمەي، مېڭىڭا!

ھېسام ئۆيدىن چىقىپ، شۇ مېڭىشىدا ئۈچ كۈن توختىماي مېڭىپتۇ. تۆتىنچى كۈنى ئايالى ھېسامنىڭ خېتىنى تاپشۇرۇۋاپتۇ. خەتتە مۇنداق يېزىلغانىكەن:

«ئاپىسى، يەنە ماڭامدىمەن، توختامدىمەن؟»

چىش

ئۆمۈر بويى تاماكا چېكىپ چىشى قارىداپ كەتكەن بىر كىشىنى باشقىلار ئەيىبلەپتۇ:

ــ بۇنداقمۇ چىش بولامدۇ؟ نەدە يۇرۇپ مۇنچە كۆكەرتىۋالدىڭىز؟

ھېسام ھېلىقى كىشىنى ئىزادىن قۇتۇلدۇرماقچى بولۇپ دەپتۇ:

ــ ھېچ گەپ يوق، بۇرادەرلەر، بۇ ئاغىنىمىز چىشلىرىم كىر كۆتۈرۈشلۈك بولسۇن دەپ، سېنكىغا سېلىۋېتىپتۇ.

ساۋ ئادەمنىڭمۇ...

ھېسامنىڭ مەھەللىسىدىكى بىر دۇكاندار مال باھاسىنى ھەدىسلا خالىغانچە ئۆستۈرۈۋالىدىكەن. تومۇزنىڭ بىر كۈنى ئۇ دۇكىنى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھېسامنى توۋلاپتۇ:

— قېتىق ئىچىڭ، ھېساممدىن، قېتىق دېگەن دورا، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ.

— بىر قاچىسى نەچچە پۇل؟ — سوراپتۇ ھېسام توختاپ.

— ئەرزان، ئەللىك تىيىن، — دەپتۇ دۇكاندار. ھېسام بېشىنى ئىرغاڭلىتىپ:

— ياۋاللا، ئاشۇنچىلىك قېتىقنى ئەللىك تىيىنغا ئېلىپ ئىچسە، ساق ئادەمنىڭمۇ ئىچى سۇرۇپ كېتەر ! — دەپتۇ.

جۇملە تۈزۈش

بىر يىلى ھېسام ساۋات چىقىرىش ئۇچۇن كەچ كۇرسىدا ئوقۇپتۇ. بىر دەرستە ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارغا بوش ئورۇنلارنى تولدۇرۇپ جۇملە تۈزۈش مەشقىنى ئىشلىتىپتۇ. نۆۋەت ھېسامغا كەلگەندە، ئۇ دوسكىغا چىقىپ، دوسكىغا يېزىلغان «دوختۇرخانا ئەڭ... ئورۇن» دېگەن جۇملىگە قاراپ، ئويلانمايلا چېكىتلەر ئورنىغا «مەينەت» دەپ يېزىپتۇ.

— ھېساممدىن، جۇملىڭىز ياخشى تۈزۈلمەپتىغۇ، — دەپتۇ مۇئەللىم رازى بولماي.

— جۇملەمغۇ ياخشى تۈزۈلەتتى، — دەپتۇ ھېسام ھۆرمەت بىلەن، — بىراق، ئۆتكەندە بالام ئىككى ھەپتە بالىنىسدا ياتقاندا دوختۇرخانىنىڭ تازىلىقىنى كۆرگەنىدىم، شۇنى يېزىپ قويۇپتىمەن...

مەسئۇلىيەت

ھېسام كىنوغا كىرىش ئۇچۇن ۋېلىسىپىتىنى ساقلاش ئورنىغا قويغانىكەن، ۋېلىسىپىت ساقلىغۇچى ئايال ئۇنىڭغا دەپتۇ:

— ۋېلىسىپىتىڭىزنىڭ قۇلۇپى يوق ئىكەن، شۇڭا ئالتە تىيىن تۆلەيسىز، ئۇچ تىيىن قاراش ھەققى، ئۇچ تىيىن قۇلۇپسىز ۋېلىسىپىتىنىڭ مەسئۇلىيەت ھەققى.

ھېسام ئايالنىڭ دېگىنىنى بېرىپتۇ ـ دە، كىنوغا كىرىپ كېتىپتۇ. كىنودىن چىققاندا قارىسا ۋېلىسىپىتى ئاقتىمۇ يوق، كۆكتىمۇ يوق. ھېسام بايا پۇل ئالغان ئايالنىڭ يېنىغا بېرىپ دەپتۇ:

— ۋېلىسىپىتىنى نەدىن بولسا تېپىڭ، كىم سىزنى مەسئۇلىيەتسىزلىڭ باھاسىنى شۇنچە چۈشۈرۈۋېتىڭ دەپتۇ.

چۇشلۇك غىزا

خۇيى ياماڭ ئايالىدىن ئەتىگەنلىكى رەنجىپ ئىشقا كەلگەن ھېسام چۇشكە يېقىن خىيال سۈرۈپ ئولتۇرسا، قورساققا ئامراق بىر خىزمەتدىشى ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

ــ بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر بۇگۈن چۇشكە چۆچۈرە تۇگمەن دەۋاتاتتى. ھېسامكا، سىزچۇ، بۇگۈن چۇشتە نېمە يەيسىز؟

ــ نېمە يەيتتىم، ــ دەپتۇ ھېسام خورسىنىپ، ــ خوتۇنۇمنىڭ خۇيى مەن بارغۇچە تارقىمىسا، ئەتىگەنكىنىڭ ئۇستىگە بىر تاغار دەرد يەيمەن.

كۆزنى يۇمۇش

يىراق يېزىدىكى تۇغقىنىنى يوقلايمەن دەپ نەچچە قېتىم تەرەددۇت قىلغان ھېسام مەھەللە-دىكى توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغلاردىن بوشىيالماي تۇغقىنىنىڭكىگە چىقالماي قاپتۇ. بىر قېتىم ئايالى قاتناشقا بېرىپ ماشىنا بېلىتى ئەكەپتۇ - دە، ھېسامغا:

ــ مەھەللىدىكى توي، نەزىرلەرگە تارتىشىڭىز زادىلا چىقالمايسىز، ئۇنىڭدىن كۆزە-ڭىزنى يۇمۇڭ - دە، تۇغقانلارنى بىر يوقلاپ كېلىڭ، ــ دەپ بېلەتنى بېرىپتۇ.

ــ ماڭا دۇشمەن ئوخشىمامسەن، ــ دەپتۇ ھېسام جىددىي چىراي بىلەن، ــ كۆزۈمنى يۇمۇ-ۋېلىپ ماشىنىغا چىقسام، يېقىلىپ چۇشۇپ بىر يېرىمنى ناكار قىلىۋالمامدىمەن!

خەۋەر ئەۋەتىش

ھېسام ئىختىيارىي مۇخبىرلار تەجرىبە ئالماشتۇرۇش يىغىنىغا قاتناشقاندا، قوشنا ناھىيىدىن كەلگەن كەسىپدىشىدىن سوراپتۇ:

ــ ئاغىنە، سىلەرنىڭ ناھىيىدە خەت - چەكلەرنى نېمە بىلەن توشۇيدۇ؟

ــ ماشىنا بىلەن، ــ دەپتۇ ھېلىقى ئىختىيارىي مۇخبىر، ــ سىلەرنىڭ ناھىيىدىچۇ؟

ــ مەنغۇ ئۆزۈم كۆرمىدىم، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ ئەمما بايقىشىمچە ئۇلاغدا توشۇيدىغان ئوخشايدۇ.

ــ نېمىشقا ئۇنداق دەيسىز؟ ــ سۆھبەتدىشى ئەجەبلىنىپتۇ.

ھېسام دەپتۇ:

ــ ئۆتكەندە پوچتىدىن بىر خەۋەر ئەۋەتسەم، گېزىتخانا بىر ئايدىن كېيىن تاپشۇرۇۋاپتۇ، شۇنىڭغا قاراپ دەيمەن - دە، ــ دەپتۇ ھېسام.

قوش سالام

هېسابلارنىڭ مەھەللىسىدىكى ئىككى يىگىتنىڭ بىرى ھەربىيگە، يەنە بىرى ئوقۇشقا كېتىپ، يازلىقى ئۇلار تەڭلا دەم ئېلىشقا كەپتۇ ـ دە، كەچتە ھېسام بىلەن كۆرۈشكىلى كىرىپتۇ.

ئىشىكتىن تەڭلا كىرىپ كېلىۋاتقان يىگىتلەرنى كۆرگەن ھېسام ئورنىدىن تاق تۇرۇپ، بىر قولىنى چېكىسىگە ئاپىرىپ، يەنە بىر قولىنى كۆكسىگە قويۇپتۇ.

ــ بۇ قانداق سالام، ھېسامكا؟ ــ دەپ سوراپتۇ يىگىتلەر ھەيران بولۇپ.

ــ قوش سالام، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ قارىسام بىرىڭلار ھەربىي، بىرىڭلار زىيالىي ئىكەنسىلەر، ئىككىڭلارنىڭ سالىمىنى بىراقلا تۇڭىتەي دېدىم.

خادىك ئارا

خادىك ھەيدەپ كىراكەشلىك قىلىدىغان بىر مەھەللە سازەندىسى ئامىتى كېلىپ سەنئەت ئۆ-مەككە كىرىۋالغاندىن كېيىن بىردىنلا يوغانچى بولۇپ كېتىپتۇ. مەلۇم سورۇندا ھېسام سازەندىنى ئاۋۇالقىدەكلا يېقىن كۆرۈپ چاقچاق قىلغانىكەن، سازەندە ھۇپپىدە قىزىرىپ ئاگاھلاندۇرۇپتۇ:

ــ ھەي ھېسام، سەن بىز بىلەن تولا ئېتىشما، ماقۇلمۇ، بىز سېنىڭ ئاددىي ئادەملىرىڭدىن ئەمەس، بىلمەمسەن، خەلقئارا سەنئەتچى بىز.

ــ مۇنداق دېگىنە ! ــ دەپتۇ ھېسام ھەيران قالغاندەك قىياپەتتە، ــ مەن سېنى شۇ كەمگە چە خادىك ئارا دەپ ئاڭلاپتىكەنمەن، خەلقئارا بولۇپ كەتكىنىڭنى ئەمدى ئاڭلاۋاتىمەن.

غازىنىڭ سۆزى

ھەر كۈنى كەچكى تاماق ۋاقتىدا تەييار بولىدىغان بىر قوشنىسىدىن ھېسام بىزار بوپتۇ. بىر قېتىم يەنە كەچتە ھېسامنىڭ ئۆيىدىكى لەڭمەنگە ئۇلگۈرگەن ھېلىقى قوشنىسى گەپ سېتىپ ئولتۇرغاندا، ھويلىدا ھېسامنىڭ باققان غازلىرى تۇش ـ تۇشتىن «غاق ـ غاق» قىلىشىپ كېتىپتۇ. قوشنىسى ئۆزىچە چاقچاق قىلىپ:

ــ بۇرادەر، غېزىڭلار نېمە دەيدۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ نېمە دەيتتى، ــ دەپتۇ ھېسام، ــ «ئىززىتىنى بىلمەيدىغان مېھماندىن تويدۇق، غاق ـ غاق» دەيدۇ.

ئىچمەسلىكىم ئۇچۇن چاقچاق

تۇغقانلىرىدىن بىرى ھېسامغا داستىخان ئۈستىدە مەسلىھەت بېرىپتۇ:
ــ ھاراقنى تولا ئىچىپ بولماي قالدىڭىز، ئەمدى قەتئىي ئىچمەڭ.
ــ بولىدۇ، قەتئىي ئىچمەيمەن، ــ دەپتۇ ھېسام جان ـ دىلى بىلەن قوشۇلۇپ، ــ ھارىقىڭىز بارمۇ؟
ــ يەنە ھاراقنى نېمە قىلىسىز؟ ــ دەپتۇ تۇغقىنى چۆچۈپ. ھېسام ئۇنى خاتىرجەملەندۈرۈپ:
ــ باشقا گەپ يوق، بۇنىڭدىن كېيىن ئىچمەسلىكىم ئۈچۈن بىرنى كۆتۈرۈۋېتەي دەيمەن، ــ دەپتۇ.

دەرۋىشكە ئوخشاپتۇ چاقچاق

بىر ئاغىنىسى ھېسامنى ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىپتۇ. غىزا ۋاقتىدا ئۆي ئىگىسىنىڭ غەيرىي پاسوندا چاچ ـ ساقال ئۆستۈرۈۋالغان ئوغلى كىرىپ قولىغا سۇ ئاپتۇ. ئوغلى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۆي ئىگىسى ماختىنىش ئاھاڭىدا سوراپتۇ:
ــ قانداق، ھېسام، ئوغلۇم كىمگە ئوخشاپتۇ؟
ــ ئوغلىڭىز ياپياش تۇرۇپلا رېۋايەتلەردىكى دەۋرىشلەرگە ئوخشاپ قاپتۇ، ــ دەپتۇ ھېسام دەررۇ.

خۇدانىڭ بۇيرۇقى بىلەن چاقچاق

بىنەمدە بىللە باشاق تېرىپ يۈرگەن ھېسامنىڭ ئەنسىز ھەمراھىنى ئاللىقانداق بىر ھاشارات چېقىۋاپتۇ. ھېلىقى كىشى بىر كۈن كەچكىچە دادلاپ:
ــ قارا‌ڭ، ھېسام، ھېلىقى جۈۋاينىمەك مېنى قۇيرۇقى بىلەن چاقتى، ــ دېگەن بىر سۆزنى تەكرارلاۋېرىپتۇ. ھېسامنىڭ ئاخىر مەززىسى قېچىپتۇ ـ دە:
ــ بولدى قىلىڭ، ئاغىنە، ــ دەپتۇ كەسكىن ھالدا، ــ ئۇ ھاشارات سىزنى قۇيرۇقى بىلەن چاقمىدى، خۇدانىڭ بۇيرۇقى بىلەن چاقتى.

ئاككوردىيوننىڭ پائىلاتونى چاقچاق

تويدا بىر ياش يىگىت ئاككوردىيوننى ئاككوردىيونچىغا بەرمەي، ھەدەپ «غىت ـ غات»، «غىت ـ غات» قىلىۋېرىپ ئولتۇرغانلارنىڭ جېنىغا تېگىپتۇ. چىشى قېرىشىپ تۇرغان ھېسامغا يېنىدىكى يىگىت گەپ ئېچىپتۇ:
ــ ھېسامكا، يالاڭ غىت ـ غات بولۇپ كەتتىغۇ، نېمىسى بۇ؟
ــ ئۇنى بىر دېمەڭ، ــ دەپتۇ ھېسام ھەممىگە ئاڭلىتىپ، ــ بۇ ئاككوردىيوننىڭ پائىلاتونى.

ئالمامدىغان چاقچاق

بىر خىزمەتدىشى ھېسامنىڭ باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىدىن چىقىۋاتقىنىنى كۆرۈپ سوراپتۇ:
— باشلىق قوبۇل قىلدىمۇ نېمە، نېمە دېدى؟
— ئالدىنقى يىغىندا ئۇنىڭ ئۇستىدىن قىلغان پىكرىم توغرىسىدا پاراڭلاشتى، — دەپتۇ ھېسام.
— ھە، ھە، بەرگەن پىكرىڭنى بوينىغا ئالدىمۇ؟ — خىزمەتدىشى ئالدىراپ سوراپتۇ.
— ئالمامدىغان، — دەپتۇ ھېسام، — ئەدىپىڭنى بېرىمەن دەپ توقۇمنى قارنىغا ئالدى.

قالغىنىنى ئۆزلىۋالاي چاقچاق

ھېسام چاچ ـ ساقال ئالدۇرۇش ئۈچۈن ساتىراشخانىغا كىرىپتۇ. قوشنا كەسىپدىشى بىلەن ئەتىگەن يېگەن تاماقنىڭ پارىڭىغا چۈشكەن ئايال ساتىراش ھەش ـ پەش دېگۈچە ھېسامنىڭ بېشىنىڭ ئۈچ ـ تۆت يېرىنى كېسىپ قانىتىۋېتىپتۇ، بىخۇدلۇق قىلىپ يەنە بىر يەرنى كەسكەندە ھېسام ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ، پەرتۇقىنى يۇلۇۋېلىپ ساتىراشقا تۇتقۇزۇپتۇ ـ دە:
— رەھمەت سىزگە، بېشىمنىڭ يېرىمىنى قېيما قىلىپ بەردىڭىز، بۇگۈنكى تاماققا يېتىدۇ، قالغان يېرىمىنى ئۆيگە بېرىپ تۇزلىۋالاي، — دەپتۇ.

دۈشمەن چاقچاق

كىنو باشلىنىشىغىلا ھېسام كىنودىكى چىرايى سەت بىر ئادەمنى يېنىدىكى ئاغىنىسىگە كۆرسىتىپ دەپتۇ:
— قارا، ئاشۇ ئادەم مۇشۇ كىنودىكى دۈشمەن.
— ئۇنى نەدىن بىلىسەن؟ — ئەجەبلىنىپ سوراپتۇ ئاغىنىسى، — ئىلگىرى بۇ كىنونى كۆرگەنمىدىڭ؟
— كۆرمىگەن، ئەمما بىلىمەن، — دەپتۇ ھېسام، — ھەرقانداق كىنودا سەتلا ئادەملەر ئاخىرىدا دۈشمەن بولۇپ چىقىدۇ ئەمەسمۇ!

قالتىس يول چاقچاق

ھېسام ئالاقىچىلىك خىزمىتى ئىشلەۋاتقان كومموۇنىغا تەۋە بىر ئەتراپتىڭ باشلىقى ھەر قېتىمقى مەجلىستە «بۇ يىل ئەتراپتىكە باردىغان يولنى قالتىس ياسىۋالدۇق ـ دە، ئاسفالت بىكار

قالسۇن» دەپ ماختىنىدىكەن.

بىر قېتىم كوممۇنا مۇدىرى بىلەن ھېسام تراكتورغا ئولتۇرۇپ شۇ ئەترەتكە بېرىشقا تۇغرا كەپتۇ. ئۇلارنى قارشى ئېلىپ ئالدىغا چىققان ئەترەت باشلىقى يەنىلا يولنى ماختاپتۇ:

— قانداق، يولىمىز قالتىسمىكەن؟

تېخىچە بىلىنى رۇسلىيالمايۋاتقان كوممۇنا مۇدىرىنىڭ ئورنىدا ھېسام جاۋاب بېرىپتۇ:

— ماختانغۇچىلىكى بار ئىكەن، يېتىپ كەلگۈچە كوزۇپنىڭ بىز ئولتۇرمىغان يېرى قالمىدى.

چوقچاق ئەڭ تەس ئىش

ھېسام ئىشلەۋاتقان ئىدارىنىڭ باشلىقى ئۆزىنى دائىم سۈرلۈك تۇتۇپ يۈرىدىكەن. كادىرلار ئۇنىڭغا ھال ـ مۇڭىنى پېتىنىپ ئېيتىشالمايدىكەن. بىر قېتىم ئىچىپ قىزىۋالغان باشلىق ھېسام بىلەن ئېچىلىپ پاراڭلىشىپ قاپتۇ ۋە گەپ ئارىسىدا سوراپتۇ:

— ھېساممدىن، دۇنيادا ئەڭ تەس ئىش نېمە؟

پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن ھېسام دەرھال جاۋاب بېرىپتۇ:

— دۇنيادا ئەڭ تەس ئىش باشلىققا گەپ قىلىشقۇ دەيمەن.

چوقچاق ئەتىر بۇرايدۇ

ھېسام ياسانچۇقلارنى تولا دوراپ چاقچاق قىلىۋېرىپ بىر خىزمەتداش قىزنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويۇپتۇ. قىز مۇشتۇمىنى ئوغۇل بالىلاردەك تۇگۇپ ھېسامنىڭ بۇرنىغا يېقىن ئەكەپتۇ ـ دە، سوراپتۇ:

— دېگىنە، مۇنۇ نېمە پۇرايدۇ؟

ھېسام قىزنىڭ مۇشتۇمىغا بۇرنىنى يېقىن ئەكېلىپ:

— نېمە پۇرايتتى دەيسىز، غىچلا يۇزماي، ئەتىر پۇرايدىغۇ، — دەپ قىزنى كۈلدۈرۈۋېتىپتۇ.

چوقچاق ئەزمىگە جاۋاب

ھېسامنىڭ تونۇشلىرى ئىچىدە تازىمۇ ئەزمە بىر كىشى بار ئىكەن. بىر كۈنى ھېسام كېچىلىك كۆزەت ئۈچۈن قېلىن كىيىنىپ، ئالدىراش خامانغا كېتىۋاتسا، ھېلىقى تونۇشى ئۇچراپ قاپتۇ ـ دە، ھېسامنى يولدىن توسۇپ ئۇزۇنغىچە ئەزمىلىك قىلغاندىن كېيىن دەپتۇ:

— ۋاھ، ئاغىنە، يازنىڭ يېزىدا پاختىلىق چاپان كىيىۋالغىنىڭ نېمىسى؟

— سېنىڭ گېپىڭ تۇگىگۈچە قىش چۈشۈپ كەتمىسۇن، دەپ كىيىۋالغانتىم، — دەپتۇ ھېسام.

قانداق كىتاب

پۇلغا كىتاب سېتىۋېلىشقا قورسىقى ئاغرىيدىغان بىراۋ دائىملا ھېسامدىن كىتاب ئارىيەت ئېلىپ، قايتۇرۇپ بەرمەيدىكەن، ھېسام بۇ ئىشقا ئىچىدە رەللە بولۇپ يۇرۇپتۇ.

بىر قېتىم ھېلىقى ئادەم ھېسامنىڭ كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، يەنە ئادەتى بويىچە ھەجىيىپ سوراپتۇ:

ـــ ھېسامدىن، ئوقۇۋاتقىنىڭىز قانداق كىتاب؟

ھېسام كىتابتىن كۆزىنى ئۈزمەي تۇرۇپ جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

ـــ پۇلغا ئالغان كىتاب.

ئەسكەرتىش

بىر غەيۋەتچىنىڭ ئۆزى توغرىسىدىمۇ يامان گەپلەرنى تارقىتىپ يۈرگىنىنى ئاڭلىغان ھېسام بىر كۈنى ئۇنىڭغا ئەسكەرتىش بېرىپتۇ:

ـــ سىز كىچىككىنە دىققەت قىلىڭ جۇمۇ!

غەيۋەتچى دەررۇ ئەلپازىنى ئۆزگەرتىپ ھېسامغا گۈركىرەپتۇ:

ـــ نېمىگە؟

ھېسام دەررۇ ئەسكەرتمىسىنى ئىزاھلاپتۇ:

ـــ سالامەتلىكىڭىزگە دەيمەن ـ دە!

بىر مىنۇتالساڭ...

باشقىلارغا بولار ـ بولماس چاقچاق قىلىدىغان بىرەيلەن ھېسامغىمۇ چاقچاق قىپتۇ:

ـــ ھېسام ئاداش، ئۆزۈڭمۇ چاقچاق بېدىكى بولۇپ قالدىڭ، قېنى، تونۇلمىغان چاقچاقلىرىڭ بولسا، سودا قىلىشمايلىمۇ؟

ـــ رەنجىمە، سەن بىلەن ئەمدى چاقچاق سودىسى قىلىشالمايمەن.

ـــ نېمىشقا؟ ـــ ھېلىقى ئادەم ئەجەبلىنىپتۇ، ـــ سەۋەبىنى دېگىنە، قېنى؟

ـــ سەۋەبى، ـــ دەپتۇ ھېسام، ـــ ياخشى چاقچاققا بىر مىنۇتالساڭ، چۈشمەستىن يېغىر قىلىۋېتىدىكەنسەن.

ئىزاھلار:

(1). سۇۋالچ ـــ (رۇسچە) بەچچىغەر.

(2). شوبەنجىڭ ـــ (خەنزۇچە) يېرىم تەخسە لەڭمەن دېمەكچى.

(3). ئەپتىت ـــ (رۇسچە) ئىشتىھا.

(4). گاۋياشىيەن ـــ (خەنزۇچە) يۇقىرى بېسىملىق توك سىمى.

قرآن کریم
بسم الله الرحمن الرحیم
قل لئن اجتمعت الانس والجن علی ان یاتوا بمثل هذا القرآن لا یاتون بمثله ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا
صدق الله العلی العظیم

باش مۇھەررىر: ئابدۇراخمان ئەبەي

مەسئۇل مۇھەررىرلەر: ئەخمەت ئىمىن، ياقۇپ مۇھەممەتروزى

مۇھەررىرلەر (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى):
ئازات ئالماس، ئەخمەت پاسار، ئەزىزى، پاتىگۈل مىجىت، قادىر ئارسلان، مەخسۇم ئېلاخۇن، مۇنارجان توختاخۇن، مۇھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت، ئوبۇل ئىسلام

مەسئۇل كوررېكتورلار: ئاسىيە ئەخمەت، رىشىت ھاجى ۋاھىدى، ئايگۈل سابىت
كوررېكتورلار: (ئۇيغۇر ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە تىزىلدى) ئابلىز ئابباس، ئابلىز ئەمەت، قېيۇم مۇھەممەت، ماھىنۇر كەنجى، ھەبىبۇللا ئېلى، ۋەلى زەيدىن، ياسىن زايىدوف

تېخنىداكتور: مۇھەممەتئېلى لېتىپ

گۈزەل سەنئەت مۇھەررىرى: مۇراددىل ئابىد

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى

(6 - توم)

نەشر قىلغۇچىلار: مىللەتلەر نەشرىياتى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
پوچتا نومۇرى: 100013 830001
نەشرىياتلارنىڭ ئادرېسى: بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14 ـ قورۇ
ئۇرۇمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ قورۇ
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
تارقاتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
نەشرى: 2005 ـ يىل 9 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم
بېسىلىشى: 2005 ـ يىل 9 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم
ئۆلچىمى: 1092 x 787 مىللىمېتىر 8 كەسلەم
باسما تاۋىقى: 59 قىستۇرما ۋاراقى: 6
سانى: 2000 — 0001
كىتاب نومۇرى: ISBN 7—105 — 06896 — 5
باھاسى: 4800.00 يۈەن (جەمئىي 12 توم)

图书在版编目（CIP）数据

维吾尔民间文学大典．6／《维吾尔民间文学大典》编委会编．—北京：民族出版社；乌鲁木齐：新疆人民出版社，2005．8
ISBN7—105—06896—5

Ⅰ．维．．．Ⅱ．维．．．Ⅲ．维吾尔族—民间文学—作品综合集—中国—维吾尔语（中国少数民族语言）
Ⅳ．I 277

中国版本图书馆 CIP 数据核字（2005）第 090051 号

维吾尔民间文学大典（第六卷）

主　　编：阿不都热合满．艾白
责任编辑：艾合买提．伊明，牙库甫．买买提肉孜，
编　　辑：阿扎提．阿里玛斯，艾合买提．帕萨尔，艾则孜，帕提古丽．米吉提，卡得尔．阿尔斯兰，麦合苏木．伊拉洪，穆纳尔江．托合塔洪，买买提吐尔迪．米扎．艾合买提，吾布力．伊斯拉木
责任校对：阿斯亚．艾合买提，热西提阿吉．瓦依迪，阿依古丽．沙比提
校　　对：阿布列孜．阿巴斯，艾比布拉．艾力，克由木．买买提，瓦力．再丁，玛依努尔．坎吉，牙生．扎依提夫
技术编辑：买买提艾力．里提甫
美术编辑：木拉丁．阿比提

出　　版：民族出版社　　新疆人民出版社
社　　址：北京市和平里北街 14 号　　邮编：100032
　　乌鲁木齐市解放南路 348 号　　邮编：830001
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：各地新华书店
版　　次：2005 年 9 月第 1 版　　2005 年 9 月第 1 次印刷
开　　本：787 X1092　毫米　　1/8
印　　张：59　　插页：6
印　　数：0001-2000 册
书　　号：ISBN7—105—06896—5
定　　价：4800．00 元（共 12 卷）

ISBN 7-105-06896-5
9 787105 068968 >